II 5491
BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU
2022

ACADEMIA ROMÂNĂ
SECȚIA DE FILOLOGIE ȘI LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

IUL. 2005

XLVI

DIN CUPRINS:

PROFESORUL LIVIU ONU LA 80 DE ANI

• **GR. BRÂNCUȘ, Rom. *ochi*, alb. *sy* în expresii comune • PAULA DIACONESCU, O comparație retorică la Miron Costin • ION GHEȚIE, Particularități moldovenești în poezia lui Topîrceanu • VALERIA GUȚU ROMALO, «Termenul» - unitate a limbii • THEODOR HRISTEA, Corectări și precizări etimologice • LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU, Structuri dialogale la cronicarii moldoveni • MIHAELA MANCAȘ, Descrierea în cronicile moldovenești • GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, Din nou despre statutul prepoziției: *PE* • NICOLAE SARAMANDU, Despre structura dialectală a dacoromânei •**

1-3 / 1997

54535

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

COLEGIUL DE REDACȚIE

Acad. ION COTEANU - redactor-șef
MIOARA AVRAM - redactor-șef adjunct
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUȘ
GH. CHIVU
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
Membru corespondent al Academiei Române
LAURA VASILIU
RODICA ZAFIU

Redactori responsabili de număr: ION GHEȚIE și GH. CHIVU

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă și primirea la timp a revistei, apelați la serviciile de abonamente prin oficiile poștale și factorii poștali.

În țară, revista se poate procura prin poștă, pe bază de abonament la: RODIPET S.A., Piața Presei Libere nr. 1, Sector 1, P.O. Box 33-57, Fax (401) 222 64 07, Tel. (401) 618 51 03, 222 41 26, București; ORION PRESS INTERNATIONAL S.R.L., Șos. Olteniței 35-37, Sector 4, P.O. Box 61-170, Fax (401) 312 24 25, (401) 634 71 45, Tel. (401) 634 63 45, București; AMCO PRESS S.R.L., Bd. Nicolae Grigorescu 29 A, ap. 66, Sector 3, P.O. Box 57-88, Fax (401) 312 51 09, Tel. (401) 643 93 90, (401) 312 51 09; București.

La revue "Limba română" parait 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie Roumaine sera adressée à: RODIPET S.A., Piața Presei Libere, nr. 1, Sector 1, P.O. Box 33-57, Fax (401) 222 64 07, Tel. (401) 618 51 03, 222 41 26, București; S.C. ORION PRESS IMPEX 2 000 S.R.L., P.O. Box 77-19, Bucharest 3, Romania.

Adresa redacției:
Calea 13 Septembrie nr. 13
R-76100 București
Tel. 410 38 46, 410 32 00, int. 2311

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
R-76117 București
Tel. 410 38 46, 410 32 00, int. 2119

LIMBA ROMÂNĂ

0 - ULL 2014

Anul XLVI 1997 Nr. 1–3
ianuarie – iunie

SUMAR

Omagiu profesorului LIVIU ONU
la a 80-a aniversare

Profesorul LIVIU ONU la 80 de ani (ION GHEŢIE) 3
Lucrările profesorului LIVIU ONU 5
ANDREI AVRAM, Alternanţe fonologice accentuale condiţionate sintactic 13
MIOARA AVRAM, Un formant terminologic devenit expresiv în limbajul publicistic: *-zaur* 21
VIOLETA BARBU, Prima traducere românească a cântării *Stabat Mater* (I) 29
GR. BRÂNCUŞ, Rom. *ochi*, alb. *sy* în expresii comune 43
GH. CHIVU, O versiune bănăţeană a *Visurilor lui Mamer* 47
MARIA CVASNÎI CĂTĂNESCU, Tehnici descriptive la Dimitrie Cantemir 55
PAULA DIACONESCU, O comparaţie retorică la Miron Costin 63
OTILIA DRAGOMIR, Metode moderne de stabilire a paternităţii unei opere literare 75
VLADIMIR DRIMBA, Limbile cumană şi pecenegă în preocupările cercetătorilor români (I) 81
MAGDALENA GEORGESCU, Copiştii manuscrisului B. A. R. 577 91
ION GHEŢIE, Particularităţi moldoveneşti în poezia lui Topîrceanu 97
VALERIA GUŢU ROMALO, «Termenul» – unitate a limbii 103
THEODOR HRISTEA, Corectări şi precizări etimologice 109
LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU, Structuri dialogale la cronicarii moldoveni 119
MIHAELA MANCAŞ, Descrierea în cronicile moldoveneşti 125
ALEXANDRU MAREŞ, Note filologice 137
G. MIHĂILĂ, Ecouri ale alfabetului chirilic în literatura română din secolul al XIX-lea şi de la începutul secolului nostru 141

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 1–230, Bucureşti, 1997

54535

MIHAI MITU, „Cap sau pajură" şi unele consideraţii etimologice 155
ALEXANDRA MORARU, O expresie arhaică ? 161
GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, Din nou despre statutul prepoziţiei. Cu referire specială la prepoziţia PE 165
GIUSEPPE PICCILLO, Su un ms. romeno-italiano della seconda metà del settecento ... 175
MAGDALENA POPESCU-MARIN, Despre lat. *pavimentum* în română şi în alte limbi romanice 181
NICOLAE SARAMANDU, Despre structura dialectală a dacoromânei 185
MARIA STANCIU, Particularităţi ale stilului publicistic eminescian 191
GABRIEL ŞTREMPEL, În jurul editării *Cronografului* Pătraşco Danovici 197
MIRELA TEODORESCU, În legătură cu grafia *vrădzimaşii* în Psaltirea Hurmuzaki 205
EMANUEL VASILIU, Hiat ? 207
FLOAREA VÎRBAN, Un cronograf românesc de tip Danovici din secolul al XVIII-lea, păstrat în colecţia de manuscrise a Bibliotecii de Stat din Moscova 209
MAGDALENA VULPE, Un argument în favoarea etimologiei latine a rom. *mire* 219
FLORENTINA ZGRAON, Două bucoavne blăjene la „Országos Széchényi Könyvtár" .. 223

PROFESORUL LIVIU ONU LA 80 DE ANI

Cercetătorii din domeniul limbii literare şi al filologiei române îl sărbătoresc anul acesta pe profesorul Onu, care împlineşte frumoasa vârstă de 80 de ani. L-am cunoscut pe sărbătoritul nostru de astăzi în toamna anului 1949, când m-am înscris la Facultatea de Filologie a Universităţii din Cluj. L-am avut ca profesor şi îndrumător patru ani, timp în care i-am frecventat cursurile şi seminariile de limbă română contemporană, literatură română veche, lingvistică generală şi stilistica limbii române. Simpla înşirare a atâtor discipline e în măsură să ne atragă atenţia asupra deschiderii largi a preocupărilor de limbă română ale profesorului Onu. Ea nu e însă în măsură să evidenţieze profunzimea şi erudiţia pe care prelegerile mai sus amintite le puneau în lumină şi nici măsura în care ele au contribuit la formarea studenţilor săi, ca profesori şi oameni de ştiinţă.

În 1957 ne-am reîntâlnit la Institutul de Lingvistică din Bucureşti. Trecuseră câţiva ani şi situaţia socială şi politică din ţară, după o scurtă perioadă de ameliorare, cunoştea o nouă deteriorare. Voi trece în grabă peste această epocă, evocatoare pentru mulţi dintre noi de neplăceri şi decepţii. Profesorul Onu a trebuit să părăsească institutul şi să-şi găsească adăpost în locul de care a fost poate cel mai mult legat, ştiinţific şi afectiv, în cursul anilor: mă gândesc la Biblioteca Academiei Române. Pentru a cita un singur exemplu al nedreptăţilor pe care a trebuit să le îndure în acest timp, voi aminti că în ediţia întâi (din 1961) a ***Istoriei limbii române literare****, scrisă în proporţie de 80 % de Domnia sa, numele lui nu apare. Abia peste zece ani, la cea de a doua ediţie, actul de justiţie a fost făcut. Nici astăzi o parte a publicului cititor nu cunoaşte cât de importantă i-a fost contribuţia. O dată cu reintegrarea în învăţământul superior, activitatea sa şi-a putut urma cursul firesc, deşi e necesar să amintim că, şi de data aceasta, profesorul a fost silit să înfrunte injustiţii de tot felul şi să-şi încheie cariera universitară la o vârstă când se afla în plenitudinea forţelor intelectuale.*

Dotat cu o putere de muncă şi, mai ales, cu o voinţă ieşite din comun, ne-a dăruit o operă în care rigoarea exemplară a expunerii se asociază cu o competenţă aflată la nivelul cel mai înalt. Nu e desigur momentul de a trece în revistă activitatea sa stiinţifică, bine cunoscută tuturor. Voi aminti numai ***Critica textuală şi editarea literaturii române vechi. Cu aplicaţii la cronicarii moldoveni*** (Bucureşti, 1973), *poate realizarea cea mai importantă a Domniei sale.*

Înainte de a fi un excepţional om de ştiinţă, profesorul Onu este un OM (scriu anume cuvântul cu litere mari) în cea mai deplină accepţiune a termenului, înţelegând problemele personale ale altora şi nepregetând să le întindă o mână de ajutor. Cel ce scrie aceste rânduri este numai unul dintre cei mulţi care, aflat într-un moment de restriştе, a putut constata acest lucru.

Pentru toate aceste realizări şi merite, autorii din acest număr al revistei, în majoritate foşti colaboratori şi discipoli, îi adresează cele mai călduroase urări de sănătate şi noi succese în activitatea ştiinţifică neîntreruptă de mai bine de cincizeci de ani.

ION GHEŢIE

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 3, Bucureşti, 1997

LUCRĂRILE PROFESORULUI LIVIU ONU*

I. VOLUME

A. Opere colective

1. *Dicţionarul limbii române,* elaborat de Academia Română. Participare la munca de laborator (verificare de citate, corecturi etc.), în anii 1936–1937, în colectivul Muzeului Limbii Române din Cluj, condus de Sextil Puşcariu; redactare, între anii 1948 şi 1952, în colectivul Institutului de Lingvistică din Cluj, condus de Emil Petrovici.

2. *Atlasul lingvistic român,* elaborat de Muzeul Limbii Române, Cluj. Colaborare la redactare, între anii 1937 şi 1941, în colectivul condus de Sever Pop, apoi în cel condus de Emil Petrovici.

3. *Limba română,* manual unic pentru clasa a VI-a din şcolile minorităţilor conlocuitoare. Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1950. Redactarea gramaticii; coredactare a indicaţiilor generale [Manual apărut în mai multe ediţii].

4. *Limba română,* manual unic pentru clasa a VII-a din şcolile pentru naţionalităţile conlocuitoare. Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1951. Redactarea gramaticii; coredactare a indicaţiilor generale [Manual apărut în mai multe ediţii].

5. *Dicţionarul limbii române literare contemporane,* elaborat de Academia Română, vol. I–IV. Participare la redactare, între anii 1955 şi 1957, în colectivul Muzeului Limbii Române, Cluj.

6. *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie,* elaborat de Institutul de Lingvistică din Bucureşti, Bucureşti, Editura Academiei, 1960. Tiraje noi: 1962, 1965 etc. Participare la redactare în colectivul condus de acad. Al. Rosetti.

7. *Dicţionar enciclopedic român,* vol. I *(A–C)*, II *(D–L)*, Bucureşti, Editura Politică, 1962–1964. Redactare: terminologia privitoare la bibliologie, biblioteconomie şi la principalele biblioteci din lume şi din ţară; revizie a unor articole redactate de alţii, în aceleaşi domenii.

8. *Istoria literaturii române,* elaborată de Academia Română, vol. I, sub conducerea acad. G. Călinescu şi acad. Al. Rosetti. Bucureşti, Editura Academiei. Ediţia I, 1964; ediţia a II-a, revăzută, 1970. Redactare mai multe capitole.

9. *Bibliografia literaturii române. 1946–1960,* elaborată de Biblioteca Academiei Române. Volum apărut sub redacţia acad. Tudor Vianu, Bucureşti, Editura Academiei, 1965. Colaborare.

10. [În colaborare cu Elena Barborică şi Mirela Teodorescu] *Introducere în filologia română. Orientări în tehnica cercetării ştiinţifice a limbii române.* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, [ediţia I], 1972; ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, 1978.

B. Studii

1. [În colaborare cu Al. Rosetti şi B. Cazacu] *Istoria limbii române literare.* Vol. I. *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea.* [Ediţia I], Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961, 560 p. + facs., ilustr. [În ediţia I, prin abuz, din dispoziţia C.C. al P.C.R., numele prof. L. Onu a

*Prezenta bibliografie este întocmită de profesorul Liviu Onu.

a fost omis dintre autori]; ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Minerva, 1971, 670 [–672] p. cu ilustr. și facs. în text.

2. *Critica textuală și editarea literaturii române vechi. Cu aplicații la cronicarii moldoveni.* București, Editura Minerva, 1973, 470 [–471] p. + 6 f. pl. + 8 f. facs. (16 facs.) (Colecția „Universitas").

3. *Tradiția manuscrisă a unei sinteze europene la români în epoca veche.* ***Mântuirea păcătoșilor. Studiu de critică textuală.*** București, Editura Academiei (sub tipar), circa 600 p. + pliante, planșe, facs.

C. Ediții de texte

1. GRIGORE URECHE, *Letopisețul Țării Moldovei.* Texte stabilite, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Onu. București, Editura Științifică, 1967, 194 [–200] p. + 4 f. facs. + 1 f. pliantă.

2. MIRON COSTIN, *Opere alese.* ***Letopisețul Țărâi Moldovei. De neamul moldovenilor. Viiața lumii.*** Texte stabilite, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Onu. București, Editura Științifică, 1967, 198 [–200] p. + 4 f. facs. + 1 f. pliantă.

3. *Cronicari munteni.* Texte selectate, studiu introductiv, note și glosar de Liviu Onu. București, Editura Științifică, 1970, 216 p. + 6 f. facs.

4. *Scrisori către Ovid Densusianu.* Ediție îngrijită, introducere, note, tabel cronologic și indici de Liviu Onu, Ileana Vârtosu și Maria Rafailă, sub redacția lui Liviu Onu. București, Editura Minerva, vol. I, 1979, XXXI + 382 [–384] p. + 12 f. pl.; vol. II, 1981, IX + 298 [–301] p. + 8 f. pl.; vol. III, 1984, VIII + 284 [–287] p. + 4f. pl.; vol. IV, 1989, VI [–VIII] + 292 [–296] p. (Col. „Documente literare").

5. HERODOT, *Istorii.* Ediție îngrijită de Liviu Onu și Lucia Șapcaliu. Prefață, studiu filologic, note, glosar de Liviu Onu. Indice de Lucia Șapcaliu. București, Editura Minerva, 1984, LXVIII + 868 p. + 8 f. pl. (facs.) (Col. „Ediții critice").

6. *Biblia adecă dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament.* Tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Șerban vodă Cantacuzino, Domnul Țării Românești. Retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere, cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988, XXXIII p. + 988 [–990] f. [Colaborare la reeditare].

7. MIRON COSTIN, *Letopisețul Țărei Moldovei. De neamul moldovenilor. Viiața lumii.* Ediție, postfață, tabel cronologic, note și glosar de Liviu Onu. București, Editura Gramar, 1996, 176 p. (cu 1 facs. și 2 p. schemă, în text) (Col. „Pagini alese de literatură română").

8. *Cronicari munteni.* ***Letopisețul cantacuzinesc. Cronica Bălenilor.*** RADU GRECEANU, *Viața lui Constantin Brâncoveanu.* RADU POPESCU, *Cronica lui Nicolae Mavrocordat.* STOLNICUL CONSTANTIN CANTACUZINO, *Istoria Țării Românești.* Ediție, postfață, tabel cronologic și referințe critice de Liviu Onu. București, Editura Gramar, 1996, 192 p.

II. ARTICOLE

1. *Despre proiectul noii ortografii a limbii române*, în „Almanahul literar" (Cluj), III, 1952, nr. 11, p. 114–123.

2. *În legătură cu problemele limbii române literare*, în „Steaua" (Cluj), VI, 1955, nr. 6, p. 117–121; nr. 7, p. 98–103; nr. 9, p. 100–106; nr. 12, p. 107–111.

3. *O contribuție valoroasă la dezvoltarea limbii române literare:* ***Cazania lui Varlaam,*** în „Buletinul științific al universităților «V. Babeș» și «Bolyai» Cluj", Seria științe sociale, vol. I, 1956, nr. 1–2, p. 273–289.

4. *Influențe interregionale în terminologia mineritului din Valea Jiului*, în FD, I, 1958, p. 145–180.

5. *Unele probleme ale imperfectului românesc*, în vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, [1958], p. 645–660.

6. *Giandomenico Serra*, în SCL, IX, 1958, nr. 3, p. 443–448 [Necrolog].

7. *Observații cu privire la contribuția lui Varlaam la dezvoltarea limbii române literare*, în vol. *De la Varlaam la Sadoveanu*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958, p. 35–60 [Studiul de sub nr. 5, cu mai multe modificări].

8. *L'origine de l'accusatif roumain avec* ***p(r)e,*** în *Recueil d'études romanes publié à l'occasion du IXe Congrès international de linguistique romane à Lisbonne*, Bucarest, Editura Academiei, 1959, p. 187–209.

9. *Giandomenico Serra (1885–1958)*, în „Revue roumaine de linguistique", IV, 1959, nr. 2, p. 269–282 [Necrologul de sub nr. 6, în limba franceză, cu unele modificări].

10. *Modificarea condiționată a locului accentului silabic dinamic în flexiunea substantivelor (O inovație în structura morfologică a limbii române)*, în SCL, XI, 1960, nr. 1, p. 33–60.

11. *O copie necunoscută a cronicilor moldovenești ?*, în „Studii și cercetări de bibliologie", V, 1963, p. 295–315.

12. *Noi elemente de limbă română vorbită în prima jumătate a sec. al XVII-lea. În legătură cu paternitatea unor lucrări anonime atribuite greșit lui Varlaam*, în SCL, XVI, 1965, nr. 1, p. 77–86.

13. *Éléments nouveaux dans le roumain parlé dans la première moitié du XVIIe siècle. Autour de la paternité d'un ouvrage anonyme faussement attribué à Varlaam*, în RRL, X, 1965, nr. 1–3, p. 155–161 [Versiune prescurtată, în limba franceză, a lucrării precedente].

14. *„Bătu-te-ar norocul !"*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1965, p. 651–655.

15. *Contribuții la o ediție critică a scrierii lui Miron Costin* ***De neamul moldovenilor,*** în „Analele Universității București", Seria științe sociale, Filologie, XV, 1966, p. 371–396, cu 1 f. pliantă.

16. *Observații pe marginea unui manuscris românesc miscelaneu de la Biblioteca Națională din Paris (fondul românesc, ms. 1)*, în LL, XV, 1967, p. 139–149, cu 1 f. pliantă.

17. *Unele probleme ale flexiunii pronominale*, în LL, XXII, 1969, p. 97–104.

18. (În colaborare cu GH. BELDESCU, OLGA TUNSOIU și GH. CONSTANTINESCU) *Studiu asupra morfologiei verbului în poezia lui T. Arghezi*, în „Analele Universității București", XVIII, 1969, Seria limba și literatura română, nr. 1, p. 83–135.

19. *Discontinuité ou continuité dans l'évolution de la langue ?*, în *Actes du Xe Congrès International des Linguistes. Bucarest, 28 Août – 2 septembre 1967*, Tome IV, Bucarest, 1970, p. 717–721.

20. *Texte contaminate și texte conectate*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică*, vol. II, București, 1971, p. 127–134.

21. *Date noi cu privire la Stoica Ludescu. Din nou despre problema paternității* ***Letopisețului Cantacuzinesc,*** în LR, XXI, 1972, nr. 1, p. 17–26.

22. *Glose românești din secolul al XVII-lea gravate cu condei de os pe un manuscris slavon. Contribuții la stabilirea tradiției manuscrise a două traduceri ale Apostolului în românește*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. II, București, Editura Academiei, 1972, p. 347–392 și 1 f. pliantă.

23. *Despre oportunitatea unor metode riguroase în editarea textelor românești vechi*, în „Analele Universității București", Seria limbă și literatură română, XXI, 1972, nr. 1–2, p. 107–122.

24. *Precizări în legătură cu câteva fragmente găsite recent în* ***Molitvenicul*** *lui Coresi*, în LR, XXII, 1973, nr. 5, p. 452–466 (cu 4 facs. în text).

25. *Un problème de critique textuelle: le titre de la chronique de Grigore Ureche*, în RRL, XVIII, 1973, nr. 5, p. 497–506.

26. *Limba autorului și limba copiștilor în cel mai vechi manuscris al cronicii lui Gr. Ureche*, în „Analele Universității București", Seria limbă și literatură română, XXII, 1973, nr. 1, p. 135–142.

27. *Contribuții la elucidarea unei lacune din versurile cunoscute ale cronicii lui Gr. Ureche*, în *Studii de limbă literară și filologie*, vol. III, București, Editura Academiei, 1974, p. 283–300 și 1 f. pliantă (Institutul de Lingvistică al Academiei Române, Sectorul de limbă literară și filologie).

28. *Principii de analiză a limbii și stilului scriitorilor*, în LL, I, 1974, p. 152–155 [Rubrica: „Didactica"] (Societatea de Științe Filologice din România).

29. *Le morphème accusatif* ***p(r)e*** *du roumain en contexte balkanique. Concordances, influences*, în *IIIe Congrès International d'Études du Sud-Est Européen, Bucarest, 4–10 septembrie 1974*. Résumés des communications. Tome II. „Linguistique, littérature, folklore, ethnographie, arts, droits et institutions", Bucarest, 1974, p. 63 (A.I.E.S.E.E.).

30. *Accident fonetic sau evoluție normală ?* (*În legătură cu numele de persoană* ***Racoviță***), în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 535–538.

31. *Un element latin dolomitic, respectiv friulan în terminologia minieră din Valea Jiului:* ***remonat(ă), remonadă, romonat, ruminat, lemona(r)dă*** *„cintru"*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 5, p. 589–597.

32. *Aspecte din tradiția manuscrisă a cronicii lui Ion Neculce. Contribuția căpitanului Gavril Gherghel*, în „Revista de istorie și teorie literară", XXV, 1976, nr. 1, p. 83–101 (cu 8 facsimile).

33. *Cum se accentuează cuvântul „revedere"* (Rubrica: „Cuvântul potrivit la locul potrivit"), în „Presa noastră" (București), XXI, 1976, nr. 1 (236), p. 13–14.

34. *Pledoarie pentru o acțiune conjugată* (Rubrica: „Corectitudine și accesibilitate în limbajul presei"), în „Presa noastră" (București), XXI, 1976, nr. 3 (238), p. 10–11.

35. *Relațiile româno-iugoslave în terminologia minieră* [Rezumatul comunicării. Text românesc: p. 317–318. Text sârbo-croat: p. 318. Text francez: p. 318–319], în *Radovi Simpozijuma o jugoslovensko-rumunskim jezičko-dijalektalnim intrferencijama i filološkim paralelizmima. Actele Simpozionului dedicat interferențelor lingvistico-dialectale și paralelismelor filologice iugoslavo-române (Zrenjanin, 9–13. X. 1974)*, Pančevo-Zrenjanin, 1977, p. 317–319 (Organizacioni odbor. Comitetul de organizare).

36. *Critică textuală și lexicografie*, în SCL, XXIX, 1978, nr. 5, p. 589–592.

37. *Alte emendări la versiunea de la Coșula a „Istoriilor" lui Herodot*, în SCL, XXIX, 1978, nr. 6, p. 675–679.

38. (În colaborare cu ION GHEȚIE) *Activitatea filologică românească în etapa actuală. Realizări și perspective*, în SCL, XXX, 1979, nr. 3, p. 251–255.

39. *Cazuri de „hapax legomenon" sau simple inadvertențe ?*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 4, p. 449–452.

40. *Substituiri lexicale determinate contextual*, în SCL, XXXII, 1981, nr. 1, p. 63–67.

41. *Préoccupations modernes concernant l'édition des textes de la littérature roumaine des XVIe–XVIIIe siècles. Entre acribie philologique et évaluation de l'héritage culturel*, în „Revue des études sud-est européennes", XX, 1982, nr. 2, p. 189–201.

42. *Paternitatea titlului* ***Viața și petrecerea*** *... sau o chestiune de metodă*, în LR, XXXI, 1982, nr. 3, p. 247–251.

43. *Prima atestare lexicală și paternitatea unui text*, în SCL, XXXV, 1983, nr. 5, p. 442–445.

44. *Concordanțele lingvistice sau capcanele stabilirii paternității unui text. Probleme de metodă*, în LR, XXXIII, 1984, nr. 1, p. 44–54; nr. 2, p. 119–132.

45. *Din nou despre „Herodot-ul de la Coșula"*, în „Revista de istorie și teorie literară", XXXIII, 1984, facs. II, p. 112–117 [Rubrica: „Ipoteze"].

46. *Aspecte ale scrierii chirilice româneşti de la începutul secolului al XIX-lea. Litere cu valori ambigue şi confuzii de litere*, în „Revista arhivelor", LXI, vol. XLVI, 1984, nr. 4, p. 448–453 (cu fig.).

47. *Editarea textelor literare şi curentele lingvistice din secolul al XIX-lea*, în „Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte", seria IV, tomul VII, 1985, Bucureşti, 1986, p. 93–103.

48. *Concordances onomasiologiques dans les traductions de Nicolas Spathar Milescu*, în „Revue des études sud-est européennes", XXIII, 1985, nr. 2, p. 137–145.

49. *Corespondenţa lui Iosif Popovici cu Ovid Densusianu. Pagini din istoria lingvisticii româneşti*, în SCL, XXXVI, 1985, nr. 5, p. 439–443.

50. *Şi totuşi spătarul Nicolae Milescu... O problemă controversată de paternitate literară*, în „Revista de istorie şi teorie literară", XXXIV, 1985, facs. IV, p. 108–114; XXXV, 1986, facs. I, p. 77–79; facs. II–III, p. 291–295; facs. IV, p. 105–109; XXXVI, 1987, facs. I–II, p. 166–170; facs. III–IV, p. 239–242.

51. *Spătarul Milescu sau Dosoftei ? O problemă controversată de paternitate literară*, în LR, XXXV, 1986, nr. 3, p. 185–197; nr. 5, p. 439–448.

52. *Concordanţe lingvistice în traducerile spătarului N. Milescu*, în SCL, XXXVII, 1986, nr. 3, p. 240–244.

53. *Acribie filologică şi organizare în valorificarea moştenirii culturale*, în „Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte", Seria IV, t. VIII (1986), Bucureşti, 1987, p. 53–61; t. IX (1987), 1989, p. 41–46.

54. *Istoria limbii române în viziunea lui Ovid Densusianu*, în „Memoriile Secţiei de Filologie, Literatură şi Arte", seria IV, t. X (1988), Bucureşti, 1990, p. 45–50.

55. *Rumänisch: Geschichte der Verschriftung. Langue et écriture*, în vol. *Lexikon der Romanistischen Linguistik* (LRL). Hrsg. von Günter Holtus, Michael Metzeltin, Christian Schmitt. Bd. III. *Die einzelnen romanischen Sprachen und Sprachgbiete von der Renaissance bis zur Gegenwart. Rumänisch, Dalmatisch / Istroromanisch, Friaulisch, Ladinisch, Bündnerromanisch*. Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 1989, p. 305–324.

56. *Restituiri. Poezia lui Tudor Dan*, în „Jurnalul literar", s.n., an I, nr. 31, 6 august 1990, p. 3 [Editare de texte].

57. *Manuscrise „regăsite"*, în SCL, XLI, 1990, nr. 4, p. 353–358.

58. *Din tradiţia manuscrisă a traducerii româneşti a „Mântuirii păcătoşilor"*, în „Revista de istorie şi teorie literară", XXXIX, 1991, nr. 3–4, p. 335–340.

59. *Ultimele reforme ale ortografiei limbii române*, în „Academica", I, 1991, nr. 7, [Versiunea în limba română a părţii finale a articolului precedent, de sub nr. 55].

60. *Între normă, variantă stilistică şi constrângere prozodică. O problemă de topică*, în *Predarea limbii şi literaturii române*. Vol. 8. *Lucrările colocviului de eminescologie, 14–15 ianuarie 1989*, Bucureşti, 1991 (Bliblioteca Centrală Pedagogică. Colecţia Modernizarea Învăţământului XLIII), p. 292–311.

61. *O simplă cartă poştală din 1982 ?*, în „Magazin istoric", s.n., XXV, nr. 2 (287), februarie 1991, p. 55–56.

62. *Consideraţii pe marginea paternităţii unei versiuni româneşti a „Mântuirii păcătoşilor" a lui Agapios Landos. Câteva probleme de metodă*, în „Memoriile Secţiei de Filologie şi Literatură", seria IV, t. XI (1989), Bucureşti, 1992, p. 29–38.

63. *Unele aspecte ale relaţiilor dintre Tudor Vianu şi Ovid Densusianu*, în „Memoriile Secţiei de Filologie şi Literatură", seria IV, t. XI (1989), Bucureşti, 1992, p. 64, 84, 89–90, 106, 115–116, 125–126, 154, 166.

64. *Augustin Maissen (1921–1992)* (In memoriam), în SCL, XLIII, 1992, nr. 5, p. 519–520 [Necrolog].

65. *Oportunitatea reformei ortografice*, în LR, XLI, 1992, nr. 4, p. 199–207.

66. *Originea funcției completive a conjunctivului prezent românesc*, în SCL, XLIV, 1993, nr. 3, p. 243–247.

67. *Neologisme greco-latine în romanul* ***Varlaam și Ioasaf****, versiunea Udriște Năsturel*, în SCL, XLV, 1994, nr. 1–2, p. 69–74.

68. *O gramatică a limbii române tipărită la București, 1869, atribuită greșit lui Aron Pumnul, în „Analele Bucovinei"*, II, 1995, nr. 2, p. 323–332 (Cu rezumat în limba germană).

69. *Priorités dans l'étude des néologismes greco-latins de l'ancien roumain*, în vol. *XXI Congresso internazionale di linguistica e filologia romanza. Riassunti delle comunicazioni. Palermo, 18 / 24 settembre 1995*, p. 155–156 (Università di Palermo, Facoltà di Lettere e Filosofia, Centro din studi filologici e linguistici siciliani).

70. *Tipologia conjunctivului românesc*, în „Balkan-Archiv", Neue Folge Beiheft, Bd. 11, Südosteuropa-Schriften, Bd. 14, Hrsg. im Auftrag der Südosteuropa-Gesellschaft, München, 1996, p. 85–92 (*Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanisch Philologie des Universität München*, Tutzing, 30.3.–2.4.1993).

III. NOTE, ÎNSEMNĂRI

1. *Institutul român din Germania*, în „Transilvania" (Sibiu), LXXII, 1941, nr. 3, p. 249–250 [Rubrica: Însemnări].

2. *Cercetări de limbă din Valea Jiului. Luptă și victorie. Orizontul 5. De ce lavabil și lizibil ?*, în „Steaua" (Cluj), V, 1954, nr. 6, p. 124–125 [Note lingvistice].

3. ***Sînt sau sunt*** *?*, În „Steaua" (Cluj), VI, 1955, nr.5, p. 121–126 [Notă critică].

4. KIRIL MIRČEV, *Die bulgarische Sprachwissenschraft von 1935 bis 1958*, în „Revue des études sud-est européennes", I, 1963, nr. 1–2, p. 278 [Notă bibliografică].

IV. RECENZII

1. *Hărțile graiului*, în „România nouă" (Sibiu), VIII, 1941, nr. 36 (19 aprilie), p. 11–12 [Dare de seamă despre ALR I, vol. I; ALR II, vol. I; ALRM I, vol. I; ALRM II, vol. I].

2. *O traducere nouă a lui Eminescu în limba italiană*, în „Transilvania" (Sibiu), LXXII, 1941, nr. 10, p. 735–739. Cu rectificări, în aceeași revistă, LXXIII, 1942, nr. 1, p. 80 [Recenzie critică la traducerea lui Umberto Ciaciolo, *Poesie scelte di Mihai Eminescu*. Introduzione. Versione col testo a fronte. Modena, 1941 (Istituto di Filologia Romanza della R. Università di Roma. Studi e testi), 148 p., in –8° mare].

3. *Statornica unitate românească*, în „Transilvania" (Sibiu), LXXIII, 1942, nr. 2–3, p. 227–231 [Recenzie critică la lucrarea lui Traian Marcu, *Statornica unitate românească. Relații spirituale între Ardeal și Principatele Române până la începutul veacului al XIX-lea*. Sibiu, 1942, 22 p., in –8° (Din publicațiile grupării intelectuale „Thesis")].

4. I. CRĂCIUN, *Catechismul românesc din 1544, urmat de celelalte catechisme româno-luterane: Bârseanu, Sturdzan și Marțian* (*Le catéchisme roumain de 1544, suivi des autres catéchismes roumano-luthériens: Bârseanu, Sturdzan et Marțian*), Sibiu–Cluj, 1945–1946, 168 p., in –8° (Institutul de Istorie Națională din Cluj. Bibliotheca Bibliologica 19), în „Dacoromania", XI, 1949, p. 286–295 [Recenzie critică].

5. *„Cum vorbim"*, II, 1950, nr. 1–3, în „Almanahul literar" (Cluj), I, 1950, nr. 6, p. 102–104 [Recenzie analitică].

6. *Observații pe marginea unei antologii de literatură populară*, în „Almanahul literar" (Cluj), IV, 1953, nr.12, p. 101–112 [Recenzie critică la *Antologie de literatură populară*, vol. I, București, 1953].

7. *Micul dicționar ortografic*, în „Steaua" (Cluj), V, 1954, nr. 4, p. 105–111 [Recenzie critică la *Mic dicționar ortografic*].

8. *Un moment important în studiul limbii române*, în „Steaua" (Cluj), V, 1954, nr. 6, p. 67–92 [Recenzie critică la *Gramatica limbii române*, vol. I, *Vocabularul, fonetica, morfologia*. Ediția I, București, Editura Academiei, 1954, 446[–448] p.].

9. *Preocupări noi în revistele noastre de lingvistică*, în „Steaua" (Cluj), VI, 1955, nr. 3, p. 120–124 [Recenzie critică la SCL, V, 1954, nr. 1–2 și 3–4].

10. *Contribuții recente la precizarea problemelor fundamentale ale stilisticii* (*Scurtă privire asupra unei discuții a lingviștilor sovietici*), în „Steaua" (Cluj), VI, 1955, nr. 4, p. 100–105; nr. 10, p. 84–91.

11. TUDOR VIANU, *Probleme de stil și artă literară*, București, 1955, în „Steaua" (Cluj), VI, 1955, nr. 7, p. 55–65 [Cronică].

12. *Eminescu și problemele limbii literare*, în „Steaua" (Cluj), VII, 1956, nr. 3, p. 93–97 [Recenzie critică la Al. Rosetti, *Limba poeziilor lui Mihai Eminescu*, și Gh. Bulgăr, *Eminescu despre problemele limbii literare*].

13. *Un distins învățat suedez despre verbul românesc*, în „Steaua" (Cluj), VII, 1956, nr. 6, p. 139–142 [Recenzie critică la Alf Lombard, *Le verbe roumain*, vol. I–II, Lund, 1954–1955].

14. *Un succes al istoriografiei și al filologiei noastre. O nouă ediție a cronicii lui Gr. Ureche*, în „Steaua" (Cluj), VII, 1956, nr. 8, p. 83–89 [Recenzie critică la ediția lui P. P. Panaitescu (București,1955)].

15. V. N. IARȚEVA, *Istoričenskaja morfologija anglijskogo jazyka*, Moskva–Leningrad, 1960, în „Revista de filologie romanică și germanică", VI, 1962, nr. 2, p. 384–386 [Recenzie critică].

16. V. N. IARȚEVA, *Istoričeskij sintaksis angkijskogo jazyka*, Moskva-Leningrad, 1961, în „Revista de filologie romanică și germanică", VI, 1962, nr. 2, p. 386–389 [Recenzie critică].

17. *Biblioteka Vol'tera. Katalog knig. Bibliothèque de Voltaire. Catalogue des livres*, Moskva–Leningrad, 1961, în „Revista de filologie romanică și germanică", VII, 1963, nr. 1, p. 181–185 [Recenzie critică].

18. P. P. Panaitescu, *Catalogul manuscriselor slave din Biblioteca Academiei R. P. R.* Vol. I [mss. 1–300], București, 1959, în „Studii și cercetări de bibliologie", V, 1963, p. 388–392 [Recenzie critică].

19. R. A. HALL Jr., *Bibliografia della linguistica italiana*, vol. I–III, Firenze, 1958, în „Studii și cercetări de bibliologie", V, 1963, p. 416–420 [Recenzie critică].

20. *Liturghierul lui Coresi*. Text stabilit, studiu introductiv și indice de Al. Mareș, București, Editura Academiei, 1969, în LR, XXI, 1972, nr. 2, p. 161–167 [Recenzie critică].

21. *Cărturari brașoveni* (*sec. XV–XX*). Ghid biobibliografic, Brașov, 1972 (Comitetul județean pentru cultură și educație socialistă Brașov. Biblioteca municipală), 247 p., in –8°, în LR, XXII, 1973, nr. 4, p. 342–344 [Recenzie critică].

22. *O prestigioasă ediție a cronicii lui Neculce*, în „Revista de istorie și teorie literară", XXX, 1981, nr.2, p. 293–296 [Rubrica: Cronica edițiilor] [Recenzie critică la *Cronica lui Ion Neculce, copiată de Ioasaf Luca. Manuscrisul „Mihail"*. Ediție de Zamfira Mihail și Paul Mihail. Cuvânt înainte de Ștefan Ștefănescu, București, Editura Litera, 1980, XXXI + 264 p.].

23. T. V. ȚIVJAN, *Sintaksičeskaja struktura balkanskogo sojuza*, Moskva, „Nauka", 1979, 298 [–302] p. (Akad. Nauk S.S.S.R., Institut slavjanovedenija i balkanistiki), în SCL, XXXII, 1981, nr. 1, p. 84–87 [Recenzie critică].

24. *Codicele voronețean*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Editura Minerva, 1981, 488 p. + 44 f. facs. (Universitatea din București, Institutul de Lingvistică), în LR, XXXI, 1982, nr.3, p. 273–277 [Recenzie critică].

25. GIUSEPPE PICCILLO, *Il glossario italiano-moldavo di Silvestro Amelio(1719)*. Studio filologico-linguistico e testo, Catania, 1982, 182 [208] p. (Istituto Universitario di Magisterio, Catania. Quaderni di filologia medievale, 5), în SCL, XXXV, 1984, nr.5, p. 481–485 [Recenzie critică].

26. EMILE TURDEANU, *Etudes de littérature roumaine et d'écrits slaves et grecs des Principautés roumaines*, Leiden, E. J. Brill, 1985, VIII + 510 p. cu facs., în „Revista de istorie şi teorie literară", XXXIV, 1986, facs. I, p. 106–109, [sub titlul: *Istoria culturii româneşti în context balcanic şi european*. Rubrica: „Confluenţe"].

27. ROMULUS TODORAN, *Contribuţii de dialectologie română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1984, 250, p., în „Revue des études sud-est européennes", XXIV, 1986, nr. 2, p. 208 [Rubrica: „Notes de lecture"].

28. TACHE PAPAHAGI, *Din epoca de formaţie a limbii române. Probleme fonetice şi morfologice*. Édition soignée par Ecaterina Nadu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, 116 p., în „Revue des études sud-est européennes", XXV, 1987, nr. 1, p. 97 [Rubrica: „Notes de lecture"].

29. *Istoria şi arta cărţii*, în „România literară", XXVI, nr. 51–52, 29 dec. 1993 – 11 ian. 1994, p. 10 [Recenzia la Virgil Olteanu, *Din istoria şi arta cărţii. Lexicon*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1992, 400 p. cu fig. şi facs. în text].

V. TRADUCERI

1. MARIO RUFFINI, *Note pentru un studiu asupra limbii lui Coşbuc*, în „Transilvania" (Sibiu), LXXIII, 1942, nr. 1, p. 18–20 [Traducere din limba italiană].

2. A. M. EGOLIN, *Pentru o dezvoltare creatoare a ştiinţei despre literatură*, în „Almanahul literar" (Cluj), I, 1950, nr. 13, p. 84–88 [Traducere din limba rusă].

Andrei Avram

ALTERNANȚE FONOLOGICE ACCENTUALE CONDIȚIONATE SINTACTIC

1. Într-un articol consacrat problemei alternanțelor fonologice accentuale (Avram 1985), am încercat să demonstrăm că termenii unor asemenea alternanțe nu sunt (cel puțin în limba română) unitățile subsistemului fonologic accentual – pe care le-am notat /'/ (= accent) și /$_{o}$/ (= absența accentului) –, ci s t r u c t u r i formate din cel puțin două unități. Spre deosebire de alternanțele segmentale, ai căror termeni sunt foneme sau arhifoneme (de exemplu, vocalele /a/ și /ă/ în *mare – mări,* semiconsoanele /w/ și /y/ în *leu – lei,* consoanele /z/ și /S/ în *dezamăgi* și, respectiv, în *desprinde* sau în *dezgoli*), alternanța dintre prezența și absența accentului (pe plan fonetic) din morfemul radical al unor forme ca *áflă* (ind. prez. 3 sg. și 3 pl.) și *află* (perf. simplu 3 sg.) nu este fonologică, deoarece termenii ei nu pot să se opună unul altuia în nici un context accentual: nu există perechi de cuvinte sau de forme ale aceluiași cuvânt de tipul / 'a $_{o}$flă / – */ 'a 'flă / sau /$_{o}$a 'flă / – */$_{o}$a $_{o}$flă /, care ar fi comparabile cu perechile *mare – măre, mari – mări,* unde vocalele /a/ și /ă/ se opun una alteia în același context segmental.

O alternanță este fonologică (nu pur fonetică) numai dacă cel puțin unul dintre termenii ei nu este condiționat exclusiv de contextul fonologic; includem așadar în categoria alternanțelor fonologice și pe cele semiautomate, cum este alternanța dintre fonemele /z/ sau /s/, pe de o parte, și arhifonemul corespunzător, pe de altă parte, ținând seamă de faptul că sonoritatea este distinctivă înainte de vocale, automată (impusă de context) fiind numai indiferența față de opoziția „sonor: surd" a arhifonemului /S/, ca urmare a neutralizării (cf. Avram 1981).

Conform celor arătate mai sus, considerăm că avem a face cu alternanțe fonologice accentuale în cazuri ca *répede* (adv.) – *repéde* (vb. ind. prez. 3 sg.), *ápăr – apără, apărător* etc., *ridícă – ridică, ridicáre* etc. În toate aceste trei cazuri morfemul radical este bisilabic și, în consecință, are o structură accentuală (ceea ce nu au morfemele monosilabice), iar această structură este variabilă: /'$_{o}$/ sau /$_{o}$'/ într-un alomorf, respectiv /$_{o}$'/ sau /$_{oo}$/ în celălalt. Spre deosebire de structurile /'$_{o}$/ și /$_{o}$'/, structura /$_{oo}$/ este impusă de contextul fonologic (prezența accentului pe una dintre silabele care urmează după primele două), ceea ce înseamnă că alternanțele /'$_{o}$/ ~ /$_{oo}$/ din *ápăr – apără* și /$_{o}$'/ ~ /$_{oo}$/ din *ridícă – ridică* sunt semiautomate (ca și alternanța segmentală /z/ ~ /S/ din *dezamăgi – desprinde*).

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 13–19, București, 1997

2. După cum s-a putut constata, exemplele date în alineatul anterior ilustrează fenomenul alternanțelor accentuale în derivație și în flexiunea verbală. În articolul nostru citat la începutul contribuției de față am dat însă și un exemplu de alternanță fonologică accentuală (neautomată, ca și cea din *répede – repéde*) din flexiunea nominală: *rádio – radióul,* cu alternanța /'o o / ~ / o o '/în morfemul radical. Este unul dintre cuvintele care, așa cum a arătat Liviu Onu (1960, p. 34–35), prezintă, în ce privește variabilitatea locului accentului, particularități în măsură să infirme justețea împărțirii cuvintelor flexibile ale limbii române în două categorii: pe de o parte, substantive, adjective, pronume și numerale, cu „un accent fix", și, pe de altă parte, verbe, „al căror accent își modifică locul în raport cu tipul de conjugare, cu modul, cu timpul și cu persoana" (p. 34). Lista substantivelor (toate neutre și toate neologisme) în a căror flexiune se realizează ceea ce autorul citat numește un „tip accentologic mixt" (p. 35), cu variația locului accentului legată de prezența (respectiv, absența) articolului sau/și a desinenței de plural, este destul de bogată; iată alte câteva exemple dintre cele date în studiul lui L. Onu (p. 53): *duo, loto, moto, tempo, torpedo, tremolo, veto, zero.*

În cele mai multe cazuri forma de nominativ singular nearticulat (identică cu alomorful de bază al morfemului radical) are structura accentuală /'o /, iar aceasta alternează cu /o '/: *zéro – zeróul (zeróuri, zeróurile, zeróurilor);* în *torpédo – torpedóul, trémolo – tremolóul,* unde morfemul radical este trisilabic, structurile alternante sunt, firește, mai complexe: /'o o / ~ /oo '/, respectiv, /'o o / ~ /o o '/ (ultima dintre aceste alternanțe este cea care se produce și în flexiunea lui *radio*).

3. În toate situațiile pe care le-am prezentat în paragrafele precedente alomorfele, diferențiate prin locul accentului, al morfemelor în cauză, se află fie în cuvinte diferite din aceeași familie *(répede – repéde)*, fie în forme diferite ale aceluiași cuvânt *(ápăr – apără, rádio – radióul)*. În unele graiuri și în exprimarea unor vorbitori care respectă, în general, normele limbii literare există însă și cazuri de variație a locului accentului în una și aceeași formă a paradigmei sub aspectul structurii segmentale. De exemplu, în punctele 520, 551 (Moldova) și 791 (vestul Munteniei) din *Atlasul lingvistic român* au fost înregistrate formele de imperativ plural *dúceți* și *ducéți-vă* (ALR II SN, 7, hărțile 2087, respectiv, 2098).

După știința noastră, variația la care ne referim apare numai în formele de imperativ plural ale verbelor de conjugarea a III-a. Forme ca *permíteți, príndeți, fáceți* devin *permitéți, prindéți, făcéți* când sunt urmate de un pronume personal sau reflexiv enclitic (aici nu ne interesează alternanța /a/ ~ /ă/, legată, evident, de locul accentului): *permitéți-ne, prindéți-l, făcéți-vă.*

4. Atât din punct de vedere morfologic, cât și sub aspect fonologic, raportul dintre termenii unor perechi de forme cum sunt cele notate aici *príndeți* și *prindéți* este mai complicat decât ar putea să pară.

Mai întâi, dacă admitem că o structură accentuală nu poate fi asociată decât unei secvențe formate din cel puțin două silabe, înseamnă că cele mai mici structuri

posibile în limitele unui morfem sunt /'$_{o}$/ (ca în *apăr, zero*), /$_{o}$'/ (ca în *ridic, zeroul*) și /$_{o\,o}$/ (ca în *apăra, ridica*). Așadar, întrucât morfemele radicale ale verbelor *a prinde* și *a face* sunt monosilabice, nu poate fi vorba despre o alternanță accentuală în *príndeți – prindéți-l, fáceți – făcéți-vă*; în termenii primei dintre aceste perechi apare același alomorf, /prind/, al radicalului, iar în cealaltă pereche apar două alomorfe distincte, /fac/ și /făc/, dar toate acestea sunt lipsite de structuri accentuale.

În momentul în care luăm în considerație întreaga secvență de morfeme care constituie un cuvânt, respectiv, o formă a unui cuvânt flexibil, problema locului accentului se pune atât pentru fiecare morfem în parte (se înțelege, cu excepția celor monosilabice sau asilabice), cât și pentru secvența în cauză. Despre o alternanță fonologică între două structuri accentuale nu poate fi însă vorba decât atunci când aceste structuri se suprapun unor succesiuni de silabe care se situează în interiorul limitelor unui morfem. Este ușor de văzut că alternanța fonetică din *príndeți – prindéți-l* nu se află în această situație, întrucât cel de al doilea element al fiecăreia dintre secvențele [$'_{o}$] și [$_{o}'$] se asociază unor silabe ([deț'], respectiv, [de]) ale căror părți finale sunt separate printr-o limită morfematică de /d/, fonem care aparține radicalului. În consecință, *príndeți* și *prindéți-l* nu conțin două alomorfe ale morfemului *prind-*, diferențiate din punct de vedere accentual, ci unul și același alomorf.

5. Înainte de a examina mai amănunțit problema alternanțelor accentuale din formele de imperativ plural ale unora dintre verbele cu infinitivul în *-e*, este necesar să ne oprim asupra unui fenomen care se petrece la finala acestor forme când sunt urmate de un pronume enclitic.

Când pronumele atașat unei forme verbale începe cu o consoană, pseudovocala de la finala ultimului morfem (desinența *-ți*) este înlocuită cu un fonem silabic, vocala /i/ : /prindeți/, dar /prindeți ne/ (de notat că schimbarea nu este legată de poziția accentului; ea se produce și când accentul se menține pe prima silabă: /príndeți ne/). Perechile de tipul celor menționate aici (o formă în -/ĭ/, alta în -/i/) se aseamănă întru câtva cu cele constituite din forme de imperativ singular neurmate și, respectiv, urmate de pronume: *plângi – plânge-mă, minți – minte-l* (vezi Graur 1961); în ultimele însă locul accentului nu este variabil în nici un grai.

Am dat, mai sus, un prim exemplu cu forma pronominală *ne,* al cărei fonem inițial este, indiscutabil, o consoană. După părerea noastră însă, fenomenul examinat aici – înlocuirea lui /ĭ/ cu /i/ la finala desinenței – se produce și atunci când pronumele enclitic este unul din seria celor care conțin un [î] inițial în anumite contexte. Considerăm că această vocală este un element pur fonetic, fără valoare distinctivă, așa încât pe plan fonologic *îl* este constituit dintr-o consoană, *îi* dintr-o semiconsoană, iar *îmi, își, îți* încep cu o consoană: /l/, /y/, mĭ/, /șĭ/, /țĭ/ (vezi Avram 1986, p. 563, și bibliografia citată acolo). Așadar /i/ din /prindéți l/, príndeți l/ nu se explică altfel decât /i/ din /prindeți ne/, /prindeți vă/, /prindeți le/.

De menționat că înlocuirea lui /ĭ/ cu /i/ nu este un fenomen specific sintagmelor în care primul element este o formă de imperativ plural, iar al doilea un pronume

enclitic. Același lucru se petrece în cazuri ca următoarele: *vezi* (indicativ sau imperativ) + *îl* > /vezi l/, *toți* + *îi* > /toți s/. După cum am încercat să arătăm în lucrarea noastră precitată (p. 555, 559–562), între cele două elemente există un raport de condiționare (fonologică, morfologică și sintactică) reciprocă: ambele au, în astfel de situații, variante conforme regulilor de sandhi extern obligatoriu.

Urmat de pronumele *o*, în *prindeți-o*, de exemplu, morfemul *-ți* își menține structura fonematică pe care o are în *prindeți*, fără pronume enclitic: /ți/ (fonemul semivocalic /i̯/, realizat ca [ʲ] la finală, se realizează însă ca [i̯] – diferit de iot – sau ca [e̯] înainte de /o/).

6. Dat fiind că orice variație (alternanță) fonetică susceptibilă de a constitui suportul unei alternanțe fonologice se produce în cadrul unui morfem (cf. **4.**), iar radicalul celor mai multe verbe de conjugarea a III-a este monosilabic *(a duce, a face, a prinde* etc.), este de așteptat ca alternanțe accentuale în formele de imperativ plural să poată fi identificate doar într-un număr redus de cazuri.

Un radical trisilabic în clasa de verbe la care ne referim este o raritate. A. Lombard (1955, p. 974) notează că verbul „*adáoge*, qui possède la variante *adáuge*... est pratiquement le seul en *-e* dont le radical soit paroxyton"; la această particularitate se asociază o a doua, care constă în numărul de silabe ale radicalului. În ipoteza că ar fi folosit în graiurile la care ne referim ale dacoromânei actuale (vezi **3.**), verbul ar avea la imperativul plural formele *adáogeți* (neurmat de pronume) și *adaogéți* (înainte de un pronume enclitic; de exemplu: *adaogéți-l*), cu alternanța accentuală /ˌ'ˌ/ ~ /ˌˌˌ/ (alternanța este semiautomată: prima structură accentuală nu este impusă de contextul fonologic, dar cea de a doua este impusă; cf. **1.**).

Cele mai multe verbe de conjugarea a III-a cu o formă de infinitiv trisilabică conțin, înainte de *-e* din această formă, un segment analizabil sau semianalizabil într-o succesiune formată dintr-un prefix (eventual, două prefixe) și un radical monosilabic: *desprinde* (cf. *prinde*, *desface*), *exclude* (cf. *include*) etc. Există însă și verbe cu radical bisilabic: *împinge*, *pătrunde*, *răspunde* etc. Având un radical oxiton (mai exact, un radical al cărui alomorf din forma de infinitiv este oxiton), aceste verbe pot avea două forme de imperativ plural diferențiate prin alternanța accentuală (semiautomată) /ˌ'/ ~ /ˌ ˌ/: *împíngeți – împingéți-l*, *împingéți-vă* etc.

7. Ocupându-se de ceea ce numește „amestecul conjugărilor" a II-a și a III-a, Iorgu Iordan (1935, p. 103) susține că printre cauzele acestui fenomen se numără și una de ordin fonetic: „limba noastră evită, pe cât poate, poziția e x t r e m ă a accentului în cuvânt: după cum numai foarte rar se accentuează silaba a patra (numărând de la sfârșit către început), tot așa, într-un cuvânt mai lung, accentuarea silabei finale apare ca ceva neobișnuit și nepotrivit cu spiritul limbii". Trecând peste afirmația referitoare la accentuarea pe silaba finală (părerea autorului este discutabilă), reproducem din lucrarea precitată un al doilea pasaj, al cărui continut se leagă direct de problema noastră (de data aceasta este avută în vedere o accentuare „extremă" în direcția silabei inițiale): „am constatat, chiar în gura oamenilor care păstrează flexiunea tradițională, că atunci când o formă verbală are un pronume

enclitic, ceea ce face ca numărul silabelor să crească, accentul se mută, prin forța lucrurilor, de pe temă pe terminație" (p. 104–105; urmează câteva exemple, printre care *spúneți adevărul – spunéți-ne adevărul*).

S-ar putea ca, în unele graiuri, tendința fonetică invocată să fi jucat un oarecare rol în apariția accentuării de tipul *împingéți-ne*. Este, totuși, cazul să menționăm aici două constatări. Prima: formele proparoxitone sunt destul de frecvente în română, în cadrul a diverse părți de vorbire, iar cele cu accentul pe a patra silabă de la sfârșit (de exemplu, *valurile*) nu sunt chiar foarte rare (puține sunt doar formele cu accentul pe a cincea sau pe a șasea silabă de la sfârșitul cuvântului: *bivolițele, șaptesprezecelea*; pentru date statistice vezi Cohuț / Mărdărescu 1966, p. 44). A doua constatare: în cuvântul fonetic în care pronumele enclitic corespunde unei silabe (*prindeți-ne, împingeți-le*) sau care conține două pronume, dintre care cel puțin unul se realizează ca segment silabic (*permiteți-ne-o, permiteți-ni-le*), accentuarea este, într-adevăr, „extremă" (pe a patra, respectiv, pe a cincea silabă de la sfârșit) dacă se menține pe radical, așa încât se poate admite, eventual, că, în unele cazuri, prin schimbarea locului accentului (*príndeți-ne* > *pindéți-ne*) se trece de la „neobișnuit" la „obișnuit", dar nu se vede de ce n-ar fi putut să fie păstrată accentuarea pe radical atunci când prin atașarea pronumelui nu se adaugă o silabă în plus față de cea apărută prin schimbarea /ĭ/ > /i/: sintagme ca *príndeți-l, permíteți-mi* constituie cuvinte fonetice proparoxitone, întocmai ca *prindéți-ne*. Ținând seamă de aceste constatări, nu credem că „este incomod și împotriva spiritului limbii noastre să se menție accentul pe temă" (Iordan 1935, p. 105; afirmația se referă la exemplele date mai înainte, de tipul *spuneți-ne*); admitem doar că, așa cum am mai spus, factorul fonetic a putut juca un rol secundar, în raport cu cel al factorului gramatical, ceea ce, la urma urmei, pare să admită și Iorgu Iordan: „Trebuie adăugat că accentul a servit ca un simplu imbold, care ar fi rămas fără ascultare, dacă n-ar exista așa de multe și de mari asemănări între conjugarea III și II" (p. 105).

În măsura în care tendința amintită a favorizat (fără a fi determinat) deplasarea spre finală a accentului, ea poate fi luată în considerație, în principiu, ca factor explicativ, și în cazul perechilor de tipul *rádio – radióul, zéro – zeróuri*. De observat însă că prin adăugarea atât a desinenței de plural, cât și a articolului se ajunge la forme cu accentul pe a patra silabă de la sfârșit (*zeróurile*), forme care ar „justifica" într-un grad mai înalt decât *príndeți-l, permíteți-mi* intrarea în acțiune a tendinței de a se evita „poziția extremă a accentului în cuvânt", și, cu toate acestea, nu s-a ajuns la **zeroúrile* (proparoxiton) sau la **zerourîle* (paroxiton). Credem că pentru neologismele de tipul *zero, radio* trebuie să fim de acord cu explicațiile propuse de L. Onu (1960, p. 39): „tendința de adaptare a substantivelor neutre paroxitone și proparoxitone în *-o* la tipul accentologic și morfologic al substantivelor neutre oxitone în *-ou* și în *-o*" și „etimologia multiplă a unora dintre neologismele în *-o(u)*".

8. Mai mult decât evoluțiile care au dus la situația din limba actuală (din română în general sau din unele variante ale acesteia) ne interesează natura fenomenului ilustrat de sintagme ca *spunéți-ne, împingéți-l, răspundéți-mi* și, im-

plicit, condiţiile în care se produce astăzi alternanţa fonologică /o'/ ~ /o o/ în unele forme de imperativ plural.

Este evident că perechile de tipul *împíngeţi – împingéţi-l* se separă net de *rádio – radióul, zéro – zeróuri* etc. sub un aspect legat de opoziţia dintre un cuvânt şi o succesiune de cuvinte. Apariţia formei de imperativ plural cu accentul pe silaba care include morfemul *-e-* este condiţionată de prezenţa, după cuvântul realizat sub această formă, a unui a l d o i l e a c u v â n t, enclitic.

O proprietate prin care se aseamănă cele două categorii de fapte în discuţie poate fi identificată dacă se ia în consideraţie funcţia alternanţelor. În flexiunea substantivelor neutre cu nominativul singular nearticulat în *-o* neaccentuat alternanţele accentuale sunt mijloace auxiliare de marcare a opoziţiilor nedeterminat/determinat şi singular / plural (evident, mărcile principale sunt morfeme care se ataşează radicalului). În cazuri de tipul *împingéţi-vă* (faţă de *împíngeţi másа*, de exemplu) plasarea accentului pe o vocală care nu face parte din alomorful morfemului radical poate fi interpretată ca marcă auxiliară a reflexivităţii. Chiar dacă în *împingéţi-ne, împingéţi-l* etc. locul accentului în forma verbală nu are alt rol decât acela de „a semnala" că urmează un pronume enclitic, posibilitatea de a-i atribui o funcţie (auxiliară) în flexiunea verbelor reflexive conferă alternanţei accentuate un statut asemănător până la un punct cu cel pe care îl are, de exemplu, alternanţa vocalică din *masă – mese* (unde opoziţia singular/plural este marcată în primul rând prin morfeme distincte, ca şi în *zéro – zeróuri*): nefiind automată, adică nefiind dependentă e x c l u s i v de contextul fonologic (fonetic), alternanţa /o'/ ~ /o o/ face parte din sistemul morfonologic.

9. Cum am văzut, ca orice alternanţă accentuală, alternanţa din perechea de forme cu sensul gramatical fundamental de „imperativ plural" nu poate să se producă decât într-un morfem radical care are mai mult de o silabă; există deci o condiţionare fonologică. La aceasta se adaugă o condiţionare morfologică: alternanţa are loc înainte de succesiunea formată din anumite morfeme, nu înainte de o anumită succesiune de foneme, independent de statutul morfologic al acesteia (cf. Van Eeden 1993, p. 7). Condiţionate fonologic şi extrafonologic (în speţă, morfologic) sunt şi alternanţele accentuale din flexiunea substantivelor neutre cu nominativul singular nearticulat în *-o* neaccentuat. În formele de imperativ de care ne-am ocupat intervine însă şi o condiţionare suplimentară. Întrucât locul accentului este dependent (în unele variante ale românei) de un context care depăşeşte limitele unui cuvânt, în cazurile de tipul *împíngeţi – împingéţi-ne* ne găsim, după părerea noastră, în prezenţa unor alternanţe fonologice accentuale condiţionate şi s i n t a c t i c.

Credem că interpretarea propusă aici este justificată cu atât mai mult cu cât, cum s-a putut observa, definirea contextului în care apare cel de al doilea termen al alternanţei /o'/ ~ /o o/ include, în mod obligatoriu, o indicaţie privitoare la topică. Ordinea verb – pronume este cea obişnuită, dar nu singura posibilă (se înţelege că lăsăm la o parte construcţiile cu imperativul negativ, în care pronumele se află întotdeauna înaintea formei verbale: *nu vă împingeţi*). Într-o frază ca *Grăbiţi-vă şi vă*

împingeţi în faţă !, forma *împingeţi* are accentul pe o silabă aparţinând morfemului radical, ca şi în situaţiile în care ea nu este însoţită de pronume; structura accentuală /$_{o}{}^{\prime}$/ este înlocuită cu structura /$_{o\ o}$/ numai dacă pronumele se află după verb.

ABREVIERI

Avram 1981 — Avram, Andrei, *Alternanţe fonologice semiautomate*, în SCL, XXXI, 1, p. 3–6.

Avram 1985 — – *Asupra alternanţelor fonologice accentuale*, în SCL, XXXVI, 3, p. 183–186.

Avram 1986 — – *Sandhi phenomena in Romanian*, în *Sandhi Phenomena in the Languages of Europe*, edited by Henning Andersen, Berlin/New York / Amsterdam, p. 551–574.

Cohuţ / Mărdărescu 1966 — Cohuţ, Cornelia et Maria Mărdărescu, *Sur la fréquence des types d'accentuation dans le roumain littéraire*, în CLTA, III, p. 43–45.

Gaur 1961 — Graur, Al., *Note asupra persoanei a II-a sg. a imperativului în româneşte*, în SCL, XII, 2, p. 159–161.

Iordan 1935 — Iordan, Iorgu, *Forme de conjugare mixtă în limba română*, în BIFR, II, p. 47–127.

Lombard 1955 — Lombard, Alf, *Le verbe roumain. Étude morphologique*. Tome II, Lund.

Onu 1960 — Onu, Liviu, *Modificarea condiţionată a locului accentului silabic dinamic în flexiunea substantivelor (o inovaţie în structura morfologică a limbii române)*, în SCL, XI, 1, p. 33–57.

Van Eeden 1993 — Van Eeden, Wim, *Morfofonologia: lux sau necesitate ?*, în LL, I–II, p. 5–20.

Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Mioara Avram

UN FORMANT TERMINOLOGIC DEVENIT EXPRESIV ÎN LIMBAJUL PUBLICISTIC: *-ZAUR*

Elementul de compunere *-zaur* (cu varianta învechită sau / şi livrescă *-saur*) aparţine terminologiei internaţionale (lat. sav. *-saurus*, engl. *-saur*, fr. *-saure*, germ. *-saurier*, rus. *-завр)* dintr-un domeniu restrâns al ştiinţelor naturii, anume domeniul paleontologiei, având sensul etimologic „şopârlă" (gr. *sauros)*. El se găseşte, în această formă, ca element final (sufixoid) în compuse care denumesc şopârle fosile din ere geologice preistorice: *alozaur, arhegozaur, atlantozaur, bradizaur, brahiozaur, branhiozaur, brontozaur, ceratozaur, dinozaur, elasmozaur, gigantozaur, hadrozaur, ihtiozaur, labidozaur, megalozaur, mezozaur, mixozaur, paleozaur, pareiazaur, pleziozaur, pterozaur, stegozaur, tilozaur, tiranozaur, titanozaur, trematozaur*[1]; întrucât câţiva dintre aceşti termeni figurează în manualele şcolare care asigură cultura generală, cercul vorbitorilor cunoscători, fie şi cu aproximaţie, ai formantului în cauză îl depăşeşte pe cel al specialiştilor în domeniul menţionat. Acelaşi element de compunere se regăseşte în poziţie iniţială (ca prefixoid) în forma *sauro-* în câteva compuse terminologice din domeniul zoologiei: *saurocor* (şi *saurocorie*), *saurofag, saurofil* (şi *saurofilie*), *saurografie, sauroid, sauropode*[2]; cu *s-* este şi substantivul care denumeşte ordinul reptilelor respective: *saurieni*. Sonorizarea lui *s* în poziţie intervocalică ascunde unitatea elementului de compunere, precum şi relaţia variantei consacrate în poziţie finală cu termenul generic citat; situaţia este aceeaşi cu cea a elementului de compunere *somat(o)-, -zom* (cf. şi adj. *somatic*) şi asemănătoare cu cea a elementelor de compunere *-zof, -zofie* în raport cu substantivele înrudite *sofism, sofist*[3].

Înregistrat, ca element de compunere, în unele dicţionare (de exemplu, DN), *-zaur* este clasificat în FC I ca element de compunere cu grad mediu de reprezentare, stabilit pe baza depistării a numai 8 cuvinte în care apare[4]. Nu se spune nimic în mod expres despre productivitatea acestui formant, dar din faptul că toate cele 8

[1] Pentru toţi aceşti termeni vezi Nicolae Andrei, *Dicţionar etimologic de termeni ştiinţifici (Elemente de compunere greco-latine)*, Bucureşti, 1987, articolele consacrate elementului iniţial (*alo-, arhego-, atlanto-* etc.). În dicţionarele curente se găsesc doar o parte dintre aceştia (în DI numai *brontozaur* şi *ihtiozaur*).

[2] Vezi, de asemenea, N. Andrei, *lucr. cit.*, sub *sauro-*.

[3] Vezi Mioara Avram, *Ortografie pentru toţi*, Bucureşti, 1990, p. 77; pentru *s / z* în corpul unor elemente de compunere iniţiale vezi Laura Vasiliu, *Oscilaţia s / z şi unele elemente de compunere din lexicul românesc*, în LR, XXVII, 1978, nr. 4, p. 353–358.

[4] P. 141, cf. 133, 260.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 21–27, Bucureşti, 1997

compuse care îl ilustrează sunt termeni paleontologici internaționali, deci împrumuturi, se deduce că el este neproductiv în română.

Articolul de față își propune să demonstreze că *-zaur* a devenit un formant productiv[5]. Premise pentru această evoluție erau date de caracterul său analizabil, nu numai în combinații cu teme greceşti legate, respectiv elemente de compunere prefixoide (cele mai multe de uz limitat, dar şi unele de mai largă circulație, ca *megalo-* sau *paleo-*), ci şi în combinații cu teme, tot greceşti, în care se poate identifica un cuvânt românesc (*atlant, gigant, tiran, titan*) sau tema unui asemenea cuvânt (*branhie*). Aşa se explică faptul că Cezar Petrescu a putut crea numele unui animal imaginar dintr-o onomatopee şi acest element de compunere: *burumbozaur*.

Întâmplarea face să fi trăit în adolescență un moment de productivitate efemeră şi ocazională a formantului de care mă ocup acum[6]. În ultima clasă de liceu, la Tulcea, în anul şcolar 1948–1949, am avut la o oră de geologie inspecția unui activist al organizației orăşeneşti U.T.M., tinichigiu de profesie, care venise – în urma unor reclamații – să evalueze calitatea şi eficiența profesorului (acesta, ce e drept, improvizat; mai exact, cu studii superioare, dar fără formație pedagogică de specialitate, de unde şi nemulțumirile care duseseră la reclamații). Într-o solidarizare spontană a elevilor cu profesorul lor pus în situația de a fi judecat de o persoană evident incompetentă, a început o acțiune distractivă şi punitivă în acelaşi timp, concretizată în răspunsuri cu adevărate avalanşe de termeni savanți (care urmau să-l epateze pe intrusul semianalfabet, amețindu-l realmente, dar şi convingându-l de perfecțiunea pregătirii), iar, cu complicitatea pasivă a profesorului, s-au folosit nu numai cuvinte existente în terminologia consacrată, ci şi unele inventate atunci după modelele genului; numele de animale preistorice în *-pod, -teriu* şi *-zaur* se pretau cel mai bine la acest joc cu tâlc, al cărui punct culminant a fost marcat de inventivitatea unui coleg care a combinat cu *-zaur* însuşi numele de familie al inoportunului inspector, *Şumen*, lansând creația *şumenzaur*, din fericire nesuspectată de cel vizat, în ciuda repetării ei teribiliste în răspunsurile ulterioare.

Datorită acestei amintiri, am tresărit, cu mulți ani mai târziu, când, în 1983, am întâlnit în presă formația *profitozaur*[7] într-un articol despre miliardarii cu cele mai mari profituri, apărut în INF. BUC., nr. 9224, p. 4/1–3. Cunoscându-l pe autor (regretatul ziarist Ion Cârje), l-am întrebat despre sursa cuvântului, iar el mi-a declarat că este o creație proprie. După doi ani, în acelaşi ziar (INF. BUC., 1985, nr. 9779, p. 4/3) am înregistrat compusul *rachetozaur*, ca epitet pentru un portavion cu propulsie nucleară, numit în articolul respectiv şi *mamut nuclear*.

Aceste două formații, singurele de care dispun pentru anii '80, demonstrează un început de productivitate a elementului de compunere *-zaur* în afara limbajului funcțional originar, sensul formantului nemaifiind acela de „şopârlă", ci unul de

[5] Vezi şi Mioara Avram, *Compuse de tip tematic în presa actuală*, în StUBB (sub tipar).

[6] Am evocat acest episod autobiografic în articolul *Cea mai iubită dintre şcoli*, din „Aspirații" (revista Liceului „Spiru Haret" Tulcea), XVII, 1993, nr. 26, p. 28.

[7] Am semnalat această formație în articolul *Formarea cuvintelor şi cultivarea limbii*, publicat inițial în LL, 1983, 4 (p. 49), şi inclus ulterior în volumul *Probleme ale exprimării corecte*, Bucureşti, 1987 (p. 241).

nume de agent sau de posesor, dublat de o valoare expresivă augmentativ-peiorativă. La cele două atestări din limba scrisă pot adăuga o formație înregistrată, în aceeași perioadă, din limba vorbită a unor tineri cultivați: *blegozaur*, cu aceeași valoare expresivă grefată pe cea de purtător al calității.

Formațiile expresive s-au înmulțit în mod evident după decembrie 1989.

Cele mai numeroase sunt alcătuite pe baza unui nume propriu de persoană (ca și acel ludic *șumenzaur* al unui elev tulcean din 1949):

brucanozaur („Orizont" s.n. III, 1991, nr. 44 (1272), p. 1/1)[8] < *S. Brucan;*
funarozaur („Cuvântul", IV, 1993, nr. 4 (191), p. 2/6)[9] < *Gh. Funar;*
Marțianozaur (ACAD. CAȚ., V, 1995, nr. 20 (184), p. 2/3) < *Dan Marțian;*
solcanozaur (ACAD. CAȚ., III, 1993, nr. 46 (107), p. 4/1) < *I. Solcanu;*
stalinozaur („Azi", 23 mai 1991, p. 4)[10] < *I.V. Stalin.*

Numele propriu de bază poate fi și denumirea siglată (acronimică) a unei instituții:

renelozaur (ROM. LIB., 1995, nr. 1505, p. 4/1–6)[11] < *RENEL.*

Baza poate fi însă nu numai un nume propriu, ci și un substantiv comun, ca la *profitozaur* (care are noi atestări, de exemplu: ACAD. CAȚ., VI, 1996, nr. 46 (262), p. 7/1; acesta poate fi analizat și printr-un verb) și *rachetozaur*:

ministrozaur (ACAD. CAȚ., III, 1993, nr. 50 (111), p. 2/4) < *ministru;*
tancozaur (ROM. LIB., 1995, nr. 1602, p. 2/6) < *tanc;*
zerozaur (ACAD. CAȚ., VI, 1996, nr. 5 (221), p. 2/3) < *zero.*

În mod excepțional, baza este un verb:

restaurozaur[12] (ACAD. CAȚ., V, 1995, nr. 28 (192), p. 2/2; ROM. LIB., 1995, nr. 1620, p. 16/6), cu varianta bizară *restaozaur* (ACAD. CAȚ., V, 1995, nr. 28 (192), p. 5/1) < *a restaura.*

La ultimul tip se încadrează și formația cu alură latinească *Integrosaurus* (titlul unui articol din „Sfera politicii", 1997, nr. 48, despre implicațiile integrării în structurile euro-atlantice), analizabilă prin *a integra.*

[8] Am semnalat această formație în două comunicări din anul 1993: *La créativité du roumain* (vezi Maria Iliescu / Sanda Sora (Hrsg.), *Rumänisch: Typologie, Klassifikation. Sprachcharakteristik. Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München. Tutzing, 30.3–2.4.1993,* Veitshöchheim bei Würzburg, 1996, p. 289) și *Formations déonomastiques dans le langage politique* (în *Actes du XIVe Congrès International des Sciences Onomastiques, Trèves / Trier, 10–15 avril 1993,* sub tipar).

[9] Vezi ultimul titlu citat.

[10] Semnalat de Dorin N. Uritescu, *De la chioșcari la vesternizare. Mic dicționar de termeni actuali,* București, 1993, p. 122–123.

[11] Vezi comunicarea mea *La force dérivative des acronymes,* în *XXI Congresso internazionale di linguistica e filologia romanza, Palermo, 1995. Atti* (sub tipar).

[12] Pentru segmentul inițial *restauro-* cf. formația *restauromahia* (art.), în titlul unui articol despre restaurație în sport (ACAD. CAȚ., IV, 1994, nr. 9 (121), p. 8/1–3).

Există şi formaţii alcătuite cu elemente de compunere – teme legate – ca primi termeni:

cefalozaur (ACAD. CAŢ., V, 1995, nr. 36 (200), p. 8/3) < *cefalo-*, cu referire la un şef;

cleptozaur (ACAD. CAŢ., VII, 1997, nr. 12 (280), p. 2/3 < *clepto-*, cu referire la un demnitar corupt;

ecozaur (ACAD. CAŢ., III, 1993, nr. 40 (100), p. 3/5) < *eco-*, desprins din *ecologic*, compusul fiind folosit ca epitet pentru rectorul Universităţii Ecologice.

Deşi formal pare a se încadra la acest tip (cf. *anchilo-*), compusul *anchilozaur* (ACAD. CAŢ., VI, 1996, nr. 6 (222), p. 3/3), epitet pentru parlamentarii inactivi, se analizează mai curând, cu haplologie, prin *anchilozat* (deci seamănă, prin baza adjectivală, cu familiarul *blegozaur*).

La formaţiile noi propriu-zise se adaugă jocurile de cuvinte care constau în reinterpretarea unor compuse consacrate:

a) prin raportare la baze paronime[13]:

dinozaur folosit cu referire la Cornel D i n u[14];

stegozaur „purtător de steag"[15] („stegozaurul Ion Iliescu" – legendă la fotografia persoanei respective cu un s t e a g în mână *Almanahul ACAD. CAŢ.*, 1996, p. 5/2; „împotriva acestui tandem de stegozauri stacojii" ACAD. CAŢ., VI, 1996, nr. 6 (222), p. 3/2);

b) prin resemantizare:

tiranozaur ca epitet pentru un t i r a n („Alianţa civică", 14–20 V 1992, p. 1)[16].

Cele mai multe formaţii cu *-zaur* denumesc persoane. Excepţie fac, pe de o parte, *rachetozaur*, care se referă la un obiect inanimat comparat cu un animal (cf. *mamut, mastodont*), şi, pe de alta, *renelozaur*, acesta numai în unul dintre cele două sensuri ale sale, ca epitet al instituţiei. La formaţiile care pornesc de la substantive se constată de obicei concordanţă între caracterul [+ / - uman] al bazei şi al întregului (vezi *brucanozaur* şi toate formaţiile de la antroponime sau *ministrozaur* vs. *rachetozaur* sau *Renelozaur* „RENEL"), dar există şi compuse cu trăsătura [+ uman] de la baze inanimate (*profitozaur, renelozaur* în sensul „membru, mai ales conducător, al instituţiei denumite de bază", *tancozaur*); concordanţa, respectiv discordanţa depind de sensul lexical al formaţiei şi din acest punct de vedere

[13] Cu referire numai la derivate, Iorgu Iordan a numit acest fenomen „dublă derivare" (*Cuvinte româneşti cu dublă derivare*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, Bucureşti, 1965, p. 409–412). Prin analogie, exemplele de aici ar reprezenta cazuri de „dublă compunere" (sau de „recompunere", dacă acest termen nu ar avea şi alte accepţii).

[14] În „Evenimentul zilei" (nu am notat locul exact). *Dino-* din termenul paleontologic *dinozaur* este gr. *deino-*, *deinos* „groaznic, teribil".

[15] *Stego-* din termenul paleontologic *stegozaur* este gr. *stego-*, *stegos* „acoperiş".

[16] Semnalat de Inga Druţă, *Stilistica neologismului în publicistica actuală*, în „Limba română" (Chişinău), VI, 1996, nr. 3–4 (27–28), p. 73/1.

este interesantă comparația dintre *rachetozaur* „navă purtătoare de rachete" și *tancozaur* „tanchist".

Formațiile cu *-zaur* au diverse sensuri denotative analizabile în raport cu baza. Ele desemnează:

– agentul, cu bază pur verbală *(restaurozaur, integrosaurus, cleptozaur)* sau și verbală *(profitozaur < a profita* sau *profit)*, dar și pur nominală *(tancozaur)*;
– adeptul, aparținătorul *(stalinozaur, renelozaur* „persoană..."*)*;
– posesorul *(rachetozaur, stegozaur)*;
– purtătorul calității *(anchilozaur, blegozaur, cefalozaur, ecozaur, zerozaur)*;
– purtătorul asemănării *(brucanozaur*, folosit la plural pentru o întreagă categorie de anticeaușiști comuniști).

Câteva formații sunt sinonime cu baza din punctul de vedere al sensului denotativ. În această situație sunt cele mai multe formații deantroponimice *(funarozaur, Marțianozaur, solcanozaur; dinozaur < Dinu)*, dar și *ministrozaur* și *Renelozaur* „instituția...);"

Ceea ce caracterizează unitar toate aceste formații este conotația lor expresivă: sensul totdeauna peiorativ, iar uneori și augmentativ *(profitozaur, rachetozaur)*. Conotația expresivă rezultă din compararea unor formații de acest fel cu formații de la aceeași bază sinonime sub aspect denotativ: de exemplu, *profitozaur* vs. *profitor, restaurozaur* vs. *restaurator* sau *restauraționist, stalinozaur* vs. *stalinist, stegozaur* vs. *stegar, tancozaur* vs. *tanchist* sau, după caz, din comparația cu baza însăși: *ministrozaur* vs. *ministru* sau *solcanozaur* vs. *Solcanu*. Specificul conotației expresive poate fi evidențiat tot comparativ, de astă dată în opoziție cu formații de la aceeași bază care sunt și ele expresive, chiar tot peiorative: este cazul lui *profitozaur* vs. *profitangiu* sau *profitoman*; între aceste trei formații peiorative cu baza *profit(a)* se poate observa o gradație ascendentă de la *profitoman*, care e doar ironic, la *profitangiu*, care e depreciativ familiar, și apoi la *profitozaur*, care este cel mai puternic și acuzator, implicând ideea de agresivitate a referentului și pe cea a groazei inspirate.

În compusele neterminologice cu *-zaur* formantul nu aduce, de fapt, niciodată sensul său strict etimologic de „șopârlă" (sau, mai larg, „reptilă")[17], ci câte ceva din sensul căpătat în limbajul funcțional din care provine: „f o s i l ă a unui animal, de regulă de mari dimensiuni și reprezentând un potențial pericol, deci m o n s t r u". Sensul „fosilă" este asociat pe plan politic cu ideea de conservatorism, restaurație, nostalgie criptocomunistă. Sensul „monstru" este interpretabil atât cu privire la dimensiuni (augmentativ), cât și cu privire la impresia neplăcută (peiorativ)[18].

[17] Spre deosebire de Dorin N. Uritescu, *lucr. cit.*, p. 123, nu cred că *stalinozaur* conține și sensul „reptilă, (figurat) cel care este gata să se înjosească pentru a parveni".

[18] Cf. sensurile substantivului *monstru* ca al doilea termen al unor compuse: *film-monstru, proces-monstru, uzină-monstru* vs. *copil-monstru*. Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc*. Cluj – București, 1995, p. 161-162, pare să îi atribuie în toate compusele citate sensul „mare, gigantic, imens", dar în *Dicționar de cuvinte recente*, București, 1982, definește corect pe *copil-monstru* „copil născut cu anomalii fizice".

Evoluția semantică a formantului *-zaur* utilizat în afara terminologiei științifice originare este paralelă cu un fenomen constatat și la unele compuse terminologice ale sale pătrunse cu sens figurat în limbajul publicistic. Termeni paleontologici ca *brontozaur* sau *dinozaur* apar frecvent în presa actuală ca epitete peiorative pentru:

– (cu referent [+ uman]) fosile reactivate ale regimului comunist: „Un partid extremist din Parlament, PRM, antisemit, plin de *brontozauri* comuniști, în al cărui almanah-fițuică tiranul Ceaușescu apare pe copertă..." (ROM. LIB., 1996, nr. 1767, p. 16/4); „un *brontozaur* ca Verdeț" (ROM. LIB., 1996, nr. 2020, p. 10/2); „fel de fel de frustrați ai vechiului regim, rezerviști nostalgici din Ministerul de Interne și dintre cadrele puse pe liber de la SRI, «pentru că s-au situat pe poziții ultraconservatoare, nepărăsind vechile mentalități». Unii dintre aceşti mărunți *dinozauri*[19] «erau legăturile lui din cadrul fostei Securități»" („22", VII, 1996, nr. 3 (309), p. 7/3); „faptele unor *dinozauri* nomenclaturişti cosmetizați în oameni de afaceri" (ROM. LIB., 1996, nr. 1924, p. 1/2). Sensul respectiv este evidențiat uneori de prezența în context a unor sinonime; de exemplu: „*Fosilele* Puterii dau ordine *dinozaurilor* din TVR" (ROM. LIB., 1996, nr. 1903, p. 9/5);

– (cu referent [-uman]) coloşii costisitori și ineficienți, construcțiile datorate megalomaniei socialiste; cu acest sens termenii discutați pot apărea alături de cvasisinonime ca *gigant, mamut, mastodont*[20] sau / și *diplodoc*: „Dar ne gândim că tot e bine că *mamuții* industriali, *brontozaurii* economiei planificate, *diplodocii* energofagi au fost reduși, măcar pentru o vreme, la tăcere" (ACAD. CAȚ., VI, 1996, nr. 7 (223), p. 7/4).

O știre reprodusă într-un cotidian românesc („Ziua", III, 1996, nr. 519, p. 7/5) după săptămânalul francez „L'Express", care informează că militanții Ligii pentru Protecția Drepturilor Animalelor „au declanşat o campanie de presă intitulată Furassic[21] Park: dinozaurii modei", este de natură să indice atât sursa de inspirație, cât și circulația internațională a sensului figurat „lider neagreat retrograd / anacronic".

Schimbarea produsă atât în soarta unor compuse cu *-zaur* consacrate ca termeni de uz restrâns la domeniul paleontologiei, care dobândesc sensuri figurate compatibile cu sfere de activitate umană moderne, cât și în soarta formantului *-zaur*, care devine, aproape brusc, productiv pe teren românesc – fie și numai în limbajul publicistic –, a avut loc în condițiile unei mode internaționale a interesului și chiar a atracției morbide față de monștrii dispăruți ai erei secundare. Lansată prin cărți și

[19] De remarcat prezența adjectivului *mărunți* pe lângă *dinozauri*, ceea ce la folosirea substantivului cu sensul său propriu, terminologic, „reptilă fosilă u r i a ş ă ...", ar constitui o improprietate *(contradictio in adiecto)*. Într-o situație similară este pleonasmul din *„mari dinozauri* ai privatizării" (ACAD. CAȚ., VI, 1996, nr. 11 (227), p. 2/4), tolerabil numai la sensul figurat al lui *dinozaur*.

[20] Pentru sinonimia *mamut – mastodont*, în sens figurat, vezi Irina Preda, *Îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale (Cu privire specială la perioada postdecembristă)* II, în LR, XLI, 1992, nr. 10, p. 547 – unde se semnalează și îmbinarea *„dinozauri* economici" din „Acum", 1991, nr. 31, p. 13 – și Adriana Stoichițoiu, *Polisemia în limbajul publicistic actual*, în LLR, XXIII, 1994, nr. 1, p. 19.

[21] Cu explicația *„fur* = blană".

filme ştiinţifico-fantastice de groază – în fruntea cărora se află celebrul film *Jurassic Park* al regizorului american S. Spielberg –, această modă a fost susţinută de manifestări expoziţionale şi de creaţii artizanale sau industriale de bunuri de larg consum (jucării, brelocuri, bibelouri, bomboane etc.), toate însoţite de campanii publicitare care nu puteau să nu lase urme lingvistice. Ca totdeauna, stilul publicistic (mai ales cel pamfletar) a fost cel dintâi influenţat de moda în cauză.

Faptele discutate demonstrează o dată în plus impactul terminologiei ştiinţifice asupra limbajului publicistic[22] (cu efectele de rigoare ale trecerii dintr-un limbaj special în altul cu un cerc mai larg de receptori[23]) şi influenţa unor mode de sursă artistică. Oricât de limitată – numeric şi valoric –, productivitatea elementului de compunere *-zaur* este o noutate caracteristică pentru limba română actuală.

Pe urmele ei se înregistrează încercări de activare similară a elementelor de compunere, din aceeaşi sferă terminologică, *-pitec, -pter, -teriu,* pentru care atestările de care dispun sunt izolate: *amorezopter* (ACAD. CAŢ., VI, 1996, nr. 16 (232), p. 3/3); *gigantopithec* (ACAD. CAŢ., III, 1993, nr. 23 (83), p. 8/1–3) şi *turistopitec* (ROM. LIB., 1995, nr. 1631, p. 24/2). Cf. şi sensul figurat apărut la termenul paleontologic *arheopterix,* pe care l-am înregistrat într-un context comun cu *profitozaur:* „Şi, în afara *profitozaurilor* pedeserişti, numai *arheopterici*şii din PSM au mai ieşit la defilare cu Nelu" (ACAD. CAŢ., VI, 1996, nr. 46 (262), p. 7/1).

ABREVIERI

ACAD. CAŢ. = „Academia Caţavencu"
INF. BUC. = „Informaţia Bucureştiului"
ROM. LIB. = „România liberă"

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[22] Vezi, în ultimul loc, Angela Bidu-Vrănceanu, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate" ale termenilor tehnico-ştiinţifici,* în LL, 1995, 1, p. 38–44 (cu exemple de termeni tehnici propriu-zişi, economici şi medicali).

[23] Vezi Mioara Avram, *Une fonction stylistique de la formation des mots: suggérer une „atmosphère" précise,* comunicare susţinută la Sofia, 1990 (sub tipar).

Violeta Barbu

PRIMA TRADUCERE ROMÂNEASCĂ A CÂNTĂRII *STABAT MATER* (I)

1.1. Într-o sinteză consacrată scrierii în limba română, Liviu Onu[1] conchidea pe marginea diferitelor soluții de transcriere cu alfabet latin propuse înainte de apariția Școlii Ardelene: „Essais sporadique d'application de l'alphabet latin à l'écriture de la langue roumaine, sans continuité et employant des systèmes orthographiques hétérogènes (polonais, italien, hongrois, latinisant etc.), ces textes n'ont pu créer de tradition de l'écriture roumaine en alphabet latin"[2]. Individualizând factorii care au contribuit la eterogenitatea acestor sisteme de transcriere, autorul amintește patronajul politic și confesional, precum și vecinătatea geografico-culturală. În cele ce urmează, vom adăuga o piesă nouă la dosarul acestei probleme, sperând ca, într-o zi, când acestor texte disparate li se vor mai alătura alte dovezi[3], mai consistente, perspectiva de ansamblu să dezvăluie, dacă nu o tradiție coerentă, cel puțin o realitate mult mai complexă decât cea care se conturează în acest stadiu al cercetărilor.

1.2. Manuscrisul *Octavus Vallachicus 8* de la Biblioteca Széchény de la Budapesta (în continuare, O. V. 8) este un *Evangheliar romano-catolic* tradus în limba română și scris cu litere latine de preotul Iosif Lippai din Zlatna. Conține 104 file scrise recto-verso cu cerneală neagră și a fost realizat în 1731. După știința noastră, cu excepția unei sumare semnalări a lui Mircea Popa[4], acest codice nu a intrat în atenția vreunui cercetător român sau străin. Titlul înscris pe prima filă a manuscrisului este următorul: *Evangelie, kare se csetesk un totye duminyecs si un totye serbetorj peste an un sventa Majka Besereka Katholicsaske si Apostolicsaske, skrjse din Biblie si Evangelie rumunyaske pre limba rumunyaske prin pater Josephus Lippai parochus imperetyesk la Zlatna, in annul Domnuluj 1731.* Manuscrisul înmănunchează textele evangheliilor duminicale și care se citesc

[1] Liviu Onu, *Rumänisch: Geschichte des Verschriftung*, în *Lexicon der Romanistischen Linguistik*, herausgegeben von G. Holtus, M. Metzeltin und Christian Schmitt, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, Band III, 1989, p. 305–324.

[2] *Ibidem*, p. 306.

[3] Avem în vedere, de pildă, actele cu caracter privat (testamente) redactate în limba română cu caractere latine în zona secuiască de către etnicii români, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea; fenomenul, similar celui descris de Valeria Căliman, *Scrisul românesc cu caractere latine în Brașov și Țara Bârsei în secolul al XVIII-lea*, în LL, XV, 1967, p. 151–163, ne-a fost semnalat de dr. Tüdös Kinga, căreia îi mulțumim și pe această cale.

[4] Mircea Popa, *Manuscrise românești de la Budapesta*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie" Cluj, XXIII, 1980, p. 104.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 29–41, București, 1997

la sărbătorile de peste an, precum şi câteva imnuri, după cum urmează: f. 2r–57v, evengheliile duminicale începând cu *Dominica prima adventus Evangelium S. Luca, cap. 21, versu 25;* f. 58r–87v, evangheliile sărbătorilor de peste an (*Evangelia in festis legi solita*)[5]; f. 58r–v In festo S. Andreae Apostoli (29 noiembrie); f. 58v–59r In festo Conceptionis Beatae Mariae Virginis (8 decembrie); f. 60r–v In festo S. Thomae Apostoli (21 decembrie); f. 60v In Conversione S. Pauli (25 ianuarie); f. 61r–v In festo Purificatione Beatae Mariae Virginis (2 februarie); f. 61v In festo Matthiae Apostoli (24 februarie); f. 62v In festo Sankti Josephi (19 martie); f. 62v–63r In annuntiationis Beatae Mariae Virginis (25 martie); f. 64r–64v In festo S. Adalberti Eppiscopo (23 aprilie); f. 64v In festo S. Giorgio Martyre (23 aprilie); f. 64v In festi S. Apostoli Philippi et Iakobi (1 mai); f. 65 r–v In Inventione S. Crucis (3 mai); f. 66 r–v In Nativitate S. Joannis Baptistae (24 iunie); f. 67r–v In festo S. Ladislai Rex Hungariae (27 iunie); f. 68r-v In festo S. Apostoli Petri et Pauli (29 iunie); f. 69r–v In Visitatione Beatae Mariae Virginis (2 iulie); f. 70r–71r In festo S. Maria Magdalena (22 iulie); f. 71r–v In festo S. Iacobi Apostoli (25 iulie); f. 72r In Transfiguratione Domini (6 august); f. 72r In festo S. Laurenty Martyris (28 august); f. 72v In Assumptione Beatae Mariae Virginis (14 august); f. 73v In festo S. Stefani Rex Hungariae (20 august); f. 74r–74v In festo S. Bartholomaei Apost. (24 august); f. 74v In Nativitate Beatae Mariae Virginis legitur Evangelium festi Conceptionis Beatae Mariae Virginis (8 septembrie); f. 74v In Exaltationis S. Crucis (14 septembrie); f. 75r In festo S. Matthaei Ap. et Evangeliste (21 septembrie); f. 75v–76r In festo S. Michaelis Archangeli (29 septembrie); f. 76r–77r In festo SS. Simonis et Iudae (28 octombrie); f. 77v–78r In festo omnium Sanctorum (1 noiembrie); f. 78r–v In commemoratione fidelium defunctorum (2 noiembrie); f. 78v–79r In festo S. Emerici Ducis Hungariae (5 noiembrie); f. 79r–v In festo S. Martini Episcopi (11 noiembrie); f. 79v–80r In festo S. Elisabetha Regina Hungariae (19 noiembrie); f. 80r In festo S. Catharina (25 noiembrie); f. 81r–87v Passio Domini nostri Jesu Christi secundum Ioannem; f. 88r–93r Plânsurlje Ieremij; f. 93r–94v Uncsepe rugecsunya Ieremij Prorokului; f. 94v–96r Oratio post concionem; f. 96r Bukere-tye, Maria; f. 97r–98v Cantilena in Adventu; f. 98r–99r In Nativitate Domini; f. 99r–99v Pro Dominica Palmarum; f. 99v–101v Planctus Beatae Virginis Mariae; f. 102r–103r Pro Paschate; f. 103v–104v In festo Pentecostes.

1.3. După cum se poate observa din detalierea cuprinsului, cea mai mare parte a *Evangheliarului* cuprinde lecturile la duminicile şi sărbătorile de peste an, ordonate după criteriul succesiunii în anul liturgic; avem de-a face deci cu un lecţionar de tipul „capitularia evangeliorum"[6]. Necesităţilor reduse ale parohiei din Zlatna li s-a răspuns deci cu un *Evangheliar,* şi nu cu un lecţionar duminical şi festiv care să cuprindă câte trei lecturi (sinopticii, Vechiul Testament şi Faptele Apostolilor) pe toate ciclurile liturgice. Selecţia sărbătorilor de peste an coincide

[5] In paranteză am adăugat data sărbătorii.

[6] M. Michaud, *I libri liturgici,* [Roma], Edizioni Paoline, 1962, p. 124–129; *Nuovo dizionario di liturgia,* a cura di Domenico Sartore e Achille M. Triacca, [Roma], Edizioni Paoline, 1984, p. 703–704; Pierr-Marie Gy, *La liturgie dans l'histoire,* Cerf, 1990, p. 76–126.

cu cea operată în celelalte evangheliare latine traduse în românește în secolul al XVIII-lea: *Conciones latino-muldavae* traduse de Silvestrio Amelio (1725, ms. BAR 2885)[7] și *Evangheliarul* tradus de David Biró la comanda Margaretei Tomeian și imprimat la Kalocsa în 1769 și 1799 (ediția a doua)[8]. Raportat la tipăritură, O.V. 8 omite pe sfânta Ana (26 iulie), plasată în *Evangheliarul* de la Kalocsa între sfântul Iacob și Sărbătoarea Schimbării la Față, dar păstrează titlurile sărbătorilor în limba latină. Așa cum am arătat cu alt prilej, David Biró traduce de cele mai multe ori numele sărbătorilor, slujindu-se neîndoios de evangheliare răsăritene: de exemplu, *La Zemezlira Majkij Precesztej* (p. 54–55), *La Obratenya lui Szfent Pavel* (p. 56), *La buna vesztirea Majkij Precesztej* (p. 58–59) etc. Menționarea sfinților maghiari (Ștefan rege, Elisabeta regină, Ladislau rege și Emeric duce) ne îndreaptă atenția către un izvor maghiar; în stadiul de față al investigațiilor noastre, nu putem presupune mai mult. În privința traducerii pericopelor evanghelice, un sondaj comparativ realizat în textele celor două evangheliare, *Conciones latino-muldavae, Noul Testament de la Bălgrad* (1648) și *Biblia* de la 1688 arată că versiunea lui Lippai este una creată ad-hoc, care nu pune la contribuție traducerile anterioare ei. În ceea ce privește raportul dintre O. V. 8 și *Evangheliarul* lui Biró, soluțiile diferite adoptate de cei doi traducători în pasajele mai complexe ne fac să credem că David Biró, așa cum am demonstrat cu alt prilej[9], a urmat îndeaproape traducerea oglindită în *Noul Testament* de la Bălgrad, colaționând-o cu cea din *Biblia* de la 1688, fără a recurge la versiunea anterioară a parohului de la Zlatna.

Continuând examenul comparat al traducerilor, diferențe notabile se înregistrează la nivelul restului cuprinsului, adică porțiunea care completează textul pericopelor evanghelice. Dacă manuscrisul lui Silvestrio Amelio alternează lecturile cu predici originale alcătuite de misionarul franciscan, iar *Evangheliarul* tipărit pune în circulație traducerea formulelor sacramentale la botez și cununie[10], Iosif Lippai a adăugat pericopelor evanghelice *Plângerile lui Ieremia,* precum și șase imnuri liturgice la sărbătorile mai importante (Paște, Crăciun, Florii, Rusalii). Dintre cele pe care le-am putut identifica, două ne-au reținut atenția în mod deosebit, dată fiind popularitatea de care se bucură în cult până astăzi: *Veni Sancte Spiritu* (*In festo Pentecostes* f. 103^{v}–104^{v} și *Stabat Mater* (*Planctus B. V. Maria* f. 99^{v}–101^{v}). Ne vom opri în acest studiu asupra celui cunoscut îndeobște sub numele de *Stabat*

[7] Teresa Ferro, *Le Conciones latinae-muldavo di Silvestrio Amelio (1725). Un manoscritto romeno degli inizi del sec. XVIII,* în *Akten des Theodor Gartner-Tagung (Rätoromanisch und Rumänish)*, Innsbruck, 1987, p. 297–304.

[8] Ioan Papiu, *Adaos de notițe bibliografice din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea.* în „Transilvania", XIV, 1883, nr. 11–12, p. 86–89; N. Iorga, *Contribuții la legăturile literare românești cu rușii și cu ungurii,* în AAR, Mem. Secț. ist., Seria III, Tom XXI, 1939, p. 199–202; D. Mărtinaș, *Originea ceangăilor din Moldova,* București, 1985, p. 34–35; Violeta Barbu, *O etapă a constituirii terminologiei religioase catolice în limba română: 1760–1780,* în „Verbum", I, 1990, nr. 7–12, p. 126–127.

[9] Violeta Barbu, *O etapă a constituirii terminologiei catolice ...,* p. 128.

[10] *Subnectuntur ea quae in sacramentum Baptismi et Matrimonii lingua vernacula tractantur,* în *Evangheliarul* de la Kalocsa, p. 75–76.

Mater şi atribuit mai întâi papilor Ioan al XXII-lea, Inocenţiu al III-lea ori Grigore al XI-lea, apoi lui Jacopone da Todi şi, în sfârşit, sfântului Bonaventura[11]. Împreună cu alte imnuri, care au circulat sub numele de *Plângerile Mariei,* înrudite ca factură cu icoasele ce se cântă în Vinerea Mare în Biserica răsăriteană, *Stabat Mater* îşi avea locul ei în reprezentările de teatru religios medieval[12]. Celebrul imn care a inspirat numeroşi compozitori ca Palestrina, Pergolesi, Haydn, Verdi etc. a fost prezent iniţial în Breviar. Începând cu 1727[13], deci la o dată foarte apropiată de cea a manuscrisului nostru, imnul a intrat ca *sequentia* în ciclul liturgic, regăsindu-se în *Liturghier* în cadrul sărbătorilor mobile, ca a şasea sărbătoare după duminica Paştilor, celebrată sub numele de *In compassione Beatae Virginis Mariae*[14] (Maica Domnului îndurerată, 15 septembrie). Este de presupus că acest imn îşi avea un loc important în manifestările de religiozitate populară[15] tolerate de Biserica oficială şi mai ales în ansamblul practicilor legate de cultul marianic.

1.4. Despre prezenţa acestui imn în limba română au scris, aproape concomitent, doi buni cunoscători ai scrierilor catolice: Iosif B. Naghiu şi Carlo Tagliavini. Cel dintâi se opreşte asupra traducerii datorate lui Samuel Micu, imprimată în *Acatistul* din 1801[16], considerând-o drept cea mai veche din câte există în limba română, după care se face o scurtă referinţă la tălmăcirea din 1830 a lui Anton Pann, semnalată şi reprodusă în sinteza consacrată de Nicolae Cartojan cărţilor populare[17]. Carlo Tagliavini continuă calea deschisă de Naghiu, dezvoltându-i sugestiile. După traducerea lui Micu, cercetătorul italian plasează versiunea manuscrisă din 1805 atribuită lui Giuseppe Bonaventura Berardi, minorit conventual, misionar în Moldova la sfârşitul secolului al XVIII-lea[18]. Această traducere, pe lângă faptul că este scrisă cu alfabet latin, dovedeşte performanţe remarcabile, apreciază romanistul italian, prin strădania de a transpune ritmul originar al imnului: două versuri octosilabice, cu accentul pe a treia şi a şaptea silabă şi un vers de şase silabe, cu accentul pe a treia şi a cincea. Ancheta lui Tagliavini se opreşte aici în ceea ce priveşte *Stabat Mater,* dar continuă cu identificarea unui alt imn al lui Jacopone da Todi, tradus de către calvinul Ioan Viski în 1697: *De vanitate mundi*[19]. Din păcate, alte ştiri despre traduceri versificate

[11] *Storia letteraria d'Italia. Il Trecento,* Milano, 1934, p. 499–500.

[12] A. Schonbach, *Uber die Marienklagen,* Graz, 1874; Th. Meier, *Die Gestalt Marias im geistlichen Schauspiel des Marienklagen,* Berlin, 1959.

[13] *Lexicon für Theologie und Kirche,* herausgegeben von Josef Hofer und Karl Rahner, Freiburg, 1964, Band IX, s.v.

[14] *Missale S. Ordinis praedicatorum,* Romae, 1939, p. 245.

[15] *La religion populaire. Actes du colloque de Paris, 17–19 octobre 1977, Paris,* C.N.R.S., 1979, p. 379–382.

[16] *Traducerile din „Stabat Mater",* în „Studii italiene", IX, 1942, p. 148–152.

[17] *Cărţile populare în literatura românească,* Bucureşti, 1938, vol. II, p. 207–208.

[18] Carlo Tagliavini, *Le traduzioni rumene dello „Stabat Mater" e di altri inni religiosi di Jacopone da Todi,* în „Studii italiene", X, 1943, p. 49–57.

[19] Idem, *Le traduzioni rumene di Jacopone da Todi,* în „Revista di letterature moderne", 1944, p. 216–222.

din imnografia catolică sunt astăzi simple menţionări ale unor manuscrise sau tipărituri pierdute. În 1931, lui Nicolae Iorga i se semnala şi descria sumar o „cărţulie din secolul al XVIII-lea", tipărită cu litere latine şi ortografie ungurească, conţinând două imnuri versificate: unul închinat virtuţilor cardinale, celălalt „presventej Vergurej Mariei"[20]. Un document din 1792 purta ştirea că în arhiva Colegiului Sant Antonio de la Roma se afla un manuscris al misionarului Lorenzo Placido Porcelli, care ar fi cuprins un *Evangheliar,* un catehism, un dicţionar, o litanie şi alte diverse rugăciuni şi imnuri. Cercetările întreprinse de Dimitrie Găzdaru pe urmele acestei ştiri n-au adus nici o lumină[21]. Din punctul de vedere al stabilirii priorităţilor, în comparaţie cu versiunile enumerate mai sus, apare evident că manuscrisul de la Budapesta O.V. 8 conţine o transpunere mult mai veche şi complet independentă.

2.1. Ce fel de raţiuni s-au aflat la originea acestei iniţiative locale? Datele care ne stau la dispoziţie nu sunt nici bogate, nici precise. Nu ştim, de pildă, cine a fost cu adevărat cel ce se intitulează „parohul împărătesc" al Zlatnei, Iosif Lippai. În dicţionarul familiilor nobile maghiare al lui Kempelen Bela[22] apar mai multe familii cu acest nume (Lippay), care, în limba maghiară înseamnă „originar din Lipova". Doi fraţi, Jozsef şi Istvan[23] Lippay alias Gombkötö din comitatul Crasnei, îşi primesc diploma de înnobilare la 19 iunie 1786. Nu avem, firește, nici o certitudine că ar fi una şi aceeaşi persoană cu preotul din Zlatna. Oraşul minier din munţii Apuseni, în majoritate românesc, se mândrea deja cu un neam de nobili români catolici de rit latin care au reuşit să facă o frumoasă carieră în administraţia imperială şi în Biserica catolică. Neamul Dobra din Zlatna, înnobilat în 1698, a dat Transilvaniei pe fraţii Petru şi Ladislau[24], ambii foşti elevi ai colegiului iezuit de la Cluj. În timp ce Petru, traducător în latină al *Îndreptării Legii* (1652), avea să ajungă director al bunurilor fiscale (Tezauriatului) din Transilvania şi unul din cei patru „protectori" ai Bisericii Unite, Ladislau va face o frumoasă carieră didactică şi misionară în rândul populaţiei româneşti, după încheierea studiilor de filozofie şi teologie la Colegiul academic de la Târnavia. Autor al unor lucrări originale, orator şi poet, Ladislau Dobra va fi profesor la colegiile iezuite de la Alba Iulia şi Cluj, după care va organiza colegiul iezuit de la Oradea, unde avea să activeze ca

[20] N. Iorga, *Tipărituri româneşti necunoscute,* în „Revista istorică", XVII, nr. 1–3, p. 26–27; sursa informaţiei era un anume profesor D. Munteanu-Râmnic; este posibil ca broşura ardelenească să fi aparţinut conventului catolic din Râmnic, reconstruit după pacea de la Passarowitz (v. George Georgescu, *Cronica latină a Râmnicului din 1764,* în „Verbum", V, 1993, p. 246–259).

[21] D. Găzdaru, *Informaţii italiene inedite despre câteva texte româneşti scrise de misionari catolici,* în „Studii italiene", I, 1934, p. 85–86.

[22] Kempelen Bela, *Magyar nemes csalàdok,* Budapest, 1931, vol. VI, p. 389–390.

[23] Un Ştefan (Istvan) Lippay este menţionat ca preot catolic în Ciubărciu, v. *Călători străini despre ţările române,* îngrijit de P. Cernovodeanu, Bucureşti, 1986, vol. VIII, p. 298, în Arhiva congregaţiei De Propaganda Fide figurează ca misionar în Basarabia, v. Arhivele Naţionale, Fond Vatican, Rola 18.

[24] O biografie mai amănunţită a celor doi fraţi Dobra, împreună cu referinţele bibliografice şi material de arhivă, în studiul nostru, *Nobili români, studenţi la Colegiul iezuit de la Cluj,* în „Arhiva genealogică", III (VIII), 1996, nr. 3–4, p. 255–268.

profesor şi preot misionar pe lângă comunitatea catolică românească de rit grecesc şi latin. Destinul celor doi nobili din Zlatna este emblematic pentru modelul de încadrare în sistemul constituţional al Ardealului, îmbrăţişând catolicismul, dar rămânând în acelaşi timp fideli identităţii de „nobilus valachus". Dincolo de aceasta, ei reprezintă, împreună cu alte iniţiative, un curent promovat mai ales de iezuiţii la ale căror şcoli se formaseră, curent care urmărea crearea unor comunităţi românofone de rit latin[25]. Este, de aceea, nimerit să presupunem că şi *Evangheliarul* lui Lippai se înscrie în acelaşi context, cu atât mai mult cu cât, pe domeniul aurifer al Zlatnei, reorganizarea mineritului necesita un sistem de şcoli semiprofesionale, iar un proiect de educaţie adecvată a stat întotdeauna în atenţia autorităţilor[26].

2.2. Cercetările întreprinse de Virgil Vătăşianu la biserica unită din Zlatna[27] l-au condus la concluzia că acest lăcaş parohial a fost clădit, potrivit unei inscripţii mai vechi, la 1424, prezentând elemente de plan gotic şi chiar resturi de frescă cu scena Răstignirii, în care apare Fecioara îndurerată înconjurată de femeile mironosiţe. În mod semnificativ, în contextul refacerii picturii şi adaptării lăcaşului la cultul catolic, prefaceri petrecute la începutul secolului al XVIII-lea, au ieşit la iveală din stratul vechi de pictură tot scene legate, după părerea noastră, de *Stabat Mater,* identificate de Virgil Vătăşianu[28] ca fiind Pogorârea de pe cruce şi Plângerea lui Isus.

3.1. Pentru a putea schiţa câteva aprecieri pe seama calităţii acestei tălmăciri, reproducem în transcriere diplomatică[29] textul lui Iosif Lippai, în paralel cu cel original:

Széchény, O.V. 8 PLANCTUS B.V. MARIA	Jacopone da Todi STABAT MATER
Sezu majka amarite (f. 99v) linge krucse intristate kend Isus kinuire pre krucse restignire	Stabat Mater dolorosa iuxta crucem lacrimosa, dum pendebat Filius.

[25] Violeta Barbu, *Biserica română unită cu Roma în căutarea identităţii: problema ritului şi activitatea misionarilor iezuiţi,* în „Revista istorică", III, 1992, nr. 5–6, p. 529–545.

[26] Ileana Bozac, *Politica şcolară a curţii de la Viena, în domeniul fiscal al Zlatnei în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea,* în „Studii şi cercetări ştiinţifice", Cluj, VII, 1956, nr. 1–4, p. 95–104; autorităţile miniere de la Zlatna supervizau, de pildă, toată reţeaua şcolară organizată pe lângă saline, v. eadem, *Şcolile de la salinele din Transilvania la sfârşitul veacului al XVIII-lea,* în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", III, 1960, p. 281–295.

[27] Virgil Vătăşianu, *Raport cu privire la arhitectura şi pictura bisericii unite din Zlatna,* în „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice", Secţia Transilvania, IV, 1932–1938, p. 431–448.

[28] *Ibid.*, p. 444.

[29] Intervenţia editorului s-a mărginit la punctuaţie, ortografie şi la segmentarea corectă a cuvintelor.

A keruja sventul tjeptul
unpreune ku sufletul/ (f. 100^{r})
atuncs sabja o treku
si durorj mare feku

Cuius animam gementem,
contristatam et dolentem
pertransivit glaudius.

Untristare amarite
iera majka busulite
Fiuluj al unuluj
Isus Hiristosuluj

O, quam tristi et afflicta
fuit illa benedicta
Mater Unigeniti.

kare numaj tot plincse
ku glass mare se vejta

Quae moerebat et dolebat,
pia Mater, dum videbat
nati poenas inclyti.

dun oky lakrim nu j-ar mercse
vescind majka amarite
pentru fiul maj morte?

Qui est homo qui non fleret,
matrem Christi si videret
in tanto supplicio?

Csinje kuja n-ar entrista
kend ar vegye majka svinta
plingind pre Fiul Domnul
Ispesitorul nostru?/ (f. 100^{v})

Quis non posset contristari,
Christi matrem contemplari
dolentem cum Filio?

Pentru relye nyamul seu
vecsu dragul Fiul seu
pus in kinurj pre multye
pecsind bicsul si krucse.

Pro peccatis suae gentis
vidit Jesum in tormentis,
et flagellis subditum.

Vecsut-a ya Isus, dragul
tot ku sincse pe obrazul
keczind dye ustenyale
dye multye or pe kalye

Vecsut-a ja Isus dragul
ku kununa pus pre kapul
kend ul betya zidovi
pentru pekatul lumi<i>.

Vecsut-a ja Isus dragul
purtend krucsa pre umerul
la muntje kalvarij
ungye-j jera a muri.

Vecsut-a ja sufletul
kend l-a dat Isus dragul

Vidit suum dulce natum
moriendo desolatum
dum emisit spiritum.

O, Maria, majka svinte (f. 101^{r})
untristare zeluite

Eia, mater fons amoris,
me sentire vim doloris

fe se pling jo ku tinye ka se rumej la tiniye	fac ut tecum lugeam.
Fe se arcse gyeptul mnyeu ku dragoşti Fiul teu Fe-i un kip luj un voje ka se rabde mje voje.	Fac ut ardeat cor meum in amando Christum Deum, ut sibi complaceam.
O, Maria majka svinte krucsa Fiul o implinte fje-mi melye tare ku durorj csej maj mare.	Sancta mater, istud agas, Crucifixi figet plagas cordi meo valide.
Umpercsestye tu ku minye kinuri Fiuluj teu dragul Dumnezeu fe-me pre minye a plincse	Tui nati vulnerati tam dignati pro me pati poenas mecum divide.
Isus Domnuluj la krucse (f. 101^{v}) je pre minye socsie se-cs fiu dye vecsie ka se plincsem unpreune	Juxta crucem tecum stare et me tibi sociare in planctu desidero.
mortja Domnul totdeaune si patemilye svintye kare rabde pentru minye	Fac ut portem Christi mortem passionis fac consortem et plagas recolere.
fe se pecsim noj amandoj kinurilye lui Hiristos ku krucsa unpreune	Fac me tecum pie flere, crucifixo condolere donec ego vixero.
O, Maria, majka bune csi se roge tote lume se-j fij un adcsutorul ku Fiul teu dragul	Flammis ne urar succursus, per te virgo sim defensus in die judicii.
ka se fie kend a jessi sufletul se pote jessi viacsa dye vecsie ku tote vesielie.	Quando corpus morietur fac ut animae donetur Paradisi gloria.

3.2. Câteva observaţii se impun mai întâi în privinţa fidelităţii traducerii. Formula de versificaţie folosită cel mai frecvent de Iosif Lippai, catrenul, duce la o amplificare a textului; ea alternează însă pe alocuri cu distihuri şi terţine. Dacă, pe de-o parte, există strofe adăugate de traducător (a noua, a zecea şi a unsprezecea), pe de altă parte unele dintre strofele originale din porţiunea finală a imnului nu au fost transpuse în româneşte. Amplificările datorate traducătorului încearcă să rezume

staţiunile drumului crucii *(Via crucis)*, care se recită în perioada postului Paştelui: căderea lui Isus care poartă crucea, încununarea cu spini, biciuirea. Prin comprimări, în schimb, se substituie persoana Mântuitorului cu cea a Fecioarei ca intercesoare, în intenţia traducătorului stăruind probabil convingerea că aceasta este protagonista imnului. Este posibil, deşi nu cu mare probabilitate, ca aceste neconcordanţe să provină din varianta latină care a servit traducătorului.

3.3. Un examen sumar al sistemului ortografic întrebuinţat în acest *Evangheliar* ne ajută să plasăm această traducere în ansamblul celorlalte texte transilvănene şi moldoveneşti scrise cu alfabet latin în intervalul 1670–1770. Dintre acestea, ne-am oprit asupra dicţionarelor *Anonymus Caransebesiensis* (AC)[30] şi *Lexicon Marsilianum* (LMars)[31], actele de cancelarie scrise de români în Braşov şi Ţara Bârsei (B)[32], grupul de texte calvino-române din zonele Banat, Ţara Haţegului, Alba Iulia (Calv)[33], *Evangheliarul* tradus de David Biró (EK)[34], glosarul latino-român al lui József Benkő (G Benkő)[35], glosarul inserat de Josef Sulzer în a sa *Geschichte des transalpinischen Daciens* (Sulz)[36], *Conciones latino-muldavae* al lui Silvestrio Amelio (SAmelio)[37] şi *Catehismul* alcătuit de acelaşi Amelio (CAmelio)[38], textul lui Anton Maria Mauro intitulat *Diverse Materie în Lingua Moldova* (DMauro)[39] şi cel intitulat *Petit Recueil des Mots Moldaves* al aceluiaşi misionar (PMauro)[40], precum şi alte texte de mai mică întindere, publicate de Dumitru Mărtinaş în monografia sa dedicată ceangăilor moldoveni (MCeangăi)[41].

4.1. Inventarul de semne întrebuinţate în textul lui Iosif Lippai cuprinde următoarele grafeme: Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss (β) Tt, Uu, Vv, Zz, Yy. După cum se poate vedea, pentru redarea lui *s* minuscul s-au întrebuinţat două semne: s (folosit mai des): *parochus* (f. 104^{r}), *solita* (f. 97^{r}), *sventa* (f. 96^{v}), şi β: *jeβi* (f. 101^{v}), *noβtrye* (95^{r}), *ziβe* (f. 97^{r}).

[30] Gr. Creţu, *Anonimus Caransebesiensis. Cel mai vechi dicţionariu al limbei române*, în „Tinerimea română", serie nouă, vol. I, 1898, p. 320–380.

[31] Carlo Tagliavini, *Il „Lexicon Marsilianum"; dizionario-latino-rumeno-ungherese del secolo XVII. Studio filologico e testo*, Bucureşti, 1930.

[32] Valeria Căliman, *op. cit.*, p. 155–156.

[33] Mihai Gherman, *Contribuţii la scrierea cu literă latină în literatura română (Secolul al XVII-lea)*, în „Biblioteca şi cercetarea", IX, 1985, p. 155–164.

[34] Trimiterile se vor face la exemplarul păstrat la BAR sub cota CRV II 365.

[35] Violeta Barbu, *Glosarul latino-român al lui József Benkő*, în „Acta", 1996, vol. II, p. 103–112.

[36] Vol. I, Viena, 1782, p. 254–264.

[37] Ms. rom. BAR 2882.

[38] Giuseppe Piccillo, *Il „Katekismu krestinesku" di Silvestrio Amelio (1719)*, în „Balkan-Archiv", I, 1992–1993, nr. XVII–XVIII, p. 433–538; II, 1994–1995, nr. XIX–XX, p. 11–132.

[39] Carlo Tagliavini, *Alcuni manoscritti rumeni sconosciuti di missionari cattolici italiani in Moldavia (sec. XVIII)*, în „Studi rumeni", IV, 1929–1930, p. 41–107.

[40] Giuseppe Piccillo, *Il Ms. romeno Asch 223 di Göttingen (sec. XVIII)*, în vol. *Travaux de linguistique et de littérature édités par le Centre de philologie et de littératures romanes de l'Université de Strasbourg*, XXV, 1987, I, p. 7–148.

[41] D. Mărtinaş, *Originea ceangăilor din Moldova*, Bucureşti, 1985, p. 107–109.

Majusculele apar la începutul fiecărei strofe, la numele proprii, precum şi la substantive care, semantic, fac parte din sfera sacralităţii: persoanele Sfintei Treimi, Sfânt(ă), Engerul, Majka şi altele. Pentru a reda unele sunete, se apelează la combinaţii de două litere; *oe, ch, cs, cz* şi *sz*; consoane reduplicate am notat numai la f. 104r: *pp* – pentru ortografierea numelui traducătorului, *Lippai*, şi *nn* – la cuvântul *annul*, sub influenţa limbii latine. Pe aceeaşi filă, care conţine titlul *Evangheliarului,* apare, ca o particularitate izolată, accentul ascuţit pe vocalele *á* şi *ú*; tot cu o singură ocurenţă apare şi tilda pe vocala *o* sub accent, corespunzând diftongului [*oa*]. Trebuie să remarcăm însă că absenţa accentelor, ca şi a altor semne diacritice apropie sistemul ortografic conceput de Lippai de ortografia practicată de generaţia de dieci şi cronicari din Şcheii Braşovului care a activat în perioada 1725–1730 şi din care poate fi identificat cu siguranţă Radu Tempea[42]; de asemenea, poate fi alăturat de LMars, de GBenkő sau de textele publicate de Dumitru Mărtinaş (MCeangăi) sub numele de *O „carte" românească de rugăciuni din 1776* conţinând traducerea a opt rugăciuni catolice în limba română.

4.2. Valoarea fonetică a literelor şi a grupurilor de litere am stabilit-o pe baza interpretării lor, ţinând seama că traducătorul trăia într-o zonă din Transilvania de sud-vest în care se vorbea un grai de tip nordic; de asemenea, opţiunile sale dovedesc o orientare eterogenă, în care limba latină, şi nu limba maghiară, are locul privilegiat.

A are valoarea [*a*] în majoritatea cazurilor: *nastyere* (f. 99r), *se vejta* (f. 100r) *spale* (f. 104r); *a* (+ *m, n*) este folosit, ca şi în LMars, pentru a reda actualul [*î*]: *amandoj* (f. 101v); *a* are valoarea [*ă*] cu totul sporadic în poziţie protonică: *amarics* (f. 96r), *amarite* (f. 99r), dar notează frecvent diftongul [*ęa*]: *plake* (f. 104r), *putyera* (f. 97v), *zidovaske* (f. 99r). În *acsasta* (f. 104r), *csa* (f. 95r), *krucsa* (f. 95r), secvenţa *csa* corespunde lui [*cea*][43].

C nu este folosit cu valoarea [c] decât o singură dată, în cuvântul *Catholicsaske* (f. 104r).

La litera *e* s-a recurs, în afara situaţiilor normale, când are valoarea [*e*], pentru a-l reda pe [*ă*]: *neskut* (f. 98r), *pekatyele* (f. 95r), *primaske* (f. 98r), *reu* (f. 97r), *ve* (f. 98v); în cuvinte de tipul *lege*, vocala accentuată este redată cu regularitate prin *e*: *lyecse* (f. 96r), *lyecsi* (f. 96r) *pezestye-ne* (f. 96r). Deşi zona dialectală din care provine traducătorul nu cunoaşte stadiul intermediar [*ę*], putem presupune că, sub influenţa limbii maghiare, *e* în poziţia [*-ęa*] corespunde unui [*ę*]. În *ey* (= îi, f. 102v) şi *el* (= îl, f. 98v), *e* corespunde lui [*î*]; la fel şi în poziţia *e*(+ *n*): *enfrundzeßk* (f. 2v), *kend* (f. 100v), *kuventul* (f. 97v), *lenge* (f. 98r), *purtend* (f. 100v), *usikendu-y-se* (f. 2r). Această ultimă soluţie ortografică poate fi remarcată şi la EK, la B, AC, LMars, în grupul de texte calvine, în cele două scrieri ale lui Silvestrio Amelio

[42] Valeria Căliman, *op. cit.*, p. 155–156.

[43] Ion Gheţie, *Fragmentul Todorescu,* în vol. *Texte româneşti din secolul al XVI-lea,* coord. Ion Gheţie, Bucureşti, 1982, p. 287.

(SAmelio) şi (CAmelio). Valoarea de [ă] pe care *e* o are în poziţie finală: *fere* (f. 104r), *primaske* (f. 98r), *slave* (f. 2r), este comună cu GBenkő, B şi Sulz.

I are două valori: [*i*] şi [*ĭ*]; pentru prima se pot da ca exemple grafiile: *puternikul* (f. 102r), dar şi *puternjkul* (f. 103r), *csinsta* (f. 103v), *lumina* (f. 103v), *primi* (f. 97r), pentru cea de-a doua: *keczind* (f. 100v), *kintyecs* (f. 99r), *pling* (101r), deci în poziţia *i* (+ *n*), ca şi în B şi Calv. În formele de plural articulat sau de genitiv: *toţi encseri* (f. 99r), *pekatul lumi* (f. 100v), avem de-a face cu *i* plenison, întrucât în textul nostru nu se apelează la grafii de tipul *-ii, -ij* sau *-jj* pentru a reda pluralul substantivelor articulate. O singură excepţie: *munte kalvarij* (f. 100v) a fost recoltată din partea originală a imnului *Stabat Mater,* ceea ce ne împiedică să stabilim dacă e vorba de o apoziţie sau de o construcţie cu genitiv.

Grafemul *j* apare cu destulă consecvenţă, ca şi în Calv, B, MCeangăi, EK şi GBenkő, în locul lui *i* semivocalic: *cseruluj* (f. 103v), *jubim* (f. 104v), *majka* (f. 97r), *noj* (f. 98r), *voja* (f. 96r), şi, mai rar, corespunde unui *i* vocalic în hiat: *fijlor* (f. 103v), *kinuj* (f. 102v), *mentuj* (f. 102r), *suj* (f. 102r), dar *invias* (f. 103r). Secvenţele *ja* şi *je* trebuie interpretate ca [i̯a] şi, respectiv, [i̯e]: *jarte* (f. 97r), *jadul* (f. 102v), *jel* (f. 102r), *jesty* (f. 97r), *jeßit* (f. 104v). Pronumele personal de pers. a treia singular feminin este notat cu *ja* (f. 100v).

Rostul grafemului *k* este de a nota pe [*c*]: *besereka* (95v), *lukrurj* (104r), *peketos* (f. 96v).

N = [*n*] în *dihanie* (f. 99r), *junu* (f. 98r), *kunostyem* (f. 98r), şi [*ñ*] în *nye* (f. 96r), *tinye* (97r), *nyamul* (f. 100r), *punyere* (f. 2r).

Litera *s* este întrebuinţată adesea pentru a-l reda pe [*ş*]: *alesilor* (f. 96r), *asa* (f. 97r), *nostri* (f. 97r). Aceeaşi opţiune o întâlnim la GBenkő, EK, SAmelio şi CAmelio, MCeangăi; sub forma grafică β apare sporadic *aceβta* (f. 2r), *cinβta* (f. 96r), *jeβi* (f. 101v); cum era de aşteptat, această literă specifică alfabetului german apare în grupul de texte braşovene şi în glosarul lui Sulzer, cu aceeaşi valoare fonetică.

U are, în *Evangheliarul* lui Iosif Lippai mai multe valori: [*u*] în *bukurie* (f. 97r), *lukru* (f. 97r) *sunyetul* (f. 2r) şi [*ŭ*] *mormuntul* (f. 102r), *umperecsia* (f. 2v), *umpreune* (f. 103v). Spre aceeaşi echivalare s-au îndreptat şi LMars, AC, Calv, GBenkő, CAmelio.

Ultima literă adusă în discuţie în cadrul acestui sumar examen al sistemului ortografic este *y,* căruia i se asociază două valori: [*ĭ*] şi [*i̯*]; pentru valoarea de *i* plenison pledează foarte puţine exemple: *inyma* (f. 103v), *vernycsia* (f. 104v); în schimb, ca apendice al palatalizării dentalelor şi labialelor, *y* este notat cu consecvenţă: *nyevoj* (f. 95r), *pastye* (f. 97v), *relye* (f. 100v), *singelye* (f. 95r), *talye* (f. 94v), *tinye* (f. 97r). Asupra acestui mod de a marca palatalizarea în textele cu ortografie latină influenţată de cea maghiară s-au oprit Ion Gheţie, în privinţa dicţionarelor LMars şi AC[44], precum şi Mihai Gherman[45] şi Giuseppe Piccillo[46].

[44] *Baza dialectală a românei literare,* Bucureşti, 1975, p. 362.

[45] *Un catehism calvino-român necunoscut,* în „Biblioteca şi cercetarea", I, 1972, p. 171–176.

[46] *Il „Katekismo krestinesku" ...,* p. 50.

104 1

Evangelie

Kare se esetesk un totye
Duminyecs si un totye Serbe-
tor pestean un Sventa Sila-
ka Besekereka Catholicsaske
si Apostolicsaske, skrissedin
Biblie si Evangelie Rumu-
nyaske pre limba Rumenyas
ke prin

Pater Josephus Lippai Pa-
rochus Imperetyesk La Elakna

In
Annul Domnuluj 1731.

A

Un cercetător al istoriei ortografiei româneşti, Kiraly Francisc, observă că modelul ortografiei ungureşti urmat în folosirea grafemelor *i, j* şi *y* nu avea nici o regulă precisă în secolul al XVII-lea, cele trei litere concurându-se în mod liber[47].

Z are două valori principale: [*z*] în *Dumnyezeu* (f. 2^{v}), *obrazul* (f. 100^{v}), *zys-au* (f. 2^{r}) şi, cum se constată în alte scrieri, ca, de pildă, DM, CAmelio, sub influenţa limbii maghiare, [*j*]: *sluzim* (f.104^{r}), *zidovaske* (f. 99^{r}), *zidovi* (f. 100^{v}), *zeluite* (f. 101^{r}).

Grupurile de litere folosite pentru redarea diverselor sunete pentru care alfabetul latin nu-şi avea semne specifice au, şi ele, valori multiple; deşi reprezintă soluţii create ad-hoc, traducătorul se dovedeşte, în cazul lor, mai ezitant şi mai inconsecvent, pentru acelaşi sunet apelând la diferite combinaţii de litere.

Grupul *ch* apare numai în cuvintele *odichne* (f. 103^{v}), *odichnind* (f. 99^{v}), în poziţia lui [*h*]; la fel de sporadice sunt exemplele similare recoltate din CAmelio, GBenkő şi MCeangăi.

Grupul *cs*, de pildă, preferat mai cu seamă pentru a-l nota pe [*č*]: *vecsu* (f. 100^{v}), *dulcse* (f. 100^{v}), *csetesk* (f. 104^{r}), îl notează şi pe [*ţ*]: *nalcsime* (f. 103^{v}), *pecsesk* (f. 100^{v}), *umpercsestye* (f. 100^{r}), dar şi pe [*ğ*]: *csenunkyele* (f. 98^{r}), *encserul* (f. 97^{r}), *mercsem* (f. 99^{r}), *plincse* (f. 101^{r}). Cea dintâi valoare poate fi întâlnită în EK, LMars, AC, GBenkő, pe când celelalte două corespondenţe reprezintă soluţii singulare, pe care nu le-am mai regăsit în textele cercetate.

Ocurenţele lui *cz* sunt foarte puţine; acest grup a servit la notarea lui [*z*]: *keczind* (f. 100^{v}) şi a lui [*ţ*]: *razmiricze* (f. 96^{r}).

În sfârşit, sub influenţa ortografiei maghiare, *sz* are valoarea fonetică [*s*]: *szemn* (f. 98^{v}), *sze* (f. 2^{r}).

Institutul de Istorie „Nicolae Iorga"
Bucureşti, b-dul Aviatorilor nr. 1

[47] Kiraly F., *Din istoricul ortografiei româneşti*, Timişoara, 1986, p. 25.

Gr. Brâncuş

ROM. *OCHI*, ALB. *SY* ÎN EXPRESII COMUNE

În română şi albaneză există numeroase construcţii paralele, cu structuri sintactice şi sensuri identice sau foarte asemănătoare. E vorba de locuţiuni, expresii, construcţii frazeologice, la care se adaugă derivate şi compuse, constituite pe tipare identice, precum şi cuvinte izolate cu semnificaţii adesea metaforice, legate de obiceiuri, credinţe, practici populare străvechi comune românilor şi albanezilor şi, în multe cazuri, întregii lumi balcanice. Aceste fapte de limbă, greu de compartimentat din cauza diversităţii lor, se explică prin factori impuşi de istoria comună a conglomeratului etnic din Balcani: stăpânirea romană, influenţa substratului trac şi ilir, religia comună, necontenitele mişcări de populaţie, în special pastorale, cu consecinţe importante în plan lingvistic (bilingvism), dominaţia otomană etc. La populaţiile din sud-estul Europei au apărut, astfel, forme asemănătoare de civilizaţie şi cultură populară, s-a creat, în timp, o „mentalitate" comună, după expresia lui Puşcariu, în general o psihologie populară cu numeroase zone de influenţă, prin care se conturează aşa-numita „unitate spirituală" balcanică.

Acest domeniu al lingvisticii a atras de multă vreme atenţia cercetătorilor: S. Puşcariu, Pericle Papahagi, Al. Philippide, Kr. Sandfeld, Norbert Jokl, I.-A. Candrea, Al. Xhuvani, Eq. Çabej, Mahir Domi, Spiro Floqi, Emil Lafe, Jani Thomaj, Xhevat Lloshi, M.A. Gabinski ş.a. au dat la iveală un material comparativ bogat aparţinând în special limbilor română şi albaneză. În ultimile decenii sursele de informare au sporit mult, aşadar cercetările comparative pot continua. De exemplu, lingviştii albanezi au elaborat un dicţionar masiv al limbii contemporane conţinând la cuvintele importante o secţiune specială consacrată valorilor particulare pe care le au cuvintele în expresii idiomatice. Se adaugă aici materialul dialectal din revistele de lingvistică albaneză, datorat mai cu seamă lui Al. Xhuvani.

Cercetarea noastră din aceste pagini se limitează la ilustrarea cu un singur exemplu a comparaţiei româno-albaneze privind domeniul expresiilor comune. Cuvântul *ochi*, pe care l-am ales ca exemplu, dezvoltă, ca numeroase alte cuvinte care denumesc părţi ale corpului, o bogăţie extraordinară de semnificaţii comune cu ale echivalentului albanez *sy*, art. *syri*. Construcţiile paralele din cele două limbi sunt reproduse după *Dicţionarul limbii române*, tom. VII, partea a 2-a, litera *O*, Bucureşti, Editura Academiei, 1969, respectiv *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe*, Tirana, 1980.

A se spăla pe ochi (= a se spăla pe faţă); alb. *Lau sytë* lit. „Am spălat ochii".

A-şi crede ochilor, în construcţii negative cu *a putea, a-i veni* (impers.): *Nu pot (nu-mi vine) să-mi cred ochilor* (= sunt foarte mirat, sunt uimit de ceea ce

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 43–46, Bucureşti, 1997

văd); alb. *Nuk u beson syve* lit. „Nu le cred ochilor", în ambele limbi cu substantivul în dativ la plural.

A-i ieşi ochii (din cap): *Am citit de mi-au ieşit ochii (din cap)* (= am citit atât de mult, că am obosit foarte rău); alb. *I dollën sytë* id.

(A păzi, a păstra) ca ochii din cap (sau *ca lumina ochilor);* alb. *(E ruaj, e dua) si sytë e ballit (si dritën e syve)* lit. „Îl păstrez (îl păzesc, îl iubesc) ca ochii din frunte (ca lumina ochilor)".

(A avea, a lua pe cineva) în ochi de bine (sau *în ochi de rău)* şi: *(A-l vedea) cu ochi buni*, mai ales negativ: *(A nu-l vedea) cu ochi buni*; alb. *E sheh me sy të mirë* „Îl vede cu ochi buni"; *E kanë me sy të mirë* lit. „Îl are cu ochi buni"; *E ka marrë me sy të keq* lit. „L-a luat în ochi răi". Sensurile construcţiilor sunt aceleaşi ca în română. La albanezi se spune despre cineva că e cu „ochiul rău" *(syri i keq* sau *syri i ligë)* dacă are „puterea" de a face rău cuiva chiar numai privindu-l. Este aceeaşi credinţă populară, existentă şi la români (precum şi la multe alte popoare), a *deochiatului* (v. mai departe vb. *deochea).* Se poate adăuga aici construcţia albaneză *Ia hëngri sytë (dikujt)* „I-a mâncat ochii (cuiva)", adică l-a făcut să sufere mult, l-a chinuit.

(A vedea) cu ochii lui (= a fi sigur, a fi de faţă, a fi martor la o întâmplare); alb. *E pashë me sytë e mi* „L-am văzut cu ochii mei".

A pune ochii (pe cineva) (= a-l alege pentru o anumită răspundere; a alege pe cineva pentru logodnă, mariaj); alb. *Ia vuri syrin (dikujt)* lit. „I-a pus ochiul (cuiva)", cu dativul sing.; şi: *A pune ochii (pe ceva)*, cu complementul lucrului (= a dori să-şi însuşească ceva); alb. *I ka vënë synë* lit. „I-a pus ochiul", cu dativul sing.

A arunca praf în ochi (= a minţi, a înşela, a induce în eroare); alb. *I hodhi hi syve* lit. „I-a aruncat cenuşă în ochi".

A nu lăsa (pe cineva) din ochi (= a nu-l slăbi din ochi, a-l supraveghea mereu, a-l privi cu insistenţă); alb. *Nuk e lëshon nga sytë* „Nu-l lasă din ochi".

A-i rămâne ochii (la cineva sau *la ceva),* în semn de admiraţie; alb. *Më mbetën sytë më të* „Îmi rămaseră ochii la ea".

A(-l) mânca (pe cineva) din ochi (sau *cu ochii*) (= a-l privi cu multă atenţie, cu mult drag, a-l plăcea mult; a deochea); alb. *E hëngri me sy* „L-a mâncat cu ochiul".

A se uita (la cineva) cu coada ochiului (= a se uita pe ascuns); alb. *E pa me bisht të syrit* id.

A fi cu ochii în patru (= a fi foarte atent, a avea mare grijă); alb. *I bëri sytë katër* lit. „A făcut ochii patru".

Cât a închide şi a deschide ochii (= cât a clipi din ochi, foarte repede); alb. *Sa hap (sa çel) e mbyll sytë* lit. „Cât deschid şi închid ochii", cu inversarea termenilor.

A visa cu ochii deschişi (= a vorbi fără legătură, în zadar); alb. *Andrron me sy çelë.*

A dormi numai cu un ochi (= a dormi uşor, a dormi iepureşte); alb. *Bën mjë sy gjumë* lit. „Face un ochi de somn", adică doarme foarte puţin şi uşor. Comp. arom. *L'aŭ un oclú di somnu* (probabil după albaneză).

A închide un ochi (şi: *A închide ochii)* (= a trece cu vederea greşeala cuiva); alb. *Mbyll një sy* „Închide un ochi".

A plecat unde a văzut cu ochii (= a plecat în lumea largă, departe); alb. *Mori botën (dheun) ndër (në) sy* lit. „Şi-a luat lumea (pământul) în ochi". Construcţia

albaneză s-ar apropia într-un fel de rom. *Şi-a luat lumea în cap* (= a plecat unde a văzut cu ochii)[1].

A măsura din ochi (= cu aproximaţie); alb. *Mat. (çmoj, përcaktoj) me sy* lit. „Măsor (preţăluiesc, fixez) cu ochi". Aici şi: *A vinde pe ochi* (= apreciind cu privirea); alb. *Shet me sy*.

A-i scoate ochii (= a-i reproşa cu duritate); alb. *I nxjerr sytë* id. Expresia aceasta e cunoscută multor limbi şi e posibil, după cum crede T. Papahagi *(Mic dicţionar folcloric,* Bucureşti, Minerva, 1979, p. 365), să reflecte obiceiul barbar din timpurile străvechi de a pedepsi pe cineva prin scoaterea ochilor.

Deschide ochii (mari)! (= fii foarte atent, ai grijă, păzeşte-te!); alb. *Hapi (çeli) sytë!* id.

A-l lăsa ochii (= a începe să nu mai vadă bine); alb. *E kanë lënë sytë* „L-au lăsat ochii".

De ochii lumii (= de formă, în aparenţă); alb. *Për sy të botës.*

A lua la ochi (= a ochi, a ţinti); alb. *E mora ndër sy* lit. „Îl luai între ochi"; şi: *Marr më sy* „A lua la ochi".

Verbul *a ochi* este echivalent cu alb. *synoj,* cuvânt popular, derivat de la *sy.* Paralela româno-albaneză a fost relevată de Çabej, *op. cit.,* p. 120. Pentru caracterul popular al rom. *a ochi,* iată un text din graiul de nord: „Hei tu al mńeu mândrulior, / Ce mamă tu ţi-ai avut / De pă tine te-o făcut / Cu ochi negri *de ochit,* / Sprâncene de-nebunit" (T. Papahagi, *Maram.,* textul 45, din Săpânţa).

Substantivul diminutival *ocheţ, ochete* e paralel cu alb. *syth.*

Blesteme: *Seca-ţi-ar ochii!;* alb. *Ju thafshin sytë !, Sări-i-ar ochii!, Ieşi-i-ar ochii !;* alb. *I dalshin sytë* [2].

De la *ochi* s-au format vb. *a deochea* (cu subst. *deochi*) şi numele unui personaj de basm *Ochilă,* ambele cuvinte având corespondente paralele în albaneză.

Deochea vb. (= a vătăma sănătatea cuiva sau bunăstarea cuiva printr-o privire rea sau invidioasă; a fermeca cu privirea, a se îmbolnăvi de deochi, cf. DEX; pentru subst. *deochi,* v. ALR, II, h. 242: *Să nu-i fie de deochi !).* Există o mulţime de descântece de deochi, mai ales pentru copii, căci aceştia sunt, de regulă, deocheaţi; pentru remediile populare împotriva deochiului la copii, v. ALR, II, h. 128. P. Papahagi (*op. cit.,* p. 121) notează şi ar. *dioclú: S-nu-ţi híbă di oclú,*

[1] După Eq. Çabej (*Studime gjuhësore,* II, Prishtinë, 1976, p. 119–120), *sy, syni* „ochi", dintr-o bază **syn* < **sun,* ar fi în concordanţă, în plan indoeuropean, cu cuvinte care însemnează „soare" în diverse limbi: got. *sunno, sunnin,* v. germ. *sunna,* lat. *sol,* v. gr. ἥλιος, lit. *sáule* etc. Raportarea semantică a lui *sy* la *diell* „soare" se face prin trăsătura „lumină". Stăruim asupra acestei ipoteze pentru că ea pare să fie în favoarea explicării prin evoluţie semantică internă a lat. *lumen* la rom. *lume* (= lumină; cosmos, mundus), ceea ce exclude ipoteza calcului după slavă.

[2] Pentru alte construcţii paralele, v. DLR, s.v., *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe,* s. *sy,* cu un material frazeologic imens; dintre studiile propriu-zise, v. SCL, XI, 1960, 4, p. 914; P. Papahagi, *Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen,* în „Weigands Jahresbericht", XIV, 1908, p. 121–122, s. *Auge;* Al. Xhuvani, *Rumänisch – Albanische Übereinstimmungen,* în CL, III, 1958, Supliment, p. 563; Jani Thomaj, *Probleme të strukturës formale dhe të klasifikimit të frazeologjizmave të gjuhës shqipe,* în „Studime filologjike", XVIII (I), 1964, 3, p. 60; Xhevat Lloshi, Jani Thomaj, *Paralele frazeologjike të shqipes me gjuhë të tjera të Ballkanit,* în „Studime filologjike", XXI (IV), 1967, 1.

precum şi ngr. Νά μή σέ πιάση μάτί! (v. şi Rosetti, ILR, p. 256: ngr. (ἀπό)ματιά, (ἀπό) ματιάζω, cu prepoziţie).

Se adaugă aici alb. *mësysh,* o locuţiune adverbială constituită din subst. *sy* „ochi" la ablativ plural şi prep. *më* „de, în": *E morën mësysh (dikë)* „L-au luat în ochi (răi) pe cineva" (adică au îmbolnăvit pe cineva pentru că s-au uitat urât la el). Modelul construcţiei albaneze se regăseşte în ar. *Ascuchi-mi, s-nu mi léai di oclú* (Caragiu, DIARO, I, p. 367). Albaneza dispune şi de un verb, *përsysh,* format tot cu o prepoziţie: *Besonte se e kishin përsyshur foshnjën* „Credea că-l deocheaseră pe copil".

Subst. *deochi* e postverbal de la *a deochea.* Verbul s-a format nu de la subst. *deochi,* cum e dat în diferite dicţionare, ci de la locuţiunea *a fi rău de ochi* (= a deochea, a avea ochi răi pentru cineva), înregistrată în DLR, s. *rău.* Aceasta concordă şi cu alb. *mësysh*; *sy i keq* „ochi rău"; ar. *oclú arău*; τὸ κακὸ μάτι; bg. *loši oči* (cf. P. Papahagi, *op. cit.,* p. 121).

Credinţa în *deochi* e cunoscută la mai toate popoarele antice, după cum ea e cunoscută şi astăzi ca una dintre superstiţiile importante din aproape toate regiunile globului; pentru detalii, v. cercetarea onomasiologică a lui Teodor Bojan asupra „deochiului" din CL, XV, 1970, 2, p. 271–283. Am comparat aici româna cu albaneza pentru că în ambele limbi cuvântul în discuţie e format cu o prepoziţie (comp. sp. *ojear,* port, *olhar* etc., dar şi rom. reg. *ocheá* şi *ochená*).

Ochilă, nume al unui personaj din basmele populare înfăţişat ca un monstru cu un singur ochi: „Şi mai mergând ei o bucată, numai iaca ce vede Harap-Alb altă minunăţie şi mai minunată: o schimonositură de om avea în frunte numai un ochi, mare cât o sită, şi, când îl deschidea, nu vedea nimica, da chiar peste ce apuca. Iară când îl ţinea închis, dar fie zi, dar fie noapte, spunea că vede cu dânsul şi în măruntăiele pământului" (Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*). *Ochilă* e derivat cu suf. *-ilă,* un sufix, în general, augmentativ şi peiorativ (ca şi în: *Setilă, Flămânzilă, Gerilă, Lăţilă,* nume de personaje din acelaşi basm). Comparaţia s-ar face cu bg. *ednook* „(cu) un ochi", denumire a aceluiaşi personaj ciclopic. Eq. Çabej (*Studime gjuhësore,* V, Rilindia, Prishtina, 1975, p. 156) crede că trebuie atras în comparaţie şi alb. tosc *Siqënhenjeri,* numele unui căpcăun, care mănâncă oameni, format din *si* = *sy* „ochi", *qën* „câine", *he* = *ha* „mănâncă", *njeri* „om"; deci *ochi de câine* + *mănâncă oameni.* În poveştile albaneze există şi numai compusul *Syqénëz,* cu un suf. diminutival, numele unei strigoaice cu patru ochi (doi în faţă, doi la ceafă), care mănâncă neveste tinere. În treacăt fie spus, şi în română sunt personaje de basm feminine cu un ochi în ceafă pururea neadormit, ca, de exemplu, *Baba* din *Soacra cu trei nurori,* de I. Creangă. După Çabej, de la *Syqenëz* s-ar fi format, prin moţiune, masc. *Syqën* „ochi de câine", căruia îi corespunde în română *Căpcăun* (între variante, şi *Căpcân*) cu diferite reprezentări în mitologia populară (v. DA, s.v.); cuvântul românesc ar fi o traducere după gr. κυνοκέφαλοι, Σκυλοκέφαλοι, prin intermediul scr. *psoglav,* aceasta pentru că se întâlneşte întâi în textul *Alexandriei,* cunoscută la noi în traduceri după redacţii sârbeşti (cf. N. Cartojan, *Alexandria în literatura românească,* Bucureşti, 1922, p. 16).

Facultatea de Litere
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5–7

Gh. Chivu

O VERSIUNE BĂNĂȚEANĂ A *VISURILOR LUI MAMER*

1. În fondurile Bibliotecii Széchényi din Budapesta se păstrează, sub cota quart slav 75, prima parte a unei psaltiri slavone transcrise la începutul secolului al XVI-lea în Moldova. Manuscrisul, donat de Ieremia Movilă unei biserici din Ardeal în prima parte a domniei sale, s-a aflat, în cursul secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, în mai multe localități din Banat–Hunedoara. Într-una dintre acestea, un copist rămas anonim a alcătuit o adevărată culegere de texte apocrife, utilizând, în lipsa hârtiei necesare, marginile albe ale filelor[1]. El a transcris astfel, la o dată aflată foarte probabil la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea[2], cinci texte românești (*Legenda Duminicii, Cugetări în ora morții, Cele 12 vise ale lui Mamer* și două fragmente neidentificate) și unul slavon (un calendar).

Vechimea acestor scrieri, caracterul singular al culegerii pe care ele o formează, dar mai ales raritatea versurilor transcrise și aria lingvistică pe care ele o ilustrează dovedesc importanța manuscrisului păstrat la Budapesta pentru istoria unora dintre așa-numitele „cărți populare" vechi românești.

Într-un studiu anterior semnalam faptul că *Legenda Duminicii* reprodusă în acest neobișnuit miscelaneu se apropie de textul copiat din *Codicele Sturdzan*, în vreme ce fragmentul din *Cugetările din ora morții* pare a aparține unei traduceri diferite de cele cunoscute până în prezent[3].

În articolul de față ne propunem să demonstrăm că celălalt text important datorat anonimului bănățean, *Cele 12 vise ale lui Mamer*, conservă și el o traducere încă nesemnalată într-un alt manuscris vechi românesc.

2. În volumul păstrat la Biblioteca Széchényi, textul intitulat *Slujba Șahișului paratului* este copiat pe marginea filelor 70^{v}, 71^{r}, 72^{r}–75^{r}, 76^{r}, 77^{r}–85^{r}, 86^{r}, 87^{r} și 88^{r}.

Scrisul este semiuncial, neregulat, iar cerneala are culoare cenușie, spălăcită.

Normele ortografice reflectate de text coincid în ansamblu cu cele cunoscute din alte scrieri chirilice vechi românești. Câteva individualizează însă această copie a *Visurilor lui Mamer*, ca de altfel întregul „miscelaneu" din care ea face parte.

[1] Pentru detalii privind manuscrisul, vezi articolul nostru *Un manuscris cu o slovă necunoscută în scrierea chirilică românească:* ѣ, în SCL, XXIX, 1978, nr. 4, p. 399–409.

[2] Vezi *art. cit.*, p. 406–409; cf. A. Avram, *Cu privire la cronologia transformării în africate a oclusivelor (pre)palatale în graiurile dacoromâne*, în SCL, XXX, 1979, nr. 3, p. 213, nota 90.

[3] Vezi *Codex Sturdzanus*, București, 1993, p. 76–79, 105.

Avem în vedere generalizarea utilizării slovelor о şi ѡ pentru notarea diftongului *oa* (домне 86r, гроса 78v, морте 80v, ѡмини 72v), respectiv a slovei є în contexte în care era de aşteptat ca măcar uneori să apară ѣ (лѹме, art.,72v, нопте, art., 74r; пѹте, impf. 3 pl., 79r, ва аве 84v; се креде conj. pr. 3 pl., 88r). De asemenea, în locul slovelor їи, normale la finala formelor de plural ale substantivelor masculine articulate hotărât, este utilizat invariabil и (баꙗци 78v, кацаи 78v, омини 74v, паринци 77v, вечи 80v).

Ne referim apoi în mod special la alte trei particularităţi ortografice: utilizarea slovei ћ, alternanţa dintre ѹ şi ѧ, respectiv aceea dintre хв şi ф.

Slova ћ, specifică chirilicei bosniace, a fost deprinsă desigur de copistul anonim în Serbia sau de la un sârb[4]. Ea apare în locul obişnuitului ц, prezent o singură dată în scrierile româneşti din quart slav 75, la începutul *Legendei Duminicii* (аџерѹлѹи „îngerului" 37r, dar арћинтѹлъ 82v, лећеле 74v, мерће 79v, смѹлће 77v). În mod curent ћ notează însă două fonetisme specifice graiului bănăţean, *ć* (provenit din *t'*: ћеме „teme" 71r, 80v, дирепћаза 80v, sau din *k'*: ћама „chema" 77r, веће 74v), respectiv *đ* (provenit din *d'*: ћаволѹлѹи 73r, 86r).

Tot sub influenţa scrierii chirilice sârbeşti, la iniţială de cuvânt ѧ alternează cu ѹ[5]. Astfel, alături de ѧ (72r, 78r, 81r, 82v) şi ѧтр- (70v, 75r, 76r), apar ѹ „în" (71r, 72r, 77r, 78v)[6], ѹгропаци (79r) sau ѹтр- (83r).

Neaşteptată şi greu de explicat[7], înlocuirea lui ф cu хв este consemnată doar în cuvinte în care fricativa nu este urmată de *i*: ахвла (72r, 78r), хвакатори (79v), хвацарничи (73v), хвербе (75r), хвокъ (75r; cf. х<в>окъ 76r), хвѹга (74r), хвѹри (73v), сѹхвлетеле (80v), трѹхвашѹлъ (79v) şi altele, dar фи (72r, 73r, 74r etc.), фире (88r) şi фиюлѹи (88r). Singura excepţie posibilă ar putea fi grafia философи (87r), dacă acceptăm ipoteza omisiunii slovei х înaintea lui в.

Câteva particularităţi lingvistice contribuie şi ele la conturarea impresiei că ne aflăm în faţa unui text mai puţin obişnuit.

În plan fonetic, alături de fenomene specific bănăţene, mai puţin prezente în scrieri chirilice vechi româneşti (*ć, đ*, exemplificate anterior, sau consonantizarea semivocalei *u*: *caţava* 78v, *lova* 73r, *zuva* 74r)[8], se impune atenţiei tendinţa de evitare sistematică a vocalelor centrale. Astfel, în locul lui *ă* apar foarte frecvent *a (buna,*

[4] Vezi Gh. Chivu, *art. cit.*, p. 406.

[5] Vezi I. Bărbulescu, *Fonetica alfabetului cirilic în texte române din veacul XVI şi XVII*, Bucureşti, 1904, p. 209.

[6] Prezenţa lui ѹ şi la iniţiala următoarelor două cuvinte exclude posibilitatea interpretării formei citate ca prepoziţie împrumutată din sârbă.

[7] B.P. Hasdeu, singurul care a semnalat notarea lui ф prin хв în două însemnări făcute în Muscel în 1626 (*Cuvente den bătrâni*, II, Bucureşti, 1879, p. 240–242; în ediţia G. Mihăilă, Bucureşti, 1983, p. 188–189), credea că se află în faţa unei faze intermediare din procesul de trecere (prin palatalizare ?) de la *f* la *v*. Apariţia lui хв în contexte în care palatalizarea nu este posibilă ne face să ne gândim însă doar la influenţa analogică a unor forme slavone de tipul хвала, devenit în română *fală*.

[8] Vezi şi Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975, p. 118, 132, 216.

(*buna,* neart., 78^{v}, *dupa* 82^{v}, *fara* 72^{r}, *limba,* neart., 75^{r}), *e* (*lepedaţi* 78^{r}, *nevezutul* 80^{v}, *vezu* 70^{v}; *s<e>ptemuna* 72^{r}, *tote,* f. sg., 72^{r}) sau *o* (*pomuntu(l)* 71^{r}, 72^{v}, *rodacinele* 74^{r}), iar în locul lui *î, a* (*caştiga* 70^{v}, *manca* 79^{v}, *pana* 71^{r}), *i* (*pli<n>sere* 82^{v}) sau *u* (*juramuntele* 82^{r}, *mundre* 87^{r}, *munzul* 77^{v}, 78^{r}, *pomuntu(l)* 71^{r}, 72^{v}, *s<e>ptemuna* 85^{r})[9]. De asemenea, în locul diftongului *ea* este notată doar vocala *a,* indiferent de felul consoanei precedente *(dezlaga* 71^{r}, *dirapta* 72^{r}, *margina* 77^{r}, *namul* 75^{r}, *vac(ului)* 81^{r}, 82^{v}), iar velarele *k* şi *g* sunt substituite uneori de palatalele *k',* respectiv *g',* cu transformarea vocalei centrale următoare în *e* (*chetre* 72^{r}, *chet(u)* 84^{v}, *ghend* 72^{r}).

În ceea ce priveşte morfosintaxa textului, în aceeaşi serie a fenomenelor mai puţin sau deloc uzuale în scrisul vechi românesc, sunt de menţionat forma analogică *tatul* („slujba *Tatului*" 75^{r}, „numele *Tatului*" 88^{r})[10], pluralul *fulgiuri* („se va arăta tunuri şi *fulgiuri*" 73^{v}–74^{r}), pronumele *teu* (83^{r})[11], câteva acorduri greşite („*a do<uo>* vis" 74^{v}, „*a treia* visul" 75^{r}, „*a opta* visul" 81^{r}; „do<uo> capete, *una* nainte, *alta* de apoi" 79^{v}) şi o articulare neconformă cu regulile limbii române („nu vor duce în *mormintele* cu sine" 81^{r}).

În sfârşit, şi în domeniul lexicului, alături de termeni cunoscuţi şi din alte scrieri vechi[12] (*câştigă* „îngrijorare" 70^{v}, *dosadă* „supărare" 72^{r}, *iuboste* „dragoste" 72^{v}, *lemn* „arbore" 74^{r}, *limbă* „credinţă" 75^{r}; „popor" 72^{r}, *tină* „noroi" 79^{r}, *torna* „întoarce" 72^{r}, *tun* „tunet" 74^{r}, *mazdă* „mită" 80^{r}, 81^{r}, *smântă* „tulburare, confuzie" 72^{r}), pot fi consemnate cuvinte sau variante lexicale puţin sau deloc înregistrate: *alamojdină* „pomană" („se vor ceama la *a<la>mojdinele*" 77^{r}), *groasă* „însărcinată" („caţava *groasa* zac<â>nd în g<u>noi" 78^{v}), *obroc* „hrană; grăunţe" („v<u>ltur smulge iarba şi da ie *obroc*" 77^{v}), *pulgar* „bogat" („Fi-va tri oameni într-u<n> sat: doi *pulgari,* unul bogat la capul, altul la margina satului, a sira<cu>l în mijloc de sat" 76^{v}–77^{r}), *pulgarie* „bogăţie" („Ome bleste<ma>te, nu te bucura de *pulgaria* strimba ...!" 83^{r}).

3. Prin caracterul lor mai puţin obişnuit, multe dintre particularităţile ortografice şi lingvistice semnalate amintesc în mod surprinzător de ceea ce N. Drăganu considera a fi „săsismele" unora dintre vechile noastre texte, reminiscenţe, în opinia filologului clujean, ale limbii traducătorilor neromâni[13].

[9] Nu am avut în vedere contextele în care *ă* medial aton a putut deveni *a* prin asimilare *(paratul(ui)* 70^{v}, *parinte* 70^{v}, *varsa* 76^{r}) şi nici pe acelea în care *e* sau *i* pot corespunde unor fonetisme de tip nordic *(grei, reu; ris, uri).*

[10] Forma pare a caracteriza în primul rând textele moldoveneşti (vezi I. Gheţie, *op. cit.,* p. 158, 317, 336, 348, 402).

[11] Având în vedere particularităţile bănăţene existente în text, credem că *teu* nu trebuie încadrat în seria exemplelor de evitare a vocalei *ă.*

[12] În acest alineat cuvintele sunt citate sub forma de bază.

[13] Vezi N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc „Gh. Coşbuc" din Năsăud şi săsismele celor mai vechi manuscrise româneşti,* în „Dacoromania", III, 1922–1923, p. 474–479.

Numai că, în timp ce aşa-numitele „săsisme" aveau atestări puţin numeroase în textele în care fuseseră depistate, fenomenele prezentate de noi se constituie, cel puţin la nivel fonetic, în normă pentru versiunea bănăţeană a *Visurilor lui Mamer*.

Era oare scribul anonim neromân ? Ar putea sugera o asemenea ipoteză, orientându-ne atenţia spre o persoană originară din Serbia, unele fenomene ortografice (utilizarea slovei ѣ şi alternanţa lui ѕ cu ѧ)[14], prezenţa conjuncţiei adversative *a* („Uri-vor parinţii pre prunci, *a* pruncii pre parinţi" 77^{v}; vezi şi 77^{r}, 81^{r}) sau unele contexte în care în locul neutrului apare femininul („*a doa*<*uo*> vis" 74^{v}, „*a treia* visul" 75^{v}[15]; „doa<uo> capete, *una* nainte, *alta* de apoi" 79^{v})[16].

Persoana care a transcris pentru uz strict personal[17] cele cinci texte româneşti din manuscrisul quart slav 75 de la Biblioteca Széchényi utiliza însă în mod curent graiul bănăţean[18]. Dovedeşte aceasta în primul rând notarea africatelor *ć* şi *đ*, absente din textele chirilice ale epocii[19], iar concluzia este susţinută şi de consonantizarea lui *u*, de forma *teu*, de sensul termenilor *câştigă*, *groasă* şi *obroc*, de utilizarea cuvântului *tină* sau de prezenţa mai puţin cunoscutelor *pulgar* şi *pulgarie*, pătrunse în limba textului din maghiară.

În aceste condiţii, evitarea frecventă a vocalelor centrale, notarea lui *ea* prin *a* şi existenţa unor dezacorduri sau articulări greşite ar trebui, poate, explicate în cadrul limbii române. Şi, cum manuscrisul în care am descoperit apocriful pe care îl prezentăm conţine însemnări din Dobra şi Ilia, localităţi aflate în apropierea Lăpuşului[20], nu este, poate, hazardat să ne gândim la graiul vorbit în această zonă din nord-estul Banatului. Aici D. Şandru a înregistrat în 1935 exact fenomenul care individualizează cel mai mult această versiune a *Visurilor lui Mamer*: evitarea vocalelor centrale[21]. Tot el semnala existenţa în zonă a unor influenţe lexicale maghiare şi sârbeşti[22], iar cercetări ulterioare au stabilit că „graiurile bănăţene nu cunosc, în general, acordul după gen şi număr al numeralului ordinal"[23].

[14] Pentru considerarea lui ѕ (71^{r}, 72^{r}, 77^{r}, 78^{v}) grafie, iar nu fonetism real, notând o prepoziţie sârbească sinonimă cu *în*, vezi *supra* nota 6.

[15] Numeralul ordinal are aceeaşi formă şi în unele contexte similare din ms. rom. 4390 de la BCU-Cluj: *al patra vis* 107^{v}, *al cincea vis* 108^{r}, *al şesa vis* 108^{v} ş.a.

[16] În limba sârbă, главa, termenul corespunzător substantivului *cap*, este de genul feminin.

[17] Transcrierea *Visurilor lui Mamer* şi a celorlalte cinci texte româneşti şi slavone pe marginile albe ale filelor unei psaltiri slavone exclude ideea unei copieri făcute de un scrib de meserie la cererea unei alte persoane.

[18] Cf. A. Avram, *art. cit.*, p. 213, nota 90.

[19] Transformarea lui *d* în *đ* a fost consemnată în jurul anului 1500 în documente scrise cu litere latine şi ortografie maghiară şi abia în secolul al XVIII-lea în texte scrise cu slove chirilice (I. Gheţie, *op. cit.*, p. 132). A. Avram consideră însă că africatizarea oclusivelor (pre)palatale s-a produs abia în secolul al XVIII-lea (A. Avram, *loc. cit.*).

[20] Vezi, pentru însemnările în care sunt consemnate aceste localităţi, Gh. Chivu, *art. cit.*, p. 401, nota 12.

[21] D. Şandru, *Enquètes linguistiques ... III. Lăpujul de Sus*, în „Bulletin linguistique", III, 1935, p. 123–127; vezi şi *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, 1984, p. 245.

[22] D. Şandru, *op. cit.*, p. 115.

[23] *Tratat de dialectologie românească*, p. 260.

4. Încă foarte puțin cunoscut, textul numit de regulă în literatura de specialitate *Cele 12 vise ale lui Mamer* a fost semnalat în filologia românească la 1866, de Timotei Cipariu[24]. Învățatul ardelean avea știință de două manuscrise ce includeau scrierea. Cel mai vechi, în care se află și un *Gromovnic*[25], provine din Sărata Oltului – Sibiu și a fost copiat, în 1636, de popa Stanciul[26]. Celălalt, având în structură deja vestita *Geografie a Ardealului,* părea scris „dinainte de 1678"[27]. O însemnare (aflată pe fila 167^{v}) și particularitățile lingvistice majoritare arată însă că transcrierea s-a făcut în anul 1679 în zona de sud a Transilvaniei[28].

De la mijlocul secolului al XVII-lea se consideră că datează și cea mai veche copie descoperită de N. Drăganu într-un manuscris ce aparținea, în anii 20 ai secolului nostru, Liceului grăniceresc din Năsăud[29]. Textul, lacunar, provenea, în opinia filologului clujean, din zona Bistriței, iar copistul era „cu siguranță sas"[30]. Tot N. Drăganu semnala existența unei *Învățături despre visul lui Sihaiču înpăratŭ* într-un miscelaneu bihorean de pe la 1750[31].

M. Gaster publica în 1928 transcrierea unei *Învățături la vrémé de apoi,* extrase de Matei Voileanu dintr-un manuscris alcătuit în 1768, în Voila – Făgăraș[32]. Un text cu titlu identic, copiat în 1787 de Vasile Stănilovici din Avrig, se află, potrivit descrierii date în 1960 de E.D. Tappe, într-un manuscris păstrat în Anglia în colecțiile „John Rylands"[33].

Mircea Anghelescu a alăturat, în 1975, acestor șase copii ale *Visurilor lui Mamer* încă două, una transilvăneană, datând din 1761, păstrată la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj (ms. rom. 4390), cealaltă nord-moldovenească, din c. 1820, aflată în fondurile Bibliotecii Academiei din București (ms. rom. 6040[34], actualul ms. rom. 5319). Un an mai târziu, Mihai Moraru și Cătălina Velculescu

[24] Timotei Cipariu, *Principia de limbă și de scriptură,* Blaj, 1866, p. 114–115.

[25] *Ibidem,* p. 114.

[26] Vezi Al. Mareș, *Cel mai vechi Gromovnic românesc,* în LR, XXIII, 1974, nr. 1, p. 29–44.

[27] T. Cipariu, *op. cit.,* p. 114.

[28] Textul menționat de T. Cipariu a fost identificat în fondurile Bibliotecii Academiei din Cluj, sub cota ms. rom. 100, de către Eugen Pavel. Îi mulțumim și pe această cale cercetătorului clujean pentru datele bibliografice pe care ni le-a pus la dispoziție și pentru xerocopia trimisă.

[29] N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc „Gh. Coșbuc" din Năsăud, ...,* p. 472.

[30] *Ibidem,* p. 475.

[31] Idem, *Pagini de literatură veche (O colecție de cărți populare într-un manuscris din jumătatea a doua a sec. XVIII),* în „Dacoromania", III, 1922–1923, p. 246. Forma sub care este citat numele împăratului a apărut aproape sigur printr-o lecțiune greșită a lui *Sihanciu.* A se vedea în acest sens nota dată chiar de N. Drăganu referitor la modificarea grafiei acestui nume propriu: „îndreptat prin ștergerea lui н și înlocuirea lui cu н mutat mai spre dreapta în *Sihačnŭ." (loc. cit.)*

[32] M. Gaster, *Studies and text in folklore, magic, medieval romance, hebrew apocrypha and samaritan archaeology,* I, London, 1925–1928, p. 235–236.

[33] E. D. Tappe, *A Rumanian Manuscript Miscellany in the John Rylands Library* (extras din „Bulletin of the Rylands Library", vol. 42, nr. 2, 1960), p. 492.

[34] Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul (secolele XVII–XIX),* București, 1975, p. 45–46; idem, *O „carte populară" puțin studiată: Cele 12 vise ale lui Mamer,* în LR, XXXIII, 1984, nr. 6, p. 505–506.

identificau o nouă copie a scrierii (ms. rom. 6036[35], actualul ms. rom. 5321 de la Biblioteca Academiei din Bucureşti), realizată tot în nordul Moldovei în 1796[36]. În sfârşit, în 1992, Gabriel Ştrempel consemna existenţa *Celor 12 visuri ale lui Sahanci împărat* în ms. rom. 5208 (fostul ms. rom. 6057) de la Biblioteca Academiei[37], manuscris alcătuit în 1799 la Nicoreşti-Bacău.

Dacă adăugăm manuscriselor menţionate anterior textul bănăţean pe care l-am prezentat pentru prima dată în 1978[38], rezultă că până în prezent au fost semnalate 11 copii româneşti ale apocrifului[39]. Trei dintre acestea aparţin secolului al XVII-lea (cel mai vechi fiind textul din 1636, descoperit de T. Cipariu), şapte – secolului al XVIII-lea, iar unul, cel mai nou, a fost scris în jurul anului 1820. Din punct de vedere geografic, două copii sunt (nord-)transilvănene, patru au fost alcătuite în zona Sibiu-Făgăraş, două – în nordul Moldovei şi câte una în Bihor, în nord-estul Banatului şi în zona Bacăului.

5. Ce loc ocupă copia bănăţeană a *Visurilor lui Mamer* în această serie destul de bogată de texte ?

Compararea versiunii descoperite la Budapesta cu şapte dintre copiile scrierii în discuţie[40] arată existenţa a numeroase diferenţe tranşante. Lăsând la o parte deosebirile de redactare, plusurile sau lacunele din text, uşor de explicat în cazul unor scrieri cu caracter apocaliptic, ne oprim în primul rând asupra titlului.

În manuscrisul alcătuit în nord-estul Banatului scrierea se numeşte *Slujba Şahişului paratului*, în vreme ce în celelalte copii integrale aflăm *Cuvânt de învăţătură pentru 12 vise ce-au visat un domn, anume Sahanciu* (ms. rom. 4390 BCU-Cluj), *Învăţătură despre visul lui Sihanciu împărat* (manuscrisul bihorean descoperit de N. Drăganu[41]), *Cazanie lui Sehanci împărat, cum au văzut întru o noapte doaosprăzăce visuri* (ms. rom. 5321 BAR)[42], *Cele 12 visuri a lui Sahanci împărat* (ms. rom. 5208 BAR), *12 vise a lui Şaic împăratu* (manuscrisul descoperit de N. Drăganu la Năsăud[43]) sau *Învăţătură la vremea de apoi* (manuscrisele „Voileanu")[44].

[35] Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a cărţilor populare laice*, Partea I, Bucureşti, 1976, p. 156.

[36] Cf. G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, IV, Bucureşti, 1992, p. 268.

[37] *Ibidem*, p. 236–237.

[38] Gh. Chivu, *art. cit.*, p. 403.

[39] Textul aflat în ms. rom. 1436 de la Biblioteca Academiei din Bucureşti, pe filele 77r–78v, menţionat de Mihai Moraru şi Cătălina Velculescu (*op. cit.*, p. 211), nu este o copie a scrierii numite *Cele 12 visuri ale lui Mamer*.

[40] Nu am putut consulta copiile descoperite de N. Drăganu şi cea semnalată de E.D. Tappe, întrucât nu cunoaştem fondurile în care se păstrează în prezent acestea sau nu am avut acces la ele.

[41] N. Drăganu, *Pagini de literatură veche* ..., p. 246. Pentru înlocuirea, în titlul textului, a formei *Sihaiciu*, dată de N. Drăganu, cu *Sihanciu*, vezi *supra*, nota 31.

[42] Având în vedere identitatea de text cu copia aflată în ms. 5321 de la Biblioteca Academiei din Bucureşti, varianta acefală din ms. rom. 5319 trebuie să fi avut acelaşi titlu. Vezi şi G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 267.

[43] N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc „Gh. Coşbuc" din Năsăud...*, p. 473.

[44] M. Gaster, *op. cit.*, p. 235.

Titlurile reproduse arată că în versiunile româneşti ale *Visurilor lui Mamer* împăratul era numit de regulă *Sahanci(u)* (ms. rom. 100 BAR–Cluj, ms. rom. 4390 BCU-Cluj, ms. rom. 5208 BAR-Bucureşti). La acelaşi nume propriu trimit mai mult ca sigur variantele *Seha(n)ci* (ms. rom. 5319 şi ms. rom. 5321 de la BAR-Bucureşti şi manuscrisul „Voileanu" publicat de M. Gaster[45]), *Sihanciu* (manuscrisul bihorean descoperit de N. Drăganu[46]), *Sahance* (ms. rom. 5208 BAR-Bucureşti), *Zahanci* (ms. rom. 5321 BAR-Bucureşti) şi chiar *Săhaice*, posibilă transcriere greşită pentru *Săhance* (manuscrisul „Voileanu")[47]. Formă diferită, trimițând spre versiuni slave atât est-, cât şi sud-dunărene[48], având la inițială *ş*, nu *s*, are numele împăratului în două copii, între care şi aceea descoperită la Budapesta: *Şaic* (manuscrisul descoperit de N. Drăganu la Năsăud[49]) şi *Şahiş* (quart slav 75 de la Biblioteca Széchényi).

Numele împăratului din manuscrisul bănățean pare foarte apropiat de forma *Şanchiş*, consemnată în două manuscrise bulgăreşti din secolul al XVI-lea păstrate la Plovdiv şi Sofia[50].

Spre manuscrise din aceeaşi redacție sud-dunăreană ne îndreaptă atenția forma visului al zecelea din textul descoperit la Budapesta. Şahiş împărat „vezu în toate lume neguru şi bolo<va>ni şi steni grele" (f. 83^{v})[51]. Toate celelalte copii româneşti cercetate consemnează în pasajul corespunzător „femei" („una" – ms. rom. 100 BAR-Cluj; „zece" – CRV 31/43 BAR-Cluj, ms. rom. 5321 şi ms. rom. 5319 BAR-Bucureşti, sau „multe" – ms. rom. 5208 BAR-Bucureşti şi manuscrisul „Voileanu" publicat de M. Gaster), singure (majoritatea copiilor) sau însoțite de bărbați (ms. rom. 4390 BCU-Cluj şi manuscrisul „Voileanu").

Textul transcris în Banat diferă însă şi de aceste versiuni sud-dunărene în redactarea visului al nouălea, şi ea singulară între copiile *Visurilor lui Mamer*. Fragmentul „Vezu oameni traga<n>du-i neşte fere iute într-o groapa fara fundu" (f. 83^{r}) pare mai degrabă o rezumare sau chiar o interpretare a visului simbolic ce se referea, în celelalte copii, la lucrătorii care nu respectau înțelegerea cu stăpânii sau la stăpânii care nu plăteau lucrătorii cinstiți potrivit înțelegerii[52].

Aceste diferențe, cărora le-ar putea fi adăugate cu uşurință altele, constând în redactări sau extensii diferite ale unor pasaje[53], sugerează o singură concluzie:

[45] *Ibidem*. Foarte probabil, *Sehaci* din textul editat de M. Gaster trebuie transcris *Seha<n>ci*.

[46] Vezi *supra*, nota 31.

[47] M. Gaster, *op. cit.*, p. 235–238.

[48] Vezi M. Anghelescu, *O „carte" populară puțin studiată* ..., p. 507; cf. M. Gaster, *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883, p. 58–59; B. Anghelov, *Iz starata bălgarskata, russka i srpska literatura*, I, Sofia, 1958, p. 146.

[49] N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc „Gh. Coşbuc" din Năsăud* ..., p. 473.

[50] B. Anghelov, *loc. cit.*

[51] Cf. *ibidem*, p. 150: „видєхь стєни ходєщє и зъли ѡбрази юсєщє".

[52] În copia bulgărească editată de B. Anghelov, împăratul visase „mulți boieri care dădeau lucrătorilor aur sau argint sau blănuri" (*op. cit.*, p. 150).

[53] Se remarcă în special partea introductivă la tălmăcirea visurilor consacrată laudei lui Mamer, din ms. rom. 5208 de la Biblioteca Academiei din Bucureşti, şi finalul amplu, cu citate din *Apostol* (*1 Timotei*, cap. 4, şi *2 Timotei*, cap. 3) referitoare la „vremea de apoi", din ms. rom. 4390 de la Biblioteca Universitară din Cluj.

versiunea bănăţeană a *Visurilor lui Mamer,* transcrisă în manuscrisul quart slav 75 de la Biblioteca Széchényi, derivă dintr-o traducere încă nesemnalată într-un alt manuscris vechi românesc.

6. Textul intitulat *Slujba Şahişului paratului,* una dintre scrierile ce alcătuiesc neobişnuitul miscelaneu transcris pe marginile filelor unei vechi psaltiri slavone păstrate în fondurile Bibliotecii Széchényi din Budapesta, se individualizează deci, între textele româneşti din jurul anului 1700, prin modul mai puţin obişnuit de constituire, prin utilizarea unor norme ortografice particulare, prin consemnarea unor fenomene lingvistice bănăţene mai puţin sau deloc prezente în scrisul chirilic şi, nu în ultimul rând, prin reproducerea unei traduceri necunoscute încă a cărţii populare numite de specialişti *Cele 12 visuri ale lui Mamer.*

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Maria Cvasnîi Cătănescu

TEHNICI DESCRIPTIVE LA DIMITRIE CANTEMIR

Sub o denumire sau alta, retorica tradiţională[1] include descrierea în inventarul figurilor de gândire prin amplificare sau dezvoltare. Teoriile moderne ale textului rezervă descrierii un statut superior, justificat parţial de vechile clasificări. Fondată obligatoriu pe expansiune virtual nelimitată, descrierea formează o secvenţă textuală, egală în rang cu naraţia şi cu dialogul, cu enclava explicativă sau argumentativă[2].

Texte distincte funcţional, distanţate în timp şi în spaţiu, relevă existenţa unor norme, eventual a unor stereotipii generale de reprezentare a descrierii. Altfel spus, artificiile descriptive care individualizează epoci, autori şi texte nu suprimă, ci susţin aşa-numitul „efect de schemă" sau „efect de model"[3] al acestei unităţi textuale.

★

În cultura românească medievală târzie, dar la începutul literaturii artistice originale, *Istoria ieroglifică* (1703–1705) a lui Dimitrie Cantemir etalează un sistem retoric descriptiv îngrădit de reguli severe, unitare şi, mai ales, consecvent aplicate.

Prin frecvenţă şi extensiune, descrierea – cu variantele sale de bază: portretul şi topografia – constituie cel mai important tip de secvenţă textuală care interferează cu naraţia.

Luând ca nivel de referinţă topografiile[4] din *Istoria ieroglifică*, ne propunem să semnalăm principalele lor caracteristici structurale şi funcţionale.

[1] Precizări de detaliu sau de sinteză la: Cicero, *De oratore* (traducere G.D. Neştian), Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1925, p. 333; Quintilian, *Arta oratorică* (traducere Maria Hetco), Bucureşti, Minerva, BPT, 1974, vol. II, p. 326–329, vol. III, p. 32–33; Pierre Fontanier, *Figurile limbajului*, Bucureşti, Univers, 1977, p. 381–388, unde se prezintă, sintetic, 7 tipuri de descriere: topografia, cronografia, prosopografia, etopeea, portretul, paralela, tabloul.

[2] Vezi în special J.-M. Adam, A. Petitjean în colab. cu F. Revaz, *Le texte descriptif. Poétique historique et linguistique textuelle*, Paris, Nathan; Jean-Michel Adam, *Les textes: types et prototypes. Récit, description, argumentation, explication et dialogue*, Paris, Nathan, 1992; vezi şi precizările teoretice ale lui Gérard Genette, *Figuri*, Bucureşti, Univers, 1978, p. 154–165.

[3] Philippe Hamon, *Du descriptif*, Paris, Hachette, ed. a III-a, 1981, p. 52–56.

[4] Din perspectiva literară, observaţii privind topografiile din *Istoria ieroglifică*, la: George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1941, p. 46–47; Manuela Tănăsescu, *Despre „Istoria ieroglifică"*, Bucureşti, Cartea Românească, 1970, p. 177–182; Elvira Sorohan, *Cantemir în cartea ieroglifelor*, Bucureşti, Minerva, 1978, p. 127–179 (passim).

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 55–62, Bucureşti, 1997

I. La Dimitrie Cantemir, alternanţa „narativ"/„descriptiv" prezintă formule savante, extrem de elaborate, de reprezentare, bazate pe includerea portretelor sau a topografiilor în tranşe de stil direct, respectiv în monologuri narative adresate de tipul discursului cu public.

Pe o asemenea relaţie textuală stratificată este construit monologul–oracol al Râsului (I, 160–186)[5]. Discursul său nu relatează, ci reproduce în stil direct, deci fără modificări de persoană sau de timp verbal, monologul anterior al Camilopardalului, care îşi asumă şi reproduce, la rândul lui, monologul Lebedei. Se formează astfel o secvenţă complicată, efect al suprapunerii a trei straturi monologice, fiecare aparţinând altui moment şi altei perechi „locutor-destinatar". Similare ca structură, cele două monologuri raportate (al Camilopardalului şi al Lebedei) închid, într-o ramă narativă la perfect compus, persoana I sg., ample topografii, dominate de imperfectul evocativ:

> „[...] mai-mai toată nedejdea pierdea, de nu ş-ar fi adus aminte Râsul de un hrizmos pre carile Camilopardalul încă mai denainte îl învăţasă, dzicându-i: *„Eu odânăoară prin pustiile Ethiopiii în sus pre apa Nilului îmblând* [...] *după ce peste munţii ce să cheamă a Lunii* ***am trecut*** *şi la bălţile unde crocodilii să nasc* ***am sosit*** [...] *bălţile din giur împregiur cutreieram, pentru ca gârla Nilului* [...] *să aflu. La capetele bălţilor şi în gura gârlii* ***am aflat*** *un oraş preafrumos, cu cetate preafrumoasă.* Oraşul dară şi cetatea lui într-acesta chip *e r a :* Bălţile acelea, unde în capete *s ă î m p r e u n a* şi vărsăturile apii Nilului în sine *p r i i m i a* [...]" (I, 161–162).

În limitele „monologului în monolog", un personaj repetă – citând *in extenso* – ceea ce alt(e) personaj(e) a(u) spus că a(u) văzut într-un trecut nedeterminat şi neactualizat în text; *a vedea* şi *a zice*[6] sunt acţiunile care guvernează mai întâi receptarea spaţiului şi apoi descrierea lui, în două planuri temporale distincte.

În consecinţă, raportul între diferite secvenţe textuale va fi nu numai cel previzibil, de simplă succesiune, ci şi de intersectare şi includere. De pildă, acelaşi monolog al Râsului dezvoltă următoarea relaţie: n a r a ţ i e a u c t o r i a l ă vs. m o n o l o g n a r a t i v - c a d r u [*monolog raportat*$_1$ < naraţie vs. descriere (explicaţie / argumentaţie) vs. naraţie] vs. n a r a ţ i e + [*monolog raportat*$_2$ < descriere (explicaţie / argumentaţie] v s . n a r a ţ i e a u c t o r i a l ă.

Numeroasele topografii din *Istoria ieroglifică* urmează şi respectă un model care pare a fi prestabilit şi imuabil: anunţarea temei, respectiv a obiectului descris – incipitul –, descompunerea obiectului în părţi şi în caracteristici semnificative[7] – clausula. Fiecare dintre aceste componente, diferit saturate, determină modificări succesive ale retoricii textului.

[5] Exemplele au fost extrase din Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică* (ediţia P.P. Panaitescu şi I. Verdeş), Bucureşti, EPL, 1965; cifrele din paranteze indică volumul şi pagina.

[6] Observaţii privind descrierea de tip *voir* şi *dire* la J.-M. Adam, A. Petitjean, în colaborare cu F. Revaz, *op. cit.*, p. 41–45.

[7] O teorie recentă asupra „procedurilor descriptive" la Jean-Michel Adam, *op. cit.*, p. 85–95.

Punerea în temă se indică rezumativ prin nume comune sau toponime, însoţite eventual de diverse tipuri de determinanţi, care dirijează lectura, de obicei, în sens euforic:

> ***„pustiile Araviii"*** (I, 53); ***„aceste doaă*** *vestite şi nebiruite* ***monarhii"*** (I, 143), ***„pustiile Ethiopiii"*** (I, 160), ***„un oraş*** *preafrumos cu cetate preafrumoasă"* (I, 161), ***„capişte a Boadzii Pleonexiii,*** *carea cum era făcută şi în ce meşteşug era zidită de pre atâta vei putea cunoaşte, că toată alaltă a cetăţii şi a oraşului făptură ca zgura lângă aur şi ca stecla lângă diamant să asămăna"* (I, 166), *„sfântă* ***această*** a ***Nilului apă"*** (I, 179); ***„ţara carea să cheamă Zangvi"*** (I, 183).

Indiferent de tema descrierii, D. Cantemir construieşte i n c i p i t u l sub forma unei aglomerări enumerative de indici spaţiali. Se valorifică aici un larg repertoriu de adverbe de loc, prepoziţii, conjuncţii (şi locuţiunile corespunzătoare), substantive, numerale şi verbe care permit fixarea reperelor amintite:

> „Sfântă această a N i l u l u i apă [...]. *De la cetatea* aceasta *spre apus câmpul* carile vedzi, *1700 de mile să întinde, până unde la munţii* carii Monomotapa să cheamă *să sfârşeşte,* şi ca cum Nilul *prin mijloc i-ar tăia, înluntrul munţilor întră. Munţii în lungiş, toată marginea despre ochianul apusului şi amiadzădzii cuprind,* care margine în limba noastră să cheamă Cafaron [...]. Deci după ce N i l u l în munţi într-aceştea întră [...]" (I, 179–180).

Prin această operaţie de „balizare"[8], la Cantemir, spaţiile interioare şi – în mod neaşteptat – şi cele exterioare apar perfect închise, fragmentate, cu restrângeri succesive ale perspectivei. În plus, „balizarea" asigură temporar impresia de „mimesis", de descriere, ştiinţific verosimilă, a unei realităţi geografice; precizie iluzorie, deoarece numeroşii indici spaţiali au ca punct de referinţă termeni generici, iar localizarea în exces funcţionează paradoxal ca artificiu retoric de relativizare a spaţiului.

Fundamentală pentru orice varietate de descriere, operaţia de d e s c o m p u n e r e a o b i e c t u l u i în constituenţi şi trăsături caracteristice presupune tehnici distincte şi modele adecvate. În *Istoria ieroglifică,* interesantă este prezenţa a două nivele de segmentare a întregului descris.

La un prim nivel, compoziţional, reţinem tendinţa de expansiune: o temă oarecare devine pretext pentru inserţia şi dezvoltarea altei teme, adiacente, pe care se grefează altă temă complementară ş.a.m.d. Prin continuă „alunecare" tematică, faimoasa topografie subordonată titlului „cetatea Epithimiia" este, în fapt, un colaj de 6 topografii, deopotrivă autonome şi solidare, introduse prin formule-clişeu specializate, eventual previzibile:

> „pustiile Ethiopiii" (I, 160–161); „oraş preafrumos cu cetate preafrumoasă. Oraşul dară şi cetatea lui într-acesta chip era" (I, 161–163): „Iară făptura şi

[8] Eric Le Calvez, *Structurer le topos et sa graphie. La description dans „L'Education sentimentale",* în „Poétique", 78, avril 1989, p. 151–155.

> îngrăditura cetății era aşé" (I, 163–164); „iară orașul şi casele orașului ce era într-însa, pre amănuntul, cine poate povesti ?" (I, 164–166); „Iară în mijlocul orașului era o capişte a Boadzii Pleonexiii" (I, 166–175); „Unde în mijlocul capiştii, boadza Pleonaxis [...] şedea [...]" (I, 175–177).

De remarcat faptul că succesiunea topografiilor formează – probabil în acord cu vechi principii retorice de simetrie – o gradație descendentă, prin care imaginea inițial panoramică se restrânge treptat şi ierarhic: spațiu exterior natural → spațiu exterior construit → spațiu interior → obiecte din interior.

La cel de al doilea nivel de decupare a obiectului interesează tehnica de organizare internă a fiecărei topografii parțiale. Cantemir fragmentează sistematic spațiul descris într-un număr important de părți componente, astfel încât detaliul geografic sau arhitectonic – concret şi exact – „inundă" textul, impunând terminologii specializate şi erudite. Acest „efect de listă"[9] fixează însă numai genul proxim al oricărei secvențe descriptive, în timp ce diferența specifică decurge din sistemul de reprezentare a trăsăturilor caracteristice. Din seria lor, virtual infinită, Cantemir reține cu precădere dimensiunea, materia, numărul şi forma. Principala consecință gramaticală şi stilistică va fi ponderea ridicată a substantivului şi a numeralului şi, pe tranşe largi de text, caracterul obiectiv, neutru, al descrierii. De asemenea, locurile construite – exterioare şi interioare – sunt insistent şi savant „geometrizate"[10], ceea ce întreține, cel puțin la nivelul de suprafață al textului, impresia de exactitate şi rigoare:

> „[...] zid gros şi vârtos de piatră în patru colțuri cioplită era, carile, după ce de la pământ ca la dzéce stânjini să râdica, deciia stâlpi mari şi groşi de marmure porfiră în sus să înalța. Fietecare stâlp de cinci stânjeni de înalt şi de 30 de palme în giur împregiur de gros, însă la rădăcină mai groşi era; [...]" (I, 163).

Selecția repetată a anumitor clase lexico-semantice de determinanți reflectă preferința autorului pentru elementul „grandios" (vezi exemplul de mai sus) şi „prețios" („stâlpi [...] de *marmure porfiră*"; „lei de *aramă preafrumoasă şi ca aurul de luminoasă*"; I, 163; I, 164; „arc sclipuit de *marmure* foarte frumos" I, 164; „*marmure scumpă*"; „*marmurile cele scumpe*", I, 166).

Componenta figurativă ornamentală se distinge prin raportul echilibrat şi compensatoriu stabilit între utilizarea tropilor pe de o parte, a figurilor de sintaxă şi de sunet, pe de altă parte. În bună măsură, această atitudine descriptivă nu se va mai regăsi la autori moderni (M. Eminescu, C. Hogaş, Dimitrie Anghel, Geo Bogza), care cultivă insistent topografia estetizantă, fondată pe seturi compacte de tropi, cu precădere din seria metaforică. Pentru moment, D. Cantemir cenzurează

[9] Philippe Hamon, *op. cit.*, p. 41–53; reflectând cunoştințele enciclopedice, inclusiv lexicale, ale autorului, descrierea este considerată o „operație mai culturală" decât narația (p. 50).

[10] Éric Le Calvez, *art. cit.*, p. 152–154, 161.

selecţia tropilor – posibil sub presiunea şi în spiritul recomandărilor din retoricile antice[11]. De notat sunt numai e p i t e t e l e – generalizatoare, clasicizante, aproape invariabil grupate binar[12] şi, ca atare, sursă de simetrie („copaciul *frundzos* şi *umbros*"; „zid *gros* şi *vârtos*"; „stâlpi *mari* şi *groşi*"; [stâlpi] „*mai subţiri* şi *sălegeţi* era", I, 163; „la chip *veştedă* şi *gălbăcioasă*", I, 176; „vasul, cât de *mic* şi de *vârtos*", I, 180), şi p e r s o n i f i c ă r i l e, care pot constitui dominanta retorică a unor pasaje de mari dimensiuni; remarcabilă este personificarea ornamentelor zoomorfe din „capiştea Boadzii Pleonexiii", asociate exclusiv cu verbe de mişcare şi de atitudine, la indicativ imperfect; rezultă astfel varianta mai rară, dar spectaculoasă a descrierii „narativizate":

> „Deci cât meşterşugul vărsatului temelii(e) ceii de metal [...]. Aşijderea, tot feliul de ***pasiri,*** de ***jiganii,*** de ***lighioi*** şi de ***pasiri*** peste toate locurile *să arăta,* ***unele*** în pomşori cuiburile îşi *făcea,* ***altele*** [...] pe oaî *clociia,* ***altele*** hrană puişorilor îşi *aducea,* ***unele*** muşte prin aer *goniia,* ***altele*** locuste prin pajişte *prindea,* căile puii cloşcii să apuce *să slobodziia* [...]" (I, 167).

Sporadic, dar în forme rafinate, m e t a f o r a iese din seria catacrezelor: „[...] atâta câmpul cu otavă înverdziia, cât ochilor peste tot, *tot o tablă de zmaragd meree a fi să părea*" (I, 162). C o m p a r a ţ i a, frecventă de altfel, nu prezintă interes ca element decorativ, ci numai ca enclavă dotată cu capacitate şi funcţie explicativă; prin structuri comparative concretizatoare, uneori duble, fondate constant pe lexic curent sau chiar popular, autorul glosează savant şi didactic: („întâi ochii ce avea închişi", *decât a puhacii mai mari şi decât a mâţii mai luminoşi,* steli", I, 177; „toată coasta munţilor acelora, *ca buretele potricălită şi găunoasă este*", I, 183).

Cu toate acestea, se poate vorbi, la D. Cantemir, de fastul retoric al descrierilor spaţiale, asigurat îndeosebi de sintaxa frazei şi de figurile de sunet. Construită insistent prin enumerare, paralelism sintactic şi inversiune, fraza descriptivă la Cantemir este simetrică şi echilibrată, ritmică şi eufonică[13]. De asemenea, indiferent de dimensiunea şi de structura secvenţelor paralele sintactic, termenii care ocupă poziţiile finale sunt deseori fie verbe la imperfect, fie elemente distincte morfologic, dar (cvasi)identice fonetic, începând cu vocala accentuată. Mono(rimele) interioare

[11] Cicero, *op. cit.,* p. 289: „ /.../ deşi e bine să fie discursul presărat ca să zic aşa, cu figuri de vorbe şi idei, *nu trebuie însă să le răspândim în mod egal prin toate părţile lui, ci aşa despărţite, ca să apară, ca la orice ornamentaţie, ca un fel de flori şi de lumină" s.n., M.C.C.);* cf. şi Quintilian, *op. cit.,* vol. II, p. 359 („Dacă întrebuinţarea moderată şi la loc potrivit a metaforei dă strălucire cuvântării, când este folosită prea des întunecă şi produce plictiseală"); cf. şi p. 360, 368, 378.

[12] Despre o altă variantă a binarismului la Cantemir, vezi Alexandru Niculescu, *Structuri sinonimice binare în stilul lui Dimitrie Cantemir,* în vol. *Între filologie şi poetică,* Bucureşti, Eminescu, 1980, p. 99–104.

[13] Despre calitatea stilistică a frazei ritmate şi rimate, vezi Mircea Anghelescu *Literatura română şi Orientul,* Bucureşti, Minerva, 1975, p. 10–39, şi mai ales Dragoş Moldovanu, *Dimitrie Cantemir. Între Orient şi Occident,* Bucureşti, Fundaţia Culturală Română, 1997, p. 73–96.

astfel obținute pot fi manieriste și obsesive, dar niciodată fastidioase. Sonoritatea eufonică definește contexte largi, susținând – la mare distanță în timp – o sentință de tipul: „cel mai bun judecător al armoniei e urechea"[14].

„Căci tot într-acelaşi pom mugurul *crăpa*, frundza *să dezvăliia*, floarea *să deşchidea*, poama *lega*, *creştea*, *să cocea* şi *să trecea* [...]" (I, 163).

sau

„Aceste doaâ vestite şi nebiruite monarhii [...] *late în hotară*, *bogate în comoare*, *dese în oraşe*, *tecsite* în *sate*, *nenumărate* în supuşi [...]" (I, 143).

În fine, c l a u s u l a justifică, în general, statutul de „loc textual strategic"[15]. În reprezentarea ei, Cantemir valorifică două modele diferite, ambele convenționale și petrificate. Unul dintre tipare, probabil de dată veche, transmis apoi literaturilor medievale și chiar celor moderne, asigură, printr-un mecanism simplu, închiderea descrierii în notă „lirică": percepția vizuală a spațiului și restituirea lui prin detalii concrete și exacte, de factură științifică, cedează locul senzațiilor auditive, olfactive sau aprecierilor subiective, întotdeauna în variantă hiperbolică: („[...] tot chipul de flori din fire răzsărite [...] cuvios să împrăştiia şi când zepfirul, vântul despre apus, aburiia, tot féliul de bună şi dulce mirosală de pre flori scorniia. Aşé cât nici ochilor la privală, nici nărilor la mirosală saţiu putea da" (I, 162).

Alteori, și evocând tradiția scrisului cronicăresc, clausula este simplu element demarcativ, dar și de joncțură între descrierea propriu-zisă și următoarea secvență textuală, de obicei narativă (*„Că de acestea lăsându-ne, la cuvântul nostru să ne întoarcem* [...]. *Aşédară*, uliţile, porţile şi scările cetăţii să avea [...]", I, 165).

II. Fără excepție, topografiile din *Istoria ieroglifică* presupun un raport complicat – bazat pe convenții speciale – între text și subtext.

Aparent, ele se încadrează în subspecia descrierilor exotice, savante, de tipul „a vedea"; pretextul cultural al „călătoriei" justifică „pauza" descriptivă și, mai mult decât atât, pare a-i garanta autenticitatea. Privită astfel, topografia la D. Cantemir ar fi numai „un lux textual"[16], o enclavă ornamentală și o manifestare de erudiție, ca reflex și formă de recuperare medievală a tehnicii descriptive decadente din antichitatea târzie[17].

În fapt, receptarea adecvată a topografiilor din *Istoria ieroglifică* presupune o grilă de lectură; grila tradițională și cea mai comodă de altfel este meta-textul reprezentat de *Scara numerelor străine tâlcuitoare*. „Cheia" oferită de autor anulează referentul explicit al spațiilor descrise, substituindu-l cu alt referent, concret

[14] Quintilian, *op. cit.*, vol. III, p. 128, preciza: „rolul versificației din poezie îl îndeplinește în proză armonia" (sintactică îndeosebi, cu diversele ei consecințe).

[15] Éric Le Calvez, *art. cit.*, p. 165.

[16] Philippe Hamon, *op. cit.*, p. 44.

[17] Analiză riguroasă a descrierii decadente în textele antichității latine, la Perrine Galand-Hallyn, *Descriptions décadentes. „L'inquiet plaisir" de Désiré Nisard*, în „Poétique", 99, sept. 1994, p. 320–337.

sau abstract (Nilul – „adunarea şi împrăştiierea lăcomiii"; cetatea Epithimiii – „inima, omul lacom sau lumea" (Constantinopolul); Capiştea Pleonexiii – „împărăţiia turcului" etc.).

În acest mod, topografia pierde complet rolul canonic de a fixa un fundal narativ oarecare şi devine mijloc de ermetizare şi de opacizare alegorică a mesajului. Însumând – sub acoperirea unui cifru – elemente geografice sau arhitecturale, autorul maschează informaţii de sursă complet diferită (foarte probabil, socio-politică, istorică şi comportamentală). De aici, obligaţia de a reface integral lectura textului. Privite în ansamblu, secvenţele care păreau a fi descrieri spaţiale sunt, în realitate, fie descrieri de situaţii, ritualuri sau moravuri, fie chiar mici naraţiuni propriu-zise; departe de a fragmenta naraţia de bază, pseudo-topografiile se integrează în fluxul epic, pe care îl susţin şi îl completează. Topografia deviantă, trucată, depinde însă de acceptarea şi de funcţionarea unui foarte complicat mecanism retoric. Esenţială este tendinţa sistematică de metaforizare în lanţ, punct de plecare pentru alte straturi de artificii retorice: termenii care indică diverse obiecte, locuri sau forme de relief (respectiv „părţi" ale întregului descris) se dovedesc a fi metafore de echivalenţă şi, totodată, simboluri[18] tradiţionale sau, dimpotrivă, netradiţionale şi neconvenţionale. Spre deosebire de metaforele strict decorative, cu apariţie izolată în topografiile lui Cantemir (vezi supra, p. 59), metaforele care asigură „deghizarea retorică"[19] a unor obiecte sau concepte apar întotdeauna în serii compacte, coerente şi contigui – indice posibil al barocului literar şi stilistic[20] (de pildă, în descrierea cu tema „gârla Nilului", întregul set de termeni geografici *(munţi, stânci, lac, apă năcleioasă şi lipicioasă, ocheanul despre apus, tina, pricina adaogerii şi scăderii Nilului, fântânele şi izvoarăle lui, cataracte, sorbitură pre sub pământ, ţara nigritilor, ora – Gomvut şi Gvinea* ş.a.m.d.) presupune un transfer metaforic în acord cu echivalenţa admisă pentru cuvântul – titlu *Nil* / „lăcomia Imperiului" vezi *Scara* ... şi notele de subsol ale editorilor, I, 179–186). Substituţia obligatorie a referentului actualizat în text (eventual în sensul sugerat de autor) transformă topografia într-un procedeu pur metonimic, din seria „semn pentru obiectul desemnat"; în fine, prezentarea aparent pozitivă a spaţiului, contrazisă de decodarea lui disforică, plasează textul la limita dintre antifrază, aluzie şi eufemism.

Sporadic *Scara* ... nu dezambiguizează semnificaţia topografiilor, consecinţa directă şi în parte neaşteptată fiind simplificarea retoricii textului. Descrierea îşi

[18] Pentru o sinteză teoretică privind simbolul, vezi Mihaela Mancaş, *Simbolul: Structură semantică şi funcţie poetică,* în vol. *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1991, p. 145–196; sugestii pentru analiza unor tropi (simbol, metonimie, metaforă) în proza artistică, la Mihai Zamfir, *Imaginea ascunsă. Structura narativă a romanului proustian,* Bucureşti, Univers, 1976, p. 91–146.

[19] Jean Rousset, *Literatura barocului în Franţa,* Bucureşti, Univers, 1976, p. 190.

[20] Jean Rousset, *op. cit.*, p. 190–191; cf., cu referire la Dimitrie Cantemir, Dragoş Moldovanu, *op. cit.*, p. 149–153.

menține funcția simbolică, de sursă metonimică, dar nu mai presupune lectură inversă, de tipul antifrazei, întrucât aceleași caracteristici „pozitive" sau „negative" definesc textul atât la nivelul producerii, cât și la nivelul receptării lui. În principiu, asemenea enclave descriptive funcționează inițial ca metonimii ale unor concepte abstracte, pe care cititorul le descoperă sub presiunea (con)textului, dar și a propriilor intuiții și abilități culturale; mai mult decât atât, în cazul unei lecturi reușite, receptorul este constrâns să recupereze și să admită valoarea simbolică generală a secvenței ca tot unitar. Astfel, descrierea „negativă", subsumată temei *pustiile Araviii* (I, 53–54), dezvoltă metonimia simbolică a spațiului deșertic, semn cultural transparent – de proveniență biblică[21] – al „lipsei" și al „instabilității".

La Dimitrie Cantemir, simbolurile originale, cu circulație și valoare limitată la textul care le cuprinde, precum și cele fixate prin convenție și tradiție culturală sunt forme de subliniere a aceleiași ipostaze descriptive erudite. În *Istoria ieroglifică,* descrierea spațială este „mimesis" în aparență și „phantasia" în esență. Un ansamblu coerent de tropi fundamentali, cu statut de figuri compoziționale (și nu de figuri textuale), creează și susțin – în și prin subtext – topografia simbolică.

Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5–7

[21] Sarga Moussa, *Limiter la description. La représentation du désert dans „Un été dans la Sahara" de Fromentin,* în „Poétique", 102, avril 1995, p. 231–244.

Paula Diaconescu

O COMPARAȚIE RETORICĂ LA MIRON COSTIN

„*Precum munții cei înalți și malurile cele înalte, cându să năruiescu de vreo parte, pre cât sintu mai înalți, pre atâta și durăt fac mai mare, cându să pornescu, și copacii cei înalți mai mare sunet fac, cându să oboară, așea și casele cele înalte și întemeiate cu îndelungate vremi, cu mare răzsipă purcegu la cădere, cându cad. Într-acela chip și casa lui Vasilie vodă, de atâția ai întemeiată, cu mare cădere și răzsipă și apoi și la deplină stângere au purcesu de atuncea*" Miron Costin, *Letopisețul Țărâi Moldovei de la Aaron vodă încoace* [...], 1675; *Capul al șeptesprădzece. Zac*[eala] *40*, în Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 135. Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P.P. Panaitescu. Am reprodus textul cu grafia simplificată. Vezi și Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viiața lumii – Pagini alese*, București, 1996, p. 61–62. Ediție, postfață, tabel cronologic, note și glosar de Liviu Onu.

1. *Letopisețul Țării Moldovei* de Miron Costin (1633–1691) continuă letopisețul lui Grigore Ureche. Relatând evenimentele din istoria Moldovei dintre 1595 și 1661, autorul a oferit, nu fără zguduiri sufletești, oglinda unor vremi de lupte politice și de frământări sociale interne, de războaie, de ridicare și decădere a multor familii vechi boierești. Capitolul al XVI-lea al *Letopisețului* se deschide cu domnia lui Vasile Lupu (1634–1653), figura centrală a cronicii: „*Încep.* 1. Fericită domniia lui Vasilie vodă, în care, de au fostu cândva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericiie și trăgănată până la 19 ani, în dzilele aceștii domnii au fostu" (Miron Costin, *Let.*, ed. P.P. Panaitescu, p. 108. În continuare, toate citările trimit la această ediție, cu prescurtările: M.C., *Let.* sau M.C., *Op.*). Capitolul sfârșește, cu zaceala 55, o parte de domnie a lui Vasile Lupu, menționându-se: „pre cât au fostu fericită domniia aceasta, cu atâta mai cumplite vremi s-au început atunce, den care au purces den scădere în scădere această țară, până astădzi". În capitolul al XVII-lea sunt relatate evenimentele istorice mai de seamă din prima jumătate a secolului al XVII-lea, iar în capitolele XVIII, XIX și primele paragrafe ale capitolului al XX-lea se relatează evenimentele ce au avut loc în Moldova între aprilie și iulie 1653. Înlocuit la domnie de către Gheorghe Ștefan, spre sfârșitul lui aprilie, Vasile Lupu își redobândește scaunul, dar, din nou, la începutul lui iulie este înfrânt și înlăturat definitiv de la domnie:

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 63–74, București, 1997

„Vasilie vodă, vădzindu-se în Țara Căzăcească căzdut den domniie, despărțit şi de doamna sa şi de cuconi şi de avere (caută la ce aduce roata lumii *mare case*, că ce poate fi mai greu decât acestea ? Dzicu că nice moartea) şi nici o nedejde nu i-au mai rămas în prietenşugul căzacilor, singur s-au tras cu hanul, la Crâm să margă. Şi acolea şedzându pre obrocul de la hanul în cetatea Ghiuzlăului câteva luni, apoi de acolea l-au trimis hanul la Țarigrad, la împărățiie, pre purunca împărătească" (M.C., *Let.*, cap. XX, zac. 8, p. 167).

Am făcut precizările de mai sus pentru a înțelege aluzia comparației al cărei text l-am reprodus la începutul lucrării noastre. Comparația (cap. XVII, zac. 40) se află între povestirea evenimentelor de la începutul domniei lui Vasile Lupu (cap. XVI–XVII) şi relatarea acelora, care sfârşesc cu scoaterea domnului din scaun de către Ştefan Gheorghe logofătul (cap. XVIII–XX). Luând proporțiile unui dezastru, căderea din domnie a lui Vasile Lupu şi declinul casei (= curții, familiei) domneşti, la care va să ajungă povestirea, au inspirat cronicarului imaginea din comparația la care ne referim.

O singură imagine(comparație) umple întreg spațiul unui paragraf. Cronicarul atribuie astfel acestui enunț un statut de sine stătător şi îi conferă valoarea unui semnal de aducere aminte: „Trec toate prăvălite! Lucrurile lumii" (M.C. *Viiața lumii*). Prin emiterea unor idei generale (comp. şi „nu sintu vremile supt cârma omului, ce bietul om supt vremi"), autorul se ridică de la eveniment la semnificația lui. Prin evocarea unor amănunte, el dă unei situații tragice relief şi culoare. Legând ideea generală a unei meditații social-filozofice de evenimente istorice interne, cronicarul scontează un efect special de captare a cititorului, avertizat că, în lungul excurs istoric pe care i-l oferă, informațiile date servesc, de asemenea, ca pildă, ca învățătură. Se subliniază, deci, scopul educativ al istoriei. Înscrise pe această linie, comparațiile (numeroase) depăşesc adesea, în cuprinsul cronicii, funcția convențională de înviorare a povestirii, fiind învestite cu valori morale. Miron Costin creează astfel o modalitate de expresie literară a narațiunii istorice, depăşind formulele moraliste simpliste de care el însuşi este uneori atins. Eruditul cronicar cultivă, după modelul clasicilor, meditația asupra spectacolelor naturii şi destinului uman, asupra devenirii condiției umane, având mereu tendința de a scoate din faptul de viață particular ideea generală. Cronica lui Miron Costin nu este simplă înregistrare cronologică (necritică) a evenimentelor sociale, politice, familiale... Autorul ei este comentator (interpretator) şi îşi asumă rol de educator.

Letopisețul este împărțit în capitole şi paragrafe după o tehnică savantă, relevată de G. Călinescu, ca şi de alți comentatori ai săi. Modelul grupării faptelor narate în capitole şi paragrafe l-a putut găsi cronicarul mai întâi în *Biblie*, a cărei influență este şi una de profunzime. Aici am identificat un p a r a g r a f c e n t r u, care atrage, strânge, reuneşte liniile împrăştiate ale povestirii într-un tot. Astfel, comparația semnalată suspendă un moment narativ, înlocuind observația directă asupra unor evenimente istorice printr-o reflecție în imagine asupra lor. Prin poziția

pe care o ocupă în ansamblul părților (capitole, paragrafe – „acte", cum inspirat le numește G. Călinescu), această imagine susține, asemenea unei temelii ascunse, dar rezistente, întreaga construcție arhitectonică a povestirii domniei lui Vasilie vodă.

Tehnica aceasta savantă de compoziție nu rămâne un lucru singular în cronica lui Miron Costin. Când cronicarul povestește despre domnia lui Mihai vodă în Țara Muntenească, el folosește o tehnică asemănătoare. Între „izbândele dintâi" ale domnului și anii care au dus „spre scăderea" și nimicirea lui este plasat un text adresat către cititor, căruia îi provoacă și orientează receptivitatea:

„Iară precum izbândele dintâiu a mulți au fostu mai pre urmă spre scădere, așea și acestui domnu, lui Mihai vodă, precum vei vedea povestea mai gios, la rândul său. *Neștiutoare firea omenească de lucruri ce vor să fie pre urmă.* Ce pentru un lucru sau doaă pre voie ce i să prilejescu, bietul om purcede desfrânatu și începe lucruri peste puterea sa și apoi acolo găsește perirea" (M.C., *Let.*, cap. II, zac. 5, p. 48).

Așadar, din procedeu stilistic, comparația devine la Miron Costin instrument de compoziție și fapt de stil (problemă de tehnică și de viziune) cu efect retoric. Stilul său cronicăresc este în largă măsură rodul unei arte retorice, introduse cu discreție, talent literar și, nu în ultimul rând, cu simț al limbii. Iată și cum compară cronicarul domnia îmbelșugată a lui Miron Barnovschi, venită după o perioadă de secătuire a țării sub domnia lui Radu Mihnea:

„Ce, cum floarea și pomeții și toată verdeața pământului stau ovilite de brumă căzută peste vreme și apoi, după lină căldura soarelui, vin iară la hirea și la frâmsețele sale cele împiedecate de răceala brumei, așea și țara, după greutățile ce era la Radul vodă (care vacurilor de mirat au rămas, cum au putut încăpea întru înțelepciunea acelui domnu aceia nemilă de țară), au venit fără zăbavă țara la hirea sa și până la anul s-au împlut de tot bivșugul și s-au împlut de oameni" (M.C., *Let.*, cap. XII, zac, 4, p. 93).

2. Continuăm analiza și interpretarea textului (*Let.*, cap. XVII, zac. 40) cu scurte comentarii lingvistice, stilistice și literare.

2.1. Mai întâi, câteva precizări lexicale necesare (explicarea cuvintelor în ordinea ocurenței lor), cu referințe la textul integral al cronicii, precum și la alte texte ale autorului sau ale unor autori diferiți. Rostul lărgirii comentariului lexical este de a diferenția sensurile contextuale, manifeste, ale cuvintelor ocurente și, ori de câte ori este nevoie, de a specifica registrele lor stilistice: popular, savant, bisericesc, oficial-administrativ.

Cap, pl. **capete: I.** „capitol" (nu este menționat în DEX): „lucrurile scrise într-acel *cap*"; „în cest testamânt întâiu am pus șuma [= sumarul, rezumatul] la toate *capetele*" (*Noul Testament,* 1648, *Predoslovie*); „lungimea capetelor" (M.C., *Let.*, p. 142); „Cartea toată o am împărțit în *capete*; și pentru mai ușoara pricepere,

capetele le-am răsfirat în paragrafuri" (Petru Maior, *Istoriia Besericei Românilor*, Buda, 1813, *Cuvânt înainte*). La Miron Costin, *zaceală* = paragraf. II. *Cap* „diviziune într-un document oficial; articol": „*capetele* legii" (Gr. Ureche); „*Capetele* de pace au fostu aceste" (M.C., *Op.*, p. 45). III. *Cap* „căpetenie; conducător (de oşti)" (în DEX figurează numai *cap* „căpetenie, şef, conducător", pl. *capi*, cu precizarea: după fr. *chef*): *capetile* dachilor" (M.C., *Op.*, p. 258); „Toată aceia oaste leşască şi singur Ştefan Potoţchii, Sapiha, Balaban, ce era *capete*, s-au topit acolea pre câmpi" (M.C., *Op.*, p. 129); „[unele nume] dinspre *capetile* cele dintâi a vreunuia norod stăpânitoare" (M.C., *Op.*, p. 268); „o seamă de istorici le zic [germanilor] tevtones, di pre *capul* lor Tevton" (M.C., *Op.*, p. 268); „şi alţi boieri cu numărul până la 50 de *capete* numai de boieri, fără alte *capete* de ţară au purces la Ţarigrad" (M.C., *Op.*, p. 96). *Mai capete* (şi *mai frunte*) „mai mari (mărimi), mai sus, vârfuri": „au legat pre câţiva boieri, câţi au fost *mai capete*" (M.C., *Op.*, p. 97); câţi era din sângele lui Cantemir *mai capete*" (M.C., *Op.*, p. 112).

Mal (cf. alb. *mall* „munte"), pl. **maluri**, cu sensul (regional ?) „ridicătură de pământ înaltă", de unde „povârniş înalt şi abrupt, situat de obicei într-o regiune muntoasă"; „coastă abruptă a unui deal"; „deal"; „teren plin de râpe, de prăpăstii, de stânci"; „perete înalt al unui râu"; „râpă": „Precum munţii cei înalţi şi *malurile* cele înalte, când se *năruiesc* [= cad, se surpă, se dărâmă, se prăbuşesc, se risipesc, se fac praf] de vreo parte, pre cât sint mai înalţi, pre atâta şi *durăt* [variantă regională a termenului popular *durăit* (de la verbul *durăi* < interj. *dúra* + suf. *-ăi*) sau *duruit* (de la vb. *durui*) „zgomot produs de un obiect care durăie (duruie) când se rostogoleşte sau când cade peste altul; zgomot produs când se dărâmă, se surpă, se năruie ceva; *durăitură, huruitură, huruit*] fac mai mare" (M.C., *Let.*, p. 135).

Câteva citate din *Doine* (1842–1852) de Vasile Alecsandri: „Valea, muntele vuiesc, / Fuge baba despletită / Ca vârtejul fioros / *Sus, pe malul lunecos* / ... /Şi de trestii şi de *maluri* / Mult cu vuiet se izbi" (*Baba Cloanţa*); „Dar prin neguri, iată, iată, /Că lucesc pe câmp deodată / Mii de focurele mici // Ele zbor, se depărtează. / Zboară calul, le urmează / Păşind iute către *mal*. // Stai, opreşte ... de pe stâncă / În prăpastia adâncă / Au picat stapân şi cal" (*Strigoiul*).

Revenim la exemple din scrierile lui Miron Costin: „au trimis Vasilie vodă nemţi ce avea şi s-au supus [= ascuns] *pre supt maluri*" (M.C., *Op.*, p. 150); Iară oastea leşască ce ave cu sine o au tocmit [= aşezat, rânduit] mai la câmpu, despre Şcheia, *pe suptu un mal*, ce ieste alăturea cu drumul Băiei. [...] Stă movila şi acum pe drumul Băiei de la Suceavă, care să pomeneşte Movila lui Răzvan până astădzi" (M.C., *Op.*, p. 46).

Mal „ţărm, margine", „regiune de lângă o apă" [de exemplu: „*malul* (= lunca, câmpia) Siretului"], „hotar, capăt": „pre *malul* mării în Crâmu" (M.C., *Op.*, p. 266); „în *malul* Siretului, dincoace" (M.C., *Op.*, p. 91); „Pe *malul* unui izvor / Mărioara mi-l oprea / Şi pe *mal* uşor sărea / Şi-n izvor se cufunda" (Alecsandri, *Mărioara Florioara*); „Ferice care poate, / Lăsând al lumei *mal* / [= hotar] / Cu geniul să-noate prin naltul ideal ! ..." (Alecsandri, *Marea Mediterană*).

Sunet „zgomot": „și copacii cei înalți mai mare *sunetu* [= trosnet] fac când să oboară" (M.C., *Let.*, p. 135); „*sunetele* [= plesnetele; plescăiturile; susurele] apelor" (Dosoftei).

Oborî, vb. tranzitiv și reflexiv (regional) „a doborî, a prăvăli, a prăbuși" (< sl. *oboriti*).

Casă „familie": „*casele cele înalte* întemeiate cu îndelungate vremi" (M.C., *Let.*, p. 135) și adjectivul *înalte* (*mari*) „mărite, cu slavă, cu cinste, de frunte, de viță (neam, rudă) mare, nobile, domnești, boierești, luminate, ilustre, vestite, alese" (în opoziție cu *obișnuit, comun, de rând, de jos, fără rang, prost, nevoiaș, sărman, mișel* „sărman", *apus* „mișel, nevoiaș, vil". Comp. „*case* [= familii] *de gios, lipsite*, au scos în fruntea lăcuitorilor țărâi, ales [= mai ales] pre Ciogolești" M.C., *Op.*, p. 96); nu numai *gloate mișele*, ci și *familii de frunte* au fost duse sau strămutate în Dachia", vezi *Școala Ardeleană*, I–III, vol. II, ediție critică de Florea Fugariu, București, Editura Albatros, Lyceum 89, a. 1970, p. 149; „cei mai *slabi* și mai *mișei*", mai *apuși* sau mai *mișei*", *ib.*, p. 202; se zice acolo [în *Cronica anonimă a regelui Bela,* scrisă în limba latină în secolul al XII-lea] că românii sunt *cei mai apuși* [în textul lat. *viliores*] oameni a toată lumea", *ib.*, 198; „din cuvintele acele se nevoiesc a micșora pe români", *ib.*, p. 199; „Ca pre niște robi *apuși* îi mâna la lucru *domnesc*", *ib.*, p. 327).

„Măcar că *capetile* dachilor, *domnii* cu toate *casile* [= familiile] lor s-au tras toți peste munți în Ardeal și de acolo s-au închinatu cu toții la Traian împăratul, totu nu i-au crezut, ce și peste munți pentre dachi au discălicatu râmleni, pentru să nu mai poată a-și rădica capul dachii împotriva împărății" (M.C., *Op.*, p. 258); „Multe *case* [= familii] *mari* cu gloatile sale, cu domnul lor Lizbon, fugând de răotățile lui Neron la nemți și de acolo cumpărându-și vase de mare, pre marea ceia ce lovește la Gdansca au mersu până la Liflantu, o țară, și de acolo descălicându *malul*, s-au lățitu până unde ieste Litva acum" (M.C., *Op.*, p. 259); „l-au luat pre Aaron vodă cu toată *casa* lui și l-au dus la sine la Belgrad" (M.C., *Op.*, p. 159). În texte din secolul al XVI-lea: „lăuda-se că iaste neguțător mare și cu avuție multă și de *casă mare* de la Raguza" (Academia Română, *Documente privind istoria României,* veacul XVI, A, *Moldova,* vol. IV (1591–1600), București, 1952, p. 74–76: *Mărturie*, text reprodus de Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare,* vol. I, București, Editura Minerva, 1971, p. 81).

Substantivul *casă* „familie" și sintagma *case* [= familii] *înalte* (*mari*) provin ca și alte expresii din zona religiosului și a socialului, din limbajul ecleziastic și cel oficial-administrativ: „Dumnezeu este *Domnul cel preaînalt* și *împărat mare* peste tot pamântul" (*Biblia*); „*prea luminatul și prea sfințitul Domnul Ioann Bob*", „din *prea înalta milă* [a împăratului]", „*înalțații împărați*", „*prea înalta treaptă*", „*înalțatul gubernium*", „*mila cea mare a înălțaților împărați*", „*înalțata curte*", „*împărătească sa putere*" și, prin opoziție, „umilita cerere" (*Înștiințare,* 1807, în *Școala Ardeleană,* II, p. 29–33); „viță *strălucită*" (*Școala Ardeleană,* II, p. 190), „boierii cei *de frunte,* căpitanii cei *mari*" (*Școala Ardeleană,* II, p. 179); „*familiile*

cele de cinste" (*Şcoala Ardeleană,* II, p. 102); „titulă de *mare* şi *prea tare* [= puternic] împărat" (*Şcoala Ardeleană,* II, p. 204). Comp. expresia: *mare şi tare*. „*Mare şi înălţată viţă*", „neamuri *slăvite*", „viţă *luminată*" (I. Budai Deleanu, *Ţiganiada*).

Din subst. *casă* „familie" + suf. *-ător(iu)* derivă subst. *căsător(iu)* „bărbat căsătorit (cu familie), soţ" (învechit), de la care derivă verbul *a (se) căsători* – Gr. Ureche îl considera luat de la turci – şi subst. *căsătorie* (cu suf. *-ie*). În expresia: „a-i fi cuiva *casa casă şi masa masă*" [= a duce o viaţă de familie ordonată, liniştită; a avea o căsnicie fericită], recunoaştem subst. *casă* „familie". Pentru *casă* „familie", *a (se) căsători, căsătorie,* subst. *căsătorit* (*căsătoriţii* creştini; de vor urma *căsătoriţii* a se iubi), însoţire *căsătornică* „cu cununie; matrimonială", vezi *Prediche sau învăţături* [...] culese de Petru Maior, Buda, 1810, *Predica XV* (*Pentru căsătorie*) în *Şcoala Ardeleană*, II, p. 130–135.

Răzsipă „înfrângere, distrugere, împrăştiere"; „năruitură, dărâmătură, surpare a unei cetăţi, ruină"; „prăbuşire". Grafia cuvântului a fost explicată de Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.*, p. 263.

„Milele domnilor pot aşedza ţărâle, nemila şi lăcomia *fac răsipă*" [= risipesc, împrăştie, năruiesc, distrug, ruinează] (M.C., *Op.*, p. 93); „*au purces în răsipă* [= au împrăştiat] oastea Udreei" (M.C., *Op.*, p. 55); „*răsipa* [= înfrângerea] lui Coreţchii" (M.C., *Op.*, p. 65); „cuget a o aduna [*Istoria cea Besericească a Românilor*] din *răsipiri* [= fragmente împrăştiate] (*Şcoala Ardeleană,* II, p. 226); „în zădar Hamza oşti *împrăştiate* / Va să-adune, războiu să-ntrejască, / În zădar a le-ndemna să bate / Cu porunce tare-împărătească / Căci oastea – *în răsipă* – acum pornită / Să calcă fugind ş'e neoprită" (I. Budai Deleanu, *Ţiganiada*).

Purcede, *purced* (variantă regională: *purceg*), vb. intranz. (pop.) „a pleca", „a porni"; „a începe" (< lat. *procedere*).

Cădea, *cad,* vb. II, intranz. „a se deplasa (a se lăsa, a merge) în jos"; „a coborî", „a scădea"; „a pierde favoarea", „a ajunge la o stare de mizerie", „a încerca un eşec", „a fi atins de umilinţa unui eşec"; „a se prăbuşi". *Cădere* „scădere, decădere, declin", „prăbuşire":

„aşea şi casele [familiile] cele înalte [mari, vestite...] şi *întemeiate* cu îndelungate vremi [= în timp îndelungat; anevoios; conotaţie: vechimea înnobilează] cu mare *răzsipă* [= înfrângere, împrăştiere, distrugere, dezastru, ruină] *purcegu la cădere* [pornesc la scădere, la decădere, la prăbuşire; scad, decad, intră în declin] cându *cad*" [= pierd favoarea şi ajung la o stare de mizerie, se năruiesc, se prăbuşesc]. De reţinut aici sensurile morale ale vb. *cădea* (*cădere*).

În continuare, menţionăm câteva sensuri speciale ale verbului *cădea:* „Lupul Vasilie vornicul, ce *au cădzutu* [= a venit, a devenit, a ajuns] apoi *domnu*" (M.C., *Op.*, p. 96); „Matei aga [...] *au cădzut* [= a devenit, a ajuns] *domnu* fericit Ţărâi Munteneşti" (M. Costin, *Op.*, p. 97); „Stamatie, ce *au cădzutu* apoi *stolnic* la Vasilie vodă" (M.C., *Op.*, p. 117).Comp. „Şi *au venit* Vasilie vodă iară *în scaun*

(M.C., *Op.*, p. 117); „după domniia lui Gașpar vodă, au venit la domniie Alexandru vodă, feciorul lui Iliiașu vodă [care] *cădzuse la domniie*, ce de bunăvoia sa au lăsat domniia" (M.C., *Op.*, p. 75); cf. „după ieșitul lui Barnovschii vodă în Țara Leșască, *au venit domnu* în țară Alexandru vodă, feciorul Radului vodă celui Mare" (M.C., *Op.*, p. 95); „După maziliia lui Alexandru vodă feciorul Radului vodă, *au venit cu domniia* Moysei Moghila vodă" (M.C., *Op.*, p. 96); *„să-l pornească* [= să-l ridice] din scaun" (M.C., *Op.*, p. 96); *s-au aședzat* Alexandru vodă la *scaun*" (M.C., *Op.*, p. 97). Reflexiv unipersonal: „Cu adevărat cade-i-să [= i se cuvine] acest nume în veci să aibă" (M.C., *Op.*, p. 63), „o cinste [...] care *să cade* solilor" (M.C., *Op.*, p. 109). „Aceia se *cade* a li se da lor" (*Școala Ardeleană*, II, p. 221), „scriitorului acestuia întru cele ce grăiaște asupra românilor, ca celui ce iaste interesat, *nu* se cade a se crede" (*Școala Ardeleană*, II, 203), „niciodată fără titulă de mare și preatare împărat *nu se cade* a se numi" (*Școala Ardeleană*, II, 204). Există o legătură de sens între *a se cădea* și *a avea cădere* „drept (juridic)", „competență (legală)" sau *cădință* „drept (legal)": „săcuii toți aceleși *cădințe* [= drepturi] avea, care au nemeșii" (*Școala Ardeleană*, II, 210); „să aibă *cădință* [= drept] a vinde" (*Școala Ardeleană*, II, 216); „pre preoții și călugării cei de legea grecească să-i facă părtași aceloraș privilegiuri și *cădințe*" (*Școala Ardeleană*, II, 175); *„cu cădință* [= cu adevăr, cu dreptate] se grăiaște (*Școala Ardeleană*, II, 196).

Deplină stingere „risipirea cea de pe urmă", „nimicire", „deplin sfârșit": „Într-acela chip și *casa lui Vasilie vodă, de atâția ai* [ani] *întemeiată*, cu mare *cădere* și *răsipă* și apoi și la *deplină stingere* [deplin sfârșit] au purces de atuncea" (M.C., *Let.*, p. 135).

Sintagmele *îndelungate vremi* și *atâția ai* [ani] implică și un sens modal: „lungă încetineală", „lungă nevoință" (cum se exprimă Dosoftei).

2.1.1. Potrivit unei filozofii moderne a limbajului, orice frază (propoziție), chiar și cea mai simplă, ascunde o intenționalitate. În textul reprodus la începutul lucrării de față, intenționalitatea este produsul unei vieți spirituale, al unei interiorități frământate, deloc lipsite de atitudine filozofică și opțiune etică. O privire de ansamblu asupra textului arată că elementele lexicale sunt angrenate într-o structură semantică binară care însoțește întreaga desfășurare a comparației, pe dimensiunea unei perioade întregite, la sfârșit, cu a doua propoziție principală, scoasă în relief prin izolare (urmează după punct): *înălțare* (*mărire*) – *cădere* (*scădere*), până la „risipirea cea de pe urmă", stingerea deplină. Repetarea unor cuvinte și supraîncărcarea cu sinonime arată un vocabular concentrat, nu dispersat, care omogenizează, uniformizează toate părțile imaginii, având rolul de intensificare a ideii. Prin asocierea ei la unele dintre cele mai mândre (falnice) lucruri din natură în căderea lor, cronicarul conferă unei situații grele particulare (domnia lui Vasile Lupu cu sfârșitul ei tragic) solemnitate și noblețe.

Gândirea analogică ocupă un loc important în cronica lui Miron Costin. Natura este oglindă, spaţiu de reflectare. Comparaţia nobilă cultivată de sensibilul şi reflexivul cronicar moldovean este rodul unei tehnici cu efect retoric (intensificare a tensiunii emoţionale). Ea dobândeşte caracter literar, îndepărtând mai mult sau mai puţin expresia uşor emfatică de vorbirea simplă şi comună. Amplificarea (la nivelul părţilor de propoziţie şi la nivelul frazei), inversiunea şi dislocarea părţilor de propoziţie imprimă frazei energie, ritm şi eleganţă.

Comparaţia lui Miron Costin aminteşte de comparaţiile nobile, de amplificarea retorică şi de simetria frazelor din epopeea latină.

2.1.2. Am considerat fraza lui Miron Costin o perioadă (fr. *période* < gr. *periodos* „chemin autour") „une phrase partagée entre plusieurs membres (lesquels peuvent se subdiviser en phrases incidentes) et dont le sens complet est suspendu jusqu'à un dernier et parfait repos" (Antoine Albalat, *L'art d'écrire*, vingt-septième édition, Paris, 1929, p. 139). După autorul citat (p. 140), perioada constituie mecanisul cel mai savant al artei de a scrie. Practicată cu artă de greci (bunăoară de Demostene), perioada oratorică este dezvoltată apoi la latini de Cicero, de Titus Livius (autor al unei istorii a Romei), de Seneca (Retorul). În cultura franceză, ea a fost cultivată mai ales în secolul al XVII-lea, de exemplu de Bossuet. Ceea ce dă strălucire unei perioade este, fără îndoială, drumul progresiv al ideilor, în care se observă logica, echilibrul şi proporţia. Fraza lui Miron Costin satisface această condiţie esenţială a unei bune perioade. Construcţia sa este o frază complexă, formată din opt propoziţii (plus propoziţia principală izolată), înlănţuite unele de altele în aşa fel încât ideea nu apare complet încheiată decât în ultima (propoziţia principală izolată), „la chute" sau „la clausule" (< lat. *clausula*), închiderea deplină a perioadei. Distingem, aşadar, două părţi ale perioadei la care ne referim. Prima parte (**A**) este alcătuită din trei membre, fiecare cu „incidentele" sale (propoziţii secundare), urmând modelul clasic, ilustrat de obicei prin schema: *dacă... dacă... atunci...* A doua parte a perioadei (**B**) este alcătuită dintr-un singur membru, propoziţia principală izolată:

(**A**) „*Precum*[I] munţii cei înalţi şi malurile cele înalte, ..., pre atâta şi durăt facu mai mare, / ..., [*precum*][II] şi copacii cei înalţi mai mare sunetu fac, ..., / *aşea*[III] şi casele cele înalte şi întemeiate cu îndelungate vremi, cu mare răzsipă purcegu la cădere, ... // (**B**) *Într-acela chip*[IV] şi casa lui Vasilie vodă, de atâţia ani întemeiată, cu mare cădere şi răzsipă şi apoi şi la deplină stângere au purces de atuncea".

Perioada are o structură *patrulateră* (*Precum*[I]... [*precum*][II] ... *aşea*[III].../ *Într-acela chip*[IV] ...) şi manifestă o înlănţuire a celor patru membre, două câte două asemănătoare (**I şi II,** propoziţii circumstanţiale de mod comparativ; **III şi IV,** propoziţii principale). Această structură este diferită de structura numită „période carée", în care cele patru membre ale frazei trebuie să fie egale (propoziţii de acelaşi fel).

Punctele de suspensie [...] din (**A**) marchează locul propoziţiilor secundare „incidente" care întregesc sensul fiecăreia dintre cele trei membre ale primei părţi a perioadei.

„Incidente" în I.: 1. „*cându* să năruiescu dă vreo parte" (prop. circumstanțială de timp)
2. „*pre cât* sintu mai înalți" (prop. circumstanțiala de măsură progresivă)
„Incidente" în II.: 1. „*cându* să pornescu" (prop. circumstanțială de timp)
2. „*cându* să oboară" (prop. circumstanțială de timp)
„Incidentă" în III.:1. „*cându* cad" (prop. circumstanțială de timp)

Diviziunea I (cu subdiviziunile sale **1, 2**) are o organizare (structură) c i r c u l a r ă: propoziția circumstanțială de mod comparativă, întreruptă de propozițiile **1, 2,** care i se subordonează, se termină prin întoarcere la locul de plecare (înscrie un cerc). Perioada clasică este de obicei o perioadă circulară. Iată, la Miron Costin, și o p e r i o a d ă c i r c u l a r ă, construită prin intercalarea unor propoziții secundare în propoziția principală, care începe perioada și o sfârșește prin întoarcere la punctul de plecare: „Și neamul moldovenilor fiind dintr-o țară care se cheamă Italiia, de Italiia și de împărăție Râmului, a cării împărății scaunul, orașul Râmul în dricul Italiei ieste, a pomeni întâi ne trage rândul" (Acest tip de frază periodică a fost semnalat, alături de alte tipuri de perioadă, de către Boris Cazacu, în *Studii de limbă literară. Probleme actuale ale cercetării ei* – Cap. *Influența latină asupra limbii și stilului lui Miron Costin* – București, 1960, p. 96–109).

Diviziunea II (cu subdiviziunile sale **1, 2**) dezvoltă, prin cele două propoziții circumstanțiale de timp (una – o reluare a alteia) care încadrează propoziția circumstanțială de mod comparativă căreia i se subordonează, un paralelism (*cându să pornescu... cându să oboară*) înscriind, de asemenea, un cerc.

Unitatea perioadei (*Let.*, cap. XVII, *zac. 40*) lui Miron Costin se manifestă la toate nivelele (dimensiunile) textului.

La nivel **sintactic,** c o n e x i u n e a propozițiilor pentru a alcătui fraza (partea **A** a perioadei) se realizează prin raporturi de coordonare (subordonatele I și II sunt coordonate între ele) și de subordonare. Fraza are o singură propoziție principală (III) și șapte propoziții secundare, subordonate fie față de propoziția principală (circumstanțialele de mod comparative de egalitate I și II; propoziția circumstanțială de timp III 1: *cându cad*), fie față de o propoziție care, la rândul ei, este subordonată de propoziția principală, după cum am arătat mai sus. Raporturile de subordonare în cadrul frazei se exprimă prin adverbe relative cu valoare de conjuncție: *precum* (are în propoziția principală regentă corelativul adverbial *așea*), *când* sau prin locuțiunea adverbială *pre* [pe] *cât* (are în propoziția principală corelativul *pre atâta*).

La nivel **semantic,** c o e z i u n e a cuvintelor se sprijină pe reluarea unora dintre cuvinte (*înalt, mare* ...) și pe sinonimia altora, fenomene asupra cărora nu mai este cazul să insistăm.

La nivel **logico-pragmatic,** *coerența* ideilor se sprijină pe conexiunea sintactică și pe coeziunea semantică a unor cuvinte cu aceeași funcție sintactică. Gramatica, semantica și logica au fost de îndelungată vreme proclamate aliate. Ideea, sosită din vechile retorici, a fost lapidar exprimată în celebra *Gramatică de la Port-Royal (Grammaire générale et raisonnée,* 1660*)*: „Art de penser, art de parler". Conexiunea (sintactică), coeziunea (semantică), coerența (logică) sunt concepte, disocieri logice necesare într-o teorie lingvistică a textului, dar, în realitatea limbajului, ele sunt una.

În fraza periodică a lui Miron Costin, gradația ideilor nu scapă cititorului: pe de o parte, *„munții* cei înalți și *malurile* cele înalte" (mineralul) și *„copacii* cei înalți" (vegetalul), iar pe de altă parte, *„casele* cele înalte" (umanul) și *„casa* lui Vasilie vodă" (individualul) „trec toate prăvălite". „O, lume hicleană, lume înșelătoare !" (Miron Costin, *Viiața lumii*). Căderea „lucrurilor lumii" de la înălțimi ia proporțiile unui dezastru: „pre cât sintu mai înalți [munții], pre atâta și durăt fac mai mare"; „copacii cei înalți mai mare sunet fac, cându să oboară"; casele cele înalte și întemeiate cu îndelungate vremi, cu mare răzsipă purcegu la cădere, cându cad"; „casa lui Vasilie vodă, de-atâția ai întemeiată, cu mare cădere și răzsipă și apoi și la deplină stângere au purcesu". *Norocul* [= destinul; sorocul; hazardul], *„El sue, el coboară, el viiața rumpe / Cu soțiia sa* [= aliatul său], *vremea, toate le surpe*" (Miron Costin, *Viiața lumii*). „Moartea, vrajmașa, într-un chip calcă toate casă, / Domnești și-mpărătești, / pre nime nu lasă" (*Id., ib.*); „Așa ne poartă lumea, așa amăgește, / Așa înșală, surpă și batjocorește. / Fericită viiața făr-de valuri [= frământări] multe, / Cu griji și neticneală avuțiia pute" (*Id., ib.*). „Una fapta, ce-ți rămâne, buna te lățește / În ceriu cu fericie în veci te mărește" (*Id., ib.*).

2.1.3. Armonia perioadei stă înainte de toate în organizarea frazei, care îi dă cadența.

Ritmul este element de bază al armoniei perioadei. El nu este altceva decât „o mișcare ordonată", „departe însă ca aceasta să însemneze o uniformizare a mișcării interioare" (Liviu Rusu, *Estetica poeziei lirice*, 1937, ed. a III-a, București, 1969, p. 187). Tendința formării unor structuri ritmice prin amplificare începe a se realiza „prin ritmizarea interiorității" (Liviu Rusu, *op. cit.*, p. 188). În structura de suprafață a textului lui Miron Costin pulsațiile ritmice materializate în expresie sunt izolate și marcate limpede prin semne de punctuație (virgulă, punct). Este de observat, în unele structuri, întârzierea apariției cuvântului dezlănțuitor de tensiune. Ca și amplificarea (multiplicarea părților de propoziție, spre exemplu: „Precum *munții cei înalți și malurile cele înalte...*"), repetiția simetrică, inversiunea (*durăt fac mai mare; mai mare sunet fac; îndelungate vremi, mare răzsipă, mare cădere, deplina stângere*), deplasarea (de exemplu, a predicatului spre sfârșitul propoziției) contribuie la realizarea ritmului în ansamblul construcției.

Într-o țesătură de cuvinte, limba are o armonie reală. Ea poate să exprime, de pildă, rapiditatea printr-o formă gramaticală monosilabică sau printr-o suită de asemenea forme, iar lentoarea printr-o suită de cuvinte lungi. Textul lui Miron Costin oferă efecte de stil prin exploatarea acestei situații, combinată cu efecte de eufonie interioară (potrivire a sunetelor în silabe succesive): „așea și *casele* cele în*alte* și întemei*ate* cu îndelung*ate* vremi / cu *mare* răzsipă purcegu la cădere, când *cad*". Să se observe și repetiția de sunete inițiale: *în*alte, *în*temeiate, *în*delungate. Efectul eufonic se sprijină pe repetiție de cuvinte (de exemplu, reluarea epitetelor *înalt, mare*) sau pe aliterație (în înțelesul ei clasic: repetare de consoane inițiale în grupuri de cuvinte legate sintactic între ele): „*m*unții cei înalți și *m*alurile cele înalte".

În concluzie, exemplele de mai sus dovedesc că autorul *Letopisețului* sesizează valoarea expresivă a cuvintelor și a raporturilor dintre ele.

3. Într-o relatare istorică, Miron Costin folosește comparația care rezumă și comentează ansamblul faptelor în semnificația lor, scurtează povestirea, reduce descrierea împrejurărilor și facilitează reflecții asupra vieții, dovedindu-se un spirit de înaltă cultură. Texte sacre, texte filozofice și de istorie antică, texte literare și cărți de retorică (în special de compoziție și stil, fără îndoială la îndemâna școlilor iezuite din Polonia – Nicolae Cartojan a menționat că „în manuscrisele lui Miron Costin s-a găsit un tratat de retorică") au modelat, laolaltă, gândirea și simțirea eruditului cronicar. Așa cum s-a mai precizat, Miron Costin relatează artistic și conceptual. „El are lunga respirație epică, simțul sublim al destinului uman, meșteșugul patetic de a se opri din când în când să răsufle de greutatea faptelor și să le contemple de sus" (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*, București, 1941, p. 22). Folosește deseori în cronica sa sentințe biblice, citate mai ales în slavonește, precum și aforisme din alte izvoare. Comparația retorică nu este suprasolicitată și este ferită de gratuitate. Ea impune imagini prin care se exprimă o idee filozofică și morală, înscriindu-se într-o unitate deplină a compoziției.

Modularea unor perioade poate fi orientată după construcții din latina clasică sau medievală, precum și după fraze din slavona medievală. Nicolae Iorga considerase că mlădierea unor perioade la mitropolitul Varlaam ar avea, de asemenea, model slavona medievală, care împrumutase, la rândul ei, țesătura de frază a vechii limbi grecești.

O raportare la scrierile epocii îl apropie pe Miron Costin de Varlaam. La amândoi se manifestă influența slavonei ecleziastice – în mlădierea frazei, spre exemplu –, predilecția pentru comparațiile dezvoltate și, pe alt plan, tendința spre „multă plângere și tânguire", când ei se referă, prin lucruri, fapte și oameni, la mișcare (schimbare și transformare) în ordinea general existențială (vezi, pentru exemple, Varlaam, *Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, *Cuvânt către cetitoriu*; *Id., Stihuri în stema domniei Moldovei – Epilog*; *Id., Începutul predicii din duminica întâi a postului mare*, din care citățm comparația: „Cumu-s iarna

vicole şi vânturi răci şi vremi geroase, de carile să îngreuiadză oamenii şi sâmtu supăraţi în vreamea ernei, iară deaca vine primăvara ei să iuşureadză de acealea de toate şi să veselesc, căce c-au trecut iarna cu gerul şi s-au ivit primăvara cu caldul şi cu seninul, aşea şi în vreamea de demult au fost vicole şi vânturi de scârbe şi de dosădzi pre oameni ca într-o vreame de iarnă". Pentru textele menţionate, vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *op. cit.* p. 128–130). Ca şi Grigore Ureche, Miron Costin oferă numeroase referinţe precise din *Biblie*. De Stolnicul Constantin Cantacuzino îl apropie pe Miron Costin erudiţia, rezonanţa biblică în retorica numeroaselor comentarii ale faptelor relatate, dar şi preocuparea de a aplica sintaxei limbii române scrise, pe care amândoi o înţeleg ca instrument de cultură, amplificarea şi simetria frazei latine. Totuşi, fraza lui Miron Costin este mai puţin încâlcită în comparaţie cu frazele mult mai complicate şi artificiale pe care le descoperim la stolnicul Constantin Cantacuzino şi, mai ales, la Dimitrie Cantemir sub influenţa stilului istoriografiei şi literaturii religioase bizantine.

Liviu Onu (*op. cit.*, p. 134) subliniază judicios şi răspicat: „Cultura clasică dobândită în Polonia şi experienţa de viaţă i-au dezvoltat lui Miron Costin spiritul de observaţie şi i-au disciplinat gândirea. Aşa ne explicăm de ce expunerile sale în limba română au un stil uşor savant, prelucrat în mod artistic, fără să fie totuşi artificial. Expresia lui Miron Costin se detaşează de expresia populară şi spontană a lui Grigore Ureche. Fraza sa este, într-o anumită măsură, căutată, fără să ajungă totuşi la construcţiile complicate ale lui Dimitrie Cantemir".

4. *Letopiseţul* lui Miron Costin rămâne o moştenire culturală care nu poate fi „prăvălită" de timp. Cronicarul luminat informează, lămureşte, interpretează, emite judecăţi, dar nu în stil sec, rigid, de raport. Pentru el, istoria este devenire (creştere şi descreştere). Stilul său cu rezonanţă interioară are strălucirea care îi vine de la calitatea acestuia de a fi, nu de puţine ori, creaţie de formă prin idei şi creaţie de idei prin formă proprie. În literatura română, o formă literară (imagine) a ideii degradării ipostazelor existenţiale prin ridicarea de la concretul imediat la abstractul ideal apare pentru prima dată la Miron Costin. Comparaţia concretă este un semn distinct de evocare, cu referinţe precise, a unui înţeles latent mai general, pe care o meditaţie îl poate comunica în termeni abstracţi. Discursul istoric trimite la un timp evenimenţial real (existenţial) în trecut. Discursul literar-artistic devine independent de acest timp. El nu-l elimină, ci numai îl transcende, îl trece dincolo de prezentul real. Într-un mod asemănător, textul din *Letopiseţul* lui Miron Costin detemporalizează sau totalizează o experienţă temporală. Unele din frazele cronicarului, adevărate sinteze de gândire şi de simţire, pot trece pe drumul lung al expresiilor memorabile.

Bucureşti, str. Sfinţii Voievozi nr. 45

Otilia Dragomir

METODE MODERNE DE STABILIRE A PATERNITĂȚII UNEI OPERE LITERARE

Folosirea computerelor în încercările de a stabili paternitatea unor opere, fie anonime, fie plagiate după alte scrieri, nu mai este de mult o noutate în lumea științifică internațională. Simpla alăturare a celor doi termeni, p a t e r n i t a t e și c o m p u t e r, poate părea destul de ciudată, veriga de legătură este însă analiza statistică. În afara prelucrării materialului în vederea obținerii de indici și concordanțe lingvistice, computerul a fost folosit, extrem de des, chiar abuziv[1], în analiza stilului literar, mai mult chiar decât în orice altă formă de analiză de limbă asistată de computer. În particular, o atenție deosebită a fost acordată scrierilor cu paternitate disputată, cum ar fi textele din *Noul Testament* sau unele opere ale lui Platon, Aristotel, Shakespeare, Francis Bacon, Marlowe, ale federaliștilor americani, pentru a le enumera doar pe cele mai importante[2]. Acuzațiile de plagiat literar au fost și ele infirmate sau susținute prin această metodă (de exemplu, celebra dispută de aproape 10 ani între cercetători pe tema: l-a plagiat sau nu Șolohov pe scriitorul rus Fiodor Kriukov în capodopera sa *Pe Donul liniștit ?*[3]).

Pentru a întreprinde însă o astfel de analiză stilistică pe computer, trebuie definit mai întâi un set de trăsături caracteristice ale textului literar în termeni pe care îi poate înțelege, cuantifica și prelucra o mașină. Aceste trăsături pot fi grupate pe larg în două mari categorii: prima conține informații structurale, cum ar fi lungimea unui cuvânt sau a unei propoziții, precum și topica cuvintelor într-o propoziție, a doua se ocupă de studiul vocabularului, în principal de selecția cuvintelor folosite și de frecvența lor. Ar mai fi posibilă și o a treia categorie, cea a trăsăturilor sintactice, care trebuie însă bine definite și clasificate în prealabil. Cea din urmă categorie este și cea mai dificil de operat, datorită faptului că trebuie conceput un program pe calculator specific pentru fiecare limbă și chiar programe diferite pentru perioade diferite ale evoluției limbii respective.Toate aceste trăsături trebuie descrise într-un limbaj formalizat pe care îl poate înțelege un calculator, apoi analizate automat, rezultatul fiind întotdeauna obținut în termeni statistici pe baza cărora se pot confirma sau infirma ipotezele de lucru.

[1] Susan Hockey, *A Guide to Computer Applications in the Humanities*, Duckworth, 1990, p. 122.

[2] În cele ce urmează vom face referințe îndeosebi la literatura de specialitate anglo-americană, care ne este mai familiară.

[3] Robert L. Oakman, *Computer Methods for Literary Research*, University of South Carolina Press, 1980, p. 147–150.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 75–80, București, 1997

Desigur, analiza statistică a stilului literar nu este nici ea o cucerire a erei informatice. Marea noutate este însă că sortarea, clasificarea, numărarea trăsăturilor urmărite nu sunt efectuate manual, consumul de timp, de energie umană şi mai ales marja mare de eroare fiind înlocuite de rularea în cel mult câteva minute a unui program, în care posibilitatea de eroare este teoretic exclusă.

Primul cercetător care s-a încumetat să facă un studiu de paternitate plecând de la analiza statistică a vocabularului a fost T. C. Mendenhall, care, la sfârşitul secolului trecut, s-a ocupat de paternitatea mai multor piese atribuite lui Shakespeare, în forma unor grafice de frecvenţă şi de lungime a cuvintelor[4].

De atunci însă, şi mai ales în ultimii 30 de ani, metodele statistice au cunoscut o mare utilizare, reuşind să clarifice destul de multe chestiuni controversate, fără însă a oferi soluţii definitive decât pentru relativ puţine opere literare sau filozofice.

Pentru a selecta factorii de analiză utili în studiul paternităţii unei scrieri, trebuie ţinut seama de câteva criterii: prezenţa lor la toţi autorii în discuţie, capacitatea acestor factori de a putea fi exprimaţi numeric, precum şi faptul că ei trebuie să fie constanţi, indiferent de schimbarea de stil sau de perioada vieţii autorului în care a fost scris textul respectiv. De exemplu, dacă am studia comparativ orice trăsătură care ar fi legată de semantica substantivelor, acest demers nu ar putea fi concludent pentru texte care aparţin unor genuri sau unor perioade diferite.

Calitatea de a fi exprimată numeric ne este oferită în general numai de mărimea sau de frecvenţa unei anumite trăsături, de lungimea cuvintelor sau a frazelor, de frecvenţa alcătuită pe diferite criterii a elementelor lexicale din vocabularul cercetat etc.

Deci singurul element cuantificabil s-a dovedit a fi (cel puţin până în prezent şi ţinând cont de nivelul programelor utilizate) vocabularul. Testele de frecvenţă sunt poate puţin relevante atâta vreme cât rezultatele obţinute vor fi direct proporţionale cu lungimea textelor. D. R. Tallentiere[5] atrage în mod deosebit atenţia asupra dificultăţii folosirii acestui criteriu în stabilirea paternităţii unei scrieri, demonstrând că un set de cuvinte cu frecvenţă ridicată poate apărea în aproximativ aceleaşi proporţii la autori diferiţi. Concluzia cercetătorului este că trebuie luate în consideraţie şi normele literare ale perioadei în care a fost scris textul, genul literar căruia îi aparţine, precum şi limba folosită de autor (de exemplu, s-au constatat diferenţe semnificative ale valorilor testelor de frecvenţă pe instrumentele gramaticale în engleză, franceză sau germană).

Analiza statistică a unui text literar este justificată şi prin necesitatea aplicării unei metodologii obiective, textul fiind de multe ori abordat prin prisma analizei

[4] T. C. Mendenhall, *The Characteristics Curves of Composition*, în „Science", 1887, 9, p. 237–249; *A Mechanical Solution of a Literary Problem*, în „The Popular Science Monthly", 40, 1901, p. 97–105; *apud* David I. Holmes, *Authorship Attribution*, în „Computers and the Humanities", 1994, 28, p. 87–106.

[5] D. R. Tallentiere, *An Appraisal of Methods and Models in Computational Linguistics, with Particular References to Author Attribution*, teză de doctorat, University of Cambridge, 1973.

subiective. Reținerea cercetătorilor în abordarea unei asemenea metode se datorează mai ales înțelegerii greșite a aplicării statisticii, văzute nu de puține ori ca argument ori numai ca scop al numărării de cuvinte, sintagme sau expresii.

Ramura modernă a lingvisticii care se ocupă cu aceste aspecte a fost denumită de unii cercetători și s t i l o m e t r i e [6], fără ca termenul să fie acceptat unanim de comunitatea științifică internațională. Cercetătorul interesat de un asemenea domeniu nou trebuie să caute și să analizeze nu o simplă listă de ocurențe, ci niște unități sau structuri care definesc stilul unui autor anume. Evident că această operațiune preliminară nu se poate face manual; calculatorul ne ajută în primul rând prin întocmirea de liste de ocurențe, indici și concordanțe (dicționare de contexte), date care vor sta la baza analizei ulterioare.

Unul dintre pionierii stilometriei, R. W. Bailey[7], a propus în 1979 trei reguli fundamentale pentru folosirea calculatorului în stabilirea și atribuirea paternității unei opere: 1) numărul autorilor susceptibili de a fi scris textul respectiv să constituie un set bine definit; 2) lungimea scrierilor selectate să fie suficientă pentru a reflecta „obiceiurile lingvistice" ale tuturor „candidaților" la paternitatea literară; 3) textele folosite pentru comparație trebuie să aibă o lungime apropiată de cea a scrierilor disputate. Fiecare text al unui autor ar trebui comparat pe rând cu textul avut în discuție, pentru a se putea determina caracteristicile autorului respectiv și pentru a se putea distinge diferențele de stil între scriitorii discutați. (Subiectele cele mai des abordate în domeniu au fost cele legate de paternitatea textelor biblice.)

În continuare, vom trece în revistă câteva criterii propuse de cercetători pentru a „traduce" stilul unui autor în unități măsurabile și comparabile, utile în stabilirea paternității unei scrieri.

1. Unul din cele mai vechi criterii utilizate de stilometrie a fost lungimea cuvintelor. Plecând de la o sugestie a lui Augustus de Morgan, Mendenhall[8] s-a ocupat de mai mulți autori, construind grafice de distribuție a cuvintelor în funcție de lungimea acestora, demonstrând că texte cu aceeași lungime medie a cuvintelor pot prezenta variații în ceea ce privește distribuția lor. Autorii luați în discuție au fost Sheakespeare și Francis Bacon. Rezultatele au fost însă neconcludente. Mult mai recent, în 1983, M. W. A. Smith a contestat criteriul, arătând că opere ale unui singur autor, dar de genuri literare diferite, indică, potrivit acestui criteriu, autori diferiți. În schimb, scrieri ale unor autori diferiți, dar care aparțin aceleiași perioade și aceluiași gen literar, oferă grafice de distribuție care sugerează același autor.

[6] Termenul aparține lui A. Q. Morton: *Literary Detection, How to Prove Authorship and Fraud in Literature and Documents*, Montréal, 1980. Amintim, de asemenea, și studiul lui A. Kenny, *A Stylometric Study of the New Testament*, Oxford, 1986.

[7] R. W. Bailey, *Authorship Attribution in a Forensic Setting*, în *Advances in Computer-aided Literary and Linguistic Research*, eds. D. E. Ager, F. E. Knowles și J. Smith, Birmingham, 1979.

[8] T. C. Mendenhall, *op. cit.*

2. Un alt criteriu folosit în studiile de stabilire a paternității literare a unui text a fost numărul de silabe pe cuvânt. W. Fucks și J. Lauter[9], promotorii acestei idei, au descoperit însă după zece ani de cercetări că distribuția frecvenței silabelor variază mai ales în funcție de limba folosită și mai puțin în funcție de autor. (Studiile au avut în vedere autori germani și englezi.) B. Brainerd[10], utilizând alt model matematic (denumit „distribuție binomială negativă"), a demonstrat, plecând de la numărul de silabe existent în perechi de cuvinte consecutive, că acest factor variază mai ales în funcție de tipul scrierii.

3. Lungimea propozițiilor a fost și ea considerată un criteriu important în realizarea profilului „stilometric" al unui autor. Acest criteriu a fost sugerat mai întâi de G.U. Yule[11] în 1938 și dezvoltat apoi de W.C. Wake[12] în 1957. G. Kjetssa[13] a folosit acest criteriu într-un studiu asupra paternității romanului *Pe Donul liniștit*. Concluziile au fost unanime: măsurarea lungimii medii a unei propoziții este de mai puțin folos în studiul paternității, mult mai relevante fiind graficele de distribuție ale lungimii propozițiilor. Dezavantajul acestei metode este însă evident și în studierea scrierilor vechi, care au o punctuație diferită de cea modernă sau care, în multe cazuri, nu au punctuație. Ea ar putea fi utilă ca punct de plecare în scrieri editate de o singură persoană sau în cele care conservă punctuația inițială a manuscrisului. Și în cazul acestui criteriu concluzia cercetătorilor pare a fi unanimă: informația obținută nu este suficient de convingătoare pentru a folosi numărul cuvintelor dintr-o propoziție drept criteriu de diferențiere a stilului unui autor.

4. Distribuția părților de vorbire în textul unei scrieri s-a dovedit un criteriu mai profitabil decât cele menționate anterior. Astfel, numărul mare de substantive, a apreciat H. H. Sommers[14], ar putea indica o gândire mai elaborată, în timp ce un număr mai mare de verbe – o atitudine activă. Dincolo de empirismul unei asemenea afirmații, s-au făcut însă și studii serioase, plecând de la raportul dintre adjective și verbe în scrieri care aparțin unor genuri literare diferite. Cercetătorul american F. Antosch[15], în urma unei analize foarte laborioase, a ajuns la concluzia că acest raport variază mai ales în funcție de tema operei decât în funcție de stilul

[9] W. Fucks și J. Lauter, *Mathematische Analyse des Literarischen Stils*, în *Mathematik und Dichtung*, eds. H. Kreutzer și R. Guzenhausers, München, 1965.

[10] B. Brainerd, *On the Dinstinction between a Novel and a Romance: A Discriminant Analysis*, în „Computers and the Humanities", 1973, 7, p. 259–270.

[11] G. U. Yule, *On Sentence-Length as a Statistical Characteristic of Style in Prose, with Application to Two Cases of Disputed Authorship*, în „Biometrica", 1938, 30, p. 363–390.

[12] W. C. Wake, *Sentence-Length Distributions of Greek Authors*, în „Journal of the Royal Statistical Society", 1957, 12, p. 331–346.

[13] G. Kjetssa, *And Quiet Flows the Don Through the Computer*, în „Association for Literary and Linguistic Computing Bulletin", 1979, 7, p. 248–256.

[14] H. H. Sommers, *Statistical Methods in Literary Analysis*, în *The Computer and the Literary Style*, ed. J. Leed, Ohio, 1966.

[15] F. Antosch, *The Diagnosis of Literary Style with the Verb-Adjective Ratio*, în *Statistics and Style*, eds. L. Dolezel și R. W. Bailey, New York, 1969.

fiecărui autor (în povești, de exemplu, predomină raporturile adjectivale și adverbiale într-o mai mare măsură decât în scrierile științifice). Un alt studiu aplicat a fost cel al lui B. Brainerd[16], care s-a ocupat în mod deosebit de variațiile de distribuție ale articolului la mai mulți autori. Concluzia lui a fost însă că nici această parte de vorbire (cel puțin analizată separat) nu poate fi considerată un bun indicator al stilului unui autor, numărul de asemenea părți de vorbire variind și în funcție de genul literar abordat.

5. S-au mai făcut de asemenea cercetări pornindu-se de la frecvența cuvintelor - instrumente gramaticale[17]. A. Ellegard a fost cel care a utilizat pentru prima dată acest criteriu în analizele pentru stabilirea paternității unor pamflete politice anonime englezești din 1769–1772, cunoscute sub numele de *Junius Letters*. Autorul a calculat un așa-numit „raport de diferențiere" (*distinctiveness ratio*) rezultat în urma raportării frecvenței relative a unui cuvânt din pamflete la frecvența relativă a aceluiași cuvânt dintr-o scriere contemporană de același tip.

6. Una din noțiunile fundamentale ale stilometriei este măsurarea a ceea ce se numește în mod curent „bogăția sau diversitatea vocabularului" unui autor. Astfel, raportul dintre numărul total de cuvinte *(type)* și numărul total de ocurențe *(token)*, denumit *type-token ratio*, este unul din cele mai folosite criterii în studierea textelor cu paternitate controversată. Raportul calculat pentru întreg vocabularul unei scrieri trebuie să fie constant și dacă este calculat numai pe anumite porțiuni (capitole, unități mai mici sau mai mari de text). Profilul unui asemenea raport de frecvență este o caracteristică specifică fiecărui autor și, deci, un bun indice de diferențiere. În studiile de specialitate raportul mai este definit și ca V / N, unde V este numărul total de unități lexicale întâlnite în vocabularul unei scrieri *(types)*, iar N – numărul unităților, ocurențelor tuturor cuvintelor *(tokens)*. Există programe de procesare automată a textului care ne oferă acest rezultat[18].

7. În ultimele decenii lingviștii au apelat adesea la modele matematice pentru a extrage, măsura și compara ceea ce ei au considerat a fi „unități de stil" proprii autorilor discutați. Rezultatele acestor cercetări s-au concretizat în modele și formule matematice cum ar fi: *caracteristica lui Yule*[19], *indexul lui Simpson*[20], *modelul Waring–Herdan*[21] etc. Prezentarea acestor metode ar depăși însă spațiul tipografic acordat acestui articol.

[16] B. Brainerd, *Weighing Evidence in Language and Literature, a Statistical Approach*, Toronto, 1974.

[17] A. Ellegard, *A Statistical Method for Determinig Authorship: The Junius Letters, 1769–1772*, Gothenburg, 1962.

[18] Menționăm două programe de procesare autonomă a unui text care ne oferă, în afară de indexuri, concordanțe și liste de frecvență, precum și grafice de distribuție: OCP (Oxford Concordance Program) și TACT 2.1.

[19] G. U. Yule, *The Statistical Study of Literary Vocabulary*, Cambridge, 1944.

[20] E. H. Simpson, *Measurement of Diversity*, în „Nature", 163, 1949, p. 688.

[21] G. Herdan, *A New Derivation and Interpretation of Yule's* ***Characteristic K***, în „Journal of Applied Mathematics and Physics", 1955, 6, p. 332–334.

Varietatea metodelor matematice şi a criteriilor de atribuire a paternităţii, rezultate din aceste metode, este foarte mare[22]. Vom ilustra în cele ce urmează doar una dintre aceste formule matematice, urmând ca într-un studiu viitor să prezentăm şi altele, cu aplicaţii concrete pe scrierile prezentate anterior.

Astfel, una din cele (relativ) mai simple şi mai folosite caracteristici măsurabile este e n t r o p i a unui text[23]. Expresia matematică a entropiei vocabularului unei scrieri este următoarea: $H = -\Sigma p_i \log p_i$, unde p_i este probabilitatea apariţiei unui tip de cuvânt de frecvenţa i. Acest număr se obţine prin împărţirea numărului ocurenţelor acelui cuvânt la numărul total de cuvinte din textul respectiv[24]. Se recomandă ca, pentru o aplicare eficientă a acestei metode, textele să fie de aproximativ aceeaşi lungime[25].

Deşi nici un criteriu nu a întrunit consensul cercetătorilor, fiecăruia putându-i-se reproşa câte ceva, ele reprezintă totuşi nişte argumente demne de a fi luate în calcul, coroborate însă numai cu criteriile tradiţionale de stabilire a paternităţii: mediul şi curentul cultural, „încadrarea în timp şi în spaţiu a textului, stabilirea eventualelor lui izvoare sau a prototipului străin (în cazul traducerilor), [...] analiza conţinutului de idei, a stilului, a limbii textului respectiv, stabilirea gradului de cultură a autorului pe care urmează să-l identificăm" etc.[26].

Ne propunem să revenim asupra metodelor prezentate mai sus cu un studiu aplicat, dedicat unei probleme recent ridicate în filologia românească: este stolnicul Cantacuzino autorul cronicii *Istoriia Ţării Rumâneşti...* , după cum a stabilit N. Iorga, sau scrierea aparţine mitropolitului Teodosie Veştemeanul (ipoteză formulată prima dată de Aron Densuşianu[27] şi reluată recent de N.A. Ursu[28]) ?

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[22] Pentru o trecere în revistă detaliată a problemei recomandăm studiul lui David I. Holmes, *Authorship Attribution*, în „Computers and the Humanities", 1994, 28, p. 87–106.

[23] Această variabilă se bazează pe ceea ce specialiştii au numit c o n c e p t u l t e r m o d i n a m i c al unui text literar: cu cât structura unui text este mai ordonată, cu atât entropia este mai mică şi cu cât structura este mai dezordonată, cu atât entropia este mai mare. În privinţa rezervelor exprimate în legătură cu această variabilă vezi: A. M. Bruno, *Toward a Quantitative Methodology for Stylistic Analyses*, University of *California* Press, 1974, şi R. Jhonson, *Measures of Vocabulary Diversity*, în *Advances in Computer-aided Literary and Linguistic Research*, eds. D. E. Ager, F. E. Knowles şi J. Smith, Birmingham, 1979.

[24] Vezi şi P. Thoiron, *Diversity Index and Entropy as Measures of Lexical Richness*, în „Computers and the Humanities", 1986, 20, p. 197–202.

[25] Pentru compararea textelor de mărimi diferite formula folosită este următoarea: **H = –100Σpi log pi / log N**.

[26] Ion Gheţie şi Al. Mareş, *Introducere în filologia românească*, Bucureşti, 1974, p. 91.

[27] Aaron Densuşianu, *Istoria limbei şi literaturii române*, Iaşi, ediţia a doua, 1894, p. 218.

[28] N. A. Ursu, *Teodosie Veştemeanul, adevăratul autor al Istoriei Ţărâi Rumâneşti*, în „Cronica", XVII, 1982, nr. 32, p. 5, 8, şi nr. 33, p. 5, 8; vezi şi *Concordanţe lingvistice şi stilistice între prefeţele Mitropolitului Teodosie, „Istoria Ţării Rumâneşti" atribuită Stolnicului Constantin Cantacuzino şi „Foletul Novel"*, în SCL, XLII, 1991, nr. 5–6, p. 231–249.

Vladimir Drimba

LIMBILE CUMANĂ ŞI PECENEGĂ ÎN PREOCUPĂRILE CERCETĂTORILOR ROMÂNI (I)

Rolul pe care l-au jucat cumanii în istoria României, în care au fost prezenţi timp de câteva secole (X–XIII), a fost foarte important, încât N. Iorga chiar vorbea de o îndelungată „simbioză româno-cumană"[1]. Însuşi numele, şi chiar originea etnică, ale lui *Basarab(ă)* întemeietorul şi ale demnitarilor săi *(Toxabă, Turtabă, Tâncabă, Iarcân* şi altele) sunt cumane. Un rol asemănător l-au avut, probabil, şi pecenegii, a căror migrare a precedat-o pe cea a cumanilor (secolele IX–X).

Istoria aşezărilor pecenege şi cumane pe teritoriul ţării noastre a fost studiată în toate marile tratate de istorie a românilor, precum şi în câteva lucrări monografice[2].

În schimb, influenţa limbilor vorbite de aceste popoare asupra lexicului limbii române şi a antroponimiei şi toponimiei româneşti a fost mai puţin studiată, rezultatele (relativ) sigure ale cercetărilor de până acum fiind puţin numeroase.

În cele ce urmează prezentăm analiza, sub formă de fişe documentare însoţite de comentarii, a contribuţiilor relativ numeroşilor cercetători români la cunoaşterea limbilor cumană şi pecenegă, analiză care a stat la baza întocmirii introducerii la studiul nostru monografic, în curs de elaborare, consacrat influenţelor turcice preosmanlii asupra limbii române şi care constituie, împreună cu un articol mai vechi[3], capitole ale unei istorii a filologiei turcice (desigur, modeste) româneşti.

1. B. Petriceicu Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*. Tomul IV. *Introducere*, Bucureşti, 1898:

„Puţin după cucerirea Mehedinţului de către unguri, cam pe la 1235 plus-minus, cumanii cuprinseră restul cel dunărean al Olteniei: Romanaţul şi Doljul.

Mai întâi, cine oare să fi fost cumanii?

S-a găsit de demult în Veneţia şi s-a dat la lumină un manual întreg de limba cumană, scris în anul 1303, când cumanii ocupau încă mai toată partea orientală a României" (p. LXXXIV).

„Pecenegii şi cumanii vorbeau aceeaşi limbă" (p. LXXXV).

[1] Cf. Petre Diaconu, *Les Coumans au Bas-Danube aux XIe et XIIe siècles*, Bucureşti, 1978, p. 25.

[2] Cele mai recente lucrări de acest fel sunt acelea ale lui Petre Diaconu, *Les Petchénègues au Bas-Danube*, Bucureşti, 1970 şi *Les Coumans au Bas-Danube...*, citată mai sus.

[3] Vladimir Drimba, *Presupuse influenţe turcice în româna comună*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 1, p. 73–79 (în care discutăm presupusele influenţe ale limbilor hună, avară, protobulgară şi hazară).

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 81–90, Bucureşti, 1997

Comentariu

1. Este vorba nu de „un manual întreg de limba cumană", ci de celebrul *Codex Cumanicus*, manuscris (care în prezent se găseşte la Biblioteca Nazionale Marciana din Veneţia, sub cota Mss. Lat. 549/1597) constituit din două părţi distincte: prima parte, numită în mod convenţional „partea italiană", constă dintr-un vocabular latin-persan-cuman; partea a doua, „partea germană", este un miscelaneu cuprinzând o serie de texte religioase (câteva rugăciuni, fragmente de predici şi şase imnuri în versuri) traduse din latină în cumană, un număr de 46 de ghicitori în limba cumană, o schiţă rudimentară de morfologie a limbii cumane scrisă parţial în latineşte, câteva mici glosare (latin-cuman, cuman-latin, german-cuman şi cuman-german), câteva versuri în limba italiană etc.

2. Codicele nu a fost „scris în anul 1303": prima parte a lui a fost copiată în anul 1330 după un bruion redactat cu doi-trei ani mai înainte, iar partea a doua a fost realizată mai târziu, prin anii 1340–1350[4].

3. Despre pretinsa identitate a limbii pecenege cu limba cumană discutăm ceva mai departe (p. 84, sub 3, 1).

2a. Lazăr Şaineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române.* Vol. I. *Introducere*, Bucureşti, 1900, p. XV–XVI:

„Şi mai interesantă e influenţa lexicală [a limbii cumane – *n. n., V. D.*], căci cumana a dat limbei române primul strat al turcismelor ei. (...) E adevărat că cunoştinţa în privinţa cumanei a dobândit un temei solid prin Dicţionarul manuscris cumano-latin, din 1303, ce Petrarca dăruise Bibliotecei din Veneţia şi despre care contele Géza Kuun a dat în anii din urmă prima ediţiune ştiinţifică".

2b. Lazare Sainéan, *Les éléments orientaux en roumain,* în „Romania", XXX, 1901, p. 541:

„Nous passons donc immédiatement aux Comans, dont le dialecte nous a laissé des matériaux assez abondants pour servir de base solide à cet ordre de recherches. Ce fut assurément un hasard heureux que la rédaction, en 1303, du dictionnaire manuscrit coman-latin donné par Pétrarque à la bibliothèque Saint-Marc de Venise, et dont la première édition scientifique a paru il y a une vingtaine d'années."[3] [*Nota 3*: „*Codex cumanicus* bibliothecae ad templum divi Marci Venetiarum, primum ex integro edidit Géza Kuun, notis et compluribus glossariis instruxit (*Vocabularium cumanico-latinum*, p. 247–307), Pest, 1880".]

[4] Vladimir Drimba, *Sur la datation de la première partie du Codex Cumanicus*, în „Oriens", vol. 27–28, 1981, p. 388–404. Cf. şi Id., *Quelques suggestions pour la datation de la seconde partie du Codex Cumanicus* (sub tipar în vol. *Hasan Eren Armağanı*, Ankara, 1998).

Comentariu

1. În ceea ce priveşte „Dicţionarul manuscris cumano-latin din 1303", vezi mai jos, nota 3 din acest comentariu.

2. Tradiţia îndelungată despre faptul că acest *Codex Cumanicus* s-ar fi găsit în posesia lui Petrarca şi că acesta l-ar fi dăruit Bibliotecii Marciana (tradiţie iniţiată de Fortunato Olmo în 1634 şi întărită de I. P. Tomasinus în cataloagele sale *Bibliothecae Venetae manuscriptae ... publicae et privatae,* Utini, 1650, p. 56, şi *Petrarcha rediuiuus,* Patavii, 1650, p. 71–73) s-a dovedit a fi neîntemeiată: Petrarca, renumit bibliofil, n-a posedat decât codice scrise pe pergament (nici unul scris pe hârtie, cum este codicele cuman), iar biblioteca sa nu a devenit niciodată parte a patrimoniului Bibliotecii Marciana (vezi Pierre de Nolhac, *Pétrarque et l'humanisme d'après un essai de restitution de sa bibliothèque,* Paris, 1892, p. 69–87; Carlo Frati, *Versi italiani nel codice „Cumanico" della Marciana e F. Petrarca,* în „Il Libro e la Stampa" (Milano), IV, 1910, fasc. 1, p. 3–9; G. Györffy, *Autour du Codex Cumanicus,* în *Analecta Orientalia memoriae Alexandri Csoma de Kőrös dicata,* Budapest, 1942, p. 125–126 şi 135–136).

3. Prima ediţie (e adevărat, foarte modestă) a „Dicţionarului manuscris cumano-latin" a fost publicată de J. Klaproth, *Vocabulaire latin, persan et coman, de la bibliothèque de F. Pétrarque,* în *Mémoires relatifs à l'Asie.* Tome III, Paris, 1828, p. 113–256. Aceea a lui G. Kuun este o ediţie a întregului codice; titlul ei exact este: *Codex Cumanicus bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum.* Primum ex integro edidit, prolegomenis, notis et compluribus glossariis instruxit Comes Géza Kuun, Budapestini, 1880. Textul vocabularului trilingv este publicat între p. 1 şi 131. Paginile indicate de Şaineanu conţin lexicul cuman, aranjat în ordine alfabetică, din întregul codice.

3. Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine.* Tome premier, Paris, 1901:

„Anne Comnène (...) observe que les Petchénègues parlaient la même langue que les Cumans (nous savons positivement que ceux-ci appartenaient à la famille turque)" (p. 379–380).

„Le cuman nous est assez bien connu grâce à un glossaire latin-perse-cuman rédigé en 1303 par des missionnaires italiens et allemands et qui fut donné par Pétrarque à la Bibliothèque Saint Marc de Venise. Une édition critique de ce glossaire, auquel sont ajoutés quelques textes écrits en cuman, a été publiée en 1880 par Géza Kuun, *Codex cumanicus*, Budapest (cf. W. Radloff, *Das türk. Sprachmaterial des «Cod. cum.»*, dans les *Mém. de l'Acad. de Pétersbourg*, 1887, XXXV); c'est l'édition à laquelle nous renvoyons dans le relevé que nous donnons plus loin des formes cumanes du roumain" (p. 380–381).

„Tel est [de origine incontestabil cumană – *n. n., V. D.*] en premier lieu *beci*, employé en dr. [= dacoromână – *n. n., V. D.*] avec le sens de «cave». Le turc ne connaît pas un substantif semblable (...). Mais le *Codex cumanicus* nous donne

beči el, glosé par l'all. *huffe, hauz* et que G. Kuun traduit par *urbs munita*; c'est évidemment le même mot" (p. 382).

Comentariu

1. Observaţia făcută de Anna Comnena este subiectivă, fiind bazată nu pe cunoaşterea celor două limbi, ci pe asemănarea dintre ele. Într-adevăr, majoritatea specialiştilor consideră ambele limbi ca făcând parte din aceeaşi familie de limbi turcice de nord-vest (sau câpceace; vezi, de exemplu, J. Németh, *Die Sprache der Petschenegen und Komanen*, în *Die Inschriften des Schatzes von Nagy-Szent-Miklós*, Budapest–Leipzig, 1932, p. 50–59); excepţie face, de exemplu, N. A. Baskakov, care consideră pecenega ca aparţinând subgrupei oguzo-bulgare (alături de limba uzilor, de găgăuză şi de limba vorbită de turcii balcanici), iar cumana – subgrupei câpceaco-polovţe (alături de caraimă, caraceai-balcară, cumâcă şi tătara crimeeană; N. A. Baskakov, *Tjurkskie jazyki*, Moskva, 1960, p. 126–131 şi, respectiv, p. 146–148; *Vvedenie v izučenie tjurkskich jazykov*. Izdanie vtoroe..., Moskva, 1969, p. 253–257 şi, respectiv, p. 273–275).

2. În ceea ce priveşte „glosarul latin-persan-cuman" ca unica sursă pentru cunoaşterea limbii cumane, „redactarea" lui în 1303 şi „donarea" lui de către Petrarca Bibliotecii Marciana, vezi cele spuse mai sus, **1** şi **2**, 2–3.

3. Ediţia lui G. Kuun (pentru al cărui titlu exact vezi mai sus, **2**, 3) nu este o ediţie critică, ci una diplomatică, prevăzută cu numeroase note interpretative, mai mult sau mai puţin pertinente.

4. Titlul exact al lucrării lui Radloff este: *Das türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus, Manuscript der Bibliothek der Marcus-Kirche in Venedig*. Nach der Ausgabe des Grafen Kuun (Budapest 1880) von Dr. W. Radloff, St.-Pétersbourg, 1887 (Mémoires de l'Académie des Sciences de St.-Pétersbourg, VIIe Série, Tome XXXV, N° 6). Dicţionarul lui Radloff este în prezent mult depăşit, în special sub raportul interpretării fonetice a grafiilor materialului lingvistic cuman din codice, nemaifiind acceptat azi decât de foarte puţini turcologi (în special de către Mefküre Mollova), însă Densusianu nu avea la dispoziţie altă sursă pentru a stabili „le relevé ... des formes cumanes [= al împrumuturilor lexicale cumane – *n. n., V. D.*] du roumain" (p. 381). Ulterior au apărut numeroase contribuţii mult superioare la cunoaşterea lexicului limbii cumane, în special aceea a lui K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, København, 1942, 314 p.

5. Etimologia lui *beci* se bazează pe o sintagmă scrisă în *Codex Cumanicus*, după lecţiunea lui G. Kuun (în ediţia sa, p. 229), *beči el*, glosată, după aceeaşi lecţiune, prin germ. *huffe hauz*, – despre care editorul maghiar scrie următoarele: „Fortasse *beči el*, cf. čag. *bičin* «citadelle», «porte» apud P[avet] de C[ourteille]" (*ibid.*, nota 16) şi „*beči el* «urbs munita», «castellum» (...), cf. nomina urbium hung. *Bécs* [= Viena – *n. n., V. D.*] et *Pécs*" (p. 300); iar despre glosa germană: „*Huffe hauz* (...), cf. germ. medii aevi *huffehalz*: *hüftenlahm*, respond. tamen glossa

cum. oppidum significare videtur. Ceterum cum. *beči el* et cum pers. *pêčam* «contortus» comparari potest" (p. 358–359). Or, lecţiunile lui Kuun sunt eronate, în loc de *bečel* 'hvffe halcz' «hüftenlahm» (f. 82r 1, v. K. Grønbech, *op. cit.*, p. 54). Originea rom. *beci* şi cea a cum. *bečel* sunt necunoscute.

4a. Ilie Gherghel, *Zur Nachricht des Raschid-ad-din Fadlallah über „Bazaram-bam" und „Cara-Oulag". Ein Beitrag zur walachischen Geschichte des 13. Jahrhunderts*. (Extras din „Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde", XXXV, nr. 2), Hermannstadt [= Sibiu], 1912, p. 13:

„In dem komanischen Wörterbuche, das aus der Bücherei des Petrarca stammt und von G. Kuun herausgegeben wurde, findet sich eine Stelle, in welcher die Bezeichnung «kara-ulah»[1] in der Bedeutung «schwarzes Pferd» vorkommt.

Es dürfte diesem Worte dieselbe semasiologische Bedeutung zukommen, wie dem «Wallach» im Deutschen, «volukas» im Litauischen, «valack» im Schwedischen, (...)."

[*Nota 1*: „G. Kuun, *Codex Cumanicus*, Budapest, 1880, p. 119 sq.: „kuče b...irir kara ulah erte kellir kara ulah juregina tuc...".]

4b. I. Gherghel, *Câteva contribuţiuni la cuprinsul noţiunei cuvântul* [sic! – *n. n., V. D.*] *„Vlach"*. (Extras din „Convorbiri literare", anul 1920), Bucureşti, 1920, p. 9–10:

„Împrejurarea că «ulah», forma cumanică descoperită[5] [*nota 5*: „Kuun, *Codex Cumanicus*, Budapest, 1880, p. 119 sq."] ... şi relevată de noi [în studiul precedent – *n. n., V. D.*], a ajuns să însemneze «cal», ridică valoarea sa istorică... la însemnătatea celorlalte forme [din germ., lit., sued. etc. – *n. n., V. D.*].

Vom mai adăuga apoi că *u* din «ulah» ni se pare a fi avut mai întâi, ca astăzi la turci, funcţiune consonantică, nefiind altceva decât cel mai apropiat sunet al lui *v* în gură tatară (comp. lat. *v* = *u*), pronunţat «ulâh», scurt, ca razăm silabic în *a*; «olá», însă, în ungureşte fiind *bisilabic*, învederează şi prin aceasta o formă derivată.

După toate acestea s-ar părea că originea formei «oláh – ulah – [mong.] olá» ar trebui căutată la un popor turco-tătar ce a venit în atingere cu românii înaintea ivirei ungurilor.

Dintre acestea, pentru a nu ne ridica până la huni, cei cari s-ar impune mai mult atenţiunei noastre ar fi *Chazarii*."

Comentariu

1. În ceea ce priveşte începutul primei fraze din primul studiu, vezi cele spuse mai sus, 2, 1–3.

2. Locul „in welcher die Bezeichnung «kara ulah» in der Bedeutung «schwarzes Pferd» vorkommt" este preluat după o lecţiune greşită din ediţia lui G. Kuun (p. 145, nu 119 şi urm., cum indică Gherghel, şi care reprezintă în

lui G. Kuun (p. 145, nu 119 şi urm., cum indică Gherghel, şi care reprezintă în realitate f. 60r din codicele cuman) – în loc de „keče b(a)rír kara ulaH erte kellír kara ulaH (o1) tuŋlik" (f. 60r 31–32) şi după traducerea la fel de greşită («Robur ejus...est, equus niger diluculo venit, equus niger cum vigore suo...») a editorului maghiar (p. 153), care adaugă (*ibid.*): „*Ulah* = čag. *ulaq* 'equus' etc.". Avem a face aici cu ghicitoarea nr. XXII, pe care am interpretat-o, prin emendarea ordinii celor două predicate (pentru concordanţă cu sensul soluţiei ghicitorii), astfel:

Keče kelir qara ulaχ,
erte barïr qara ulaχ.
(01) tüŋlik.
«La nuit, le chevreau noir vient;
le matin, le chevreau noir s'en va.
C'est la couverture mobile en feutre
de la baie supérieure de la yourte»[5].

Cuvintele „juregina tuc" reprezintă o lecţiune greşită a lui G. Kuun, în loc de „jvregínæ t(as) kerek", scrise pe marginea inferioară a f. 60r şi care constituie un fragment – *yüreginä taš kerek* «il faut avoir un coeur de pierre (*litt.* on a besoin d'une pierre dans son coeur)» – din ghicitoarea nr. XIII[6].

Qara ulaχ înseamnă, aşadar, „ied negru", şi nu „cal negru" (v. K. Grønbech, *op. cit.*, p. 193 şi 264), astfel încât *ulaχ* nu are nici o legătură cu rom. *vlah* (a cărui etimologie rămâne neclară), şi nici cu germ. *Wallach*, lit. *volukas*, sued. *valack* etc.

3. Al doilea studiu începe cu trimiterea la primul (de care ne-am ocupat ceva mai sus), completând explicaţia pe care o dăduse acolo pornind de la presupusul sens „cal" al cum. *ulah* (de fapt *ulaχ* „ied"). Pentru a explica consoana iniţială a rom. *vlah* dezvoltată din vocala iniţială a termenului cuman, autorul susţine, într-o formulare stângace şi confuză, că *u-* din *ulah* „se pare a fi avut mai întâi ... funcţiune consonantică, nefiind altceva decât cel mai apropiat sunet al lui *v* în gură tatară"(adică bilabiala *w*, – *n. n., V. D.*); cuvântul cuman a ajuns să se pronunţe „*ulâh*, scurt" (adică *wlah* monosilabic – *n. n.*), – în timp ce magh. *oláh* (care fusese considerat de unii etimonul lui *vlah*) este bisilabic cu iniţială vocalică. Autorul nu ştia că limbile turcice vechi (şi cele mai multe dintre cele moderne) nu tolerau (şi nu tolerează) grupuri consonantice la iniţiala cuvântului (cum ar fi presupusul cum. *wlah*).

Fără o motivaţie clară, după toată demonstraţia pe care o făcuse până la acest punct, autorul conchide că „s-ar părea" că formele magh. *oláh,* cum. *ulah* şi mong. *ulagh* (pe care o evocase în nota 6 a studiului său) trebuie căutate în limba hazară: concluzie hazardată (mai ales că hazara este foarte puţin cunoscută), etimologia lui *vlah* rămânând în continuare să fie clarificată.

[5] Vladimir Drimba, *Les devinettes comanes*, în „Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes", vol. 80, 1990, p. 90 şi notele 65–70.

[6] Id., *op. cit.*, p. 86 şi notele 38, 39 şi 41.

5. Teodor Capidan, *Originea vocativului* în ***-le***, în „Dacoromania", I, 1921–1922, p. 198:

„În fine, nu voi termina înşirarea acestor nume [de persoană terminate în *-ul – n. n., V. D.*] fără a menţiona, în treacăt, şi numele terminat în *-l* în una din inscripţiile de pe vasele din tezaurul găsit în *Sân-Miclăuş* (judeţul Torontal) şi cunoscut sub numele de «tezaurul lui Atila»[1]. [*Nota 1*: „Joseph Hampel, *Alter*[t]*hümer frühen Mittelalters in Ungarn*, B.II, p. 421"] Iată această inscripţie în întregime: + Βουηλα ζοαπαν. τεση Δυγετουγη, βουταουλ ζωαπαν. Ταγρογη. Ητσιγη. Ταίση. Din aceste nume, Βουηλα ζοαπαν şi βουταουλ ζωαπαν ar corespunde în româneşte lui *Boilă jupân* şi *Butăul jupân*. Nu stă în intenţiunea mea de a mă ocupa mai cu deamănuntul de originea acestor nume; însă, întrucât s-a constatat că acest tezaur e din veacul al VIII–X, el nu mai poate fi al lui Atila şi nici al oricărui alt ungur. Prin urmare, n-ar fi cu neputinţă ca printre numele de [= din – *n. n., V. D.*] inscripţie, cele două însemnate de noi să fie româneşti, iar ultimul care ne interesează să fie un nume terminat în *-l*."

Comentariu

Lecţiunea şi interpretarea fonetică cele mai exacte, precum şi traducerea cea mai plauzibilă a inscripţiei de pe cupa de aur din tezaurul descoperit în localitatea Sânnicolaul Mare (jud. Timiş) au fost date de J. Németh (*The runiform inscriptions from Nagy-Szent-Miklós and the runiform scripts of Eastern Europe*, în „Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae", XXI, 1971, fasc. 1–2, p. 93): *ΒΟΥΗΛΑ. ΖΟΑΠΑΝ. ΤΕΣΗ. ΔΥΓΕΤΟΙΓΗ. ΒΟΥΤΑΟΥΛ. ΖΩΑΠΑΝ. ΤΑΓΡΟΓΗ. ΗΤΖΙΓΗ. ΤΑΙΣΗ = Buyla Čåban tesi – dügetögi – Butaul Čåban tagrogï ičigi tesi* «B. Č's cup, he had it cast [and now it is] B. Č's drinking-cup, who had a clasp made [to it]».

Interpretarea inscripţiei a dat loc la multe discuţii şi controverse din partea a numeroşi savanţi; limba inscripţiei a fost considerată de către mulţi specialişti ca fiind bulgara turcică (protobulgara) (v. Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica*. II. *Sprachreste der Türkvölker in den byzantinischen Quellen*. Zweite ... Auflage, Berlin, 1958, p. 18, 93 s. v. βοϊλᾶς şi 131–132 s. v. ζουπάν, cu foarte bogată bibliografie), – însă J. Németh (*op. cit.*, p. 14–16) susţine că ea este pecenega, demonstrând (p. 16) că un element din inscripţie (*ul* „fiu") nu există în protobulgară şi nici în ciuvaşă (descendentă din aceasta), existând în schimb în multe limbi câpceace.

Opinia lui J. Németh este afirmată şi în alte lucrări mai vechi ale sale, fiind adoptată şi de alţi specialişti. În cele ce urmează ne vom ocupa numai de elementele din inscripţia în discuţie pe care Capidan le invocă în sprijinul ipotezei sale privitoare la originea lui *Boilă jupân* şi *Butăul jupân* (care în nici un caz nu pot fi socotite ca fiind împrumuturi din româneşte în limba inscripţiei menţionate, cum pare a lăsa autorul să se înţeleagă).

1. De originea lui *jupân* ne-am ocupat pe larg în articolul citat mai sus (nota 3), ajungând la concluzia că el nu poate fi raportat în nici un fel la ΖΟΑΠΑΝ, ΖΩΑΠΑΝ din inscripţia menţionată şi că singura explicaţie posibilă a cuvântului (şi a variantelor sale *giupân, giupâr*) este cea dată de Emil Petrovici (*Le latin oriental possédait-il des éléments slaves ?*, în RRL, XI, 1966, nr. 1, p. 316–317): lat. **ğupanu* < v. sl. *županŭ* (< sl. *župa* „teritoriu stăpânit de un jupan", termen de origine indo-europeană).

2. Forma *BOYHAA* a fost interpretată ca *Boila* (nume de persoană) de către J. Németh (*Die Inschriften des Schatzes von Nagy-Szent-Miklós*, Budapest – Leipzig, 1932, p. 16) şi Gy. Moravcsik (*op. cit.*, p. 93 s. v. βοϊλᾶς) sau, mai ales, ca *Buila* (V. Thomsen, St. Mladenov, N. Mavrodinov, v. Gy. Moravcsik, *op. cit.*, p. 18). J. Németh revine (în *The runiform inscriptions* ..., p. 13) asupra primei sale explicaţii, interpretând grafia sus-menţionată ca *Buyla*, nume care are la bază apelativul *buyla* «the title of a dignity which can be used also as a personal name», explicând astfel fonetismul cuvântului: «in the Petcheneg language *buyla* < *boyla*, as *Buta* < *Bota* (...), Kyptchak forms» (p. 14).

Rom. *Boilă* nu poate, deci, să fie explicat din pec. *Buyla* (sau eventual *Boila, Boyla*), ci este, foarte probabil, un derivat de la *bou* cu suf. *-ilă* (cf. *murgilă, iepurilă, păsărilă* etc., v. *Dicţionarul invers al limbii române*, p. 111), fiind iniţial o poreclă, devenind apoi nume de familie.

3. Forma *BOYTAOYA* a fost interpretată de J. Németh mai întâi ca *Botaul* (în *Die Inschriften...*, p. 16), iar ulterior (în *The runiform inscriptions...*, p. 16) ca *Buta-ul* (cf. *Butaul* la V. Thomsen, St. Mladenov, N. Mavrodinov, v. Gy. Moravcsik, *op. cit..*, p. 18). Acest nume are la bază apelativul *bota* „cămilă nou-născută; cămilă de un an", formând frecvent antroponime la popoarele turcice (v. J. Németh, *Die Inschriften...*, p. 12); el este explicat de J. Németh (*The runiform inscriptions...*, p. 16) astfel: «*Buta* < *Bota*, with the regular Kyptchak phonetic change *o* > *u* as in *Buyla*», compus cu «*ul* 'son', a non-Bulgarian form (...) – in Kazak, Kara-Kalp., Nog., Bashk., Tartar: Kyptchak languages it has the form *ul*».

Rom. *Butăul* nu se poate explica din pec. *Butaul*; originea lui rămâne să fie stabilită (de altfel un asemenea nume ni se pare suspect).

6. V. Bogrea, *Mărunţişuri filologice.* I. ***Kara-Ulah* = *Valah*** *în „Codex Cumanicus"*, în „Anuarul Institutului de Istorie Naţională" (Cluj), II, 1923, p. 351:

„Editorul Codicelui Cumanic, Géza Kuun, a publicat şi un suplement de cimilituri cumane, cuprinse în pp. 119–120 ale celebrului glosariu: *Quinquaginta Aenigmata Cumanica*, Budapestini, M DCCC LXXVIII.

Printre aceste enigme (*gumbaklar* 'noduri'), una, în special, ne reţine atenţia: no. 18.

Lectura e în parte imposibilă din cauza deteriorării manuscriptului, dar, cât se poate ceti din ea, sună aşa: „Kuče b...irir *kara ulah* erte kellir *kara ulah* juregina tuc..." şi se tălmăceşte, de editor, precum urmează:«Robur eius...est, *equus niger* diluculo venit, *equus niger* cum vigore suo...» (p. 12)[1].

Sensul enigmei, din nefericire, nu se poate descifra sau lipseşte în manuscript: «hujus aenigmatis explicatio in textu desideratur», ceea ce nu s-a întâmplat cu celelalte.

Ţinând însă socoteală de faptul că enigma imediat anterioară priveşte pe Cumani (căci aşa interpretează editorul pe *huun* = *kuun* din text[2]), n-ar fi deloc exclus ca şi înţelesul enigmei ce ne interesează să fie etnic: «Valah»".

[*Nota 1*: „Apelativul *ulah* (cf. *olac*) era, de fapt, terminul cuman pentru «cal», împreună cu pers. *asp* «equus» (Cod. Cuman., p. 310) (...). Cf. însă şi *Wallach* «hongre» de mai târziu."

Nota 2: „Din literatura mai nouă asupra Cumanilor sânt de remarcat mai cu seamă studiile d-lui S. Salaville din «Echos d'Orient»: *Un manuscrit chrétien en dialecte turc: le «Codex Cumanicus»* (XIV, 1911, p. 278–286) şi *Un peuple de race turque christianisé au XIIIe siècle: les Comans* (XVIII, 1914, p. 193 şi urm.)"].

Comentariu

1. Titlul exact al broşurii lui G. Kuun este: *Quinquaginta Aenigmata Cumanica ex Codice Cumanico bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum*. Versione et notis criticis illustravit Comes Géza Kuun, Budapestini, 1878, 16 p. Ea nu este „un suplement de cimilituri cumane, cuprinse în pp. 119–120 ale celebrului glosariu" (*Codex Cumanicus* nu se rezumă numai la vocabularul latin-persan-cuman, v. mai sus, comentariul la **1),** ci aici sunt publicate anticipat ghicitorile (cuprinse nu în paginile 119–120, ci în f. 60 a codicelui) pe care G. Kuun avea să le republice, într-o formă identică, în ediţia sa din 1880 (p. 143–157).

2. Forma *gumbaklar*, dată de Bogrea ca echivalentul cuman al lui „enigme", este greşită, corectă fiind forma *ğumbaqlar* (citată astfel în ediţia lui Kuun, p. 145), pluralul lui *ğumbaq* „ghicitoare", cuvânt existent în limbile cazahă şi caracalpacă, dar neatestat în cumană.

3. Dintre ghicitorile cumane, Bogrea se opreşte asupra ghicitorii nr. XXII (numerotată greşit 18 de Kuun), în care apare presupusul cum. *ulah* „cal"(invocat şi în nota 1 a articolului său), care ar explica termenul românesc *valah* – la fel cum procedase şi I. Gherghel pentru a explica forma *vlah* (în **4a**, v. comentariul nostru de mai sus). Afirmaţia că „sensul enigmei ... nu se poate descifra sau lipseşte în manuscript" este inexactă (fiind influenţată de observaţia făcută de Kuun): el există, grafia termenului care îl redă fiind însă extrem de deteriorată şi de aceea foarte greu de descifrat (*tüŋlik*; v. mai sus, acelaşi comentariu). Prin urmare, nu se poate spune că „n-ar fi deloc exclus ca şi înţelesul enigmei ce ne interesează să fie etnic: «Valah»"; de altfel autorul a omis faptul că soluţia unei ghicitori nu poate fi exprimată prin cuvântul-cheie care apare în formularea ghicitorii respective.

4. În sprijinul ipotezei sale prezentate mai sus autorul invocă analogia cu „enigma imediat anterioară [care] priveşte pe Cumani (căci aşa interpretează editorul [G. Kuun] pe *huun* = *kuun*)". În ediţia sa, Kuun transcrie (p. 144, nr. 17) şi traduce (p. 153) ghicitoarea nr. XXI astfel: *kečaᵏ ut(a)hĩ kegẽde semirrir. o1 huun* «pauco ... crusto inpingvatur. I. e. Cumanus». Analogia este falsă: în originalul codicelui (f. 60ʳ 30) este scris: „køkčæ ulaHĩ kogẽde ȷemírrír. o1 Huun", text care trebuie interpretat astfel: *Kökčä ulaχïm kögende semirir. O1 χuwun* «Mon chevreau grisâtre engraisse à la corde. C'est le melon»[7].

[7] Vladimir Drimba, *Les devinettes comanes* (citat mai sus în nota 5), p. 89 şi nota 64.

5. Dintre studiile lui Sévérien Salaville citate de Bogrea, primul este mai important pentru discuția noastră deoarece prezintă detaliat conținutul *Codex*-ului *Cumanicus*; mult mai „de remarcat" sunt însă studiile (ne gândim, evident, la cele care i-ar fi fost accesibile lui Bogrea) ale lui W. Radloff, Paul Pelliot, C. Salemann, D. Rasovskij, W. Bang (foarte numeroase, unele fundamentale) ş. a. Iar dintre cele mai recente, indispensabile pentru cunoaşterea codicelui cuman şi a problemelor pe care acesta le ridică, sunt în special lucrările lui K. Grønbech, *Codex Cumanicus*, København, 1936 (ediție anastatică, cu o introducere); Id., *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, København, 1942; G. Györffy, *Autour du Codex Cumanicus*, în *Analecta Orientalia memoriae Alexandri Csoma de Kőrös dicata*, Budapest, 1942, p. 110–137; Louis Ligeti, *Prolegomena to the Codex Cumanicus*, în *Acta Orient. Hung.*, XXXV, 1981, fasc. 1, p. 1–54; Annemarie von Gabain, *Die Sprache des Codex Cumanicus*, în *Philologiae Turcicae Fundamenta*. I, Wiesbaden, 1959, p. 46–73; Id., *Komanische Literatur*, în *op. cit.*, II, Wiesbaden, 1964, p. 243–251; Andreas Tietze, *The Koman riddles and Turkic folklore*, Berkeley and Los Angeles, 1966, şi altele.

Bucureşti, str. Paharnicului nr. 11

Magdalena Georgescu

COPIŞTII MANUSCRISULUI B.A.R. 577

Ms. rom. B.A.R. 577 este scris în cea mai mare parte a sa (f. 25^{r}–163^{v}) de ieromonahul Vartolomei, originar din Maramureş, aşa cum rezultă din însemnarea olografă de la f. 25^{r}. Primele 24 de file sunt scrise de altcineva. Faptul este observat de autorii cataloagelor care descriu manuscrisele româneşti păstrate la Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, toţi menţionând că ms. rom. 577 nu este scris de un singur copist[1]. Astfel, Ioan Bianu şi R. Caracaş afirmă că ms. rom. 577 „e un miscelaneu care se deosebeşte în două părţi după felul scrisorii"[2]. Afirmaţia autorilor poate fi interpretată în două feluri: 1. manuscrisul este scris de doi copişti sau 2. o parte a manuscrisului este scrisă de copistul cunoscut, ieromonahul Vartolomei, iar cealaltă – de un număr neprecizat de copişti (unul sau mai mulţi). G. Ştrempel este de părere că „textul este scris de două mâini cu cerneală neagră"[3].

Cu prilejul alcătuirii ediţiei *Archirie şi Anadan*, veche carte populară a cărei primă versiune românească cunoscută se păstrează în ms. rom. 577, am cercetat îndeaproape manuscrisul şi am ajuns la concluzii diferite întrucâtva de cele formulate anterior. Observaţiile noastre vizează prima parte a manuscrisului, adică f. 1–24, despre care credem că au fost executate de mai mulţi copişti şi că cel puţin unele dintre aceste file, dacă nu cumva toate, au fost adăugate ulterior copiei executate de ieromonahul Vartolomei.

Conţinutul primelor 24 de file este următorul:

1. F. 1^{r}–3^{v}: *Rugăciunile dimineţii*; lipsesc începutul şi sfârşitul.
2. F. 4^{r}–6^{v}: *Rugăciuni de sara*; lipsesc începutul şi sfârşitul.
3. F. 7^{r}:< *Rugăciuni*>; lipseşte începutul.
4. F. 7^{v}–9^{r}: <*Rugăciunile*> *dimineţii*; lipseşte începutul.
5. F. 9^{v}–17^{v}: *Canonul Paştilor*; lipseşte sfârşitul.
6. F. 18^{r}–21^{v}: *Molitvele de boală de marhă*; sfârşitul textului se găseşte în jumătatea de jos a f. 23^{r}.
7. F. 22^{r-v}–23^{r}: *Molitva de boală de marhă*; lipseşte începutul.

[1] Ioan Bianu şi R. Caracaş, *Catalogul manuscriptelor româneşti*, tomul II, Bucureşti–Leipzig–Viena, 1913, p. 333–334; G. Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti B. A. R., 1–1600*, [I], Bucureşti, 1978, p. 145.

[2] Ioan Bianu şi R. Caracaş, *op. cit.*, p. 333.

[3] G. Ştrempel, *loc. cit.*

8. F. 24r: *<Decalogul>*.

După cum se vede din descrierea de mai sus, textul prezintă discontinuități între f. 3v și 4r, 6v și 7r, 21v și 22r. De asemenea, la f. 18r, respectiv 22r și 24r, încep texte noi[4].

Cercetând caracteristicile grafice ale textului, ductul slovelor, maniera de redare în scris a unor sunete, așezarea textului în pagină, numărul rândurilor inserate în fiecare pagină, păstrarea liniei rândurilor (urmărirea sau nu a liniei orizontale), mărimea slovelor (înălțimea și lățimea), distanța la care sunt plasate unele față de celelalte, ca și alinierea lor pe verticală, culoarea cernelii folosite de copist, calitatea hârtiei și, nu în ultimul rând, particularitățile lingvistice, putem afirma că primele 24 de file sunt opera a patru autori diferiți, după cum urmează: f. 1r–17v sunt scrise de copistul *A*, f. 18r–21v sunt scrise de copistul *B*, f. 22r–v este scrisă de copistul *C*, f. 23r este scrisă de copiștii *C* (prima jumătate) și *B* (a doua jumătate), f. 23v este albă, iar f. 24r este scrisă de copistul *D*. Acesta din urmă se particularizează tocmai prin pregnanța trăsăturilor de care vorbeam mai sus; o privire, chiar superficială, asupra f. 24r arată că aceasta nu este scrisă nici de ieromonahul Vartolomei, nici de ceilalți copiști necunoscuți ai f. 1r–23r. Pornind de la considerentul că nu există dubii privind existența unui copist *D*, cerneala și scrisul fiind complet diferite de cele întâlnite în restul manuscrisului, în cuprinsul studiului de față nu ne vom referi în mod special la f. 24.

Pentru a ajunge la concluzia formulată mai sus privind numărul celor care au copiat primele 23 de file ale ms. rom. BAR 577, am supus unui examen atent porțiunea invocată aici. În cercetarea noastră am pornit de la ideea că examinarea grafiei numai prin raportarea la ductul slovelor nu este suficientă pentru a da acestei probleme o soluție tranșantă. Pe de o parte, deosebirile identificate în text, adeseori nesemnificative, s-ar putea explica fie prin starea de oboseală a copistului, fie prin întreruperea scrisului și reluarea lui după un timp mai îndelungat, fie prin folosirea altui instrument de scris, ceea ce ar pleda pentru existența unui singur copist; pe de altă parte, asemănările identificate în text s-ar putea explica satisfăcător prin apartenența copiștilor la aceeași școală de caligrafie[5]. Cu toate acestea, nu putem ignora unele deosebiri de detaliu care contrazic ipoteza copierii f. 1r–23r de către un singur copist.

Astfel, copistul *A* folosește cerneală neagră, iar copiștii *B* și *C* – cerneală cafenie. Colontitlurile, acolo unde există, se disting după maniera în care sunt realizate; caracteristicile lor contribuie, de asemenea, la identificarea a trei tipuri diferite de scriere și de creare a ornamentelor; primul tip este propriu f. 1–17 (scrise de copistul *A*), tipul al doilea se regăsește între f. 18 și 21 (scrise de copistul *B*), iar cel de al treilea tip poate fi identificat pe f. 22v–23r (scrise de copistul *C*[6]).

[4] Cf. și Ion Bianu și R. Caracaș, *loc. cit.*

[5] În sprijinul acestei ipoteze invocăm asemănarea inițialelor de la f. 18r (atribuită copistului *B*), pe de o parte, cu cele de la f. 2r, 2v, 3r, 4v, 6v, 11v, 13v, 14v, 15v (atribuite copistului *A*), pe de altă parte.

[6] Reamintim că f. 23r este scrisă în partea de sus de copistul *C*, iar în partea de jos de copistul *B*.

De asemenea, iniţialele încadrate în chenar geometric – care se regăsesc doar în porţiunile atribuite copiştilor *A* şi *B* – prezintă, pe lângă asemănări, şi unele deosebiri. Iniţialele executate de copistul *A* (la f. 2r, 2v, 3r, 4v, 6v, 11v, 13v, 14v, 15v) diferă de cele două iniţiale de la f. 18r, scrisă de copistul *B*. Precizăm că pe jumătatea de filă scrisă de copistul *D* (f. 24r) nu există nici iniţiale, nici colontitlu.

În porţiunea pe care o atribuim copistului *A* (f. 1–17) numărul rândurilor variază între 19 şi 24. În porţiunea atribuită copistului *B* (f. 18–21), numărul de rânduri cunoaşte o variaţie mai mică: 20 sau 21 de rânduri pe pagină. Porţiunea atribuită copistului *C* (f. 22r–v) are 23 de rânduri. F. 23r are doar 18 rânduri; primele 9 rânduri, care încheie textul început pe f. 22r şi continuat pe f. 22v, sunt scrise de copistul *C*, iar ultimele 9 rânduri aparţin copistului *B*. După primele 9 rânduri, este trasă o linie orizontală de-a latul întregii f. 23r; sub această linie orizontală, copistul *B* face un semn identic cu cel intercalat în subsolul f. 21v, unde inserează şi precizarea *caută înainte*, şi mai adaugă încă 9 rânduri; aceste ultime 9 rânduri reprezintă continuarea textului de la f. 21v.

În sprijinul ipotezei existenţei a trei copişti pentru porţiunea cuprinsă între filele 1–23 pot fi invocate şi particularităţi de ordin grafic şi lingvistic. Dintre grafiile, fonetismele şi elementele morfologice care îi deosebesc pe cei trei copişti prezumtivi, vom semnala câteva:

1. pentru copistul *A*:

a) grafii: segmentul [ia] din limba actuală este consecvent notat prin їѧ: бєцїѧ (1v/18), трꙋфїѧ (1v/13), оу(р)цїѧ (1v/16);

b) fonetisme: izolat, [e] s-a sincopat în *drept* (9r/18); cf. *derepţilor* (17v/8); anticiparea elementului palatal în *câine* (7r/5); cf. *mânile* (8v/9); notarea lui [dz] în: *dzi* (2r/7,9, 6r/8), *dzua* (5v/11, 10r/14), *lumineadză* (14v/17), *vedzi* (14v/1); cf. *astăzi* (5v/11), *Dumnezeul* (3r/1), *luminează* (14v/17), *zuoa* (4v/12); [s], [z] urmaţi de [i] în : *osindă* (2r/17), *simbetelor* (14r/11), *sirguiră* (13r/1), *văzind* (2v/16, 12r/8); cf. *sânt* (5r/1, 7v/13); labiale dure: *să să răsipască* (9v/11); rostiri neromâneşti în: *se* (*mă învăţ*) (6v/23–24), *peminteanii* (9r/6), *răserit* (14v/1), *ticăloase* (*inima mea*) (7v/10–11), *viaţe* (= viaţă, 10r/2); [ğ] a fost notat în: *agiutoriul* (2v/18), *giudecata* (4v/15);

c) particularităţi morfologice: pluralul în *-uri*: lucruri (1r/3, 3v/4, 15); articolul posesiv-genitival are formă variabilă: *Domnul ceriului şi* ***al*** *pământului* (3r/6), *numele Tatălui şi* ***al*** *Fiiului şi* ***al*** *Duhului Sfânt* (2r/20–21).

2. pentru copistul *B*:

a) grafii: segmentul [ia] din limba literară de azi este notat prin їа: ѧїаболꙋлꙋи (18v/13, 16), пїатрѫ (20v/12), бєнїамнинь (21v/5), бїацѫ (19r/12);

b) fonetisme: [e] nu s-a sincopat în *dereptatea* (19v/17), *derepţii* (20r/9) şi a trecut la [i] în *direptate* (19v/7), *direpţii* (19v/17), *nedirept* (19r/17); închiderea lui [-e] (final) la [-i] în: *goneaşti* (imperativ, 2 sg.; 18v/16), *plineşti* (imperativ,

2 sg.; 18^{v}/2); cf. *dăruiaşte* (18^{v}/17); anticiparea elementului palatal nu a fost notată în *cânilor* (21^{r}/17); notarea exclusivă a lui *z* acolo unde copistul *A* scrie uneori *dz*: *Dumnezeu* (20^{r}/10), *zici* (20^{r}/3), *zilele* (21^{r}/8), *zise* (20^{r}/14); labiale dure: *să răsipască* (20^{r}/4); cf. *iubesc* (18^{r}/13); [s] nu este urmat de [i] în: *sângele* (21^{r}/17), *sânteţi* (21^{v}/4); [ğ] a fost notat în: *agiută-mi* (18^{r}/14), *agiutoriul* (18^{r}/4, 14), *giudecările* (19^{v}/8); rostiri neromâneşti: *răserit* (18^{r}/16); cf. *credinţă* (18^{v}/1);

c) particularităţi morfologice: pluralul de la *mână* prezintă forma *mânule* (21^{v}/19); substantivele neutre au pluralul în *-ure*: *ceriure* (19^{v}/6, 20^{r}/13); cf. *daruri* (21^{r}/5, 21^{v}/12); articolul posesiv-genitival are formă invariabilă: *lucrul farmecilor* şi ***a*** *boboanelor* (18^{v}/14), (porumbul...) ***a*** *căruia aripile* (20^{v}/13), *verigile ceale de veaci* ***a*** *legaţilor* (12^{r}/21); cf. ***ai*** *miei* (21^{r}/14–15).

3. pentru copistul *C*:

a) grafii: segmentul [ia] ([ea]) din limba literară de azi este notat prin ïа дïаволꙋ<лꙋ>и (22^{r}/5), вïацѫ (22^{v}/13);

b) fonetisme: anticiparea lui [i] în *câinilor* (22^{r}/2); labiale dure: *să stropască* (22^{r}/2, 23); [s] urmat de [i] în: *sint* (22^{v}/9–10), *sinteţi* (22^{v}/5); [z] a fost notat în *Dumnezău* (22^{v}/9), *Dumnezeu* (22^{v}/14), *să zică* (22^{r}/3); [ğ] a fost notat în *agiutătoarea* (22^{r}/18); rostiri neromâneşti în *credinţe* (sg., 22^{v}/17, 21);

c) particularităţi morfologice: substantivele neutre au pluralul în *-uri*: *chinuri* (22^{v}/13), *lucrurile* (22^{r}/5); articolul posesiv-genitival are formă invariabilă: *lucrurile ceale vicleane* ***a*** *diavolu<lu>i* (22^{r}/5).

Recapitulând cele consemnate până acum, se constată următoarea repartiţie a fenomenelor studiate:

Nr. crt.	Copistul *A* (f. 1–17)	Copistul *B* (f. 18–21, 23^{r} sus)	Copistul *C* (f. 22–23^{r} jos)
1.	бєцїѧ	пїатрѫ	вїацѫ
2.	*drept*; cf. *derepţilor*	*dereptatea, nedirept*	–
3.	–	*goneaşti*; cf. *dăruiaşte*	–
4.	*câine*; cf. *mânile*	*cânilor*	*câinilor*
5.	*vedzi;* cf. *astăzi*	*zilele*	*să zică*
6.	*osindă*; cf. *sânt*	*sângele, sânteţi*	*sinteţi*
7.	*să să răsipască*	*să răsipască*; cf. *iubesc*	*să stropască*
8.	*agiutoriul*	*agiutoriul*	*agiutătoarea*
9.	*peminteanii, răserit*	*răserit*; cf. *credinţă*	*credinţe*, sg.
10.	pluralul în *-uri*	pl. în *-ure*; cf. *-uri*	pluralul în *-uri*
11.	–	pl. *mânule*	–
12.	art. pos.-gen. variabil	art. pos.-gen. invariabil; cf. variabil	art. pos.-gen. invariabil

Analiza fenomenelor de mai sus permite formularea următoarelor observaţii:

a) graiul celor trei copişti prezintă anumite elemente relativ unitare pentru fiecare în parte şi comune pentru cei trei, consideraţi ca entităţi distincte şi comparabile: labialele dure (7), [ğ] pentru [j] (8) şi rostirile neromâneşti (9);

b) pe lângă elementele comune, atât în graiul, cât şi în maniera lor grafică se disting şi unele deosebiri: ѣа (copiştii *B* şi *C*) – ѣѧ (copistul *A*) (1), anticiparea elementului palatal în *câine* (copistul *A* şi *C*) – absenţa fenomenului (copistul *B*) (4), sincoparea lui [e] în *drept* (copistul *A*) – nesincoparea lui [e] (copistul *B*) – neînregistrarea fenomenului, explicabilă prin scurtimea textului (copistul *C*) (2), închiderea lui [-e] final la [-i] (copistul *B*) – conservarea lui [-e] (copiştii *A* şi *C*) (3), [dz] (copistul *A*) – [z] (copiştii *B* şi *C*) (5), [s] „moale" (copiştii *A* şi *C*) – [s] „normal" (copistul *B*) (6), pluralul în *-uri* (copiştii *A* şi *C*) – pluralul în *-ure* (copistul *B*) (10), articolul posesiv-genitival variabil (copistul *A*) – invariabil (copiştii *B* şi *C*) (12), pluralul *mânule* (copistul *B*) – *mânile* (copistul *A*) – neînregistrat (copistul *C*) (11);

c) scrisul copiştilor *A* şi *B*, în opoziţie cu cel al copistului *C*, este caracterizat prin prezenţa dubletelor grafice, fonetice şi morfologice, acestea fiind, uneori, identice pentru ambii copişti (2), alteori diferite de la un copist la altul (4, 5, 6 pentru copistul *A*; 3, 7, 9, 10, 12 pentru copistul *B*).

Luând în consideraţie observaţiile desprinse din cercetarea întreprinsă aici, putem afirma că manuscrisul românesc păstrat la Biblioteca Academiei Române sub cota 577 este scris de cinci persoane, după cum urmează:

1. f. 1^{r}–17^{v} – copist necunoscut (*A*);
2. 18^{r}–21^{v}, 23^{r} (a doua jumătate) – copist necunoscut (*B*);
3. f. 22^{r-v}, 23^{r} (prima jumătate) – copist necunoscut (*C*);
4. f. 24^{r} – copist necunoscut (*D*);
5. f. 25^{r}–163^{v} – copist cunoscut (ieromonahul Vartolomei din satul Budacul Românesc, j. Bistriţa-Năsăud).

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti Calea 13 Septembrie nr. 13

Ion Gheție

PARTICULARITĂȚI MOLDOVENEȘTI ÎN POEZIA LUI TOPÎRCEANU

I. Unitatea de limbă a românilor de pe cele două versante ale Carpaților a facilitat din timpuri vechi circulația oamenilor de cultură dintr-o regiune într-alta a Dacoromaniei și nu o dată fixarea lor statornică într-un anumit loc. E destul să-l amintim pentru secolul al XVI-lea pe diaconul Coresi. Muntean prin obârșie, el și-a început activitatea la Târgoviște, pentru a și-o continua curând după aceea, până la moarte, în teritoriile de peste munți și îndeosebi la Brașov. Asemenea exemple se pot recolta în număr din ce în ce mai mare pe măsură ce ne apropiem de epoca noastră. O dată cu unirea Principatelor se înregistrează o migrație a moldovenilor spre noua capitală a țării, Bucureștiul. Situațiile în care oameni de cultură munteni iau drumul Iașiului se pot de asemenea constata. În ceea ce-i privește pe ardeleni, ei optează la început pentru ambele centre de cultură din Principate. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, când lozinca scriitorilor de la „Tribuna" „soarele românilor la București răsare" începe să devină realitate, opțiunea ardelenilor pentru noua capitală devine din ce în ce mai frecventă: Maiorescu (după un stagiu ieșean), Slavici, Coșbuc, iar apoi, după 1900, Șt. O. Iosif, Rebreanu, Goga sunt numai câteva dintre numele care pot fi citate în acest sens.

II. Dacă moldovenii (ne referim, firește, la oamenii de cultură) își stabilesc din ce în ce mai frecvent domiciliul la București după 1862, vom întâlni mai rar cazurile în care muntenii optează pentru Moldova (în speță, pentru Iași). Epoca de glorie a „Convorbirilor literare" atrage colaborarea la revista ieșeană a numeroși scriitori din Țara Românească și Transilvania, fără a se constata stabilirea statornică a unora dintre ei în vechea capitală a Moldovei. Dimpotrivă, în cele din urmă, „Convorbirile literare" își vor încheia existența, devenită, practic, nesemnificativă, pe malurile Dâmboviței.

În ciuda acestor împrejurări, schițate sumar în cele de mai sus, exemplele unor munteni stabiliți la Iași pot fi întâlnite până spre zilele noastre. E vorba, în genere, de persoane fără prea mare importanță, când nu avem a face cu stagiile provizorii ale unor oameni de cultură pentru care Iașiul reprezenta o etapă provizorie (ca să nu-i spunem silită) în așteptarea transferului la București (cazul lui G. Călinescu este în acest sens semnificativ). Există totuși o situație în care Iașiul reprezintă mai mult decât o schimbare de reședință, căpătând dimensiunile descoperirii unei „patrii" ideale: ne referim la George Topîrceanu.

LR, XLVI, nr. 1-3, p. 97-102, București, 1997

III. George Topîrceanu s-a născut la București în 1886. Își face studiile liceale la „Matei Basarab" și „Sfântul Sava", după care frecventează cursurile Facultății de Litere, fiind în același timp funcționar la „Casa Bisericii". Din 1911 soarta sa cunoaște o întorsătură neprevăzută și definitivă. Urmare a unei poezii publicate în „Viața românească", e chemat la Iași de Garabet Ibrăileanu ca subsecretar de redacție la revista pe care o conducea. Din momentul acela, G. Topîrceanu nu mai părăsește, spiritual vorbind, Iașul. El devine *ieșean*, așa cum recunoaște el însuși în conferința *Cum am devenit ieșean*, reluată ceva mai târziu sub titlul *Cum am devenit moldovean*. În anii următori își publică volumele de *Balade vesele și triste*, *Parodii originale*, *Migdale amare*, precum și unele volume de proză. În 1922 fondează împreună cu Sadoveanu revista „Însemnări ieșene", publicație de prestigiu în epocă. Moare în plină putere creatoare în 1937, când abia depășise vârsta de cincizeci de ani.

IV. În primele decenii ale secolului nostru, limba română literară era formată nu numai în liniile sale mari, ci și în detalii. Observația își păstrează valoarea chiar și în ceea ce privește lexicul, deși în acest domeniu ezitările sunt mai numeroase decât în celelalte compartimente ale limbii. Și în vocabular româna literară are o bază dialectală muntenească, deși, mai mult decât în fonetică și morfologie, în acest domeniu contribuția celorlalte graiuri este mai importantă. Cu toate oscilațiile ce se pot observa, preponderența numerică a termenilor sudici (munteneşti) nu poate fi pusă la îndoială.

Cunoscând toate aceste împrejurări, ar fi fost de așteptat ca munteanul George Topîrceanu, născut și școlit la București, să acorde un loc principal particularităților muntenești, acceptate drept normă de rostirea și scrierea literară. Presupunerea e cu atât mai credibilă, cu cât, la stabilirea lui la Iași, scriitorul împlinise douăzeci și cinci de ani, depășind deci vârsta la care obișnuințele lingvistice, o dată fixate, se schimbă mai greu. Dar relația dintre poet și Moldova, în speță cu Iașiul, a devenit din primul moment una specială, de ordin profund afectiv. Așa cum însuși mărturisește, cunoscând Iașiul, „l-am salutat ca pe cel mai iubit dintre orașele țării mele" (II, 232). Care vor fi efectele acestui atașament declarat față de „patria" sa de adopțiune se va vedea în rândurile ce urmează.

O observație preliminară: deși pare curios, moldovenismele sunt sensibil mai numeroase în versurile lui Topîrceanu, cu toate că ele nu lipsesc nici din proză[1]. Faptul acesta ne-a îndemnat să ne oprim în lucrarea de față exclusiv asupra operei sale poetice, fiind constrânși la aceasta și de motive de spațiu[2].

[1] In legătură cu limba și stilul lui Topîrceanu, vezi Șt. Munteanu, *Însemnări despre stilul lui G. Topîrceanu*, în LL, III, 1957, p. 167–184, Lidia Sfîrlea, *Neologismul în poezia lui G. Topîrceanu*, în CL, III, 1962, nr. 1, p. 71–87.

[2] Pentru elaborarea prezentei lucrări ne-am folosit de ediția lui Al. Săndulescu, *Scrieri alese*, I. *Poezii*, București, 1970, II. *Proză literară. Jurnale. Conferințe. Articole. Corespondență*, București, 1971.

V. Iată acum o serie de moldovenisme recoltate din opera poetică a lui Topîrceanu.

Fonetică

1) *dúşman*: „Şi nici un duşman dinspre casă nu mai vine" (I, 129). Accentuarea paroxitonă a cuvântului este caracteristică graiurilor din Moldova şi din Transilvania de Nord (BD[3], 94).

2) *a* > *ă*: *zădarnic*: „Va porni zădarnic" (I, 55; cf. şi I, 57, 73, 82, 211). Ca şi accentuarea paroxitonă a lui *dúşman*, trecerea lui *a* protonic la *ă*, prin disimilare, caracterizează graiurile din Moldova şi nordul Transilvaniei (BD, 95, 96).

3) Conservarea lui *ă* etimologic în *cătră*: „cu ochii cătră stele" (I, 77; cf. şi I, 85, 123), *păreche* („ei se duc, părechi"; I, 92), *împărechea*: „Ne-mpărechem şi scoatem pui" (I, 178), *părete*: „Cu faţa la părete" (I, 42; cf. şi I, 43, 75). Aceeaşi observaţie cu privire la răspândirea teritorială a lui *cătră*, *păreche (împărechea)* şi *părete*, ca la fonetismele de sub 1) şi 2).

4) Conservarea lui *ă* şi trecerea lui *e* la *ă* după *st* în *blăstămată*: „O, blăstămată fie clipa" (I, 102). Cele două fenomene sunt răspândite în nordul Dacoromaniei (Moldova şi Transilvania); vezi BD, 98.

5) Trecerea lui *ă* aton la *a* în: *ciumafai*: „C-un mănunchi de ciumafai" (I, 38), *harmalaia*: „creşte-n uliţi harmalaia" (I, 85); cf. şi *hărmălaia*: „Peste toată hărmălaia, Trece-n zbor un fluture" (I, 173), *îmbalsamate*: „Eu sunt un sarcofag de note îmbalsamate" (I, 108). Fenomenul, chiar dacă nu e răspândit numai în Moldova, ci şi în alte câteva arii restrânse, poate fi considerat tipic moldovenesc (BD, 36–37).

6) *e* medial aton apare evoluat la *i* în *distrăma*: „Cum se distramă-n cer chemarea mea pierdută" (I, 225; cf. şi I, 29). Fonetismul, moldovenesc, se întâlneşte şi în Transilvania (BD, 105–108).

7) *e* final aton trecut la *i* este caracteristic graiului moldovenesc, chiar dacă, în poezie, e pus în gura unui evreu: „Badi Gheorghe, badi Gheorghe" (I, 87; BD, 109–110).

8) *î* nu s-a „diftongat" în *câne*: „Dă c-o piatră după câne" (I, 87), *mâne*: „Oamenii de mâne Vor şti cum fluierau" (I, 109), *mâni*: „Cu mânile subt tâmplă" (I, 22; cf. şi I, 222). Rostirea cu *îi*, astăzi literară, e răspândită numai în Muntenia propriu-zisă şi, parţial, în Oltenia (BD, 111–113).

9) *o* > *ă* în *tăt*: „Te-ai prostit di tăt" (I, 185). Fenomenul caracterizează graiurile din Moldova şi din Transilvania septentrională (BD, 114–115).

10) *o* > *u* în *cucoană*, prin disimilare vocalică: „Rămâi sănătoasă, cucoană" (I, 43). Avem a face cu o particularitate a graiurilor moldoveneşti. Transilvania de nord nu cunoaşte termenul de origine neogreacă *cocon (cocoană)*, iar în Muntenia disimilarea nu s-a produs (BD, 115–116).

11) *o–o* > *o–u* în *nour* tot prin disimilare: „Un nour singuratic stătea uimit s-asculte"(I, 26; cf. şi I, 164, 169). Fenomenul e atestat în Moldova. În celelalte graiuri cei doi *o* s-au contras: *nor* (BD, 119).

[3] BD = I. Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, 1975.

12) *ia* > *ie* în *băiet*: „ce nobil şi distins băiet! ... " (I, 184), *ietac*: „Un colț luminos de ietac" (I, 44; cf. şi I, 196). Şi de această dată fenomenul circulă în toată partea nordică a țării (Moldova şi Transilvania) (BD, 120–121).

13) Aceeaşi observație în legătură cu rostirea dură a lui *s*: *alaltăsară*: „Doamna Şvartz alaltăsară Cât pe ce să leşine" (I, 226), *sara*: „Cât din sară până-n zori" (I, 41), *săcărică*: „Câte-un strop de săcărică"(I, 163), *politeță*: „la intrare Cu politeță i se taie nasul" (I, 198; BD, 137–139).

14) *r* > *l* prin disimilare consonantică: *tulbure*: „Iscoditor, cu ochi tulburi" (I, 102). Disimilarea se întâlneşte deopotrivă în Moldova şi în Transilvania de nord. *Tulbure* a devenit literar în zilele noastre (BD, 155).

15) *r* dur (cu *ea* trecut la *a*) în *razimă*: „Eu sunt stâlpul de care inima ta se razimă" (I, 121; rimă cu *azimă*; BD, 96).

16) *m* etimologic păstrat: *rumpe*: „Raza-i ce se rumpe" (I, 114; rimează cu *scumpe*; BD, 130).

17) *t* dur, după care *i* > *î*: *stânge*: „Ori mă voi stânge ca un foc de paie"(I, 89). Durificarea e prezentă de ambele părți ale Carpaților Orientali (BD, 134).

18) *ğ* în *fără de-ncongior* (I, 82), *rotungioru-i sân* (I, 81; într-o parodie după Bolintineanu). Africata apare cu totul sporadic în Bucovina şi în nord-vestul Moldovei (BD, 149–150).

Morfologie

1) Pluralul substantivului *car* e *cară*, formă prezentă şi azi în Moldova şi nordul Transilvaniei: „Cară mici cu coviltire" (I, 83; BD, 159–160).

2) Verbul *a sfărâma* apare în forma *sfărma*: „Se sfarmă-n licăriri mărunte" (I, 19). Dicționarele (DLR, CADE, TDRG) nu indică aria de răspândire a celor două variante (*sfărâma* şi *sfărma*). Urmărind atestările din texte, observăm că în cvasitotalitate forma *sfărma* (cu derivatele) are curs în Moldova şi Transilvania. Numai după 1900, unii ardeleni şi moldoveni (Rebreanu, Vlahuță etc.) adoptă actuala formă literară, răspândită în graiurile sudice.

3) Conjunctivul verbului *a da* este *să deie*: „ca să-l deie gata" (I, 185; ritmul versului exclude folosirea formei literare *să dea*). *Să deie* este considerat moldovenesc şi ardelenesc (BD, 172–173).

Lexic

1) *bagdadie* „tavan": „Şi-mi pică-n pat, de sus, din bagdadie" (I, 159). Circulă numai în Moldova (DA, CADE, TDRG).

2) *bortă* „gaură": „Priveşte cel puțin prin borta cheii" (I, 65; cf. I, 66). Moldovenism (BD, 180).

3) *bostan* „dovleac": „Galbenă ca un bostan" (I, 79). Termenul e răspândit în Moldova şi în nordul Transilvaniei (BD, 180).

4) *buhai* „taur": „Falduri albe de buhai" (I, 16; fig.). Moldovenism (BD, 181).

5) *bumb* „nasture": „Soare galben, cât un bumb" (I, 137; rimează cu *plumb*, într-o parodie după Arghezi). Ca şi *bostan, bumb* are curs şi în Transilvania, nu numai în Moldova (BD, 181).

6) *caterincă* „flașnetă": „toată ziua cântă caterinci" (I, 130). Moldovenism (DA, CADE, TDRG).

7) *ciubotă* „cizmă": „Cu ciubote mari și ude" (I, 163). Moldovenism (BD, 83).

8) *clipoti* „a clipoci": „Valul ușor clipotind" (I, 73; cf. și I, 74). După CADE și diverse atestări, pare a fi un moldovenism.

9) *cocostârc* „barză": „Cocostârci, pe catalige, Vin la fața locului" (I, 33). Înregistrat în Moldova și Transilvania de nord (BD, 179).

10) *colb* „praf": „Altele scutură Colbul din pătură" (I, 4). Aceeași observație ca mai sus, la *cocostârc* și *colb* (BD, 184).

11) *duducă* „termen de politețe dat fetelor și femeilor tinere": „Duduca Zoe scutura prin casă" (I, 183). Moldovenism (CADE, TDRG).

12) *huceag* „pădure mică și tânără": „Iar eu străbat huceagul des" (I, 6). Circulă numai în Moldova (DA, CADE, TDRG).

13) *hâd* „(foarte) urât": „Trupul hâd și deșirat" (I, 17). Răspândit în Moldova și Transilvania (DA, CADE, TDRG).

14) *hornar* „coșar": „Oacheșă ca un hornar" (I, 150; rimă cu *par*). Termenul e răspândit în subdialectul nordic (BD, 184–185).

15) *mâță* „pisică": „muritorul aruncă la mâțe Restul juncanului fript" (I, 13; cf. și I, 133, 141). General dacoromânesc, cu excepția Munteniei propriu-zise (BD, 189).

16) *nahlap* „val, vârtej": „Vuiesc pe Bistrița nahlapii" (I, 196). Răspândit în Moldova (DLR, CADE, TDRG).

17) *ogeac* „coș": „Întind ... ogeacuri fără fum" (I, 3; cf. și I, 9, 10, 49). Moldovenism (DLRL, CADE, TDRG).

18) *ogradă* „curte": „Teren – o parte din ogradă" (I, 176; cf. și I, 134, 172). A fost notat în Moldova, în unele puncte din Transilvania de nord și Oltenia de vest (BD, 186).

19) *omăt* „zăpadă": „Bălți ... De omăt topit abia" (I, 5; cf. și I, 10, 56, 125). Termenul se întâlnește în Moldova și Transilvania de nord (BD, 190).

20) *promoroacă* „chiciură": „Fire lungi de promoroacă" (I, 11; cf. și I, 49). Moldovenism (BD, 193).

21) *sfadă* „ceartă": „Doi cocoși se iau la sfadă"(I, 172; cf. și I, 177). Termenul circulă în Moldova și Transilvania de nord (CADE, TDRG).

22) *strujan* „tulpina porumbului": „Pe căpița de strujeni" (I, 163). Moldovenism (CADE, TDRG).

23) *tină* „noroi": „în toate tiparele de tină" (I, 76; cf. și I, 38). Termenul e atestat în Moldova și Transilvania de nord (BD, 187).

24) *țânc* „copilaș": „Un căpșor mirat de țânc" (I, 94). Atestat în Moldova (CADE).

25) *zălud* „smintit, năuc, buimăcit": „Lungă, slabă și zăludă" (I, 38). Cunoscut numai în Moldova (CADE).

VI. Simpla parcurgere a listelor de mai sus e în măsură să ne indice dimensiunile înrâuririi graiului moldovenesc asupra limbii lui Topîrceanu. Redusă în ceea ce privește morfologia, influența moldovenească se manifestă din plin în domeniul foneticii și al lexicului. Câteva observații sunt de formulat în acest sens.

După cum am putut remarca în special în fonetică și într-o măsură mai mică în lexic, se observă numărul ridicat al elementelor comune Moldovei și Transilvaniei de nord, adică al particularităților nordice. Deși Topîrceanu le percepe ca pe niște moldovenisme, răspândirea lor pe o arie ce depășește larg Moldova le diminuează, într-un anumit sens și până la un anumit punct, caracterul strict regional, chiar dacă termenii în discuție nu aveau și nu au dobândit nici astăzi un caracter literar. Nu mai dăm exemple, pentru că ele pot fi reținute cu ușurință parcurgând cele trei liste și pentru a nu încărca astfel inutil expunerea. Necesități prozodice (de rimă și mai ales de ritm) explică în unele cazuri preferința acordată moldovenismelor. Așa stau lucrurile, de exemplu, cu fonetismele *razimă* (și nu *reazemă*) sau *rumpe* (nu *rupe*) „cerute" de rimele *azimă* și, respectiv, *scumpe*. Mai poate fi citată și rostirea *dúșman*, acceptată din rațiuni de ritm (rostind *dușmán*, versul șchioapătă). Asemenea situații sunt relativ rare. În cele mai multe cazuri moldovenismele nu sunt „obligatorii", ci se datorează liberei voințe a autorului.Un singur exemplu: pentru a găsi o rimă la *par* nu era numaidecât nevoie să se apeleze la *hornar*; se putea folosi în egală măsură muntenescul *coșar*. Faptul că avem a face în unele situații cu parodii poate explica, uneori, preferințele pentru o anumită particularitate lingvistică. Totuși prezența lui *ğ* în *de-ncongior* și *rotungioru-i* într-o parodie după munteanul Bolintineanu nu trebuie socotită drept un moldovenism (deși fonetismul circulă sporadic și astăzi în unele graiuri moldovenești), ci ca o atitudine de persiflare, dacă ne putem exprima așa, față de rostirea literară din anii 1840–1860, simțită ca desuetă după 1910. Mai puțin așteptată este prezența lui *bumb* într-o parodie după Arghezi (cuvântul rimează cu *plumb*). Folosirea cu rol de persiflare a unui moldovenism în parodierea unui scriitor reputat pentru coloratura muntenească a unora din poeziile sale nu trebuie exclusă.

Apelul curent la moldovenisme nu exclude însă prezența muntenismelor. Ele se întâlnesc nu o dată, chiar dacă nu cu frecvența moldovenismelor; de remarcat că multe din ele au devenit literare. Astfel, în fonetică notăm pe *ă* > *e* în *perechi* (I, 183), *-îi* în *câine* (I, 181), *mâine* (I, 183), rostirea dură a lui *d*: *dăsaga* (I, 12; cf. și I, 14), rostirea moale a lui *s* în *seară* (I, 57), rostirea moale a lui *ș, j* în *jucăușe* (I, 141), *vraje* (I, 123). În lexic se întâlnesc *chel* (I, 180), *cizmar* (I, 46), *ginere* „mire" (I, 35), *pisică* (I, 226), *prună* (I, 152) etc. În parodiile după Arghezi apar *picere* (I, 139), *ușure* (I, 139).

VII. În concluzie, prezența moldovenismelor la Topîrceanu trebuie considerată drept o încercare deliberată de a introduce, înainte de toate din motive estetice, elemente regionale (moldovenești) în limba literară, într-o perioadă când aceasta își precizase normele. Până la un punct, gestul lui Topîrceanu trebuie considerat drept o tentativă de a da acestei limbi o tentă regională sau, altfel spus, de a conferi statutul de literar unor elemente regionale. O acțiune similară se întâlnește, în grade diferite, și la alți moldoveni (printre alții, la Sadoveanu). Dacă au reușit și în ce măsură, rămâne să se stabilească ulterior.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Valeria Guțu Romalo

«TERMENUL» – UNITATE A LIMBII

1. Înserierea sinonimică constituie una din modalitățile de structurare a lexicului unei limbi date, iar adecvarea și nuanțarea exprimării depind în mare măsură de respectarea diferențelor specifice dintre vocabulele sinonime. Caracterul „imperfect" al raporturilor sinonimice derivă tocmai din prezența unor deosebiri privind semnificația sau uzul cuvintelor sinonime; în acest ultim caz, diferențele impun anumite condiții de adecvare – lingvistică / tradițională sau stilistică. Includerea deosebirilor „stilistice" în diferențierea sinonimelor reduce numărul – și așa redus – al cazurilor de „sinonimie perfectă", căci termenii cuplurilor sinonimice de tipul *aramă* : *cupru* se deosebesc ca apartenență stilistică.

2. În uzul actual, c u v â n t și t e r m e n, la care recurgem adeseori alternativ în exprimare pentru a evita monotonia repetiției, sunt asociate prin relații de sinonimie și cu mai rar utilizatul v o r b ă. În aceeași serie poate fi încadrat și mai pretențiosul v o c a b u l ă.

Situându-se diferit ca etimologie și istorie, primele trei cuvinte aparțin lexicului activ al limbii române actuale standard, ordonându-se într-o serie sinonimică în interiorul căreia uzul stabilește un raport de opoziție între c u v â n t și v o r b ă, pe de o parte, și t e r m e n, pe de altă parte. „Sentimentul vorbitorului" le situează pe primele două la nivelul comunicării curente, „de toate zilele", t e r m e n având un caracter mai pretențios, livresc sau tehnic.

Între c u v â n t și v o r b ă întrebuințarea actuală îl favorizează pe primul, v o r b ă fiind actualizat mai ales prin intermediul unor structuri fixate ca *a sta de vorbă, a spune o vorbă, vorbă multă, vorbe grele* etc. În alte situații, c u v â n t este unicul utilizat, cf. *a găsit cuvântul potrivit, multe cuvinte greșite* etc., sau măcar preferat: *cuvinte simple, cuvânt vechi, a se ține de cuvânt (vorbă), a-și respecta cuvântul (vorba)* etc.

Statutul predominant al lui c u v â n t pare a fi – în lumina înregistrărilor lexicografice – rezultatul evoluției limbii române din ultima jumătate de secol. Modificarea raporturilor dintre cele două cuvinte este indicată și de modul în care acestea sunt tratate în dicționarul lui L. Șăineanu (1929) și în DEX (1 și 2): dicționarul din 1929 glosează c u v â n t prin v o r b ă, articol în care se dă explicația sensului; dimpotrivă, în DEX este definit c u v â n t, sensul lui v o r b ă fiind indicat numai prin echivalarea cu c u v â n t. Preferința pentru v o r b ă la începutul secolului al XX-lea reiese și din exemplificările oferite de Șăineanu: „propoziținea se

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 103–108, București, 1997

compune din vorbe, vorbă cu vorbă («traducere literală»)"; în ambele situații azi este preferat c u v â n t .

Cel de al treilea sinonim, t e r m e n – care are o istorie mult mai recentă în limba română –, se situează în conștiința vorbitorului actual la un alt nivel de exprimare, presupunând un domeniu special – tehnic – de referință. Această „aură" tehnică se sprijină pe relația cu t e r m i n o l o g i e , înregistrat în ambele dicționare menționate („Totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o disciplină de specialitate sau într-o ramură de activitate" în DEX; „Totalitatea termenilor tehnici ai unei științe sau arte" în dicționarul lui L. Șăineanu, unde însă componenta tehnică lipsește din definiția vocabulei t e r m e n (1. mod de a vorbi, expresiune ..., 2. fiecare din elementele propoșițiunii, comparațiunii, silogismului").

3. Deosebirea derivând din situarea la niveluri diferite de comunicare – curentă și / sau specializată – a sinonimelor c u v â n t : t e r m e n corespunde și unor modalități diferite de percepere și prelucrare a materialului lingvistic – cea spontană, intuitivă și cea științifică, tehnică. La nivel semantic, celor două perspective le corespund noțiunile intuitive, preteoretice și, respectiv, conceptele tehnice (N. Chomsky, 1996, 28) : „ noțiunile preteoretice" sunt rezultatul spontan al însușirii practice, prin comunicare directă și verificare pragmatică ca adecvare, pe când operația de conceptualizare presupune o activitate conștient dirijată, dependentă de coordonate teoretice și exigențe metodologice; t e r m e n u l , ca purtător al unui concept științific / tehnic, se încadrează într-o terminologie de specialitate sistematic organizată. Dacă în competența lingvistică, formată spontan, a unui vorbitor multe cuvinte pot rămâne „semantic nedeterminate într-un anume sens" (N. Chomsky, 1996, 31), crearea și utilizarea unei terminologii presupune – cel puțin ca desiderat teoretic – un grad superior de precizie în stabilirea referinței.

Prelucrarea lexicografică reprezintă o primă etapă de precizare și sistematizare a intuiției lingvistice a vorbitorului, a „bunului său simț" lingvistic și se realizează, în primul rând, în interiorul sistemului lingvistic însuși, ținând seamă de raporturile paradigmatice și sintagmatice dintre cuvinte. În efortul de precizare referențială, activitatea lexicografică, chiar dacă nu are ca obiect terminologia unei / unor anumite discipline, nu poate face abstracție de rezultatele și progresele științifice și tehnice realizate de societate.

4. Terminologia unui anumit domeniu de activitate, ca orice parte a lexicului, are o istorie care depinde de numeroși factori, între care un rol important joacă evoluția cunoașterii în domeniul respectiv.

O sursă importantă în constituirea oricărei terminologii o reprezintă lexicul comun, „curent" al unei limbi: „Eu încerc – fiindcă consider că e nevoie ca științele umaniste să fie și umane, și să fie mai mult sau mai puțin înțelese de vorbitori – să mă apropii cât mai mult de vorbirea curentă și să transform în termen ceea ce există deja în vorbirea curentă, și să întrebuințez cuvântul nu ca în limbă, ci ca termen pentru ceva definit", mărturisește în acest sens E. Coșeriu (1996, 55).

Procesul de includere a unui cuvânt aparţinând comunicării curente într-o terminologie de specialitate se poate realiza în diferite moduri.

Orice terminologie cuprinde un fond tradiţional, urcând departe pe scara timpului (cf., de pildă, substantiv, verb, adjectiv, pronume etc. în terminologia gramaticală), dar şi o componentă neologică, reprezentată prin cuvinte împrumutate din alte limbi. Fondul terminologic propriu cuprinde formaţii derivative interne şi termeni rezultaţi din reinterpretarea cuvintelor curente. Reinterpretarea se poate realiza prin calchiere şi, în acest caz, terminologizarea este efectul transferului unui sens tehnic sau / şi a refacerii unui model derivativ sau sintagmatic, asociat unei semnificaţii specializate, de la o limbă la alta, dar şi ca proces intern, fără modele externe, specializarea rezultând din încadrarea într-o „terminologie".

5. Între termenii reprezentând fondul tradiţional, care în limbile actuale se încadrează în diverse terminologii de specialitate, numeroşi sunt cei care au avut ca punct de plecare, în limbile de origine, cuvinte ale fondului comun. Transferul de la o limbă la alta, precum şi integrarea în diverse concepţii de-a lungul complicatei lor istorii au antrenat, în general, profunde modificări de semnificaţie.

În mod curent, terminologizarea internă presupune o evoluţie al cărei punct de plecare îl reprezintă utilizarea repetată într-o sintagmă interpretabilă literal la nivelul comunicării curente. În acest stadiu, expresia păstrează un anumit grad de imprecizie, specifică cuvântului ca unitate a limbii nespecializate. Întrebuinţarea repetată a sintagmei respective în aceleaşi condiţii de referinţă, dar, mai ales, includerea ei într-o terminologie contribuie la precizarea termenului de referinţă prin corelarea cu alţi termeni, alte sintagme în interiorul aceluiaşi ansamblu conceptual. O ilustrare a acestei căi de „terminologizare" oferă sintagma „limba română contemporană": utilizată în accepţiunea sa curentă ca denumire a unui curs universitar în 1954, ea se conceptualizează ulterior, ca rezultat al încadrării într-o periodizare a istoriei limbii române (v. Valeria Guţu Romalo, 1995, 485–486).

6. Distanţarea semantică dintre cuvânt şi termen este adeseori, ca şi modificarea semnificaţiei termenilor, rezultatul rafinării cunoaşterii ştiinţifice a fenomenului, a obiectului cercetării. Termenii gramaticali, aparţinând zonei celei mai vechi a terminologiei lingvistice, s-au îndepărtat semnificativ de sensul lor etimologic: definirea unor termeni ca adverb sau prepoziţie, de pildă, comportă precizări suplimentare impuse de exigenţele unei înţelegeri mai aprofundate a faptelor, dar şi de rigorile unei terminologii mai strict organizate.

Transferul termenului lingvistic de la o limbă la alta, referirea la realităţi adeseori asemănătoare, dar nu identice antrenează de asemeni schimbări semantice, după cum modificările de concepţie şi de metodologie sunt şi ele responsabile de remodelarea accepţiunii diverşilor termeni. Sinuoasa evoluţie semantică a termenilor gramaticali, explicabilă prin schimbările modului de înţelegere a limbii în ultima jumătate de secol poate fi ilustrată, de pildă, prin compararea definiţiilor termenului

substantiv din câteva lucrări de largă circulație, cum sunt: *Gramatica limbii române*, 1954: „Substantivul este partea de vorbire cu care numim ființe, lucruri, acțiuni, stări, însușiri, relații, cuprinse în gramatică sub numele de obiecte"; 1963: „Substantivul este partea de vorbire care se declină și denumește obiecte în sens foarte larg, adică ființe, lucruri, fenomene ... "; *Structura morfologică a limbii române contemporane*, 1967: „Substantivul este partea de vorbire care se definește morfologic, prin flexiune variabilă în caz și număr. În lanțul propoziției, substantivul se caracterizează prin capacitatea de a îndeplini, în raporturile dintre cuvinte, orice funcție sintactică, iar semantic, prin posibilitatea de a denumi ființe, lucruri ... "; *Limba română contemporană*, 1985: „Substantivul se caracterizează morfologic prin flexiune în raport cu numărul, cu cazul și cu categoria determinării; genul intervine impunând selectarea anumitor flective, dar nu constituie un criteriu de flexiune pentru substantiv. Sintactic, substantivul se caracterizează prin faptul că poate alcătui împreună cu verbul nucleul unui enunț și este cerut de ocurența în comunicare a unui adjectiv"; *Gramatica limbii române*, 1997, unde precizarea „Termenul care denumește această clasă lexico-gramaticală reflectă o interpretare semantică: substantivul denumește substanțe, mai exact «obiecte» ..." (care trimite la sensul etimologic al termenului) introduce o largă descriere definitorie (p. 37–39), în care se precizează detaliat particularitățile sintactice, morfologice și deictice ale acestei clase de cuvinte. Modificări analoge separă definiția verbului din *Gramatica limbii române*, 1954: „Verbele exprimă acțiuni ... sau prezintă procese sub formă de acțiune: o stare ..., apariția unei caracteristici ..., modificarea unei caracteristici ..., o atitudine ... " și cea propusă de Gabriela Pană Dindelegan, 1997 (p. 60 și urm.): „Clasă lexico-gramaticală (sau parte de vorbire) ... având următoarele caracteristici importante: morfologic, în limbile cu flexiune, se distinge printr-o flexiune specifică numită conjugare, sintactico-semantic, are calitatea de a primi actanți / argumente, de a le atribui roluri / cazuri și a le impune restricții de formă sau de topică ..., semantic, exprimă activități / acțiuni și stări înfățișate ca procese ..., semantico-pragmatic este componentul propoziției prin care se face referirea la evenimentul extralingvistic ...".

Integrarea termenilor în sisteme conceptuale diverse este asociată adeseori cu utilizarea aceleiași secvențe fonice cu accepțiuni profund diferite: morfem și morfologie, de pildă, ilustrează (cf. Valeria Guțu Romalo, 1968, 6 și urm.) această situație.

7. Procesul de conceptualizare implicat de distanțarea termenului de cuvânt depinde în mare măsură de natura referinței: complexitatea și nedeterminarea proprii „obiectului" pot fi compatibile cu noțiunea empirică, preteoretică a „cuvântului", dar devin neadecvate din perspectiva exigențelor de precizie ale terminologiei. Un exemplu elocvent în acest sens oferă cuvântul limbă, a cărui referință circumscrie obiectul de studiu al lingvisticii.

În cazul acestui exemplu, înregistrările lexicografice, în succesiunea lor, sugerează destul de clar ca ritm și orientare generală evoluția lingvisticii ca știință. Astfel, în dicționarul menționat al lui L. Șăineanu, de exemplu, în articolul limbă, ca al doilea sens se indică „grai particular unei națiuni" (primul sens face referire,

ca şi toate celelalte dicţionare, la „organul limbă"); celelalte cuvinte aparţinând acestei zone semantice sunt tot aşa de sumar tratate (cf. i d i o m ă „limbă proprie unei provincii sau naţiuni", v o r b i r e „acţiune de a vorbi, ...", l i m b a j „limbă vorbită sau scrisă (fr. langage)"), explicaţiile lexicografului situându-se la nivelul „noţiunilor preteoretice" cu care operează intuiţia lingvistică a vorbitorului. Explicaţii asemănătoare oferă şi voluminosul *Larousse du XX-ème siècle*: *l a n g u e* „idiome d'une nation", *i d i o m e* „langue propre à une nation", *l a n g a g e* „emploi de la parole pour exprimer la pensée et le sentiment", ceea ce dovedeşte că avem a face cu un mod de definire lexicografică care corespunde în mare etapei de dezvoltare teoretică a momentului (l i n g u i s t i q u e este explicat ca „étude historique et comparative des langues", sinonim cu p h i l o l o g i e c o m p a r é e, g r a m m a i r e c o m p a r é e; articolul este completat cu precizarea că „Mais il existe une lingustique générale independante de toute histoire"). Definiţiile din dicţionarele mai noi se caracterizează printr-un grad superior de conceptualizare ţinând pasul cu progresele disciplinei. Astfel, de exemplu, în DEX_1, sub titlul l i m b ă, la II se dau sensurile „1. Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele ...", 2. „limbajul unei comunităţi umane, istoric constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică şi lexicală proprie", explicaţii care nu diferă, în general, decât în detalii de cele din dicţionarele străine ale aceleiaşi perioade – compară în acest sens, *The Encyclopedia Americana*: „*L a n g u a g e* – A language may be defined as a system of vocal conventional signs characteristic of the interaction of one or more communities of human beeings ..." sau *Trésor de la langue française*: „*L a n g u e* – II A. Système des signes vocaux et/ou graphiques conventionnels, utilisés par un groupe d'individus pour l'expression du mental et du sentiment".

Evoluţia recentă a cercetării lingvistice, care se caracterizează prin diversitatea modalităţilor şi perspectivelor de abordare, a îmbogăţit şi adâncit cunoaşterea fenomenelor lingvistice, scoţând în evidenţă complexitatea şi „versatilitatea" realităţii l i m b ă în raport cu alte realităţi ale lumii. Ceea ce are ca efect o relativizare a graniţelor dintre lingvistică şi alte ştiinţe (definiţia limbii din enciclopedia americană mai sus citată este urmată de comentariul: „there is no science of language: psychologists, anthropologists, acousticians, and linguists have all concerned themselves with the subject. The discipline for which the shape, history and classification of language is central however is linguistics; the contributions from the other fields will be set forth bellow only insofar they are germane to this one)".

Revelarea diversităţii complicate a zonei de realitate reprezentând referinţa termenului l i m b ă a determinat relativizarea şi diversificarea conceptului. Conceptualizarea cât mai adecvată a realităţii specifice a limbii antrenează apariţia unor termeni suplimentari, de obicei sintagme incluzând şi cuvântul l i m b ă. Distincţiile terminologice dintre „limba funcţională" şi „limba istorică", dintre „sistemul şi arhitectura limbii" introduse de E. Coşeriu 1994 (19, 38, 39, 57, 60 etc., de exemplu), dintre „limba externalizată" şi „limba internalizată" propuse de N. Chomsky (1996, 28 şi urm.), se încadrează în acest proces de precizare şi sistematizare a terminologiei lingvistice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

N. Chomsky, 1996, *Cunoașterea limbii*. Traducere de Alexandra Cornilescu, Ileana Baciu și Tania Dutescu Coliban. Postfață de Alexandra Cornilescu. Traducerea notelor de Ioan Dimitriu, București, Editura Științifică.

Georgeta Ciompec, C. Dominte, Narcisa Forăscu, Valeria Guțu Romalo, Em. Vasiliu, 1985, *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia* (sub coordonarea acad. I. Coteanu), București, Editura Didactică și Pedagogică.

E. Coșeriu, 1994, *Prelegeri și conferințe (1992–1993)*, Iași (volum apărut ca supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară". Seria A. Lingvistică, XXXIII, 1992–1993).

E. Coșeriu, 1996, *Lingvistica integrală*. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu. București, Editura Fundației Culturale Române.

Gramatica limbii române, 1954, vol. I – *Vocabularul, fonetica și morfologia* (redactor responsabil prof. D. Macrea), București, Editura Academiei.

Gramatica limbii române, 1963, vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită (coordonatori: acad. Al. Graur, Mioara Avram, Laura Vasiliu), București, Editura Academiei.

Gramatica limbii române, 1997: D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Polirom.

Valeria Guțu Romalo, 1995, *Limba română contemporană în perspectiva evoluției limbii române*, în LR, XLIV, nr. 9–12, p. 483–488.

Valeria Guțu Romalo, 1968, *Morfologia structurală a limbii române*, București, Editura Academiei.

Gabriela Pană Dindelegan, 1997, *Dicționar de terminologie lingvistică*, în LL, I.

Structura morfologică a limbii române, 1967: I. Iordan, Valeria Guțu Romalo, Al. Niculescu, *Structura morfologică a limbii române*, București, Editura Științifică.

DICȚIONARE

Larousse du XXe siècle, t. IVe, Paris, 1931.

L. Șăineanu, 1929, *Dicționar universal al limbii române*, ediția a VI-a, București, Editura Scrisul Românesc.

The Encyclopedia Americana, t. 16, 1961.

Trésors de la langue française. Dictionnaire de la langue française du 20e siècle, t. X, 1982.

București, intr. Brezoianu nr. 29A

Theodor Hristea

CORECTĂRI ŞI PRECIZĂRI ETIMOLOGICE

I. O CONTAMINAŢIE APARENTĂ: *CEASORNIC*

1. Prima atestare a acestui cuvânt (în DA, s. v. *ceasornic*) este dintr-un dicţionar latin-român realizat în jurul anului 1700, rămas în manuscris şi cunoscut sub numele de „Anonymus Caransebesiensis". Vechimea cuvântului este dovedită şi de prezenţa lui în titlul unui roman, care a fost tradus din spaniolă de către Nicolae Costin (circa 1660–1712) şi căruia cronicarul oficial al lui Nicolae Mavrocordat i-a dat titlul de *Ceasornicul domnilor*[1]. Primele atestări ale lui *ceasornic*, compararea lui (din acest punct de vedere) cu *ornic*, precum şi prezenţa aceluiaşi cuvânt în câteva dintre limbile slave ne ajută să-i lămurim definitiv etimologia, care este mult mai complicată decât rezultă din dicţionare şi decât au crezut cei care s-au pronunţat în legătură cu ea, fără să o examineze foarte atent.

2. Pierzând din vedere vechimea cuvântului românesc şi faptul că, în câteva limbi slave, corespondentele lui au acelaşi sens şi o formă aproape identică *(časovnik)*, Sextil Puşcariu a crezut că *ceasornic* este un hibrid rezultat din fuziunea a două sinonime: *ceas* şi *ornic*[2]. În *Probleme de etimologie*[3] am respins etimologia lui Puşcariu şi am încercat să demonstrez, mai pe larg decât au făcut-o alţii, că *ceasornic* provine din bg. *časovnik*, al cărui *v* originar a fost modificat în *r* sub influenţa lui *oră*. După ce vechiul **ceasovnic* a devenit *ceasornic*, acesta a putut fi simţit ca un cuvânt compus din cele două sinonime amintite şi din el a fost extras *ornic* (apărut în limbă cu cel puţin 100 de ani mai târziu). Acesta este mult mai slab atestat, s-a folosit mai ales în Moldova şi e perfect explicabil printr-un anumit gen de „trunchiere", care n-ar trebui să surprindă pe nimeni[4].

[1] Informaţia provine din *Istoria literaturii române* de N. Cartojan, Bucureşti, 1980, p. 342. Autorul romanului este episcopul spaniol Antonio de Guevara, iar cartea sa, celebră în literatura europeană a timpului, se numeşte *Il libro aureo de grand Emperador Marco Aurelio con el Relox de Príncipes* („Cartea aurită a lui Marcu Aureliu cu Ceasornicul domnilor").

[2] Vezi, mai întâi, DR, VIII (1934–1935), p. 111, şi apoi *Limba română*, vol. I *(Privire generală)*, Bucureşti, 1940, p. 22. Pentru aceeaşi explicaţie etimologică, vezi, de asemenea, *Études de linguïstique roumaine*, Cluj-Bucureşti, 1937 (capitolul *Contaminations*, p. 434). Singurul element nou adus aici de Puşcariu (fără a fi căutşi de puţin necesar) este posibilitatea încrucişării lui *ceasnic* (rar şi învechit) cu sinonimul *ornic*, ceea ce trebuia să ducă tot la *ceasornic*.

[3] Bucureşti, 1968, p. 31–32.

[4] Pentru numeroase exemple similare (de data aceasta, mai ales din româna contemporană), vezi Theodor Hristea, *Trunchierea cuvintelor şi fenomenele înrudite* (în LLR, 1997, nr. 1, p. 13–17).

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 109–117, Bucureşti, 1997

Precum vedem, principala obiecție care se poate aduce etimologiei date de Pușcariu este că admite contaminarea a două sinonime care nu sunt coexistente în timp și în spațiu. Zeci de exemple pe care le am la îndemână arată cât se poate de clar că nu se pot încrucișa sau juxtapune decât sinonimele așa-zise „sincronice" și întrebuințate în aceeași regiune sau în zonele de contact a două arii dialectale.

3. Deși soluția etimologică la care m-am oprit (în *lucr. cit.*, p. 32) a fost acceptată în câteva din operele fundamentale mai noi ale lingvisticii și ale lexicografiei românești[5], Marius Sala s-a raliat totuși părerii lui Sextil Pușcariu, lăsând chiar să se înțeleagă că etimologia dată de învățatul clujean este singura care merită să fie luată în serios[6]. După ce se arată neîncrezător în explicația dată de G. Pascu (*Sufixele românești*, p. 91) lui *ceasornicar*, M. Sala subliniază că acesta „are puține șanse să fi fost împrumutat, pentru că însuși termenul de bază, *ceasornic*, nu este considerat ca luat din bulgară ...". Citându-l mai departe pe Sextil Pușcariu, care susținuse că *ceasornic* „este format pe teren românesc prin contaminarea dintre *ceas* și *ornic*", același autor adaugă, spre marea mea surprindere: „numai Th. Hristea (*Probl. etim.*, p. 31–32) îl crede din bulg. *časovnik*, modificat sub influența lui *oră*" (vezi *op. cit.*, p. 126). Fără a fi susținut cel dintâi originea bulgărească a lui *ceasornic*, subliniez și acum că aceasta este mai mult decât probabilă și că cel puțin cinci dicționare românești dintre cele mai importante se declară de acord cu ea. Pe acestea eu nu le-am mai citat, considerând că ne aflăm în fața unui bun deja câștigat în materie de etimologie[7].

Chiar în DA (s. v. *ceasornic*) se scrie cât se poate de clar:

„– Din bulg. (sau v.-rus.) *časovnic*, idem, apropiat de *ornic*". Greșeala care se face atât în DA, cât și în alte lucrări lexicografice este că se admite modificarea formală a lui *ceasovnic* în *ceasornic* sub influența lui *ornic*, în loc de *oră*. Aceeași indiscutabilă eroare o comite și Al. Ciorănescu atunci când scrie că *ceasornic* provine din rus. *časovnik*, al cărui consonantism a fost modificat prin asociere cu *ornic*[8]. O inexactitate similară se întâlnește în DLRM și în DEX (ambele ediții),

[5] Vezi tratatul *Formarea cuvintelor în limba română* (Redactori responsabili: Al. Graur și Mioara Avram), vol. I (*Compunerea* de Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan), București, 1970, p. 55 și mai ales 60; *Mic dicționar enciclopedic*, București (ediția din 1972, 1978, 1986, s. v. *ceasornic* și *ornic*); *Dicționar enciclopedic*, vol. I *(A–C)*, București, 1993, p. 352, col. 1, și DLR (tom VII, p. 317, s. v. *ornic*). Adaug că și Vasile Breban, în *Dicționar general al limbii române* (ediție revăzută și adăugită în două volume), acceptă pentru *ceasornic* și pentru *ornic* etimologiile cele mai plauzibile.

[6] Vezi Ion Coteanu și Marius Sala, *Etimologia și limba română*, București, 1987, p. 126.

[7] Cf. și G. Pascu, *op. cit.*, p. 338, unde proveniența lui *ceasornic* din bulg. *časovnik* este admisă fără nici o rezervă, deși prezența lui *r* în loc de *v* rămâne aici neexplicată.

[8] Vezi DER (nr. 1626, p. 157, col. 1): „Rus. *časovnik* «reloj», con el consonantismo modificado por asociacion con *ornic* «reloj»". În continuare se trimite la Cihac, II, 47; Conev, 62, și DA, s. v., neignorându-se nici părerea amintită, dar neîmpărtășită a lui Sextil Pușcariu: „Sin embargo, Pușcariu, *Dacor.*, VIII, 111, piensa que se puede partir de una composición de *ceas* con *ornic*". Deși mai puțin clar și destul de contradictoriu, autorul e totuși mai aproape de adevăr atunci când se referă la etimologia lui *ornic*: „cuvânt artificial întrebuințat de câțiva scriitori moldoveni și forjat prin etimologie populară pornindu-se de la *ceasornic*, considerat compus din *ceas* și *ornic*, iar acesta din urmă – derivat de la *oră* cu sufixul *-nic*" (vezi DER, nr. 5929, p. 585, col. 2). Mai înainte Ciorănescu îl explicase pe *ceasornic* cu ajutorul lui *ornic*, iar acum îl explică pe *ornic* pornind de la *ceasornic* !

unde i se atribuie lui *ceasornic* o dublă etimologie, ceea ce poate fi acceptat, dar se invocă şi de data aceasta tot influenţa lui *ornic*, în loc de *oră* sau *oară*: „– Bg., scr. *časovnik* (modificat după *ornic*)".

4. Despre o influenţă exercitată de *ornic* asupra lui **ceasovnic* nu poate fi vorba, din moment ce primul a apărut în mod cert mult mai târziu. Judecând după atestările din DLR (s. v. *ornic*), acesta este înregistrat pentru prima oară în anul 1829 (şi anume în „Albina românească"), deci cu cel puţin un secol mai târziu decât *ceasornic* ! Din moment ce *ornic* nu exista în limbă când a fost împrumutat *ceasovnic*, e clar că nu putea să-l influenţeze şi să-l transforme pe acesta în *ceasornic*. Pe de altă parte, dacă admitem (fie şi împotriva realităţii) că modificarea în discuţie s-a produs sub influenţa lui *ornic*, atunci nu-l mai putem considera pe acesta din urmă ca fiind extras din [*ceas*]*ornic*. Şi totuşi, în ambele ediţii ale *Dicţionarului explicativ al limbii române* se afirmă că *ornic* este format „din *oră* + suf. *-nic* sau refăcut din *ceas*[*ornic*]". Admiţând proveniența ulterioară, prin trunchiere, a lui *ornic*, nu e normal să mai susţinem (în acelaşi dicţionar !) că tot el a provocat modificarea lui *ceasovnic* în *ceasornic* (cum am văzut că se afirmă în DEX, s. v.). Contradicţia este izbitoare şi, la o nouă ediţie a acestui dicţionar, ea va trebui neapărat eliminată.

5. În continuare e necesar să mai precizăm că, pentru explicarea lui *ceasornic*, nu e nevoie să recurgem la forme vechi slave neatestate, cum procedează H. Tiktin şi, după el, I.-A. Candrea. Astfel, primul dintre cei doi lexicografi pune la baza termenului de care ne ocupăm slavon. biseric. **časovĭnikŭ* (vezi TDRG, I, p. 329, col. 2), iar al doilea porneşte şi el de la v. sl. **časovŭnikŭ* (vezi CADE, p. 343, col. 1), fără a justifica în vreun fel oarecare aceste reconstrucţii. Pe de altă parte, dacă acceptăm că *ornic* a fost extras din [*ceas*]*ornic* în modul arătat aici, atunci nu mai putem admite că el este un simplu derivat de la *oră* + suf. *-nic*, aşa cum a crezut cel dintâi Cihac (II, p. 47), urmat de Lazăr Şăineanu (vezi DU, s. v.) de I.-A. Candrea (cf. *op. cit.*, p. 876), precum şi de autorii *Dicţionarului limbii române moderne* (p. 570, col. 2). Faptul că *ornic* este, într-adevăr, analizabil în *oră* + suf. *-nic* nu e o dovadă că el este şi produsul derivării în limba română. O astfel de interpretare este rezultatul unei analize de suprafaţă şi pur sincronice, care nu are nimic comun cu etimologia ştiinţifică, dar care a putut să uşureze extragerea lui *ornic* din *ceasornic* (mai ales că acesta avea defectul de a fi cam lung). Este aproape sigur că nici nu s-a simţit nevoia creării unui asemenea derivat din moment ce existau deja în limbă sinonimele *ceas* şi *ceasornic*. Dacă ar fi fost nevoie de un nou termen pentru aceeaşi noţiune, el ar fi fost, desigur, creat mult mai devreme decât începutul secolului al XIX-lea (când este atestat *ornic*) şi nu neapărat de la neologismul *oră*. Un asemenea derivat se putea forma şi de la *oară* (dubletul etimologic al lui *oră*) şi el ar fi sunat **oarnic*, dar nu a fost necesar. Admiţând posibilitatea formării unui astfel de derivat, pornesc de la premisa că vechiul *oară* a avut, cândva, şi sensul de „oră, ceas", cum rezultă din DA (tom. II, p. 259, col. 2, s. v. *ceas*) şi mai ales din

următoarele citate reproduse după DLR (tom VII, p. 267, col. 2, s. v. *oră*): „Mă pomeneam că mă uitam *oare* întregi în oglindă" (M. Eminescu, *Geniu pustiu*, p. 98); „Pândind ei aşa preţ de o *oară*, iată că vine o pasere" (SBIERA, P., p. 67); „*Oarele* trecute sânt odoare pierdute" (ZANNE, P. IX, p. 415) etc.[9].

6. Dacă *oară* (moştenit din lat. *hora*) s-a folosit şi cu sensul de „ceas, oră", atunci nu trebuie să excludem chiar cu desăvârşire influenţa pe care acest cuvânt o va fi avut în modificarea formală a lui *ceasovnic* devenit *ceasornic*. Şi mai comod este să explicăm această modificare invocând chiar influenţa neologismului *oră*, deşi acesta nu este atestabil, deocamdată, mai devreme de începutul secolului trecut (vezi DLR, s. v.). În eventualitatea că modificarea în discuţie s-a realizat sub influenţa lui *oră*, ea n-a putut să vină decât din partea latiniştilor ori – mult mai probabil – a unor simpli cunoscători de limbă latină, cum au fost, neîndoielnic, şi primii autori (deja citaţi), la care apare cuvântul *ceasornic*. Fără a fi preocupat, în primul rând, de transformarea lui **ceasovnic* în *ceasornic*, August Scriban (în SDLR, p. 254, col. 2) admite şi el o influenţă din partea latiniştilor, dar numai după ce s-a produs modificarea fonetică amintită, pe care o lasă neexplicată. Iată ce ne spune lexicograful ieşean în bine cunoscutul său stil: „Supt (sic !) influenţa curentului latinist, unii şi-au închipuit că *ceasornic* e compus din *ceas* şi ... *ornic*, iar *ornic* din *oră* şi sufixu (sic !) slav *-nic* ! De aceea, au început să scrie (dar n-au îndrăznit să şi zică !) *ornic* î. l. d. *ceasornic* ! Sadoveanu mai scrie încă: *ornicu cu cuc stătuse* (VR, 1911, 1, 19)". În mod cam neaşteptat, A.T. Laurian şi J.C. Massimu îl înregistrează pe *ceasornicu* în celebrul lor *Glossariu* ... (p. 127, col. 1), dar fără etimologie şi fără alte comentarii în afară de definiţie: „machina facută se arrete ceasurele sau orele dillei".

Noi atestări, adăugate celor care există, ar putea să aducă şi alte precizări referitoare la originea lui *ornic* şi mai ales a lui *ceasornic*, singurul care m-a interesat aici în mod deosebit. Deocamdată mi se pare clar că acesta nu este un compus tautologic sau mai bine zis o contaminaţie, ci un împrumut (eventual cu etimologie multiplă), din care, ulterior, a fost extras *ornic*, lucru admis, la propunerea mea, şi în DLR (tom. VII, p. 317).

II. UN DERIVAT REGRESIV POSTADJECTIVAL: *A (SE) TURMENTA*

1. În cazul multor derivate, chiar pentru specialişti este o adevărată dificultate să hotărască dacă acestea sunt create în limba română ori reprezintă formaţii preluate

[9] In treacăt fie spus, aceste citate puteau să figureze în cadrul articolului consacrat lui *oară* (despre care am spus că a avut şi sensul de „ceas, oră"). Arom. *oară* şi megl. *oară* cunosc, de asemenea, acest sens (vezi CDDE, nr. 1270, p. 189), ceea ce nu este de mirare având în vedere că şi lat. *hora* avea în primul rând sensul de „ceas, oră" (fie şi cu durată diferită la romani). În DLR, *oară* (din citatele date) este considerat o simplă variantă a neologismului *oră*, care a putut fi atins de metafonia (sau diftongarea condiţionată) a lui *o* iniţial. Această interpretare mi se pare, totuşi, discutabilă. Pentru sensul „heure" al arom. *oară*, vezi, de asemenea, Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân* (ediţia a doua augmentată), Bucureşti, 1974, p. 930.

ca atare din alte limbi. Constatarea este valabilă atât pentru derivatele cu afixe, cât şi pentru unele formaţii regresive de felul verbului *a se turmenta*. Acesta prezintă un interes special, întrucât cu sensul de „a se îmbăta" nu se întrebuinţează decât în limba română. Cu noul sens, *turmenta* a fost înregistrat pentru prima oară în DLRLC (vol. IV, p. 525), unde este considerat un sinonim al lui *a se îmbăta*. De aici a trecut şi în DLRM, ai cărui autori înregistrează cuvântul exclusiv cu sensul amintit şi îl consideră, în mod greşit, un împrumut din fr. *tourmenter*. Aceeaşi indicaţie etimologică eronată a fost menţinută şi în DEX (ambele ediţii), dar din „rar" (cum era considerat în cele două lucrări lexicografice anterioare) devine acum „livresc", ceea ce nu corespunde întotdeauna cu realitatea. În *Dicţionarul general al limbii române* de Vasile Breban (vezi vol. II, p. 1081, col. 1), *turmenta* este înregistrat cu două sensuri: 1. Refl. (livresc) „a se îmbăta" şi 2. Tranzitiv: „a ameţi, a zăpăci". Cât priveşte etimologia cuvântului, aceasta a rămas ca în DLRM şi în DEX, adică din fr. *tourmenter*. Cu aceeaşi structură semantică şi tot cu etimologie franceză îl regăsim pe *turmenta* inserat în cele trei ediţii ale *Micului dicţionar enciclopedic* (vezi MDE, s. v.). Nu încape îndoială că este aici un nou exemplu de transmitere a unei erori dintr-un dicţionar în altul, pentru că lexicografii îi copiază, adeseori, pe înaintaşii lor fără cuvenitul discernământ.

Din dicţionarul lui Al. Ciorănescu nu aflăm nimic despre verbul în discuţie, întrucât acest lexicograf îl ignorează atât pe *turmenta*, cât şi pe arhicunoscutul *turmentat*.

2. Cu sensul care ne interesează, *turmenta* nu poate veni din limba franceză, întrucât *tourmenter* înseamnă: „a (se) chinui, a (se) zbuciuma, a se agita în zadar, a se frământa, a se necăji, a-şi face griji" etc. Admiţând etimonul franţuzesc *tourmenter* chiar pentru sensul „a (se) îmbăta", inexistent în limba franceză, rămâne nesatisfăcut criteriul semantic al etimologiei ştiinţifice. Pe de altă parte, nu se poate nega că *turmenta* a fost împrumutat din franceză, însă numai cu sensurile pe care *tourmenter* le are şi astăzi. O dovadă e faptul că I.-A. Candrea înregistrează cuvântul ca verb tranzitiv şi reflexiv, pe care îl explică prin franceză şi căruia îi atribuie următoarele două înţelesuri: 1. „a (se) chinui, a (se) canoni, a (se) trudi, a (se) tortura, a (se) zbuciuma" şi 2. „a hărţui, a supăra, a importuna" (vezi CADE, s. v. *turmenta*). Fie şi indirect, rezultă că sensul „a se îmbăta" a apărut în limba română mult mai târziu şi că el este necunoscut fr. *tourmenter*. O cercetare atentă a dicţionarelor franţuzeşti mai vechi şi mai noi ne conduce la concluzia că nici adj. *tourmenté* nu înseamnă „beat" sau „ameţit de băutură", ci numai „neregulat, denivelat, accidentat" (cu referire la sol) sau „chinuit, agitat, zbuciumat, frământat, neliniştit" etc. Aceasta fiind situaţia, suntem obligaţi să admitem că sensul de „beat" a apărut în limba română şi că el a fost pus în circulaţie de către I. L. Caragiale, al cărui „cetăţean turmentat" din comedia *O scrisoare pierdută* este şi el „chinuit" de obsedanta întrebare: „Eu pentru cine votez ?". Pentru a spori comicul de situaţie, marele dramaturg şi-a prezentat personajul în stare de ebrietate, iar cititorii şi spectatorii au rămas cu impresia că *turmentat* înseamnă, în primul rând, dacă nu chiar exclusiv,

„beat" sau „băut". Grație autorității lui Caragiale și popularității lui mereu crescânde, noul sens s-a impus în limbă și astăzi există foarte mulți vorbitori care nu-l cunosc și nu-l folosesc pe *turmentat* decât cu înțelesul lui pur românesc. Această stare de lucruri se reflectă și în ultimile noastre dicționare, dintre care unele îi atribuie lui *turmentat* numai sensul de „beat" (vezi DLRLC, DLRM și DEX, s. v.), iar altele trec acest înțeles pe primul loc în ordinea importanței (ca în DN_3 și în MDE_3, s. v.). Numai în DLR (care este un dicționar istoric) s-a procedat bine înregistrându-se sensurile adj. *turmentat* și ale verbului *turmenta* în ordine cronologică. Greșeala care s-a făcut chiar în acest dicționar este că *turmenta* (I) și *turmenta* (II) n-au fost tratate ca unități lexicale distincte, având în vedere că ele sunt omonime (cu sensuri și etimologii imediate complet diferite). La fel de nerecomandabil s-a procedat în același dicționar când sensul 2 al lui *turmenta* a fost pur și simplu comparat cu adj. *turmentat* (el însuși insuficient explicat din punct de vedere semantic și etimologic în DLR, s. v.). Realitatea este că din adjectivul *turmentat*, care are aspect clar de participiu trecut și care a dezvoltat, în limba română, sensul de „beat" sau „băut", a fost extras prin derivare inversă sau regresivă un nou verb, care este omonim cu cel împrumutat din franceză și al cărui sens este de „a (se) îmbăta", „a (se) ameți de băutură"[10]. În concluzie, se poate spune că româna contemporană cunoaște două verbe *turmenta*, dintre care unul este mai vechi și provine din fr. *tourmenter*, iar altul este mai nou, are un sens specific românesc și e format în limba noastră prin procedeul derivării regresive din adj. *turmentat*, anterior în limbă verbului *turmenta* (II). Că așa s-au petrecut lucrurile ne-o dovedește și faptul că dicționarele lui Șăineanu, Candrea și Scriban înregistrează numai pe *turmentat* „beat", considerându-l „ironic" sau „familiar". Primul și ultimul dintre cei trei lexicografi citează chiar sintagma *cetățean turmentat* cu evidente „rezonanțe" caragialești. În urma acestor precizări devine și mai evident faptul că lui *turmenta* (II) trebuie să i se consacre, în noile dicționare, un articol separat, întrucât el nu este, după cum am văzut, un produs direct al influenței franceze[11].

III. O VECHE ETIMOLOGIE POPULARĂ: *ZĂMOS* „PEPENE GALBEN"

Convingerea generală (inclusiv în lumea specialiștilor) este că subst. *zămos* „pepene galben", folosit mai ales în partea de nord a Moldovei, nu reprezintă altceva decât adj. *zemos* rostit ca în unele graiuri teritoriale, deci cu *e* în loc de *ă*

[10] Pentru alte exemple de verbe extrase din adjective cu o structură similară, vezi Theodor Hristea, *Derivarea regresivă postparticipială în limba română*, în LR, XXIX, 1980, nr. 5, p. 496–501.

[11] În cea de-a treia ediție a *Dicționarului de neologisme* (vezi DN_3, p. 1115), Florin Marcu și Constant Maneca explică adj. *turmentat* prin verbul *turmenta*, răsturnând, în felul acesta, adevăratul raport derivativ care există între cele două cuvinte: *turmenta* din *turmentat*, nu *turmentat* din *turmenta*. Aceiași autori înregistrează un singur verb *(turmenta)* și îl explică numai prin franceză, deși e clar că ne aflăm în fața unui tip cu totul special de „omonime etimologice" (în bine cunoscuta terminologie a lui Charles Bally). Vezi *Traité de stylistique française* (troisième édition), Genève-Paris, 1951, p. 44.

după consoanele constrictive *s* şi *z* (cf. *săcure*, *sădilă*, *zăr*, *zăstre* etc., în loc de: *secure*, *sedilă*, *zer*, *zestre* ş. a. m. d.). Chiar în DOOM (p. 663, col. 2) constatăm existenţa unui singur articol, în care este cuprins atât adj. *zemos* (cu fem. *zemoasă*), cât şi subst. *zemos* (cu pl. *zemoşi*). Impresia că *zemos* şi *zămos* constituie o singură unitate lexicală este atât de puternică şi de răspândită, încât ea se reflectă, mai întâi, în tratamentul pe care lexicografii propriu-zişi îl aplică acestor două cuvinte paronime. Astfel, H. Tiktin e convins că *zămos* provine din [pepene] *zemos* prin substantivarea adjectivului derivat din *zeamă* + suf. *-os* (vezi TDRG, s. v.), iar I.-A. Candrea comite o eroare similară înscriind în titlul aceluiaşi articol atât pe *zemos* (adj.), cât şi pe *zămos* „pepene galben" (subst.), cărora le atribuie o bază derivativă comună: *zeamă* (vezi CADE, p. 1461, col. 1). Urmându-i pe cei doi lexicografi citaţi, Al. Ciorănescu face şi el greşeala de a trece subst. *zămos* printre derivatele de la subst. *zeamă* (în DER, nr. 9476, p. 913, col. 2)[12]. Dintre dicţionarele mai noi, DLRM tratează cele două cuvinte într-un singur articol, admite că atât adjectivul, cât şi substantivul derivă de la *zeamă* + suf. *-os*, iar forma *zămos* nu o mai înregistrează nici măcar ca variantă regional-moldovenească, adică aşa cum fusese ea considerată în DLRLC (vol. IV, p. 743, col. 2, unde subst. *zemos* este separat de adjectivul „omonim"). Deşi am atras atenţia asupra acestei evidente erori[13], ea nu a fost evitată nici în cele două ediţii ale *Dicţionarului explicativ al limbii române* (DEX), unde, practic, se copiază articolul respectiv din DLRM. Procedându-se în felul acesta, se pierd din vedere mai multe lucruri şi se ignorează mai ales că *zămos* şi *zemos* nu au nimic comun din punctul de vedere al originii lor mai îndepărtate. Pentru a înţelege că aceasta este realitatea sunt absolut necesare următoarele precizări:

1. Atestările de care dispunem arată cât se poate de clar că *zămos* cu sensul de „pepene galben" se întrebuinţează exclusiv în Moldova, adică acolo unde şi pepenelui verde sau lubeniţei i se spune *harbuz*: „(Am trăit) furând noaptea harbuji şi *zămoşi* de prin harbuzării şi ascunzându-mă ziua prin copaci ca o gaiţă" (V. Alecsandri, în CADE, s. v.); „Panerul tău, ce-i galben întocmai ca şofranul, e plin cu-ndestulare de roze, de *zămoşi*" (C. Negruzzi, în DLRC, s. v. *zemos*); „Ogoarăle sunt ca făliile de *zămos*, adecă puţin rătunde" (M. Kogălniceanu, *ibid.*); „Se spune pepene verde harbuzului sau lubeniţei şi pepene galben *zamuzului* (*zămosului*) sau cantalupului"[14].

2. Ultima atestare este deosebit de interesantă şi de importantă, întrucât ea conţine şi varianta originară sau etimologică a lui *zămos*, care este, indiscutabil, *zamúz*. Din dicţionarul citat al lui August Scriban (vezi SDLR, p. 1431, col. 1,

[12] Acelaşi autor îl traduce pe *zămos* prin sp. *sandia*, ceea ce nu e bine, întrucât sensul acestuia este de „pepene verde" sau „lubeniţă", prin urmare altceva decât ceea ce exprimă mold. *zămos*.

[13] Vezi *Probleme de etimologie*, p. 273–274.

[14] Vezi Mihail Sadoveanu, *Opere*, vol. 20, Bucureşti, p. 522.

s. v. *zămos*), aflăm că pronunţarea *zamuz* „se mai aude în Botoşani", deci în partea de nord a Moldovei, şi că alături de această formă (ignorată de aproape toţi lexicografii noştri) există, de asemenea, variantele *zămuz* şi *zămoz*. Nu încape îndoială că, pornindu-se de la mai vechiul *zamúz* (înrudit prin finalul lui cu *harbúz*), s-a trecut, mai întâi, la *zămuz*, prin obişnuita închidere a lui *a* neacc. la *ă*. Următoarea etapă în modificările formale suferite de acest cuvânt a fost apariţia lui *zămoz*, care, prin analogie cu numeroasele derivate în *-os*, s-a transformat în *zămos* şi apoi în *zemos* (variantă considerată pe nedrept „literară" şi explicabilă atât prin etimologie populară, cât şi prin hipercorectitudine)[15].

3. Intervenţia etimologiei populare mi se pare că este cât se poate de firească în cazul de faţă. Şi aceasta pentru că, sub vechea lui înfăţişare, *zamuz* era un cuvânt cu o formă insolită, neanalizabilă şi, deci, nemotivată. Reacţia faţă de arbitrariul semnului lingvistic (după cunoscuta expresie a lui Antoine Meillet) nu putea să întârzie prea mult. Concretizată în cea mai autentică etimologie populară, această reacţie a dus la modificarea aspectului fonetic al acestui regionalism, devenit, în cele din urmă, un cuvânt cu formă internă clară (adică *zămos*), interpretat, în mod greşit, fireşte, ca un derivat de la *z(e)amă* + suf. *-os*.

4. O altă observaţie, care se impune cu relativă uşurinţă, se referă la faptul (nelipsit nici el de importanţă) că, prin finalul său, *zamuz* seamănă cu *harbuz*, care este tot un regionalism lexical moldovenesc şi care aparţine aceleiaşi sfere semantice. Această constatare ne îndreptăţeşte să presupunem că, în ultimă analiză, cele două cuvinte provin din aceeaşi sursă mai îndepărtată, care este, foarte probabil, limba persană[16]. Mai greu este să indicăm limba prin intermediul căreia am primit aceste două cuvinte de origine persană, însă, în principiu, trebuie să admitem că de unde l-am luat pe *harbuz*, tot de acolo l-am putut împrumuta şi pe *zamuz*. Lazăr Şăineanu afirmă că *harbuz* ne-a venit din turcă (vezi DU, s. v.), iar CADE şi mai ales DA îl urmează, ultimul dicţionar indicând chiar etimonul turcesc *harbuz* (în tom. II, p. 363, col. 2). În turcă nu am găsit însă decât forma *karpuz*, aşa că este mai prudent să-l explicăm pe *harbuz* prin ucraineană (cum procedează şi A. Scriban, DEX etc.), în care există, în mod sigur, *harbuz*, considerat un împrumut de origine persană. Din păcate, nu l-am găsit în ucraineană şi pe *zamuz*, dar poate că el a existat, cândva, ori a fost adus pe meleagurile nord-moldoveneşti de vreo populaţie migratoare care îl avea de la perşi.

[15] Pentru o completă explicaţie a lui *zemos*, trebuie invocat şi al doilea fenomen lingvistic, întrucât, după transformarea lui *zămoz* în *zămos* (prin etimologie populară), această variantă a fost percepută de vorbitori ca o rostire neliterară de felul lui *zăstre*, *zăşe* etc. Reacţionându-se faţă de presupusa modificare a lui *e* în *ă* după cons. *z*, s-a ajuns chiar la *zemos* (acceptat, finalmente, în limba literară).

[16] Comunicat, cu mulţi ani în urmă, de Cicerone Poghirc, referent neoficial la teza mea de doctorat *(Probleme de etimologie)*.

5. Ceea ce este foarte sigur e numai faptul că *zămos* nu poate fi considerat un derivat de la *zeamă* (rostit în cele mai multe graiuri *zamă*). Admiţând derivarea de la *zeamă*, nu văd cum s-ar mai explica celelalte variante amintite şi în primul rând *zamúz*, care e forma veche şi originară a cuvântului. Ca simplu derivat de la *zeamă* (adică aşa cum este el privit în majoritatea dicţionarelor noastre), cuvântul ar fi fost atât de clar, încât nimic n-ar fi putut interveni pentru a-i altera aspectul formal şi pentru a-l transforma într-un termen ininteligibil *(zamuz)*. Etimologia populară, pe care am invocat-o pentru a explica schimbarea lui *zamuz* în *zămos*, transformă un cuvânt cu aspect fonetic neclar într-unul mai mult sau mai puţin analizabil, deci nu distruge „forma internă" a acestuia. Ea o creează acolo unde nu există, acţionând, uneori, chiar împotriva sensului şi îndepărtându-se întotdeauna de adevăratul etimon al unui cuvânt. Cf.: *pelagră* (care devine *piele-largă*), c a l o r i f e r (pe care oamenii simpli îl transformă în *calu-de-fier*) sau v. fr. *coute-pointe* (< lat. *culcita puncta*), care a fost modificat în *courte-pointe*, deşi cuvertura e lungă, nu scurtă (fr. *court*, -e „scurt")[17]. De aceea este infinit mai logic să căutăm o explicaţie pentru transformarea vechiului *zamuz* în *zămos* decât a lui *zămos* în *zamuz*, fiindcă o astfel de schimbare nu era câtuşi de puţin necesară.

6. Ceea ce mai pierd din vedere cei care îl explică pe *zămos* prin adj. *zemos* (confundând, de fapt, cele două cuvinte) este şi faptul că pepenele verde are incontestabil mai multă zeamă decât cel galben (fie el chiar *cantalup*). De aceea era mai normal să i se spună *zemos* sau *zămos* celui dintâi. În engleză, spre exemplu, se spune *melon* pentru pepenele galben şi *water melon* pentru cel verde (*water* înseamnă „apă", iar, în cazul de faţă, „zeamă"). O situaţie similară descoperim şi în alte limbi, de pildă în germană, care foloseşte compusul *Wassermelone* pentru denumirea harbuzului (subst. *Wasser* având şi el sensul de „apă", „zeamă"). Acesta se opune lui *Zuckermelone* „pepene galben". Cf. şi fr. *melon* „pepene galben", care se opune lui *pastèque*, dar şi sintagmei *melon d'eau* „harbuz, lubeniţă, pepene verde". Precum vedem, şi această constatare de ordin logic ne obligă să excludem definitiv posibilitatea formării lui *zămos* în interiorul limbii române prin derivare de la *z(e)amă* + suf. adj. *-os*. El este, indiscutabil, alt cuvânt decât paronimul *zemos*, din care cauză n-ar mai trebui confundat cu acesta şi nici tratat împreună cu el în viitoarele noastre lucrări lexicografice.

Facultatea de Litere
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5–7

[17] Pentru acest ultim exemplu, vezi Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale* (ediţia a III-a), Paris, 1931, p. 238, şi J. Vendryes, *Le langage*, Paris, 1921, p. 212–213. În această ultimă lucrare se citează şi un alt exemplu, care merită să fie reprodus: „L'anglais *countrydance* «danse de campagne», emprunté lui-même au français, a répassé dans notre langue sous la forme *contredanse* qui n'a pas de sense" (p. 213).

Liliana Ionescu-Ruxăndoiu

STRUCTURI DIALOGALE LA CRONICARII MOLDOVENI

1.1. Ca majoritatea conceptelor larg folosite, conceptul de d i a l o g nu este nici precis, nici unitar definit. În mod obişnuit, termenul „dialog" se opune lui „monolog", desemnând o secvenţă de replici interconectate semantic, produse alternativ de cel puţin doi emiţători care se adresează unul celuilalt. Diversitatea situaţiilor comunicative, caracterizate prin posibilitatea existenţei unor forme mixte, de dialog monologat, pseudo-dialog sau monolog cu inserţii dialogale, creează adesea dificultăţi de ordin practic în încercarea de a eticheta neambiguu un anumit fragment discursiv.

Întemeindu-se pe concepţia lui M. Bahtin despre „dialogizarea interioară a discursului"(Bahtin, 1982, p. 134), cercetările mai noi asupra dialogului (de exemplu, cercetările membrilor Asociaţiei Internaţionale pentru Analiza Dialogului – I. A. D. A.; cf. Weigand, 1994, 1995) subliniază ideea că, în realitate, toate tipurile de interacţiune verbală, cu funcţie comunicativă sau fatică, reale sau ficţionale, orale sau consemnate în scris, sunt dialogice, întrucât presupun existenţa unui destinatar, care poate face uz sau poate fi privat de dreptul la replică.

Acest mod de a concepe dialogul presupune o perspectivă f u n c ţ i o n a l ă asupra utilizării limbii. Dintr-o asemenea perspectivă, succesiunea intervenţiilor nu mai este considerată drept o trăsătură a dialogului în ansamblu, ci numai a anumitor f o r m e ale acestuia (Weigand, 1994, p. 70). Definiţia tradiţională are în vedere exclusiv nivelul f o r m a l al uzului lingvistic.

1.2. Orientările funcţionale în studiul dialogului determină o serie de avantaje în analiza datelor oferite de textele narative. În cazul acestor texte, situaţia de comunicare se caracterizează prin prezenţa unui dublu sistem de relaţii de emitere şi receptare, aflate într-un raport specific: există o relaţie de bază, autor–cititor, care înglobează o serie variabilă de relaţii decurgând din condiţia de mimesis a literaturii (relaţii comunicative între personaje). Relaţia de bază prezintă ca particularitate faptul că receptorul este multiplu, nu este cunoscut emiţătorului şi nici coprezent cu acesta; de aici decurge o actualizare variabilă a relaţiei autor–cititor, cu fiecare lectură concretă. Ca urmare, atitudinea anticipativă a autorului poate avea în vedere fie cooordonate extrem de generale ale psihologiei şi comportamentului uman, şi nu trăsături individuale, fie caracteristici ale unui anumit grup, delimitat explicit ca reprezentând cercul de cititori căruia îi este destinat mesajul. Pe de altă parte, subordonarea relaţiilor comunicative dintre personaje

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 119–124, Bucureşti, 1997

față de relația fundamentală face ca acestea să nu fie semnificative în sine, ci numai în raport cu intențiile emițătorului de bază (autorul), altfel spus, sesizarea acestor intenții oferă cheia de lectură pentru schimburile verbale dintre personaje (cf. Ionescu-Ruxăndoiu, 1991, p. 31).

Concepția funcțională asupra dialogului ne permite să înțelegem mai bine mecanismul relațiilor comunicative reflectate de cronici și, în ultimă instanță, modul de constituire și diversificare a formelor dialogale în textele narative.

2. Marii cronicari moldoveni au scris într-o epocă în care configurația stilistică a limbii române era foarte diferită de cea actuală. Desprinzându-se, în bună măsură, de tradiția textelor religioase (Rosetti, Cazacu, Onu, 1971, p. 407), cronicile se situează la granița dintre ceea ce îmbracă astăzi forma lucrărilor științifice și a celor literare. De lucrările științifico-istorice le apropie intenția autorilor de consemnare a unor informații pentru posteritate; de literatură le apropie aspectul concret al discursului. Desigur că între cronicari există diferențe: la Gr. Ureche și M. Costin preocuparea pentru exactitatea datelor este explicit și frecvent subliniată, atitudinea autorilor fiind cu precădere de tipul celei a omului de știință, în timp ce la I. Neculce subiectivismul și emoționalitatea, specifice îndeosebi artistului, sunt dominante.

Oricum, valențele literare identificabile în toate cronicile nu sunt determinate de intenții de ordin estetic ale autorilor, ci sunt rezultat al conștiinței existenței unui destinatar, de a cărui curiozitate și interes depinde asumarea condiției de cititor; cu alte cuvinte, destinatarul trebuie „cultivat" atât prin forme directe de a-l implica în structura textului, cât și printr-o relatare care să-l atragă.

Desigur că și în cazul cronicilor, ca în cazul oricărui text scris, organizarea discursivă este supusă unor convenții interne, cristalizate în timp. Cronicarii au avut la îndemână relativ puține modele. Pe de o parte, lucrări cu conținut similar ale unor autori străini, pe de alta, lucrări care, în original sau în versiuni traduse în diverse limbi (unele și în română), circulau în epocă în țările românești, îndeosebi *Biblia* și cărțile populare. Mai ales cea de a doua categorie de lucrări oferea sugestii privind posibilitățile de a varia expresia într-un text narativ. Mai eficientă decât modelele livrești trebuie să fi fost însă experiența comunicativă cotidiană a cronicarilor, care conducea în mod firesc la alternarea relatării propriu-zise cu forme ale reprezentării directe a expresiei raporturilor verbale dintre eroii unei relatări. În alți termeni, amestecul de „stiluri" semnalat de cercetătorii cronicilor (cf., de exemplu, Rosetti, Cazacu, Onu, 1971, p. 292–293, 346–350; Mancaș, 1972, p. 53 etc.), alternarea – în grade variabile – a stilului indirect cu cel direct, concretizat prin menționarea unor replici izolate sau a unor succesiuni de replici, și chiar cu secvențe în stil indirect liber este nu numai un produs al imitării deliberate a unor modele, ci și un produs s p o n t a n , al transpunerii în scris a unor modalități caracteristice comunicării orale. Texte dialectale publicate în ultimele decenii,

îndeosebi cele trei volume *Texte dialectale – Muntenia*, pun în evidență frecvența deosebită cu care alternează stilurile vorbirii în limbajul popular curent.

3. Vom încerca, în cele ce urmează, să identificăm și să interpretăm succint, în lumina precizărilor teoretice de sub 1. și 2. formele de concretizare a raporturilor dialogale în cronicile moldovenești.

3.1. RELAȚIA AUTOR – CITITOR

Pentru cronica lui Gr. Ureche este specifică plasarea autorului pe o poziție de maximă obiectivitate. Atenția acordată cititorului se manifestă i n d i r e c t, prin sublinierea continuă a grijii cronicarului de a nu-i furniza informații false. Extrem de prudent, Ureche menționează cu grijă sursele de date folosite, pe care le tratează critic, relevând diferențele dintre mențiunile din lucrările autohtone și din cele străine (cf., de exemplu, U, 77–78, 80, 83, 88, 101, 122, 126 etc.). Când informația provine din tradiția orală, autorul apelează la formule impersonale: *zic unii* (U, 103, 119, 147), *spun* (U, 156), *zicu să fie zisu* (U, 142, 148, 153), refuzând să-și asume adevărul mențiunilor respective.

M. Costin și I. Neculce se adresează direct cititorilor. Formule nominale la vocativ apar la ambii cronicari: la Costin – numai în *Predoslovie* (*iubite cititoriule* – C2, 55), la Neculce – atât în *Predoslovie* (*cetitorilor* – N, 8; *fraților cetitorilor* – N, 9), cât și în textul cronicii (*fraților* – N, 239; *iubiți cetitori tineri* – N, 254; *fraților moldoveni* –N, 276; *fraților, boiari moldoveni* – N, 303 etc.). Alături de acestea, sunt prezente forme de pers. a II-a ale verbelor și pronumelor, făcând trimitere la un receptor nedesemnat, în construcții prin care se dirijează, în maniere diferite, interpretarea evenimentelor sau a manifestărilor despre care se relatează. Costin procedează prin anticiparea reacțiilor cititorilor (cf., de exemplu: „Nice *te mira*, cum de au putut domnii a îmbla în zarve..." – C2, 89; „Deci, *să știi* că țările pre atunce acestea nu era așea suppuse..." – C2, 89; „Alte vacuri *să socotești* țărâlor acestora pre atunci" – C2, 90 etc.). Neculce apelează frecvent la structuri imperative cu verbul *a căuta*, cu semnificații diverse: „a încerca", dar și „a privi" (cf., de exemplu: „*Căutați* de *videți* ce sfat și lucru de nemic !" – N. 132; „En *căutați* acmu greșala lui Cernat și *căutați* și mila și bunăstarea lui Antiohi-vodă...!" – N. 142; „*Căutați* acum de *socotiți* cea fără de năroc țară și oameni" – N. 158 etc.).

Semnalăm, de asemnea, un tip particular de structuri anticipative la M. Costin: cronicarul își imaginează posibile reacții ale cititorului și oferă răspunsuri:

„Nu pociu tăcea aice pentru cetatea Hotinului, [...], de nu de altă nedejde pentru trecătoarea, în care să hie fără grije, s-au cuvinit să să puie oameni sineți. *Și ce oameni ?* 30 de nemți să hie pus [...] *Au n-au fostu hrană ?* Pâinea a unui satu de la Hotin ar hi putut a ținea un anu [...] *Și de mi-i întreba, îți răspundzu că de ar hi fostu doamna lui Vasilie vodă ...* " (C1, 144); „*Ce vei dzice*: «Fost-au acolea sârbi, unguri, leși, nu numai munteni». *Așea ieste*, leși au fostu puțini" (C1, 152).

De remarcat că asemenea structuri, reflectând o atitudine de solidarizare cu cititorul, vor deveni un procedeu frecvent folosit în proza modernă, îndeosebi la Caragiale (Ionescu-Ruxăndoiu, 1991, p. 98).

3.2. RELAȚII COMUNICATIVE ÎN PLANUL EVENIMENTELOR NARATE

La Gr. Ureche, formele directe de expresie a acestor relații sunt rare. În majoritatea cazurilor, ele consemnează situații de comunicare particulare, în care interacțiunea are loc între un individ și o instanță colectivă. Formula introductivă *zicu să fie zisu* (se poate nota combinația mărcilor semantice [+ impersonal], [+ ireal]) precedă atât replici relatate (în stil indirect): „zicu să fie zisu că de să va scula, va popi și el pre unii" (U, 148), cât și replici reproduse (în stil direct): „Atuncea zicu să fie zisu Ion vodă: «Caută că eu multe feliuri de morți groaznice am făcutu»" (U, 153).

La toți cronicarii moldoveni replica unică în stil direct, inserată în narațiune, cu aparență de citat, dar lipsită de funcția generalizatoare sau ilustrativă a acestuia, reprezintă cazul cel mai obișnuit.

Situațiile dialogate îmbracă forma particulară a combinațiilor între replici relatate și replici reproduse, diferențele dintre cronicari în privința utilizării acestui procedeu fiind de natură cantitativă: la Gr. Ureche numărul lor este relativ redus; combinații mai numeroase apar la M. Costin și în *O samă de cuvinte*. Cf., de exemplu:

„Multu i-au adus aminte să nu facă împotriva direptății, să nu să întoarcă mâniia lui Dumnezeu spre dânsul. Ci el den gândul său nu i-au lăsat, ci încă au fost zicând: «Voao vă iaste lucrul beserica să păziți [...]»" (U, 109); „Și dacă l-am deșteptat, îndată au dzis: «Au perit-au cei boieri ?» Și dacă i-am spus că au peritu, au suspinat greu, dzicându: «Ah ! Ce s-au făcut !»" (C2, 125); „L-au întrebat viziriul ce om iaste și de unde iaste, și au zis: «Cunoști-mă pre mine au ba ?» Iar Ghica-vodă s-au spus de unde iaste de locul lui, iar a cunoaște pe viziriul nu-l cunoștea. Atuncea viziriul [...] s-au spus și au dzis: «Ții minte [...]»" (N, 30).

Un loc aparte în concretizarea textuală a situațiilor dialogale îl ocupă combinațiile între replici în stil indirect liber și replici reproduse și / sau relatate, prezente, în proporții diferite, în toate cronicile. Cf., de exemplu:

„Deciia Ștefan-vodă strâns-au boiarii țărâi [...], și i-au întrebat pre toți: iaste cu voe, lor tuturor, să le fie domnu ? Iară ei cu toții au strigat într-un glas: «În mulți ani de la Dumnezeu să domnești !»" (U, 82); „L-au întrebat după aceste și de lucruri ce se vădescu despre unguri, [...], știe ceva, au ba ? Tare s-au apucat serdariul că nu știe nemică [...] Și cum să hie el amestec la unile ca acelea [...], dzicându cu glas: «Cine au fostu, doamne, mai credzut la măriia ta [...]»" (C2, 123); „Și au întrebat Ștefan-vodă pre sihastru ce va mai face [...]; închina-va țara la turci, au ba ? Iar sihastrul au zis să nu o închine [...]" (N, 14).

Succesiunea de replici în stil direct, una cu funcție inițiativă, alta cu funcție reactivă, este un caz rar la Gr. Ureche:

„I-au întrebat pre dânşii: «Ce oameni sânteţi ?» Şi au zis: «Sântem păscari»" (U, 138), devenind mai frecventă la M. Costin şi la I. Neculce (îndeosebi în *O samă de cuvinte*). Chiar şi la aceşti cronicari însă, de ce mai multe ori, replicile care se succedă constituie perechi de tipul întrebare–răspuns (cel mai simplu tip de structură conversaţională), cu puţine excepţii, fiecare replică fiind introdusă printr-un verb dicendi:

„S-au apropiiat şi i-*au dzis*: «Să ei aminte, împărate, [...]» *Au răspunsu* Pir copilului: «Cu anevoe [...]»" (C2, 118); „Argaţii lui *au zis*: «Dar noi ce om face, doamne, cu carăle cu peştile ?» Iar el *au zis*: «Să fie carăle cu peşte, cu boi cu tot, a voastre»" (N, 17).

Mai rare sunt situaţiile în care se creează o suită conversaţională, consemnându-se opinii divergente, care reclamă intervenţii cu funcţie argumentativă, ca în acest exemplu din cronica lui I. Neculce:

„Atuncea toţi boiarii, audzind, s-au bucurat [...] şi au dzis: «Bine ai făcut, măriia-ta [...]» [...]. Numai Iordachi Ruset vornicul au dzis atunce: «Te-ai can grăbit, măriia-ta, cu chiematul muscalilor [...]» Răspuns-au Dumitraşco-vodă, dzicând: «Nu mai era vreme a mă mai chivernisi, temându-mă ca să nu mă apuce turcii»" (N, 229).

În cazul tuturor formelor dialogale, prezenţa verbelor dicendi cu funcţie introductivă reduce mult dinamismul scenelor.

4. Adoptând o înţelegere mai largă a conceptului de dialog, putem remarca un anumit tip de u n i t a t e s t r u c t u r a l ă a cronicilor moldovene. Astfel, la Gr. Ureche, absenţa formelor invocării directe a cititorului, în planul relaţiei comunicative de bază, se corelează cu numărul redus de enunţuri în stil direct, în planul evenimentelor narate. La M. Costin şi la I. Neculce însă, expresiei directe a relaţiei autorului cu cititorul îi corespunde o pondere mai ridicată a formelor stilului direct, care accidentează relatarea propriu-zisă.

Pe de altă parte, se poate constata o anumită evoluţie a dialogismului în discursul cronicarilor, a cărei motivaţie se leagă atât de caracteristicile individuale şi de formaţia fiecăruia, cât şi de poziţia lor faţă de evenimentele relatate. Scriind despre o perioadă pe care nu a trăit-o, Ureche nu îşi permite să complinească prin apelul la imaginaţie lacunele surselor de informaţie. El nu evocă scene, ci relatează şi, eventual, evaluează întâmplările şi personajele istorice. Pentru M. Costin şi I. Neculce, scrierea cronicilor este – în bună măsură – un prilej de rememorare a unor evenimente cărora le-au fost eroi sau martori şi, ca atare, de reprezentare a unor momente cheie. Atitudinea lor este asemănătoare celei a oricărui om care relatează experienţe personale. În cazul legendelor din *O samă de cuvinte*, atitudinea dialogică marcată a cronicarului se explică prin sursa populară a acestora. Ea constituie un aspect caracteristic al oralităţii.

BIBLIOGRAFIE

a) Lucrări de referință:

Bahtin, M., *Probleme de literatură și estetică*, București, Editura Univers, 1982;

Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, *Narațiune și dialog în proza românească*, București, Editura Academiei, 1991;

Mancaș, Mihaela, *Stilul indirect liber în româna contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972;

Rosetti, Al., Cazacu, B., Onu, Liviu, *Istoria limbii române literare*, I, București, Editura Minerva, 1971;

Weigand, Edda, *Discourse, Conversation, Dialogue*, în *Concepts of Dialogue*, Tübingen, Max Niemeyer, 1994; *Looking for the Point of the Dialogic Turn*, în *Future Perspectives in Dialogue Analysis*, Tübingen, Max Niemeyer, 1995.

b) Surse de material:

C1= Costin, Miron, *Opere*, ediția P. P. Panaitescu, [București], E.S.P.L.A., 1958;

C2 = Costin, Miron, *Opere alese*, ediția L. Onu, București, Editura Științifică, 1967;

N = Neculce, Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția G. Ștrempel, București, Editura Minerva, 1986;

U = Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția L. Onu, București, Editura Științifică, 1967.

Facultatea de Litere
București, str. Edgar Quinet nr. 5–7

Mihaela Mancaş

DESCRIEREA ÎN CRONICILE MOLDOVENEŞTI

1. Intrată mai târziu decât naraţia în atenţia studiilor moderne de stilistică, descrierea are – în structura textului – un statut mai puţin precizat decât al acesteia. Definită, la nivelul organizării discursive, ca „o secvenţă de suprafaţă care se opune dialogului, povestirii etc"[1], cu completarea ulterioară că o consideră unitate textuală controlată de operaţii cu dominantă ierarhizantă, taxinomică, paradigmatică[2], descrierea este situată în opoziţie cu naraţia; se consideră – în general – că ea ar reprezenta o p a u z ă n a r a t i v ă, întrerupere în secvenţa naraţiei, centrată pe un p a n t o n i m, arhilexem care face oficiul de termen unificator şi a cărui prezenţă este facultativă în manifestarea textuală[3]. (Pantonimul poate fi asimilat cu conţinutul / tema / motivul descrierii; el poate apărea materialmente în text – *priveliştе*, *casă*, *grădină* etc. – sau poate fi doar presupus, pe baza celorlalte detalii descriptive, care joacă pe lângă el rolul elementelor constitutive ale unui câmp semantic; de exemplu: *straturi*, *flori*, *iarbă*, *alei*, *arbori* pentru pantonimul *grădină*).

Preocupările pentru clasificarea semantică a descrierilor sunt, însă, mai vechi. La începutul secolului al XIX-lea, sistematizând principii ale retoricilor antice, Pierre Fontanier distingea mai multe tipuri de descriere, stabilite – cu unele exagerări clasificatoare – în funcţie de conţinutul lor exact, asimilate figurii poetice şi subsumate categoriei mai largi a „figurilor de gândire prin dezvoltare"[4]: t o p o g r a f i a (descrierea unui loc, peisaj etc.,), c r o n o g r a f i a (caracterizarea temporală a unui eveniment ori a unei epoci), p r o s o p o g r a f i a (descrierea calităţilor fizice ale unei persoane: figură, corp, trăsături particulare), e t o p e e a (descrierea de moravuri, caractere, vicii, virtuţi), p o r t r e t u l (reuniune a etopeei cu prosopografia, descriere îmbinând trăsăturile fizice şi pe cele morale), p a r a l e l a (combinare între două descrieri, construite prin asemănare sau opoziţie) şi t a b l o u l (detaliere a unei acţiuni, a unui fenomen sau eveniment). Se poate observa că tipologia descrierilor – în concepţia lui Fontanier – acoperă o mai largă înţelegere a procedeului, incluzând, de exemplu, descrierile statice şi pe cele dinamice, descrierile propriu-zise şi pe cele narativizate, în fine – descrierile „fizice" şi pe

[1] A. J. Greimas, J. Courtès, *Sémiotique. Dictionnaire raisonné de la théorie du langage*, Paris, Hachette, 1979, s. v.

[2] Philippe Hamon, *Du Descriptif*, Paris, Hachette, 1993, p. 9–36, 85–126; Jean Molino, *Logiques de la description*, în „Poétique", 91 (sept. 1992), p. 363–382.

[3] Philippe Hamon, *op. cit.*; vezi şi J. M. Adam, A. Petitjean, *Le texte descriptif. Poétique historique et linguistique textuelle*, Paris, Nathan, 1989, p. 3–24.

[4] Pierre Fontanier, *Les figures du discours*, Paris, Flammarion, 1968, p. 422–431.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 125–136, Bucureşti, 1997

cele „morale". Studiile de gramatică a textului au izolat mai târziu aceste tipuri, distincţia dintre descriere şi naraţie rămânând criteriul de bază în caracterizarea unui anumit tip de text. Încercăm să demonstrăm în ce măsură această opoziţie se justifică în proza istorică românească din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea (în cronicile moldoveneşti) şi care a fost modalitatea de introducere a descrierii în tipul de cultură arhaică pe care aceste texte îl reflectă.

2. Definiţia, caracteristicile şi tipologia – clasică ori modernă – a descrierii relevă o trăsătură esenţială a acesteia: descrierea este un „model" universal, valabil pentru orice perioadă istorică, din Antichitate până în epoca actuală, şi recreat o dată cu apariţia fiecărei literaturi. De la descrierea scutului lui Achile în epopeea homerică, trecând prin *locus amoenus* al romanului Greciei antice, regăsit în secolul al XVIII-lea francez şi englez, prin literatura romantismului şi până în proza modernă, statutul descrierii nu s-a modificat prea mult, căci majoritatea tipurilor descriptive au existat încă din primele momente ale configurării procedeului[5].

Chiar dacă descrierea a apărut din timpuri imemoriale, trebuie să admitem totuşi că autonomizarea ei măsoară evoluţia unei culturi. Contextul semnificant al descrierii homerice va fi esenţial altul decât acela al descrierii din proza modernă. *Istoriile* lui Herodot, de exemplu, nu conţin descrieri, în ciuda zecilor de puncte „critice" ale textului, pe care un autor de după Renaştere le-ar fi introdus. În acest sens, dimensiunile, tipul şi ponderea textuală a descrierilor din cronicile moldoveneşti plasează clar aceste opere în faza arhaică a culturii române. Se demonstrează din nou că fiecare cultură naţională, cu specificul ei irepetabil, reface totuşi „modelele" culturii europene la care ea participă.

În ilustrarea acestei realităţi constă, credem, interesul unei analize a descrierii în literatura românească veche: pe baza unor modele culturale cunoscute în linii mari, cronicarii au transpus conceptul de descriere în propria lor operă istorică. Au utilizat doar unele tipuri descriptive, în forme uneori sintetice şi elementare, alteori neaşteptat de evoluate, armonizate cu alte particularităţi de stil, lexic ori sintaxă care le erau caracteristice. Modelul descrierii se regăseşte, însă, în esenţă de la primele pagini de proză originală. Schiţa evoluţiei şi a dezvoltării procedeului pe care intenţionăm să o prezentăm în rândurile de faţă va trebui completată ulterior cu exemple şi texte mai numeroase.

Din raţiuni determinate în parte de conţinutul operei lor primordial istorice, cronicarii moldoveni nu practică decât anumite tipuri de descriere: pe primul loc, în ordinea frecvenţei, se situează portretul (cu ambele sale posibilităţi de realizare, adesea îmbinate, etopeea şi prosopografia); urmează tabloul (de obicei sub forma unor scene de luptă, de dispunere a taberelor adverse ori de ceremonial, adesea narativizate); în fine – topografia, cel mai slab reprezentat tip, căci *topos*-ul descrierii de interior, de peisaj ori vestimentaţie a fost probabil considerat – încă de la începuturile existenţei modelului descriptiv – ca o formă proprie mai

[5] J. M. Adam, A. Petitjean, *op. cit.*, p. 3–6.

curând operei de ficţiune decât celei istorice[6]. Căci pentru cronicar descrierile sunt pauze care opresc naraţia ori intervin acolo unde nu este nimic de povestit; excepţia o constituie portretele, care ocupă în text un loc precis determinat: portretele domneşti, cele mai numeroase, apar de obicei la urcarea în scaun sau la moartea domnitorului.

Analiza procedeelor propiu-zise de construire a descrierii permite încă o observaţie cu caracter general-comparativ: situată în limitele secvenţei enumerative care o defineşte, descrierea se prezintă diferit şi – s-ar putea spune – gradat la cei trei cronicari moldoveni, atât din punctul de vedere al complexităţii „efectului de listă", cât şi din acela al tipurilor descriptive predilecte. Din raţiuni diverse, în mare măsură dictate de dificultăţile adaptării limbii la modelul descriptiv, forme simple vor apărea în descrierile lui Gr. Ureche, realizări sintetice şi clasice (datorate unor modele din operele istoricilor Antichităţii) la M. Costin, iar descrieri mai libere, ample, mai puţin debitoare faţă de modele şi alunecând spre narativ – la I. Neculce.

3. Portretul este cea mai veche formă de descriere existentă în opera cronicarilor. Explicaţia o constituie faptul că atât Gr. Ureche, cât şi, mai ales, M. Costin au fost influenţaţi de lectura istoricilor antici şi de cronicile poloneze ale timpului lor. Condiţiile specifice scrierii istorice impun o anumită structurare a portretului. Chiar în formele sale complete, etopeea (descrierea aspectelor morale) ocupă locul esenţial şi este majoritară în comparaţie cu prosopografia (descrierea fizică). Uneori apare chiar etopeea pură, aşa cum se întâmplă cu majoritatea portretelor lui Gr. Ureche şi cu o parte a celor din cronica lui M. Costin, căci aceşti autori nu fac (în cea mai mare parte) portretul unor personaje istorice pe care să le fi putut cunoaşte direct. Tradiţia culturală istorică şi eventuala portretistică murală a ctitoriilor domneşti dau naştere cunoscutelor portrete din scrierile primilor doi cronicari: acestea se situează de obicei, în economia textului, la sfârşitul domniilor şi reprezintă un fel de concluzie-necrolog asupra vieţii celui portretizat:

Daca muri Roxanda doamna lui Alixandru vodă şi rămasă domniia pre fiiu-său Bogdan vodă sângur, el cumu-ş era blândŭ şi cucérnic aşa tuturora arăta direptate, de să vedea că nimica nu s-au dipărtat de obicéiul tătâne-său. Nici de carte era prost, la călărie sprinten, cu sulița la halca nu pre lesne vrea avea protivnic, a săgita din arc tare nu putea fi mai bine. Numai ce era mai di treabă domnii lipsiia, că nu cerca bătrânii la sfat, ci de la acei tineri din casă lua învăţătură, iubiia glumile şi măscăriile şi jocuri copilăreşti. Mai apoi lipi de sine léşi de-i era şi de sfat şi de a bate halcao cu sulița, răsipind avérea domnească (Ureche, 194)[7]; *Preste scurte vrémi după aşedzarea domniei lui Ştefan vodă, ş-au fârşit dzilele sale şi Matei vodă domnul muntenescŭ, **omŭ fericit preste toate domniile aceii ţări, nemândru, blândŭ, direptŭ om de ţară, harnic la războaie, aşea neînfrântŭ şi nespăimat, cât poţi să-l asameni cu mari oşténi a lumii*** (Costin, 168).

[6] Vezi, de exemplu, în acest volum, studiul Mariei Cvasnîi-Cătănescu, *Tehnici descriptive la D. Cantemir*, p. 55–62.

[7] Trimiterile se fac la următoarele ediţii: Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţărâi Moldovei*, ediţia a 2-a, Bucureşti, ESPLA, 1958; Miron Costin, *Letopiseţul Ţărâi Moldovei*, în *Opere*, Bucureşti, ESPLA, 1958; I. Neculce, *Letopiseţul Ţărâi Moldovei*, Bucureşti, EPL, 1953.

Există la Gr. Ureche un portret construit din două părţi distincte, separate în text, portretul lui Petru Rareş:

Domnind Pătru vodă ţara Moldovii ca un domn vrednic, cum să cade, cu di toate podoabile câte trebuiesc unui domnu de cinste, că boierilor le era părinte, pre carii la cinste mare-i ţinea şi din sfatul lor nu ieşiia. ***Ţărâi era apărătoriu, spre săraci milostivu, pre călugări şi pre mănăstiri întăriia şi-i miluia, cu vecinii de prinprejur vieţuia bine, de avea de la toţi nume bun şi dragoste, de nu era a zice cum nu ieste harnic de domnie.*** *Judecata cu blândeţe şi fără făţăriie o făciia. [...] Şi aşa Pătru vodă putem să-i zicem cel Milostivu, că binile său au lipădat pentru ţară, care ca acesta nu s-au mai aflat.* ***Era domnu blându, ca o matcă fără ac, la judecată dreptu, nebeţiv, necurvar, nelacom, nerăsipitoriu, putém să-i zicem că toate pre izvod le-au ţinut, ca să nu să zmintească. Acestu Pătru vodă au domnit întru amândoao domniile doisprăzéce ani şi jumătate*** (Ureche, 218–219).

Ambele componente sunt realizate ca forme de etopee, ceea ce constituie încă un argument că pentru autor nu descrierea propriu-zisă, ci caracterizarea morală prezintă interes; intenţia artistică nu lipseşte însă, pentru că pantonimului (aproape mecanic constituit, în cazul portretului, de numele propriu) şi paradigmei materializate prin epitet, enumerare ori paralelism i se adaugă şi figura de stil, rară încă în această perioadă (*era domnu blându, ca o matcă fără ac*).

Alteori, există o combinare, dar ea înclină decis în favoarea etopeei, chiar dacă se fac referiri la aspectul fizic al celui descris. Cunoscutul portret al lui Ştefan cel Mare nu e singurul aflat în această situaţie; istoria literară a încercat chiar să facă o apropiere directă între acesta şi portretele marilor figuri ale Antichităţii, în special cu portretul lui Hanibal din opera lui Titus Livius[8].

Fost-au acestu Ştefan vodă ***om nu mare de statu, mânios şi de grabu vărsătoriu de sânge nevinovat;*** *de multe ori la ospéţe omorârea fără judeţu.* ***Amintrilea era om întreg la fire, neleneşu, şi lucrul său îl ştiia a-l acoperi şi unde nu gândiiai, acolo îl aflai.*** *La lucruri de războaie meşter, unde era nevoie însuşi se vârâia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăpteaze şi pentru acéia raru războiu de nu biruia. Şi unde-l biruia alţii, nu pierdea nădéjdea, că ştiindu-să căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor. Mai apoi, după moartea lui şi ficiorul său, Bogdan vodă,* ***urma lui luasă, de lucruri vitejeşti, cum să tâmplă din pom bun, roadă bună iese*** (Ureche, 120).

Şi M. Costin îşi construieşte astfel unele portrete din prima parte a cronicii:

Înţelegându Ion vodă, feciorul lui Vasilie vodă, poticala tătâne-său în Ţara Muntenească, au strânsu boierii ce era puşi la boierii pe lângă sine şi le-au dzis, cum el, nefiindu de domnie, pentru slabă sănătate ce avea (că ***era Ion vodă omu slabu şi deznodatu şi de mâni şi de picioare, cum n-ar hi fostu feciorul lui Vasilie vodă, care era ca un leu şi la hire şi la trup),*** *iară tătâne-său lasă scaunul domniei. Şi au venit Vasilie vodă iară în scaun* (Costin, 117).

[8] Pompiliu Constantinescu, *Umanism erudit şi estetic*, în *Scrieri alese*, Bucureşti, ESPLA, 1957, p. 88–101; id., *Umanismul lui Grigore Ureche*, *ibid.*, p. 102–110. Pentru statutul portretisticii în limba literară veche, vezi Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare de la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediţia a 2-a, Bucureşti, Minerva, 1971, p. 254–255, 268–269, 294–295, 348–349.

O variere către narativ a modelului descriptiv poate apărea totuşi: cu ingeniozitate, M. Costin adaugă etopeei o ilustrare aforistică ce nu-i aparţine; în aparenţă, o replică în stil direct a domnitorului portretizat e destinată să-i demonstreze calităţile morale. Din punctul de vedere al derogării de la normele fixe ale tipologiei, M. Costin este primul autor care argumentează etopeea cu o scenă nu propriu-zis dialogată, dar cuprinzând replicile succesive ale aceluiaşi personaj:

Fost-au acestŭ domnŭ, Radul vodă, deplin la toate şi întreg la hire. Cuvântul ce-l grăiia ca o pravilă era tuturora, giudeţele cu mare dreptate şi socoteală, fără făţărie, cu cinste, iară nemăruia cu voie veghiată. ***Avea acestŭ cuvântŭ :*** *„Domnul hiecare, cândŭ giudecă pre un boierinŭ cu un curtean, ochii domnului să fie pre boierin, iară giudeţul pre calea sa să margă. Şi aşea, cândŭ să părăşte un curteanŭ c-un ţăran, mai de cinste să fie curteanul şi la cuvântŭ şi la căutătura domnului, iară nu abătându-să giudeţul din calea sa cea direaptă". Şi la multe divanuri, către vornicii cei de gloată* ***dzicea:*** *„Vornice, dzi celui om mâine să mai iasă la divan", ferindŭ să nu să hie greşit cumva giudeţul. (...) Cu boierul ca c-un boieriŭ, cu slujitoriul ca c-un slujitorŭ, cu ţăranul ca c-un ţăran făcea voroave şi tot cu blândéţe şi cu mare înţelepciune, că deşi era răpit la vremea sa, iară nu îndelungŭ* (Costin, 89).

O reală evoluţie în construcţia portretului apare numai din a doua parte a cronicii lui M. Costin, când autorul descrie personaje pe care le-a cunoscut ori despre care a avut date directe; construcţia livrescă face loc unei structuri mai libere, câteodată ilustrată narativ. Un bun exemplu îl constituie portretul lui Timuş Hmelnitchi, ginerele lui Vasile Lupu, răspândit în text sub forma unor fragmente descriptive pure alternând cu altele narativizate, din care, în final, se încheagă poate cel mai pregnant portret al cronicii:

Aicea în Iaşi, până la purcesul lui Vasilie vodă în Ţara Munteneascâ, au perit Cotnarschii pisariul leşescŭ de credinţă a lui Vasilie vodă, omŭ deplin la toate trébile, de Timuş ginerile lui Vasilie vodă, ***den hirea lui acea de tiran ce era şi de om sălbatecă şi fără nice o frică de Dumnedzău,*** *scornindŭ pricină că ieste leah şi el opriia pre Vasilie vodă să nu-şi dea fata după Timuş. (...) Şi tot acolea, fără nice o vină, Timuş, pentru un cuvântŭ ce au dzis în sfat Bohun, au scos sabia Timuş şi au lovit pre Bohun într-un umăr, de care rană în toată calea acéia Bohun au îmblat cu mâna legată.* ***Acéla om cu hirea de hiară sălbatecă era Timuş !*** *Nu cutedza nime un cuvântu, den polcovnici, să dzică, să îndireptédze lucrurile oştilor. Ce, dendată, pre purtatul trébilor, ce era den Timuş,* ***omŭ tânăr şi fără nice o socoteală,*** *să cunoştea că nice la un folos nu vor ieşi lucrurile. (...) Multŭ au stătut Vasilie vodă, sfătuindu-l să rămâie acéia dzi (...).* ***Ce, cui să zicea acéste, sau cu cine să sfătuiia ? Cu unŭ omŭ în hirea hierălor.*** *Polcovnicii carii era, unul un cuvântŭ nu cutedza să dzică, că numai pentru un cuvântŭ, cu sabiia zmultă da ca-ntr-un dulău într-însul. Şi Bohun polcovnicul cu mâna legată de rană cu sabie, făcută de dânsul, îmbla ca fără sine* (Costin, 148–151).

Sub anumite aspecte, I. Neculce se supune modelului devenit tradiţional, fie limitându-se la etopee, fie combinând-o cu elemente de prosopografie, în câteva remarcabile portrete canonice:

Şi n-au zăbăvitŭ dup-acesta sfat Şerban-vodă ş-au şi murit. Dzic să-l fie otrăvitŭ fraţâi lui, stolnicul Constantin şi spătarul Mihai, ***că era un om groznic: nu veghè nimărui voia. Om***

mare la stat, cu ochii ca de bou, harnic, darnicŭ , milă făcè mare la streini, la slujitori. Cheltuiè mult, să-ş facă nume, iar nu să strângă (Neculce, 111); *Acest domnu Cantemir-vodă au fost de oameni proşti de la ţinutul Fălciiului. (...) Şi era om viteazŭ şi cu sfat bun. După aceea, viindu aice în ţară în Moldova şi slujindu bine, l-au pus căpitan mare, şi apoi au fost şi sărdariul, şi mai pe urmă au fost şi cliucer mare. Fost-au şi capichihaie la Poarta împărăţii, ştiindu limbi multe şi fiind om bătrân. (...) Carte nu ştiè, ce numai iscălitura învăţasă de o făcè. Practică bună avè la voroavă, era sănătos, mânca bine şi bè bine. Semne multe avè pe trup de la războaie, în cap şi la mâini, de pe cându fusese slujitoriu în Ţara Leşască. La stat nu era mare; era gros, burduhos, rumăn la faţă, buzat. Barba îi era albă ca zăpada. Cu boierii trăiè până la o vreme, pentru că era om de ţară şi-i ştiè pe toţi, tot anume, pre careli cum era. Şi nu era mândru, nici făcè cheltuială ţărâi, că era un moşneagŭ fără doamnă. Şi avè doi ficiori, beizadele, pre Antiohii şi pe Dumitraşco, şi era zălog la Poartă şi cu alţi ficiori de boieri. Şi era bine în ţară dintr-alteli, numai nu putè trăi oamenii de poghiazuri leşeşti, că era ţara pustie din Iaşi în sus* (id., 101–102).

Nu acesta este, însă, specificul lui Neculce; pentru literatura română veche, în domeniul portretizării, ultimul mare cronicar constituie exemplul tipic de incapacitate pur descriptivă şi de modificare a modelului canonic către descrierea narativizată. Să remarcăm şi că transpunerea este mai puţin obişnuită pentru portret, descrierea locurilor sau a tablourilor fiind, în general, mai compatibilă cu acest fel de amalgamare. Cel mai cunoscut şi mai reuşit este, în cronica lui Neculce, portretul narativizat al lui Dumitraşcu Cantacuzino:

Dumitraşco-vodă era un om bătrân, grec ţărigrădean de neamul lui, de Cantacozoneşti. Şi mai nainte vreme fusesă visternic mare şi-n Ţara Muntenească, la Gligori-vodă. Şi era om nestătător la voroavi, tălpiz, amăgitor, geambaş de cei de la Fener din Ţarigrad. Şi dup-aceste, după toate, era bătrân şi curvar. Doamna lui era la Ţarigrad, iar el aice îşi luasă o fată a unei rachierițe de pe Podul Vechiu, anume Arhipoaie, care o chema Aniţa, ţiitoare, de o purta în vedeală între toată boierimea, de-o ţinè în braţi, de-o săruta şi o purta cu sălbi de galbeni şi cu haine de şahmarand, cu şlic de sobol şi cu multe odoară împodobită. Şi era tânără şi frumoasă şi plină de suleiman, ca o fată de rachieriţă. Şi o triimitè cu carăta domnească, cu siimeni şi cu vornici şi cu comişi dzuoa amidzidze mari pe uliţi, la feridiu şi pe la mănăstiri şi pe la vii, în primblări. Şi făcè şi pe boieri de-ş triimitè giupânesăle cu dânsa. Şi după ce viniè de la primblări, triimitè giupânesilor daruri, canavețe, bilacoase, căce i-au făcut cinstea de-au mărsu cu dânsa în primblare. Şi după ce s-au mazilit, au luat-o cu dânsul ş-au dus-o în Ţarigrad cu dânsul ş-au măritat-o dup-o slugă a lui, după un grec. Căutaţi, fraţi iubiţi cetitori, de videţi ce este omenia şi curvia grecească ! Că el, de bătrân, dinţi în gură n-avè. Dimineaţa îi încliè, de-i punè în gură, iar sara îi descliè cu încrop şi-i punè pe masă. Carne în toate posturile cu turcii depreună mânca. Oh ! oh ! oh ! săracă ţară a Moldovei, ce nărocire de stăpâni c-aceştia ai avut ! Ce sorţi de viiaţă ţ-au căzdut ! (Neculce, 93).

Se remarcă mai întâi, în organizarea acestui portret, trăsături ale modelului descriptiv: construcţii bazate pe acumulare, enumerări repetate (*era un om bătrân, grec ţarigrădean de neamul lui... era om nestătători la voroavi, tălpiz, amăgitor, geambaş...**dup-aceste toate,** era bătrân şi curvar*); descrieri secundare care depăşesc portretul-cadru al domnitorului, introducând un al doilea, al femeii (*...cu sălbi de galbeni şi cu haine de şahmarand, cu şlic de sobol şi cu multe odoară împodobită.*

Şi era tânără şi frumoasă şi plină de suleiman ca o fată de rachieriță... o triimitè cu carăta domnească, cu siimeni şi cu vornici şi cu comişi ... pe uliți, la feridiu şi pe la mănăstiri şi pe la vii, în primblări ... triimitè giupânesilor daruri, canavețe, bilacoase etc.). Alături de acestea, însă, apar devierile narative, care ne împiedică să considerăm pasajul de mai sus descriere pură: *el aice îşi luasă o fată ... o purta în vedeală între toată boierimea, de-o ținè în brați, de-o săruta şi o purta ... Şi o triimitè cu carăta domnească ... Şi după ce s-au mazilit, au luat-o cu dânsul ş-au dus-o în Țarigrad cu dânsul ş-au măritat-o... Dimineața îi încliè, de-i punè în gură, iar sara îi descliè cu încrop şi-i punè pe masă... Carne în toate posturile... mânca* etc.

Funcționarea descrierii ca paradigmă (adesea incompletă şi fără pantonimul menționat explicit) este bine reliefată în aceste structuri mai evoluate ale portretului, chiar dacă amalgamul cu narația se face puternic simțit. Să se observe şi faptul că inserția portretistică de mai sus este singura prosopografie pură din cronică, personajul feminin nefiind considerat suficient de important pentru a fi privit şi din alt punct de vedere decât acela al aspectului fizic.

Neculce lărgeşte, pe de altă parte, sfera descrierii şi către prezentarea moravurile unei întregi colectivități, realizând astfel o extensie aforistică şi, uneori, narativă a etopeei:

Joimirii în Țara Leşască, *ce mânâncă gospodarii casâi mânâncă şi ei, şi au frică şi strâsoare de rohmistrii lor, de nu pot face oamenilor răutăți.* ***Iară tătarâi*** *sânt lupi apucători, pradă, robăscu, bat şi căznescu pe creştini, neavându grije, nice strânsoare de mârzacii lor. Şi tătarâi nu mânca, ca joimiri, ce mânca gospodarii, ce mânca tot carne de vacă şi de oai, de nu-i putè să-i biruiască cu hrana, pe dânşii şi pe caii lor. Că un sac de ordzu da pe dzi unui cal, şi cât nu putè să mânânce un cal într-o dzi îl deşerta din traişte şi-l strângè deuseghii, şi dac-îl şi fârşè bietul om ordzul din groapă, iar tătarul îl facè pe om de cumpăra ordzul cela ce strângè el de pen traişte. Mâncat-au tot, şi pâne, şi dobitoc, ş-au jăcuit tot păn' la un cap de ață. Pe mulți au şi robit, cu furiş, femei, fete, copii. Rămas-au bieții oameni numai cu sufleteli, bătuți, strunciunați, cum era mai rău şi mai amar, cum nu să poate nice a scrie, nice a să povesti caznele şi ucisurili lor ce au avut de tătari. Dece viindu primăvara, s-au rădicat tătarâi din țară (Neculce, 61–62); Fost-au şi* ***ficiorii lui Antonie-vodă*** *dezmerdați. Fără frică îmbla prin țară, cu mulți ficiori de mazâli, nebuni, strânşi cu dânşii, de făcè multe giocuri şi beţâi şi nebunii prin târguri şi prin sate boiereşti, de lua femeile şi fetele oamenilor cu de-sâla, de-ş râdè de dânsăle, ce nu numai a oameni proşti, ci şi a oameni de frunte. Ce, de şi oblicè Antonie-vodă, încă nu le dzicè nemic şi nu-i certa cu cuvântul, ca un părinte ce le era* (id., 71).

Construcția portretului cunoaşte, aşadar, o evoluție în succesiunea celor trei cronici, de la formele mai frecvente ale descrierii de moravuri şi trăsături psihice (la Gr. Ureche şi, în parte, la M. Costin) la portretele narativizate ale lui I. Neculce. Desprinderea gradată de modelul canonic dă măsura acestei evoluții către o construcție literară, care transgresează limitele textului istoric, menținându-se însă în cadrul şabloanelor definitorii: secvența paradigmatică bazată pe catalog / inventar, figurile acumulării, centrarea pe un anume trop (comparație / metaforă) şi prezența declarată a pantonimului.

5. T a b l o u l, în schimb, este o formă descriptivă destul de rar utilizată în cronici; ia, de obicei, forma descrierii unor scene (de luptă sau de nuntă) ori detaliază anumite aspecte ale ceremonialului de curte. Şi în acest caz descrierea propriu-zisă este concurată de permanenta tendinţă către povestire, ceea ce narativizează pasajele până la omogenizarea totală cu contextul diegetic. Procedeele esenţiale ale descrierii pot fi, totuşi, precis identificate. Semnificaţia acestei realităţi textuale este mai mare decât poate părea la prima vedere. Dacă, teoretic, un text poate fi separat la lectură – automat şi intuitiv –, prin competenţa cititorului, în pasaje descriptive şi pasaje narative, tabloul / cronografia / topografia narativizate sunt în fapt forme textuale intermediare, tranzitorii. Ele caracterizează descrierea în literaturile moderne, dar există încă din epopeile homerice sau de la începuturile literaturii române. Ceea ce înseamnă că, o dată cu diferenţierea conceptuală a celor două tipuri de text, se produce în realitatea textuală şi fuziunea lor, iar rezultatul poate fi oricare formă de descriere dinamică (sau narativizată). Nu trebuie să surprindă diferenţele în ceea ce priveşte repartizarea şi frecvenţa în text a portretului faţă de descriere; portretul e o formă convenţională, achiziţionată din lecturi clasice, în timp ce descrierea presupune – în acest moment al evoluţiei culturale – o experienţă, dar nu încă solicitarea imaginaţiei.

Aşa se explică faptul că tabloul este relativ clar repartizat în succesiunea cronicilor moldoveneşti. La Gr. Ureche există o singură descriere pură, „gratuită" şi neasimilată cu povestirea (seceta din timpul domniei lui Petru Rareş; descrierea Ţării Ardealului e mai curând interpretabilă ca topografie):

Domnindu Pătru vodă ţara Moldovei, mare sécită s-au tâmplatu în ţară, de au secat toate izvoarăle, văile, bălţile şi unde mai nainte prindea péşte, acolo ara şi piatră prin multe locuri au căzut, copacii au secat de sécită, dobitoacile n-au fostu având ce paşte vara, ci le-au fostu dărămând frunză. Şi atâta prafu au fostu, cându să scorniia vântu, cât s-au fostu strângându troieni la garduri şi la gropi de pulbere ca de omet. Iar dispre toamnă deaca s-au pornitu ploi, au apucat de au crescut mohoară şi cu acélea ş-au fostu oprind sărăcimea foamea, că-i coprinsése pretitinderea foametea (Ureche, 216).

La M.Costin predomină, între tablourile descriptive, scenele de luptă ori obiceiurile / vestimentaţiile străine de cele locale; descriere statică, pasajul următor întruneşte repetiţii şi enumerări paratactice, subordonate pantonimului *acest fel de oaste / husarii:*

Nedeprinsă oastea lui Mihai vodă ***cu acel fél de oaste, ce s-au pomenitu, husarii. Acél fél de oaste,*** *precum s-au dzis, este tot în hieru, numai ochii şi vergile gurii să văd. Mulţi pun şi* ***arepi tocmite de péne de hultur sau de alte pasări mare*** *şi cei mai de-a hirea cu* ***pardoşi peste platoşe.*** *Iară slugile,* ***care n-are pardos, pun scoarţă*** *de acéstea turceşti,* ***iară în fruntea cailor punu câte o tablă de hieru şi mulţi şi la piepturile cailor,*** *pentru fereală de glonţuri. Nice hiece calu încalecă husarii, ca tot* ***cai mare groşi,*** *să poată birui a purta tarul şi tot* ***friji de cei nemţăşti sau cai turceşti*** *la cei mai de-a hirea. La războaie, niceodată nu aleargă mai multu din treapădul calului, sau numai cându sar asupra pedestrimei ori tabării, că asupra oştii sprânţare, cum ieste tătarul, niceodată nu-i slobod, că să răşchiră tătarâi şi nu facu cu suliţa nice o*

*treabă. **Sulițele lorŭ sintŭ câte de opt coți de lungi, cu prapore până în pământŭ. Ca unŭ zidiŭ stau la războaie*** (Costin, 53–54).

Tablourile care descriu scene de luptă sunt narativizate, secvenţa discriptivă fiind în parte suprapusă peste cea narativă (să se remarce frecvenţa verbelor la moduri personale):

*Nu avea de ce să apuca Vasilie vodă cu oastea răşchirată în toate părţile şi aşea venire asupră degrabă a lui Matei vodă şi întemeiată. Că oşténii lui Vasilie vodă, unii **veniia** cu plean îngreuiaţi, neştiindŭ lucrul ce este, alţii spăimaţi de sosirea oştilor aşea degrabă, **mai multŭ de gătire la fuga îndată au stătut, nu de războiu**. Şi aşea şpârcuită oastea şi fără nice o tocmală, **au plecat şi Vasilie vodă fuga şi toată oastea, câtă nu era dusă în pradă,** lăsândŭ şi corturile şi puşcile şi pedestrimea toată pre mâna lui Matei vodă. Şi de grijea gonaşilor, Vasilie vodă **au lăsat drumul pe care venisă, ce de-a direptul au năzuit** la Brăila* (Costin, 116).

Detalierile de ceremonial se situează mai aproape de prototip, acumulările nominale aflându-se în primul plan:

*N-au lipsitŭ nemică den toate **podoabe,** câte trebuia la veselie ca acéia, cu atâtè **domni şi oameni mari den ţări streine. Meşteri de bucate,** aduşi dintr-alte ţări, **dzicături, giocuri şi de ţară şi streine. Curtea podobită toată şi strânşi boierii şi căpeteniile ţărâi, feciori de boieri, oameni tineri la alaiuri pe cai turceşti cu podoabe şi cu peţiene la şlice.** Şi aşea cu petrecănii trăgânându-se veseliia câteva săptămâni, au purces cneadzul Ragivil cu doamna sa în Ţara Leşască, cu dzestre foarte bogate* (Costin, 121).

Cel mai amplu fragment descriptiv din cronica lui M. Costin, năvala lăcustelor, este prea cunoscut pentru a mai fi citat; el se încadrează tipologic în forma t a b l o u l u i şi cumulează aproape toate posibilităţile de construire a descrierii (Costin, 166): enumerare şi paralelism (*urlet, întunecare; nice frundze, nice pai, ori de iarbă, ori de sămănătură nu rămânea*); repetiţie (*şi aşea, stol după stol ... până în deseară; nice cădea stol după stol, ce trecea stol de stol*); construcţia paradigmatică paratactică; figuri esenţiale – comparaţia şi metafora (*ca albinele de gros dzăcea; vădzum despre amiadzădzi un nuor..., un nuor sau o negură; nuorul cel de lăcuste, cum vine o oaste stol*); tendinţa de explicitare exagerată, asemănătoare acumulărilor etc.

Al doilea tip de tablou se realizează sub forma descrierii unor ceremonii. La M. Costin şi, mai târziu, în mai mare măsură la I. Neculce, sunt menţionate câteva nunţi domneşti, pasaje situate clar în zona descrierii narativizate: enumerarea paratactică, pe de o parte, succesiunea de verbe (uneori de mişcare) la moduri personale, pe de altă parte, dar mai ales construcţia secvenţială a tabloului apropie aceste structuri atât de descriere, cât şi de naraţie:

Radul vodă domniia aicea în ţară la noi, iară feciorul său Alexandru vodă în Ţara Muntenească şi la aceasta domniie au făcut şi nunta la Tecuci fecioru-său cu fata lui Scărlet, vestit om între ţarigrădéni, la care veselie era adunate doă ţări, ţara noastră şi Ţara

*Muntenească. **Scaunele boierilor, din-a-diriapta domnilor boierii de Muldova, iară den-a-stânga boierii muntenești** ținea dvorba și așea și căpeteniile de slujitori. **Divanuri, case, ceardacuri,** anume de această treabă făcute, cu lucrători de îmbe părțile a țărâlor, la satŭ la Moviléni, în malul Sirétiului, dincoace. **Unde și soli streini cu daruri era veniți de la unguri și de la câțva domni den Țara Leșască.** Și au trăgănatŭ acéia nuntă până a doa săptămână cu mare petrecănii și bivșuguri* (Costin, 91); *Atunce au cheltuit Duca-vodă mulți bani la Poartă, aproape o mie de pungi de bani. Și i-au dat turcii și hătmănia Ocrainei, căftan și șlic și buzdugan și un tui. Și din Țarigrad au purces depreună cu ficiorul Radului-vodă, ginere-său, cu 3 tuiuri și cu buzdugan, de-l ducè înaintea lui, cu mare alai întrându în Iași.*

*Îndatăși s-au apucat de au făcut **mare și frumoasă nuntă.** Triimis-au în toată țara de au poftit pe **toată boierimea și mazâlimea de la mic păn' la mare, și de alte căpitenii,** ce nu cu poroncă, și cu poftă. Și după ce s-au stânsu cu toțâi la Ieși, făcutu-le-s-au oboroace tuturor de la domnie, de le da toate ce le trebuiè, de nu cheltuiè nime nemic.*

*Așijdere mai adus-au **opt soli, 2 din Țara Muntenească și 2 din Țara Ungurească și 2 din Țara Leșască și 2 din Țara Căzăcească cŭ mare de piste Nipru,** de au adus solii **multe daruri și frumoasă,** de au închinat Ducăi-vodă. S-au veselit 2 săptămâni cu **feluri de feluri de muzâci și de giocuri și pelivani și de pușci. Și giuca 2 danțuri pen ogradă și pe ulițe, cu toți boierii și giupânesele împodobiți și toți neguțitorii și tot târgul. Și un vornic mare purta un cap de danțu și alt vornicŭ mare alt capŭ de danțu, îmbrăcați cu șarvanale domnești. Numai mirili și mireasa, fiindu ficiori de domnu, nu giuca în danțu pe afară, numai ce giuca boierii. Cât nu era nuntă, și era minune.** Și după ce au nuntit, au mulțămit solilor și i-au dăruit bine, și s-au dus la țărâle lor* (Neculce, 74–75); *Iar cându fu de toamnă, într-acel anŭ a domniei lui, s-apucă de făcu **nuntă** șie. Și triimisă Brâncovanul **pe fiică-sa Maria cu unchi-său stolnicul Constantin Cantacozono și maică-sa, doamna Stanca, și cu mulți alți boieri și giupânesă, rudenii din Țara Muntenească,** de vinir-în târgu în Ieși. Și le dede tuturor gazdă pen curți boierești și neguțitorești, grijă de toate, să nu li lipsască nemic. Iar pe mireasă îi dede gazdă în casăli lui Vasâlachi vornicului Gavriliță. Și acolo fece nunta mireasa, iar domnia în curțile domnești. **Și boierimea a doo țări nuntiră 3 săptămâni cu mare pofăli și podoabe și cu feluri de feluri de muzice și de pelivănii, de mirare în târgu în Ieși.** Că era să facă nunta la Focșeni, ce, fiind toamna, vreme de iarnă, au făcut-o la Ieși. Și-ncălecă singur **domnul ca un mire, împodobit și cu surguci în cap și cu mare alaiu, de-u mărsu la gazda miresâi de-au luat-o. Și după ce-au luat-o de la gazdă,** au mărsu la mănăstire la Golâe. Și acolo fiindu un patriarhu de Țarigrad mazâl, anume Iacob, îl cunună acolo în Golâe. **Și de acolo purcesă cu mare alaiu pen mijlocul târgului de sus și pen târgul de gios păn' la curțile domnești.** Pe-cee vreme și eu, Ion Neculce vel-vornicŭ, eram tânăr postelnicŭ și mergĕm cu alți postelnici împreună, cu toiegele a mână, pe gios, înaintea domnului. Și după istovul nunții, petrecu domnia pe boierii munteneșți păn' la Valea Adâncă, cu mare cinste. Și-ș luară dzua bună de acolo* (id., 130–131).

6. Topografiile, alături de tablou singurele forme de descriere propriu-zisă din cronici, sunt extrem de slab reprezentate. Explicația ar putea fi găsită tot în intenția primordial științific-istorică a scrierilor; în afară de aceasta, doar M. Costin (în a doua parte a cronicii) și I. Neculce își bazează relatarea pe o parțială experiență personală; în fine, descrierea de peisaj ori de interior (real sau imaginar) este o operație proprie mai curând ficțiunii, iar în literatura noastră veche intenția artistică se dovedește sporadică, iar realizarea expresivă adesea neintenționată[9].

[9] Eugen Negrici, *Narațiunea în cronicile lui Gr. Ureche și Miron Costin*, București, Minerva, 1972, p. 115–137, 301–309.

Prima topografie apare în textul cronicii lui Gr. Ureche și ilustrează perfect statutul descrierii convenționale, schema impusă într-un fel de tradiția legendei. Chiar și așa, elementele definitorii ale descrierii de peisaj apar: pantonimul (locuri), enumerarea paratactică a determinanților / determinărilor, efectul de „listă":

După răsipa țării dintâi, cum spune mai sus că s-au pustiit de nevoia oștilor lui Flac hatmanul râmlenescu (sau cum spune létopisețul cel ungurescŭ de Laslău craiul ungurescŭ, cându au răsipit tătarii dintr-acéste locuri, de au rămas locul pustiu – S. D.) mai apoi, după multă vréme, cum spune mai sus, cându păstorii din munți ungurești pogorându după vânat au nemerit la apa Moldovei, ***locuri desfătate cu câmpi deșchiși, cu ape curătoare, cu păduri dése,*** *și îndrăgind locul, au tras pre ai săi de la Maramoroș și pre alții au îndemnat, de au discălicat întâi supt munte, mai apoi adăogându-să și crescându înainte,* ***nu numai apa Modovei, ce nici Sirétiul nu i-au hotărât, ce s-au întinsu până la Nistru și până la mare*** (Ureche, 69).

Mai savant în construcție, M. Costin subordonează descrierea simbolică a locurilor unui trop central (comparația) în celebrul pasaj consacrat reînvierii paralele a naturii și a țării:

Ce, ***cum floarea și pomeții și toată verdeața pământului*** *stau ovilite de brumă căzdută peste vréme și apoi, după lină căldura soarelui, vinŭ iară la hirea și la frâmseţele sale céle împiedecate de răceala brumei,* ***așea și țara,*** *după greutățile ce era la Radul vodă (care vacurilor de miratŭ au rămas, cum au putut încăpea întru înțelepciunea acelui domnŭ acéia nemilă de țară), au venitŭ fără zăbavă țara la hirea sa și până la anul s-au împlutŭ de tot bivșugul și s-au împlut de oameni* (Costin, 93).

Nici I. Neculce nu utilizează topografia în mai mare măsură; de obicei, aceasta se subordonează scenelor de luptă, asumându-și prezentarea dispunerii spațiale a armatelor. Rar apar altfel de peisaje în această cronică; se poate aminti, ca o ciudățenie, descrierea cetății Camenița, însă nu a cetății reale, ci a unei machete care o figurează:

Duca-vodă au trimis pe un nemiș din ținutul Hotinului, anume Gligorie Cornescul, ce era foarte meșter de scrisori și de săpături la pietre și la alte lucruri, ***de au făcut chip cetății Cameniței de ceară, cu toate tocmelele ei dinluntru și denafară.*** *Și o au trimis la împărăție, de o au vădzut, și mult s-au mirat de mărirea ei, ce era din sângură starea locului,* ***cu apă și cu stânci de piatră împregiuriu, minunat locu.*** *Și mai mult aceasta au îndemnatŭ pe împărăție de au venit la Cameniță* (Neculce, 44).

Singura c r o n o g r a f i e propriu-zisă din cronicile moldovenești îi aparține lui M. Costin; nu este o pură descriere a „timpului", ci asociază unei perioade fericite din istoria Moldovei topografia, astfel încât rezultă un amestec al celor două tipuri; este, pentru cronicar, încă o cale de a devia descrierea de la schema clasică:

Acestŭ domnŭ au trecut ca de iznoavă și curțile céle domnești în Iași, casele céle cu cinii, grădini, grajdiuri de piatră, tot de dânsul sintu făcute. Și multe locuri au așădzat, care au stătutŭ multe vrémi stătătoare. ***Că de au fostŭ cândva vrémi fericite acestor părți de lume,***

atuncea au fostŭ Plină Ţara Leşască, oi dzice, de aur, la care pre acéle vrémi curea Moldova cu boi de negoţ, cu cai, cu milere şi aducea dintr-acéia ţară auru şi argintu. Oi putea dzice că săracŭ nu să afla pre acéle vrémi, doară care nu-şi vrea să aibă (Costin, 119–120).

I. Neculce încearcă şi el, în stilul său propriu şi în aceeaşi ordine a caracterizării generale de moravuri, o prezentare a Moldovei timpului; aforisme în paralelism, metafore biblice, enumerate de simboluri, construcţii adresative la persoana a II-a alături de trimiteri livreşti construiesc un pasaj apropiat ca structură şi conţinut de descriere, în care părţi de etopee se îmbină cu cronografia:

Aşè socotescu eu cu firea mè această proastă: când a vrè Dumnedzeu să facă să nu fie rugină pe fier, şi turci în Ţarigrad să nu fie, şi lupii să nu mânânce oile în lume, atunce poate nu vor fi nici greci în Moldova şi în Ţara Muntenească, nici or fi boieri, nici or putè mânca aceste doao ţări, cum le mânâncă. Iar alt leac n-au rămas cu condeiul mieu să mai pomenescu, ca să pot gâci. Focul îl stângi, apa o iezăşti şi o abaţi pe altă parte, vântul când bate, te dai în laturi, într-un adăpost şi te odihneşti, soarele într-a în nuor, noaptea cu întunerecul trece şi să face iar lumină, iar la grec milă, sau omenie, sau dreptate, sau nevicleşug, nici unele de aceste nu sânt, sau frica lui Dumnedzău. Numai cându nu poate să facă rău să arată cu blândeţe, iar inima şi firea, tot cât arŭ putè, este să facă răutate. Căutaţi de cetiţi la hronograful grecescu, de vă încredinţaţi şi mai bine, pe când au fost grecii puternici şi împărăţia era a lor, ce făcè pre atunce şi ce lucra ! (Neculce, 100).

7. În concluzie, în afara portretului, descrierea propriu-zisă apare prea puţin în cronicile moldoveneşti. Absenţa descrierii „gratuite" nu e lipsită de semnificaţie: atât caracterul tematic limitat, cât şi alunecarea continuă spre povestire, care justifică relativa frecvenţă a descrierii narativizate, sunt o dovadă a faptului că expresivitatea „literară" a cronicilor nu e deliberată, dar demonstrează şi că statutul descrierii propriu-zise e altul decât acela al portretului, în conştiinţa autorilor. Portretul fusese receptat ca model cultural, în timp ce, până la jumătatea secolului al XVIII-lea, descrierea este încă utilizată aleatoriu şi subordonată în text naraţiei.

Să mai amintim şi că propriu cronicilor moldoveneşti rămâne regimul utilităţii, al demersului practic: cronicile pot fi păstrătoare de memorie, manual de etică a stăpânitorului, răfuială politică, memorii personale justificative uneori, dar nu sunt decât în subsidiar destinate publicităţii. Scrise sub imperiul unei urgenţe diegetice, cronicile moldoveneşti nu-şi pot permite niciodată pauza narativă, răgazul contemplativ, menţionându-se departe de liniştea interioară a scrierilor de ficţiune; de aceea, problema apartenenţei ori excluderii lor, în raport cu literatura propriu-zisă (recurentă în bibliografia recentă), poate fi parţial clarificată şi cu ajutorul statutului descrierii. Căci expresivitatea descrierii, chiar virtuţile narative ori valoarea autonomă pe care le întâlnim în cronici vor fi întotdeauna – cel puţin în parte – „involuntare".

Facultatea de Litere
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5–7

Alexandru Mareş

NOTE FILOLOGICE

1. UN CUVÂNT INEXISTENT : *PUTĂ* „IZVOR"

Între cuvintele de origine obscură, O. Densusianu l-a înregistrat şi pe *pută* întâlnit într-un pasaj din *Cazania a II-a* coresiană: *„al evangheliei izvor ... iarăş izvoraşte noao ... către această pută pururea să ne tindem ;* d'après le contexte, on pourrait lui attribuer la signification de «source», mais on ne voit pas d'ou il proviendrait dans ce cas ; le s.-cr. *put*, tout en lui ressemblant comme forme, n'offre pas un raprochement valable, puisqu'il signifie «chemin»" (*Histoire de la langue roumaine,* Tome II, Paris, 1938, p. 561).

În DLR, s.v. *pută*, se reproduce pasajul precitat, se admite posibilitatea ca sensul cuvântului să fie „izvor" şi se menţionează faptul că etimologia este necunoscută.

Într-o copie manuscrisă din anul 1625 efectuată după *Cazania a II-a, pută* a fost considerat o formă lacunară a substantivului *pustă* (B.A.R., ms. rom. 5653, f. 182^{v}/22); această lecţiune nu se potriveşte în contextul respectiv.

Consultând originalul slavon al traducerii româneşti, *Evangelie učitelnoe* tipărită la Zabludov în 1569, am constatat că lui *pută* îi corespunde termenul вождєлѣнїє: къ сєи вождєлѣнїє всєгда да простираиш' „către această dorinţă să năzuim întotdeauna". În alt loc din aceeaşi omilie (Duminica a V-a: *Matei,* zaceala 28), întâlnim secvenţa плотыкихъ вождєлѣнїи tradusă prin *ale trupului pohte* (Diaconul Coresi, *Carte cu învăţătură (1581)* publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Bucureşti, 1914, p. 233). Deci *pută* nu este altceva decât rezultatul unei greşeli tipografice: похтж reprodus поутж; culegerea lui оу în loc de х a fost favorizată, probabil, de asemănarea dintre cele două slove.

2. UN PRETINS CUVÂNT ROMÂNESC DIN DOCUMENTELE CANCELARIEI SLAVO-ROMÂNE

În *Completări la* ***Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române*** (DERS), publicat în LR, XLVII, 1993, nr. 9, p. 423, Virgil Nestorescu şi Ion Robciuc înregistrează verbul *robi* „ порабощать, взять в плен"; „asservir; faire prisonnier (de guerre); réduire à l'esclavage" sub formele поробил şi поробилн „(cu prefix slav)". S-ar părea că acestea sunt creaţii ale diecilor români din rom.

robi (în flexiune slavonă) cu prefixul по. In realitate, verbul поробити, neatestat în dicţionarul lui Miklosich, figurează în vechile monumente de scriere sârbească. Îl înregistrează Dj. Daničić (*Rječnik iz književnih starina srpskih,* I–III, 1962, s.v.) cu sensul „capere". Acelaşi verb l-am întâlnit în traducerea mediobulgară din cca 1350 a *Cronicii* lui Manases: и поробн самжж ц(д)р(и)цж и тож д(ѣ)в(и)цѧ" şi au robit pe însăşi împărăteasa şi pe acea fată" *(Среднеболгарский перевод хроники Константина Манасии в славянских литературах,* Sofia, 1988, p. 151); cf. şi textul slavon al *Învăţăturilor lui Neagoe Basarab:* тог(д)а ег(д)а видѧ(т) властєлє, и хорѣнє тако поробишж (с) чєда и(х) „Pentru că, atunci când vor vedea dregătorii şi ţăranii că au fost robiţi copiii lor" *(Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie.* Ediţie facsimilată după unicul manuscris păstrat. Transcriere, traducere în limba română şi studiu introductiv de Prof. dr. G. Mihăilă, membru corespondent al Academiei Române. Cu o prefaţă de Dan Zamfirescu, Bucureşti, 1996, p. 314–315).

3. O NOUĂ ATESTARE A TERMENULUI *SOCACI* ÎNTR-UN DOCUMENT MUNTENESC DIN SECOLUL AL XVII-LEA

Cu puţin timp în urmă am încercat să furnizez câteva explicaţii privind prezenţa termenului ardelenesc *socaci* „bucătar" în *Lexiconul* lui Mardarie Cozianul. Cu acel prilej, atrăgeam atenţia asupra existenţei cuvântului într-un răvaş scris de logofătul Paraschiva din Drăghineşti (j. Teleorman) la 26 octombrie 1617 (LR, XLIV, 1995, nr. 5–6, p. 188–189). Iată însă că, într-un document românesc din 25 aprilie 1625 emis la Târgovişte în cancelaria domnească, întâlnim un ţigan pe nume *Stan socaciul* (DIR, B, XVII, IV, nr. 525, p. 503); cf. şi varianta slavonă a documentului respectiv, elaborată o zi mai târziu (*ibidem,* nr. 526, p. 504). Din cele două documente aflăm că Stan, împreună cu alţi ţigani, fusese donat mănăstirii Ezer (= Ivir) de la Sfântul Munte de jupâneasa Chiajna, văduva vornicului Cernica, ctitorul mănăstirii ce-i poartă numele. Supranumele lui Stan, primit poate de la stăpânii săi, indică profesia pe care o exercita, cea de bucătar. Cei doi *socaci*, atestaţi documentar în primul sfert al secolului al XVII-lea, se aflau în serviciul unor înalţi demnitari ai Ţării Româneşti: Paraschiva deţinea în 1617 funcţia de al doilea logofăt, iar Cernica (mort înainte de 25 august 1624) fusese mare vornic (N. Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova. Sec. XIV–XVII,* Bucureşti, 1971, p. 147–148). Prin marii dregători, care aveau contacte cu ardelenii, sau prin ardelenii refugiaţi în Ţara Românească şi angajaţi ai familiilor boiereşti, termenul *socaci* a ajuns să fie cunoscut în unele medii ale elitelor de dincoace de munţi.

4. *ŞEŞI,* UN CUVÂNT OMIS DIN REPRODUCEREA UNEI ÎNSEMNĂRI

Termenul apare în două însemnări scrise de protopopul Daniel din Ilia, j. Hunedoara, pe paginile unui exemplar al *Cazaniei* lui Varlaam. Reproducem pasajele ce ne interesează apelând la facsimilele publicate de Fl. Dudaş, *Cazania*

lui Varlaam în Transilvania, Cluj-Napoca, 1983, fig. 28: „Deci, cine-l va lumina Dumnezeu să cetească în această carte, acar vlădici, acar protopopi, acar popi, acar diiaconi, acar şeşi (шє҃) dieci, pre aceşti creştini[1] ce să scrie mai sus să le pominească[2] ca să-i odihnească Dumnezău ..." (4 ianuarie 1655); fig. 29: „Pentr-aceea, cărora să va [tâmpla ?] a ceti şi a învăţa pre această carte, acar vlădici, acar protopopi, acar[3] popi, acar diiaconi, acar şeşi (шє҃) dieci, pre aceste suflete ce-s scrise mai sus să le pomeniţi şi să le blagosloviţi..." (13 iulie 1659). Însemnarea din urmă a fost transcrisă de Fl. Dudaş cu numeroase lecţiuni greşite, la care se adaugă omiterea lui *şeşi*: „Pentr-aceia cărora... acăr popi, acăr diaconi, acăr dieci ..." (*op. cit.*, p. 300); cf. însă p. 143, unde, reproducându-se un scurt context din acest înscris, pentru *şeşi* se oferă lecţiunea *şi*: „...acăr diaconi, acăr şi dieci".

În pasajele citate, *acar,* şi nu *acăr,* cum transcrie Fl. Dudaş, îndeplineşte funcţia corelativă a conjuncţiei *ori.* În privinţa lui *şeşi*, el trebuie să fie o variantă a adverbului *aşeşi* (< *aşaşi*), întrebuinţat de protopopul Daniel cu sensul „chiar; până şi": *acar şeşi dieci* „ori chiar (~ până şi) dieci". Spre deosebire de vlădici, protopopi, popi şi diaconi, deopotrivă membri ai clerului – chiar dacă ultimii citaţi se află doar pe prima treaptă a ierarhiei preoţeşti –, diecilor nu li se poate atribui o asemenea calitate; ei sunt, potrivit documentelor vremii, fie grămătici, fie cântăreţi bisericeşti. De aici decurge folosirea lui *şeşi* înainte de *dieci,* menţionaţi după membrii clerului, dar invitaţi în egală măsură să pomenească numele morţilor din cele două însemnări.

Pentru afereza lui [a] a se vedea şi forma *şaşi* atestată la Sbiera (DA, s.v. *aşaşi*). Ţinem să menţionăm că în DLR, s.v. *şeşi,* se trimite la *aşaşi,* dar în DA pentru adverbul respectiv nu se înregistrează această formă aferezată.

5. *3 ŞTUCHI* DIN *BUCOAVNA* TIPĂRITĂ LA BĂLGRAD ÎN 1699

Sintagma apare în două pasaje din ediţia lui Anton Goţia (1988): „Sfinte Doamne, Sfinte Tare, Sfinte făr'de Moarte, miluieşte-ne pre noi. 3 ştuchi" (p. 163) şi „Doamne miluieşte-ne. 3 ştuchi" (p. 165). În ambele cazuri, editorul indică în note: „Literal = 3 bucăţi, cu accepţiunea «de 3 ori»". *Ştuchi* ar fi, prin urmare, pluralul substantivului *ştuc*, care înseamnă într-adevăr „bucată, fragment; porţiune; parte dintr-un întreg considerată ca o unitate"; vezi DLR, s.v. *ştuc*[1]. Raportarea la acest cuvânt, ale cărui forme de plural cunoscute sunt *ştucuri* (variante *şticuri, sticuri*) şi *ştuci* (variantă *stuci*), nu se justifică, întrucât în pasajele citate avem a face cu o lecţiune greşită. În facsimilele reproduse după textul original, care însoţesc transcrierea editorului, întâlnim adverbul slavon трищи „de trei ori" tipărit sub forma abreviată . г҃ щ҃. , unde г, încadrat de puncte, are valoarea cifrică 3, adică în slavonă три, iar щ suprascris, surmontat de titlă, redă finalul щи.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[1] Scris: крѣщи҃.
[2] Scris: поминє҃къ.
[3] Scris: ачєа҃.

G. Mihăilă

ECOURI ALE ALFABETULUI CHIRILIC ÎN LITERATURA ROMÂNĂ DIN SECOLUL AL XIX-LEA ŞI DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI NOSTRU

Profesorul Liviu Onu, a cărui îndelungată activitate ştiinţifică şi didactică a început acum aproape şase decenii, în 1939, sub îndrumarea lui Sextil Puşcariu, la Universitatea din Cluj şi la Muzeul Limbii Române, şi-a atras recunoştinţa confraţilor şi a tineretului studios prin contribuţia remarcabilă la prima *Istorie a limbii române literare,* vol. I – *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea,* alături de Alexandru Rosetti şi Boris Cazacu (ediţia 1, Bucureşti, 1961; ediţia a 2-a, revăzută şi adăugită, 1971), ca şi printr-o serie de exegeze şi ediţii din opera marilor cronicari din secolul al XVII-lea.

Cum prin aceste cuprinzătoare preocupări filologico-lingvistice respectatul profesor s-a aplecat asupra a numeroase texte scrise sau imprimate cu litere chirilice, din secolul al XVI-lea până în epoca modernă, transcriindu-le cu multă scrupulozitate ştiinţifică, ne îngăduim ca în aceste pagini omagiale să comentăm câteva din referirile la denumirile lor tradiţionale în operele unor mari scriitori din perioada trecerii la alfabetul latin în cultura românească. Înainte însă de aceasta, considerăm necesar să enumerăm literele chirilice (provenite, în epoca imediat următoare lui Constantin-Chiril şi Metodie, în cea mai mare parte, din cele greceşti majuscule, iar câteva, din cele glagolitice simplificate), în ordinea stabilită de tradiţie şi consemnată în gramaticile şi dicţionarele limbii slave vechi. Reamintim că această ordine urmează, în linii mari, pe cea din alfabetul grecesc, din ale cărui litere minuscule modificate a realizat Constantin-Chiril, în preajma anului 863, alfabetul glagolitic, îmbogăţit cu o literă din cel ebraic şi cu câteva reprezentând stilizări ale unor simboluri grafice creştine[1]. Însoţind literele chirilice de transcrierea internaţională în alfabet latin (cu unele precizări decurgând din ortografia românească), adăugăm denumirile lor tradiţionale în limba slavă veche (cu

[1] Vezi, între altele: Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum,* Viena, 1862–1865; *Lexicon linguae palaeoslovenicae,* redactori principali Josef Kurz, Zoe Hauptová, I–IV, Praga, 1958–1997; Pandele Olteanu, Gheorghe Mihăilă, Lucia Djamo-Diaconiţă şi alţii, *Slava veche şi slavona românească,* Bucureşti, 1975, p. 21–28; Damian P. Bogdan, *Paleografia româno-slavă. Tratat şi album,* Bucureşti, 1978; Emil Vârtosu, *Paleografia româno-chirilică,* Bucureşti, 1968; *Кирило-Методиевска енциклопедия,* t. I–II, redactor principal Petăr Dinekov, Sofia, 1985–1995, în particular articolele *Абецедар* de Boreana Velceva (p. 20–27) şi *Азбуки* de Petăr Ilcev (p. 34–49); *Граматика на старобългарския език,* redactor principal Ivan Duridanov, Sofia, 1993, în particular capitolul despre *Grafie,* aparţinând aceluiaşi P. Ilcev (p. 41–52).

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 141–153, Bucureşti, 1997

traducerea în română), cu atât mai mult cu cât unele s-au păstrat până astăzi în tradiţia noastră culturală:

Ꙗ = *a:* азъ, *azъ* „eu"
Б = *b:* боукы, *buky* „literă", poate pl. „litere" (în slavona mediobulgară şi sârbă: боѹки, бѹки, *buki*)
В = *v:* вѣдѣ, *vědě* „ştiu" (formă arhaică faţă de вѣмь, *věmь*)
Г = *g:* глаголи, *glagoli* „spune" (imperativ, pers. 2 sg.)
Д = *d:* добро, *dobro* „bine"
Е, Ѥ = *e, je* (rom. *ie*): ѥстъ, *jestъ* „este"
Ж = *ž* (rom. *j*): живѣтѥ, *živěte* „trăiţi" (imperativ, pers. 2 pl.)
Ꙁ= *dz*: Ꙁѣло *dzělo* „ foarte"
З = *z:* земла, *zemlja* „pământ"
И = *i:* иже, *iže* „care" (pron. relativ)
І = *i:* ь, *i* „şi" (mai târziu au apărut й, după vocale, şi ї, mai ales înainte de Є, И)
К = *k:* како, *kako* „cum"
Л = *l:* людиѥ, *ljudije* „oameni"
М = *m:* мыслитѥ, *myslite* „gândiţi" (indicativ prezent sau imperativ, pers. 2 pl.; în slavona mediobulgară şi sârbă: мыслитѥ, *mislite*)
Н = *n:* нашь, *našь* „al nostru"
О = *o:* онъ, *onъ* „acela"
П = *p:* покои, *pokoi* „linişte"
Р = *r:* рьци, *rьci* „zi, spune" (imperativ, pers. 2 sg.)
С = *s:* слово, *slovo* „cuvânt" (în slavona sârbă, şi „literă")
Т = *t:* тврѣдо *tvrъdo* „tare" (în slavona rusă, răspândită în secolul al XVII-lea şi în Serbia: твєрдо, *tverdo*)
ОУ, ѹ = *u:* оукъ, *ukъ* „învăţătură"
Ѳ = *f:* фрътъ, *frъtъ* (în slavona rusă, фєртъ, *fertъ*; n-are sens)
Х = *ch* (rom. *h*): хѣръ, хѣръ, *chěrь, chěrъ* (n-are sens)
Ѡ = *o:* wтъ *otъ* „de la"
Ш = *š* (rom. *ş*): ша, *ša* (n-are sens)
Ц = *c* (rom. *ţ*): цн, *ci* (n-are sens; cf. însă цнн „care", pl. masc.)
Ч = *č* (rom. *ce, ci*): чрѣвь, *črъvь* „vierme" (în slavona rusă: чєрвь, *červь*)
Щ = *št* (rom. *şt*): шта, *šta* (n-are sens)
ъ = ъ (rom. *ă* foarte scurt; transcris tradiţional prin *ŭ;* în slavonă, în poziţie neintensă, în particular finală, fără valoare fonetică): кръ, *jerъ* (n-are sens)
ЪІ, ЪИ, Ы = *y* (rom. *â, î*): кръı, *jery* (n-are sens)
ь = *ь* (*e*[i] foarte scurt; transcris tradiţional prin *ĭ*; în slavonă, în poziţie neintensă, fără valoare fonetică): кръ, *jerь* (n-are sens)
ѣ = *ě* (rom. *ea*): ѣть, *ěть* (n-are sens)
Ю =*ju* (rom. *iu*)

ꙗ = *ja* (rom. *ia*)
ѧ = ę (e^n, *e* nazalizat): ѧсъ, ęзъ(n-are sens)
ѫ= ǫ (o^n, *o* nazalizat): жсъ ǫзъ(n-are sens)
ѩ = *ję* (ie^n)
ѭ = *jǫ* (io^n)
ѯ = *ks:* зи, *ksi* (din gr.)
ѱ = *ps:* ѱи, *psi* (din gr.)
ѳ = *th:* ѳита, *thita* (din gr.)
y, ѵ= *i*, uneori *u:* ѵжица, *ižica* (diminutiv ad-hoc de la иже, *iže* „care").

Reamintind faptul că numele literelor greceşti reprezintă adaptări fonetice ale celor feniciene (având sensuri decurgând din numele obiectelor redate cândva prin pictograme), P. Ilcev, coautor la cele două sinteze citate în nota 1, subliniază că, în schimb, denumirile literelor slave reprezintă, de regulă, cuvinte ce încep cu acestea (doar ъ, ы, ь marchează sfârşitul unor complexe sonore). Judecând după unele informaţii din texte slave vechi şi slavone, în particular din succintul tratat *Despre litere* al călugărului Hrabr, de la începutul secolului al X-lea, s-ar părea că numele literelor au apărut destul de timpuriu. Cel mai vechi abecedar cuprinzând litere glagolitice, însoţite de denumirile lor (notate cu litere latine, în scriere gotică, pe alocuri în redări aproximative), pare a fi fost *Abecenarium bulgaricum,* notat pe un manuscris latin ce se păstra la Biblioteca Naţională din Paris (nr. 2340), fiind reprodus de René Prosper Tassin şi Charles François Toustain, în *Traité de diplomatique* ... (Paris, 1750, pl. III, anexă la p. 703 şi p. 708), iar mai târziu, împreună cu denumirile, de B. Kopitar, în facsimil pe cât posibil exact, în *Glagolita Clozianus* (Viena, 1836, pl. I). Din păcate, manuscrisul a dispărut înainte de 1910, astfel că vechimea notării, deşi foarte probabilă, nu mai poate fi verificată[2].

Mijloc mnemotehnic de învăţare a literelor, denumirile lor, în succesiunea menţionată, formează pe alocuri scurte propoziţii, precum cele de la început: глъ

[2] Vezi V. Jagić, *Глаголическое письмо* în: *Энциклопедия славянской филологии, Выпуск* 3. *Графика у славян*, St.-Petersburg, 1911 (Reproducere fotomecanică, Leipzig, 1972), p. 135–137, pl. VII, 16 (după Kopitar); M. Rešetar, *Zum ältesten slavischen Alphabet,* „Archiv für slavische Philologie", Bd. 35, Berlin, 1913, p. 62–67; Boreana Velceva, *art. citat* în nota 1 (cu o bogată bibliografie şi o nouă reproducere, în ultimă instanţă, după Kopitar, la care a recurs încă I. Venelin [1802–1839], în lucrarea publicată postum, sub îngrijirea lui M.P. Pogodin, *Древние и нынешние болгаре...*, t. II, Moscova, 1841, p. 197–198; B.A.R. nu posedă însă t. I, apărut în 1829, la care face referire cercetătoarea bulgară, menţionând exact paginile 197–198, astfel că n-am putut verifica afirmaţia dânsei că primul facsimil a fost publicat de slavistul ucrainean, originar din Maramureşul istoric, pe numele lui adevărat *Huţa* [уца] – *Georgius Hutza,* şcolit, între altele, la liceul episcopal din Satu-Mare; tot postum a fost publicată prima colecţie de documente slavo-române, extrem de preţioasă pentru noi; *Влахо-болгарские или дако-славянские грамоты*, St.-Petersburg, 1840; vezi: Tamara Baiţura [Байцура], *Юрий Иванович Венелін*, Bratislava – Prešov, 1968; Onufrie Vinţeler, *Iuri Ivanovici Venelin şi România,* Rsl, XXIII, 1985, p. 279–293).

Боукы вѣдѣ „Eu literă ştiu", sau, poate, chiar: „Eu litere ştiu"[3]; Глаголи добро „Spune: bine este"; Живѣте Сѣло „Să trăiţi foarte (mult)". Sau mai încolo: Людиѥ мыслѧте „Oameni, gândiţi"; Рьци слово „Spune cuvântul" etc. Accentuând pe alocuri, în interpretarea noastră, ideea formulată de P. Ilcev, ţinem în acelaşi timp seama de circumspecţia sa: „E greu să se stabilească dacă aceste construcţii sunt primare sau, ceea ce este mai probabil, s-au format mai târziu. Fără îndoială, unele denumiri au suferit schimbări – unificări, normalizări, reinterpretări etc."[4]

În orice caz, în acest fel putem explica transmiterea lor din generaţie în generaţie, în mediile cărturăreşti şi şcolare din ţările slave, iar de la un moment dat şi în ţara noastră. Astfel, după primele glosare slavo-române, probabil de la sfârşitul secolului al XVI-lea, şi după primele lexicoane – prelucrări ale *Lexicului slavo-rus* al lui Pamvo Berânda (Kiev, 1627), începând cu cel al lui Mardarie Cozianul (1649), sunt semnalate cele dintâi încercări gramaticale slavo-române, atribuite lui Staicu grămăticul din Târgovişte, în jurul anilor 1660–1670. Ba, mai mult, la 1697, Antim Ivireanul retipărea la Snagov *Gramatica slavonă* a lui Meletie Smotriţki (Evie, 1619; Moscova, 1648), în care expunerea începea cu enumerarea literelor (dar nu şi a denumirilor), iar mai târziu, la 1755, tipografia din Râmnicu-Vâlcea o reproducea încă o dată, la cererea mitropolitului sârb Pavel Nenadović[5].

Este interesant de observat că la doi ani după ediţia lui Antim Ivireanul, colaboratorul său Mihail Iştvanovici imprima la Alba-Iulia (Bălgrad) o primă *Bucoavnă, ce are în sine deprinderea învăţăturii copiilor de carte...* (1699), urmată la o jumătate de secol de cea de la Râmnic (1749), intitulată *Bucoavnă pentru învăţătura pruncilor ...*, „prin diorthosirea lui Lavrentie ieromonahul Dimitrievici, de Constantin Athanasievici tipograful"; apoi, curând, de *Bucvar sau începere de învăţătură celor ce vor să înveţe carte cu slove sloveneşti,* tipărită la Iaşi, sub îngrijirea mitropolitului Iacob Putneanul (1755), şi de altele, retipărite mereu, chiar până la 1870 (Sibiu). În acestea, literele chirilice sunt doar enumerate, fără denumirile lor tradiţionale, după care urmează exemple de silabisire, rugăciuni şi alte texte scurte de edificare moral-religioasă[6]. Tot astfel le întâlnim în *Gramatica rumânească* a lui Dimitrie Eustatievici Braşoveanul, alcătuită în 1755 – prima expunere sistematică (B.A.R., ms. rom. 583), editată abia în anii din urmă, cu

[3] Vezi discuţia privind posibilitatea ca în epoca arhaică aceasta să fi fost nu numai forma de nominativ, ci şi de acuzativ singular şi, poate, chiar de acuzativ plural, în capitolul scris de Vl. Georgiev, *Declinarea substantivelor* din *Грамматика...*, citată în nota 1, p. 163–164.

[4] *Ibidem,* p. 44–45.

[5] Vezi detalii şi indicaţii bibliografice în cartea noastră, *Contribuţii la istoria culturii şi literaturii române vechi,* Bucureşti, 1972, p. 53–54, 307–324. Cele două reeditări ale *Gramaticii* lui Smotriţki sunt descrise în *Bibliografia românească veche* de Ioan Bianu şi Nerva Hodoş, t. I, Bucureşti, 1903, nr. 109, p. 351–354, respectiv în t. II, 1910, nr. 295, p. 132.

[6] Vezi Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice româneşti* (1926), ediţie îngrijită de Octav Păun..., Bucureşti, 1975, p. 25–110; cele trei bucoavne menţionate sunt descrise în BRV, I, nr. 113, p. 369–370 (şi în t. IV, de Ioan Bianu şi Dan Simonescu, 1944, p. 209–210), respectiv II, nr. 265, p. 107–108, şi nr. 294, p. 130–132.

studiu introductiv şi glosar, de N.A. Ursu (Bucureşti, 1969: Partea I. *Pentru ortografie,* p. 12–16) –, ca şi în cea dintâi gramatică tipărită în limba naţională, *Observaţii sau băgări-dă-seamă asupra regulelor şi orânduelelor gramaticii rumâneşti* a lui Ianache (Ienăchiţă) Văcărescu (Râmnic, 1787: *Păntru slove şi împărţeala lor,* p. 13–16; ediţia a 2-a, Viena, acelaşi an, p. 2–5)[7], în care capitolul de grafie şi fonetică este augmentat cu consideraţii privind tipurile de vocale, consoane, diftongi etc.

Spre deosebire de aceste bucoavne şi prime manuale, încă pe la 1716, Dimitrie Cantemir reproducea în *Descrierea Moldovei,* în locul l i t e r e l o r propriu-zise, d e n u m i r i l e acestora, în grafie latină, cu unele elemente de ortografie polonă *(Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* ... Cu o notă asupra ediţiei de D.M. Pippidi, Bucureşti, Editura Academiei, 1973: Pars tertia, Caput V. *De litteris Moldavorum,* p. 370; adăugăm între paranteze drepte literele chirilice corespunzătoare):

„Numerantur enim hodie, cum prosodicis quibusdam orthographicis notis, 47:

Az [а]	Ize [и]	Tfert [т]
Buki [б]	I [і]	Uk [оу]
Vede [в]	Kako [к]	U [ѹ]
Glagol [г]	Liude [л]	Ferta [ф]
Dobro [д]	Mislete [м]	Fita [ѳ]
Iest [є]	Nasz [н]	Chier [х]
E [є]	On [о]	Hier [х]
Zivete [ж]	Pokoi [п]	Ier [ъ]
Dzialo [ѕ]	Hyrtzi [р]	Iri [ы]
Zemle [з]	Slovo [с]	Iert [ь]

olim vocem, quae in consonantem desinebat, semper claudebat, hodie autem Moldavi eius loco utuntur signo supraposito, ut in ipsa voce jert (acesta încheia totdeauna un cuvânt care se termina în consoană, astăzi însă moldovenii folosesc în locul lui un semn pus deasupra [’], ca în cuvântul iert).

Ot [ѡ]	Szta [щ]	Iu [ю]
O [ѡ]	Iat [ѣ]	Xi [ѯ]
Ci [ц]	Ie [ѥ]	Psi [ѱ]
Czerve [ч]	Inia [ѧ]	Titla [~]
Sze [ш]	Iako [ꙗ]	Dze [ѕ]”.

Peste un secol, în *Temeiurile gramaticii româneşti,* alcătuite în ultimii ani ai vieţii celui de-al patrulea corifeu al Şcolii Ardelene, Ion Budai-Deleanu enumeră, în capitolul *Pentru ortografie* (B.A.R., ms. rom. 2425 şi 2426, cca 1815–1820, reprodus în *Scrieri lingvistice,* text stabilit şi glosar de Mirela Teodorescu, introducere şi note de Ion Gheţie, Bucureşti, 1970, p. 102–109), literele chirilice,

[7] Ambele ediţii sunt descrise în BRV, II, nr. 516 şi 517, p. 318–321; textul primei ediţii, complete, a fost retipărit cu litere latine în volumul: Poeţii Văcăreşti (Ianache, Alecu şi Nicolae), *Opere,* ediţie critică ... de Cornel Cârstoiu, Bucureşti, 1982 (vezi p. 94–95).

„împrumutate de la sloveni", şi în acelaşi timp precizează: „La aceste au adaus alcătuitorii slovelor acestora spre românie încă ale sale doao, adecă Ѧ ѧ şi Ꙗ ꙗ"[8]. Urmează detalii privind *Numele şi pronunţia lor,* inclusiv faptul că sunt „prefăcute" din cele greceşti. Renunţând la comentarea acestor detalii, reproducem mai jos (cu unele precizări strict necesare) denumirile slovelor chirilice aşa cum apar ele la acest premergător al lingvisticii române moderne, cu atât mai mult cu cât vor fi evocate mai târziu, integral sau parţial, în câteva opere literare clasice sau mai puţin cunoscute: în celebra *Prefaţă* la *Gramatica românească* a lui Ion Heliade Rădulescu (Sibiu, 1828); în savuroasa „amintire din junete" a lui Constantin Negruzzi, *Cum am învăţat româneşte* („Curier de ambe sexe", Periodul I, nr. 22, 1838, p. 337–343); în poezia satirică *Slovele chiriliene* a lui Dimitrie Bolintineanu („Românul", an. II, nr. 45, 9/21 iunie 1858, p. 179), pe când Eforia instrucţiunii publice din Bucureşti iniţiase discuţiile privind reforma ortografiei; în nuvela cu elemente autobiografice, *Budulea Taichii,* a lui Ioan Slavici („Convorbiri literare", an. XIV, nr. 3, 1 iunie 1880, p. 93–110, şi nr. 4, 1 iulie, p. 136–152); în *Scrisoarea IV* către Vasile Alecsandri a lui Ion Ghica, intitulată *Şcoala acum 50 de ani* (aceeaşi revistă şi acelaşi an, nr. 6, 1 septembrie, p. 209–216), adesea reprodusă în manuale şi antologii; în Partea I a *Amintirilor din copilărie* ale lui Ion Creangă, operă clasică a literaturii române (interesant de subliniat că a fost tipărită în acelaşi an de apariţie, XIV, al revistei junimiste, nr. 10, 1 ianuarie 1881, p. 365–376); în sfârşit, într-o evocare mai puţin cunoscută a scriitorului autodidact I.C. Vissarion, în care acesta recurge la amintirile bunicului său, cel care l-a crescut, către sfârşitul secolului al XIX-lea: *Cartea la 1848* („Flacăra", 1914, nr. 48–49, p. 388–389).

Revenind la I. Budai-Deleanu, observăm că, după enumerarea celor 42 de litere chirilice, spiritul său metodic l-a determinat să adauge precizări de natură grafică şi fonetică, precum şi numele fiecăreia dintre ele (cu unele omisiuni întâmplătoare): а – *az;* б – *buche;* в – *vede;* г – *(omis);* д – *dobro;* є – *iest;* ж – *jivite* (imperativ, pers. 2 pl., cu reflexul *i* din ucraineană); з – *zemle;* и – *ije;* і – *i;* к – *kako;* л – *(omis);* м – *mislete* (deformat faţă de *mislite*); н – *naş;* о – *on;* п – *pocoi;* р – *râţă,* „iar după slovenie *rţa*" (de fapt, *rţi*); с – *slovo;* т – *tverdo;* у – *uc;* оу – „să zice *u* şi aşa să şi pronunţie ca şi *uc,* dar să pune numa la începutul cuvintelor"; ф – este cu totul împrum[ut]ată de la greci (...) şi să numeşte *fită*[9]; х – *her;* ѡ – *ot;* ц – *ţi;* ч – *cerf;* ш – *şa;* щ – *şta;* ъ – *ior* (pronunţare sârbească); ь – *ier* sau *ioruţ* (diminutiv *ad-hoc* pentru redarea expresiei „ier mic" faţă de ь – „ier mare"); ѣ – *ieti* (în pronunţare sârbă); ѫ – *ius* „la sloveni" (în pronunţare denazalizată ruso-ucraineană şi sârbă), „iară la români s-a numit *înea*" (ceea ce dovedeşte că tradiţia românească păstra

[8] Vezi, de asemenea: Ion Gheţie, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu,* Bucureşti, 1966; în legătură cu originea şi valoarea fonetică a acestor litere, pentru redarea lui *î(n), î(m),* respectiv *ğ(ge, gi),* G. Mihăilă, *Dicţionar al limbii române vechi (sfârşitul sec. X – începutul sec. XVI),* Bucureşti, 1974, p. 191, 193; Ion Gheţie – Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română,* Bucureşti, 1985, p. 148–152 (cu bibliografia anterioară).

[9] Pe drept cuvânt, Ion Gheţie precizează în nota 3, p. 127: „De fapt, slova ѳ se numea *fârtă; fita* e numele literei greceşti φ".

amintirea nazalității – vezi ѧ); ы – *ierri* (în pronunțare mediobulgară și sârbă); ю – *iu*; ꙗ – „să grăiască ca *ja* la latini"; ѥ – *ie* (pronunțare slavonă denazalizată); ѳ – *thita*; ѱ – *psi*; ѯ – *ksi*; ѵ – *ijiță*; ѧ – *în*, „să vede a fi formată din ѫ (*ius*)"; ѹ – *gea*.

După cum se știe, peste mai puțin de un deceniu, în 1828, marele reformator al culturii române, I. Heliade Rădulescu, elev al lui Gheorghe Lazăr, a promovat în *Gramatica românească* simplificarea alfabetului chirilic, ca o etapă spre alfabetul de tranziție și apoi spre trecerea definitivă la alfabetul latin, prin hotărârea din 1860 a guvernului Țării Românești, condus de Ion Ghica, preluată imediat de Ministerul Instrucțiunii Publice din Moldova (căci unificarea definitivă a instituțiilor centrale s-a realizat abia în ianuarie 1862), iar apoi în Transilvania, Banat și Bucovina[10]. Iată cum satiriza el pe cei ce se împotriveau oricărei modernizări în chiar primele fraze ale *Prefeței* ce deschidea *Gramatica românească*:

„Ei ! dar ce fel de carte e asta ?!!! Uite-te minune !!! Aci lipsesc o grămadă de slove ! Ăștia vor să ne lase săraci ! Aci fălosul și purtătorul de ortografie Н lipsește; mărețul și îngâmfatul ѡ, asemenea; ОУ cel bogat de loc nu se mai vede ! În loc de ѣ unde și unde se vede ЕА; în loc de ю, Іѕ ! Vai de mine, ce grosime și mojâcie !!! Ia te uită că ăștia și pe delicatul și plinul de dulceață ѳ l-au scos ! Nu zău, ăștia sânt rumâni groși bădărani de la țară, nu vor să aibă cât de puțină evghenie pă dânșii ! Dar ce văz ! ei în loc de ѯ pun КС; în loc de ѱ, ПС ! Sânt vrednici de râs întru adevăr ! (...) Toată lumea se silește din ce mai are să mai adaoge și să se mai îmbogățească, dar ei ! ia uitați-vă că și din ce mai avem vor să mai lepede ! ... Ait ! s-a stricat !! S-aaa duuus acum și limba !!"

Și, după alte câteva „oftări" de același fel, urmează replica tăioasă a autorului acestei prime pagini satirice de valoare din literatura română:

„ – Așa, domnule, s-au dus, și acuma dumneata să fii sănătos; ele s-au dus și nu se vor mai întoarce, căci le-a gonit o soțietate întreagă, le-a gonit însuși dreptul cuvânt"[11].

În acest context cultural, nu e de mirare că întemeietorul nuvelei istorice românești, Constantin Negruzzi, preocupat, alături de I. Heliade Rădulescu și de alți fruntași ai vieții publice, de perfecționarea limbii literare și de simplificarea scrierii, punea în gura dascălului său din copilărie următoarele „lămuriri", în evocarea *Cum am învățat românește:*

„Pentru a-ți paradosi limba românească după toată rânduiala, ca să o înveți cumsecade, spre a o ști precum se cuvine, trebui să începem de la început. Vei ști

[10] Am evocat acest moment în comunicarea *Ion Ghica – scriitor*, expusă în cadrul Sesiunii omagiale organizate de Academia Română și de Fundația „Ion Ghica" pentru comemorarea a 100 de ani de la moartea marelui om politic, economist și scriitor („Academica", an. VII, nr. 7(79), mai 1997, p. 8; nr. 8(80), iunie, p. 20; nr. 9(81), iulie, p. 18, 31, cu indicații bibliografice).

[11] Ion Heliade Rădulescu, *Gramatică românească*, ediție și studiu de Valeria Guțu Romalo, București, 1980, p. V și urm., 12 și urm., 541 și urm.

deci că limba românească are patruzeci şi una de slove, care se împart în trei soiuri: glasnice, neglasnice şi glasnico-neglasnice; şi anume, glasnice sunt: Az, Est, Ije, I, On, ѹ[U], Ier (ъ), ѣtiŭ [Eatiu], ю (ѭ) [Iu], ѧia [Înia], Ia, Ipsilon, ѡmega [Omega]. Neglasnice: Buche, Vede, Glagol, Dobru, Juvete, Zemle, Kaku, Liude, Mislete, Naş, Pocoi, Râţă, Slovă, Tferdu, Fârta, Heru, Ksi, Psi, Ţi, Cervu, Şa, Ştea, Θita [Thita], Gea. Glasnico-neglasnice: Zalu, Ieri, Ucu, ѧn [În].

Făr-aceste slove nu se poate alcătui nici o frasis, nu se poate proforisi nici o silavi, căci ele sânt temelia limbii. Drept aceea, d-ta vei binevoi a le învăţa pe de rost, pentru ca să le poţi cuvânta curat şi pe înţăles (...)"[12].

În afara denumirilor a căror formă se explică prin variantele slavone menţionate mai sus, sunt necesare câteva precizări. Astfel, *buche* (consemnat încă de I. Budai-Deleanu, singular refăcut din *buchi,* interpretat ca plural) şi *slovă* (< *slovo*) se păstrează până astăzi cu sensul de „literă" (cu precădere, chirilică), iar *glagole* şi mai ales *glagore* (cu disimilare şi adaptare fonetică din *glagoli*; la Negruzzi: *glagol* „cuvânt; verb") a ajuns să însemne „pricepere, minte"; *dobru, kaku, râţă* (consemnat şi de I. Budai-Deleanu), *tferdu, heru, cervu, zalu* (cu *dz* > *z*), *ucu* reprezintă adaptări fono-morfologice, iar *juvete* – o simplă deformare[13]. Aparte este situaţia cuvântului *liude, lude,* cunoscut din textele vechi juridico-administrative cu sensul de „contribuabili" (propriu: „oameni, persoane", aşadar nu ca denumire a unei litere).

Mult mai puţin cunoscută este satira versificată a lui Dimitrie Bolintineanu, publicată peste două decenii în gazeta „Românul" a lui C.A. Rosetti şi intitulată *Slovele chiriliene* (9/21 iunie 1858). Acestea vin să se plângă „coconului Dumitrache, bivel, arhon pitar" că au început să fie înlăturate în favoarea literelor latine:

„Noi, slovele chirilici, din cele vechi şi noi,
Az, buche, vid, glagor, mislete, naş, pocoi,
Bătrânele copile lui dascălul Chirilă
Venim spre-nchinăciune şi cerem har şi milă,
În foaia ce se cheamă *Românul*, sau ziar
(Căci numerile sale cu orice zi nu par),
Vedem că-n tituluşe, în glavă aşezate,
Fără de nici o vină, noi suntem măturate
Ca nişte vechi rugine, ca idiclii, ţârcovnici,
Lipcani, aprozi de lude, postelnicei nevolnici !"

Deşi reprodusă peste câteva luni în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" de la Braşov (an. XXII, nr. 9, 1 martie, p. 71) – ce e drept, cu o notă a redacţiei –,

[12] Constantin Negruzzi, *Opere,* 1. *Păcatele tinereţelor,* ediţie critică... de Liviu Leonte, Bucureşti, 1974, p. 7–13; vezi *Comentarii şi variante,* p. 315–329 (prototipul dascălului fusese bucovineanul Ioan Alboteanu). Am notat, în câteva cazuri, între paranteze drepte transcrierea consecventă în ortografia actuală.

[13] Cf. *juvăţ* „laţ la capătul unui streang" şi *juvete* (*de peşte*) „peşte mic" (DLR, II, II, 65, 66).

Bolintineanu însuşi n-a inclus-o în volumele sale ulterioare, considerând-o, poate, mai puţin izbutită. La data respectivă, rezerva formulată de revista ardeleană este totuşi semnificativă, căci prin ea se evita o poziţie prea tranşantă, menajându-se publicul tradiţional: „Această satiră compusă de dn. Bolintineanu asupra literelor chiriliene, în limbă şi stil cu totul popular, o repoducem mai mult pentru curiozitate, căci dealtmintrea este treaba filologilor a judeca despre forma, stricăcioasele urmări sau, poate, folosul conservării sau lăpădării literelor chiriliane"[14].

Mai târziu, după adoptarea definitivă a alfabetului latin, când slovele chirilice începeau să devină o amintire, Ioan Slavici le evoca astfel în nuvela, devenită clasică, *Budulea Taichii.* Iată interesantul episod în care tânărul Huţu îi explică tatălui său scrierea cu litere chirilice, recurgând la denumirile lor tradiţionale, şi nu la valoarea lor fonetică:

„Într-o duminecă Budulea i-a zis lui Huţu: «Ia scrie numele meu pe hârtie». Huţu a scris cu litere mari: Lăpădat Budulea, locuitor din Cocorăşti.

– Şi acum, dacă cineva se uită aici, ştie el că e numele meu ?

– Da, taică.

– Cum aşa ?"

Cum elevul pronunţă întâi numele slovelor – ceea ce Budulea nu are cum înţelege – şi abia apoi formează silabele, cititorul percepe cu umor parfumul unor vremi arhaice. Evident, editorul de azi e dator să precizeze acest lucru în note ceea ce noi vom consemna aici între paranteze drepte, reproducând slovele chirilice şi echivalentele lor în alfabet latin, potrivit ortografiei româneşti actuale:

„– Apoi vezi; vede că e *ludi* [Л = l] şi *iăr* [Ъ = ă] şi zice *Lă, pocoi* [П = p] şi *iăr* şi zice *pă,* adecă *Lăpă, dobro – az – tvert* [Д–Ѳ–Т = *d – a – t*] şi zice *dat,* ceea ce face *Lăpădat.*

Budulea asculta cu mare băgare de seamă, deşi nu înţelegea nimic [...].

– Măi Huţule! ia scrie-mi tu mie pe hârtie: cimpoi, vioară, şi fluier" – ceea ce acesta îi îndeplineşte, dar:

„ – De unde să ştiu că aici stă cimpoi şi vioară ? întrebă el.

– Pentru că e *cerf – ije – mislete – pocoi – on – ije* [Ч = č, И = *i,* М = *m,* П = *p,* О = *o,* И = *i*].

– Nu înţeleg. Ştiu că la răbuş tragi o crestătură, şi asta vrea să zică o zi de lucru ori o oaie, tragi o cruce şi asta vrea să zică un car de pietriş ori un berbec. De unde ştii tu că tocmai aşa se scriu cimpoile?

– Aşa sună slova.

– Cum sună ?

– Fiindcă e *cimpoi,* scriu *cerf* şi *ije* şi *mislete,* ca să fie *cim,* iară după aceea *pocoi, on, ije,* ca să fie *poi.*

[14] Dimitrie Bolintineanu, *Opere,* IV. *Poezii,* ediţie îngrijită ... de Teodor Vârgolici, Bucureşti, 1983, p. 344–346; *Note şi comentarii,* p. 628.

Budulea parcă iar înţelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci, dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove"[15].

Nu mai departe decât peste două luni, în septembrie 1880, „Convorbirile literare" făceau loc unei alte evocări, *Şcoala acum 50 de ani,* pe care Ion Ghica, promotorul trecerii complete la alfabetul latin în scrierea românească, i-o trimisese cu puţin timp în urmă bunului său prieten şi conmiliton, Vasile Alecsandri, poetul ce a marcat o întreagă epocă. *„Iubite amice"* – îi scria el de la Bucureşti, recreând atmosfera începutului de veac:

„Pe când în şcoala de la Măgureanu vestiţii elinişti Lambru, Comita, Vardalah şi Neofit, emulii lui Corai, predau tinerilor greci şi feciorilor noştri de boieri *Memorabiliile* lui Socrate, *Fedon* (*Phaidon* al lui Platon – *n.n.*) şi *Metafizica* lui Aristot; [...] la biserică la Udricani, la Sfântul Gheorghe şi la Colţea se auzea glasul ascuţit al câtorva copii cari strigau în gălăgie pe:

*o*n, *m*islete, *u*cu: *omu*

*p*ocoi, *o*n, *m*islete, *u*cu: *pomu*.

Băieţii mai înaintaţi la învăţătură, când voiau să-şi zică ceva care să nu fie înţeles de profani, comunicau între dânşii astfel:

*a*z, *i*otă, *l*ude, *a*z, *p*ocoi, *r*âţă, *u*cu, *n*aş, *e*st[16], şi celălalt îi răspundea:

*n*aş, *e*st, *b*uche, *a*z, *t*ferdo, *e*st, *p*ocoi, *o*n, *p*ocoi, *a*z[17].

Cei de la bucoavnă râvneau la dânşii cum vorbeau păsăreşte"[18].

Dintre denumirile amintite aici, doar *iotă* este nouă: reprezentând litera chirilică *I*, provenită din majuscula grecească *I* (iota), era de mult cunoscută şi cu această denumire, având în vedere identitatea lor formală, în condiţiile în care încă din secolul al XVII-lea limba greacă devenise tot mai cunoscută în Ţările Române.

Al treilea mare scriitor din cercul *Junimii* şi al „Convorbirilor literare", marele povestitor Ion Creangă, eminent institutor şi autor de manuale şcolare, preocupat de modernizarea învăţământului – ca şi Slavici, care era profesor şi autor de manuale de limba şi literatura română pentru clasele mai mari –, ne-a lăsat şi el în partea I a *Amintirilor din copilărie,* tipărită în aceleaşi „Convorbiri literare", la începutul anului următor, 1881, o savuroasă descriere a anilor când începuse să „buchisească".

După ce fugise de la şcoală, terorizat de un „hojmălău", pus de „bădiţa Vasile" dascălul să-l „procitească": „A doua zi însă a venit părintele [Ioan] pe la noi, s-a înţeles cu tata, m-au luat ei cu binişorul şi m-am dus iar la şcoală. – Că dă, e păcat să rămâi fără leac de învăţătură, zicea părintele; doar ai trecut de *bucheludeazla* şi *bucheriţazdra:* eşti acum la ceaslov şi mâne-poimâne ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învăţăturilor şi, mai ştii cum vine vremea, poate

[15] Ioan Slavici, *Opere*, II, text stabilit şi variante: Teofil Teaha, note: D. Vatamaniuc, Bucureşti, 1967, p. 107–157; *Note şi variante*, p. 541–554.

[16] Ai la prune (*Nota lui Ion Ghica*).

[17] Ne bate popa (*La fel*).

[18] Ion Ghica, *Opere*, I, ediţie îngrijită ... de Ion Roman, Bucureşti, 1967, p. 151–161; *Note şi comentarii*, p. 485–490.

să te faci şi popă aici, la biserica Sfântului Nicolai, că eu pentru voi mă strădănuiesc. Am o singură fată ş-oi vedé eu pe cine mi-oi alege de ginere".

Să vedem cum explică editorii marelui povestitor cele două „şarade" neinteligibile pentru cititorii secolului al XX-lea şi mai ales pentru elevi. G.T. Kirileanu, editorul lui Creangă din 1906 şi 1939, în *Glosarul* ediţiei de *Opere*, publicată la ESPLA, în 1957, scrie, bazându-se doar pe o vagă intuiţie: „*bucheludeazla* şi *bucheriţazdra* – formă glumeaţă a lui Creangă pentru bucoavnă sau bucvar" (p. 334)[19].

Destul de exact, dar nu complet, cele două expresii sunt explicate în *Opere*, ediţie îngrijită, prefaţă şi glosar de acad. prof. G. Călinescu, ce apăruse la aceeaşi editură (actuala Minerva), în 1953 (p. 302): „*Bucheludeazla* şi *bucheriţazdra*, silabisire ca: *o-i: oi* (de la numele câtorva litere chirilice: *buche* = literă, *lude* = l, *az* = a, *riţa* = r)"[20].

[19] În *Opere complete*, cu o prefaţă [de G.T. Kirleanu şi Il. Chendi] şi un indice, ediţie nouă revăzută (Bucureşti, 1906), *Tălmăcirea cuvintelor mai neobicinuite*, făcută de Al. Vasiliu, învăţător (Tătăruşi – Suceava) şi Gr. T. Kirileanu (p. 415–445), nu le cuprinde; *Opere*, ediţie critică cu note, variante şi glosar de G.T. Kirileanu (Bucureşti, Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II", 1939) nu are propriu-zis un glosar, ci o listă de *Cuvinte din „Amintiri"*, despre care s-a crezut că au fost „explicate de însuşi Creangă" (p. 301–306 şi 4 planşe), ceea ce nu se confrmă.

[20] *Glosarul* a fost reprodus în: Ion Creangă, *Opere – Œuvres* (Bucureşti, 1963, p. 677–691), cu menţiunea pe verso filei de gardă privind reluarea integrală a ediţiei călinesciene, traducerea în limba franceză fiind „făcută de Yves Augé [corect: Auger] şi Elena Vianu, sub îngrijirea lui Simone Roland". În ediţia a doua, publicată tot la „Meridiane", în 1965 – anul morţii marelui critic (12 martie) –, pe lângă menţiunea privind contribuţia sa, inclusă pe clapa din faţă, citim: „Am ales pentru această confruntare [desigur, tipărirea în paralel a originalului şi a versiunii franceze] traducerile care ni s-au părut mai bune: aceea mai veche a lui Yves Augé [se repetă impoliteţea de la ediţia întâi], pentru *Amintiri din copilărie*, o alta, mai recentă, a Elenei Vianu, *Povestiri* şi *Poveşti*". „Ma traduction s'efforce à l'exactitude" – scrisese fostul profesor de limba şi literatura franceză a Universităţii din Cluj, în prefaţa primei sale ediţii, patronate de Institut Français des Hautes Études en Roumanie (Ion Creangă, *Souvenirs d'enfance*. Traduit du roumain par Yves Auger, Copyright 1947 by Marcel Didier. Imprimé en Roumanie. Bucarest). Este interesant de semnalat că pasajul ce ne interesează este transpus astfel: „allons, tu n'est plus au *b-a ba, b-u bu*" (ediţia 1963, p. 43, 45; ediţia 1965, p. 41, 43). Din păcate, această traducere a profesorului francez – care colaborase cu devotament la *Dicţionarul limbii române* şi la *Atlasul lingvistic român* (Partea I de Sever Pop şi Partea a II-a de Emil Petrovici), ambele conduse de Sextil Puşcariu, transpunând cu exactitate în limba lui Voltaire sensurile cuvintelor româneşti – fusese retipărită iniţial fără numele său, în ediţia: Ion Creangă, *Oeuvres choisies*, Bucarest, 1955 („*Souvenirs d'enfance* – reproduits d'après «Revue Roumaine»"). Despre protestele lui Yves Auger – de care Editura Meridiane a ţinut seama doar parţial (numele nefiindu-i reprodus exact) – ne informează profesorul Gabriel Ţepelea, în cartea sa *Opţiuni şi retrospective*, Bucureşti, 1989, p. 10–20; vezi şi articolul său anterior, semnat împreună cu Ioan Niculiţă: *Yves Auger (1893–1978) – In memoriam*, în „Buletinul ştiinţific al Facultăţii de învăţământ pedagogic", Piteşti, 1980, p. 385–390 (cu bibliografie). Adăugăm aici că profesorul Yves Auger a fost ales la 27 mai 1943 – în plină perioadă de ocupaţie hitleristă a Franţei – membru corespondent al Academiei Române (vezi Dr. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, 1866–1996. Mic dicţionar*, Iaşi, Fundaţia Academică „Petre Andrei", 1996, p. 21–22).

În mod similar procedează Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, în *Opere*, I–II, ediţie îngrijită, note şi variante, glosar şi bibliografie de ... (Bucureşti, 1970; vol. II, p. 344): „... primele cunoştinţe de scris-citit (după numele literelor chirilice: *buche* = b, *lude* = l, *az* = a, *riţă* = r)".

Completând explicaţia oferită de cei doi profunzi cunoscători ai operei lui Ion Creangă – căruia G. Călinescu îi consacrase clasica monografie[21], iar Iorgu Iordan îi studiase limba şi stilul[22] – şi de colaboratoarea harnică a acestuia din urmă, precizăm că „expresiile" în discuţie reprezintă citirea mai întâi pe litere, apoi pe silabe, urmând a fi disociate astfel:

buche [literă]: *lude – az*: *la*
buche: *riţ'* [*râţă* > *riţă*] – *az*: *ra*.

De ce însă *bucheriţazdra*, cu un *d* epentetic ? Potrivit unei străvechi tendinţe, probabil de sorginte traco-dacă (prezentă, de asemenea, în limbile germanice, baltice şi slave), *sr-* devine *str-* (de exemplu, în cuvântul *strungă*) şi tot astfel *zr-* devine *zdr-*[23]: *bucheriţazra* > *bucheriţazdra*.

Scriitorilor clasici din secolul al XIX-lea li se adaugă, în 1914, I.C. Vissarion, căruia bunicul din partea mamei, Sotir, îi povestise cum „învăţau copiii carte" cu vreo 60–70 de ani înainte: „Cine ştia să citească Ceaslovul, Bucoavna şi Psaltirea era învăţat şi bun de făcut popă ! ..."

Enumerând unele denumiri ale slovelor chirilice (în parte, deformate) – *azi* (omonimie interlingvistică, în urma căreia *az* devine adverb românesc), *buche, vede, glagore, dobro, zalo, zimne, on, pocoi, râţă* –, pe care elevii le scriau „pe nişte tăbliţe de lemn mânjite cu ceară (...), cu câte un cui sau cu câte un băţ", povestitorul din celălalt veac îşi aminteşte de dascălul care cerea elevilor să înveţe pe de rost aceste denumiri. Ba, mai mult, unul dintre elevi „făcuse un cântec, pe care noi îl ziceam cu toţii şi cu tonuri tărăgănate de şcolari:

Azi-buche, vede *pe gligooore...*
Dobra este *zalog* ziiiiimni,
Iar *juvete* făr de *lude*,
Cu *mislete* naşi-său,

[21] *Viaţa lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1938; *Ion Creangă. Viaţa şi opera*, ediţie revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1964.

[22] *Limba lui Creangă*, în: *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I, Bucureşti, 1956, p. 137–170.

[23] Vezi: D. Decev (Detschew), *Характеристика на тракийския език – Charakteristik der thrakischen Sprache*, Sofia, 1952, p. 24, 84; G. Mihăilă, *Les plus anciennes attestations des mots roumains autochtones (Xe siècle – 1520)*, în „Thraco-Dacica", t. XVII, 1996, 1–2, p. 39.

Face *on pocoi* în *râță* !
Numai *șteà* ia-o geà,
C-apoi vai de ipingea !"[24]

Încheind acest excurs lingvistic și istorico-literar, în care am comentat câteva pagini semnificative din literatura română – în special, cele ale lui Constantin Negruzzi, Ioan Slavici, Ion Ghica și Ion Creangă, nelipsite din antologiile școlare –, menționăm că la câțiva ani după ce prozatorul popular I.C. Vissarion includea în volum amintirile bunicului său (1920), I.-Aurel Candrea considera încă util să menționeze denumirile literelor chirilice în *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, „tipărit între februarie 1926 și noiembrie 1931", ca Partea I din *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească"*. Acestea sunt citate atât în corpul dicționarului, la fiecare literă în parte (cu unele omisiuni întâmplătoare), cât și într-un tabel special, sub cuvântul *Alfabet* (p. 36), unde alături de cel actual este reprodus cel chirilic. Nu este lipsit de interes să adăugăm aici aceste denumiri, care prezintă pe alocuri unele variante față de cele din listele complete sau parțiale ale scriitorilor din secolul al XIX-lea: Ѧ *–az*, Б – *buche*, Ѣ – *vede*, Г – *glagoli* (la p. 523: *glagol*), Д – *dobru*, Е – *iest*, Ж – *jivete*, Ѕ – *dzelo* sau *dzialu*, З – *zemlia*, И – *ije*, І – *i*, К – *caco*, Л – *liudie* sau *lude* (la p. 689: *liude, lude*, cu valoare lexicală), М – *mislite* sau *mislete*, Н – *naș*, О – *on*, П – *pocoi*, Р – *rițI* sau *râță*, С – *slovo* sau *slovă*, Т – *tvârdo* sau *ferdu* (la p. 1263, și: *tverdu*), ОУ – *ucu*, Ѹ – *u*, Ф – *fârtă*, Ѳ – *heru*, Ѿ – *ot*, Ц – *ști* sau *ște*, Ч – *ți*, Ч – *cervu*, Ш – *șa*, Ъ – *ieru*, Ы – *ieri*, Ь – *ier*, Ѣ – *eti*, Ю – *iu*, Ꙗ – *iaco* [= rom. „ca"], Є – *ie*, Ѧ – *ia*, Ѫ – *ius*, Ѯ – *csi*, Ѱ – *psi*, Ѳ – *fita*, Ѵ – *ipsilon, ijiță*, Ѧ –*în*, Ѩ– *gea*.

Editura Academiei Române
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

[24] I.C. Vissarion, *Scrieri alese*, I, ediție îngrijită de Viorica Florea, antologie, studiu introductiv, tabel cronologic, note de Victor Crăciun, București, 1983, p. 283–287, 496 (*Note*): textul a fost reprodus din volumul *Maria de altădată*, București, 1920. Citând „versurile", redate cu oarecare aproximație de povestitor, adăugăm că *vede* (prezent, pers. 3 sg.) poate fi interpretat ca „omonim interlingvistic" al numelui literei chirilice, iar *nași-său* – al lui *naș; este* (prezent, pers. 3 sg.) – ca „paronim" al lui *est; zalog* apare ca o deformare a lui *zalu* (vezi la Negruzzi), *zimni* – a lui *zemle*; în sfârșit, deși Vissarion afirmă că „*gea* pe țigănește înseamnă *păzește*", acest complex sonor denumea, cum am arătat, litera specifică scrisului românesc vechi pentru sunetul *ğ* (*ge, gî*).

Mihai Mitu

„CAP SAU PAJURĂ" ŞI UNELE CONSIDERAŢII ETIMOLOGICE

Formula din titlu este la noi, după cum se ştie, a unui joc de copii. Se aruncă în aer o monedă şi câştigătorul se alege după cum moneda cade cu faţa sau cu dosul în sus. Este un joc cunoscut şi pe alte meleaguri (în franceză: *pile ou face*). Pe aversul monedei este imprimat un „cap" (al regelui sau împăratului), iar pe revers un chip de vultur, „pajura" (simbol al împărăţiei), după cum atestă şi DLR, VIII, 26, s.v. *pajură*, unde găsim, printre altele, următorul citat din M. Sadoveanu: „Iată un ban de argint pe care-l arunc, şi eu cer să cadă pajură". Când pe aversul monedei nu era „capul" (figura împăratului), ci un „număr" (= valoarea monedei, marcată de o cifră, 1, 2, 5, 10 etc.), atunci formula era „pajură sau număr", după cum rezultă din alt citat *(ibidem)*: „De când moneda austriacă e în uz în România, spun copiii de-acolo, când o aruncă: pajure sau număr" (din S. Fl. Marian, *Ornitologia poporană română,* I, Cernăuţi, 1883). Şi Şăineanu, DU (ed. 1922, p. 452) explică pe *pajură* şi prin „partea monedei austriace pe care se află un vultur: *pajură sau număr",* trimiţând, pentru etimologie, la pol., ucr. *pazur* 'ghiară'. Acelaşi S. Fl. Marian (1847–1907), originar din Ilişeşti (Suceava), ne dovedeşte că ştia acest joc din copilărie în următorul fragment, reprodus în DLR, VII, 557, s. v. *număr* : „Există un joc al pruncilor care constă întru aceea că, aruncând unul dintre dânşii o monedă în sus, ceilalţi trebuie să ghicească cu care parte e în sus şi cu care în jos, cu număr sau cu pajură ?".

Oricum, rezultă că se folosea, de regulă, o monedă divizionară, de mică valoare (în caz că se pierdea, în focul jocului, nu era prea mare pagubă), pe care copiii o obţineau uşor, căci monedele de mai mare valoare, nedivizionare, n-ajungeau în mâinile lor (erau şi mai incomode ca dimensiuni pentru un joc de copii). Mi-amintesc foarte bine toate acestea din copilărie (comuna Apa-Sărată, lângă Câmpulung-Muscel).

Ca joc de noroc, adulţii îi spun *rişcă,* deci cu un singur termen, după cum arată DLR, IX, 444, s.v. *rişcă :* joc de noroc la care câştigă cel ce ghiceşte pe ce parte va cădea moneda aruncată în sus" (cu trimitere la Şăineanu, şi cu un prim citat din G.M. Zamfirescu: „N-o să-mi joc leafa la rişcă pe maidan"). Sensul 2. „(Prin nord-estul Olteniei) Cârciumă, bodegă" din DLR are o explicaţie simplă, dacă admitem că într-un loc de adunare pentru consum de alcool, cum este cârciuma sau bodega, se organizau, mai mult sau mai puţin spontan sau după obiceiul locului, şi jocuri de noroc, cel mai popular fiind *rişca* (pentru că monezi mărunte erau la îndemâna tuturor). De regulă, jocul era în legătură cu continuarea consumaţiei,

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 155–160, Bucureşti, 1997

căci cel care pierdea „mai dădea un rând" (de băutură) celorlalţi; în felul acesta, proprietarul localului avea un câştig sporit, căci îi creştea vânzarea.

Astăzi, în loc de rişcă s-au răspândit alte jocuri de noroc (cărţi de joc, zaruri etc.), unele foarte moderne, pe alte baze (ruletă, bacara etc.), iar „rişca" („cap sau pajură", „pajură sau număr") se mai poate întâlni cel mult la copiii din unele medii rurale (acolo unde n-au pătruns încă... jocurile mecanice !). Mai este practicat, de asemenea, obiceiul de „a da cu banul", în situaţii în care nu se poate lua o hotărâre, totul rămânând în voia sorţii, sau când trebuie să se stabilească o întâietate între două părţi, doi indivizi, două grupuri cu drepturi sau pretenţii egale (de exemplu, pentru alegerea terenului de către una dintre echipe, în jocurile sportive); este însă o simplă procedură, care n-are legătură cu jocul de copii, după cum rezultă din însăşi structura formulei, în care apare termenul *ban*, fără referire la aversul şi reversul acestuia.

Acum, câteva probleme de etimologie. Dacă pentru *cap* şi *pajură* ca unităţi lexicale distincte lucrurile sunt clare, de mult admise, primul – din lat. *caput* DA, s.v., celălalt – din ucr. *пажера* 'fiinţă lacomă, nesăţioasă' (DLR, s.v.), *rişcă* mai poate fi discutat sub acest aspect. În DLR, la etimologie, citim: „Cf. rus. *решка* ", fără indicarea sensului. *Dicţionarul rus-român.* Redactori principali Gheorghe Bolocan, Tatiana Nicolescu, vol. II, Bucureşti, 1960, p. 342, consideră pe *решка* „popular, învechit", cu două sensuri: *1.* faţa unei monede, aversul monedei; *орёл или решка* 'cap sau pajură', şi *2.* rişcă (vezi şi *Словарь русского языка*, III, Moscova, 1983, p. 716). Într-o lucrare mai veche despre împrumuturile lexicale ruseşti şi ucrainene în limba română, apărută la Kiev, în 1958 (*Лексичні запозичення з російської та української мови у румунській мови*), la p. 100, prof. Stanislav Semcinski scrie: *Rişcă,* 'denumirea jocului de-a orleanca" < rus. *решка*). Se poate admite că rus. *решка*, cu sensul *1,* s-a transmis în română încă din perioada Regulamentului Organic, prin oştirile ruseşti, căci formula *орёл или решка* 'cap sau pajură', putea fi raportată şi la copeica rusească, cunoscută şi la noi, care avea pe avers figura ţarului şi pe revers vulturul cu stema ţaristă. Cazul nu e singular: un alt joc de noroc, *stosul,* joc de cărţi, pentru care DLR, X, 1054, trimite la rus. *штос* şi germ. *Stoss,* cunoscut şi lui Eminescu, în *Scrisoarea a III-a,* apare prima dată în 1845, la Costache Bălăcescu, în comedia *O bună educaţie* (cf. *Primii noştri dramaturgi,* Bucureşti, 1956, p. 124). Ar mai putea fi vorba şi de moneda austriacă, aşa cum sugerează citatul din S. Fl. Marian din DLR, s.v. *pajură,* în care „capul" era al împăratului Austriei, iar „pajura" era vulturul din stema imperială austriacă, reprodusă pe aversul monedei. Or, despre o prezenţă mai accentuată a Austriei, a Monarhiei Habsburgice, în viaţa social-politică şi culturală a Ţărilor Române se poate vorbi de mai înainte, încă din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În 1775 Bucovina este anexată la Galiţia austriacă; în această parte a ţării, alături de români, se întâlnesc acum ucrainieni şi polonezi, cu toţii supuşi austrieci. În graiul românilor bucovineni pătrund nu puţine cuvinte de origine ucraineană sau polonă (unele dintre acestea în pronunţare ucraineană), cu păstrarea sensului din aceste limbi (la rândul lor, unele polonisme şi / sau ucrainisme erau de

origine germană, de exemplu, *şacrai, şclafniţă, şcoadă, şinc, şlactrafu, şturm, şuler,* în DLR, XI, s.v.).

Împrejurarea aceasta poate arunca o lumină asupra a două sinonime pentru *cap* şi *pajură* (în sintagma care denumeşte jocul de copii amintit), şi anume *arol(ă)* şi *areşcă,* pentru care DLR, I, 237 şi 266, notează, în ambele cazuri, „etimologie necunoscută". Citatele din DA, s.v. *areşcă* merită reproduse, pentru că ajută şi ele la aflarea originii cuvintelor: „O piesă de cinci bani, aruncată în aer, era să hotărască. «–Arolă sau areşcă ?» «–Arolă» – cerui eu. A căzut «areşcă» : noi trebuia să mijim" (Tafrali, S. 102); „Flăcăul ... puse banul între degete ..., apoi îl azvârli cu putere în sus ...«Areşcă !» strigară câţiva fugind spre locul unde căzuse banul ... «Arol !» strigă el" (Dunăreanu, CH. 19–20). La variante se notează *reşcă* (Buzău etc.), *rişcă* (Bucureşti). Definind pe *areşcă* prin „dos, revers, faţă opusă celei cu figura (cf. *arol(ă)* „a unei monede)", DLR trimite la *arol(ă),* la care, după definiţie («pajură», faţa cu figura a unei monede pe care jucătorii o aruncă în aer, ca să se aleagă"), suntem trimişi, „prin opoziţie", înapoi la *areşcă* („vezi citaţiile sub acest cuvânt").

Primul citat este din cartea lui O. Tafrali, *Scene din viaţa dobrogeană* (Bucureşti, 1906), cf. *Bibliografia DA,* vol. I, p. XLIX, al doilea, din cartea lui N. Dunăreanu, *Chinuiţii. Nuvele şi schiţe din viaţa de port* (Bucureşti, 1907), cf. *Bibliografia DA. Adaose şi îndreptări,* vol. I, p. LIII. Despre N. Dunăreanu ştim de la G. Călinescu *(Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* ediţia Al. Piru, Bucureşti, 1982, p. 638) că, „profesor la liceul de băieţi din Ismail, fiu al mecanicului naval din Galaţi, Pavel Perju, zis Dunăreanu, şi al Emiliei, fata unei rusoaice (...), dezvoltă din Sadoveanu, fără arta lui, nuvela cu lipoveni din Deltă şi privelişti acvatice (Dunăre, ghioluri, stuf)..."; iar la bibliografie (*ibidem,* p. 1017) aflăm titlurile altor patru volume ale acestuia (*Răsplata, În împărăţia stufului, Din negura vieţii, Vremuri cernite,* ultimul apărut la Chişinău în 1920). Rezultă că cei doi scriitori, care au cunoscut bine viaţa populaţiei din nordul Dobrogei, din sudul Basarabiei şi din Delta Dunării, ştiau, desigur, din copilărie aceste cuvinte în forma în care le auziseră de la copii de altă naţionalitate. Ni se pare firesc a admite că erau copii lipoveni, din al căror grai rusesc au putut fi receptate cuvintele *arol* (*arolă*) şi *areşcă. Arol* este rus. *орёл* 'vultur', care se pronunţă în ruseşte cu *o* iniţial neaccentuat ca *a* (conform unui fenomen fonetic specific est-slav numit a c a n i e). *Areşcă,* făcând pereche cu *arol(ă),* nu poate avea decât aceeaşi origine, adică rus. *решка* („cealaltă parte a monedei, aversul, cu figura în profil a împăratului sau ţarului"), cum indică DLR pentru *rişcă.*

O primă observaţie se referă la sensurile celor două cuvinte în DA. De la *pajură* (adică 'vultur'), cf. DLR, VIII, 26, ştim că aceasta este pe *revers,* iar *capul* (adică figura umană) este, deci, pe *avers* (cum se arată şi în *Dicţionarul rus-român* citat mai sus), adică exact i n v e r s de cum defineşte DA pentru *arol (arolă)* şi *areşcă,* pentru că nu s-a ştiut originea lui *arol(ă),* care este rus. *орёл* 'vultur' (pajură).

Ni se poate obiecta că în rusă *cap* se spune *голова* (sau *глава,* livresc, între altele şi cu sensul de 'căpetenie') şi atunci trebuie să aflăm ce înseamnă şi de unde

vine în ruseşte *решка*. Max Vasmer, în *Russisches Etymologisches Wörterbuch* (ed. rusă, III, Moscova, 1971, p. 478), arată că în ruseşte există încă din secolele XVI–XVII, cuvântul *реша (режа*, cu sensul de 'imperiu', împrumutat din pol. *rzesza,* cu acelaşi sens. La forma iniţială *реша* s-a adăugat în rusă sufixul diminutival *-ka* (general, cu această valoare, în limbile slave, ca *vodka* din *voda* + *-ka,* adică „lichid băut în cantitate mică" sau *lodka* din *lod'* + *-ka,* „bărcuţă" – de unde în româneşte *vodcă, votcă* şi *lotcă* –, obţinându-se astfel *решка*, cu sensul de „mică figură, simbolizând imperiul" (căci era o monedă de mici dimensiuni); la o asemenea nuanţă de sens s-a putut ajunge şi datorită faptului că figura imperială era înconjurată pe marginea monedei de o inscripţie (în latină sau germană pe moneda austriacă sau în rusă pe moneda rusească), în care se putea citi „Imperator" sau „*Император(царь)* ".

Abătându-ne pentru moment de la principiul etimologiei directe (cel corect şi după care ne-am condus până acum), credem că nu e lipsit de interes pentru demonstraţia noastră să mergem mai departe, urmând chiar sugestia dată de M. Vasmer. Originea rus. *решка* (de la *реша* + suf. *-ka*) este pol. *rzesza,* folosit până azi în polonă cu sensul de „imperiu" (Reich-ului german polonezii îi spuneau *Rzesza Niemiecka*). La rândul său, în polonă, cuvântul vine din v. cehă *říše*, iar aici, din germ. superioară medie *rîhhi* 'idem', după cum arată Vasmer, trimiţând la A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego,* Cracovia, 1927, p. 476 (astăzi, în germ. *Reich* 'imperiu', pentru care vezi F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache,* 18. Auflage, Berlin, 1960, p. 591). În limba polonă nu există o formă diminutivată *rzeszka* (de la *rzesza* + suf. *-ka*) (cu *r* nepalatalizat), întâlnită ca atare numai în formula *orzeł czy reszka,* pentru jocul de copii „cap sau pajură". Cuvântul nu apare la S.B. Linde (*Słownik języka polskiego,* Varşovia, 6 vol., 1807–1814). Este înregistrat abia în marele dicţionar în 8 volume al lui J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki (*Słownik języka polskiego,* Varşovia, 1900–1927); în vol. V, 1912: „*reszka,* var. *recha,* augm., *gra w orła i reszkę* 'joc de-a pajura şi capul', etimologia din rusă, cu semnul întrebării". În schimb, *Słownik języka polskiego.* Red. naczelny Witold Doroszewski, VII (Varşovia, 1965, p. 942), care dă un citat din romanul lui J. Andrzejewski, *Popioł i diament* („Cenuşă şi diamant"): „Czterech małych obdartusów graoło w orła i reszke" („Patru puşti zdrenţăroşi jucau capul şi pajura"), consideră pol. *reszka* (cu *-ka* şi cu *r* nepalatalizat, în formula care-l leagă de *orzeł* 'vultur') ca provenind din rus. *решка*. Rezultă, deci, că, după ce au transmis ruşilor cuvântul lor *rzesza* cu sensul de 'imperiu', polonezii l-au împrumutat din nou din rusă, cu modificările fonetice şi semantice amintite.

La prima vedere, cele spuse mai sus n-ar avea vreo importanţă pentru etimologia lui *arol(ă)* şi *areşcă.* Dar primul citat din S. Fl. Marian, amintit la început, arată clar că „în România (Marian vorbeşte ca un bucovinean, supus austriac), de când moneda austriacă e în uz, spun copiii de acolo «cap sau pajură»"; deci, în partea de nord a Moldovei (neanexată Austriei, rămasă în România), unde circula şi moneda austriacă, copiii români n-au împrumutat formula poloneză sau est-slavă (rusă, eventual ucraineană), ci au „tradus" în româneşte formula amintită, larg răspândită. Aceeaşi formulă însă, în altă parte a ţării (Deltă, Basarabia,

Dobrogea) a putut pătrunde în română, de data aceasta sigur din graiul rusesc al lipovenilor, numeroşi în aceste locuri, aşa cum a fost auzită de copiii români.

Mai rămâne, însă, o explicaţie necesară. Rus. *орёл или решка* ar fi trebuit să dea în română *arol sau reşcă* (în care numai *или* este tradus cu *sau).* Este posibil ca aşa să fi fost la început, căci DA înregistrează de la N. Dunăreanu şi forma *arol* (fără *ă* în final). Varianta *arolă* (cu *ă* final) s-a putut dezvolta în limbajul copiilor datorită formei cu *ă* final a lui *rişcă,* deci s-a putut ajunge la formula intermediară (neatestată, dar posibilă) *arolă sau reşcă.* De aici la formula *arolă sau areşcă* (cu *a* protetic la *reşcă*) nu mai e decât un pas şi el a fost făcut uşor în limbajul copiilor, în bună măsură bazat pe simetrii fonetice (vezi, de exemplu, *ala bala, rin-tin-tin* etc.).

Un ultim adaos. În DLR, s.v. *pajură* există un citat din revista „Contemporanul (III, 1883, p. 571), care se repetă şi s.v. *număr* (în DLR, VII, p. 557): „S-a început orleanca, un fel de joc în pajură sau număr", fapt care impune, deci, includerea cuvântului *orleancă* la locul cuvenit din DLR (litera *O*). Consultând revista, am constatat că este vorba de mica povestire *Legea lui Lynch. Schiţă de obiceiurile lucrătorilor ruşi* de Şt. Băsărăbescu şi a apărut în „Contemporanul" din Iaşi, vol. III, nr. 15 din 1884 (p. 569–576). La p. 571 citim: „Când intrarăm, nu era nimeni în ceainărie, dar peste câteva minute salonul gemea de lume (...). După ce li se potoli foamea, se puseră pe băut. Într-un colţ se auzi sunând un ban, s-a început „orleanca", un feliu de joc în «pajură ori număr»; curând pe toate mesele jucau în arşici, loto, cărţi şi mai ales «stucolca» şi «stos»".

Ştefan Bassarabescu este pseudonimul scriitorului Victor Crăsescu (1850–1917), care, între altele, a publicat proză cu aspecte din viaţa pescarilor din sudul Basarabiei şi din Dobrogea (cf. *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900,* Bucureşti, 1979, p. 234–235, autor: Gabriela Drăgoi), deci asemănătoare în conţinut cu scrierile lui Tafrali şi Davidescu, amintite mai sus, pentru *arolă* şi *areşcă.* În contextul citat, *orleanca* este dat în ghilimele, ca un termen local, neasimilat în româneşte, de aceea autorul îl glosează imediat prin „pajură sau număr". Termenul se găseşte în această formă, în polonă, rusă şi ucraineană. În polonă, *orlanka* are sensurile: 1. ban austriac, cu un vultur incrustat, având valoarea de 17 creiţari (sens cunoscut lui Linde, *op. cit.,* III, p. 581: „ein kaiserlicher oesterreichischer Siebzehner"); *2.* joc cu monedă aruncată în sus, cap sau pajură, *gra w orła i reszkę,* de la *orzeł* 'vultur' cu suf. *-anka* (cf. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik...,* III, Varşovia, 1904, p. 829). Din cei doi termeni, *cap* şi *pajură* (pol. *orzeł* i *reszka,* rus. *орёл или решка*) a rămas, ca şi în cazul lui *rişcă* (< rus. *решка*), unul singur, de data asta, celălalt, în legătură cu vulturul (pol. *orzeł*, rus. *орёл*, ucr. *орел*). În această formă, termenul există şi în rusă: *орлянка* (cf. *Словарь русского языка*, II, 183, p. 640), şi în ucraineană: *орлянка* (cf. *Словник української мови*, V, Kiev, 1974, p. 743); în schimb, acest ultim dicţionar nu cunoaşte formula cu doi termeni *орел или решка*, ca în rusă, aminteşte numai sensurile de 'avers' şi 'revers' (pentru monede), separat la *орел* şi *решка*, ultimul în vol. VIII, 1977, p. 525). În ultimă

instanţă, aspectul fonetic şi geografia împrumutului trimit, pentru rom. *orleancă,* la o etimologie ruso-ucraineană (pol. *orlanka,* cu *a* dur, este mai puţin probabil).

În concluzie, formula *cap sau pajură,* ca „joc al pruncilor" (cum spunea S. Fl. Marian), s-a răspândit în limba română cu deosebire în limbajul copiilor, în condiţiile folosirii unor monede cu însemne imperiale, de mici dimensiuni. Un anumit rol în consolidarea acestei formule l-au jucat unele limbi nord-slave (polona, rusa şi ucraineana, mai ales ultimele două), în Bucovina şi Moldova, precum şi graiul rusesc al lipovenilor, din care s-a transmis în română cu totul regional (de-a lungul Dunării de jos, Basarabia de sud şi Dobrogea) sub forma *arol(ă)* şi *areşcă,* deci chiar cu forme slave. Echivalente parţiale, conţinând un singur termen, se cunosc pe teren limitat: Moldova, Basarabia, Dobrogea (*orleancă,* regionalism, necunoscut limbii literare) sau Muntenia şi Oltenia (*reşcă, rişcă,* ultimul prezent şi în limba română literară contemporană).

Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine
Bucureşti, str. Pitar Moş nr. 7–13

Alexandra Moraru

O EXPRESIE ARHAICĂ ?

În lucrarea sa, *Studii de lexicologie biblică,* Eugen Munteanu semnala, în textul *Bibliei de la Bucureşti*, sintagma *(femeie) ce are pre sine* (*Levitic*, 20 : 18), pe care o încadra într-o categorie mai largă de traduceri greşite datorate confuziei[1]. Contextul în care apare construcţia este următorul:

Şi om carele va dormi cu muiarea ce ***va avea pre sine*** *şi au descoperit ruşânea ei, izvorul ei au descoperit, şi ea au descoperit curgerea sângelui ei; să piară amândoi den ruda lor* (BB, p. 86, col. 1; *Preoţia*, 20 : 18).

Sintagmei *muiarea ce va avea pre sine* îi corespunde în *Septuaginta*[2], text pe care *Biblia de la Bucureşti* îl urmează îndeaproape, γυναικὸς ἀποκαθημένης „cea care are rânduiala femeiască", unde ἀποκαθημένης este participiul verbului ἀποκάθημαι „être assis à l'écart; être mou, faible, languissant; avoir ses règles"[3].

Eugen Munteanu opina că, dacă nu e vorba de o expresie populară care să denumească noţiunea fiziologică „avoir ses règles", sintagma „ar fi putut rezulta din confuzia între gr. καθέμαι «a rămâne» şi gr. κατέχω «a avea», presupus de traducători a intra în compusul ἀποκαθμένος (sic !) aflat în pasajul corespunzător al *Septuagintei*". Atragem atenţia că formele greceşti corecte sunt însă κάθημαι, respectiv ἀποκαθημένος[4], deci substituţia s-ar fi produs între κάθημαι şi κατέχω. Dacă ar fi vorba de o simplă confuzie între aceste două verbe (deşi diferenţele de ordin fonetic, grafic şi semantic sunt semnificative), ar rămâne însă inexplicabilă prezenţa în construcţia *(muiarea) ce va avea pre sine* a secvenţei compuse din pronumele reflexiv precedat de prepoziţie, *pre sine*, aşa că explicaţia propusă de Eugen Munteanu este greu de acceptat.

[1] Vezi Eugen Munteanu, *Studii de lexicologie biblică,* Iaşi, 1995, p. 75; vezi şi recenzia noastră, în SCL, XLIV, 1995, nr. 3–4, p. 156–160.

[2] Vezi *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs*, Stuttgart, 1935, p. 194. În cele de mai jos, trimiterile se vor face la paginile ediţiei lui Rahlfs a *Septuagintei.*

[3] Vezi C. Alexandre, *Dictionnaire grec-français,* Paris, 1876, s.v.; G. Ioanid, *Dicţionar elino-românesc,* Bucureşti, 1864, s.v.

[4] De menţionat că gr. ἀποκαθημένος calchiază termenul ebraic *dāveh* „slăbiciune", folosit eufemistic şi pentru noţiunea de „menstruaţie", şi are la bază verbul gr. ἀποκάθημαι < ἀπο–κάθ–ῆμαι „a sta de oparte, a fi despărţit, separat", care reprezintă, de asemenea, o formulă eufemistică.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 161–164, Bucureşti, 1997

Expresia *a avea pre sine* apare însă în mai multe rânduri în textul tipăriturii din 1688, căci în afara acestui loc indicat de cercetătorul ieşean, am regăsit-o în alte câteva pasaje:

1) *Şi Avraam şi Sarra – prea bătrâni, îndelungaţi de zile, şi părăsiră la Sarra a se face* ***ceale ce au pre sine*** [5] *fămeile* (BB, p. 11, col. 2; *Facerea*, 18:11).

2) *Aceasta e leagea celui ce-i cură sămânţa şi de va ieşi de la neştine sămânţă de pat, ca să să pângărească într-însa, şi* ***ceiia ce are pre sine*** *întru necurăţia ei, şi s-au înfrânt în curgerea lui, bărbatul au fămeaia, şi bărbatul carele va dormi cu* ***ceaea ce are pre sine*** [6] (BB, p. 82, col. 1; *Preoţia*, 15:32).

3) *Tu ştii nevoia mea, că urăsc semnul mândriei meale care easte preste capul mieu în zilele vederii meale, urăsc pre el ca o cârpă a unii* ***ce are pre sine****, şi nu-l port în zilele lineştii meale pre el*[7] (BB, p. 359, col. 1; *Esthir*, 4:19).

Observăm deci că expresia *a avea pre sine* „avoir ses règles" apare de mai multe ori în cuprinsul *Bibliei* lui Şerban (putând fi regăsită şi în toate pasajele corespunzătoare ale ms. 45). Este greu de presupus că ea ar putea avea la bază confuzia dintre vb. gr. κάθημαι şi κατέχω (de altfel, corespondentele greceşti diferă, după cum se poate observa, de la un pasaj la altul); pe de altă parte, prezenţa constantă a pronumelui reflexiv precedat de prepoziţia *pre* rămâne inexplicabilă dacă am accepta o confuzie verbală întâmplătoare. De altfel, chiar Eugen Munteanu formula cu oarecare rezervă această soluţie, întrebându-se totodată dacă sintagma nu reprezintă cumva o expresie populară.

Acest lucru este confirmat nu numai de apariţia construcţiei în cel puţin patru contexte în cadrul *Bibliei de la Bucureşti*, ci şi de alte indicii clare. Astfel, Simion Florea Marian, descriind în cunoscuta sa monografie unele obiceiuri şi leacuri populare bazate pe credinţa în calităţile tămăduitoare ale sfintelor paşte, menţiona că acestea sunt întrebuinţate „dacă vreo vită sângeră" sau „şi la boala de dânsele". Expresia din urmă, asupra căreia folcloristul nu se opreşte, îi fusese comunicată ca având curs în Băişeşti – Bucovina[8] şi este, evident, echivalentă noţional *cu a avea pre sine*.

Mai mult, printre diferitele răspunsuri pentru noţiunea de „menstruaţie", ALR II/I, h. 4210 le înregistra şi pe acelea eufemistice *ari la siri* (cu rotacism !), *ari pi dânsa*, sau *li ari, li ari la firi* etc., care au curs în nordul Moldovei şi Bucovina. Este limpede, aşadar, că sintagma avea sau a dobândit ulterior un caracter popular, iar vechimea sa este confirmată şi de prezenţa rotacismului într-unul din punctele anchetate de ALR aproape de zilele noastre. Este, de aceea, surprinzător că DLR

[5] Vezi *Septuaginta*, p. 23: τά γυναικεῖα „les menstrues" (C. Alexandre, *op. cit.*, s.v.).

[6] Cf. *Septuaginta*, p. 186, unde sintagmei *ceaea (ceiia) ce are pre sine* îi corespund gr. τῇ ἀιμορροούσῃ „celei care are scurgere de sânge", respectiv ἀποκαθημένης „cea care are menstruaţie".

[7] Cf. *Septuaginta*, p. 961: καταμηνίων (< gr. καταμήνιος, pl. καταμήνια, καταμηνίων, καταμηνιαῖων „les règles de la femme"; vezi şi C. Alexandre, *op. cit.*, s.v.).

[8] Vezi Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, II, Bucureşti, 1994, p. 176 şi 180, nota 25.

nu a reținut-o, acest lucru explicându-se, probabil, prin contextele cvasiobscure[9] în care se întâlnește ea în *Biblia de la București*, unde apar cele mai vechi atestări cunoscute până acum, precum și prin necunoașterea proveniență sale.

În legătură cu această ultimă problemă, a originii, precum și a vechimii ei, ne este greu să ne pronunțăm. Mai degrabă înclinăm să credem că, la data la care s-a realizat traducerea *Bibliei* din 1688, unul dintre traducători, poate chiar Milescu, ar fi putut cunoaște expresia din graiul său, căci circulația actuală a acesteia în nordul Moldovei și Bucovina sprijină această presupunere.

Dacă ea nu este o construcție arhaică[10], ci reprezintă la origine o expresie cultă, devenită ulterior populară, o posibilă explicație ar fi cea pe care încercăm să o avansăm în cele ce urmează.

Observăm că unele dintre corespondentele grecești curente ale sintagmei românești *(are) pre sine* (ἔχει) τα καταμήνια, τὰ καταμηνίων, τὰ καταμηνιαιτης (καταμηνίων apare chiar în *Septuaginta*, în pasajul reprodus mai sus, din *Esther*, 4:19), reprezintă la origine cuvinte compuse, în a căror alcătuire intră două elemente: 1) κατὰ, prepoziție cu multiple sensuri: „sur, dessus, de, du haut de, au dessous, à, dans, contre, selon etc."; atunci când e urmată de un substantiv, ea capătă uneori și sensurile de „elle (lui) même, chaque, chacun(e)" și 2) substantivul μὴν (gen. μηνὸς; cf. și μήνη, –ης) „lune, mois"[11].

Subliniem că procedeul echivalării în limba română a unor compuse grecești (inclusiv a celor din texte vetero- sau neotestamentare) plecând de la rădăcina cuvântului era curent, nu numai în *Biblia de la București*, ci și în alte numeroase scrieri vechi românești.

Credem că încercând să se calchieze gr. (ἔχει) τὰ καταμήνια, καταμηνίων, καταμηνιαιτης, a căror traducere literală ar fi fost *pre lună* „la (fiecare) lună, (ciclu) lunar", s-ar fi putut produce o confuzie între substantivul μὴν, μήνη „mois; lune" și forma de acuzativ a pronumelui de persoana a 3-a, μὶν „lui, elle, cela, *soi-même*", traducătorul socotind expresia un eufemism. Aceasta ar explica secvența *pre sine* din expresia *a avea pre sine* din *Biblia de la București*, ca și prezența pronumelui precedat de prepoziție din formulările înregistrate și astăzi în graiuri, *(ari) la siri* „are la sine", *(ari) pi dânsa* „are pe dânsa". Poate că la această confuzie ar fi putut contribui și faptul că termenii greceşti de mai sus apăreau alături de eufemismul ἀποκαθημένης, la rândul său un compus (în cadrul acestuia, primele două elemente indică despărțirea, separarea: „a sta deoparte, a fi separat de alții" – deci „a (se) avea (doar) pe sine").

Subliniem că și alte echivalente românești populare ale noțiunii de care ne-am ocupat reprezentau inițial împrumuturi culte (calchieri) tot din greacă *(firea,*

[9] Chiar și pentru un cititor familiarizat cu scrisul vechi românesc, contextele în care apare expresia rămân neclare în absența unei confruntări cu textul grecesc.

[10] Nu avem indicii că expresia s-ar găsi în celelalte subdialecte ale dacoromânei și nu am putut identifica echivalente similare în celelalte limbi romanice, în albaneză sau în limbile slave.

[11] Vezi C. Alexandre, *op. cit.*, s.v.

rânduiala, canonul femeilor), introduse după toate probabilităţile tot prin intermediul unor traduceri ale *Vechiului Testament*, dar într-o epocă ulterioară.

Indiferent de originea sa, construcţia merită, credem, a fi reţinută, nu doar datorită vechimii sale, ci şi circulaţiei sale neîntrerupte.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Gabriela Pană Dindelegan

DIN NOU DESPRE STATUTUL PREPOZIȚIEI. CU REFERIRE SPECIALĂ LA PREPOZIȚIA *PE*

1. În ciuda calificării unitare a prepoziției drept parte neflexibilă de vorbire cu rol sintactic, stabilind relații de subordonare la nivelul propoziției, numeroase lucrări de orientare tradițională sau modernă recunosc, într-o formă sau alta, într-un grad sau altul, eterogenitatea gramaticală și semantică a clasei prepoziției în ansamblu și a unora dintre membrii ei în mod special.

1.1. Sunt specificate, în general, următoarele valori ale prepoziției[1]: (a) golită de sens, marchează, în condiții limitate gramatical și stilistic, relații cazuale de genitiv și de dativ (este situația prepozițiilor *a* și *la* din construcții cu numeral cardinal și cu unii determinanți cantitativi: *absența* ***a*** *doi elevi /~* ***a*** *numeroși elevi, trimit* ***la*** *doi elevi /~* ***la*** *numeroși elevi,* din construcții cu pronume invariabil: *contra* ***a*** *orice, contra* ***a*** *tot ce s-a spus* sau din construcții de limbă neliterară: *în locul* ***la*** *șefă, merg eu*); (b) golită de sens, funcționează în condiții lexicale și semantice bine definite ca marcă a complementului direct (este cazul prepoziției ***pe*** din construcția complementului direct[2]: *văd* ***pe*** *Ion, chem* ***pe*** *elev*); (c) golită de sens, funcționează, simultan, ca marcă morfologică și ca marcă sintactică (este cazul prepoziției ***a*** din componența infinitivului, care apare ca morfem al acestuia[3], dar și ca mijloc de legare a determinantului infinitival de regent; (d) cu sens foarte abstract, funcționează ca marcă actanțială, adică de legare a diverșilor actanți nominali de centrul (capul) de grup, fiind impusă fie de regimul centrului (un centru verbal: *apelează* ***la,*** *constă* ***în,*** *se învecinează* ***cu,*** *se repercutează* ***asupra,*** *se teme* ***de***; un centru adjectival: *capabil* ***de,*** *contemporan* ***cu,*** *gelos* ***pe,*** *sigur* ***de*** */* ***pe*** sau unul substantival: *prietenia* ***cu,*** *recurgerea* ***la*****),** fie de anumite forme din paradigma centrului (pasivul, de exemplu, alege pentru introducerea agentului

[1] Vezi tratarea prepoziției în DSL (= *Dicționarul științelor limbii*), București, Editura Științifică, 1997.

[2] Vezi *infra*, § 2.5.

[3] Pentru demonstrarea calității de morfem gramatical a prepoziției *a*, cu statut de morfem «liber», ocurent în componența formei de infinitiv, vezi Valeria Guțu Romalo, *Morfologie structurală a limbii române*, București, Editura Academiei, 1967, p. 182.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 165–174, București, 1997

prepozițiile ***de*** și ***de către);*** (e) purtătoare de informație semantică, mai ales locativă și temporală, prepoziția funcționează ea însăși drept cap lexical de grup, cerând complemente[4] și atribuind roluri tematice (sau cazuri, în terminologia fillmoriană); de exemplu, lucrează ***lângă*** // ***sub*** // ***în*** // ***după*** // ***pe*** // ***deasupra*** // ***printre*** ... În (a) și (c), apariția prepoziției răspunde unor restricții morfologice; în (b), se justifică printr-o regulă sintactică (așezarea nominalului în poziția de obiect direct), regulă care se complică însă cu restricții lexicale și semantice; în (d), apariția prepoziției este determinată strict sintactic, prin reguli de regim al centrului de grup, prepoziția fiind total predictibilă fie din informația lexico-sintactică a regentului, fie din informația gramaticală (vezi prepoziția pasivului); în (e), selecția prepoziției este justificată strict semantic, alegerea unei prepoziții sau a alteia depinzând de sensul pe care vorbitorul dorește să-l introducă. Diferențele de statut lexico-gramatical au fost captate în indicatorii sintagmatici (în arbori) prin așezarea prepoziției în poziții distincte în ierarhiile arborelui, apărând fie sub dominanța pozițiilor actanțiale (deci a complementelor necircumstanțiale), fie sub dominanța pozițiilor circumstanțiale, exterioare G(rupului) V(erbal)[5].

1.2. În *Sintaxă și semantică*[6], fructificând sugestiile oferite de Hans Reichenbach[7], am încercat redarea comportamentului sintactico-semantic diferit al prepoziției într-un model logico-semantic al «calculului de predicate», distingând între utilizarea p r e d i c a t i v ă (ca predicat logic) a prepoziției și utilizarea ei ca t e r m e n l o g i c c u s e m n i f i c a ț i e s i n t a c t i c ă[8].

(a) Ca t e r m e n l o g i c c u s e m n i f i c a ț i e s i n t a c t i c ă, prepoziția îndeplinește un rol similar cu cel jucat de cazul morfologic, având funcția de legare a argumentelor de centrul predicativ și, în același timp, de ierarhizare sintactică a acestora, adică de așezare ierarhic diferită în raport cu predicatul (obiect direct vs. indirect; obiect vs. subiect). Situația de termen logic

[4] Formularea „a cere / a primi complemente" este șocantă numai din punctul de vedere al interpretării tradiționale. În gramaticile moderne, calitatea de cap lexical de grup atrage, pentru orice cuvânt, indiferent de clasa lexico-gramaticală căreia îi aparține, capacitatea de a primi / a cere complemente (vezi *infra*, §1.2(b), unde se discută calitatea de predicat logic a cuvintelor din diverse clase).

[5] Pentru cuprinderea în arborele sintagmatic a utilizărilor diferite ale prepoziției, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Editura Academiei, 1974, p. 178.

[6] Vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură*, București, Tipografia Universității din București, 1992, p. 31–33.

[7] Cf. Hans Reichenbach, *Elements of Symbolic Logic*, New York, The Free Press, 1966 (prima ediție 1947), p. 325.

[8] Terminologia aparține modelului lui Reichenbach *(op. cit.)*, care distinge: (a) p r e d i c a t e l e, exprimând proprietăți și relații; (b) a r g u m e n t e l e, cerute indispensabil de predicate, căci proprietățile privesc argumentele, iar relațiile se stabilesc între argumente; (c) t e r m e n i l o g i c i c u s e m n i f i c a ț i e s i n t a c t i c ă, al căror rol este de a asigura legarea argumentelor de predicate.

cu semnificație sintactică s-a redat schematic prin tiparul structural:

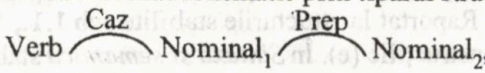

unde cazul și prepoziția îndeplinesc același rol[9]. Raportând acest tipar structural la utilizările stabilite sub **1.1.**, constatăm că el acoperă realizările (a), (b) și (d), distincțiile dintre acestea privind fie poziția sintactică (vezi distincția obiect direct vs. prepozițional dintre (b) și (d)), fie structura G(rupului) N(ominal) (ceea ce apare în (a)). Structura (c), actualizată în grupuri ca: *dorește **a** pleca, se gândește **a** pleca, îl face **a** pleca,* se subordonează aceluiași tipar structural, cu deosebirea că prepoziția îndeplinește, în aceste grupuri, rolul unui Comp(lementizator)[10], selectat special pentru legarea complementelor infinitivale. Un complement realizat printr-un nominal se leagă de predicat prin caz sau prin prepoziție, iar un echivalent propozițional al nominalului, inclusiv o formă verbală nepersonală (complemente infinitivale și de supin), se leagă de predicat prin Comp(lementizator). Tiparele sintactice:

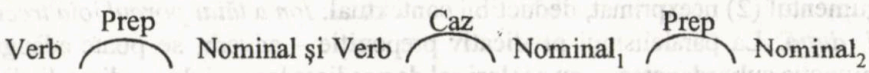

devin, în cazul unor complemente infinitivale:

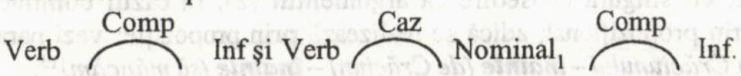

(b) Ca p r e d i c a t l o g i c, prepoziția este semantic plină și are particularitatea unui predicat relațional, adică un predicat cu două argumente, numit «diadic». Se deosebește de predicatele verbale sau adjectivale cu două argumente prin caracteristica de a fi un predicat «de tip înalt[11]», căci pe poziția locului (1) apare un argument constituind el însuși un predicat, fie un predicat verbal: ***pleacă după** Crăciun*, fie un predicat adjectival: *a fost **bolnavă după** Crăciun*. Ipostaza predicativă a prepoziției corespunde schematic tiparului

[9] Pentru acest tipar sintactic și pentru apropierea între rolul cazului și al prepoziției, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române*. Prima parte: *Sintaxa grupului verbal*, București, Tipografia Universității București, 1976, p. 63. De altfel, oricare model actanțial stabilește, într-un fel sau altul, această legătură. În modelul lui Ch. J. Fillmore, de exemplu, atât cazul, cât și prepoziția apar ca actualizări de suprafață ale simbolului K, cel care asigură legarea nominalelor (a „cazurilor") de predicat (vezi *The Case for Case*, în *Universals in Linguistic Theory*, Em. Bach, R. Harms (eds.), 1968). În modelul Gilles Lazard (vezi *L'actance*, Paris, PUF, Linguistique nouvelle, 1994), ambele apar ca mărci actanțiale, al căror rol este de a asigura legarea actanților / a argumentelor de predicat.

[10] Pentru calitatea de Comp(lementizator) a lui ***a*** din componența infinitivului și pentru statutul lui ambiguu, oscilând între marcă flexionară (INFL) și marcă sintactică de legare a complementului infinitival (COMP), vezi și Carmen Dobrovie-Sorin, *The Syntax of Romanian. Comparative Studies in Romance*, Berlin, New York, Mouton de Gruyer, 1994, p. 82 și urm.

[11] Corespunde engl. *higher type; apud* H. Reichenbach, *op. cit.*, p. 301.

structural: Verb ⌒Prep⌒Nominal[12], tipar asociind două predicaţii logice coocurente: Verb + Prep. Raportat la structurile stabilite sub **1.1.**, tiparul în discuţie se actualizează prin construcţiile (e). În *Sintaxă şi semantică* stabileam identitatea de comportament dintre predicatele prepoziţionale şi cele adverbiale: relaţii temporale şi spaţiale identice sau apropiate se pot realiza prepoziţional sau adverbial. Astfel, o relaţie temporală de «anterioritate» se caracterizează fie prin prepoziţie *(înaintea ...)*, fie prin adverb *(înainte)*, iar relaţia temporală de «posterioritate» se actualizează numai prin prepoziţie *(după ...)*. Singura deosebire dintre ele se reduce la faptul că prepoziţia cere în mod a p r o a p e general lexicalizarea argumentului (2) printr-un nominal (vezi *înaintea ..., după ...*), în timp ce adverbul *(înainte)* permite frecvent nelexicalizarea acestuia şi recuperarea informaţiei fie anaforic (prin trimitere la partea anterioară de text sau de discurs), fie deictic (prin trimitere la situaţia de comunicare). Vezi, de exemplu, utilizarea anaforică a adverbului *înainte: Ion a tăiat porcul joia trecută; noi îl tăiasem* ***înainte.*** Mai rar, fără însă a fi excluse (construcţiile sunt atestate), apar şi utilizări anaforice / deictice ale prepoziţiei, cu argumentul (2) neexprimat, deductibil contextual: *Ion a tăiat porcul joia trecută; noi,* ***după.*** La paralelismul predicativ prepoziţie – adverb, se poate adăuga şi conjuncţia subordonatoare, cu acelaşi rol de predicat logic şi de predicat diadic de rangul 2, cu singura deosebire că argumentul (2), în cazul conjuncţiei, este obligatoriu propoziţional, adică se realizează prin propoziţie; vezi paralelismul: ***înaintea*** *Crăciunului –* ***înainte*** *(de Crăciun) –* ***înainte*** *(să mâncăm)*[13].

1.3. Lucrări recente susţin teoria calităţii prepoziţiei de cap lexical de grup, urmărind, în mod special, atribuirea de roluri tematice de către clasa prepoziţiei. Preluând ideile lui J. Emonds, R. Jackendoff şi N. Chomsky asupra naturii prepoziţiei, Gisa Rauch Wuppertal *(art. cit.)* urmăreşte relaţia dintre tipurile sintactice de prepoziţii şi trăsătura atribuirii de roluri tematice, stabilind următoarele distincţii: (a) prepoziţii atribuitoare, în calitate de capuri lexicale, de roluri tematice, situaţie care corespunde prepoziţiilor lexical pline; (b) prepoziţii transmiţătoare de roluri tematice, nefiind altceva decât o verigă de transmitere a rolurilor atribuite de categoriile care le guvernează, situaţie corespunzătoare prepoziţiilor regizate; (c) prepoziţii nonreferenţiale, purtătoare ele însele ale rolurilor tematice sau, altfel spus, funcţionând ca mărci actanţiale (sau mărci ale rolurilor), situaţie care include prepoziţiile gramaticalizate.

2. Ne propunem, în continuare, susţinerea ideii eterogenităţii de comportament a clasei prepoziţiei pe baza analizei de detaliu a prepoziţiei **PE**, unul dintre membrii

[12] Să se compare cu tiparul precedent, unde Prep apărea ca indice, în timp ce în acest tipar apare ca termen de sine stătător, ocupând aceeaşi poziţie cu Verbul.

[13] Acelaşi tip de observaţii asupra comportamentului predicativ asemănător al celor trei clase: prepoziţie, adverb, conjuncţie sunt formulate în articolul Gisei Rauch Wuppertal, *Prépositions et rôles: points de vue syntaxique et sémantique*, în „Langages", 113, mars 94, p. 45–78.

cei mai semnificativi ai clasei sub aspectul eterogenității. Am reluat, cu acest prilej, lectura unui articol bine cunoscut din bibliografia profesorului Liviu Onu[14], articol magistral pentru înțelegerea procesului de transformare a lexemului autonom ***pe*** într-un morfem gramatical, oferind, totodată, explicații pentru diversificarea funcțională a utilizărilor dacoromânești actuale. După aproape patru decenii de la apariția acestui studiu, teoria profesorului Onu, a originii i n t e r n e a construcției cu ***pe*** de la obiectul direct, își păstrează intactă întreaga valoare și forță de convingere. Teoria profesorului Onu se bazează pe ideea alunecării de la o construcție circumstanțială locativă la una necircumstanțială, alunecare favorizată de două clase de verbe care prezentau în limba veche caracteristica bivalenței de construcție (se construiau paralel cu un circumstanțial exprimând «ținta, direcția» și cu un obiect direct, amândouă realizate prin nominale personale). De altfel, ipoteza profesorului Onu își găsește confirmarea în întreaga teorie modernă localistă[15] a cazurilor, care explică toate raporturile cazuale, inclusiv raporturile cazuale abstracte ale subiectului și ale obiectului direct, prin trăsăturile semantice de «localitate» și de «direcție».

Valorile lui **PE** din dacoromâna actuală, prezentate din perspectivă sintactică și logico-semantică, sunt următoarele:

2.1. PE$_1$, prepoziție purtătoare ea însăși de sens lexical, apare în construcții ca:

(1) *lucrează **pe** balcon, doarme **pe** saltea*;
(2) *pune dulăii **pe** tine, **Pe** ei, copii* !16

Ca orice cap lexical, prepoziția atribuie complementelor rol intern (în 1: [+ Locativ]; în 2: [+ Țintă]) și suportă, facultativ, specificatori (vezi: *lucrează **chiar / și / mai ales pe** balcon*)[17]. Specificul predicatului prepozițional **PE**, ca al oricărei alte prepoziții, este folosirea lui tranzitivă, deci cu complementul obligatoriu exprimat, realizat printr-un nominal sau printr-un echivalent propozițional relativ (de exemplu, *doarme **pe ce** găsește*). Construcțiile de la (1) și (2), exceptând ultimul exemplu, conțin două predicații coocurente: una verbală, cealaltă prepozițională, ca urmare a specificului predicatului prepozițional de a fi «de tip înalt»[18]. Relația dintre cele două predicații nu este de solidaritate, întrucât predicația prepozițională (realizată în cadrul GPrep) este suprimabilă și poate fi oricând asociată și cu alți

[14] Vezi Liviu Onu, *L'origine de l'accusatif roumain avec P(R)E*, în *Recueil d'études romanes*, publié à l'occasion du IXe Congrès International de Linguistique romane à Lisbonne, Bucarest, Editura Academiei, 1959, p. 187–209.

[15] Vezi John M. Anderson, *The Grammar of Case: Towards a localistic Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1971, iar, la noi, vezi Teodora Cristea, *Le locatif spatio-temporel en français contemporain*, București, Tipografia Universității București, 1975.

[16] Există și alte sensuri circumstanțiale ale lui *pe*, obținute contextual, fie în relație cu alte regente, fie cu alte nominale: temporal punctual *(pleacă **pe** 16 iulie)*, temporal durativ *(pleacă **pe** două luni)*, scop *(cheltuiește **pe** fleacuri)* etc. Pentru articolul de față, ne-au interesat numai sensurile locative.

[17] Vezi *infra*, 2.2.

[18] Vezi *supra*, 1.2. (b).

regenți verbali. Ultimul exemplu *(Pe ei, copii !)*, la care se pot adăuga și altele (vezi: *Pe canapea, numaidecât !)*, toate realizate prin enunțuri imperative, oferă dovada incontestabilă a faptului că prepoziția, ea însăși referențială, îndeplinește valoare predicativă.

2.2. În proiecțiile (expansiunile) G(rupului) Prep(ozițional) realizate cu alte capuri/centre lexicale decât ***pe*** (vezi grupurile: ***pe la, pe lângă)***, apare un PE_2 ca actualizare a Spec(ificatorului), introducând o valoare suplimentară de modalizare a relației locative, mai precis nuanța de aproximare locativă, ca în construcțiile:

(3) *lucrează **(pe)** la bibliotecă*; ~ ***(pe)** lângă Universitate.*

Natura facultativă a prepoziției ***pe,*** ca și valoarea semantică de modalizare îndreptățesc interpretarea acestui ***pe*** ca actualizare a Spec(ificatorului), intrând în aceeași serie cu: *chiar, și, mai ales.* Dar în timp ce *chiar, și, mai ales* sunt specificatori regăsibili în oricare grup sintactic, ***pe*** apare numai în cazul unui GPrep, limitat la vecinătatea anumitor centre prepoziționale. Prezența Spec(ificatorului) servește, pe de o parte, pentru a întări ideea existenței unor capuri lexicale prepoziționale, iar, ca argument teoretic, servește pentru susținerea teoriei X-Bară[19], care recunoaște aceeași organizare ierarhică internă a grupului, indiferent de tipul de cap lexical.

2.3. PE_3, apărând ca regim al verbelor și al unor grupuri verbale cu caracter fix, al adjectivelor, al substantivelor de proveniență verbală și adjectivală, se actualizează în construcții ca:

(4) (a) *a avea ciudă **pe**, a se baza **pe**, a se bizui **pe**, a conta **pe**, a insista **pe**, a se înfuria **pe**, a se mânia **pe**, a pune accent **pe**, a pune stăpânire **pe**, a se răzbuna **pe**, a se supăra **pe**;*
(b) *gelos **pe**, invidios **pe**, înfuriat **pe**, mânios **pe**, sigur **pe**, supărat **pe**;*
(c) *gelozia **pe**, insistența **pe**, supărarea **pe***[20].

GPrep stabilește cu regentul o relație sintactică foarte strânsă, de solidaritate, fiind, în cele mai multe construcții, nesuprimabil, iar prepoziția ***pe***, unic determinată. Rolul tematic al argumentului (2) este atribuit c o m p o z i ț i o n a l (de Verb + Prep), prepoziția fiind transmițătoarea rolului atribuit de centrul verbal sau adjectival: *se supără pe* [+ Țintă]; *gelos pe* [+ Țintă]; *contează pe* [+ Pacient].

[19] Teoria X-Bară, formulată de R. Jackendoff și acceptată astăzi de toate studiile de sintaxă modernă, recunoaște, indiferent de limbă și de categoria lexicală pe care o proiectează (extinde), următoarea reprezentare a structurilor sintactice:

X"→ (Spec) ⌒X'⌒ (Adjunct)
X' → X°⌒ (Complemente),

unde X° reprezintă orice cap lexical, inclusiv o prepoziție; X', prima proiecție a capului, cuprinzând determinanții intim legați de capul lexical (adică obiectele / complementele); X", a doua proiecție, cea maximală, care include specificatorii și determinanții mai slab legați de centru (adică adjuncții).

[20] Substantivele de sub (c), cu specific postadjectival sau postverbal, păstrează de la cuvântul de origine aceeași restricție de combinare prepozițională.

2.4. PE_4 apare ca regim al unei subclase lexico-gramaticale de verbe, actualizându-se în construcții ca:

(5) (a) *se pune **pe** plâns / **pe** treabă, (se) pornește **pe** plâns / a plânge, se așterne **pe** ninsoare;*
(b) ***Pe** treabă, copii !*

Specificul gramatical al regenților verbali din construcțiile (5a) este selecția unui complement de tip verbal non-finit, realizat prin supin sau printr-un echivalent nominal al acestuia (un abstract verbal), iar specificul lexical constă în transmiterea unei valori aspectuale [+ incoativ] către complementul verbal non-finit. PE_4 se caracterizează printr-un grad înalt de ambiguitate, funcționând, simultan, cu următoarele roluri: (i) rol de Comp(lementizator), un complementizator specializat pentru complemente non-finite realizate prin supin, rol similar cu cel îndeplinit de ***a*** din complementele cu infinitivul[21]; (ii) rol de regim al regentului verbal, verigă de transmitere a valorii incoative și a rolului [+ Temă / Pacient] de la regent; (iv) rol predicativ, așa cum probează exemplul (b), unde, într-un context imperativ și în vecinătatea unor abstracte verbale, grupul prepozițional poate apărea și singur. Sub alt aspect, ***pe*** oscilează între statutul de categorie lexicală (vezi interpretarea predicativă din (c)) și cel de categorie funcțională, cu rol de marcă actanțială (în (a) și (b)).

2.5. PE_5, funcționând ca marcă sintactică a poziției de obiect direct, este selectat în condiții lexicale și semantice bine determinate: subclasa numelor de persoană și condiția individualizării puternice a nominalului obiect, cumulând, astfel, triplă funcție, de marcă sintactică a poziției de obiect direct, de marcă lexicală a subgenului personal și de marcă semantică de individualizare[22]. PE_5 încetează de a apărea drept cap lexical de grup. Spre deosebire de PE_3, în cazul căruia atribuirea de rol tematic este compozițională, în cazul construcției cu obiect direct, rolul tematic este atribuit în exclusivitate de capul verbal, așa cum probează păstrarea neschimbată a rolului tematic, indiferent de prezența sau absența prepoziției. Vezi:

(6) *a ajuta (**pe** elev / elevul)*: [+ Beneficiar]
*a iubi (**pe** studenți / studenții)*: [+ Pacient]
*a ajunge (**pe** elev / elevul din urmă)*: [+ Țintă].

2.5.1. Există construcții în care PE_5 este utilizat mai presus de restricția lexicală a numelor de persoană, cumulând, pe lângă rolurile de marcă sintactică a poziției de obiect direct și de marcă semantică de individualizare, un rol suplimentar de clasificator: devine o marcă de substantivizare, adică de includere neechivocă a cuvântului precedat de ***pe*** în clasa substantivului. Vezi exemple ca:

[21] Vezi și sinonimia posibilă între complementul non-finit infinitival și cel cu supinul: *(se) pornește **pe** plâns / ~ **a** plânge.*

[22] Cumularea celor trei funcții este consemnată în oricare lucrare de gramatică românească.

(7) (a) *„Limba literară dacoromână păstrează **pe** «e» și **pe** «i» după ș, z și ț"* (*apud* DLR);
(b) *L-a notat **pe** „să" cu alt tip de literă*;
(c) *Fata asta are **pe** „vino încoace"*.

Substantivizări rezultate din utilizarea autonimică[23] a unor semne sau secvențe de semne din enunț (vezi 7a și b), dar și orice alt tip de trecere accidentală în clasa substantivului se asociază frecvent cu selecția mărcii ***pe***, dacă termenul substantivat se așază în poziția obiectului direct. PE_5 se include în aceeași serie de clasificatori cu ***-uri*** și articolul hotărât (de exemplu: *Am omis din analiză **pe** „că", dar și numeroase „pe-**uri**"*).

2.5.2. Este bine cunoscută prezența lui PE_5 în construcțiile comparative de egalitate și de inegalitate, apărând în condițiile în care comparația privește obiectul direct; vezi:

(8) *Îl apreciez (**pe** Ion)* < *ca (și) **pe** Marin* / *mai mult decât **pe** Marin.*

În (8), *decât* și *ca* funcționează drept conectori frastici, legând, printr-o relație de comparație, două propoziții sau, dintr-o perspectivă logico-semantică, funcționează ca predicate diadice cu argumente propoziționale, predicate al căror specific este de a primi ca argument (1) și (2) propoziții cu aceeași structură sintactică. Argumentul (2) suprimă verbul care se repetă, dar marchează neechivoc poziția de obiect direct prin ***pe***. În construcțiile comparative, acest ***pe*** este mai presus de restricția lexicală a numelor de persoană, păstrându-se și atunci când, în structura comparantului, se include un obiect direct cu trăsătura [– Animat]; vezi:

(9) (a) *Îi aud **ca pe un cor** de voci tinere* (*apud* Liviu Onu, *art. cit.*);
(b) *O iubesc / o admir **ca pe o floare.***

2.6. O situație specială a prepoziției ***pe***, pe care o vom desemna prin PE_6, apare în construcția:

(10) *El face **pe** prostul.*

PE_6 se deosebește de utilizările anterioare prin gruparea sa clitică cu verbul, și nu printr-o grupare proclitică cu numele. Faptul că substantivul din vecinătatea lui ***pe*** apare obligatoriu articulat, în timp ce oricare substantiv precedat de ***pe*** din utilizările anterioare apărea nearticulat în condițiile absenței unui determinant (compară: *face pe savantul* cu *cheamă pe elev, se pune pe treabă, se supără pe vecin, lucrează pe balcon*), precum și faptul că acest substantiv repetă informația de gen și de număr a nominalului subiect (vezi: *El / Ea face pe prostul / proasta*) sunt argumente prin care se susține gruparea prepoziției cu verbul, și nu cu substantivul. Este una dintre rarele situații în care prepoziția nu este generatoare de grup sintactic, nu

[23] Funcția metalingvistică a limbajului face posibilă utilizarea semnelor și a secvențelor de semne pentru a se desemna pe ele însele.

participă la fenomenul de guvernare, neatribuind ea însăşi rol tematic şi nici caz morfologic. Construcţia corespunde tiparului structural:

El $[_{GV}[_{V}$ *face pe* $[_{Nominal-Atributiv}$ *prostul*$]]]$, tipar care sugerează calitatea lui ***pe*** de formant al verbului. Substantivul precedat de ***pe*** funcţionează ca «atributiv de bază»[24] sau, în terminologie tradiţională, ca nume predicativ, fiind în nominativ, şi nu în acuzativ.

Din punct de vedere semantic, asocierea enclitică a lui ***pe*** transformă predicatul *face pe* într-un predicat contrafactiv: el introduce o nouă predicaţie, iar în vecinătatea lui se înregistrează neadevărul predicaţiei următoare *(X face pe prostul / savantul*, dar „X nu este prost / savant"). Nominalul atributiv are rolul esiv, specific numelor predicative de atribuire a calităţii, dar, spre deosebire de copulativul *a fi (el este prost / savant)*, contrafactivul *face pe* dă indicaţii asupra neadevărului acestei calităţi sau stări.

2.7. Există numeroase construcţii în care ***pe*** şi-a pierdut orice autonomie, ajungând să fie încorporat, ca element neanalizabil, în structura unor locuţiuni verbale şi adverbiale. Exemplificăm cu seria locuţiunilor adverbiale: *pe (ne)mâncate, pe sărite, pe dibuite, pe (ne)văzute, pe neştiute, pe rupte* ..., în componenţa cărora se include ***pe*** şi o formă de participiu feminin plural. În numeroase alte locuţiuni ale limbii actuale apare un ***pe*** ca formant.

3. În concluzie, diversitatea funcţională actuală a prepoziţiei **PE** s-ar putea caracteriza astfel:

– coexistenţa sensurilor celor mai concrete cu altele mai abstracte sau foarte abstracte;

– oscilaţia între statutul de categorie lexicală şi de categorie gramaticală (numită şi „funcţională"), fiecare, în parte, cu valori multiple (cap de grup şi specificator, în calitate de categorie lexicală; marcă actanţială şi complementizator, în calitate de categorie gramaticală);

– statutul de atribuitor el însuşi de roluri tematice, alături de cel de transmiţător de roluri şi de purtător / marcator al rolurilor;

– gradul înalt de ambiguitate, cumulând în aceeaşi construcţie mai multe valori amalgamate;

– gruparea clitică frecventă cu substantivul următor, dar posibilă şi cea cu verbul anterior.

Această varietate lexico-gramaticală este explicabilă prin dinamica lexicului în general şi a clasei prepoziţiilor în special. Profesorul Liviu Onu a oferit explicaţia istorică pentru o direcţie a diversificărilor de utilizare. Apariţia unor studii cu observaţii asemănătoare pentru limbi diferite (de exemplu, română, franceză, engleză) stă mărturie pentru existenţa unor procese lingvistice similare în toate limbile care cunosc clasa prepoziţiilor. Diferă, de la o limbă la alta, numai varietatea şi numărul utilizărilor distincte, iar **PE** din dacoromâna actuală oferă, credem, tabloul unei maxime diversificări.

Facultatea de Litere
Bucureşti, str. Edgar Quinet nr. 5–7

[24] Pentru înregistrarea şi analiza acestei structuri sintactice, vezi Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformaţională a grupului verbal în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1974, p. 175.

Giuseppe Piccillo

SU UN MS. ROMENO-ITALIANO DELLA SECONDA METÀ DEL SETTECENTO

Sono passati quasi settant'anni da quando Carlo Tagliavini pubblicò il manuale di conversazione italo-romeno *Diverse materie in lingua moldava* di Antonio Maria Mauro[1].

Il lavoro del linguista italiano, com'è noto, apparso nella rivista „Studi rumeni" del 1929–1930[2], rimane tuttora difficilmente reperibile e, pubblicato secondo i criteri di allora, per quanto nel suo insieme consultabile, non risponde più ai moderni metodi di analisi di un testo e risulta discutibile sotto alcuni punti di vista.

Ed è appunto per questo che una sua riedizione, corredata dai fac-simile che mancano in Tagliavini, improntata ai nuovi metodi di valutazione e con l'aiuto degli atlanti linguistici e delle monografie dialettali che oggi possediamo, appare quanto mai opportuna.

In vista di un lavoro che ci proponiamo di fare, ci limitiamo in questa sede ad una serie di considerazioni che il grande linguista, seguendo criteri diversi e con l'aiuto del materiale piuttosto scarso che era a sua disposizione, non fece.

Innanzitutto, cosa rappresenta l'opera del Mauro nel contesto della produzione letteraria del periodo e della regione?

Il Tagliavini cita al riguardo il Densusianu che „se riconosceva come uno dei punti principali dell'importanza del manoscritto di Silvestro Amelio il linguaggio 'che ci conduce al parlare vivo e familiare come ci è ben poco conosciuto nel passato'[3], il nostro opuscolo, per quanto più recente d'una trentina

[1] Il ms. è conservato nella Biblioteca Comunale dell'Archiginnasio di Bologna, *Scritti vari*, Cartone X del Cardinale Giuseppe Mezzofanti.

[2] C. Tagliavini, *Alcuni manoscritti rumeni sconosciuti di missionari cattolici italiani in Moldavia (sec. XVIII)*, in „Studi rumeni", IV, 1929–1930, pp. 41–104.

[3] L'articolo del Densusianu, citato dal Tagliavini, è *Manuscrisul românesc al lui Silvestro Amelio din 1719*, in „Grai şi suflet", I, 1923–1924, nr. 2, pp. 286–311, in cui è fatta una descrizione dell'opera del missionario italiano. Questo ms., ogi AGO Conv. Ms. S / XX–A–3 (ex. ms. D. 30), dell'Archivio dei Minori Conventuali di Roma, è stato da me pubblicato in due tempi: la parte finale, comprendente un glossario italiano-moldavo nel 1982, *Il glossario italiano-moldavo di Silvestro Amelio (1719) – Studio filologico linguistico e testo*, Catania, 1982, la parte iniziale: *Il 'Katekismu krestinesku' di Silvestro Amelio (1719)*, in „Balkan Archiv", Neue Folge, Band 17/18, 1992–1993, pp. 431–538, e Band 19/20, 1994–1995, pp. 9–132.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 175–180, Bucureşti, 1997

[diciamo una quarantina] d'anni, supera di gran lunga il manoscritto di Amelio per rappresentare fedelmente e vivacemente la lingua parlata e il dialogo corrente" (p. 57), e in nota 1 della stessa pagina aggiunge che „per il suo carattere ha, secondo quanto so io, un solo riscontro nella letteratura rumena del sec. XVIII: e precisamente nel dialogo di tre o quattro pagine che si trova in fine al *Petit recueil des mots moldaves écrit par un italien à Yassi l'an 1770*" (p. 57).

Evidentemente il Tagliavini non pensava allora che i due lavori fossero opera dello stesso Mauro[4].

Indipendentemente dal paragone stabilito tra l'opera dell'Amelio, scritta agli inizi del Settecento, verosimilmente a Iaşi, e le *Diverse materie* del Mauro, sulla loro aderenza cioè alla lingua parlata è lecito porsi una domanda: quale tipo di lingua conosceva il Mauro? Quale tipo di lingua si riflette nella sua opera?

Intorno al 1760, epoca presumibile intorno a cui sarebbe stata composta l'opera, il Mauro doveva trovarsi da circa tre anni in Moldavia, e precisamente nell'abitato di Răchiteni, secondo quanto apprendiamo dall'attendibile testimonianza di Giovanni Crisostomo De Giovanni, che nella sua nota Relazione del 1762 dice: „In Recchettino, villaggio composto di Ungari che possiedono cinquanta case, dentro una selva vi si trovano duecentotrent'ott'anime ... vi è la Residenza per il Missionario, che presentemente l'è il Padre Mauro"[5].

Dunque il Mauro era missionario di cattolici ungheresi, che oltre all'ungherese conoscevano e parlavano il romeno, tant'è che lo stesso De Giovanni al n. 54 della citata Relazione poteva dichiarare: „Tutti parlano in lingua moldava p[er] essere un linguaggio faciliss[i]mo essendo composto più del latino, e dell'italiano che d'altra lingua", e al n. 56: „Non si usa altra lingua che la moldava, solo nella dottrina Cristiana in varj villaggi di Ungari si prattica l'idioma Ungaro" (*Ibid.*).

Il Mauro svolgeva il suo apostolato in romeno, ma, se il caso lo richiedeva, faceva ricorso all'ungherese, di cui doveva avere qualche conoscenza, come indurrebbe a far ritenere un passo delle stesse *Diverse materie*, in cui si fa riferimento ad un missionario conoscitore dell'ungherese, oltre che del romeno.

Ma il Mauro aveva imparato il romeno da bocca ungherese, operando a Răchiteni „villaggio abitato esclusivamente da Ungheresi", come dice il Tagliavini? (p. 53).

Essendo giunto in Moldavia nel 1759, e su questo non ci sono dubbi poichè ce lo testimonia lo stesso Autore[6], aveva trascorso i primi anni della sua attività operando solo a Răchiteni, cioè a contatto con Ungheresi?

[4] Cfr. G. Piccillo, *Il ms. romeno Asch 223 di Göttingen*, in „Travaux de linguistique et de littérature", XXV, 1987, 1, pp. 7–148. Si vedano, al riguardo, le recensioni di G. Chivu, in SCL, XL, 1989, nr. 2, pp. 161–165, e di E. Scărlătoiu, in „Revue des études sud-est européennes", XXIX, 1991, n. 1–2, pp. 136–138.

[5] APF, *Scritture non riferite. Moldavia*, v. 5, ff. 9–11, cfr. G. Călinescu, *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII*, in „Diplomatarium italicum", I, 1925, p. 205.

[6] APF, *Scritture non riferite. Moldavia*, V, f. 267.

Si tratta di domande a cui per il momento non si può dare una risposta precisa, ma che non possono non essere tenute in considerazione nella spiegazione di determinati fenomeni linguistici. In sostanza, prescindendo dalla presenza di termini ungheresi come *ordóg* (*ördög*), 7r/9, *ótto* (*adta*), 7r/9, *teremtetè* (*teremtette*), 7r/9, *sulletè* (*szülötye*), 7r/9, *cöcciö* (*kutya*), 7r/9, *disno* (*disznó*), 7r/10, più o meno frequenti nell'opera del Mauro, e dalla sua predilezione per i nomi propri ungheresi, *János, Ivon, Andras, Boraz* (= *Bărații*), 1v/23, alcuni fenomeni linguistici messi in evidenza dal Tagliavini e ritenuti popolari e della lingua di tutti i giorni, non potrebbero risentire di questo influsso ungherese, non potrebbero, cioè, essere collegabili fino ad un certo punto ad un romeno parlato da ungheresi?

Ma, andiamo per ordine cominciando dal tipo di edizione presentata dal Tagliavini.

Innanzitutto, trattandosi di un manoscritto pervenutoci in copia unica ed autografa, ad eccezione di poche annotazioni apposte in qualche parte da altre mani, ribadiamo il principio secondo cui l'editore non ha il diritto di alterare, naturalmente in meglio, alcun passo del testo in questione e di cambiare la grafia neppure in quei casi in cui essa si discosta notevolmente dalle attuali condizioni.

Il Tagliavini, in una nota premessa alla edizione dell'opera dichiara che „il testo del missionario è riprodotto fedelmente nella sua ortografia e nei suoi errori, sia nella parte rumena che in quella italiana", ma egli ritiene opportuno (e su questo in un certe senso possiamo essere d'accordo) „regolare l'uso delle maiuscole e regolare la punteggiatura (mancano sovente i punti interrogativi nelle domande)" (p. 71).

Si aggiunga a questo, che tuttavia rimane nella discrezionalità dell'Editore la lettura discutibile, e spesse volte sbagliata, operata dal Tagliavini di alcune forme romene e italiane. Questo fraintendimento di forme, che non crea comunque difficoltà di lettura, in maniera inspiegabile è frequentissimo non solo dove il testo è confuso, illegibile o macchiato, ma in diversi casi in cui esso è abbastanza chiaro e non presenta equivocità.

Così abbiamo *cupchilul*, per *kupchilul*, 1v/9 del testo, *Domnezeu*, per *Dumnezeu*, 2r/2, *coeli et terrae*, per *cęli et terrę*, 2r/2, *datorii*, per *datori*, 2v/1, *ajest*, per *ajeste*, 2v/5, *auzit*, per *ausit*, 3r/25, *me fegaduesk*, per *me fegadujesk*, 3v/10, *engenochiat*, per *engienóchiate*, 4r/36, ecc.

Ancora più frequente è l'imprecisa trascrizione di forme italiane: *battezzare*, per *battezare*, 1v/16, *che versi io sul capo*, al posto di *che versi io sul **suo** capo*, 1v/33, *interrogazione*, per *interogazione*, 2r/11, *dire* per *dir*, 2v/9, *litigio*, per *littigio*, 3r/8, *pecato*, per *peccato*, 3r/10, *ho avuto*, per *ho auto*, 5v/22, ecc.

Inoltre, mancano nell'edizione del Tagliavini: *s'au appocat Parinte*, 14r/5, *in questo mondo*, 9r/30; *a nascut din Maria fata ficciora*, 8v/30–31, *vei face ku limba tà cruce pe pémént*, 8r/15–16, e altre omissioni.

Non si può escludere, soprattutto in considerazione della chiarezza dell'originale nelle parti interessate, che alcuni di questi errori o omissioni possono essere dovuti al tipografo, ma in ogni modo prendiamo atto della loro esistenza.

Passando alla fonetica, e prescindendo dai fatti più diffusi nei dialetti moldavi, alcuni fenomeni presenti nel testo non si possono considerare definitivamente spiegati. Così il passaggio di *ă* > *o* in forme come *ospota* 16r/17, *poposcioi*, 5v/9, *formokat*, 5r/26, considerato dal Tagliavini non un moldavismo, ma il segno di una pronunzia popolare (p. 59, nota 1), documentato nell'*Evangheliarul slavo-român de la Sibiu* (*forime, pomantului, vopaei*), nella *Legenda Duminicii* del *Manuscris de la Ieud* (*cumotrii, pogine, pominí*), nel *Manuscris din Năsăud* (cfr. N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc G. Coşbuc din Năsăud şi săsismele celor mai vechi manuscrise româneşti*, „Dacoromania", III, 1922–23, p. 498), per non parlare della sua presenza in altri scritti in alfabeto latino, questo passaggio, dunque, deve essere considerato il riflesso di un linguaggio popolare, o di pronunzie particolari da parte di stranieri, come fa il Gheţie, o di sassoni, come fa il Drăganu[7]?

Come considerare le grafie *bevut* per *băut*, 9v/16, *bovereste* per *boiereste*, 6v/23, che lo stesso Tagliavini definisce strana, *zova*, 5r/19? Gheţie-Mareş suppongono che probabilmente nelle attestazioni provenienti dalla Moldavia si rifletta un fonetismo reale[8]. Ma, dare una spiegazione sicura di tali grafie, presenti anche nel Ms. di Göttingen, è piuttosto difficile, data la scarsità della documentazione. Certo esse non hanno un valore puramente grafico.

Anche la palatalizzazione delle labiali, prescindendo da *p*, che appare ben rappresentato in due stadi, *cupchil*, 2v/4, *kupkilul*, 1v/17, *chieptul*, 10v/20, *chipuit*, 5v/9, *enchiedicare* (= *impiedicare*), 3r/15, presenta qualche difficoltà di interpretazione. Da una parte abbiamo *se aibs*, 1v/8 (= *să aibi*), e *dietul*, 12r/13 (= *bietul*), *diata*, 12r/14 (= *biata*). Cosa rappresenta *bs*? *bgh* o *by*, come pensa il Tagliavini (p. 63)? O la fase *bdz*, *bz*? E *dietul*? Il Tagliavini pensa a un *d'etul* (e cioè *dy* ungherese).

Più complessa è la situazione di *v*. Nel nostro ms. si riscontrano tre casi: *issat* (= *visat*), 16r/28, *gzin* (= *vin*), *liboit*, 5v/18. Il Tagliavini non nota quest'ultima forma e ripristina l'originario *libovit* (p. 68); d'altra parte nota che *gz* in *gzin* „non ci permette di determinare con esattezza se si deve leggere *dijn, ghin* o che cosa" (p. 63).

Nelle *Diverse materie* le dentali non sono alterate e, secondo il Tagliavini, „nell'ortografia italianizzante del P. Mauro difficilmente sarebbero state rappresentate, ma si può anche supporre che nel dialetto in cui egli scrive *t, d*, siano state intatte, come in buona parte della Moldavia" (p. 64).

È curioso, tuttavia, rinvenire, e senza possibilità di confusione, dato il sistema ortografico usato, la palatalizzazione di *n: gnam* (= *neam*) 7r/26, *vigneri* (= *vineri*), 6v/25, e persino, „forse per errore", dice il Tagliavini (p. 64), *rosigna* (= *ruşina*),

[7] Sull'argomento, cfr. G. Piccillo, *Sul valore del grafema o per [ă] negli antichi testi romeni*, in „Revue de linguistique romane", t. 49, 1985, pp. 5–14.

[8] I. Gheţie–Al. Mareş, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, Bucureşti, 1974, pp. 112–113.

12r/21. Questo fenomeno trova un perfetto equivalente nelle grafie *gnam*, 10r/12, *megnesch* (= *mâhnesc*), 8r/14, *pugne* (= *pâne*), 11r/16, *regnesch* (= *răhnesc*), 8r/17, del *Ms. di Göttingen*.

Ciò significa evidentemente che nel dialetto conosciuto dall'Autore esisteva la palatalizzazione di *n*, anche se ai nostri giorni tale fenomeno è diffuso nei dialetti di Crişana, del nord della Transilvania, del Banato e in qualche punto isolato del nord della Moldavia[9].

I testi del Mauro, quindi, costituiscono un fondamentale punto di riferimento per la cronologia e la diffusione territoriale del fenomeno, ma lasciano aperti diversi punti interrogativi.

Quanto alla morfologia, il Tagliavini fa alcune osservazioni che in generale trovano perfetta rispondenza nella lingua antica o nel parlare popolare. Diversi fenomeni da lui segnalati sopravvivono ancora oggi: l'uso di *a* invariabile, al posto di *al, a, ai, ale;* di *a* per introdurre il dativo; la presenza di verbi iotacizzati; l'uso delle forme popolari dei verbi ausiliari. Il Tagliavini conclude dicendo che „per la sintassi si potrebbero fare parecchie osservazioni, ma pubblicando il testo integralmente le ritengo superflue giacchè per la massima parte si tratta di costrutti popolari ancora in uso" (p. 66).

In realtà alcuni costrutti sintattici che non sono attestati nella lingua moderna, molto probabilmente non appartenevano neppure alla realtà dialettale conosciuta dall'Autore.

Il Tagliavini insiste sull'influsso esercitato dal romeno nella parte italiana e sul fatto che il Mauro „come accade sovente ai nostri missionari che stanno assenti a lungo, aveva un pò obliato la sua madre lingua; troviamo così alcune traduzioni letterali alquanto ridicole: per es. *ho deschentato di orbanz, non ho servato la festa*", ecc., ma trascura il fatto che l'Autore ha introdotto nel testo romeno strutture sintattiche e costrutti particolari assai probabilmente modellati su quelli italiani.

Analoghe osservazioni valgono anche per la parte lessicale. Benchè la maggior parte delle proposte del Tagliavini e delle sue spiegazioni sia ancora valida, occorre, tuttavia, tenere conto che ai tempi in cui appariva il n. 4 di „Studi rumeni", 1929–1930, la principale risorsa lessicografica era costituita ancora dal Dizionario del Tiktin, mentre del DA erano a disposizione solo alcuni fascicoli.

Di *ama*, 10r/5, per *hăma*, egli dice, ad esempio, che la voce non risulta documentata, mentre essa ricompare nel *Ms. di Göttingen: se ame cai la sanie*, 17r/20; ugualmente non documentato sarebbe *dragostenia*, „carità", 9r/14, registrato in Cioranescu, DER 3046, col valore di „amorio" (A. Cioranescu, *Diccionario etimologico rumano*, Tenerife, 1958–1966; non si può escludere, tuttavia, che quest'ultimo l'abbia attinto all'opera del Mauro).

[9] ALRM, I, I, 7, 63a; II, 239, 257, 272, e V. Iancu, *Palatalizarea dentalelor în limba română*, Cluj, 1975, p. 44 sgg, e soprattutto le carte 3, 4, 5.

Altri termini sono considerati esclusivi della Moldavia, come *nimeruie*, 7r/17, che, tuttavia, compare anche nel Codice di Voroneţ, in Dosoftei, in *Aethiopica*, ecc. (DLR); *spovedujesk* (*spovedesc*), 4r/6, è variante attestata in diversi scrittori, anche se Tagliavini si fonda solo su Tiktin, 1474; di *straile*, 10r/13, si dice che „nel senso di 'vestiti' è forma moldava" (p. 67), ma con questo significato la forma è attestata in scritti di diversa provenienza (DLR); *procedem*, „partiamo", 15r/30, potrebbe essere forma italianizzata, come pensa il Tagliavini, ma potrebbe anche trattarsi di *prucede*, ALR II, 4, 761/812. Tra le voci liturgiche, assenti in romeno e prese dall'italiano, il Tagliavini cita *rituale* e *messa*, che comunque esisteva nella variante *mişă*, dall'ungherese, e uno strano *stęlla* (p. 69), che non è documentato nel testo e che può essere considerato un errore tipografico per *stolla*, 12v/20, „stola", sia nella parte italiana, che in romeno.

Una riedizione dell'opera del Mauro, pertanto, corredata di fac-simile e improntata ai moderni criteri, risulta opportuna per chiarire il valore di determinati fenomeni ancora oggi diversamente spiegati, a volte sulla base di idee preconcette. Spesso, infatti, è difficile dire se un determinato fatto linguistico che si può nascondere sotto una grafia equivoca sia il riflesso di una situazione popolare, regionale o straniera. A volte, inoltre, quello che è comunemente considerato un semplice fatto grafico nasconde una pronunzia particolare che solo un cospicuo numero di esempi attendibili può consentirci di riconoscere.

Università di Catania

Magdalena Popescu-Marin

DESPRE LAT. *PAVIMENTUM* ÎN ROMÂNĂ ŞI ÎN ALTE LIMBI ROMANICE

Studiul formelor dialectale ale limbilor romanice ne relevă adesea fapte interesante gramaticale, lexicale sau stilistice inexistente în limbile literare cunoscute. Domeniul de care ne-am apropiat noi, cel retoroman, ne-a sugerat adesea similitudini mai speciale cu limba română, de pildă în privinţa topicii adjectivului sau în evoluţia semantică a unor cuvinte latineşti. Ne-am ocupat, de exemplu, de derivatele substantivului *crap, carp* „piatră, stâncă" în retoromană care prezintă asemănări cu oronimul nostru *Carpaţi*. De curând un vorbitor sursilvan din Val Lumnezia, localitatea Vella (Flurin Cavegn) ne-a comunicat chiar cuvântul *carpata* cu sens colectiv de „dealuri, înălţimi", ceea ce susţine indubitabil apropierea făcută de Iorgu Iordan şi argumentată de noi, pe baza derivatelor, că toponimul nostru are aceeaşi rădăcină cu *crap, carp-*.

O asemănare interesantă am remarcat în evoluţia lat. *terra* „pământ, regiune", care a dezvoltat în cele două idiomuri sensul de „ţară", retoromana păstrându-l şi pe cel de „pământ" (ca în unele dialecte româneşti sud-dunărene), pe care româna l-a pierdut în favoarea lui *pavimentum* latin[1].

În legătură cu ultimul cuvânt, s-a susţinut, pe bună dreptate, că evoluţia lui singulară în română ar fi dovada rusticizării vieţii, ca urmare a părăsirii Daciei de către administraţia română. Ideea aparţine lui Vasile Pârvan care, contrar opiniei lui O. Densusianu, afirma că numai distrugerea catastrofală a vieţii orăşeneşti putea determina o evoluţie atât de spectaculoasă a lui *pavimentum* „teren pavat, pardosit; pavaj, mozaic" la sensul de „sol"[2]. După Zingarelli[3], cuvântul latin are şi sensul „terra batutta", existent în retoromană, după cum vom vedea mai departe. Sextil Puşcariu confirmă, la rândul lui, că ruralizării limbii romanice de est i-a urmat, desigur, şi o sărăcire a lexicului, compensată prin sporirea polisemiei vechilor cuvinte[4].

Este interesant de subliniat că în dialectele sud-dunărene *ţară* a păstrat şi sensul de „pământ, argilă", ca în dialectele retoromane, iar *pământ* < *pavimentum*

[1] Vezi articolul *Le roumain et le rhétoromane – langues apparentées*, în „Cahiers roumains d'études littéraires", 1992, 1–2, p. 195–197, care rezumă cercetările noastre în domeniul menţionat.

[2] Vezi G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, 1980, p. 170 şi bibliografia indicată acolo.

[3] *Vocabulario della lingua italiana*. Decima edizione, Bologna, 1970, s.v.

[4] *Cercetări şi studii*, Bucureşti, 1974, p. 465.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 181–184, Bucureşti, 1997

este rar folosit, arom. *pimint* „pământ", fiind, după G. Ivănescu, un împrumut din meglenoromână, iar în istroromână s-ar explica din dacoromână[5]. Cert este că în istroromână *pemint* „pământ" este un cuvânt răspândit, el făcând parte, după cercetările lui August Kovačec, din vocabularul de bază al acestui dialect[6].

În limbile romanice de apus, cuvântul în cauză nu a căpătat o importanță prea mare, de aceea formele moștenite s-au pierdut sau sunt învechite și regionale. FEW[7] înregistrează o serie de variante din vechea provensală, legate semantic de „pavaj; cărămidă etc.", din care reținem forme evoluate fonetic ca *pazimen(t), pasimen, païmen* etc., ca și cele din dialectele italienești: *palmiento, pamentu, pomentu*, înregistrate și de REW[8]. Atât REW, cât și FEW sunt, pe bună dreptate, de aceeași părere că formele romanice de apus actuale sunt cultisme (fapt susținut și de forma lor fonetică mai apropiată de etimonul latin): it. *pavimento*, log. *panimentum*, cat. *paviment*, sp. *pavimiento*, pg. *pavimento*. Al. Ciorănescu explică formele v. it. *palmiento*, log. *pamentu* și rom. *pământ* dintr-o variantă latină *paumentum* < *păvamentum*. Dintre limbile romanice actuale doar româna și sarda (*pământ* și, respectiv, *pamentu*) sunt cunoscute ca moștenind în mod cert pe *pavimentum*, în ultima limbă – tot cu sensul de „podea, pavaj"[9]. În ambele limbi cuvântul figurează în vocabularul reprezentativ, în sardă *pamentu* fiind bine reprezentat în derivate[10], iar în română corespunzând celor trei criterii de selecție: bogăția semantică (vezi DLR), uzaj și derivare.

Noul dicționar etimologic al limbii retoromane[11] înregistrează în două graiuri formele corespunzătoare lat. *pavimentum*. În sursilvană *pigiament (piemain, piğamen, piğimen, piamíant, piment, pimíant* etc.), în surmirană *pimáint*. În *Limba română*, vol. al II-lea, Sextil Pușcariu arată că evoluția fonetică normală a lui *pavimentum* ar fi fost cu diftong în prima silabă **păimânt*, și nu *pământ*, la care s-a ajuns prin analogie[12]. Reținem din formele retoromane pe *piemain, piamíant*, dar și pe *piment, pimáint*. *Pigiament* se apropie formal de variantele provensale cu *-z-, -s-: paziment, pasimen*.

Autorii dicționarului menționat mai sus consideră variantele retoromane împrumuturi din it. *pavimento* „Fussboden", care, după cum vom vedea mai departe,

[5] G. Ivănescu, *loc. cit.*

[6] *Descrierea istroromânei actuale*, București, 1971, p. 198.

[7] Walter v. Wartburg, *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, Basel, 1955, s.v. *pavimentum*.

[8] W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*, fünfte Auflage, Heidelberg, 1972, s.v. *pavimentum*.

[9] Vezi *Istoria limbii române*, volumul II, București, 1969, p. 143.

[10] Conform lucrării *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*. Coordonator: Marius Sala, București, 1988, p. 43, 93, 103, 610.

[11] Rut Bernardi, Alexi Decurtins, Wolfgang Eichenhofer, Ursina Saluz, Mortiz Vögelli, *Handwörterbuch des Rätoromanischen*, Offizin, 1994.

[12] *Rostirea*, București, 1959, p. 365.

nu acoperă sensurile din retoromană (el însemnând „sol pavat, mozaic; partea inferioară a cavităţii bucale")[13], iar formal sunt mult mai evoluate fonetic, apropiindu-se de formele din română, din vechea italiană şi sardă şi din vechea provensală. Autorii explică variantele retoromane în felul următor: *-ğ-* din sursilvană ar constitui treapta intermediară a încrucişării cu *pei* „picior": **pəvi-*, **pəi̯iment; -ía, -é-, -iə-* se comportă fonetic ca *-entum* în cuvinte moştenite, cf. *tschien* < *centum* „sută".

Aşadar reţinem că se invocă pentru profundele schimbări fonetice ale cuvântului în prima parte o încrucişare cu *pei* „picior", iar în ultima parte – legi fonetice proprii graiurilor respective în cuvintele moştenite.

Cuvintele retoromane sunt mai bogate din punct de vedere semantic decât it. *pavimento*, ele însemnând: „festgestampfter Boden, festgetretene Erde, Pflaster, karger, unfruchtbarer Boden, Estrich". Deci, în afară de „caldarâm, pavaj", apare şi sensul de „pământ bătătorit" şi de „pământ sărăcăcios, nefertil", ca şi cel de „podea (de pământ)", după cum ne indică şi dicţionarul lui R. Vieli şi A. Decurtins[14]: 1. Pământ bătucit, podea bătucită; linie de tramvai. 2. Pământ nefertil: *in prau sc'in pigiament* (o păşune ca o pârloagă). 3. Podea (în beci, într-o colibă etc.).

Sensul de „podea de pământ" ni se relevă clar într-un fragment din *Impresiile despre români şi România* ale lui Theo Candinas[15]: „Mes collegas ein stai fermamein impressiunai da cattar ora sin la tiara en in cantun plitost bandunau ina sempla casa purila ... Cu jeu hai lu priu envesta dalla schampra casa cun *pigiament* en cuschina, hai jeu capiu pertgei ch'ils Rumens fuvan stai surpri dalla sempla casa sin la tiara a Tavau". Prima frază expune impresiile scriitorilor români în timpul vizitei lor în Elveţia, iar în a doua – pe cele ale scriitorului sursilvan în România. În traducere liberă: „Colegii mei au fost foarte impresionaţi să găsească undeva aşezată pe pământ, într-un colţ aproape părăsit, o casă ţărănească simplă ... Când am venit în contact cu casa cea jalnică cu pământ pe jos în bucătărie, am înţeles pentru ce românii au fost aşa de miraţi de casa cea simplă aşezată direct pe pământ de la Davos".

Sensul de „podea de pământ" şi mai ales cel de „pământ steril" din sursilvană dovedesc un semantism total diferit de cel al cuvântului italian, în schimb destul de apropiat de cel din limba română. Acest motiv, alături de formele menţionate apropiate de cele din română, ne duc la concluzia că în graiurile retoromane sursilvan şi surmiran avem a face cu un cuvânt moştenit, şi nu împrumutat, cu atât mai mult cu cât el este atestat dialectal.

Comparaţia formală cu româna şi cu sarda şi cea semantică numai cu româna i-ar fi dus probabil pe autorii dicţionarului etimologic retoroman la aceeaşi concluzie.

[13] Zingarelli, *loc. cit.*

[14] *Vocabulari Romontsch.* Sursilvan-Tudestg. Cuera, 1962, s.v. *pigiament.*

[15] *Calender Romontsch*, Mustér, 1997, p. 150.

Părerea noastră este că avem a face cu o verigă intermediară a evoluției semantice a lui *pavimentum* către „pământ", dat fiind că și regiunile retice au excelat printr-o ruralizare și o izolare a vieții obișnuite.

București, șos. Mihai Bravu nr. 85–93

Nicolae Saramandu

DESPRE STRUCTURA DIALECTALĂ A DACOROMÂNEI

Operaţia de delimitare a unităţilor lingvistice teritoriale ale unei limbi se încadrează în problematica de ordin general a raportului dintre c o n t i n u u m şi d i s c o n t i n u u m.

Realitatea lingvistică geografică se prezintă ca un c o n t i n u u m, care nu trebuie înţeles ca u n i f o r m i t a t e, ca lipsă a oricărei deosebiri între două puncte (localităţi) învecinate. Aceste deosebiri există, ele sunt reale, fiind sesizate ca atare de către vorbitori, care spun, de exemplu, că „cei din satul învecinat nu vorbesc exact ca noi", fără să-şi pună problema că ar fi vorba, în cadrul aceleiaşi limbi, de un alt grai (dialect) sau nu. De altfel, deosebiri există chiar între vorbitori din aceeaşi localitate, fiind determinate de factori diverşi ca: vârsta, sexul, gradul de instrucţie, ocupaţia, poziţia socială etc. Este ceea ce numim v a r i a ţ i e l i n g v i s t i c ă, ea stând la baza schimbării î n t i m p (în diacronie) şi fiind, de asemenea, sursa diferenţierii limbii î n s p a ţ i u (în acest caz, în sincronie). Variaţia lingvistică reprezintă baza (sursa) reală şi comună a discontinuităţii care se constată în cadrul limbii atât în timp, cât şi în spaţiu.

A constata şi a recunoaşte existenţa variaţiei lingvistice în expresia ei geografică sau spaţială nu înseamnă rezolvarea de la sine a problemei delimitării unităţilor lingvistice teritoriale ale unei limbi. Înseamnă numai recunoaşterea unui adevăr cu caracter general, admis în ştiinţă (de exemplu, în fizică), anume că un continuum e alcătuit din unităţi discontinue. Înseamnă că, în cazul nostru, operaţia de delimitare a unităţilor teritoriale ale unei limbi, adică a dialectelor, subdialectelor, graiurilor etc., este justificată din punct de vedere e m p i r i c şi corectă din punct de vedere e p i s t e m o l o g i c. Ceea ce urmează, anume operaţia practică de identificare a unităţilor dialectale, este sarcina lingvistului, a dialectologului; ea iese din competenţa vorbitorului, care este conştient de existenţa unor particularităţi de grai specifice, dar nu poate preciza extensiunea lor în spaţiu.

În istoria lingvisticii întrebarea: există dialecte ? sau, mai exact, există limite dialectale nete între graiuri ? s-a pus cu deosebită vigoare în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, încadrându-se în reacţia mai generală faţă de poziţia rigidă a neogramaticilor (Hermann Paul, Karl Brugmann, Hermann Osthoff etc.) în problema „legilor fonetice". După cum se ştie, neogramaticii au susţinut că legile fonetice sunt „oarbe" (germ. *blind*) şi nu cunosc excepţii. Asta înseamnă, în ceea ce priveşte dialectele,

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 185–189, Bucureşti, 1997

că ele sunt unități clar delimitate, căci schimbarea fonetică fie acționează i n t e g r a l, fie nu acționează d e l o c, adică nu cunoaște excepții în cazul unui sunet care apare în poziție identică în diferite cuvinte.

Este simplu de arătat că această afirmație este greșită. Să luăm, ca exemplu, palatalizarea labialelor în română. Schimbarea cunoaște numeroase faze intermediare: alături de *ḱept, ǵine*, de exemplu, care reprezintă faza finală a palatalizării, apar în diverse graiuri forme intermediare ca *ph'ept, pḱept, pĉept* etc. sau *bi̯ine, byine, bǵine* etc. Așadar, schimbarea nu se produce uniform, între ariile unde schimbarea acționează „integral" și cele în care nu acționează deloc existând zone intermediare, de tranziție.

Am făcut această precizare referitoare la problematica ariilor dialectale și a zonelor care le separă pentru că are o valabilitate generală. În ceea ce privește limba română, în cazul de față dacoromâna, se știe că s-au propus mai multe clasificări ale graiurilor, după diverse criterii, numărul unităților delimitate oscilând, în general, între două (graiuri de tip „moldovenesc", respectiv „muntenesc") și cinci (subdialectele moldovean, muntean, bănățean, crișean și maramureșean).

Nu ne propunem să prezentăm aici cum s-a ajuns la clasificări diferite. Amintim doar faptul că Al. Philippide este cel care a repartizat, cel dintâi, graiurile dacoromâne în două mari grupuri: muntenesc și moldovenesc (în acesta din urmă încadrându-se toate graiurile transcarpatice, deci și cele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș), clasificarea în cinci dialecte fiind opera reprezentanților școlii lingvistice clujene (menționăm aici numele lui Emil Petrovici, unul din autorii *Atlasului lingvistic român*).

Există deosebiri în ceea ce privește felul în care s-a ajuns la cele două clasificări. În timp ce Al. Philippide a urmărit fenomenele în diacronie, E. Petrovici și alți reprezentanți ai școlii clujene (S. Pușcariu, R. Todoran) au studiat fenomenele în sincronie. Urmărind fenomenele în evoluția lor, Al. Philippide a constatat că cele două grupuri dialectale au început să se constituie la o dată foarte veche, imediat după româna comună. Reprezentanții școlii clujene consideră că diferențierile dialectale în cadrul românei (dacoromânei) s-au produs mult mai târziu (dar înainte de secolul al XVI-lea).

Dincolo de aceste deosebiri, există o asemănare, în sensul că, în ambele clasificări, la bază se află un număr redus de fenomene, de ordin fonetic. Se știe, de exemplu, că E. Petrovici a stabilit cele cinci subdialecte ale dacoromânei pe baza tratamentului africatelor ĉ, ĝ (păstrarea lor în unele graiuri, evoluția lor la ŝ, ẑ, cu diferite realizări, în alte graiuri).

Se pune întrebarea: cum este posibil ca aceeași realitate dialectală să dea naștere la rezultate atât de diferite în clasificare ? La această întrebare a încercat să răspundă Ion Gheție, care, urmărind, într-un studiu, clasificarea propusă de E. Petrovici (în cinci subdialecte), constată că lingvistul clujean trebuia să ajungă (pe baza datelor ALR) la repartizarea graiurilor dacoromâne în două unități

dialectale, să ajungă adică la aceleaşi rezultate ca Al. Philippide[1]. Nu este cazul să arătăm cum a procedat I. Gheţie pentru a ajunge la constatarea că datele ALR confirmă punctul de vedere exprimat de Al. Philippide. Oricum, a reieşit din reexaminarea fenomenelor efectuată de I. Gheţie că perspectiva istorică în care Al. Philippide a abordat faptele este nu numai corectă, ci şi necesară pentru interpretarea (prezentarea) adecvată a realităţii româneşti.

I. Gheţie nu s-a referit, în contribuţia sa, la schimbările (fenomenele) fonetice pe care îşi întemeiase Al. Philippide teoria privind existenţa celor două tipuri dialectale în dacoromână. Este vorba de următoarele schimbări, care au avut loc după perioada românei comune:

– monoftongarea diftongului *ea* > *a* şi trecerea lui *e* > *ă* după labiale, când în silaba următoare nu se găseşte o vocală anterioară: *feată, mer* > *fată, măr* (spre deosebire de *feate, meare* > *fete, mere*);

– depalatalizarea consoanelor *ş, j* (din româna comună).

Pe baza felului în care s-au produs aceste schimbări s-a ajuns la constituirea celor două grupuri de graiuri:

– m u n t e n e ş t i, în care evoluţia a fost: rom. com. *cămeaşe* > *cămeaşă* > *cămaşă (cămaşe)*;

– m o l d o v e n e ş t i, în care evoluţia a fost: rom. com. *cămeaşe* > *cămeşe* (> *cămeşă)*.

Teoria lui Al. Philippide, a existenţei a două grupuri dialectale dacoromâne, a fost confirmată de E. Vasiliu, care a acordat, ca şi lingvistul ieşean, o importanţă specială evoluţiei consoanelor *ş, j* în limba română. Em. Vasiliu a urmărit distribuţia vocalelor /e, i/, respectiv /ă, î/ după aceste consoane, ca şi după consoanele /ţ, s, z/ . Graiurilor muntenești le sunt caracteristice, în general, forme în care apar vocalele anterioare /e, i/ după consoanele menţionate, aşadar forme ca /şed, îngrijesc, şi, îngrijim, ţes, semn, încălzesc, ţin, singur, încălzim/, rostirea acestor cuvinte fiind, în general, în graiurile „moldoveneşti", /şăd, îngrijăsc, şî, îngrijîm, ţăs, săm, încălzăsc, ţîn, sîngur, încălzîm/. Nu au fost luate în consideraţie perechile de cuvinte care, în graiurile muntenești, se deosebesc pe baza opoziţiei /ă/ ~ /e/ sau Ø ~ /ʲ/ (*i* fiind asilabic) după aceste consoane. Este vorba de următoarele opoziţii:

a) între forma de singular şi cea de plural a substantivelor şi adjectivelor: /hoţ/ ~ /hoţʲ/, /moş/ ~ /moşʲ/, /buză/ ~ /buze/, /casă/ ~ /case/, /moaşă/ ~ /moaşe/ etc.;

b) între formele de persoana I şi a II-a indicativ prezent: /încalţ/ ~ /încalţʲ/, / cutez/ ~ /cutezʲ/, /îngraş/ ~ /îngraşʲ/ etc.;

[1] Ion Gheţie, *Cu privire la repartiţia graiurilor dacoromâne. Criterii de stabilire a structurii dialectale a unei limbi*, în SCL, XV, 1964, nr. 3, p. 317–346; cf. şi Ion Gheţie, *Introducere în dialectologia istorică românească*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1994.

c) între formele de persoana a III-a indicativ şi conjunctiv prezent: /încalţă/ ~ (să) /încalţe/, /coase/ ~ / (să) /coasă/, /îngraşă/ ~ (să) /îngraşe/ etc.

Formele menţionate mai sus se confundă, în general, în graiurile „moldoveneşti", datorită faptului că opoziţiile /ă/ ~ /e/ şi Ø ~ /^{i}/ (*i* final asilabic) se neutralizează: aşadar, un (hoţ) – doi /hoţ/, un (moş) – doi /moş/, o /buză/ – două / buză/; eu /cutez/ – tu /cutez/; el /încalţă/ – el (să) /încalţă/ (= să încalţe) etc.

Luarea în considerare a formelor menţionate mai sus, îndeosebi a celor în care /^{i}/ (*i* final asilabic) serveşte la marcarea opoziţiilor morfologice, pune în evidenţă o caracteristică a graiurilor muntenești, unde /^{i}/ (*i* final asilabic) apare şi după alte consoane, marcând aceleaşi opoziţii: /bun/ ~ /bun^{i}/, /pom/ ~ /pom^{i}/, / rup/ ~ /rup^{i}/, /slab/ ~ /slab^{i}/ etc. În graiurile moldoveneşti perechile de cuvinte de acest fel se deosebesc prin alternanţe consonantice, ca urmare a palatalizării consoanelor în formele de plural:

/n/ ~ /ń/: /bun/ ~ /buń/, /pom/ ~ /poń/
/p/ ~ /ḱ/: /rup/ ~ /ruḱ/
/b/ ~ /ǵ/: /slab/ ~ /slaǵ/ etc.

Conservarea lui /^{i}/ (*i* final asilabic) în graiurile muntenești explică menţinerea în aceste graiuri a formelor iotacizate ale verbelor. Refacerea unor forme ca *auz, crez, scoţ* etc. la *aud, cred, scot* nu a fost necesară în graiurile muntenești, unde deosebirea între persoana I şi persoana a II-a s-a păstrat, pe baza opoziţiei Ø ~ /^{i}/ (*i* final asilabic): /auz/ ~ /auz^{i}/, /scoţ/ ~ /scoţ^{i}/ etc. În celelalte graiuri, pentru evitarea omonomiei (eu) *auz* – (tu) *auz*, (eu) *crez* – (tu) *crez*, (eu) *scoţ* – (tu) *scoţ*, formele de persoana I s-au refăcut la *aud, cred, scot* (fiind preluate şi în limba literară).

Din cele expuse rezultă că repartiţia graiurilor dacoromâne în două mari grupuri dialectale, m o l d o v e n e s c şi m u n t e n e s c, realizată în perspectiva diacronică de către Al. Philippide şi reluată de E. Vasiliu, e confirmată de analiza faptelor în sincronie. Noi am încercat să punem în evidenţă rolul alternanţelor morfonologice în flexiunea nominală şi verbală. Felul în care sunt marcate opoziţiile de număr şi de persoană ne-a condus la delimitarea a două mari grupuri dialectale, de s u d - e s t şi d e n o r d - v e s t: grupul nord-vestic (numit de Al. Philippide şi E. Vasiliu „moldovenesc") se deosebeşte de cel sud-estic (numit de aceiaşi autori „muntenesc") prin faptul că nu marchează opoziţiile menţionate cu ajutorul lui /^{i}/ (*i* final asilabic); aceste opoziţii fie nu sunt marcate, ca, de exemplu, după consoanele /ş, j, ţ, z/, fie sunt marcate prin alternanţe consonantice: /pom/ ~ /poń/, /rup/ ~ /ruḱ/ etc.

În ceea ce priveşte consoanele /ş, j/, trebuie să avem în vedere nu numai fenomenele de „depalatalizare" şi „repalatalizare" (din descrierea făcută de E. Vasiliu), ci şi apariţia, în graiurile muntenești (sau de sud-est), a opoziţiei Ø ~ /^{i}/ (*i* final asilabic) pe baza analogiei: după modelul perechilor /soţ/ ~ /soţ^{i}/, /crez/ ~ /crez^{i}/, /pom/ ~ /pom^{i}/, /slab/ ~ /slab^{i}/ etc., au apărut /moş/ ~ /moş^{i}/, /îngraş/ ~ /îngraş^{i}/, /ghiuj/ „bătrân" ~ /ghiuj^{i}/ etc.

Între cele două mari grupuri dialectale – de sud-est şi de nord-vest – există o largă zonă de tranziţie, pusă în evidenţă de studiile consacrate unor graiuri, începând cu *Graiul putnean* (din 1940, datorat lui Iorgu Iordan) şi continuând cu cele datorate altor autori, ca Gr. Brâncuş (pentru graiul din Oltenia), Grigore Rusu (pentru graiul vrâncean), B. Cazacu (pentru zona Vrancea), T. Teaha (pentru graiul din Vama Buzăului) etc. De delimitarea acestei zone de tranziţie, în partea nord-vestică a graiurilor munteneşti (olteneşti), în vecinătatea Banatului şi a Transilvaniei de sud-vest, ne-am ocupat, la rândul nostru, într-un studiu anterior (*Contribuţie la delimitarea graiurilor munteneşti în cadrul dacoromânei*, în „Anuarul Institutului de Cercetări Etnologice şi Dialectologice. Seria B", II, Bucureşti, 1983, p. 64–75).

Din toate aceste studii rezultă că graiurile munteneşti (sau de sud-est) se separă de restul graiurilor dacoromâne printr-o largă zonă de tranziţie, care cuprinde părţile de nord-vest şi de nord ale Olteniei, depăşeşte lanţul carpatic în Transilvania (incluzând sud-estul acestei provincii istorice) şi cuprinde, de asemenea, ţinutul Vrancei, sudul Moldovei, extremitatea nord-estică a Munteniei şi jumătatea nordică a judeţului Tulcea (în Dobrogea) (vezi Nicolae Saramandu, *Arii fonologice şi zone dialectale de tranziţie*, în SCL, XXVI, 1975, p. 119–130; Paul Lăzărescu şi Nicolae Saramandu, *Les parlers de la Dobroudja dans le cadre du daco-roumain*, în „Dacoromania. Jahrbuch für östliche Latinität", III, Freiburg / München, 1976, p. 179–184).

Graiurile sud-estice se întâlnesc pe o arie mai mică şi sunt mai unitare (e vorba de subdialectul muntenesc în terminologia Şcolii clujene); graiurile nord-vestice se vorbesc pe o arie mai întinsă şi sunt mai diversificate (aici se încadrează subdialectele bănăţean, crişean, maramureşean şi moldovean, din clasificarea reprezentanţilor Şcolii clujene).

Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Maria Stanciu

PARTICULARITĂȚI ALE STILULUI PUBLICISTIC EMINESCIAN

1. Pentru majoritatea specialiștilor punctul de atracție al cercetării operei lui Eminescu l-a constituit poezia. La rândul lor, mulți dintre cititori ignoră adesea faptul că o bună parte din efortul creator al poetului a fost îndreptat și către un alt sector de activitate, anume cel al publicisticii. Acest domeniu a fost mai puțin cercetat, ceea ce nu-i micșorează însă valoarea[1]. Considerând că evidențierea unor particularități ale stilului și lexicului întâlnite în publicistică poate contribui la mai profunda cunoaștere a personalității eminesciene, ne-am îndreptat atenția în articolul de față spre cercetarea scrierilor politice ale poetului[2].

Structurată în două părți, lucrarea noastră va încerca să surprindă câteva dintre particularitățile stilistice ale prozei publicistice eminesciene.

2. Trăsătura generală a publicisticii eminesciene o reprezintă atitudinea critică, protestatară, ceea ce face ca tonul articolelor să fie cel mai adesea polemic. În urma lecturii selective pe care am întreprins-o, am constatat că, în majoritatea situațiilor, dezaprobarea poetului vizează trei categorii majore: partidul liberal, aflat atunci la guvernare, tânăra generație, indiferentă față de destinele țării, și ziariștii demagogi. Există mai multe modalități prin care poetul dezaprobă tot ceea ce consideră imoral în ideile și faptele celor vizați. Asupra discutării acestor modalități ne vom opri în continuare, susținându-ne afirmațiile prin exemple, sperăm noi, elocvente.

2.1. Remarcăm în primul rând apelul făcut de poet la o serie de cuvinte puternic marcate expresiv, care se îmbină magistral în sintagme, uneori metaforice, menite să sintetizeze o trăsătură specifică unei acțiuni, idei sau persoane. Pentru obținerea efectului scontat, poetul nu se va feri să folosească uneori chiar termeni

[1] Dintre studiile al căror subiect l-a constituit publicistica eminesciană, amintim: Gh. Bulgăr, *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, București, Editura Minerva, 1971, Otilia Dragomir, *Observații asupra neologismelor latino-romanice în publicistica eminesciană*, în LR, XLII, 1993, nr. 5, p. 237–245, și LR, XLII, 1993, nr. 6, p. 293–300, Al. Oprea, *În căutarea lui Eminescu – gazetarul*, București, Editura Minerva, 1983, D. Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu. 1870–1877*, Iași, Editura Junimea, 1985, Al. Andriescu, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, Editura Junimea, 1979.

[2] În vederea atingerii obiectivului propus am apelat la ediția critică a *Operelor* lui Mihai Eminescu, București, Editura Academiei Române, vol. IX, 1980, vol. X, 1989, vol. XI, 1984, vol. XII, 1985, vol. XIII, 1985.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 191–196, București, 1997

depreciativi, câteodată vulgari, atâta vreme cât aceştia pot exprima cel mai bine indignarea sa. Redăm în continuare câteva expresii de acest tip, cu precizarea că ele sunt foarte numeroase: *bandă de exploataţie* (X, 227), *băieţi groşi la ceafă şi târzii la minte* (X, 19), *breasla patrioţilor reversibili* (XI, 138), *bufonerie constituţională* (X, 212), *bulgari târzii la minte* (X, 207), *capete deşerte* (X, 19), *casta oratorilor de uliţi* (X, 12), *cartofori de profesie* (X, 211), *chip ciudat şi baroc* (X, 211), *ciocoi boieroşi şi fudui* (X, 19), *discuţii mlăştinoase* (X, 211), *fabrica de palavre din Dealul Mitropoliei* (X, 19), *fabrica de mofturi ale „Telegrafului" şi ale „Românului"* (X, 19), *nulităţi patente* (X, 210), *palavragii şi advocăţei fără pricini* (X, 211), *panglicărie parlamentară* (X, 211), *perversitate catilinară* (X, 409), *potaia de gazetari ignoranţi* (X, 17), *prăvăliile de principii* (XI, 138), *stârpitură radicală* (X, 211), *stâlpi de cafenele fără rost şi meşteşug* (X, 211), *subţietura de minte* (X, 27).

2.2. Vehemenţa poetului este exprimată alteori pe spaţii ample, în fraze sau propoziţii în care demascarea se face prin intermediul ironiei sau al antitezei, ori cu ajutorul epitetelor caracterizatoare, surprinzătoare prin ineditul lor: *Liberalii sânt smântâna şi temeiul României, noi sântem nişte rămăşiţe din vechile populaţiuni autohtone, cari nu merită să fie băgate în seamă* (X, 19); *Acest tineret, ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate faţă cu nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoşeşti, vorbind o păsărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoşilor, măsurând oamenii şi împrejurările cu capul lor strâmt şi dezaprobând tot ce nu încape în cele 75 de dramuri de creier cu care i-a-nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris şi, înarmat cu această vastă ştiinţă, vine la noi cu pretenţia de a trece de-a doua zi între deputaţi, miniştri, profesori de universitate, membri la Societatea Academică, şi cum se mai cheamă acele mii de forme goale cu care se-mbracă bulgărimea de la marginile Dunării !* (X, 24).

Semnificativă pentru stilul eminescian este, de asemenea, idealizarea trecutului, pentru a sublinia şi mai pregnant decadenţa prezentului. De altfel, această manieră ne este cunoscută din poezie unde, din aceleaşi considerente, sunt invocate vremuri glorioase din istoria neamului (ne referim la *Scrisoarea III*): *Bietul Ştefan voievod ! El ştia să facă fărâme pe turci, tătari, leşi şi unguri, ştia niţică slavonească, avuse[se] mai multe rânduri de neveste, bea bine la vin de Cotnar şi din când în când tăia capul vreunui boier sau nasul vrunui prinţ tătărăsc. Apoi descăleca târguri de-a lungul râurilor, dăruia panţirilor şi dărăbanilor locuri bune pentru păşunarea hergheliilor de cai moldoveneşti, a turmelor de oi şi de vite albe, făcea mănăstiri şi biserici, şi apoi iar bătea turcii, şi iar descăleca târguri, şi iar se-nsura, până ce şi-au închis ochii în cetate la Suceava şi l-au îngropat cu cinste la mănăstirea Putnei. Ce-şi bătea el capul cu idei cum le au d-alde gazetari de-ai noştri, ce ştia el de subţietura de minte din vremea de astăzi* ? (X, 28). Fără a ne propune să insistăm în comentarea pasajului abia citat, vom spune că acesta este elocvent pentru maniera de redactare eminesciană: caracterul

expozitiv, prezentarea defectelor lui Ştefan, care pălesc în comparaţie cu grandoarea faptelor de care era capabil, toate acestea în contrast evident cu lipsa de consistenţă a ideilor contemporanilor.

3. Pe lângă caracterul polemic, o altă trăsătură specifică limbajului publicisticii eminesciene o reprezintă nota livrescă, dată de preferinţa manifestată de poet pentru folosirea dictoanelor şi a expresiilor latineşti. Citãm doar câteva dintre acestea: *ad absurdum* (X, 81), *antiquam et aprobatum legem* (XIII, 90), *contradictio in adjecto* (X, 83), *de facto* (XIII, 32), *de jure* (XIII, 32), *demonstrandum est* (XII, 128), *Dominium Tristri* (XII, 92), *fiat justitia pereat mundus* (XI, 31), *finis coronat opus* (X, 76), *in extenso* (X, 73), *in suspenso* (XI, 132), *quo jure* (X, 181), *sic annorum labor quinquaginta remunerator* (IX, 133). Prezenţa latinismelor în limbajul prozei politice eminesciene nu este surprinzătoare. Forme similare întâlnim şi în poezie: *horum-harum, nervum rerum gerendarum* (*Scrisoarea II*), *carmen saeculare* (*Scrisoarea IV*). La fel – în proza literară: *advocatus diaboli, anathema sit, manu propria.*

Acelaşi caracter livresc, erudit îl conferă stilului eminescian şi expresiile franţuzeşti întâlnite în publicistică. Mai mult decât atât, acestea reflectă şi preţuirea de care limba franceză se bucura în epocă. Gh. Bulgăr consideră că atât franţuzismele, cât şi latinismele întăresc esenţa ironică a stilului eminescian[3]. Redăm mai jos câteva din construcţiile franţuzeşti întâlnite, cu precizarea că, deşi sunt mai puţin numeroase decât cele latineşti, lista lor este mai cuprinzătoare: *après nous le déluge* (X, 2), *au porteur* (X, 182), *café chantant* (X, 110), *lambeau de terre* (X, 57), *le point d'honneur* (X, 75), *les possesseurs légitimes* (X, 75).

4. De o preţuire deosebită se bucură în publicistica eminesciană expresiile, locuţiunile, proverbele şi zicalele specifice limbajului popular. Toate acestea conferă textului o puternică notă de oralitate. Rolul lor este, cel mai adesea, de a caracteriza o persoană sau o situaţie, făcând mesajul mai accesibil şi mai atrăgător pentru cititor. Iată câteva construcţii de acest gen: *bate fierul până-i cald* (X, 30), *bun de gură* (X, 21), *câte-n lună şi în soare* (X, 24), *câţi cai verzi pe pereţi* (X, 24), *curată vorbă de clacă* (X, 30), *de-ai sta să numeri foile din plăcintă, nu mai ajungi s-o mănânci* (X, 18), *departe griva de iepure* (X, 18), *de unde nu-i, nici Dumnezeu nu poate lua* (X, 212), *îşi vor arăta arama* (XII, 128), *la spartul târgului* (X, 210), *nu-l ţin curelele* (X, 21), *să puie lumea la cale* (X, 30), *să-şi facă mendrele* (X, 18).

5. Cercetarea lexicului publicisticii eminesciene scoate la iveală prezenţa unor cuvinte dispărute astăzi din limbă sau foarte rar folosite, dar care circulau în limbajul gazetăresc al epocii, astfel încât poetul nu le-a putut evita. Aceşti termeni

[3] Gh. Bulgăr, *Eminescu despre problemele limbii române literare*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1963, p. 84.

sunt consideraţi în dicţionare fie rari, fie livreşti. Înainte de a trece la enumerarea câtorva dintre ei, facem precizarea că termenii în discuţie au o frecvenţă redusă în limbajul prozei politice eminesciene[4].

astuţie subst. „(rar) abilitate, perspicacitate" (lat. *astutia*): *Ei vor cere pentru naţiunea lor cât li va ordona naţiunea ca să ceară, şi nu vor cede nici o iotă din pretenţiunile lor, căci nu vor avea* ***astuţia*** *de a o face* (IX, 89);

blagomanie subst. „prostie, lucru fără nici o însemnătate (la plural, nimicuri)" (rus. *blagomatnyi*): *Căci nu credem să puteţi cere ca noi să confundăm mătăsăriile de Lyon cu* ***blagomaniile*** *d-lui N. Ionescu* (X, 19);

conventicul subst. „(rar) adunare secretă (adesea ilegală)" (fr. *conventicule*, lat. *conventiculum*): *Amintiserăm mai zilele trecute că într-un* ***conventicul*** *al partidului roşu se alesese, în urma atentatului Pietraru, un fel de comitet de salut public* (...) (XII, 21);

coterie, subst. „tovărăşie (tainică, în număr restrâns) de persoane care urmăresc aceleaşi scopuri ascunse, egoiste, care urzesc împreună intrigi" (fr. *coterie*): *Spiritul de neadevăr şi, să zicem odată vorba proprie, obrăznicia unei* ***coterii*** *de nimic, nu poate merge mai departe decât în aceste acuzaţiuni* (X, 227);

cumulard subst. „(în sens peiorativ) persoană care deţine deodată mai multe funcţii publice plătite" (fr. *cumulard*): *nu ne putem înţelege* (...) *cu* ***cumularzii,*** (...) *advocaţii fără pricini, vânătorii de posturi şi de moşii ale statului* (...) (X, 226–227);

defige vb. „a fixa, a statornici" (lat. *defigere*): *nu poţi* ***defige*** *mijlocul unei linii până ce nu vei fi aflat punctele ei extreme* (IX, 91);

enara vb. „a explica, a interpreta" (it. *enarrare*): *Să ne silim a enara faptele* (IX, 88);

exige[5] vb. „a cere în virtutea unui drept, a reclama cu forţa; a impune": *Putea oare Europa* ***exige*** *?* (X, 231);

galimatie subst. „vorbire sau scriere confuză, lipsită de înţeles" (fr. *galimatias*): *Atunci nu l-am auzit susţiind pe d. X. autenticitatea cronicei lui Hurul, autenticitatea unei scrieri care, pentru filologi elementari chiar, e o* ***galimatie*** *deplină şi un falsificat greoi, pe care-l cunoşti ca atare la cea dintâi vedere* (X, 18);

ilustritate subst. „titlu ce se dădea în Ardeal personalităţilor (cărora nu li se cuvenea totuşi titlul de «excelenţă»)" (derivat de la *ilustru* < lat. *illustris, -e*): (...) *acuma nu-i mai e permis nimănui de a merge cu cutare ori cu cutare persoană, fie aceea prelat, fie* ***ilustritate,*** *fie magnificienţă* (IX, 88);

[4] Pentru stabilirea etimologiei termenilor (trecută de noi în paranteze rotunde) am apelat la: *Dicţionarul Academiei*, respectiv *Dicţionarul limbii române, Dicţionarul explicativ al limbii române, Dicţionarul limbii române moderne.* Pentru aceste lucrări am folosit siglele uzuale: DA, DLR, DEX, DLRM.

[5] Vezi *Dicţionarul universal al limbii române,* elaborat de L. Şăineanu, Craiova, „Scrisul românesc", 1922, s.v. *exige.*

magnificiență[6] subst. „care are calitatea a ceea ce este magnific, măreț" (fr. *magnificence*, it. *magnificenza*): *Oricine a șovăit măcar o dată în cariera sa politică, fie el prelat, fie ilustritate, fie* ***magnificiență****, trebuie înlăturat cu îngrijire* (...) (IX, 89);

malonestitate subst. „necinste" (derivat de la *malonest* < it. *malonesto*): ***Malonestitatea*** *e un titlu de recomandație pentru ruși* (XII, 331);

medicatrice adj. „curativă, vindecătoare" (fr. *medicatrice*): *din* (...) *esența populației autohtone trebuie să iasă puterea* ***medicatrice*** *a naturii* (XII, 320);

microcefal[7] adj. „(rar) neghiob, prost" (fr. *microcéphale*): *Și știți cum* ***microcefalii*** *redactori ai „Românului" numesc acea jucărie de cuvinte ?* (X, 231);

mizericordie subst. „(livr.) milă, îndurare" (lat. *misericordia*): *taie fără scrupul și* ***mizericordie*** *tot din fibră în fibră* (IX, 84);

organografie[8] subst. „parte a zoologiei și a botanicii care se ocupă cu descrierea organelor animalelor sau ale vegetalelor" (fr. *organographie*): *o* ***organografie*** *a radicalilor nu ne-ar arăta în cele mai multe capete ale lor decât numai începuturile embrionare a ceea ce se numește creier* (X, 407);

protectrice adj. „(înv.) protectoare" (fr. *protectrice*; cf. it. *protettrice*): *A fost lesne pentru partidul liberal să dărâme, fiindcă a găsit tărâmul pregătit de chiar clasa guvernantă veche, care s-a muncit în cure de douăzeci de ani* (...) *să paralizeze și să anuleze politica puterii suzerană și* ***protectrice*** *ce ne țineau în lanț* (XII, 17);

petițiuna[9] vb. „(rar) a cere, a revendica" (fr. *pétitionner*): *Avem dreptul de a* ***petițiuna*** (IX, 88);

sanifica vb. „(rar) însănătoși, a vindeca" (cf. lat. *sanus*): *Literatura și artele sânt chemate dar să* ***sanifice*** *inteligențele de această boală psicologică* (XIII, 331);

suplantat adj. „(livresc: despre autoritatea, forța sau despre acțiunile, realizările adversarului) subminat" (fr. *supplanter*): *neamul Mușatin,* ***suplantat*** *Dragoșizilor* (XI, 21);

transige vb. „a ajunge la un compromis" (fr. *transiger*): *Fără a* ***transige*** *așadar în privirea principiului nostru fundamental și nestrămutat (...), noi totuși nu sântem inamicii nici unei idei politice susținute de oameni onești* (X, 234).

După cum se poate lesne observa, cei mai mulți dintre termenii citați

[6] Înregistrat în DLR și în DEX în forma *magnificență*.

[7] O discuție asupra acestui termen se întâlnește în articolul lui Gh. Bulgăr, *Cuvinte rare în opera lui Mihail Eminescu*, apărut în LR, X, 1961, nr. 1, p. 54. Autorul consideră că termenul în discuție reprezintă o derivație semantică, plecând de la ideea că cel care are un creier mic este prost. Exemplul citat de Gh. Bulgăr este extras dintr-o variantă a poeziei *Scrisoarea II*, aflată în ms. 2260; cf. DLR, s.v. *microcefal*, unde sunt citate versurile respective: *La ce hal v-ajunge limba, cugetare în ce hal,/ Când s-o mânuie permitem oricărui microcefal ?*

[8] Vezi și Gh. Bulgăr, *op. cit.*, p. 54–55, unde este înregistrat adjectivul *organografic*, definit prin „structural" și considerat a fi un termen format de către poet după modelul lui *telegrafic, fotografic*, din elemente grecești.

[9] Înregistrat în dicționare în forma *petiționa*.

sunt de origine latino-romanică. Acest fapt confirmă o dată în plus procesul de reromanizare pe care limba română l-a suferit în această epocă.

6. Analiza efectuată de noi a scos la iveală câteva din caracteristicile stilului şi ale lexicului eminescian întâlnite în scrierile publicistice. Caracterul polemic, nota erudită şi livrescă, oralitatea expresiei sunt doar câteva din trăsăturile care definesc maniera de a scrie a ziaristului Eminescu. La nivel lexical, articolele studiate cuprind unii termeni pe care astăzi nu-i mai întâlnim înregistraţi decât în dicţionare, dar care, prin originea lor, vin să confirme orientarea pe care limba română o are începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Gabriel Ştrempel

ÎN JURUL EDITĂRII *CRONOGRAFULUI* PĂTRAŞCO DANOVICI

Aminteam în *Introducere* la *Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei* de Axinte Uricariul că, din literatura istorică, mult difuzată sub formă manuscrisă, două opere rămăseseră netipărite până în zilele noastre. Una era compilaţia lui Axinte, care n-a cunoscut decât un slab ecou în epocă, cealaltă era *Cronograful* tradus de Danovici, transmis în nenumărate copii, atât în Moldova, cât şi în Ţara Românească şi Transilvania. Pentru Axinte, care cumula în două volume dense cerute de Nicolae Mavrocordat toate marile cronici româneşti, cu excepţia lui Neculce, m-am încumetat şi am întocmit o ediţie, pe care Editura Minerva a publicat-o prompt, cu toate greutăţile mari financiare cu care era confruntată la acea vreme[1]. Mi-am spus atunci că este ultima carte de literatură veche pe care o mai lucrez şi mă gândeam, nu fără oarecare satisfacţie, că-mi făcusem, în fond, datoria faţă de contemporani cu cât publicasem. Nu mă tenta, nici într-un caz, ideea editării *Cronografului*, lucrare de cursă lungă, căci se cereau copiate în jur de 1000 de pagini de format mare de chirilicale, ceea ce mi-ar fi ocupat doi, trei ani din viaţă.

S-a întâmplat însă un lucru neprevăzut şi extrem de dureros pentru mine, care m-a descumpănit grav şi periculos: pierderea soţiei. Şi atunci mi-am găsit în munca de copiere, ce nu-mi cerea mare efort intelectual, un refugiu, o încercare de evadare din durerea ce mă devora. Şi am supravieţuit. *Cronograful* tradus de Pătraşco Danovici a fost pentru mine un balsam providenţial.

Am făcut aceste mărturisiri ca să mă justific de ce n-am lăsat altora, mai tineri, posibilitatea unei afirmări, dacă o publicare de texte, fie ele chiar şi vechi, se poate chema afirmare ştiinţifică. Şi iarăşi mi-am spus că, dacă atâta amar de vreme nu s-a încumetat nici un condeier să dea la lumină o ediţie, apoi de aci înainte nu va sacrifica nimeni – cercetătorii tineri cu atât mai puţin – un timp pe care l-ar putea utiliza cu mai mult folos.

Numeroşi istorici literari s-au ocupat de cronografele ce au circulat la noi – de provenienţă slavă sau bizantină –, începând cu Cipariu şi continuând cu Melhisedec, Sbierea, Gaster, Iorga, Cartojan şi numeroşi alţii. Capitolul „cronografe" nu lipseşte din nici una din istoriile literaturii române. Sunt însă patru nume de învăţaţi al căror aport la limpezirea lucrurilor cu privire la cronografele de provenienţă grecească se dovedeşte a fi fost hotărâtor. Mai întâi

[1] Cf. Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Ţării Româneşti şi a Moldovei*. Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, vol. I şi II, Bucureşti, Editura Minerva, 1993–1994, XLVIII + 380 + 371 p.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 197–203, Bucureşti, 1997

Demostene Russo. Acest mare bizantinolog, care, exigent cu sine până dincolo de toate limitele, a publicat extrem de puţin, a stăruit în cursul său de istorie greco-română, ţinut în anii de după primul război mondial la Universitatea din Bucureşti, asupra genezei literaturii cronografelor şi cu spiritul său precis a pus la punct problema filiaţiilor greceşti, a traducerilor în româneşte şi a particularităţilor unora din variantele româneşti. Notele de curs, completate de el în vederea publicării cu un bogat aparat critic, au rămas în manuscris, autorul murind în 1938. Din fericire, nepoţii săi au adunat moştenirea sa ştiinţifică şi au publicat-o sub îngrijirea şi îndrumarea prof. C.C. Giurescu în anul 1939, în două volume la Editura Fundaţiilor Regale[2].

Demostene Russo a stabilit legăturile dintre *Cronica versificată a lui Constantin Manase*[3], prelucrată în limba greacă populară şi completată cu ştiri până la anul 1570 şi *Cronograful* tipărit la Veneţia, în anul 1631, sub numele lui Dorotei, mitropolitul Monembaziei. Tot Demostene Russo subliniază elemente de înrudire dintre *Cronograful* lui Dorotei şi *Istoria politică* şi *Istoria patriarhică*, publicate amândouă de Martin Crusius sub titlul de Turcograecia, în anul 1584, la Basel. În sfârşit, el se ocupă de *Cronograful* lui Matei Cigalà şi de folosirea de către acesta a datelor istorice din cronica bizantină a lui Cedren, din *Turcograecia* lui Kraus şi ... din *Cronograful* lui Dorotei al Monembaziei.

Ultimele zece pagini ale vastului capitol închinat cronografelor (p. 91–100) sunt consacrate traducerilor în româneşte ale acestei stufoase opere de istorie universală. D. Russo precizează cel dintâi o seamă de observaţii cu privire la traducerea făcută de Pătraşco Danovici. Mai întâi faptul că acesta foloseşte textul lui Matei Cigalà, dar şi cu adăogiri masive din *Cronograful* lui Dorotei al Monembaziei. Traducerea lui Pătraşco Danovici, zice D. Russo, este o contaminare între cele două opere imprimate la Veneţia în anii 1631 şi 1650. Sunt reţinute sau eliminate după gustul traducătorului, şi nu după criterii precise, părţi din amândouă cărţile. Tot D. Russo precizează că anumite texte care au circulat separat în vechea noastră literatură şi care abundă în manuscrise, cum sunt: *Istoria Troadei, Legendele despre Sf. Constantin, Fondarea Constantinopolului, Soboarele ecumenice, Disputa dintre Sf. Silvestru şi jidovul Zamvri, Învăţăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon* şi altele, despre care unii învăţaţi (mai ales M. Gaster) credeau că au fost incluse în textul *Cronografelor* de către copişti, au făcut întotdeauna parte din cuprinsul acestora, şi nu invers. Tot D. Russo încearcă o sistematizare a manuscriselor româneşti ce cuprind textul *Cronografelor*, întocmeşte o listă, incompletă, cu manuscrisele de la Academie, dar ştiind că un alt învăţat, Iulian Ştefănescu, pregăteşte un studiu amplu consacrat acestui subiect, s-a oprit din investigaţiile sale.

Iulian Ştefănescu, cel de al doilea cercetător al *Cronografelor* româneşti, este socotit, îndeobşte şi cel mai autorizat dintre ei, deşi n-a izbutit să concretizeze

[2] D. Russo, *Studii istorice greco-române*. Opere postume. Publicate supt îngrijirea lui C.C. Giurescu de Ariadna Camariano şi Nestor Camariano, Tomul I–II, Bucureşti, Fundaţia pentru Literatură şi Artă Regele Carol II, 1939, 692 p. + 52 planşe (paginaţia volumelor în continuare).

[3] De la facerea lumii şi până la domnia împăratului bizantin Nichifor Botaniates (1081).

decât o primă parte a studiului său, apărut şi acela postum[4]. Fusese asistentul lui D. Russo şi apoi conferenţiar la catedra de bizantinologie. A murit în acelaşi an cu D. Russo. Face şi el un istoric al difuzării manuscriselor la noi: a celor de provenienţă slavonească mai întâi, a celor greceşti mai apoi (nu omite nici cronograful lui Moxa), fără să se îndepărteze de punctele de vedere ale profesorului său. Rezumă conţinutul *Cronografului* lui Dorotei şi subliniază larga lui răspândire prin traduceri, inclusiv în slavoneşte. Versiunea slavo-rusească, precizează el, a fost utilizată de Dimitrie Rostovski în *Cronograful* său, care a fost tradus şi difuzat în româneşte în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea.

Iulian Ştefănescu prezintă apoi *Cronograful* Cigalà şi maniera „cam fără jenă" în care acesta l-a copiat pe Dorotei. Deosebirile textului dintre cele două variante arătate de către D. Russo sunt amintite în treacăt şi de Iulian Ştefănescu. Tot el precizează că mitropolitul Dosoftei a avut la îndemână un asemenea text al lui Cigalà, ca şi Miron Costin; din cele două *Cronografe* s-a născut mai apoi tipul Danovici, care a avut o largă răspândire la noi.

Meritul incontestabil al lui Iulian Ştefănescu este acela că el a făcut o descriere ştiinţifică a tuturor manuscriselor existente la Academie şi a stabilit filiaţiunea acestora. Nu mai puţin de 26 manuscrise sunt supuse observaţiilor şi descrierilor sale foarte amănunţite. Numai două dintre ele aparţineau altor biblioteci (unul Muzeului Sigmaringen, celălalt prof. I. Rădulescu Pogoneanu). Toate acestea derivă, zice I. Ştefănescu, direct sau indirect din ms. 3517, cel dintâi cercetat pe nu mai puţin de 7 pagini dense, tipărite. El aşează toate manuscrisele în cinci grupe. În final, I. Ştefănescu exclude, după adânci cercetări, ideea lansată de unii filologi, după care *Cronograful* lui Pătraşco Danovici ar fi fost tradus dintr-un intermediar slav.

Din păcate, el n-a putut termina studiul acesta, atât de important pentru istoria literaturii vechi româneşti, la care a lucrat 15 ani, cum afirmă C.C. Giurescu în prefaţa la *Opere istorice*, şi după el, mulţi ani, nimeni nu s-a încumetat cu cercetări personale asupra cronografelor traduse din greceşte. În vremea noastră un filolog şi un istoric au reluat cercetările asupra cronografelor, cu alte metode de investigaţie, lărgindu-le mult, fără să neglijeze însă, cum era firesc de altfel, datele lăsate de cei doi înaintaşi, şi nu numai. Unul dintre ei, Doru Mihăescu, filolog şi clasicist remarcabil, a consacrat cronografelor de toate tipurile mai mulţi ani de cercetare, cu rezultate notabile[5].

[4] *Cronografele româneşti: tipul Danovici*, partea I, în „Revista istorică română", IX, 1939, p. 1–77. Scrierile lui, puţine la număr, dar de o mare densitate ştiinţifică, au fost adunate mai apoi prin grija prof. C.C. Giurescu într-un volum: Iulian Ştefănescu, *Opere istorice*, ediţie îngrijită de D. Bodin, cu o prefaţă de Constantin C. Giurescu, Bucureşti, Biblioteca „Revistei istorice române" III, 1942, 239 p.

[5] Iată, în ordine cronologică, studiile publicate pe aceste teme: *Cronografele româneşti* (cu privire specială asupra tipului Danovici), în *Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte*, seria IV. Tomul I (1977–1978), p. 45–77, şi Tomul II (1979–1980), p. 127–165; *La plus ancienne synthèse roumaine des chronographes néo grecs vénitiens du XVIIe siècle*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes", XVIII, 1980, nr. 3 (Juillet-Septembre), p. 493–517; XIX, 1981, nr. 1 (Janvier-Mars), p. 109–131, şi XIX, 1981, nr. 2 (Avril-Juin), p. 355–367; *Cronograful lui Mihail Moxa*, în *Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte*, seria IV, tomul III, 1981, p. 209–238, şi tomul IV, 1982–1983, p. 165–191; *La plus ancienne version roumaine d'un chronographe de provenance russe*, în „Linguistique balcanique", XXVI, 1983, nr. 2, p. 55–79, nr. 3, p. 51–68, şi nr. 4, p. 51–67; *Observaţii asupra versiunilor româneşti ale cronografului lui Dorotei al Monemvasiei*, în „Revista de istorie şi teorie literară", XXXIX, 1991, nr. 3–4, p. 259–282.

Meritele sale, în afara unor precizări de ordin codicologic, constau mai ales în analizele lingvistice pe care le operează asupra celor mai vechi variante, ms. 3517 şi 86 de la Biblioteca Academiei. În sfârşit, Doru Mihăescu pune în circulaţie elementele descriptive ale unei vechi versiuni româneşti de text Danovici existentă în Biblioteca Korolenko din Harkov, folosindu-se de datele comunicate de Gh. Bogaci[6].

Istoricul de largă erudiţie şi precizie, Paul Cernovodeanu, îşi publică rezultatele investigaţiilor cu privire la circulaţia istoriilor universale la noi, de provenienţă grecească şi rusească, începând cu anul 1969[7]. El adânceşte elementele descriptive începute de Iulian Ştefănescu şi grupează manuscrisele de tip Danovici după provinciile unde au fost traduse şi difuzate. Nouă din manuscrise au fost răspândite în Transilvania, în special în Ţara Bârsei şi Sibiu. Un foarte bogat material de note precizează, din punct de vedere istoric, rolul unor posesori şi copişti în viaţa politică şi economică a Ţărilor Române. Lipsesc, cum era de aşteptat, din amplele sale studii observaţiile de ordin lingvistic.

Acestea erau studiile mai importante cu privire la cronografele româneşti de provenienţă grecească la data când m-am hotărât să întocmesc o ediţie a lor. Mai trebuie menţionat faptul că G. Mihăilă ne-a dat o excelentă ediţie, precedată de un erudit studiu introductiv, a *Cronografului* lui Mihail Moxa[8].

Din capul locului s-a pus problema tipului de ediţie pe care intenţionam să o dau la iveală şi, bineînţeles, a manuscrisului celui mai autorizat pe care urma să-l folosesc. Am abandonat rapid ideea unei ediţii critice, pentru mai multe raţiuni. Mai întâi – aceea de ordin editorial. Cine s-ar încumeta să publice, astăzi, o carte de foarte restrânsă circulaţie, în trei sau patru volume, fiecare de peste şapte sute de pagini ? Căci cel puţin variantele a nouă manuscrise, după calculele făcute, s-ar fi cerut să fie înregistrate. În al doilea rând, la anii senectuţii nu mai dispune omul, cel puţin teoretic, de timpul trebuincios ducerii la bun sfârşit a unei asemenea lucrări, fără să mai luăm în seamă şi procesul imprimării, ce ar fi ocupat doi, trei ani.

Cercetând manuscrisele de la Academie sub raportul vechimii, integrităţii textului şi particularităţilor paleografice şi luând în calcul şi manuscrisul 5 de la Sigmaringen, cel de la Biblioteca Naţională din Paris şi mai recentul tom descoperit

[6] Cf. *Cronografele româneşti...*, în *Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte IV*, tom I (1977–1978), p. 58–66 şi nota 62.

[7] Cf. Paul Cernovodeanu, *Cronografele româneşti de tipul Dorotei*, în „Studia bibliologica", III, 1969, p. 133–148; *Cronograful Mitropolitului Dimitrie al Rostovului în Ţările Române*, în „Mitropolia Olteniei", XXII, 1970, nr. 5–8, p. 622–704; *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine aux XVIIe et XVIIIe siècles* (I), în „Revue roumaine d'histoire", IX, 1970, nr. 4, p. 677–697. Patru alte capitole ale aceluiaşi studiu au fost publicate în tome X, 1971, nr. 2, p. 293–312, nr. 4, p. 705–728, tome XI, 1972, nr. 1, p. 53–77, şi tome XIII, 1974, nr. 1, p. 73–94, dar numai primul capitol se ocupă de cronografe; *Cronografe româneşti cu miniaturi*, în „Biserica Ortodoxă Română", XCIV, 1976, nr. 7–8, p. 819–823; *Filiaţia cronografelor româneşti de tip Danovici*, în „Biserica Ortodoxă Română", CV, 1987, nr. 9–10, p. 180–196, şi CVI, 1988, nr. 7–8, p. 116–129.

[8] Cf. Mihail Moxa, *Cronica universală*. Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Minerva, 1989, 588 p.

în Biblioteca Korolenko din Harcov[9], am ajuns la concluzia că varianta de la Harcov pare a fi dacă nu cea mai veche, în orice caz cea mai completă şi ca atare pe aceasta s-ar fi impus să o folosesc. M-am adresat, aşadar, cu toate încrederea conducerii acelei instituţii, rugând-o să trimită Bibliotecii Academiei un microfilm după acel volum, noi angajându-ne să executăm în schimb un microfilm de egale dimensiuni şi valoare după unul din manuscrisele slave păstrate la Academie. N-au răspuns nici la prima, nici la a doua, nici la a cincea adresă. Într-un târziu au cerut propunerile noastre de ofertă pentru textul slavonesc ce-l puteam da în schimb. Apoi n-au mai răspuns nici la ofertă. Între timp Biblioteca Academiei de la Kiev mă invita să cercetez manuscrisul la faţa locului, ca şi cum aceasta m-ar fi interesat în mod special, şi nu copierea lui.

Celelalte două manuscrise din afara ţării nefiind nici ele la îndemână[10] şi presat de timp, mi-am îndreptat atenţia asupra variantelor de la Academie. Dintre acestea, două intrau în vederile mele, vederi care nu puteau fi diferite de cele ale învăţaţilor pe care i-am amintit mai sus. Mai întâi manuscrisul 3517. Este socotit de către Iulian Ştefănescu, pentru prima parte, drept autograful traducerii lui Pătraşco Danovici, partea a doua fiind tradusă de altă persoană[11]. Acelaşi punct de vedere şi-l însuşeşte şi Paul Cernovodeanu[12].

Reţineri oarecum justificate faţă de aceste puncte de vedere tranşante are Doru Mihăescu. El spune: „Atâta timp cât nu s-a efectuat o cercetare specială asupra manuscrisului Sigmaringen şi o confruntare minuţioasă a sa cu ms. 3517 şi 86, precum şi cu alte cronografe manuscrise din ţară, de care este legat, socotim că toate aceste opinii, de altfel bine intenţionate, sunt hazardate"[13].

Trecute în revistă, toate aceste date reţinute de cei patru cercetători (D. Russo, cel dintâi, a concretizat observaţiile) m-ar fi obligat să mă opresc asupra ms. 3517 şi să încep copierea lui. Din păcate, manuscrisul nu este complet. Raportat la textul ms. 86, copie fidelă a lui, realizată la câţiva ani după originalul traducerii, constatăm că îi lipsesc 48 de pagini de la început şi alte 4 de la sfârşit. Pe de altă parte, numărul mare de corecturi, mai ales din primele 200 de file şi, nu în ultimul

[9] Manuscrisul a fost descoperit şi menţionat de Gh. Bogaci, în *Pagini de istoriografie literară*, Chişinău, 1970, p. 12–19. Datele au fost preluate şi folosite de Doru Mihăescu, în *Cronografele româneşti* I ..., 1977–1978, p. 58–66, ca şi de Paul Cernovodeanu în *Filiaţia Cronografelor româneşti de tip Danovici*, publicat în „Biserica Ortodoxă Română", CV, 1987, p. 182.

[10] Manuscrisul din Muzeul de la Sigmaringen a fost descris sumar de Iulian Ştefănescu în *Opere istorice*, p. 137–138. Mai recent, Emil Turdeanu a dat un studiu complet asupra lui: cf. *Cronograful românesc de la Sigmaringen* (1679–1684), în *Rumanian Studies*, II (1971–1972), Leyden, p. 149–177. Manuscrisul din Biblioteca Naţională de la Paris, din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, nu intra în vederile mele. Despre el vezi Paul Cernovodeanu, *Filiaţia* ..., p. 194 şi mai ales notele 64–66.

[11] Cf. Iulian Ştefănescu, *Opere istorice*, p. 130–136, unde este descris codicele şi unde sunt emise părerile cu privire la vechime, particularităţile de limbă, numeroasele corecturi etc.

[12] În *Filiaţia Cronografelor româneşti de tip Danovici*, partea I, p. 181–182.

[13] Cf. Doru Mihăescu, *Cronografele româneşti* ... I, 1977–1978, p. 56.

rând, starea critică de conservare a volumului, cu numeroase foi pătate, murdare şi uzate, cu altele restaurate (în vechime) cu hârtie opacă, ce împiedică citirea scrisului, m-au obligat să renunţ la alegerea lui în vederea editării.

Nu-mi rămânea decât ms. 86 pentru realizarea intenţiei mele. Descris de mai multe ori, atât în cataloagele de manuscrise, cât şi în studiile amintite, volumul ispitea la copiere şi datorită scrisului clar, regulat şi cu caractere mari, ce nu oboseau ochii. Mai plictisitoare era însă prezenţa unor citate biblice, evanghelice sau din alte cărţi sacre, pe care copistul, din pedanterie sau din exces de erudiţie le-a redat în limba slavă. În special dialogul Silvestru–Zamvri este împânzit cu asemenea texte, la descâlcirea cărora dl. Alexandru Mareş, cunoscutul cercetător, şi-a adus o contribuţie hotărâtoare, pentru care nu-i pot îndeajuns mulţumi. Căci, asemeni unui începător, am descoperit destul de târziu că manuscrisul nr. 1926 de la Academie, copie excelentă din a doua jumătate a secolului XVIII după manuscrisul 86, avea textele respective redate în româneşte.

Fără să descriu amănunţit ms. 86, ţin totuşi să amintesc că el menţionează traducerea lui în Moldova de către Pătraşco Danovici (f. 16), „ce am fost odată suptu vlastiia luminatei şi blagocestivii domniei Moldovei logofăt al treilea şi gramatic de scrisoarea grecească". De asemeni, în însemnarea finală (de la f. 445), sunt date ştiri despre vremea când a fost săvârşită copierea, în folosul cui a fost făcută, unde şi de către cine. Copierea a fost realizată între anii 1682–1689 şi, după afirmaţiile lui Iulian Ştefănescu şi ale lui Doru Mihăescu, s-au îndeletnicit două persoane cu această muncă. Cel dintâi copist a realizat lucrul pentru primele 202 file (de la facerea lumii până la domnia împăratului bizantin Teodosie al II-lea – 408–450) şi a făcut aceasta din dispoziţia marelui vistiernic Teodor Cantacuzino. Al doilea copist – care a lăsat însemnarea de la f. 445 cu ştiri precise – a scris a doua parte a *Cronografului* pentru Iordache Cantacuzino, fiul lui Teodor. El se chema Gavril diac din Bălţăteşti, jud. Neamţ, şi a încheiat copierea în 22 iunie 1689[14].

Dl. Doru Mihăescu a supus ms. 3517 şi ms. 86, „copia lui fotografică", unor ample şi pertinente studii de limbă, care arată că traducătorul aparţinea graiului moldovenesc şi celui din părţile nordice ale Transilvaniei. Am rămas uimit nu o dată, în timpul copierii, când am întâlnit cuvinte folosite – credeam eu – numai în părţile mele de obârşie, pe valea Someşului, între Dej şi Satu-Mare: *hămnisât, a felelui, feredeu, haidău, ţărcălan, ţâdulă, hulpe* şi multe altele, mult mai

[14] Iată însemnarea, dată de cei doi cercetători amintiţi, dar şi de Cataloagele de manuscrise: „Cu vrerea Părintelui şi cu agiutoriul Fiiului şi cu săvârşitul Duhului Svântu am scris această carte ce să cheamă letopisăţ cel împărătescu de la împărăţâia lui Teodosie cel Mic, cu cheltuiala dumisali giupânului Ion Eordachie Cantacuzino, sin Teodor Eordachie vel visternic. Şi o am săvârşit după răpăosarea dumisali visternicului, fiind cursul anilor de la Adam 7197, mesiţa iunie, 22, întru dzileli lui Costantin voevod (= Constantin Cantemir – *n.n.*, G.Ş.), ce au fost dintru mila lui Dumnedzău domnu Ţărâi Moldovei. Şi am scris eu neharnicul şi mult păcătos Gavril diiac ot Bălţăteşti; de la împărăţâia lui Teodosie înainte am scris, de o am săvârşit cu tot istovul. Ce mă rog svinţilor părinţi şi dumilorvoastre gramatici, cetind şi îndreptaţi, iar pre mine păcătosul nu mă blăstămaţi, ca să fiţi ertaţi de Domnul Dumnedzău, că poate să fi şi greşit ca un om cu trup ...".

semnificative, pe care, din păcate, nu le-am însemnat în procesul copierii, dar pe care va trebui să le amintesc în prefaţa volumului, după o nouă lectură. Apariţia cărţii, dacă editura Minerva îşi va putea onora acceptarea ofertei de editare, va pune la dispoziţia filologilor un imens material lexical de la finele veacului al XVII-lea, foarte variat, întâlnit pe o vastă arie a pământului românesc.

Am fost tentat în timpul copierii să abandonez ms. 86, plin de forme arhaice în structurile gramaticale şi lexic, şi să copiez textul ms. 1926, de la mijlocul secolului XVIII, copie „modernizată" a ms. 86, într-o grafie de toată frumuseţea. Sub raportul conţinutului istoric ar fi fost un real câştig, dar din punct de vedere lingvistic – o pierdere mult mai mare.

Am cerut părerea celor doi cercetători pomeniţi şi amândoi mi-au întărit convingerea că abandonarea ms. 86 ar fi fost o mare greşeală. Şi aşa, înconjurat de gândurile dureroase ce mă asaltau, folosind transcrierea interpretativă utilizată şi la ediţiile anterioare, am terminat copierea.

O ediţie a cronografului trebuie precedată de un studiu introductiv, de o notă asupra ediţiei şi încheiată cu un glosar cât mai larg. Nota asupra ediţiei şi glosarul îmi revin obligatoriu. Pentru prima dată însă pentru studiul introductiv am apelat la vechiul meu coleg de universitate Paul Cernovodeanu, pe care l-am invitat să redacteze acest studiu, ca unul ce s-a ocupat pe îndelete, cum am văzut, de cronografie şi ca unul din cei mai avizaţi cercetători contemporani. El a acceptat invitaţia mea şi sper că ea va fi concretizată în timp util. Nădăjduiesc că Dumnezeu va prelungi zilele mele până la apariţia cărţii, ce va încheia o viaţă modestă de cercetător.

Biblioteca Academiei Române
Bucureşti, Calea Victoriei nr. 125

Mirela Teodorescu

ÎN LEGĂTURĂ CU GRAFIA *VRĂDZIMAŞII* ÎN PSALTIREA HURMUZAKI

Într-un articol publicat în 1978, în revista „Limba română"[1], Ion Gheţie se opreşte asupra unor grafii bizare prezente în două dintre textele rotacizante: *Psaltirea Hurmuzaki* şi *Psaltirea Scheiană*. Este vorba de apariţia slovei care notează consoana *dz* (în locul celei care notează pe *j*, aşa cum ar fi fost de aşteptat), în cuvinte ca: *adaudze-voiu* (PH, 60^{v}/13–14), *lédzé* (PS, psalm 104, verset 45, în ediţia lui I.-A. Candrea), *plândzere* (PH, 23^{v}/11–12) etc. Împărtăşind explicaţia dată de Alexandru Mareş în ediţia *Liturghierului lui Coresi,* conform căreia asemenea grafii neobişnuite cu *dz* „ar putea constitui încercări de a nota rostirea lui *ge, gi* ca *ẑe, ẑi*"[2], Ion Gheţie aduce ca argument peremptoriu grafia singulară *vrădzimaşii* (PH, 55^{r}/9), cu *dz* (şi nu *ğ*) în locul lui *j*, prezent de regulă în celelalte atestări la plural ale cuvântului: *vrăjmaşi* <*i*>, 10^{v}/20, *vrăjimaşii*, 4^{v}/23, *vrajimaşilor*, 24^{v}/3–4 etc. (vezi şi alte exemple similare, cu forme de singular: *vrăjmaşului*, 50^{v}/7–8, *vrăjmaş*, 56^{v}/6–7 etc. sau, mai rar, cu *i* după *j*: *vrăjimaşul,* 63^{v}/25).

Prezenţa slovei care notează pe *dz* în acest exemplu singular ar fi, după autorul articolului menţionat, o dovadă că în rostirea copistului *Psaltirii Hurmuzaki* timbrul consoanei *j* „nu poate fi decât *ẑ*", ceea ce ar putea explica substituirea lui ⁜ prin S[3] şi ar proba, alături de alte particularităţi[4], localizarea textelor rotacizante în Moldova.

După părerea noastră, problema în discuţie ar trebui să fie abordată şi din alt punct de vedere, ceea ce înseamnă implicit că grafia singulară *vrădzimaşii*, PH, 55^{r}/9 (alături de alte două exemple în care scribul a corectat forma iniţială a cuvântului *vrădzimaşi*<*i*> în *vrăjimaşi*<*i*>, 10^{v}/20 şi 118^{r}/22), ar putea primi şi o altă explicaţie. Ea este impusă de cercetarea textului manuscris al *Psaltirii Hurmuzaki,* plin de greşeli şi inadvertenţe grafice şi prezentând, în plus, cuvinte

[1] Ion Gheţie, *În legătură cu grafiile de tipul* ***adaudze, tradze*** *din Psaltirile Hurmuzaki şi Scheiană,* în LR, XXVII, 1978, nr. 2, p. 151–153.

[2] Vezi *Liturghierul lui Coresi.* Text stabilit, studiu introductiv şi indice de Al. Mareş, Bucureşti, 1969, p. 69.

[3] Explicaţia nu este acceptată de A. Avram, care, în articolul: *Cu privire la cronologia transformării în africate a oclusivelor (pre)palatale în graiurile dacoromâne,* în SCL, XXX, 1979, nr. 3, p. 208–209, consideră că este imposibil ca prin slova S să fie notată fricativa *ẑ*.

[4] Pentru care vezi Ion Gheţie, *Moldova şi textele rotacizante,* în LR, XXV, 1976, nr. 3, p. 257–268.

sau fragmente de cuvinte slavone, slove răzlețe cu care încep sau se termină corespondentele slavone ale unor cuvinte românești[5].

Iată câteva exemple de cuvinte slavone înglobate în textul românesc: ***ognь*** *înrai<n>te-i arde-va* (42r/12–13), *smenti-se de băsău* ***oko moe*** (24v/6–7), ***prŭmracŭ*** *suptu picioarele ei* (12r/1–2), *pănrăta-vor* ***crasna*** *pustiniei* (53v/6–7), ***ne*** *se va afla* (7r/20), *pravednicul* ***miluetь*** (31v/20–21) etc. Alături de ele sunt de semnalat fragmente de cuvinte sau slove uitate în text: *se vor teme de* ***eg*** [= primele slove ale cuvântului ***ego***] *el* (55r/5–6), *fură lacrămile meale mie* ***h*** [= prima slovă a cuvântului ***hlĕbъ*** „pâine"] *pânre* (35v/10), *scutură-se* ***z*** [= prima slovă a cuvântului ***zemlja*** „pământ"] *pământulu* (49v/22–23) etc., precum și numeroase exemple de eliminare sau de corectare a unor cuvinte sau fragmente de astfel de cuvinte: ***veseleaștomu*** (36v/10) corectat ulterior în *veseleaște;* ***mnĕ*** (58r/8), corectat în *menre* prin suprascrierea lui *e* și *r;* ***vĕka*** (35v/1), modificat prin adăugarea unui *s* peste rând, dar fără să fie tăiată slova care notează pe *a;* *nedejde* ***jako ne ostaviși*** (10r/11), ultimele trei cuvinte tăiate ulterior și înlocuite cu: *că nu veri părăsi* etc.

În lumina acestor constatări considerăm că prezența (o singură dată !) a unei forme ca *vrădzimașii* (55r/9) ar putea fi interpretată și altfel, și anume: n-ar fi exclus ca în exemplul avut în vedere să ne aflăm în fața unei contaminări între pluralul slavon *vradzi* și pluralul normal pentru textul *Psaltirii Hurmuzaki: vrăjimașii.* Afirmația noastră este întărită de constatarea lui Ion Gheție că, în alte două exemple, *dz* scris inițial a fost înlocuit cu *j* (care apare, cu singura excepție amintită, în toate atestările cuvântului respectiv). Nu putem afirma cu certitudine că explicația noastră este cea corectă. Nu se poate însă trece cu vederea posibilitatea ca *Psaltirea Hurmuzaki* să ofere, în cazul lui *vrădzimașii,* o formă hibridă datorată neatenției unui scrib din cale afară de neglijent, aici și în alte multe locuri.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

[5] Problema a fost prezentată și discutată pe larg de Alexandru Mareș în *Filiația psaltirilor românești din secolul al XVI-lea,* în volumul *Cele mai vechi texte românești. Contribuții filologice și lingvistice,* București, 1982, mai ales între paginile 223 și 228.

Emanuel Vasiliu

HIAT ?

1. Ortografia limbii române recomandă scrierea cu un singur *i* a unor cuvinte ca: *apropia, asedia* (şi nu **apropiia,* **asediia*).

Dacă admitem caracterul fonetic al ortografiei româneşti, ar trebui să admitem şi că vocalele [i] şi [a], din exemplele menţionate, se află în hiat.

De fapt, în majoritatea pronunţiilor se distinge după *-i-* tematic un *i* semivocalic (pe care îl notăm prin [i̯]). În felul acesta [a] este precedat de un [i̯], şi nu de vocala [i].

2. Prezenţa acestei semivocale este pusă în evidenţă de unele fapte de morfologie. Astfel, flexiunea de persoana I plural a conjugării I este [ə m]: [plimbə m], [kɪntəm]. Forma [em] din *apropiem, asediem* se explică prin aceea că flexiunea [əm] este precedată de semivocala [i̯], care determină schimbarea lui [ə] în [e]: [apropii̯] + [əm] devine [apropii̯] + [em], [asedii̯] + [əm] devine [asedii̯] + [em].

Un fenomen asemănător apare şi în cazul flexiunii de gerunziu [ɪnd]. Această flexiune este înlocuită cu [ind] după semivocala [i̯]: [apropii̯] + [ɪnd] devine [apropii̯] + [ind], [asedii̯] + [ɪnd] devine [asedii̯] + [ind].

3. Se poate observa din cele arătate mai sus că, deşi ortografia românească este considerată a fi f o n e t i c ă, ea nu redă cu fidelitate toate particularităţile importante ale pronunţării. În această situaţie se găseşte şi segmentul fonic discutat mai sus constituit din [ii̯] urmat de [a], [ə] sau [ɪ] şi care precedă flexiunile [ə m] şi [ɪnd].

Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 207, Bucureşti, 1997

Floarea Vîrban

UN CRONOGRAF ROMÂNESC DE TIP DANOVICI DIN SECOLUL AL XVIII-LEA, PĂSTRAT ÎN COLECȚIA DE MANUSCRISE A BIBLIOTECII DE STAT[1] DIN MOSCOVA

În afara manuscriselor românești semnalate de Radu Constantinescu[2], în colecția de manuscrise a Bibliotecii de Stat din Moscova se păstrează încă un manuscris românesc, încadrat în fondul 183 și având numărul de inventar 1447. Este vorba de un cronograf românesc[3] de tip Danovici[4] din secolul al XVIII-lea.

Manuscrisul de față nu a fost semnalat de nici unul dintre cercetătorii care s-au ocupat de tipul Danovici. Având în vedere amploarea investigațiilor întreprinse asupra acestui tip de cronograf în literatura română de specialitate (în special studiile semnalate de Iulian Ștefănescu, Doru Mihăescu și Paul

[1] Fostă „V. I. Lenin".

[2] Vezi *Manuscrise de origine românească din colecții străine*. Repertoriu întocmit de Radu Constantinescu, București, 1986, p. 254–255.

[3] Manuscrisul ne-a fost semnalat, în noiembrie 1995, de Valentina Pelin, cercetător la Institutul de Lingvistică din Chișinău, care ne-a pus la dispoziție și câteva pagini din lucrarea sa *Catalogul manuscriselor de origine românească din bibliotecile ruseşti* (în curs de apariție). Din această sursă am aflat că manuscrisul a fost depistat în 1986, dar a fost inventariat mult mai târziu și s-ar putea să fie transferat în fondul 178 (Grigorovici). Majoritatea informațiilor referitoare la acest manuscris i-au fost furnizate Valentinei Pelin de dr. Alexandru Pascali de la Comisia Arheologică a Academiei de Științe a Rusiei. Ținem să precizăm că toate observațiile pe care le vom face pe parcursul acestui articol sunt rezultatul propriilor noastre investigații efectuate cu prilejul unor deplasări la Moscova în noiembrie 1995 și, respectiv, în decembrie 1996.

[4] Reamintim aici că majoritatea cronografelor care au circulat la noi în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea în special (cu excepția celor de proveniență rusească) au avut la bază două originale neogrecești: *Cronograful* lui Dorotei al Monemvasiei (1631, Veneția) și *Cronograful* lui Matei Cigala (1637–1650, Veneția). Ceea ce este cunoscut în literatura românească drept „cronograful tip Danovici" reprezintă o parafrază (cea mai veche păstrată) care are la bază ambele cronografe neogrecești. Cel mai vechi cronograf de acest tip care se păstrează și care se presupune că a stat într-un fel sau altul (direct sau indirect) la baza tuturor celorlalte manuscrise din aceeași categorie este considerat ms. rom. 3517 (BAR). Pentru o imagine generală asupra acestui tip, vezi Iulian Ștefănescu, *<Cronografele românești: tipul Danovici*, partea I>, în *Opere istorice*, Biblioteca Revistei Istorice Române, III, București, 1942, p. 111–187; Doru Mihăescu, *Cronografele românești (Cu privire specială asupra tipului Danovici)*, în „Memoriile Secției de Științe Filologice, Literatură și Arte", Seria IV, tom. I și II, București, 1977–1978 și, respectiv, 1979–1980, p. 45–77 și, respectiv, p. 127–165; Paul Cernovodeanu, *Filiația cronografelor românești de tip Danovici*, Părțile I și II, în „Biserica Ortodoxă Română", CV, 1988, nr. 7–8, p. 116–129, iar partea a III-a – în „Revista de istorie și teorie literară", XL, 1992, nr. 3–4, p. 387–395.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 209–217, București, 1997

Cernovodeanu[5]), considerăm că prezentarea, analiza şi încadrarea cronografului amintit în seria manuscriselor deja cercetate ar putea fi utilă.

1. În cele ce urmează ne vom opri doar asupra a trei probleme: 1) descrierea manuscrisului (mărime, file lipsă, completări, file din alte manuscrise); 2) încadrarea în tipul Danovici şi 3) datarea manuscrisului, urmând ca într-un studiu viitor să ne ocupăm de filiaţie, localizare şi paternitate[6].

1.1. Manuscrisul, format in-folio, 30,7 cm lungime şi 21,5 cm lăţime, nu este uniform din punctul de vedere al numărului de rânduri pe pagină (acesta variază de la 22 la 32) şi al mărimii caracterelor.

Cu excepţia titlurilor, scrise în întregime cu cerneală roşie, a iniţialelor titlurilor din scară, a iniţialelor capitolelor, precum şi a cifrelor (numai în prima parte a manuscrisului), scrise de asemenea cu roşu, cerneala folosită de copist este de culoare neagră şi rădăcinie. Manuscrisul nu prezintă frontoane, ci doar uşoare stilizări ale iniţialelor capitolelor (în special în a doua parte). Scrierea este obişnuită, specifică secolului al XVIII-lea; la fel prescurtările şi suprascrierile.

După părerea noastră, manuscrisul a fost scris în totalitate de o singură persoană. Tot acesteia îi aparţine şi numerotarea originală a manuscrisului, care – judecând după culoarea cernelii (rădăcinie), asemănătoare cu cea din filele sumarului – a fost efectuată la sfârşitul copierii[7].

O altă persoană a adăugat ulterior filele 138–139, a făcut unele corectări[8] şi însemnări marginale (în speţă, de la fila 135 până la fila 453 inclusiv, a notat marginal, în cifre arabe, anul, de la facerea lumii şi de la zidirea Romei, în care a avut loc evenimentul relatat la pagina respectivă). Filele 138–139, al căror text este scris cu cerneală de culoare neagră pe hârtie diferită[9] de cea a manuscrisului de bază, conţin completări la datele din manuscris. Mai exact, rândurile 1–8 (138^{r})

[5] Vezi nota 4.

[6] Aceste probleme nu pot fi rezolvate deocamdată din cauza lipsei unor fotocopii ale ms. 1447 (Moscova) care să ne permită analiza comparată a acestuia cu manuscrisele de acelaşi tip, deja cercetate.

[7] Fapt ce-ar putea explica şi greşelile de numerotare, pe care le vom semnala ceva mai jos.

[8] La 391^{r} este corectat titlul: *Împărăţia lui Andronic Paleolog*. Numele este tăiat şi s-a scris deasupra: „lui Constantin Cantacuzino". Diferenţa de grafie este evidentă. Aceeaşi mână a corectat anii la 391^{v} şi a adăugat o completare: „să facu împărat Costandin Paleologul. În al ... -lea an a împărăţii sale au luat turcii Ţarigradul"; pe fila 452^{v} apare o altă completare: „în anii de la H<ri>s<tos> 1622 sultan Mustafa Vilmenos"; între 452 şi 453 a mai fost intercalată o filă, identică din punctul de vedere al hârtiei cu filele 138–139, din care se păstrează însă doar o bucată marginală (lângă cotor) nescrisă. Pe fila adăugată erau probabil prezentate pe scurt aceste două domnii.

[9] Hârtie cu filigran (marcă şi contramarcă) diferită de cele patru tipuri pe care a fost copiat textul de bază; prezentate mai jos (sub fig. 1–4, a şi b). Din motive obiective (timpul limitat al deplasării la Moscova, dar mai ales imaginea neclară a filigranului acestui ultim tip de hârtie) nu am reuşit să copiem integral decât contramarca, iar din marcă – doar un fragment, în care poate fi identificat anul 1824 (ultima cifră este uşor neclară).

reprezintă o completare care ar trebui inserată la 137^{v}, rândul 12, între „cum au putut" şi „numai ce", unde există semnul „X", marcat două rânduri mai sus prin „+ A" (acelaşi semn apare şi la 138^{r}, r. 1). La fila 140^{r}[10], după rândul 5, înainte de cap. оѡ (78), apare semnul „+ B", care indică locul unde trebuie inserat restul textului de la 138^{r}–139^{v} (acelaşi semn se regăseşte la 138^{r}, r. 9).

Analizând filigranul hârtiei acestor două pagini, mai exact contramarca, pe care o reproducem sub fig. 5, observăm că ea conţine iniţialele БУ. Consultând catalogul de filigrane întocmit de Zoya Vasil'ievna Uchastkina[11], în care am regăsit această contramarcă[12], am constatat că cele două litere reprezintă iniţialele fraţilor Usacëv (Братя Усачёв)[13], care au cumpărat moara de hârtie de la Glinki (localitate aflată la 50 de km de Moscova)[14], în anul 1815 (şi o vor vinde peste 35 de ani, la 1850)[15]. Prin urmare, aceste file au fost adăugate după 1824.

În afara acestor două file, în manuscris mai apare încă o filă – 9[16], legată invers, scrisă pe hârtie fără filigran, de calitate mai proastă şi mai închisă la culoare. Scrisă cu cerneală maro, într-o manieră neîngrijită, fila a făcut probabil parte dintr-un manuscris mai mare (oglinda paginii este mai mare) – o parte din scris (sus şi jos) a fost tăiată la legat.

Textul de la 9^{r-v} reprezintă un fragment din *Pseudo-Amiras*. Este vorba de un pasaj din capitolul despre domnia lui Mihail Racoviţă (1715–1726), cuprins între p. 97, r. 1, şi p. 98, r. 17, în *Cronicu anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*[17]. Prezenţa acestei copii după un fragment din *Pseudo-Amiras* plasează întocmirea manuscrisului după 1733.

1.2. Din manuscrisul acefal şi fără sfârşit se mai păstrează 516 file. S-au pierdut de asemenea câteva file din interior şi copertele.

În urma analizei a ceea ce se mai păstrează din cronograf, putem face câteva observaţii cu privire la mărimea aproximativă a textului, încercând să evaluăm

[10] Fila 140^{r} continuă textul de la 187^{v}: „şi să mântuiră / râmlenii // râmlenii de toată grija galilor".

[11] Vezi *Monumenta Chartae Papyraceae Historiam Ilustratia*, IX, *A History of Russian Hand Paper-Mills and their Watermarks*, by Zoya Vasil'ievna Uchastkina, Hilversum, Holland, The Paper Publications Society, MCMLXII.

[12] Vezi *ibidem*, Plate 344, no. 762, şi, respectiv, Plate 345, no. 764. Ambele filigrane conţin o contramarcă identică cu cea reprodusă de noi sub fig. 5 şi sunt datate 1824 şi, respectiv, 1827 (anii fac parte din filigran). Marca, în ambele cazuri, este o variantă a filigranului „Pro Patria".

[13] „'The USACHËVS' watermarks included initials (sometimes B U – Brat'ya Usachëvî, i.e. Brothers USACHËV) or name, mould-date, and occasionally, the Pro Patria" (*ibidem*, p. 63).

[14] Glinki – „village, some fifty km. Due of Moskow, belonged to the family of Bryns, a family of Scottish origin settled in Russia" (*ibidem*, p. 62–63).

[15] 1815 – „the merchant Usachëv bought the paper-mill from Countess"; „in 1850 the Usachëv sold the mill to the brothers Alekseev" (*ibidem*, p. 63).

[16] Ca şi filele 138–139, nici această filă nu prezintă numerotare chirilică.

[17] Vezi *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*, ediţia îngrijită de Dan Simonescu, Bucureşti, 1975. Fragmentul din *Pseudo-Amiras* a fost identificat de Alexandru Mareş. Cf. şi Valentina Pelin, *loc. cit.*

totodată şi mărimea părţilor care lipsesc. Remarcăm în primul rând dubla numerotare a manuscrisului – una chirilică (a filelor şi a colilor), aparţinând autorului (copistului), cealaltă, ulterioară, cu cifre arabe, pe care înclinăm să o atribuim persoanei (probabil un bibliotecar) care a numerotat ceea ce se păstrează în *Cronograf*. Diferenţele dintre cele două serii de numerotări ne permit câteva constatări.

Mai întâi este lesne de observat că *Scara*, aşezată iniţial la finele manuscrisului, a fost mutată la început. Cele cinci file care se mai păstrează din cuprins sunt numerotate cu cifre arabe de la 1 la 5, în timp ce numerotarea iniţială indică filele ф (500) – ФА (504) şi, respectiv, colile сѯ (260 – doar a doua jumătate) – сѯв҃ (262). În plus, textul propriu-zis (după noua numerotare, f. 6ʳ) începe cu coala а҃ (1)[18].

Pe de altă parte, judecând după numărul indicat la 11ʳ, є҃ (5) (prima filă la care apare numerotarea chirilică, celelalte având colţul rupt) şi ţinând cont de faptul că fila 9[19] face parte din alt manuscris, iar fila 7[20] este de la sfârşit, deducem, printr-o simplă numerotare inversă, că fila 6 corespunde, după prima numerotare, filei в҃ (2). Prin urmare, pe actuala filă 6ʳ, ce purta iniţial numărul в҃ (2), este notată coala а҃ (1). Acest fapt pare să intre în contradicţie cu structura manuscrisului în care autorul notează numărul colii la început, pe prima filă a colii (spre exemplu, coala в҃ (2) apare la fila г҃ (3) – 8ʳ, coala г҃ (3) la fila є҃ (5) – 11ʳ etc.). Este exclus ca fila 6ʳ să corespundă, după numerotarea iniţială, filei а҃ (1) din cel puţin două considerente: 1) fila 8ʳ (г҃ – după numerotarea iniţială) continuă pe 6ᵛ (в҃) şi 2) din manuscris lipseşte aproape în întregime capitolul 1 (а҃), din care nu se mai păstrează decât un fragment (6ʳ, r. 1–4); la 6ʳ, r. 5–19, apare cap. 2 (в҃) – *Pentru Luceafărul, cum au căzut din ceriu*. Rezultă de aici că prima coală fie a fost numerotată la sfârşit (pe a doua filă), ceea ce este totuşi puţin probabil, fie, mai degrabă, a fost aşezată invers. Indiferent care este sursa acestei inadvertenţe, putem afirma cu certitudine că din text lipseşte fila а҃ (1).

În altă ordine de idei, actuala filă 7 este în realitate o filă de la sfârşitul manuscrisului, lipită (nu legată !) ulterior printre primele-file, din neatenţie. Într-adevăr, fila 7ʳ continuă ultimul capitol de la 519ʳ (cap. 279 (сѳ҃): *Învăţătură pentru avuţie*, iar, începând cu rândul 8, apare cap. 280 (сн҃): *Învăţătură pentru blândeţe şi îngăduire*; atât numărul capitolului, cât şi conţinutul[21] său arată că este vorba de o filă de la sfârşit. În concluzie, fila numerotată cu 7 corespunde de fapt celei de-a doua jumătăţi a colii 259 (снѳ҃)[22] (prima jumătate o reprezintă fila 519).

Observăm de asemenea că lipseşte şi prima filă a colii 260 (сѯ) pe care se continua cap. 282 (сп҃в҃): *Învăţătură pentru nacealnicie*, din care apare doar titlul la

[18] Pentru simplificare, pe parcursul analizei vom apela la ultima numerotare, trimiterile la prima le vom face doar atunci când natura observaţiilor noastre va impune acest lucru.

[19] Vezi mai sus, sub 1.1.

[20] Vezi mai jos, paragraful următor.

[21] Manuscrisul se încheie cu *Învăţăturile lui Vasile Macheelon*.

[22] Ne raportăm la numărul colii, şi nu la cel al filei, întrucât, după cum vom vedea, există multe greşeli în numerotarea chirilică a filelor.

7^{v} (ultimul rând, 24)[23], şi începea *Scara* – primele trei capitole. Într-adevăr, partea care se păstrează din cuprins începe cu cap. 4(д̃): *Pentru cum făcu Dumnezeu pre Adam şi l-au scos din rai*[24], care apare în manuscris la 8^{r-v}.

Pe de altă parte, cum ultimul capitol indicat în sumar (partea care se păstrează) este cap. 183 (рпг̃): *Pentru împărăţiea Zoii împărătesii*, reiese că s-au pierdut şi ultimele file ale cuprinsului (probabil sub 5, cele pe care erau trecute titlurile capitolelor de la 184 la 282).

În afara filelor amintite, am constatat absenţa a încă 8 file[25] din interiorul manuscrisului, precum şi mai multe greşeli de numerotare a filelor şi a colilor[26]. În ceea ce priveşte numerotarea filelor, principala greşeală apare în notarea cu numărul 162 (рзв) a filei 262 (сзв). Greşeala se va menţine până la sfârşitul manuscrisului, excepţie făcând *Scara*, care este corect numerotată.

Ţinând cont de numărul de ordine al ultimei coli păstrate, 262, obţinem un număr de 524 de file. Adăugând cele două coli[27] pierdute la numerotare şi eventual cele (cel mult) două coli pierdute de la sfârşitul *Scării*, deducem că mărimea aproximativă a textului era de circa 530(532) de file, dintre care se mai păstrează 516[28].

2. Din punctul de vedere al conţinutului, manuscrisul analizat prezintă aceeaşi structură bipartită ca şi cele de tipul Danovici, conţinând în prima parte cronograful propriu-zis, de la facerea lumii până la domnia lui Murat al III-lea, iar în partea a doua mai multe texte diferite, începând cu *Despotaţia papei Silvestru* şi sfârşind cu *Învăţăturile lui Alexandru Macedon*.

Comparând conţinutul ms. 1447 (Moscova) cu conţinutul manuscrisului 3517 (BAR) (cel mai vechi manuscris de tip Danovici, care se presupune că a stat la baza tuturor celorlalte manuscrise româneşti încadrate în acest tip) şi cu cel al manuscrisului 86 (BAR) – acesta din urmă fiind considerat cea mai fidelă copie a ms. 3517 –, am constatat că ele sunt identice, excepţie făcând formularea titlurilor, în care apar uşoare schimbări. Pentru edificare, dăm în paralel structura manuscrisului 1447 (Moscova) şi a manuscrisului 3517 (BAR), urmărind capitolele mari[29]. Comparaţia noastră se bazează pe prezentarea în paralel a titlurilor ultimelor şapte capitole din partea a doua.

[23] La aceeaşi concluzie am ajuns şi în urma comparaţiei cu ms. rom. 86 (BAR), păstrat integral şi considerat a fi cea mai fidelă copie a manuscrisului de bază de tip Danovici, ms. rom. 3517 (BAR). Într-adevăr, ultima învăţătură din ms. 86 este *Învăţătură pentru nacealnicie*.

[24] În interiorul manuscrisului (1447 – Moscova) titlul este puţin diferit: *Pentru cum au făcut Dumnezeu pre om şi cum l-au scos Dumnezeu din rai pentru neascultare* (vezi fila 8^{r}).

[25] Prezentăm aici filele lipsă, în ordine: între filele 12 şi 13 (ѕ̃, аї̃, după numerotarea iniţială) lipsesc 4 file (de la ѕ̃ (7) la ї̃ (10); între 20 şi 21, lipseşte fila ки̃ (18); fila рнѕ̃ (156), între 160 şi 161, fila рнд̃ (184) între 188 şi 189, fila рнѳ̃ (189), între 192 şi 193.

[26] Este omisă la numerotare coala рнѕ̃ (187): la 371^{r} apare notată coala рнѕ̃ (196), iar la 373^{r} este notată coala рпи̃ (188), deşi 373^{r} continuă pe 372^{v}; colile рчѕ̃ (196), слг̃ (233) şi снв̃ (252) se repetă la numerotare (vezi filele 386^{r} şi 388^{r}, 467^{r} şi 469^{r} şi, respectiv, 503^{r} şi 505^{r}).

[27] Vezi nota 14.

[28] 519 – 3 (filele adăugate ulterior: 9 şi 138–139) = 516.

[29] Vom marca prin < > titlurile aproximative ale unor capitole sau părţi din cele două manuscrise, iar prin (...) absenţa unor titluri în lista de faţă (deşi ele apar în ambele manuscrise).

Ms. rom. 3517 (BAR)	Ms. 1447 (Moscova)
I. < *Cronograf de la facerea lumii la domnia lui Murat al III-lea*>	Idem
II. < *Despotaţia papei Silvestru*>	Idem
<*Prezentarea celor 7 sinoade ecumenice*>	Idem
Aicea scrisăm pre rând câţi împăraţi samoderjăţi au împărţit Râmul (578^{v}–580^{r})	*Aicea scrisăm pentru câţi împăraţi samoderjăţi au împărăţit Râmul* (506^{r}–506^{v})
Aicea însămnăm pre puţin pentru curata fecioară prisnodeavo Maria (580^{r}–580^{v})	*Aicea însămnăm pre puţin pentru preacurată* (506^{v}–507^{r})
Pentru cum au întrebat avgustu Chesariu împărat duhurile necurate (580^{v}–581^{v})	*Pentru cum au întrebat Avgust Chesar împăratul pre duhurile necurate* (507^{r}–507^{v})
Pre cum s-au vrăjit şi Faraon la capişte la vrăjălniţă (581^{v}–582^{r})	*Pre cum s-au vrăjit şi Faraon la vrăjălniţe* (507^{v}–508^{r})
Aicea scrisăm pre rând toţi împăraţii creştini greci samoderjăţi carii au împărţit Ţarigradul, căruia îi zăcu şi Râmul cel nou (582^{r}–585^{r})	*Aicea scrisăm pre rând toţi împăraţii creştineşti greci carii au împărţit Ţarigradul, căruia îi zicem Râmul cel nou* (508^{r}–508^{v})
Aicea scrisăm şi arătăm pentru toţi blogoliuveţăi episcopi (585^{r}–592^{v})	*Aicea scrisăm şi arătăm pentru toţi bogoliubiţii episcopi* (508^{v})
Aicea scrisăm o samă de învăţături, de întru carele au învăţat înţăleptul şi creştinul împărat Vasilie Machidon (592^{v} – sfârşit)	*Aicea scrisăm o samă de învăţături bune, dintru carele au învăţat înţăleptul şi creştinul Vasilie Machidon împărat* (508^{v} – sfârşit).

Observăm totodată că manuscrisul 1447 (Moscova) este mai apropiat de ms. 86 (BAR) decât de 3517 (BAR). În primele două, la începutul cronografului textul este segmentat (despre geneză şi facerea omului) în capitole separate, în timp ce în ms. 3517 (BAR) textul este nesegmentat între cap. 1–6.

3. Cronograful românesc păstrat la Moscova sub numărul de inventar 1447 (fond 183) cuprinde patru sorturi de hârtie[30] cu filigrane relativ asemănătoare, care prezintă, fără excepţie, marcă şi contramarcă. Imaginile acestora, copiate de noi în decembrie 1996[31], le-am reprodus sub figurile 1–4, a şi b.

[30] Nu am luat aici în consideraţie hârtia filelor adăugate ulterior (9, 138 şi 139), acestea nefăcând parte din cuprinsul iniţial al manuscrisului.

[31] Cu prilejul unei deplasări la Moscova.

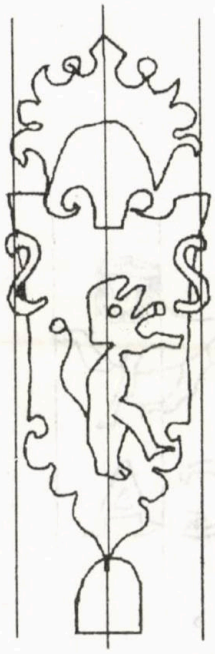

a

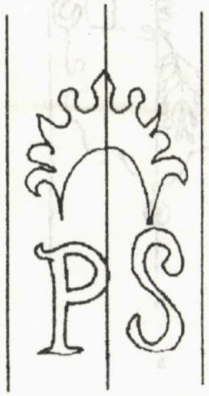

b

Figura 1

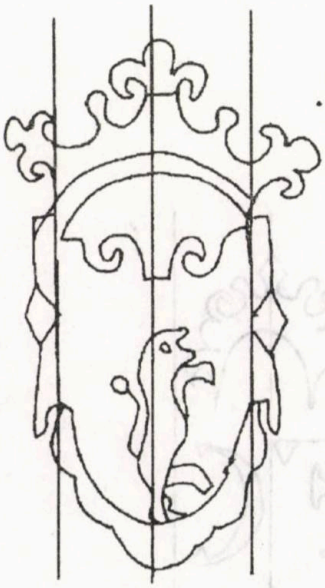

a

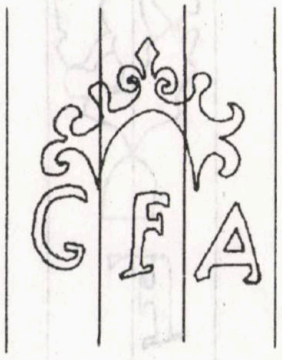

b

Figura 2

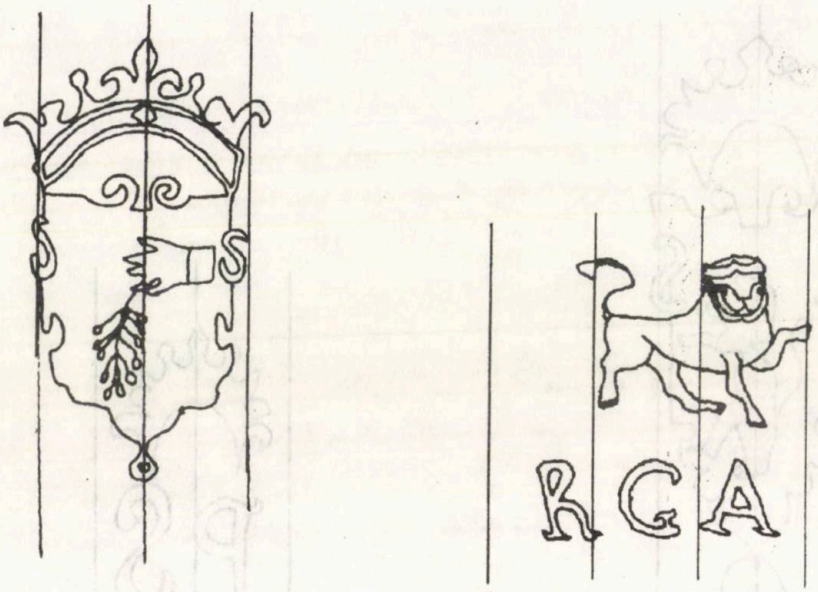

a b

Figura 3

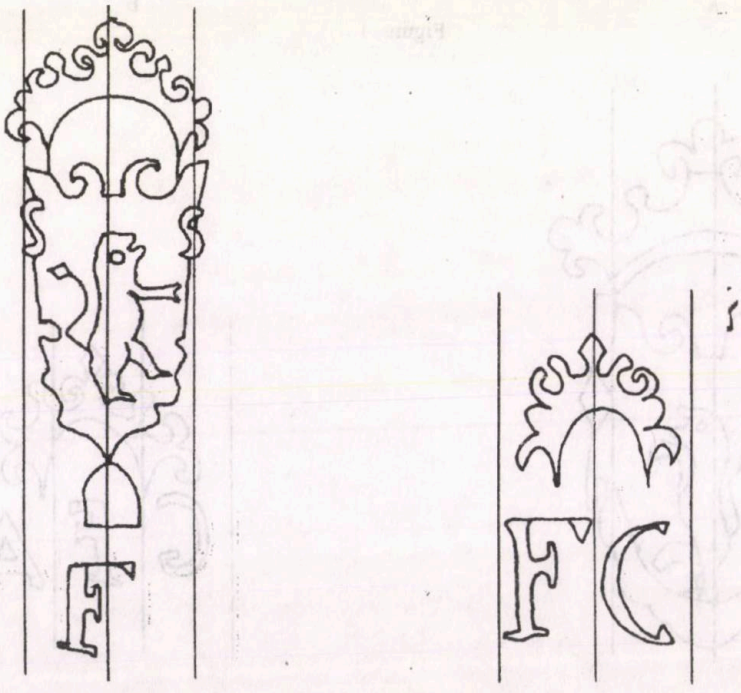

a b

Figura 4

Figura 5

Cele patru sorturi de hârtie sunt repartizate în manuscris astfel: I – între filele 1 şi 186 şi între 517 şi 519, II – între 187 şi 236, III – între 237 şi 415 şi IV – între 416 şi 514. Deşi identice din punctul de vedere al figurinei reprezentate, filigranele de la 6 la 186 şi, respectiv, cele de la 1 la 5[32] şi de la 515 la 519 diferă totuşi ca mărime, filigranul din prima parte a manuscrisului este ceva mai mic decât cel al hârtiei de la sfârşitul manuscrisului (515–519, 1–5).

Dintre cele patru tipuri de filigrane l-am regăsit numai pe primul, într-o variantă identică, pe hârtia unei tipărituri româneşti din secolul al XVIII-lea. În speţă, este vorba despre o *Prăvilioară* tipărită la 1784, în Moldova, la Tipografia Mitropoliei din Iaşi, prin îngrijirea preotului Mihail Strilbiţki[33]. Pornind de la această dată şi calculând intervalul de siguranţă, cu plus şi minus 10 ani[34], putem afirma că hârtia manuscrisului cercetat a circulat în ultimul sfert al veacului al XVIII-lea (1774–1794).

Nici unul dintre cele patru tipuri de filigrane nu apare în catalogul lui Eineder[35]. Singurele filigrane asemănătoare (dar destul de diferite totuşi) sunt cele de sub 1071 – pentru tipurile I, II şi IV şi, respectiv, de sub 372 (dar numai pentru contramarcă) – pentru tipul III. Ambele filigrane apar pe hârtie de provenienţă italiană din secolul al XVIII-lea, a doua jumătate[36].

Intervalul stabilit prin examinarea hârtiei poate fi restrâns cu ajutorul a două însemnări existente pe marginea filelor 46^{v} şi 186^{v}. Din cea dintâi aflăm că primele „22 de coale s-au scris înainte, la velet 1786", iar din a doua – că următoarele „69 hoale s-au scris acum, la let 1790, iunie 6". Este foarte probabil ca transcrierea textului să se fi încheiat înainte de 1800.

4. În urma celor prezentate, putem afirma că manuscrisul 1774 (fond 183 – Moscova) este un cronograf românesc de tip Danovici, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[32] Reamintim că filele 1–5 (Scara) au fost aşezate iniţial la sfârşit, fiind ultimele file scrise. Vezi observaţiile de sub **1.2.**

[33] Pentru marcă vezi fila 8 (2), în stânga, lângă cotor (pentru partea de jos) şi, respectiv, fila 7 (3), în aceeaşi poziţie (pentru partea de sus); pentru contramarcă vezi fila 4 (1), dreapta, lângă cotor (pentru partea de sus) şi, respectiv, fila ЅІ (16), în aceeaşi poziţie (pentru partea de sus).

[34] Cf. Alexandru Mareş, *Câteva observaţii în legătură cu probabilitatea de datare prin filigrane*, în LR, XXII, 1973, nr. 4, p. 307.

[35] Vezi *Monumenta Chartae Papyraceae Historiam Ilustratia*, VIII, *The Paper-Mills of the Austro-Hungarian Empire*, by Georg Eineder, Hilversum, Holland, The Paper Publications Society, MCMLX.

[36] *Ibidem*, planşele 279 şi, respectiv, 111. Pentru filigranul de sub 1071 este indicat anul 1777 şi apare pe hârtie produsă la moara din Rovereto (S. TI.), iar pentru cel de sub 372 este indicat anul 1775 şi apare pe hârtie produsă la moara din Toscolano (Lombardia).

Magdalena Vulpe

UN ARGUMENT ÎN FAVOAREA ETIMOLOGIEI LATINE A ROM. *MIRE*

Într-un articol publicat în 1990, Jana Balacciu-Matei[1] trece în revistă numeroasele etimologii propuse pentru cuvântul *mire* şi constată că, indiferent dacă etimonul a fost considerat element autohton, latin, vechi grec sau grec bizantin, explicaţia evoluţiei semantice a termenului nu satisface exigenţele ştiinţifice.

Examinând, la rândul său, termenii care, în diacronie sau în diatopie, denumesc (sau denumeau) în română noţiunea de „marié" (dr. *mărit, mire, june, ginere,* ar. *gione*), autoarea constată că „le roumain a opté, afin de désigner le 'marié', pour les mots signifiant 'jeune homme'" (p. 276). Ca un argument în plus în acest sens amintesc termenul colectiv *tineri*, cu care sunt denumiţi în mod curent *mirele* şi *mireasa* consideraţi împreună[2] (aşa cum *părinţi* echivalează cu *tată* plus *mamă*).

Evoluţia semantică „soldat" → „tânăr" → „bărbat în ziua nunţii sale" ar fi avut loc, într-o primă etapă, în cadrul stilistic bine delimitat al vorbirii rustice şi militare şi s-ar fi desfăşurat paralel cu aceea a antonimului *veteranus* > *bătrân:* „nous pouvons supposer que l'opposition *veteranus* ~ *miles,* «vieux», «ancien soldat» ~ «soldat actif», dans les conditions où le premier terme conserve seulement le sens de «vieux» [...], a su imposer au deuxième terme le sens antonyme, celui de «jeune homme»" (p. 276). Cea de-a doua etapă a evoluţiei semantice a lui *mire* – ajuns sinonim cu *june* – la sensul actual: „bărbat în ziua nunţii sale" e mai uşor de explicat.

Pentru confirmarea ipotezei explicative – pe cât de ingenioasă, pe atât de plauzibilă – a Janei Balacciu-Matei lipsea numai atestarea sensului vechi a lui mire, de „soldat" sau cel puţin de „tânăr". Este ceea ce îmi propun să prezint în cele ce urmează.

Ideea că *mire* mai poate însemna – contrar celor consemnate în dicţionare – şi altceva decât „marié" mi-a dat-o refrenul unui *Colind de păcurar* cântat de corul „Madrigal": *mirelu tinerelu.* Răsfoind mai multe culegeri de colinde[3], am găsit numeroase atestări ale cuvântului în contexte care nu au nimic comun cu nunta. Geografic, atestările provin din Bihor, Arad, Hunedoara sau, mai puţin precis, din Transilvania.

[1] *Le roumain* ***mire*** *est-il le descendent du latin* ***miles*** *?*, în RRL, XXXV, 1990, 4–6, p. 271–277.

[2] V. DLR s.v., II 2.

[3] Bártók Bela, *Cântece poporale româneşti din comitatul Bihor (Ungaria)*, Bucureşti, 1913; I. C. Bibicescu, *Poezii populare dn Transilvania*, Bucureşti, 1893; Monica Brătulescu, *La luncile soarelui. Antologie de colinde laice,* Bucureşti, 1964; George Breazul, *Colinde*, Bucureşti, 1993; Sabin Drăgoi, *303 colinde cu text*, Craiova [1925]; Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal*, Bucureşti, 1914. Am menţionat aici numai culegerile din care am citat, nu pe toate cele consultate.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 219–222, Bucureşti, 1997

Mire sau *mirel* este personajul principal al multor colinde laice; de cele mai multe ori, acest personaj prinde, în luptă dreaptă, un leu; mai rar vânează (sau vrea să vâneze) un cerb; în alt tip de colindă, el discută în contradictoriu cu o fată, pe care o amenință cu represalii.

Sensurile termenului *mire (mirel)* sunt nuanțate:

1. Cel mai apropiat de etimon – „soldat" – poate fi detectat la începutul unui colind din Ilteu (Arad), cules de Sabin Drăgoi:

„La poarta lu împăratu
Șade-un mire rezematu
De plesele arcului
Și se cere la vânatu
Prin codri p-un'o umblatu." (p. 52)

În arcașul care, pentru a pleca la vânătoare, trebuie să se învoiască – să se „ceară" – din slujba împăratului putem recunoaște un *miles*.

2. Sensul cel mai frecvent este cel de „bărbat tânăr" căruia, după acțiunile sale, îi putem atribui (ca trăsătură semantic distinctivă ?) calitatea de viteaz, voinic; în chiar colindul citat, marțialitatea propriu-zisă cedează locul vitejiei personale:

„Dete-n urma leului.
Găsi leul aburatu,
Sub un spin mărăratu.
Până *mire* să gândiare,
Săgețile pregătiare,
Leul în tălpi îmi săriare
Și la luptă să puneare,
Zi de vară până-seară.
Leul duse și nu puse,
Mire-l duse și mi-l puse;
Mi-l legă și-ncurelă..."

3. Dacă vitejia – calitate obligatorie a soldatului – reiese din acțiunea personajului *mire,* tinerețea lui este explicită în text, în formulări ca:

„Cel mirelu-i tânerelu"

cu care începe un colind de vânător cules de A. Viciu (p. 149).

4. Sinonimia *mire–june (fecior, voinic)* pe treapta semantică „tânăr", presupusă de Jana Balacciu-Matei, se verifică din plin în colinde. Ea se manifestă fie în cadrul aceluiași text:

„Ferice, ferice,
De cine-i ferice ?
De cel tânăr voinic.

.....
Cerbul [...] din gură grăieşte:
«Stai, mirel, nu da,
Că eu ţi-oi lua ...»" (Hunedoara; Brătulescu, p. 114)

sau

„Mire-acasă că venea-re
Şi la grajd că alerga-re ..."

continuă cu:

„Ce-ai căutat tu, june,-aici ?"
(Transilvania; Breazul, p. 178)

fie în cadrul variantelor altminteri identice pe lungi secvenţe; în aceeaşi culegere de S. Drăgoi, din care am dat primul citat, întâlnim, într-un colind din Săvârşin (p. 27):

„La porţile lu-mpăratu
Şade-un june rezematu
Şi se cere la vânatu ..."

continuat însă cu:

„Mire sta şi se gândea ...
Leul şi mire luptară ..."

În alt colind, nelocalizat precis (Viciu, p. 149), *mirel,* supărat pe o fată, o ameninţă că-i va tăia cosiţa, lăsând-o:

„Să ţi-o bată vânturile
Ca pe mirel gândurile".

Versul din urmă are, într-o variantă din Teiuş (Brătulescu, p. 111), forma:

„Ca pe feciori gândurile"

iar în alta (*ibidem,* p. 114):

„Ca pe june gândurile".

5. În sfârşit, trecerea „jeune homme" → „marié" cred că poate fi surprinsă în două variante ale altui tip de colindă (Breazul, p. 53, 87), în care „fată dalbă din cetate" porunceşte la „mirel cam tinerel" să vină la ea, dar nu cu prea multă fală, căci ea e „mică şi netare" şi nu i-a putea „spăla-re" hainele cele bogate. Contextul matrimonial, implicit în varianta din Lejnic (Hunedoara) rezumată aici, este subliniat în textul din Ilteu (Arad):

„Că luncile-s răuroase
Şi mireasa nu-i făloasă".

Consider că exemplele citate (care nu sunt singurele, dar care, în treacăt fie zis, n-au fost înregistrate de redactorii DLR, deşi volumele respective fuseseră excerptate), confirmă explicaţia Janei Balacciu-Matei referitoare la etimologia lui *mire* < lat. *miles*.

Aş adăuga o observaţie: atât *mire,* cât şi diminutivul *mirel* apar, de obicei, nearticulate în poziţie de subiect, de parcă ar fi nume proprii:

„Mirel murgu şi-l gătea ...
Şi mirel din grai grăia ..." (Viciu, p. 149)
„Până mire se gândea ...
Leul şi mire luptară ..." (Drăgoi, p. 27–28)[4].

Este, cred, o dovadă de fosilizare a unui termen ieşit din uz în accepţia sa arhaică şi păstrat, ca atare, numai în texte prin excelenţă conservatoare. Fosilizare care poate merge până la totala desemantizare şi deformare, ca în versurile transcrise de Bibicescu (p. 240, 241), referitoare la Irod:

„O ! cel domnirelui de-mpărat
Trei şanchiri că şi-au mânat ..."

sau:

„Cel Domn mirelui ca de-mpărat...
Grele oşti şi-o rădicat".

Bucureşti, str. Gh. Brătianu nr. 3

[4] Excepţie: „Mere mirele-a vâna-re" (Beiuş; Bartók, p. 235), care ar putea fi însă şi „Mere mirel a vâna-re"!

Florentina Zgraon

DOUĂ BUCOAVNE BLĂJENE LA „ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR"

I.1. În biblioteca națională a Ungariei, cunoscută sub numele „Országos Széchényi Könyvtár"[1], se află câte un exemplar din două ediții ale *Bucoavnei* imprimate la Blaj, în anii 1777, respectiv 1793. Cu privire la ediția din 1777, înregistrată în literatura de specialitate, interesul filologilor poate fi oarecum redus, dar am considerat că existența unui exemplar complet și conservat în stare foarte bună în renumita bibliotecă budapestană trebuie remarcată. În schimb, ediția din 1793 nu a fost nici măcar semnalată până în prezent, cel puțin după informația noastră actuală.

2. În contribuția de față ne propunem o descriere bibliografică a celor două exemplare, precum și raportarea ediției din 1793 la cea din 1777, prin asemănări și deosebiri, ceea ce ne îndreptățește, cum vom arăta mai jos, să o includem pe cea necunoscută până acum în seria bucoavnelor de tip tradițional.

II.1. Literatura didactică nu se bucură întotdeauna de o atenție specială în lucrări de sinteză consacrate secolului al XVIII-lea, nici măcar atunci când ele se referă exclusiv la teritoriul transilvan[2]. Alteori, chiar lucrări destinate învățământului nu acordă spațiu manualelor școlare[3]. Când bucoavnele își găsesc un loc în lucrări științifice relativ recente și de mare amploare, referințele sunt sumare; dintre cele care ne interesează aici, este menționată doar ediția din 1777[4].

[1] În cele ce urmează: OSZK.

[2] N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, București, 1901: O. Densusianu, *Literatura română modernă*, ediția a II-a, București, 1925–1929; Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ediția a II-a, Sibiu, 1930; N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIII-ème siècle*, Bucarest, 1938; D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945.

[3] N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928; Ileana Bozac și Pompiliu Teodor, *Învățământul românesc din Transilvania în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea*, în *Din istoria pedagogiei românești*, vol. II, București, 1966, p. 142–170.

[4] Vezi Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, p. 310 (nota 2), 318; Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania. 1774–1805*, București, 1966, p. 101–102; *Istoria literaturii române*, I, ediția a II-a, București, 1970, p. 480; *Istoria învățământului din România*, vol. I *(de la origini până la 1821)*, București, 1983, p. 337.

LR, XLVI, nr. 1–3, p. 223–229, București, 1997

2. *Bucoavna* tipărită la Blaj în 1777 a fost semnalată în 1910 de către autorii *Bibliografiei românești vechi*, sub cota 401, pe baza unui exemplar incomplet, care se afla la acea dată în Blaj, în „biblioteca canonicului I. M. Moldovanu"[5]. După reproducerea integrală a foii de titlu, cu caractere chirilice, apare o descriere foarte sumară („in -8° de preste 19 foi nepaginate, 21 rânduri pe pagină. În dosul titlului este: «Rugăciunea Sfântului Maxim înaintea cetanii»" – sic !), urmată de indicarea parțială a cuprinsului, limitată la prima parte a bucoavnei propriu-zise[6].

În 1915 Gavril Precup pune în relație directă *Bucoavna* blăjeană din 1777 cu cea imprimată la Cluj în 1744, care este, la rândul ei, raportată la cea mai veche bucoavnă în limba română, tipărită la Bălgrad în 1699[7]. Descrierea lui Gavril Precup este făcută pe baza aceluiași exemplar incomplet din biblioteca lui I. M. Moldovanu[8], numai că probabil acesta s-a deteriorat între timp și mai mult, căci are, la această dată, numai 17 file, față de cele 19 anunțate în BRV: „Bucoavna are 17 foi nepaginate. Nu e completă, lipsesc foi la p. 6, pag. 10, pag. 14 și pag. 32. La sfârșit e întreagă"[9]. Profesorul Gavril Precup ne oferă o descriere destul de minuțioasă: redă integral foaia de titlu și rugăciunea de pe verso-ul acesteia, prezintă în amănunt cuprinsul (cu lipsuri datorate pierderii unor file), dar nu neglijează nici „ornamentica" tipăriturii și nici unele considerații privind realizarea ei lingvistică[10].

În lucrarea sa din 1916, cea dintâi consacrată literaturii didactice românești, O. Ghibu[11] insistă asupra faptului că *Bucoavna* din 1777, ca și celelalte imprimate la Blaj, reflectă tradiția ortodoxă, „pe urmele bucoavnelor bisericești de mai înainte", anume „pe urmele celei de la 1699 și a celei de la 1744, cu anumite modificări făcute poate că de însuși tipograful"[12]. La acea dată cu siguranță nu a cunoscut direct ediția din 1777: se afla „pribeag la București"[13] și a putut da o descriere a ei pe baza lucrării lui Gavril Precup[14], despre care aflăm că a fost realizată „la rugarea"[15] sa. De altfel, comparând extrasele publicate de cei doi autori, chiar

[5] Vezi I. Bianu, N. Hodoș, *Bibliografia românească veche. 1508–1830,* București, vol. II, 1910, p. 219 (în cele ce urmează: BRV).

[6] *Ibidem.*

[7] Vezi Gavril Precup, *Două bucoavne,* în „Unirea. Foaie bisericească – politică", Blaj, XXV, 1915, nr. 114–116.

[8] *Ibidem,* nr. 114 („Din vraful de cărți vechi ce mi-a hărăzit ținem să relevăm două bucoavne din veacul al 18-lea" – este vorba de edițiile din 1744 și 1777).

[9] *Ibidem,* nr. 115.

[10] *Ibidem,* nr. 115–116.

[11] Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești.* I. *Bucoavnele, cu 34 ilustrațiuni.* II. *Abecedarele din Transilvania, cu 14 ilustrațiuni.* III. *Cărți de cetire din Transilvania, cu 5 ilustrațiuni,* București, 1916; vom cita după ediția a doua a cărții, îngrijită de Octav Păun, cu tabel cronologic, studiu introductiv, note și comentarii de V. Popeangă (București, 1975), întrucât aceasta conține și un *Adaos* al autorului (pentru bucoavne: p. 247–258).

[12] *Ibidem,* p. 51–53.

[13] *Ibidem,* p. 247.

[14] Vezi *supra,* nota 7.

[15] O. Ghibu, *op. cit.*, p. 39 (aici despre bucoavna clujeană din 1744, dar Gavril Precup descrie un exemplar al cărții din 1744 și unul al celei din 1777, ambele provenind din biblioteca lui I. M. Moldovanu – vezi și BRV II, p. 79, 219).

dacă ele provin doar din expunerea sumarului cărții, observăm erori comune[16]. Transcrierea în general este deficitară. În cazul foii de titlu, O. Ghibu pare să fi consultat și BRV, II, p. 219.

În contribuții ulterioare datate 1944 și 1966 sunt semnalate[17] ori chiar acceptate[18] opiniile exprimate de Gavril Precup și O. Ghibu, fără referiri la starea exemplarelor păstrate sau la depozite.

3. Nu cunoaștem în ce depozit se păstrează astăzi exemplarul aflat în 1910 în biblioteca marelui bibliofil I. M. Moldovanu și trecut apoi în custodia lui Gavril Precup, pe baza căruia s-a scris literatura prezentată mai sus. S-ar părea că O. Ghibu a cunoscut totuși, mult după publicarea cărții sale, un exemplar al tipăriturii din 1777, amintit în *Adaosul* inclus în cea de-a doua ediție (1975): „Biblioteca Bruckenthal II. W. K."[19]. Catalogul Bibliotecii Muzeului Brukenthal înregistrează un exemplar al bucoavnei blăjene din 1777, dar nu indică această cotă: este un „exemplar complet, având 24 f. nenumerotate", care provine din „fondul vechi al Bibliotecii Brukenthal" și are nr. inv. 66.645[20]. (Cu privire la fondul vechi de carte, observăm că „Biblioteca Brukenthal a fost deschisă pentru public în 1817 cu 15.972 de cărți"[21].) Există două exemplare ale ediției din 1777 la Brukenthal ? Sau, încă o dată, O. Ghibu s-a bazat pe o informație mediată ? Este mult mai probabil, mai ales că cele câteva segmente ilustrative selectate din *Simbolul credinței* reflectă și de această dată o transcriere inexactă[22].

III.1. *Bucoavna* imprimată la Blaj în 1777 se păstrează și la OSZK într-un exemplar bine conservat, sub cota 324.047. Redăm integral foaia de titlu: „BUCOAVNĂ / pentru deprinderea pruncilor / la cetanie și la temeiul învățăturii creștinești *i proci*[23]./ Cu blagosloveniia Exțeleanți<i>i sa/le prealuminatului și

[16] Patru titluri de capitole succesive omise (datorită faptului că sursa lui Gavril Precup a fost un exemplar cu lipsuri): *Doaosprăzeace roduri ale Duhului Sfânt, Opt fericiri, Șapte lucruri ale milosteni<i>i care să apropie de trup, Șapte lucruri ale milosteni<i>i care să apropie la suflet* (p. [17] – [18] în exemplarul de la OSZK, cf. Gavril Precup, *op. cit.*, nr. 116, O. Ghibu, *op. cit.*, p. 52). În privința erorilor de transcriere, ne limităm la un singur exemplu, căci problema în sine nu este relevantă pentru scopul contribuției noastre: frecvent *șepte* la ambii autori în loc de *șapte*, formă care apare constant la locul corespunzător în exemplarul pe care l-am consultat la OSZK.

[17] Vezi I. Bianu, D. Simonescu, *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, București, vol. IV, 1944, p. 256.

[18] Vezi Nicolae Albu, *op. cit.*, p. 310 (nota 2); Lucia Protopopescu, *loc. cit.*

[19] O. Ghibu, *op. cit.*, p. 254.

[20] Vezi Constantin Pascu, *Cartea românească veche în biblioteca Muzeului Brukenthal*, Sibiu, 1976, p. 67–68, sub nr. de ordine 91.

[21] *Ibidem*, p. 6.

[22] Exemple: *Crez într-un; a cărui împărăție; sobornicească și apostolicească biserică* – cf. *Crez întru unul; a căruia împărăției; săbornicească și apostolească besearică* (în exemplarul văzut de noi la OSZK, locul corespunzător – p. [12] – [13]).

[23] Slav, în traducere: *și celelalte*.

prea/osfinţitului Domnului / Domn / G. Grigorie Maier, vlădicăi Fă/găraşului şi al preaînăl/ţatei chesaro-crăieştii şi apo/stoliceştii măriri sfeatnic / din lăuntru, *i proći*[23], *i proći*[23]./ Tipărită în Blaj, în tipografiia / M<ănăstirei> B <unei> Vestiri, fevruarie 16, / anii de la Hristos 1777, / de Petru Popovici Râmniceanul tip<ograf>".

Pe verso-ul acesteia apare „*Rugăciunea Sfântului Maxim înaintea cetani<i>i.* Doamne Isuse Hristoase, deşchide-mi urechile şi ochii inimii meale, ca să auz cuvintele tale şi să le înţăleg şi să fac voia ta. Nemearnic sânt eu pre pământ, nu ascunde de la mine poruncile tale. Descopere ochii miei, şi voiu socoti minunile din leagea ta".

2. Acest exemplar prezintă coperte cărămizii de carton, vechi, unite printr-un cotor de piele maro, puţin ros de cari în partea de jos. Coperta întâi exterioară prezintă în jumătatea de sus cota actuală, pe o etichetă albă, iar în partea interioară următoarele elemente: patru rânduri scrise de mână sus (r. 1, cu creionul: *L.n. 2375*; r. 2, cu cerneală neagră, şi r. 3–4, cu un creion mov neascuţit, prezintă lecţiuni oarecum incerte); în colţul din stânga sus, pe o etichetă albă încadrată, iniţialele numelor foştilor proprietari, imprimate cu maşina (T – HK. = „Todoreszku-Horváth Könyvtár"), sub care apare cifra 5900, cu cerneală neagră, reprezentând cota cărţii în biblioteca acestora; în partea de jos apare binecunoscuta ştampilă ovală încadrată în coroană de frunze a bibliofilului de origine română Iuliu Todorescu („DR. / TODORESZKU GYULA / ÉS NEJE / HORVÁTH ARANKA / KÖNYVTÁRA")[24]. Ştampila depozitului intermediar, care a adăpostit cartea înainte de a fi preluată la OSZK, simplă, ovală, cu înscrisul „A. M. N. MUZEUM / KÖNYV-/TÁRA", apare pe verso-ul foii de titlu şi pe ultima pagină a tipăriturii[25].

3. Filele au dimensiunile 16,02 × 10,05 cm. şi nu sunt numerotate. În cele ce urmează uzăm de o numerotare personală, cu litere arabe în [ ], începând cu textul propriu-zis[26].

IV.1. La OSZK se află, sub cota 323.949, un exemplar dintr-o ediţie a bucoavnei nesemnalată până acum, tipărită la Blaj în 1793. Foaia sa de titlu, nenumerotată, se prezintă astfel: „BUCOAVNĂ / pentru deprinderea la / cetanie şi la temeiul / învăţăturii creştineşti / şi cealelalte, / cu blagosloveniia prea /luminatului şi / preaosfinţitului / Domnului Domn / Ioan Bob, / prin Ţara Ardealului şi / părţile ei împreunate, / vlădichei Făgăraşului. / Tipărită în Blaj, / anii de la Hristos 1793".

[24] Prezenţa bucoavnei din 1777 în biblioteca lui Iuliu Todorescu este semnalată (fără cotă) şi în catalogul acesteia, alcătuit în 1922. Vezi Akantisz Viktor, *Dr. Todoreszku Gyula és neje Horváth Aranka Régi Magyar könyvtára az alapitó óhajtása szerint az 1919 évi december hó 4-én kelt okirat által a magy<ar> nemzeti múzeum könyvtárának adományozta*, Budapest, 1922, p. 79: „***Bucoavna*** Balázsfalva, 1777. Félbőrkötésben".

[25] În legătură cu aceste ştampile ale depozitelor, vezi şi Florentina Zgraon, *Scrieri populare româneşti într-un colligatum budapestan*, în LR, XLV, 1996, nr. 1–6, p. 91–92.

[26] Lăsând foaia de titlu nenumerotată, am procedat analogic, prin raportare la ediţia din 1793. Precizăm aici că în cele ce urmează vom folosi siglele B 1777, respectiv B 1793.

Pe verso-ul acesteia ne întâmpină, ca şi în ediţia din 1777, *Rugăciunea Sfântului Maxim înaintea cetaniei,* cu o dispunere diferită a rândurilor. Textul ei este identic în cele două ediţii, cu excepţii minore: *cetaniei* – cf. *cetani<i>i, înţeleg* – cf. *înţăleg.*

2. Acest exemplar conservă textul bucoavnei integral, dar nu prezintă coperte, nefiind nici legat, nici broşat. În noiembrie 1996, când l-am consultat, primele două file şi ultimele patru erau desprinse de corpul volumului. Găurile de cari prezente pe primele trei file şi pe ultima, mai ales în partea de jos, nu stânjenesc lectura.

3. În lipsa oricărei coperte, cota actuală este imprimată cu maşina pe o etichetă plasată direct pe foaia de titlu (stânga sus). Pe verso-ul foii de titlu apare în partea de sus, cu cerneală neagră, o cotă sau o încadrare mai veche, barată orizontal, probabil *L. lat. f. 519.* Tot aici, în partea de jos, este scrisă cu mâna cota actuală, sub două ştampile simple, ovale, identice ca mărime, care indică depozitele succesive: „HORVÁT / ISTVAN / KÖNYVTÁRÁBÓL", respectiv „A. M. N. MUZEUM / KÖNYV-/TÁRÁBÓL"[27].

4. Tipăritura este in -8^0 (16,02 × 10 cm.) şi prezintă numerotare originală cu slove chirilice, pe pagini, sus, la mijloc. Foaia de titlu, cum am anticipat, nu este numerotată. În afara acesteia apar 71 de pagini, în fapt 70, căci cifra 64 a fost omisă la numerotare.

V.1. Structura compoziţională a celor două ediţii este identică, exceptând două situaţii: a) *Însemnare pentru cum să cade a slovni slovele ce au deasupra titlă,* text care în B 1777 apare la p. [7]/18 – [9]/12, lipseşte în B 1793; b) textul comun celor două ediţii se termină la p. [46], ultima din B 1777, fără o formulă consacrată de încheiere, respectiv la p. 57 în B 1793; nici aici nu apare un enunţ de final, ci doar grafemul-custos în dreapta jos, după vinietă, iar p. 58–71 sunt ocupate cu *Învăţătură creştinească,* text care nu apare în B 1777; la p. 71 întâlnim formula obişnuită *Sfârşit şi lui Dumnezeu mărire.*

2. În oarecare măsură am anticipat faptul că cele două ediţii ale bucoavnei blăjene pot fi raportate una la cealaltă, ca, de exemplu, în cazul rugăciunii de pe verso-ul foii de titlu[28]. Comparaţia se poate relua şi pentru textul propriu-zis al lucrării:

„Fapta nădejdii

Nădăjduiesc că tu, unul Dumnezeu, ajutoriul mieu, prin Isus Hristos şi vredniciia faptelor lui, vei fi milostiv mie, păcătosului, şi vei ierta toate păcatele meale. Nădăjduiesc că-mi vei da dar şi ajutoriu spre înfrânarea ispitelor şi sporirea faptelor bune. Nădăjduiesc că-mi vei da ajutoriu a vieţui în darul tău până la sfârşitul vieţii meale, şi după aceasta viiaţa de veaci, ca să mă veselesc cu tine,

[27] Pentru ultima dintre acestea vezi şi *supra,* nota 25.

[28] Vezi *supra,* p. 226 (III. 1), respectiv p. 227 (IV. 1).

Domnul mieu, pentru că tu aceastea, o, Dumnezeule, cela ce eşti preaputearnic, preacredincios şi preamilostiv, ni le-ai făgăduit".

B 1777, p. [25] = B 1793, p. 29–30

3. În enunţul *A ruga Dumnezeu pentru cei vii şi cei morţi* (B 1777, p. [19], respectiv B 1793, p. 21) remarcăm o eroare comună, anume lipsa prepoziţiei *pre* ca marcă a cazului acuzativ cu funcţia de complement direct (nume de persoană)[29].

VI. În cele ce urmează vom evidenţia deosebirile dintre cele două ediţii, la nivel grafic, fonetic, morfologic, sintactic (pentru simplificarea trimiterilor, renunţăm la siglele B 1777 şi B 1793, indicând numai paginile, ştiut fiind că cifra în [ ] se referă la B 1777, iar cea fără [ ] la B 1793 – vezi *supra*, **III.3.**):

1. cuvinte slavone / traduse: *i proči* [38], [38] – *şi cealelalte* 47, 47; cf. şi [9]/15-[10]/1 – 9/2-8;
2. cuvinte abreviate / desfăşurate: *dh̃ul* [10] – *du-hul* 10; *sf̃n-te* [10] – *sfin-te* 10;
3. mici diferenţe la culegerea slovelor chirilice: νψ [1] – ψν 1 etc.; corecturi sau noi erori, în cazul exemplificării despărţirii în silabe: *to-te, vi-sti-iariu-l, dă-tă-to-riule* [10] – *to-ate, vi-stiia-riul, dă-tă-to-riu-le* 10; *vinde-că* [11] – *vin-de-că* 11; *veaci* [11] – *vea-ci* 11 (neart.) etc.;
4. *e / ă, ęa / a*, în funcţie de timbrul moale / dur al consoanei precedente: a) *s, z, ţ: însămnează* [44] – *însemnează* 55; *însătoşază* [17] – *însetoşază* 19; *înţăleg* – *înţeleg* (verso-ul foilor de titlu); *zăciuiala* [15] – *zeciuiala* 17; cf. *ţe-au făcut* [23] – *ţ-au făcut* 27; *ţe-ai socotit* [28] – *ţ-ai socotit* 34; b) *ş, j: mişelul* [29] – *mişălul* 35; *slujaşte* [35], [35] – *slujeaşte* 43, 43; c) *r: întră* (prep.) [6], [44] – *între* 7, 54;
5. alte situaţii în care *e* alternează cu *ă:* a) *să mulţemim* [34], *nemulţemitoriul* [27] – *să mulţămim* 41, *nemulţămitoriul* 32; b) *nebeuţi* 41 – *nebăuţi* [33]; c) *ne-ar vedi, a vedi* 39 – *ne-ar vădi, a vădi* [32];
6. *e / i* în *sfintei besearici* [15] – *sfintei beseareci* 17; *beserecească* [43] – *besericească* 53;
7. *ęa(ia)* final păstrat / trecut la *e (ie): liturghiia* [15] – *liturghie* 16 (*să asculţi* ~); *acealea* [31] – *aceale* 37 (~ *le dobândim toate*); vezi şi *acealea* [32] – *aceale* 39 (~ *păcate a le ispovedui*); cf. *aceaste* [25] – *aceastea* 29 (~ *toate mi le-ai descoperit*);
8. *i* conservat / sincopat în *direptatea* [16] – *dreptatea* 18;
9. alternanţe consonantice: *slovele glavişnoare* [1] – *slovele glavijnoare* 1; *simvolul credinţii* [12] – *simbolul credinţii* 13; *balzam* [37] – *balsam* 45;
10. desinenţa *-i<i>i / -iei* la genitiv-dativ singular în cazul substantivelor feminine terminate în *-ie: cetani<i>i* – *cetaniei* (verso-ul foilor de titlu), *ortografi<i>i* [9] – *ortografiei* 9, *spăseni<i>i* [20] – *spăseniei* 23, *materi<i>i* [38] – *materiei* 47 etc.;

[29] Pentru o sinteză a opiniilor privind acuzativul cu şi fără *pre* în româna veche, vezi Florentina Zgraon, *Textele complementare şi manierismul sintactic în limba secolului al XVI-lea*, în LR, XXXI, 1982, nr. 3, p. 227–229. Ni se pare puţin probabil ca la sfârşitul secolului al XVIII-lea acest fenomen sintactic să poată fi socotit real, atâta vreme cât încă din secolul al XVI-lea era în regres.

11. articulat / nearticulat: *neglasnicile* [1] – *neglasnice* 2; *slujitoriul* [43] – *slujitoriu* 54; cf. *lucru, slujitoriu* [35] – *lucrul, slujitoriul* 43; *priimitoriu* [35], [39] – *priimitoriul* 43, 47;
12. singular înlocuit cu plural: *blândeaţea* [17] – *blândeaţele* 19;
13. pronumele relativ: *carele* [38] – *care* 47;
14. forma auxiliarului pentru viitor: *oiu fi* [27] – *voiu fi* 33;
15. schimbarea topicii, pentru claritatea contextului: *Slujitoriul iaste care sfinţeaşte, preotul* [38] – *Slujitoriul care sfinţeaşte iaste preotul* 47;
16. omisiuni: a) un capitol: *Însemnare pentru cum să cade a slovni slovele ce au deasupra titlă* ([7]/18–[9]/12) nu apare în ediţia din 1793 – vezi şi *supra,* **V.1.** a.; b) un segment: *stă-pâ-ne iar-tă fă-ră de le-gi-le noa-stre* ([11]) lipseşte în bucoavna din 1793, cf. p. 11; c) cuvinte scurte (articol posesiv genitival, forme neaccentuate ale pronumelui personal, conjuncţii): *iert tuturor şi pre toţi* [26] – *iert tuturor, pre toţi* 31; *toate le ştie şi le veade* [31] – *toate ştie şi le veade* 38; cf. şi *veacinica a noastră perire* [31] – *veacinica noastră perire* 38 etc.;
17. adaosuri: a) text independent: *Învăţătură creştinească* (p. 58–71 în ediţia din 1793) – vezi şi *supra,* **V.1.** b.; b) cuvinte: *glasnice* [1] – *slovele glasnice* 1; *să nu râvneşti nici un lucru de-aproapelui tău* [14] – *să nu râvneşti nici un lucru a de-aproapelui tău* 16; *ca să ajute* [44] – *şi ca să ajute* 55.

VII.1. Pe baza celor de mai sus, ne apare ca evidentă relaţia de dependenţă între cele două ediţii ale bucoavnei de la Blaj: asemănări incontestabile şi deosebiri minore, în limitele modificărilor obişnuite dintr-o „altă ediţie" a oricărei lucrări. B 1793 se află în raport de filiaţie directă cu B 1777, plasându-se, prin aceasta, în seria bucoavnelor tradiţionale de orientare ortodoxă de la finele veacului al XVIII-lea, când începuseră deja să apară manuale de tip imperial, cu text multilingv şi conţinut preponderent laic, specific culturii moderne ce se afirmă în epoca Luminilor.

2. Ediţia din 1793 a bucoavnei blăjene s-ar putea să nu fie singura care a aşteptat introducerea sa în circuitul ştiinţific. Cercetători ai acestui domeniu, anume O. Ghibu şi Lucia Protopopescu, referindu-se la intervale diferite, 1777–1823, respectiv 1783–1796, au avansat ipoteza că la Blaj au fost tipărite şi alte bucoavne: „ele însă nu ni s-au păstrat, şi nici amintirea lor nu se găseşte nicăieri"[30].

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[30] O. Ghibu, *op. cit.*, p. 85; vezi şi Lucia Protopopescu, *op. cit.*, p. 118.

LIMBA ROMÂNĂ

Calea 13 Septembrie nr. 13
R–76100 Bucureşti 5
ROMÂNIA

Founded in 1952
6 issues every year

Editor in Chief: I. Coteanu

Assistant Editor: Mioara Avram

Associate Editors:

Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Gh. Chivu, Ion Gheţie, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Laura Vasiliu, Rodica Zafiu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language: grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology, articles in general linguistics, commentaires, opinions on usage, notes and reviews. The journal also publishes review articles, bibliographical notes, chronicles. The journal also publishes annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in Romania.

Editorial address: Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Calea 13 Septembrie nr. 13, RO–76100, Bucureşti 5, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to: RODIPET S.A., Piaţa Presei Libere nr. 1, Sector 1, P.O. Box 33–57, Fax (401) 222 64 07, Tel. (401) 618 51 03, 222 41 26, Bucureşti; ORION PRESS INTERNATIONAL S.R.L., Şos. Olteniţei 35–37, Sector 4, P.O. Box 61–170, Fax (401) 312 24 25, (401) 634 71 45, Tel. (401) 634 63 45, Bucureşti, România.

LIMBA ROMÂNĂ

Revista "Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie.

Revista publică în nr. 4-6 bibliografia anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sunt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare dactilografiate la două rânduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hârtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi gactilografiată pe o pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R-76117 București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția: IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR)**, serie nouă, tom. XI, partea a 2-a, litera **T (t - tocăliță)**, 1982, p. 1- 376; tom. XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna - twist)**, 1983, p. 377-764; tom. VIII, partea a 5-a, litera **P (presin - puzzolană)**, 1984, p. 1343-1866; tom. X, partea 1, litera **S (s - sclabuc)**, 1986, p. 1-400; tom. X, partea a 2-a, litera **S (scladă - semînțărie)**, 1987, p. 401-704; tom. X, partea a 3-a, litera **S (semn - sîveică)**, 1990, p. 705-1042; tom. X, partea a 4-a, litera **S (slab - sponghios)**, 1992, p. 1043-1412; tom. X, partea a 5-a, litera **S (spongiar - swing)**, 1994, p. 1413-2150; tom. XII, litera **Ţ**, 1994, 240 p.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ "ALEXANDRU PHILIPPIDE" - IAȘI. **Tezaurul toponimic al României. Moldova. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772-1988**, vol. I, partea 1, 1991, 828 p.; vol. I, partea a 2-a, 1992, 1703 p. + 16 hărți.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere**, vol. I, 1987, LVIII + 476 p.; vol. II, 1992, XLVII + 534 p.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți**, 1990, 168 p.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română**, 1990, 248 p.

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească**, 1990, 184 p.

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii**, 1992, 114 p.

*** **Codex Sturdzanus**. Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, 1993, 522 p.

H. MIHĂESCU, **La romanité dans le sud-est de l'Europe**, 1993, 600 p.

*** **Crestomația limbii române vechi.** Vol. I (**1521-1639**), coordonator Al. Mareș, 1994, 246 p.

SEXTIL PUȘCARIU, **Limba Română**, vol. II, **Rostirea**, 1994, 476 p. + 53 hărți lingvistice.

ION GHEȚIE, **Introducere în dialectologia istorică românească**, 1994, 176 p.

EMANUEL VASILIU, **Elemente de filosofie a limbajului**, 1995, 132 p.

*** **Limba română și varietățile ei locale**, 1995, 136 p.

ION GHEȚIE (coordonator), **Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)**, 1997, 492 p.

Adresa depozitului Editurii Academiei Române:
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București

ISSN-0025-3523

LR, XLVI, nr. 1-3, p. 1-230, București, 1997

SAB PROD 95 SRL | 42200 | **Lei 36 000**

BIBLIOTECA „ASTRA"
SIBIU

II 5492
-5091

ACADEMIA ROMÂNĂ
SECȚIA DE FILOLOGIE ŞI LITERATURĂ

LIMBA ROMÂNĂ

XLVI

APARE DE 6 ORI PE AN

1-IUL 2001

DIN CUPRINS:

• ION GHEȚIE, Tudor Vianu la Institutul de Lingvistică din Bucureşti • ANA-MARIA BARBU, Gramatici categoriale. Studiu comparativ cu gramaticile de constituenți • CĂTĂLINA MĂRĂNDUC, Teste asupra corectitudinii textului • ADRIAN MATEESCU, Discursul publicitar (analiză textuală) • ION ŞTEFAN, Note etimologice • BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, **39**, 1996) de ION DĂNĂILĂ şi ELEONORA POPA •

4-6/1997

JJ801

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

COMITETUL DE REDACȚIE

Acad. I. COTEANU – redactor-şef
MIOARA AVRAM – redactor-şef adjunct
GH. BOLOCAN
GR. BRÂNCUŞ
GH. CHIVU
ION GHEȚIE
VALERIA GUȚU ROMALO
THEODOR HRISTEA
MARIUS SALA
Membru corespondent al Academiei Române
LAURA VASILIU
RODICA ZAFIU

Apare de 6 ori pe an.

Pentru a vă asigura colecția completă şi primirea la timp a revistei, apelați la serviciile de abonamente prin oficiile poştale şi factorii poştali.

În țară, revista se poate procura prin poştă, pe bază de abonament la: RODIPET S.A., Piața Presei Libere, nr. 1, Sector 1, P.O. Box 33–57, Fax (401) 222 64 07, Tel. (401) 618 51 03, (401) 222 41 26, Bucureşti; ORION PRESS IMPEX 2000, P.O. BOX 77–19,Tel. (401)653 79 85, Fax (401) 324 06 38; Bucureşti 3, AMCO PRESS S.R.L., Bd. Nicolae Grigorescu nr. 29 A, ap. 66, Sector 3, P.O. Box 57–88, Fax (401) 312 51 09, Tel. (401) 643 93 90, (401) 312 51 09, Bucureşti.

Manuscrisele, cărțile şi revistele pentru schimb, precum şi orice corespondență se pot trimite pe adresa comitetului de redacție al revistei „Limba română".

La revue „Limba română" paraît 6 fois par an.

Toute commande de l'étranger pour les travaux parus aux Éditions de l'Académie Roumaine sera adressée à: RODIPET S.A., Piața Presei Libere, nr. 1, Sector 1, P.O. Box 33–57, Fax (401) 222 64 07, Tel. (401) 618 51 03, (401) 222 41 26, Bucureşti, România; ORION PRESS IMPEX 2000, P.O. BOX 77–19, Tel. 653 79 85, Fax (401) 324 06 38, Bucureşti 3, România.

Adresa redacției:
Calea 13 Septembrie nr. 13
R–76 100 Bucureşti
Tel. 410 32 00, 410 38 46, int. 2311

© EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13
R–76 117 Bucureşti
Tel. 410 32 00, 410 38 46, int. 2119

L I M B A R O M Â N Ă

0 - DEC. 2014

Anul XLVI 1997 Nr. 4 – 6
iulie – decembrie

SUMAR

ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

ION GHEŢIE, Tudor Vianu la Institutul de Lingvistică din Bucureşti 235

LINGVISTICĂ GENERALĂ

ANA-MARIA BARBU, Gramatici categoriale. Studiu comparativ cu gramaticile de constituenţi 239

CULTURĂ ŞI LIMBĂ

CĂTĂLINA MĂRĂNDUC, Teste asupra corectitudinii textului 253
ADRIAN MATEESCU, Discursul publicitar (analiză textuală) 273

VIAŢA CUVINTELOR

EMIL VRABIE, Etimologia cuvântului *minge* 277
IULIA MĂRGĂRIT, *Moroghină / boroghină / zoborină* 280
ION ŞTEFAN, Note etimologice 284

FILOLOGIE

ALEXANDRU MAREŞ, O copie din 1625 a *Cazaniei a II-a* coresiene 287
MAGDALENA GEORGESCU, Un act de întărire inedit redactat de Şerban Cantacuzino.. . 298
N. A. URSU, Cine este ieromonahul Cozma Vlahul de la mitropolia din Iaşi, diortositor şi traducător în anii 1748–1754 ? 300

DISCUŢII

ION GHEŢIE şi AL. MAREŞ, În jurul unei recenzii consacrate lucrării *Diaconul Coresi şi izbânda scrisului în limba română* 315

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 233–526, Bucureşti, 1997

J7801

ONOMASTICĂ

ADRIAN REZEANU şi FILOFTEIA MODORAN, Categoria „toponim aparent" în urbanonimie 319
MARIA DOBRE, Note de toponimie muntenească. Aspecte lexicale şi etimologice 326

RECENZII

CRISTIAN NIŢULESCU, *Lexicon al greşelilor de limba română,* Bucureşti, Editura Junior, 1996 (Vera Năstase), p. 331 ; VIRGIL NESTORESCU, *Românii timoceni din Bulgaria,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996 (Magdalena Georgescu), p. 332; ADRIAN-PAUL ILIESCU, MIHAELA MIROIU, ADRIAN MIROIU, *Filosofie. Pentru licee şi şcoli normale,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., 1996 (Mariana Neţ), p. 335; DOINA DASCĂLU, *Dicţionar de pleonasme,* Bucureşti, Editura Vox, 1997 (Vera Năstase), p. 337; CĂTĂLINA-IOANA VĂTĂŞESCU, *Vocabularul de origine latină în limba albaneză în comparaţie cu româna,* Bucureşti, Institutul de Tracologie, 1997 (Nicolae Saramandu), p. 338.

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ (BRL, **39,** 1996) de ION DĂNĂILĂ şi ELEONORA POPA 343

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1997 505

INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1997 (Vera Năstase şi Nicoleta Mihai) 509

Ion Gheţie

TUDOR VIANU LA INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

Chemat în 1955 la Institutul de Lingvistică din Bucureşti de fostul meu profesor Dimitrie Macrea, nu mă aşteptam să-l întâlnesc printre colaboratorii acestui for ştiinţific pe Tudor Vianu. Firește, îi cunoşteam activitatea şi, în parte, opera. Lucrările sale privitoare la Hegel şi I. Barbu, apoi *Estetica* şi *Arta prozatorilor români* îmi trecuseră prin mâini, ba pe cea din urmă o citisem „din doască în doască". Nu ştiam pe atunci că, în urmă cu câţiva ani, în vremuri de restrişte, când fusese îndepărtat, temporar, de la catedră, Tudor Vianu lucrase ca redactor la *Dicţionarul limbii române literare contemporane.* Ştiam, de asemenea, prea puţin despre interesul cu care profesorul se aplecase în ultimul timp asupra chestiunilor de stilistică literară, din care aveau să ia naştere lucrările *Probleme de stil şi artă literară* (1955) şi *Problemele metaforei şi alte studii de stilistică* (1957).

În 1955, Tudor Vianu conducea la Institutul de Lingvistică un cerc de limbă literară şi stilistică. Colaboratorii restrânsului colectiv urmăreau să elaboreze mai multe volume de *Contribuţii,* care să stea la baza unei *Istorii a limbii române literare în secolul al XIX-lea.* Primul volum fusese terminat şi aştepta publicarea la Editura Academiei.

Cercul mai sus amintit îi cuprindea, din rândul colaboratorilor institutului, printre alţii, pe Gheorghe Bulgăr, Dina Căplescu, Luiza Seche, Mircea Seche şi Flora Şuteu. Erau prezente, de asemenea, cadre didactice de la Universitate, dintre care un loc aparte îl ocupau Boris Cazacu şi Alexandru Niculescu. Discutând cu noii mei colegi, am aflat că elaborarea celui de al doilea volum de *Contribuţii* avea să constituie obiectul unei şedinţe ce urma să se ţină, dacă-mi aduc bine aminte, la sfârşitul lunii mai 1955. Deşi interesul meu pentru problemele studierii limbii literare şi stilului se aflau abia la început, n-am ezitat să mă prezint la şedinţa sus-amintită şi să mă înscriu, ilustru necunoscut, în sumarul volumului cu o contribuţie despre limba şi stilul lui Nicolae Filimon. Cu acest prilej l-am cunoscut pe cel ce, timp de zece ani, avea să-mi devină maestru şi îndrumător.

În perioada aceea, Tudor Vianu se apropia de şaizeci de ani. Potrivit de statură, acuzând o anumită corpolenţă, ca unul căruia nu-i displăcea *la bonne chère,* îmbrăcat sobru, cu gulere impecabile, se distingea prin eleganţa

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 235–238, Bucureşti, 1997

vestimentației, lipsită însă de orice ostentație. Avea o privire aparent distantă, i-ai fi putut spune chiar visătoare, care părea să nu acorde importanță lumii din jur, dar care nu pierdea totuși din vedere nici un amănunt vrednic de a fi reținut. Aflând că mi-am făcut studiile la Cluj, m-a întrebat dacă îl numărasem printre dascălii mei pe D. Popovici, dispărut dintre noi cu câțiva ani în urmă. Da, îl avusesem profesor de literatură română modernă două semestre. „ – Păcat că s-a dus atât de repede", a comentat el, ca să adauge apoi: „A fost cel mai de seamă istoric literar pe care l-am avut".

Activitatea cercului de limbă literară și stilistică consta pe atunci în ședințe în care autorii își prezentau lucrările. Expunerile erau urmate întotdeauna de discuții, care se întindeau pe durata a două sau chiar a trei ceasuri. Profesorul ne lăsa să ne înfățișăm părerile în deplină libertate, fără a interveni. Își rezerva însă întotdeauna ultimul cuvânt, o sinteză a celor discutate până atunci și totodată o sentință strâns argumentată. Ceea ce caracteriza luările sale de cuvânt era cântărirea atentă a afirmațiilor, ocolind întotdeauna opiniile hazardate, cu alte cuvinte spiritul de moderație, echilibrul. Nu rostea niciodată ditirambi, oricât de realizată ar fi fost lucrarea, dar nici nu respingea încercările mai puțin izbutite, prin sentințe fără apel, mai ales când veneau din partea unor începători. Îmi amintesc discuțiile ce au însoțit studiul meu asupra lui Filimon. „Insistă", m-a sfătuit el, „asupra orientării generale a stilului lui Filimon. Ce-ai zice de un articol, pe care îl poți face acum sau în viitor, despre *Clasicism, romantism și realism în stilul lui Nicolae Filimon*? Ar fi ceva nou".

Pe lângă discutarea lucrărilor închinate limbii scriitorilor din secolul al XIX-lea, profesorul a inaugurat, cam tot în vremea aceea, o serie de expuneri (conferințe ar fi un termen pretențios) consacrate noțiunilor de stil și de stilistică, așa cum au evoluat ele de-a lungul timpului, din antichitate până în zilele noastre. Abia acum am realizat în deplinătatea lor amploarea și profunzimea cunoștințelor lui Tudor Vianu, care se mișca nestingherit printre cele mai aride și specializate probleme. Opiniile noastre adăugau prea puțin la expunerea maestrului, de pe urma căreia rămâneam cu toții câștigați.

La jumătatea lui 1957 cele două dicționare la care lucra majoritatea cercetătorilor din institut au fost încheiate, ceva mai devreme decât se prevăzuse. Se punea problema introducerii unor noi teme în planul de cercetări. Profesorul ne-a propus, nouă și directorului D. Macrea, două subiecte de amploare ce se legau direct de preocupările cercului nostru: un dicționar al limbii lui Eminescu și o bibliografie a lucrărilor de limbă literară din secolul al XIX-lea. Propunerea a fost întâmpinată mai mult decât favorabil, cele două teme fiind introduse în planul de cercetări pe 1958. În același timp, seria de *Contribuții la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea* își continua apariția (vol. II, 1958, vol. III, 1962).

Nu încape îndoială că anii 1957–1960 au fost anii de glorie ai cercului ce grupa mănunchiul de cercetători strânși în jurul lui Tudor Vianu. Colegilor

din cadrul institutului, amintiți în cele de mai sus, li s-au adăugat nume cunoscute (uneori celebre) în mișcarea științifică a timpului. Mă gândesc la Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Ion Crețu, Cornel Regman, Ion Dumitrescu. Între timp maestrul nostru fusese ales membru titular al Academiei, director general al Bibliotecii înaltului for de cultură și secretar general al comisiei naționale UNESCO. Cu toate că era copleșit de noile însărcinări primite, profesorul găsea timp să vină cât mai des printre noi, se interesa de progresul lucrărilor noastre, lua parte la ședințe. Activitatea noastră din anii aceia nu s-a redus la elaborarea celor două lucrări. Au continuat discuțiile și comunicările acoperind o arie din ce în ce mai largă de preocupări, care îmbrățișau limba literară, filologia, stilistica și istoria literaturii. Un loc aparte în rândul reuniunilor cercului îl ocupau impresiile pe care Tudor Vianu ținea să ni le împărtășească cu privire la locurile pe care le vizita în calitate de conducător al delegațiilor românești pe linie de UNESCO (Franța, Italia, India și altele).

Din păcate, vremurile nu erau de partea noastră (am în vedere anii 1958–1960). Abia închegat, colectivul nostru avea să se destrame. Criza financiară a redus la jumătate normele unora dintre colaboratori, remunerați din fondul nescriptic. S-au mulțumit toți cu mai puțin, iar activitatea lor a continuat în 1959 și o parte a anului 1960. După aceea, rând pe rând, Șerban Cioculescu, Ion Crețu, Ion Dumitrescu și Cornel Regman au fost siliți să ne părăsească. Dintre toți cel mai lovit avea să fie Vladimir Streinu, arestat din motive politice și întemnițat timp de trei ani, alături de (între alții) C. Noica și D. Pillat. Echipele de redactori au trebuit să se reorganizeze. Redactarea propriu-zisă a *Dicționarului* a fost încredințată lui Gheorghe Bulgăr, Florei Șuteu, Luizei Seche și mie. *Bibliografia,* ajunsă la 1848, a fost continuată de Luiza și Mircea Seche. Însuși maestrul nostru avea din ce în ce mai puțin timp pe care să ni-l pună la dispoziție. Pe lângă ocupațiile de care am amintit, intervenise și boala de inimă ce avea să ni-l răpească în 1964. *Dicționarul Eminescu,* început de noua echipă în 1960, fusese terminat într-o primă formă în 1962, când ne-a părăsit Gheorghe Bulgăr, numit conferențiar la Universitate. I-am luat locul de secretar al colectivului și, fără a ne poticni, am trecut îndată tuspatru la revizia lucrării. Încetul cu încetul, dicționarul primea formă definitivă în urma unor numeroase și laborioase discuții. O dată pe lună îl vizitam pe profesor în cabinetul său de la Biblioteca Academiei, cu trei-patru manuscrise subsuoară. Mă primea întotdeauna cu amenitate, se interesa de activitatea noastră și-mi înmâna manuscrisele pe care tocmai le citise.

De fiecare dată îl găseam adâncit în gânduri, cu cuta săpată între sprâncene. Relațiile sale cu Institutul nu erau la fel de bune ca înainte. De curând, unul din lingviștii cei mai cunoscuți, deținând un post de conducere în institut, pusese sub semnul întrebării posibilitatea ca o stilistică a textelor literare să fie realizată prin mijloace lingvistice. El sugera că ceea ce realizase

Tudor Vianu era literatură, şi nu lingvistică. Cum singur avea să recunoască, indirect, mai târziu, afirmația nu corespundea adevărului. Intervenise apoi şi conferința lui R. Jakobson, din 1959. Marele lingvist afirmase cu acel prilej că a învățat româneşte anume ca să poată cunoaşte direct lucrările lui Vianu consacrate stilisticii limbii române. Lucrările lui Vianu şi nu altele... *Inde irae...*

Aşa se face că în primăvara lui 1964, aflându-mă în biroul său de la Bibliotecă, profesorul m-a informat, nu fără amărăciune, că, odată încheiată revizia *Dicționarului,* va înceta definitiv colaborarea cu Institutul de Lingvistică. Am plecat pe gânduri sub impresia cuvintelor sale. Încă şapte-opt luni, poate un an şi totul va lua sfârşit. Nu ştiam pe atunci că relațiile se vor rupe mai devreme, încă în primăvara aceea. Câteva săptămâni mai târziu aflam despre moartea neaşteptată a celui ce ne fusese îndrumător şi prieten.

Ca o obligație morală față de cel plecat dintre noi, am terminat *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu* şi *Bibliografia analitică a limbii române literare. 1780–1866.* Ele aveau să vadă lumina tiparului în 1968, respectiv în 1972. Marile lucrări inițiate şi conduse de Tudor Vianu se aflau, în sfârşit, în mâinile cititorilor. Cei rămaşi în colectiv au început o nouă muncă în cadrul sectorului de limbă literară şi filologie, înființat în 1967, la trei ani după moartea lui, dar al cărui adevărat întemeietor şi patron a continuat să fie şi este şi în prezent marele nostru dascăl, Tudor Vianu.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Ana-Maria Barbu

GRAMATICI CATEGORIALE
Studiu comparativ cu gramaticile de constituenți

Acest articol își propune să prezinte unul dintre cele mai importante tipuri de gramatică din lingvistica modernă, cel al g r a m a t i c i i c a t e g o r i a l e. În prima secțiune sunt definite conceptul de gramatică în accepțiune modernă și structura comună oricărui tip de gramatică. Pe această structură este prezentată în secțiunea următoare gramatica de constituenți, care este, de fapt, o generalizare a gramaticii constituenților imediați. Pentru că acest tip de gramatică cunoaște numeroase descrieri în literatura de specialitate românească, el este luat ca element de comparație – presupunem, familiar – pentru ceea ce constituie prezentarea propriu-zisă a gramaticii categoriale, făcută în secțiunea a treia. Articolul se încheie cu o secțiune în care sunt punctate asemănările și deosebirile dintre cele două tipuri de gramatici descrise pe parcurs.

1. GRAMATICĂ

În lingvistica modernă, prin g r a m a t i c ă se înțelege un „mecanism" capabil să producă sau să „recunoască" fragmente dintr-un limbaj. Dacă acest limbaj este, de pildă, una dintre limbile naturale, „mecanismul" sau *gramatica* asociază fiecărui o b i e c t l i n g v i s t i c (i.e. cuvinte, sintagme, propoziții sau chiar foneme și morfeme din limba respectivă) câte o reprezentare formalizată, adică convențională (de exemplu, simbol, arbore, structuri de informații etc.), care reține anumite caracteristici ale obiectului respectiv (de pildă, categoria lui sintactică). Aceste reprezentări sunt supuse, în cadrul gramaticii, unor reguli de combinare, pentru a obține alte asemenea reprezentări, cărora trebuie să le corespundă, la rândul lor, câte un obiect lingvistic. Măsura în care există corespondențe între obiecte și reprezentări dă seama de gradul de a d e c v a r e a gramaticii la limba respectivă.

Obiectele lingvistice nu sunt altceva decât șiruri de cuvinte (sau de foneme și morfeme – dar acest caz nu-l vom lua în discuție în cele ce urmează). O gramatică poate fie să analizeze un astfel de șir de cuvinte, adică să îi asocieze

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 239–252, București, 1997

o reprezentare structurată, construită de la nivele inferioare spre cele superioare cu ajutorul regulilor gramaticale, fie să genereze un şir de cuvinte, printr-un procedeu oarecum invers. În această idee există gramatici unidirecţionale (doar de analiză sau doar de generare), dar există şi gramatici bidirecţionale sau reversibile, care folosesc acelaşi mecanism atât pentru analiză, cât şi pentru generare. Un şir care poate fi analizat sau generat de o gramatică se numeşte şir g r a m a t i c a l sau b i n e - f o r m a t, în raport cu acea gramatică. Dar pentru că discutăm despre o gramatică a unei limbi naturale, atunci gramaticalitatea unui şir trebuie să fie confirmată de intuiţia vorbitorilor acelei limbi că şirul respectiv este corect. Altfel, gramatica nu este adecvată acelei limbi, deci nu-şi atinge (parţial) scopul pentru care a fost construită[1].

Reprezentările folosite de o gramatică sintetizează de cele mai multe ori – pentru simplificarea „mecanismului" – informaţii parţiale despre obiectele lingvistice, de pildă, informaţii fonologice, morfologice, sintactice, semantice sau pragmatice. Tipurile de gramatică prezentate în acest articol extrag şi prelucrează, în principal, informaţiile sintactice ale limbii, prin urmare de aici înainte vom avea în vedere doar aspectele sintactice, la celelalte tipuri de informaţie lingvistică făcându-se referire, dacă este cazul, în mod explicit.

O gramatică are cel puţin următoarele componente[2]:

1. Un vocabular finit de cuvinte ale limbii-obiect, din care se construiesc, în număr infinit, şirurile amintite, adică secvenţele de limbă. Din acest vocabular vor face parte, de exemplu: *carte, măr, frumos, este, râde* etc.; în mod ideal ar trebui să facă parte toate cuvintele limbii respective.

2. Un vocabular finit de reprezentări, numite şi c a t e g o r i i (sau p r i m i t i v e), pe care gramatica le va asocia şirurilor analizate şi/sau generate. Exemple de astfel de categorii pot fi simbolurile A, N, V, P, GA, GN, GV etc., unde A înseamnă adjectiv, N – nume (i.e. substantiv sau pronume), V – verb, P – propoziţie, iar G semnifică grup[3] (adjectival GA, nominal GN, verbal GV etc.). Trebuie reţinut, totuşi, că aceste categorii pot fi şi mai complexe decât atât. Ele pot fi notate nu numai cu simboluri atomice, ca aici, ci şi cu simboluri complexe, cu structură internă, cum se va vedea mai jos.

[1] Trebuie spus că o gramatică capabilă să valideze toate şirurile dintr-o limbă şi numai pe acelea este o gramatică ideală. Ea nu poate fi realizată pentru simplul motiv că întotdeauna şi în toate limbile vor exista şiruri declarate corecte de unii vorbitori şi infirmate de alţii. Prin urmare, gramaticile realizate vor avea un anumit grad de adecvare la o limbă, adecvare pentru care există metode de evaluare.

[2] În funcţie de realizarea concretă a acestor componente, se pot obţine mai multe gramatici de acelaşi tip. De aceea se foloseşte pluralul g r a m a t i c i d e c o n s t i t u e n ţ i şi g r a m a t i c i c a t e g o r i a l e.

[3] Definit în termenii gramaticii tradiţionale, un g r u p este structura formată de un element regent împreună cu toţi determinanţii lui. Grupul preia numele categoriei elementului regent.

3. Un set finit de reguli de combinare a categoriilor.

Pe acest tipar vor fi prezentate, în cele ce urmează, două tipuri de gramatici: gramaticile de constituenți[4] și gramaticile categoriale.

2. GRAMATICI DE CONSTITUENȚI

Pentru a exemplifica acest tip de gramatică, vom folosi descrieri extrem de reduse pentru componentele enumerate mai sus.

(1) Fie vocabularul de cuvinte descris de mulțimea {*copac, pădurar, trăiește, vede, acest, orice*}.

(2) Fie vocabularul de categorii, sau de c o n s t i t u e n ț i (de aici, g r a m a t i c ă d e c o n s t i t u e n ț i), definit de mulțimea {N, Ap, V, GN, GV, P} (unde, pe lângă simbolurile explicate mai sus, este folosit Ap pentru „adjective pronominale").

(3) Fie setul următor de reguli, structurat pe două tipuri de reguli (în care săgeata „→" este semnul de punere în corespondență a membrului din stânga sa cu cel din dreapta și se citește, în termeni cât mai accesibili, „poate fi constituit din"[5]):

a) r e g u l i l e x i c a l e, cele care fac legătura nemijlocită dintre categorii și cuvinte:

(RL) (1) N → *copac, pădurar* (se citește „un nume poate fi constituit din cuvântul *copac* sau *pădurar*")
(2) V → *trăiește, vede*
(3) Ap → *acest, orice*

b) r e g u l i s i n t a g m a t i c e, cele care indică faptul că o categorie, cea din membrul stâng, constă dintr-o secvență de una sau mai multe categorii, în ordinea indicată, scrisă în partea dreaptă a săgeții. Pentru exemplul de gramatică prezentat acum, fie următoarele reguli sintagmatice:

(RS) (1) P → GN GV
(2) GN→ Ap N
(3) GV→ V
(4) GV→ V GN

[4] Gramatica de constituenți reprezintă o generalizare a gramaticii constituenților imediați, în sensul că, spre deosebire de această din urmă, ea nu este construită doar pentru generare, ci și pentru analiză.

[5] Caracterul direcțional al săgeții ajută la construirea structurii ierarhice, în sensul că membrul stâng se află pe un nivel ierarhic superior față de constituenții din membrul drept, într-o reprezentare structurată. El nu are nici o influență asupra „direcției" de aplicare a regulii, cu alte cuvinte ce se află în membrul stâng poate fi înlocuit cu ce se află în membrul drept, într-un proces de generare, sau secvența de elemente din dreapta poate fi înlocuită cu constituentul din stânga, în procesul de analiză.

RS–1 arată că o propoziție constă dintr-un grup nominal urmat de un grup verbal, RS–2 stipulează că un grup nominal constă dintr-un nume precedat de un adjectiv pronominal. În sfârşit, RS–3 şi 4 arată constituenţa unui grup verbal care poate să presupună fie un verb intranzitiv (RS–3), fie un verb (tranzitiv) însoţit de un grup nominal[6] (RS–4). Trebuie notat că o regulă sintagmatică în care în membrul drept sunt constituenţi mai mult de unul se aplică doar dacă aceştia sunt adiacenţi.

Faptul că regulile descrise aici au o singură categorie în partea stângă face ca ele să fie aplicate constituenţilor din membrul stâng, indiferent de contextul (categorial sau lexical) în care aceştia apar. O astfel de gramatică se numeşte şi g r a m a t i c ă i n d e p e n d e n t ă d e c o n t e x t[7].

Să vedem acum, mai în detaliu, ce se poate face cu gramatica definită mai sus.

Orice gramatică are două funcţii. Pe de o parte, defineşte care şiruri de cuvinte sunt gramaticale, adică li se poate pune în corespondenţă o categorie în urma aplicării unor reguli ale gramaticii. Implicit, gramatica stabileşte şi care şiruri nu sunt gramaticale, dacă demersul de stabilire a gramaticalităţii eşuează. De pildă, şirului *acest copac* gramatica noastră îi va asocia categoria GN, în urma aplicării regulilor RL–3, RL–1 şi RS–2, pe când şirului *acest copac trăieşte* îi va asocia categoria P, aplicând în plus RL–2 şi RS–1. În schimb, şirul **acest trăieşte* (semnul * marchează „negramaticalitatea") este considerat negramatical pentru că, deşi fiecărui component din şir i se poate asocia câte o categorie (lui *acest,* categoria Ap prin RL–3, iar lui *trăieşte,* categoria V prin RL–2), compunerea celor două categorii nu este permisă de nici o regulă. Prin aceasta, gramatica predictează că şirul *acest trăieşte* nu este considerat corect de vorbitorii limbii române.

Demersul de stabilire a gramaticalităţii unui şir se numeşte d e r i v a ţ i e. Pentru unul şi acelaşi şir pot exista mai multe derivaţii, în funcţie de regulile care se aplică. Astfel, în exemplul de mai sus, derivaţia valabilă pentru şirul *acest copac trăieşte* este mulţimea {RL–3, RL–1, RL–2, RS–2 şi RS–1}.

Pe de altă parte, a doua funcţie a gramaticii este de a asocia fiecărui şir gramatical o structură sau mai multe (în caz de ambiguitate sintactică). Această structură sintactică, construită pe baza regulilor, reprezintă, pe lângă informaţia propriu-zisă despre structura unui şir, şi o justificare a gramaticalităţii acestuia. Alegem ca mod de descriere a structurii sintactice a r b o r e l e. Acesta va

[6] În gramatica tradiţională acest grup nominal îndeplineşte funcţia de complement direct.

[7] În schimb, o gramatică sensibilă la context conţine, de pildă, reguli de forma: **a** GV **b** → **a** V GN **b,** care s-ar citi „un grup verbal constă dintr-un verb şi un grup nominal (doar) în contextul **a–b",** unde **a** şi **b** sunt secvenţe de una sau mai multe categorii şi / sau cuvinte din vocabularele gramaticii.

avea în vârf categoria asociată şirului, iar la bază, cuvintele din şir. Ramificaţiile arborelui vor arăta modul în care subşiruri ale şirului dat constituie categorii intermediare şi modul în care aceste categorii intermediare se combină în categorii de nivel superior prin aplicarea unor reguli ale gramaticii, într-o ordine oarecare. S-ar putea spune că arborele este oglinda sau reprezentarea grafică a unei derivaţii.

Fie şirul *acest pădurar vede orice copac*. Gramatica noastră poate spune despre acest şir că este bine-format (sau gramatical) pentru că îi poate asocia categoria P şi structura sintactică descrisă de arborele de mai jos (unde în dreptul fiecărei categorii este notată regula care o legitimează):

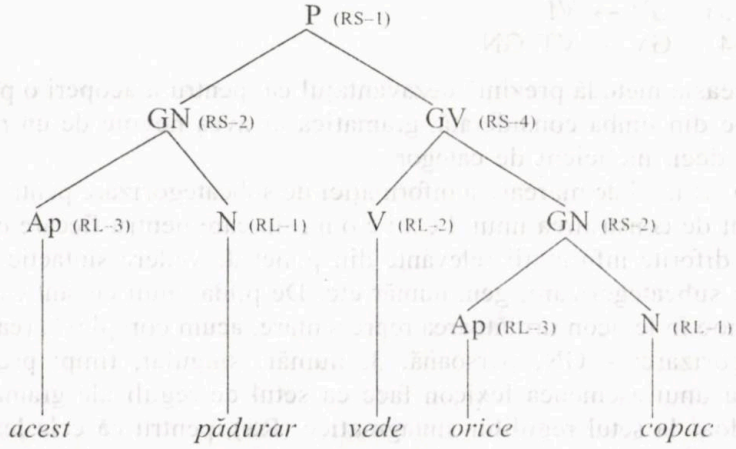

Se poate întâmpla ca o gramatică să se abată de la adecvarea cu limba de referinţă fie prin carenţă, când există şiruri bine-formate în limbă, pe care gramatica nu le poate valida, fie prin excedent, când declară unele şiruri drept gramaticale, deşi nu sunt atestate în limbă.

Este foarte limpede că exemplul de gramatică prezentat aici nu poate valida decât un număr extrem de mic de şiruri bine-formate din limbă. Aceasta pentru că dispune de un vocabular de cuvinte şi de un set de reguli foarte reduse. Pe de altă parte, însă, în ciuda dimensiunilor ei mici, poate încălca adecvarea la limbă prin excedent, admiţând drept gramatical şirul **acest pădurar trăieşte orice copac*. Acest lucru se întâmplă pentru că gramatica noastră nu are un mijloc de a diferenţia verbele tranzitive de cele intranzitive sau, în general vorbind, de a stabili cadrul sau cadrele de subcategorizare[8] ale unui cuvânt, în funcţie de care acel cuvânt poate participa sau nu la aplicarea unei anumite

[8] Cadrul de subcategorizare al unui cuvânt reprezintă contextul sintactic obligatoriu al cuvântului respectiv sau, altfel spus, numărul şi categoriile complementelor obligatorii (adică cele directe sau indirecte) ale acestuia.

reguli. De pildă, dacă *trăieşte* ar fi fost marcat într-un fel că este verb intranzitiv, adică verb care nu admite un complement direct, atunci i-ar fi fost interzisă participarea la regula RS–4, iar şirul enunţat ar fi fost invalidat de gramatică.

Reţinerea informaţiei de subcategorizare proprie unui cuvânt se poate face în mai multe feluri. Una dintre căi ar fi să introducem categoriile VI (verb intranzitiv) şi VT (verb tranzitiv) în vocabularul de categorii. Ca urmare a acestui lucru, regula lexicală RL–2 va fi înlocuită de următoarele reguli lexicale:

(RL)′ (1) VI → *trăieşte*
(2) VT → *vede,*

iar regulile sintagmatice RS–3 şi RS–4 ar deveni:

(RS)′ (3) GV → VI
(4) GV → VT GN.

Această metodă prezintă dezavantajul că, pentru a acoperi o porţiune cât mai mare din limba considerată, gramatica ar avea nevoie de un număr prea mare şi, deci, ineficient de categorii.

Un alt mod de marcare a informaţiei de subcategorizare pentru un cuvânt este legat de construirea unui l e x i c o n , în care pentru fiecare cuvânt sunt indicate diferite informaţii relevante din punct de vedere sintactic: categorie, cadru de subcategorizare, gen, număr etc. De pildă, unui cuvânt ca *vede* îi va corespunde în lexicon următoarea reprezentare, acum complexă: (categorie: V, subcategorizare: – GN, persoană: 3, număr: singular, timp: prezent etc.). Existenţa unui asemenea lexicon face ca setul de reguli ale gramaticii să se reducă doar la setul regulilor sintagmatice (RS), pentru că cele lexicale sunt preluate în lexicon în momentul în care fiecărui cuvânt i se atribuie o categorie (pe lângă celelalte informaţii).

3. GRAMATICI CATEGORIALE

O gramatică categorială va presupune, ca orice gramatică, aceleaşi trei componente: 1. un vocabular de cuvinte; 2. un vocabular de categorii; 3. un set de reguli.

Dacă vocabularul de cuvinte poate fi definit, în mod banal, ca un set de cuvinte din limba română, definirea vocabularului de categorii, în schimb, necesită mai multe lămuriri preliminare.

În primul rând, categoriile sau, altfel spus, reprezentările asociate cuvintelor pot fi a t o m i c e sau c o m p l e x e.

Într-o gramatică categorială minimală, categoriile atomice sunt N (de la *nume*) şi P (de la *propoziţie*). Categoriile complexe sunt anumite combinaţii de N şi P, de pildă, P / N, N / N, N \ P / N etc., a căror semnificaţie o vom explica imediat.

Categoriile complexe, numite şi f u n c t o r i , conţin informaţie despre ceea ce se combină şi despre ceea ce se obţine în urma combinării. Astfel, ele sunt văzute ca funcţii care au nevoie de o categorie (atomică sau complexă) drept argument, spre a forma o altă categorie (atomică sau complexă) drept 'rezultat'[9]. De pildă, categoria complexă N \ P reprezintă o funcţie de la un nume (argumentul ei) la o propoziţie (rezultatul său). Această categorie complexă are drept corespondent în gramatica tradiţională categoria de verb intranzitiv; altfel spus, entitatea pe care gramatica tradiţională o numeşte verb intranzitiv gramatica categorială o numeşte funcţie de la N la P.

În descrierea categoriilor complexe se folosesc linii oblice spre dreapta (/) sau spre stânga (\) pentru a indica în ce parte se află argumentul funcţiei[10]. Prin convenţie, baza liniei oblice se află lângă rezultat. Prin urmare, argumentul va sta la stânga rezultatului dacă linia este aplecată spre stânga sau va sta la dreapta rezultatului dacă linia este aplecată spre dreapta. Aşadar simbolul N \ P, de mai sus, notează o categorie care are nevoie la stânga sa de un nume pentru a forma o propoziţie. Dacă traducem în termeni mai familiari, acest simbol notează un verb intranzitiv care are nevoie la stânga de un nume pentru a forma o propoziţie[11].

Un verb tranzitiv va avea ca echivalent în gramatica categorială o categorie şi mai complexă, notată (N \ P) / N. Aşadar, el nu este altceva decât o funcţie care are nevoie la dreapta de un nume pentru a forma o altă funcţie, care, la rândul ei, are nevoie la stânga de un nume pentru a forma o propoziţie. Noi ştim, de altfel, că dacă unui verb tranzitiv îi punem la dreapta un nume (cu rol de complement direct), iar la stânga un alt nume (cu rol de subiect), vom obţine o propoziţie.

În mod analog, un adjectiv pronominal va avea una din reprezentările categoriale posibile N / N, adică o categorie care are nevoie la dreapta de un

[9] Frege a fost cel dintâi care a considerat predicatul unei propoziţii drept o funcţie care are ca argument subiectul propoziţiei respective, pentru ca apoi să generalizeze acest concept de funcţie la orice parte a propoziţiei care ar putea fi considerată invariantă şi „nesaturată", capabilă, adică, să intre în relaţie cu cel puţin un argument, variabil ca valoare, pentru a-şi întregi sensul. De pildă, propoziţia *Brutus l-a ucis pe Caesar* poate fi împărţită în *Brutus,* pe de o parte, şi *l-a ucis pe Caesar,* pe de alta. Această a doua parte este „nesaturată" prin faptul că mai are nevoie de ceva pentru a căpăta un înţeles deplin. Acest ceva poartă numele de argument şi este realizat în propoziţia dată de către prima parte, *Brutus,* aşa cum prea bine ar fi putut fi realizat de *Caius, un senator* etc. În acest mod, o propoziţie nu mai este analizată în termeni de subiect, predicat, complemente etc., ci prin diferitele relaţii de tip funcţie–argument care se stabilesc în interiorul ei.

[10] Pentru limbile cu topică liberă, cum este româna, liniile oblice pot fi înlocuite în anumite cazuri cu bara verticală „|", indicând că funcţia îşi poate căuta argumentul fie la dreapta, fie la stânga.

[11] Se poate observa că nici gramatica de constituenţi, nici gramatica categorială nu operează cu conceptul de rol sintactic sau funcţie gramaticală, întâlnit în gramatica tradiţională prin termeni ca: subiect, predicat, complement direct, indirect etc. Aceşti termeni sunt folosiţi în acest articol numai în metalimbaj.

nume pentru a forma tot un nume. Deşi această reprezentare poate părea surprinzătoare, rostul ei se va lămuri puţin mai jos.

Revenind la definirea gramaticii noastre categoriale, putem descrie acum primele două componente ale sale.

(1) Fie vocabularul de cuvinte descris tot de mulţimea {*copac, pădurar, trăieşte, vede, acest, orice*}.

(2) Fie vocabularul de categorii dat de mulţimea {N, P, N \ P, (N \ P) / N, N / N}.

Înainte de a defini şi a treia componentă, setul de reguli, este util să ne construim un lexicon, în care fiecărui cuvânt din vocabularul de cuvinte să îi asociem una sau mai multe categorii definite în această gramatică. În principiu, unui cuvânt îi sunt atribuite atâtea categorii câte contexte sintactice diferite poate avea. De pildă, cuvântul *vede* poate apărea şi ca verb tranzitiv, şi ca verb intranzitiv, iar *orice* poate fi şi adjectiv pronominal, şi nume.

După cum am menţionat şi în secţiunea precedentă, lexiconul preia rolul regulilor lexicale, cu atât mai mult cu cât gramatica categorială nu operează nici cu reguli lexicale, nici cu reguli sintagmatice, ci toată informaţia sintactică, adică toate contextele distribuţionale în care poate apărea un cuvânt, este înscrisă în lexicon. Din acest motiv se spune despre gramatica categorială că este puternic lexicalizată.

Aşadar, lexiconul nostru va avea următoarea structură (unde semnul „→" notează relaţia de asociere):

(L) {*copac* → N; *pădurar* → N; *trăieşte* → N \ P;
vede → N \ P, (N \ P) / N; *acest* → N / N; *orice* → N, N / N}.

Setul de reguli va conţine, pentru moment, o singură regulă: cea prin care se aplică o funcţie (adică o categorie complexă) la argumentul ei. Aceasta se numeşte regula de a p l i c a ţ i e (f u n c ţ i o n a l ă) şi are următoarea descriere (unde X şi Y pot fi înlocuite cu orice categorie atomică sau complexă):

(RA) a. X / Y Y → X
b. Y Y \ X → X

Ea poate fi interpretată astfel:

(RA–a): dacă şirul w_1 are categoria X / Y şi şirul w_2 are categoria Y, atunci şirul w_1w_2, obţinut prin concatenarea celor două, va avea categoria X; şi, analog,

(RA–b): dacă şirul w_1 are categoria Y şi şirul w_2 are categoria Y \ X, atunci şirul w_1w_2, obţinut prin concatenarea celor două, va avea categoria X.

Este util de reţinut că modul în care funcţionează această regulă este similar cu procedeul de simplificare a fracţiilor matematice[12]. Sau, altfel spus, categoriile complexe „se reduc" pe măsură ce îşi găsesc argumentele.

[12] Acest lucru devine mai clar dacă transpunem RA–a sub forma $\frac{x}{y} y = x$.

Ca să vedem cum funcționează această regulă în gramatica noastră, reamintim că unul dintre obiectivele ei este să asocieze fiecărui șir de cuvinte din limbă o categorie, obținută prin aplicarea acestei reguli asupra categoriilor de nivel inferior. Acest lucru este posibil dacă șirul este gramatical.

Fie, așadar, șirul *acest pădurar.* Categoria[13] asociată lui va fi N, obținută prin aplicarea lui RA–a astfel:

acest pădurar $_{\text{RA–a}} \Rightarrow$ *(acest pădurar)*

N/N N N

(unde semnul „⇒" arată ce a rezultat în urma aplicării regulii indicate (RA–a), iar parantezele conțin șirul pentru care este valabilă categoria de dedesubt).

Dacă analizăm acum *acest pădurar trăiește,* se obține categoria P prin următoarea derivație:

(D1)

acest pădurar trăiește $_{\text{RA–a}} \Rightarrow$ *(acest pădurar) trăiește* $_{\text{RA–b}} \Rightarrow$ *(acest pădurar trăiește)*

N/N N N\P N N\P P

În schimb, pentru **acest trăiește,* gramatica nu poate asocia nici o categorie, deoarece la secvența categoriilor asociate acestor cuvinte, N / N, N \ P, nu se poate aplica mai departe nici o regulă. Deci gramatica declară acest șir rău-format.

Al doilea obiectiv al gramaticii este, după cum spuneam, să asocieze șirurilor gramaticale o reprezentare care să dea seamă de structura acestora. Și pentru gramatica categorială arborele poate fi o astfel de reprezentare.

Pentru șirul analizat în gramatica de constituenți, *acest pădurar vede orice copac,* vom avea de data aceasta următorul arbore:

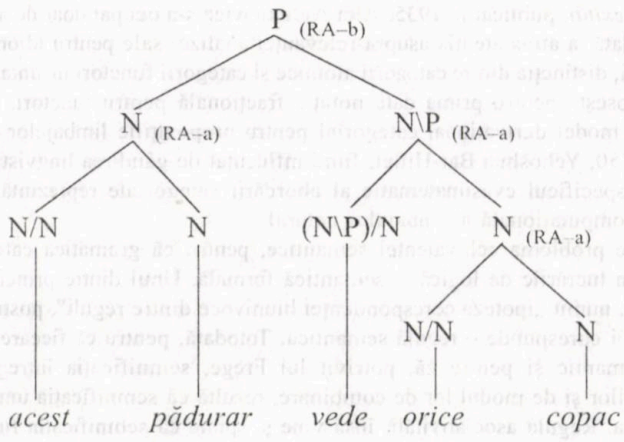

[13] În această gramatică nu se face deosebirea între nume și grup nominal.

Se poate observa că această gramatică nu validează şirul **acest pădurar trăieşte orice copac,* pentru că nu îi poate asocia o singură categorie (simplă sau complexă).

(D2) *acest pădurar trăieşte orice copac*$_{RA-a}$ $\Rightarrow$ *(acest pădurar) trăieşte orice copac* $\Rightarrow$
N/N N N\P N/N N N N\P N/N N

$_{RA-b}$ $\Rightarrow$ *(acest pădurar trăieşte) orice copac* $\Rightarrow$
P N/N N

$_{RA-a}$ $\Rightarrow$ *(acest pădurar trăieşte) (orice copac)*
P N

Acest tip de gramatică minimală, care conţine doar două categorii de bază, N şi P, şi o singură regulă, cea de a p l i c a ţ i e , se numeşte gramatica 'AB', după iniţialele numelor Ajdukiewicz[14] şi Bar-Hillel[15], părinţii gramaticilor categoriale.

O contribuţie deosebit de importantă în dezvoltarea acestui tip de gramatici a avut-o Joachim Lambek, care a propus noi reguli, pentru a spori puterea gramaticii de a valida un fragment cât mai mare de limbă. Setul de reguli este astfel îmbogăţit cu următoarele patru.

(RAs) Regula a s o c i a t i v i t ă ţ i i
$(X \setminus Y) / Z \leftrightarrow X \setminus (Y / Z)$

Aceasta postulează că o categorie complexă cu două argumente, aşezate câte unul de fiecare parte a ei, se poate combina cu ele în orice ordine. Prin urmare, derivaţiile următoare (D3 şi D4) ale aceluiaşi şir sunt semantic echivalente[16].

[14] Începutul gramaticilor categoriale l-a marcat articolul lui Kasimir Ajdukiewicz, *Die syntaktische Konexität,* publicat în 1935. Aici Ajdukiewicz s-a ocupat doar de analiza limbajelor logice, dar, totodată, a atras atenţia asupra relevanţei analizei sale pentru idiomurile naturale şi a trasat, cel dintâi, distincţia dintre categorii atomice şi categorii functori în sintaxă. De asemenea, Ajdukiewicz foloseşte pentru prima dată notaţia fracţională pentru functori. Rezultatul a fost construirea unui model derivaţional categorial pentru propoziţiile limbajelor naturale.

[15] În anii '50, Yehoshua Bar-Hillel, fiind influenţat de gândirea lingvistică structuralistă, a considerat că specificul cvasimatematic al abordării categoriale reprezintă o bună premisă pentru tratarea computaţională a limbajului natural.

[16] Se pune problema echivalenţei semantice, pentru că gramatica categorială îşi trage seva, de fapt, din lucrările de logică şi semantică formală. Unul dintre principiile de bază ale acestei gramatici, numit „ipoteza corespondenţei biunivoce dintre reguli", postulează că fiecărei reguli sintactice îi corespunde o regulă semantică. Totodată, pentru că fiecare categorie are un corespondent semantic şi pentru că, potrivit lui Frege, semnificaţia întregului depinde de semnificaţia părţilor şi de modul lor de combinare, rezultă că semnificaţia unui şir diferă de la o derivaţie la alta. Regula asociativităţii însă vine şi spune că semnificaţia finală este aceeaşi, deşi ordinea de combinare secvenţială a unei categorii complexe cu cele două argumente ale sale poate duce la categorii intermediare diferite (deci cu semnificaţii diferite).

(D3) *Ion vede copacul*$_{RA-a}$ ⇒ *Ion (vede copacul)*$_{RA-b}$ ⇒ *(Ion vede copacul)*
N (N\P)/N N N N\P P

(D4) *Ion vede copacul*$_{RA-b}$ ⇒ *(Ion vede) copacul*$_{RA-ba}$ ⇒ *(Ion vede copacul)*
N N\(P/N) N P/N N P

Regula asociativității justifică formal acele cazuri în care, deşi unui şir i se pot asocia mai multe derivații, el nu este totuşi ambiguu. De asemenea, în virtutea acestei reguli, categoria complexă asociată verbelor tranzitive poate fi notată fără paranteze: N \ P / N.

(RC) Regula compoziției
a. X / Y Y / Z → X / Z
b. Z \ Y Y \ X → Z \ X

Această regulă arată cu ce condiție două categorii complexe se pot combina între ele, anume dacă una produce ca rezultat argumentul de care are nevoie cealaltă. Categoria rezultată va fi şi ea complexă şi va fi obținută prin „ştergerea" categoriei comune (respectiv Y).

Regula compoziției se dovedeşte extrem de utilă, printre altele, în validarea structurilor coordonate de tipul: *Ion vizitează vila azi şi apartamentul mâine.* În analiza acestui şir folosim, pentru simplificare, următoarele notații:

- VT, verb tranzitiv, este o prescurtare pentru N \ P / N;
- VI, verb intranzitiv, este o prescurtare pentru N \ P;
- VT \ VI este categoria asociată unui nume cu rol de complement direct. Această categorie poate fi justificată astfel: existența unui complement direct impune existența unui verb tranzitiv la stânga sa. Dacă îl găseşte, structura < verb tranzitiv + complement direct > se va comporta ca un verb intranzitiv, care mai are nevoie doar de subiect pentru a forma o propoziție;
- VI \ VI este categoria asociată unui adverb, în calitatea lui de modificator al grupului verbal;
- Conj. este categoria corespunzătoare unei conjuncții care combină două categorii identice pentru a forma o singură categorie de acelaşi tip.

Cu aceste precizări, derivația corespunzătoare şirului de mai sus va fi:

(D5) *Ion vizitează vila astăzi şi apartamentul mâine*$_{RC-b}$⇒
N VT VT \ VI VI \ VI Conj VT \ VI VI \ VI

Ion vizitează (vila astăzi) şi (apartamentul mâine)$_{Conj}$ ⇒
N VT VT \ VI Conj VT \ VI

Ion vizitează (vila astăzi şi apartamentul mâine)$_{RA-b}$ ⇒
N VT VT \ VI

Ion (vizitează vila astăzi şi apartamentul mâine)$_{RA-b}$ ⇒
N VI

(Ion vizitează vila astăzi şi apartamentul mâine).
P

Este de notat că, în timp, gramaticile categoriale şi-au mărit numărul de categorii atomice cu alte categorii, obţinute de cele mai multe ori ca prescurtări de felul celor de mai sus.

(RR) Regula r i d i c ă r i i
a. $X \rightarrow Y / (X \setminus Y)$
b. $X \rightarrow (Y / X) \setminus Y$

Această regulă permite unei categorii atomice, X, să devină o categorie complexă cu structura indicată în membrul drept. Utilitatea unei astfel de reguli s-a putut constata în derivaţia precedentă, unde cuvintele *vila* şi *apartamentul* au asociată categoria complexă VT \ VI, în loc de N. Această categorie complexă este obţinută tocmai prin regula ridicării, iar acest lucru se poate vedea imediat, dacă explicităm prescurtările VT şi VI în N \ P / N şi, respectiv, N \ P. Pentru cazul de faţă, regula RR–b se poate scrie astfel:

$N \rightarrow (N \setminus P / N) \setminus (N \setminus P)$,

unde se poate identifica N cu X şi N \ P cu Y.

Este de remarcat că regula ridicării şi cea a compoziţiei sunt reguli complementare, prima furnizând o categorie necesară celei de-a doua. Împreună, ele rezolvă validarea şirurilor ce conţin elipse sau elemente regente separate de determinanţii lor sau, altfel spus, rezolvă validarea constituenţilor discontinui.

(RD) Regula d i v i z i u n i i
a. $X / Y \rightarrow (X / Z) / (Y / Z)$
b. $X \setminus Y \rightarrow (Z \setminus X) \setminus (Z \setminus Y)$

Lambek introduce această regulă pentru a arăta, de exemplu, că adverbul este atât modificator de propoziţie (P \ P), cât şi modificator de grup verbal ((N \ P) \ (N \ P)) – potrivit regulii RD–b, $P \setminus P \rightarrow (N \setminus P) \setminus (N \setminus P)$ –, adică propoziţia *Ion trăieşte aici* permite următoarele două analize echivalente:

(Ion	*trăieşte)*	*aici.*
(N	N \ P)	P \ P

Ion	*(trăieşte*	*aici).*
N	(N \ P	(N \ P) \ (N \ P)).

Acest set de cinci reguli folosite până acum (regula aplicaţiei, a asociativităţii, a compoziţiei, a ridicării şi diviziunii) constituie ceea ce se numeşte c a l c u l u l L a m b e k. Ulterior setul de reguli a fost extins, pentru ca gramaticile categoriale să poată da seama de cât mai multe fenomene de limbă. Totuşi, străduaniile de a obţine media optimă dintre eleganţa calculului Lambek, conjugată însă cu un caracter mult prea restrictiv, şi sporirea puterii descriptive a gramaticii nu au încetat.

4. GRAMATICI CATEGORIALE VS. GRAMATICI DE CONSTITUENȚI

Cel mai important punct comun al celor două tipuri de gramatici este că ambele sunt sisteme d e c l a r a t i v e , adică stabilesc „sinoptic" (cu ajutorul unui arbore, de pildă) relațiile dintre elemente, după aplicarea succesivă a regulilor gramaticale. În acest punct, ele se deosebesc de gramatica transformațională, care operează modificări pe arbori şi care, în aplicarea regulilor de transformare, ține seamă de „istoria derivativă", adică de succesiunea regulilor aplicate anterior.

La nivelul vocabularului de categorii, gramaticile de constituenți definesc numai categorii atomice, fără structură internă, pe când cele categoriale folosesc atât categorii atomice, cât şi categorii complexe, obținute din combinarea categoriilor atomice, în maniera prezentată mai sus. Această diferență are implicații directe în construirea setului de reguli. Astfel, deoarece categoriile complexe conțin informația sintactică necesară, gramaticile categoriale nu mai sunt obligate să folosească o componentă gramaticală separată, cum ar fi setul de reguli sintactice independente de context (i.e. nonlexicale). În schimb, acest tip de reguli este indispensabil pentru gramaticile de constituenți pentru că ele reprezintă tiparele sintactice (proprii unei limbi), în care urmează să se aşeze categoriile atomice folosite de gramatică. La rândul său, combinarea categoriilor din gramaticile categoriale nu se mai face prin intermediul acestor tipare, ci în maniera jocului de puzzle, în care forma fiecărei piese (analog, forma fiecărei categorii) permite sau nu combinarea cu alte piese (respectiv, cu alte categorii).

Regulile folosite de gramaticile categoriale sunt, de fapt, reguli generale de calcul pentru stabilirea gramaticalității unui şir. Numărul lor cu mult mai redus decât cel al regulilor folosite în gramaticile de constituenți este obținut cu prețul supraîncărcării lexiconului cu un număr mare de categorii asociate unui cuvânt, destinate să acopere toate distribuțiile sintactice în care poate apărea acel cuvânt. La nivelul întregului lexicon acest număr se multiplică enorm.

După cum am precizat la un moment dat, nici gramaticile categoriale, nici gramaticile de constituenți nu lucrează explicit cu roluri sintactice sau părți de propoziție. Această informație poate fi însă dedusă în ambele tipuri de gramatici, în mod diferit. Gramaticile de constituenți fac distincția, de pildă, dintre un subiect şi un complement direct după p o z i ț i a pe care aceştia o ocupă în arbore. Astfel, subiectul este grupul nominal (GN) dominat de propoziție (P) şi precedând un grup verbal (GV), iar complementul direct este grupul nominal (GN) dominat de grup verbal (GV) şi succedând un verb (V). În cadrul gramaticilor categoriale, aceste funcții sunt marcate în cadrul unui anumit t i p de categorie complexă: funcția de subiect o va avea acea categorie (N_1) care va fi argumentul categoriei complexe (ce formează o

propoziție) asociată unui verb intranzitiv ($N_1 \setminus P$), iar funcția de complement direct o va avea acea categorie (N_2) care va fi argumentul categoriei complexe (care formează un verb intranzitiv) asociată unui verb tranzitiv ($(N \setminus P) / N_2$).

O diferență importantă între cele două tipuri de gramatici o face și modul de abordare a constituenței. În gramatica de constituenți, ca și în cea categorială, se poate spune că un șir este el însuși un constituent dacă i se poate asocia o categorie. Totuși constituența în gramaticile categoriale este mult mai permisivă, în sensul că orice subșir dintr-un șir gramatical poate fi considerat constituent. De pildă, în șirul *Ion vede copacul* următoarele structuri de constituenți sunt echivalente și admise în gramaticile categoriale: *(Ion vede) copacul* și *Ion (vede copacul)* (v. derivațiile D3 și D4 *supra)*. În schimb, în gramaticile de constituenți numai cea de-a doua structură, *Ion (vede copacul),* este admisă. Un exemplu încă și mai clar pentru cât de permisivă este constituența în gramaticile categoriale îl poate oferi derivația D5 de mai sus. Acest fapt deschide căile de rezolvare a unor probleme, precum dependențele la distanță și elipsele, inaccesibile unei abordări canonice (structuraliste) a structurii de constituenți, ca cea aplicată de gramaticile de constituenți.

O altă deosebire esențială între cele două tipuri de gramatici constă în faptul că gramaticile categoriale oferă pentru fiecare analiză sintactică o analiză semantică corespunzătoare. Acest lucru este posibil deoarece conceptul de functor (sau categorie complexă) folosit de gramaticile categoriale în sintaxă stă, de asemenea, la baza logicii predicatelor, care e folosită uzual în analiza semantică. Gramaticile de constituenți însă nu-și propun rezolvarea concomitentă a analizei sintactice și a celei semantice, ele operând doar la nivelul celei dintâi.

Eforturile de rafinare atât a gramaticilor de constituenți, cât și a celor categoriale nu au încetat. Ele au de dat seama de numeroasele particularități și fenomene lingvistice ale unei limbi, ceea ce presupune „mecanisme" mult mai complicate decât cele prezentate aici.

BIBLIOGRAFIE

Ajdukiewicz, Kasimir, *Die sintaktische Konexität,* în „Studia Philosophica" 1, 1935, p. 1–27.
Frege, Gottlob, *Scrieri logico-filosofice,* București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.
Lambek, Joachim, *The Mathematics of Sentence Structure,* în „American Mathematical Monthly" 65, 1958, p. 154–170.
McGee Wood, Mary, *Categorial Grammars,* Routledge London and New York, 1993.
Vasiliu, Emanuel, *Gramaticile generative,* în LR, XII, 1963, nr. 3, p. 219–231.

Institutul de Cercetări în Informatică
Laboratorul de Lingvistică Computațională
București, Bd. Averescu nr. 8–10

Cătălina Mărănduc

TESTE ASUPRA CORECTITUDINII TEXTULUI

Se poate considera că nu există un set de norme unanim acceptate pentru elaborarea textelor, aşa cum există norme de corectitudine a propoziţiei şi a frazei. Nu se studiază în cadrul nici unei forme de învăţământ astfel de norme. Totuşi, oamenii ştiu să aprecieze corectitudinea sau incorectitudinea unui text, iar cei mai mulţi au deprinderi de formare a unui text corect, la nivelul lor cultural. Probabil deci că aceste norme, precum şi conceptul de text corect format (lingviştii nu s-au pus deplin de acord nici asupra celui de text) există undeva, şi anume în intelectul participanţilor la comunicarea lingvistică.

După cum în lexicografie se porneşte, pentru a aproxima cât mai exact sensul unui cuvânt, de la atestări, de la decupaje din uzul limbii, am încercat să observăm cum se manifestă în utilizarea practică a limbii normele pe care dorim să le aproximăm. Nu am avut însă posibilităţi materiale şi timpul necesar pentru a extinde suficient cercetarea, deci nu vom extrage concluzii ultime, ci vom încerca doar să demonstrăm utilitatea demersului, care ar putea fi continuat, precum şi să reţinem sugestii primite nu numai pe cale teoretică, ci şi obiectivă, practică.

Deci, ca o fază preliminară a unei cercetări privind normele de corectă formare a textului, am elaborat nişte teste care să investigheze existenţa unor criterii implicite de corectitudine la utilizatorii limbajului structurat în forme superioare frazei.

Cele 15 teste au fost aplicate asupra unui grup de 50 de elevi din ciclul gimnazial de la Şcoala Nr. 162 din cartierul Giuleşti al Bucureştiului, dintr-un mediu social cu nivel cultural scăzut. Acest grup a fost ales din considerente practice, deoarece şcoala ne oferea un cadru organizat în care să aplicăm testele. Totuşi, am formulat şi o ipoteză de lucru potrivit căreia vorbitorii unei limbi îşi formează o competenţă textuală încă din momentul în care au o competenţă lingvistică dezvoltată, deci aproximativ după marele aflux de termeni aparţinând masei vocabularului cu care sunt „bombardaţi" elevii în clasa a cincea.

Am conceput studiul sistematic al unor posibile criterii care permit utilizatorilor aprecierea corectitudinii textului, dar şi elaborarea textelor proprii, începând cu nivelurile inferioare de structurare şi terminând cu cele mai complexe.

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 253–276, Bucureşti, 1997

Voi încerca nişte necesare clarificări terminologice. Prin expresia „limba română standard" am înţeles aici un aspect corect al limbii scrise sau vorbite, accesibil tuturor vorbitorilor, şi care, în cazul particular al grupei de subiecţi cu care am lucrat, este într-o formă incipientă de dezvoltare. Nu am făcut referire la stilurile funcţionale; totuşi acest aspect al limbii s-ar încadra, undeva, între stilul literar şi cel familiar[1].

Am numit „subiecţi" receptorii textelor date în cadrul acestor teste, care devin (de cele mai multe ori) emitenţi ai unei variante textuale acceptabile pentru ei.

Referitor la standardele de textualitate prin care se poate stabili (in)corectitudinea textelor date sau primite prin aceste teste, nu vom face o clarificare teoretică prealabilă, deoarece aceasta ar necesita o activitate extinsă de inventariere şi sistematizare a definiţiilor întâlnite în lucrările consultate, pe care o rezervăm unei etape ulterioare a cercetării.

Nu vom enumera deci toate definiţiile din bibliografia parcursă, ci vom formula nişte definiţii personale, cu caracter provizoriu şi operaţional, plecând de la standardele textualităţii stabilite în lucrarea *Introduction to Text Linguistic,* de R. Beaugrande, W. Dressler[2]. Am renunţat pentru moment la distincţia necesară, dar greu de făcut, între c o e z i u n e[3] şi c o e r e n ţ ă[4], folosind peste tot termenii de c o e r e n ţ ă l o c a l ă şi c o e r e n ţ ă g l o b a l ă.

C o e r e n ţ a l o c a l ă (mai apropiată de coeziune) ar fi interrelaţionarea unei expresii lingvistice cu cele din vecinătatea sa, formând o microstructură textuală dotată cu sens, capabilă să participe la (re)construcţia structurii ierarhic superioare. Coerenţa locală se realizează în general prin mijloace morfosintactice, dar, aşa cum rezultă din interpretarea multora din testele ce urmează, acestea nu pot fi izolate de implicaţiile lor semantico-pragmatice. Vom vedea ulterior dacă nu cumva e cazul să vorbim de o coeziune locală şi una globală, distincte de coerenţa locală şi coerenţa globală.

C o e r e n ţ a g l o b a l ă ar fi în studiul de faţă configuraţia tuturor relaţiilor între elementele microtextului dat, astfel încât din acestea să rezulte un sens (global). S e n s u l g l o b a l, aşa cum pare a reieşi din interpretările făcute testelor, nu este suma sensurilor unităţilor componente, deoarece acestea pot fi ierarhizate în numeroase moduri, pot primi sau pierde componente semantice datorită relaţiilor cu alte unităţi textuale sau cu elemente ale situaţionalităţii şi intertextualităţii. Această concepţie despre sensul textual

[1] Cf. I. Coteanu, *Stilistica funcţională a limbii române* (I), Bucureşti, Editura Academiei, 1973, p. 45–51.

[2] R. Beaugrande, W. Dressler, *Introduction to Text Linguistics,* London – New-York, 1981.

[3] Carmen Vlad, *Sensul, dimensiune esenţială a textului,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1994, p. 71. R. Beaugrande, W. Dressler, *op. cit.,* p. 48, folosesc termenul de c o n t i n u i t a t e.

[4] R. Beaugrande, W. Dressler, *op. cit.,* p. 4–5.

ne-a fost sugerată de lucrarea *Sensul, dimensiune esenţială a textului* de Carmen Vlad[5].

Pentru a anticipa, se va observa în acest studiu cum sensul global, datorită în parte şi condiţiilor artificiale de producere a textelor, nu este reconstituit decât de un număr mic de subiecţi, deşi majoritatea restabilesc coerenţa locală a construcţiilor şi produc texte la prima vedere corecte.

E x p e c t a n ţ a ar fi disponibilitatea unui receptor de a primi sau de a respinge o unitate sau o structură textuală pornind de la datele primite prin receptarea unei (unor) structuri anterioare sau unei (unor) mărci care încadrează textul dat într-un anumit tip de texte. Concepţia asupra expectanţei este sugerată de lucrarea *Introducere în teoria textului* de Em. Vasiliu[6].

Nu am întreprins încă o clasificare a tipurilor de texte, dar considerăm că ea ar putea avea la bază stilurile limbii, aşa cum sunt prezentate în lucrarea *Stilistica funcţională a limbii române* de I. Coteanu, iar subtipurile din cadrul acestor tipuri generale s-ar clasifica după funcţiile pragmatice îndeplinite (situaţionalitatea lor).

În ce priveşte i n t e n ţ i o n a l i t a t e a[7] e m i t e n ţ i l o r, ea reprezintă strategia, scopul în care mesajul dat este construit, în cazul nostru, modificat de emitent, deci poate fi dedusă din analiza schimbărilor făcute. Totuşi aceste teste reprezintă o modalitate artificială, simulată, de producere a textului şi, deci, nu studiem intenţionalitatea existentă la receptori, ci cea pe care ei o atribuie emitentului textului dat şi încearcă să o realizeze mai bine în variantele lor.

I n f o r m a t i v i t a t e a şi s i t u a ţ i o n a l i t a t e a[8] nu au fost studiate decât, în acelaşi mod artificial, în cazul testelor care pun mai multe probleme de structurare pragmatică. Totuşi, implicaţiile semantico-pragmatice nu lipsesc în nici unul dintre teste, chiar dacă unele îşi propun să studieze niveluri inferioare de realizare a corectitudinii lingvistice, deoarece acestea par să se structureze sub dominaţia nivelurilor superioare ierarhic, semantic şi pragmatic.

Am încercat (probabil prea ambiţios) să epuizăm în linii mari tipurile posibile de reguli care ar guverna corectitudinea textuală.

Toate testele au fost precedate de un enunţ unic al cerinţei de rezolvare:

Este corect (se poate înţelege) următorul text? Dacă da, explicaţi ce aţi înţeles. Dacă nu, corectaţi-l (scrieţi o variantă corectă).

Enunţul cerinţei încearcă (fără a reuşi) să nu le sugereze subiecţilor un răspuns negativ la întrebare. Am primit şi răspunsuri afirmative, dar într-un

[5] Carmen Vlad, *op. cit.*, p. 39–49.

[6] Em. Vasiliu, *Introducere în teoria textului*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1990, p. 115–117, unde se folosesc termenii de e x p e c t a b i l i t a t e, e x p e c t a ţ i e.

[7] János Petöfi, *Text Comprehension, Objects and Processes, Text Theory, Semantic Aspects of Text Processing* (II), în „Quaderni di semiotica", VI, 1985, nr. 2, p. 368–377.

[8] R. Beaugrande, W. Dressler, *op. cit.*, p. 6–11.

procent redus. Enunțul mai încearcă (și reușește, în general) să sugereze subiecților că nu e vorba de corectitudinea ortografică sau gramaticală care este discutată de obicei la orele de limba română, că trebuie să înțeleagă corectitudinea în alt mod, din toate punctele de vedere și mai ales din punctul de vedere al înțelesului pe care îl are textul, altfel spus – al funcției de comunicare pe care o poate sau nu îndeplini textul dat. Stereotipia formulei puse la începutul fiecărui test are funcția de a ascunde varietatea problemelor urmărite de fiecare în parte.

Numerotarea testelor nu s-a făcut în funcție de complexitatea problemei urmărite, ci în ordinea în care au fost propuse subiecților, având un caracter întâmplător, pentru a nu influența rezultatele.

Nivelul cel mai de jos al cercetării noastre a fost cel al structurilor fonologice ale cuvintelor. Testul nr. 4 propune subiecților un minitext corect format, modificat prin procedee specifice anagramării, astfel încât legătura între complexul sonor și conținutul semantic al unităților lexicale se realizează cu mare dificultate. Rezultatele obținute au un grad ridicat de adecvare, atât în ce privește „ghicirea" structurilor de la care am pornit, cât și, acolo unde nu s-a putut reface forma de la care s-a pornit, deoarece modificările afectau un procent prea mare din complexul sonor al cuvintelor de dimensiuni reduse, în ce privește găsirea altor soluții de restabilire a coerenței textuale. Concluzia ar fi că perturbările complexului fonologic se reglează prin presiunea structurii textuale, nu pot afecta grav coerența globală, deci acest nivel lingvistic va fi eliminat în etapele ulterioare ale cercetării. Un alt nivel inferior de structurare lingvistică este studiat în testul nr. 8, și anume probleme ale corectitudinii ortografice. Se poate constata că elevii nu sunt familiarizați cu aplicarea corectă a convențiilor grafice ale dialogului, ale cazului vocativ, au un nivel nesatisfăcător de automatizare a scrierii corecte cu linioară de unire etc. Dar grafiile eronate nu pot afecta receptarea corectă a sensului textual.

În concluzie, nivelurile inferioare de structurare lingvistică sunt subordonate strict nivelului textual și au o capacitate redusă de a afecta coerența globală; dimpotrivă, cu toate că elementele perturbatoare au fost foarte multe la cele două teste discutate, sensul textual poate fi refăcut de către un procent ridicat dintre subiecți și el guvernează apoi receptarea corectă a microstructurilor mesajului.

Testele nr. 5 și 6 prezintă perturbări ale microstructurilor morfologice ale textului. Primul oferă o suită de selecții incorecte ale afixelor gramaticale, al doilea – ale afixelor lexicale. În testul nr. 5 se propune subiecților următorul text:

Ei citeam în cărților că în altă țări oameni flămânzez, dar nu credeai. Dar ei văzu la televizoruri niște imagine din războiule din Rodezia. Atunci

aceştia aş fi vruţi să facă părţi dintr-un organizaţie caritabile şi să adunească ajutoruri pentru rodezieni.

Refacerea unui acord între două componente este o problemă de opţiune, astfel încât unii subiecţi nu au modificat desinenţa verbului după persoana pronumelui, ci pronumele personal subiect după desinenţă, ceea ce schimbă structura actanţială a textului şi are grave urmări pentru coerenţa globală, mai ales că arareori se procedează cu consecvenţă până la sfârşitul textului.

Studiul microstructurilor nu dă informaţii suficiente despre coerenţa globală, care trebuie discutată abia ulterior. În text există nişte actanţi neprecizaţi, desemnaţi prin persoana a III-a plural, care *citesc, nu cred,* apoi *văd* şi *vor să facă ceva.* Deci naratorul povesteşte obiectiv experienţa altor persoane, iar receptorul (persoana a II-a) nu are nici el nici un rol în structura narativă. Toate acţiunile din text au acelaşi actant, care eventual ar putea fi schimbat, fără a afecta coerenţa (argumentativă), dar numai dacă schimbarea este consecventă în tot textul. Astfel, la testul 1 găsim peste tot persoana a III-a, dar la testul 2 găsim persoana I la început, apoi a II-a în partea centrală şi în final se selectează persoana a III-a singular şi plural, deci se introduc actanţi care nu au ce căuta în structura textului şi nu sunt în nici o relaţie unii cu alţii: *eu citeam, tu nu mă credeai, el a văzut* şi *aceştia ar fi vrut.*

66% din texte sunt coerente, iar 34% sunt incoerente din punctul de vedere al structurii actanţiale. Cele care selectează persoana I iniţial sunt în proporţie de 46%, dintre care 12% refac coerenţa pe baza persoanei schimbate, restul o pierd iremediabil.

Situaţia se explică atât prin prezenţa demonstrativului *aceştia,* care cere persoana a III-a în ultima parte a textului, şi incapacitatea de a corecta opţiunile anterioare printr-un *feed-back,* cât şi prin refuzul subiecţilor de a-şi asuma (la persoana I) o experienţă fictivă (ei nu vor să facă parte din nici o organizaţie), ceea ce rupe textul în două: prima parte, cu actul de a citi şi de a vedea la televizor, fiind asumată, a doua, nu. Oricum, e vorba de o evidentă incapacitate de a ordona semantic şi logic întregul text, de a observa relaţiile argumentative dintre părţile lui.

Observăm deci că incorectitudinea la nivel morfologic a textului nu e lipsită de urmări pentru coerenţa globală, deoarece persoanele verbale sunt forme de exprimare a structurii actanţiale a textului[9], iar dezacordul în persoană şi număr, chiar la distanţă mare (ca în cazul lui *aceştia),* are ca urmare ruperea trimiterilor coreferenţiale care asigură coerenţa globală a textului.

Textul propus în testul nr. 6 relatează despre un concert în care *instrumentanţii* interpretează *Relucrarea Simfoniei interminate.* Sensul prefixului *re-* este altul decât al celui corect selectat, *pre-;* primul înseamnă

[9] Carmen Vlad, *op. cit.,* p. 127–138.

reiterarea acțiunii de a lucra, al doilea, supunerea obiectului unui nou proces de modificare, creație. Primul e păstrat în 20% din teste, al doilea e găsit corect doar de 24%. Celelalte soluții nu sunt adecvate: *reluarea* (32%) presupune că în concert se interpretează o lucrare mai veche din repertoriu, sens care nu există în vesiunea dată. Observăm tendința de a păstra prefixul şi de a schimba rădăcina, care are în general consecințe negative pentru text, căci rădăcina are un conținut semantic mai bogat şi mai concret.

Răspunsurile demonstrează nivelul cultural scăzut al subiecților, care nu ştiu că există o piesă muzicală cu acest titlu, aparținând compozitorului Franz Schubert. 34% găsesc răspunsul corect, *neterminate,* fără a cunoaşte nici ei, probabil, lucrarea cu acest titlu, dar utilizând corect prefixul pentru forma negativă a participiului. 30% folosesc cuvântul fără prefix, li se pare mai logic să se cânte o simfonie *terminată,* 12% elimină cuvântul, nu li se pare necesar, fiind evident că o lucrare executată în concret e terminată. Procentul de adecvare foarte mic al acestei structuri afectează sensul global al textului, căci nu mai rezultă despre ce fel de concert e vorba.

Dacă afixele morfologice propriu-zise precizau felul cum se structurează coerența textuală prin acord şi coreferențialitate, problemele de morfologie a formării cuvintelor afectează coerența textuală în alt mod, punând probleme lexicale şi semantice, deci nu c u m se structurează, ci c e s e n s u r i se structurează. Este afectat mai mult sensul global al structurii textuale decât coerența locală. Procentul mic de adecvare a soluțiilor date unor microstructuri deviante şi pierderea sensului global în multe teste este legat, prin intermediul lexicului, de nivelul redus al informației culturale enciclopedice deținute de subiecții testați.

O componentă ierarhic superioară a structurii gramaticale, regimul sintactic, este studiată în testul nr. 9:

– Eu am mers drumul până la tine, dar tu mă eşti fericit, zise el spre fată.

Dar atunci mama intră uşa.

– Cine trebuie aici lucrul ăsta? îi întrebă mama fetei sale.

– Acest lucru nu pare, se observă ea. Nu mă sperii eu mama. Hai să mergem către plimbare.

Abaterile de la constituirea grupului verbal cu ocurențe obligatorii[10] sunt: atribuirea unor complemente fără respectarea tranzitivității sau intranzitivității, folosirea altor prepoziții decât cele cerute de regimul acelui verb etc. Aceste caracteristici nu sunt proprii nucleului logico-semantic al comunicării, nu sunt universale, ci proprii unui cod lingvistic dat, greu traductibile uneori în altul.

[10] Gabriela Pană-Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română,* Bucureşti, Editura Academiei, 1974, p. 9.

Totuşi, spre deosebire de incorectitudinea morfologică, au implicaţii atât de adânci în structurarea textului, încât acesta nu poate fi refăcut după o unică reţetă, nu se poate spune că am plecat de la un text corect format, fiindcă formarea lui fără respectarea normelor de regim sintactic nu este posibilă.

O problemă dificilă e decodarea motivului insatisfacţiei primului actant, care se referă la starea de fericire nu se ştie a cui, deoarece folosirea verbului *a fi* ca tranzitiv duce la confuzia persoanelor: fie fata nu este (destul de) mulţumită de efortul făcut, fie vorbitorul constată că efortul a fost sau nu recompensat de starea în care se află sau este adus el însuşi. Interpretările diferite, deşi schimbă sensul microcontextual, nu influenţează negativ asupra sensului întregii structuri textuale, căci fata receptează replica fără a-i răspunde efectiv. Cea mai gravă abatere de la coerenţa microcontextuală o constituie păstrarea lui *fericit* la genul masculin, ca în textul dat, dar atribuirea lui fetei: *tu nu eşti fericit, zise el fetei.*

Replica mamei conţine verbul modalizator *trebuie,* care exprimă necesitatea, fără a exista în text construcţia modalizată de acesta. Sintaxa limbii, în consonanţă cu logica, nu permite apariţia acestui verb impersonal fără a fi urmat de o construcţie subiectivă. Dificultatea corectării constă în faptul că verbul impersonal nu are conţinut semantic, altul decât cel de modalizator de necesitate, deci subiecţii trebuie să adauge informaţii inexistente în text: ce anume o nemulţumeşte pe mamă, ce acţiune necesară nu a fost îndeplinită (de nimeni). Cuvântul *lucrul* este şi el extrem de vag semantic, se poate referi la orice fel de obiect sau chiar la o idee, un comportament etc. Aşezarea unui substantiv după verbul *a trebui* este atestată în limba română numai în ocurenţă cu un complement indirect în dativ, de aceea unii subiecţi încearcă să corecteze construcţia în acest sens: *ce ne trebuie lucrul, cui îi trebuie lucrul.* Defectul acestor construcţii constă în faptul că se menţine lipsa de informaţie, continuă să fie o replică ce nu spune nimic (poate mama îşi exprimă într-un mod vag nemulţumirea de a-l vedea pe băiat). Altă formă de corectare sintactică a deficienţei este adăugarea unui verb la conjunctiv: *trebuie să pună 2%, trebuia să facă 8%.* În sfârşit, unii elimină acest verb, înlocuindu-l nu cu un sinonim, ci cu un alt verb mai bogat în informaţie semantică: *a face, a pune* sau *a lucra,* ultimul indus de substantivul cu acelaşi radical. Nici aceste texte nu reuşesc să elimine total imprecizia semantică a replicii. Din punct de vedere semantic sunt mai adecvate testele care introduc o întrebare despre identitatea băiatului, în diverse formulări, în total 26%. Se pare că în acest context adecvarea sintactică la regimul verbului *a trebui* şi adecvarea semantică nu au fost realizate concomitent de nici unul dintre cei testaţi.

În debutul celei de-a treia replici din textul dat, *acest lucru nu pare,* se studiază răspunsul la replica mamei, care este şi el marcat de lipsa de conţinut semantic a acesteia, agravată de o nouă problemă de acelaşi tip: verbul copulativ

a părea este sărac în conținut semantic, menționează doar asertarea unei calități nu ca adevărată, ci ca posibilă, are deci tot un sens vag de modalizator. În plan sintactic, acest verb se caracterizează prin imposibilitatea ocurenței fără nume predicativ sau propoziție predicativă, așa cum apare în textul dat. Reacțiile subiecților sunt foarte variate, fiind determinate de soluția aleasă pentru replica mamei, dar și de rezolvarea aleasă pentru completarea construcției verbului copulativ. Sunt neadecvate răspunsurile fetei care nu se leagă semantic de întrebarea mamei. De exemplu, un test alege pentru întrebarea mamei formularea: *Ce trebuie aici lucrul ăsta?*, iar răspunsul este: *Acesta e prietenul meu.* Un alt test, după întrebarea mamei *Cine este băiatul?*, conține răspunsul: *Acest lucru nu mă încurcă* etc. Acești subiecți demonstrează prin răspunsurile lor care sunt consecințele aplicării corecte a regimului sintactic fără o gândire coerentă din punct de vedere pragmatic și semantic. Alteori, la întrebarea *Cine este băiatul?* se răspunde: *Un prieten,* renunțându-se total la formularea din textul dat, tocmai pentru stabilirea coerenței.

Observăm, în general, că acolo unde replica mamei a primit un conținut semantic mai bogat, coerența se stabilește mai ușor. Sensul care pare că se instituie în textul dat ar fi că mama își exprimă vag nemulțumirea la vederea băiatului, iar fata nu ține seama de dezaprobarea ei neexprimată și invită băiatul la plimbare, fără a-i cere acesteia permisiunea. Un singur test respinge această atitudine față de mamă, deci schimbă textul din motive pragmatice: *Nu pot să mergem la plimbare.*

Coerența textuală globală nu se stabilește mulțumitor deoarece textul dat este lipsit de informație și subiecții nu reușesc să o introducă (carențele regimului sintactic atrag după sine carențe pragmatice).

Alte teste se referă la probleme lexicale și semantice. Testul nr. 1 oferă subiecților o problemă simplă de selecție. După configurarea sferei semantice *micul dejun,* se violentează expectanța subiecților oferindu-le termenii: *în farfurie un ceas deșteptător și un termometru, în cană vopsea albastră călduță, solnița cu nisip fin.* Este vorba de violarea postulatelor de sens[11] care stabilesc permisiunile și interdicțiile combinatorii ale cuvintelor.

Răspunsurile au selectat termeni din sfera semantică „alimente", dar se pot observa și aici numeroase incoerențe, apariția masivă a alimentelor specifice prânzului, uneori însoțite de băuturi specifice micului dejun, *ciorbă* și *lapte călduț.* Unii subiecți nu pot controla textul în ansamblul său, ceea ce nu demonstrează inexistența unor norme implicite ale coerenței globale, de vreme ce alții reușesc să le aplice.

Mult mai complex este testul nr. 10, care studiază expectanța subiecților față de niște selecții semantice făcute după mecanismele specifice tropilor. Textul propus este:

[11] R. Carnap, *Meaning and Necessity,* Chicago, The University of Chicago Press, 1960, p. 222–229.

Meditaţie

Sâmburele îi curge din mână şi ea nu vede acest zgomot. Apoi vede că sâmburele e amar şi nu-l ridică. Aude că s-a făcut întuneric. Îţi tace ceva şi tu nu-i răspunzi. Fiind absent lângă tine, te-ar putea ajuta. Uşa îţi citeşte gândul că acest copil îţi e tată.

Titlul, marcă a literarităţii, e eliminat de 94% din cei testaţi. Aceştia nu cunosc sensul literar al cuvântului, poate îl confundă cu cel curent între elevi, „oră (şedinţă) de pregătire suplimentară la o disciplină şcolară".

Expresia *Sâmburele îi curge* este o confuzie a stărilor de agregare solid-lichid obişnuită în mecanismul de formare a metaforelor şi a epitetelor metaforice. Deschiderea textului este astfel cam abruptă (dar întâlnită în unele texte lirice), prezentând unul din efectele stării meditative a persoanei în discuţie, neatenţia faţă de obiectele materiale din vecinătatea sa.

O altă problemă pe care şi-o pun subiecţii este de ce *ea* ţine în mână un astfel de obiect neobişnuit în activitatea cotidiană. Prin relaţionare cu *amar,* din enunţul următor, care exprimă (şi) o senzaţie gustativă, se pare că *ea* a mâncat un fruct şi se gândeşte vag la posibilitatea de a mânca şi sâmburele acestuia. Nici unul dintre subiecţi nu pare a se gândi la sensurile simbolice ascunse pe care ar putea să le aibă obiectul, dar nu e sigur că unii nu intuiesc ceva din ele, pentru că, făcând legătura cu *întuneric,* în unul din teste obiectul apare ca foarte important, e pierdut şi căutat, ceea ce nu intră în logica normală a lucrurilor, fiind un obiect lipsit de însemnătate.

Unul din cei testaţi e atât de dezorientat de începutul textului, încât confundă substantivul cu articol hotărât cu un vocativ şi consideră că e vorba de un personaj poreclit *Sâmburel,* căruia îi curge stiloul. Remarcăm deci, pe lângă tendinţa obişnuită de a înlocui verbul *curge* cu un verb specific solidelor, prezentă în 92% din teste, o altă tendinţă, slab reprezentată, de a înlocui obiectul solid cu unul lichid: *(cerneala din) stilou, sânge.* Tendinţa de a schimba obiectul (nefamiliar) *sâmbure* cu unul tot solid: *creionul, mărul, fructul,* apare la 12% din cei testaţi.

Remarcăm faptul că neridicarea sâmburelui păstrează totuşi o urmă a ideii de acţiune incoerentă, căci personajul pare că se află într-o încăpere, nu afară, după ocurenţa substantivului *uşa,* deci nu e foarte normal ca un obiect căzut să fie lăsat pe jos. Coerenţa textuală (în absenţa intenţiei expresive de marcă a stării meditative) este izomorfă cu cea acţională din lumea reală. În unul dintre teste, personajul caută sâmburele, vede lumina, care poate ajuta la găsirea lui, o aprinde, îl găseşte etc. Acest test pare, intuitiv, să acorde sâmburelui o importanţă mai mare decât în ordinea obişnuită a lucrurilor, deci un sens simbolic.

Răspunsurile la celelalte probleme puse de textul dat sunt conforme uzului limbii române standard şi logicii normale. Subiecţii, cu un nivel cultural

scăzut, nu sunt obişnuiţi cu acest tip de text, refuză să-l încadreze printre textele literare cărora le este permis un alt uz al limbii. Ei încearcă să corecteze inadvertenţele logice ale textului, abaterile de la uzul obişnuit al limbii. De altfel, acestea sunt violente, ca într-o parodie a mecanismului de formare a tropilor. Se poate studia deci cum funcţionează echilibrarea între ceea ce oferă textul (literar) şi expectanţa receptorului mesajului.

Deşi subiecţii au restabilit coerenţele locale, observaţia generală care se poate face este că textele care rezultă nu pot ocoli o vagă impresie de poeticitate, păstrând sensul general de incoerenţă medievală al textului dat, şi aceasta deoarece sunt corecte din punctul de vedere al logicii normale numai în ce priveşte coerenţa locală. Coerenţa globală a textului, adică stabilirea unei scheme acţionale fireşti a personajului, este greu de realizat.

După ce se elimină tot ce contravine logicii limbajului obişnuit, adică tot ce ar putea fi un trop, rezultă tot un text cu implicaţii subiective, un fel de confesiune fără obiect, descriind starea de spirit a persoanei (feminine) despre care se vorbeşte. Deci literaritatea textului, dacă ea există, nu se elimină o dată cu eliminarea tropilor. Nu ne considerăm pregătiţi să intrăm în problematica densă a corectitudinii textului literar. Totuşi avansăm, ca o sugestie, ideea că şi în cazul acestuia coerenţa locală se stabileşte mai uşor decât cea globală şi chiar aceasta din urmă, datorită existenţei mai multor posibilităţi de interpretare, pare mai uşor de stabilit decât în cazul textelor care aparţin altor stiluri ale limbii (desigur, dacă nu punem în discuţie probleme ale valorii artistice).

Testul nr. 2 studiază problema respectării cerinţei ca textul să configureze o lume posibilă[12], lipsită de contradicţii logice. Se propune subiecţilor un fel de joc de perspicacitate ce le impune depistarea şi înlăturarea contradicţiilor:

Ea s-a oprit din mers ca o stea. Îmi lumină faţa cu laterna ei şi atunci nemaivăzându-mă îmi zise:

– Ce ţipi ca peştele-n tigaie, copile? Anul trecut erai mai mare şi tot nu ţipai aşa din orice.

Eu continuai să tac.

În cazul primei comparaţii, contradicţia cu datele astronomice obiective nu a fost sesizată de mulţi subiecţi. 22% din răspunsuri au ales o altă comparaţie, *ca o statuie,* la fel de neadecvată, căci o statuie nu merge şi, deci, nu se poate opri. Subiecţii au căutat să respecte structura sintactică a textului dat, tendinţă observată în toate testele, dar n-au reuşit să găsească o comparaţie adecvată. Mai adecvate sunt cele 14% răspunsuri care elimină comparaţia. Celelalte soluţii, *ca un melc, ca o căruţă fără cai,* nu sunt prea fericite.

În cazul expresiei date *ţipi ca peştele-n tigaie,* am studiat contradicţia între *a ţipa* şi *peşte*, care este simbolul cel mai consacrat pentru „a tăcea". Ea

[12] Em. Vasiliu, *Preliminarii logice la semantica frazei,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 73.

nu a fost sesizată de mulţi subiecţi datorită faptului că expresia dată are o rezonanţă de zicătoare populară, iar acestea de regulă circulă ca nişte semne lingvistice lipsite de motivaţie, nu sunt analizate sau sunt rareori analizate de utilizatori. Efectul este obţinut prin contaminarea expresiilor *taci ca peştele* cu *te zbaţi ca peştele-n tigaie,* în care *a tăcea* e substituit de antonimul său *a ţipa.*

Din păcate, alegerea soluţiei *taci ca peştele* de către 12% dintre subiecţi are consecinţe negative pentru coerenţa la distanţă cu expresia următoare şi cu finalul de text. Unul din cei testaţi comentează, fără a găsi o soluţie: *peştele ţipă nu e bine* şi refuză să mai continuie textul. Se dau alte comparaţii: *ca copilul în baie, ca uleiul în tigaie.* Un singur test găseşte comparaţia paremiologică justă: *ţipă ca din gură de şarpe,* care pare şi aceasta neanalizabilă şi ilogică, dar nu gura şarpelui ţipă, ci cel care se află în gura şarpelui.

Prin expresia dată *anul trecut erai mai mare* se studiază reacţia la o contradicţie temporală care poate fi interpretată şi ea ca o relaţie cauză–efect, trecerea timpului având ca efect creşterea copilului, şi nu micşorarea lui. Dacă înlocuim cu firescul *erai mai mic* 68%, dispare şi cealaltă contradicţie, cu coordonata de nuanţă concesivă *şi tot nu ţipai aşa,* căci este firesc să ţipe mai mult copilul mai mic, şi nu cel mai mare.

Din păcate, un alt răspuns frecvent este propoziţia absurdă *nu tăceai aşa din orice!* (contaminare frazeologică cu *ţipai din orice)* 12%, care antrenează presupoziţiile că acţiunea de *a tăcea* ar fi provocată de obicei de un stimul serios dezagreabil, nu neglijabil, şi că ar fi o reacţie specifică pentru copiii mai mici, ambele presupoziţii fiind false pentru *a tăcea* şi juste pentru *a ţipa.* Acest răspuns apare datorită incapacităţii subiecţilor de a controla coerenţa textuală globală. Ei păstrează comparaţia neadecvată a copilului cu un peşte, probabil datorită caracterului ei figurativ, care îi atrage, şi corectează doar atribuirea neadecvată peştelui a acţiunii de *a ţipa,* înlocuind-o cu *a tăcea,* fără a observa că astfel afectează sensul textual de ansamblu, care este acela de a certa un copil pentru că ţipă prea mult.

Ultimul stimul studiat, *continuai să tac,* cere rezolvarea unei incoerenţe la distanţă, actantul I ia atitudine împotriva faptului că actantul II ţipă, iar acesta afirmă în final reiterarea acţiunii de a tăcea, pe care o asertează deci ca fiind continuă pe tot parcursul textului şi după închiderea lui. Cele 12% dintre teste care schimbă pe *a ţipa* cu *a tăcea* rezolvă corect toate incoerenţele locale, păstrând în final formula din textul dat, dar pierd sensul textual global (a certa un copil care ţipă). Dar păstrarea lui *a tăcea* în închiderea textului se găseşte în 34% din teste, de unde rezultă că diferenţa de 22% dintre subiecţi nu sesizează incoerenţa la distanţă din textul dat, între *Ce ţipi?* şi *continuai să tac.*

Răspunsul *continuai să ţip* apare în 48% dintre teste, care restabilesc sensul global al textului şi realizează închiderea corectă (copilul nu reacţionează

pozitiv la mustrarea şi argumentele actantului I), dar, de cele mai multe ori, cu preţul păstrării unor incoerenţe locale. Alte soluţii primite sunt: *continua să meargă,* incoerent cu prima propoziţie, unde aflăm că s-a oprit, sau *continuă să vorbească,* ce sugerează o altă interpretare coerentă a finalului (ea degeaba vorbeşte).

Testul nr. 3 propunea subiecţilor următorul enunţ:

Am dus câinele la doctor. Câinele s-a îmbolnăvit. Am plecat şi am înhămat căruţa la cai. Copilul ţinea braţele pe câine.

Câinele a mâncat mult. Îi este foame. Se face bine. Ia medicamentul acesta. Deshămăm căruţa. Ne întoarcem acasă. Doctorul zice.

Acest enunţ reprezintă o structură narativă în care un câine bolnav este dus la doctor cu o căruţă cu cai, doctorul recomandă un medicament, câinele se face bine. Textul conţine însă numeroase modificări ale succesiunii spaţiale: *am înhămat căruţa la cai,* temporale sau cauzale: *Se face bine. Ia medicamentul,* încât scenariul este greu de refăcut, ca un puzzle.

Succesiunea temporală *Am dus câinele la doctor. Câinele s-a îmbolnăvit* este şi una cauzală. Nu poate fi dus la doctor înainte de a se îmbolnăvi, ci este dus pentru că s-a îmbolnăvit şi nu s-a îmbolnăvit pentru că s-a dus la doctor, cum pare a sugera ordinea din textul dat. Frecvenţa mare a păstrării ordinii din textul dat se explică prin faptul că subiecţii consideră pe *s-a îmbolnăvit* ca un fel de mai mult ca perfect subînţeles sau ca o acţiune concomitentă cu *am dus...,* şi nu ca pe una posterioară, cum poate rezulta din formularea ambiguă dată. De asemenea, inversiunea poate fi stilistică, în scopul de a capta atenţia interlocutorilor, fiind utilizată frecvent în naraţiuni: prima acţiune e mai frapantă şi după enunţare urmează explicarea cauzelor ei. Subiecţii, destul de numeroşi, care nu sunt satisfăcuţi de forma dată a relaţiei temporalo-cauzale, aduc modificări structurii cu viitorul *am să duc,* cu mai mult ca perfectul *se îmbolnăvise,* cu conectori cauzali etc.

Succesiunea temporală propusă în textul dat: *Se face bine. Ia medicamentul* este evident ilogică. Fie însănătoşirea este efectul medicamentului, fie acesta este eliminat, pentru că nu are rost să mai ia medicamentul după ce se face bine. Păstrarea ambelor la timpul prezent nu elimină, ci îngreunează posibilitatea adecvării. Mai există şi posibilitatea, adecvată, a eliminării lui *Se face bine,* care nu e obligatoriu să decurgă din *Ia medicamentul,* dar textul în ansamblu, deşi foarte confuz, pare să sugereze un final fericit. Succesiunea incorectă din textul dat apare în 16% din texte. Modificările făcute sunt adecvate: primul verb este trecut la viitor (6%), între propoziţii se introduce o relaţie finală *ca să se facă bine* sau condiţională *dacă ia medicamentul,* propoziţia *ia medicamentul* e negată.

Problema găsirii în acest puzzle a soluţiei de închidere corectă a textului a fost una din cele mai dificile. Întoarcerea acasă este marca de închidere

preferată de majoritatea subiecţilor, ceea ce face ca unele texte să devină incoerente în ansamblu, căci alte propoziţii, luarea medicamentului şi însănătoşirea, sunt ulterioare. Marca de închidere corectă ar fi însănătoşirea câinelui, evidentă pentru subiecţii care controlează într-adevăr subiectul textului, soluţionarea deficienţei semnalate în propoziţia *Câinele s-a îmbolnăvit.* Se poate observa şi aici cum coerenţa globală a textului nu este suma coerenţelor locale, ci aceasta şi ceva în plus.

Observăm că, în afara textelor terminate cu însănătoşirea câinelui, sunt adecvate şi textele terminate cu întoarcerea acasă, cu condiţia ca însănătoşirea să fie trecută la timpul viitor, legată de luarea medicamentului şi inclusă (eventual) în replica doctorului.

Cel mai mare factor perturbator al coerenţei s-a dovedit a fi *Doctorul zice,* care apare în finalul textului dat şi e păstrat aşa în numeroase texte frumos compuse, coerente până în acel moment. Singura explicaţie posibilă e că au confundat textul dat cu un fragment de text sau că şi-au imaginat pe cineva care urmează să povestească acasă ce a zis doctorul. Numeroasele variante în care găsim: *Doctorul zice: – Ia medicamentul...* sunt uşor incoerente local pentru că nu se înţelege dacă nu cumva acesta s-a adresat câinelui. Uneori adresarea către câine se face explicit: *I-a zis câinelui.*

Textul dat este de tip narativ simplu. El ar trebui să funcţioneze progresând prin aglutinarea verbelor de acţiune în ordinea în care acţiunile au loc în realitate. Acest tip de text este strâns legat de practica reală, izomorf cu aceasta. Totuşi, pentru a nu fi prea banal, nedemn de a fi povestit de cineva, acţiunile de a duce un câine bolnav la doctor şi de a înhăma caii nu sunt familiare subiecţilor, fără a fi cu totul insolite. Ei trebuie deci să imagineze practica, să prezinte o practică fictivă, posibilă, ceea ce, până la urmă, e specific şi naraţiunilor care povestesc o acţiune reală trecută, căci nu se poate concepe una povestită pas cu pas, în timp ce se desfăşoară, deci acţiunea trebuie reactualizată în mintea povestitorului. Naraţiunea la timpul prezent utilizează un fals prezent, numit uneori prezent etern sau istoric, dar care poate fi şi un fals prezent banal, nici literar şi nici istoric. Fenomenul este şi mai clar la naraţiunile la timpul viitor, care stau sub semnul ipoteticului şi deci nu sunt reale.

Totuşi situaţia de comunicare e falsă, experimentală, pentru că naratorul nu povesteşte ceea ce intenţionează, ci foloseşte elemente narative date, „prefabricate". Aşa se explică faptul că mulţi nu le pot controla în totalitate, deşi e posibil ca o naraţiune personală să le iasă mai corect. Dacă totuşi legile organizării naraţiunii în succesiunea momentelor izomorfă cu cea reală funcţionează la cei mai mulţi dintre ei în acest cadru experimental, cu atât mai mult rezultă că ele există şi funcţionează în situaţii reale de comunicare.

În ce priveşte abordarea pragmatică a textului, am început prin a studia probleme mai simple, cum ar fi reglajele necesare în cazul necunoaşterii codului

folosit de emițător. Testul nr. 7 introduce un mare număr de elemente exogene codului într-un discurs de tipul admonestare ce interzice dreptul la replică:

Entendez-vous? țipă de pe tine, fa, haina asta, parcă-i un biniș fait d'une prostire țărănească, n-aș da un finic pe ea. Do you understand to me? Și nu mai umbla așa descimbirită, că părul îți e sein, sotte que tu es!

Elementele aparținând limbilor franceză și engleză *Entendez-vous?, Do you understand...?* sunt decodate destul de adecvat structurii textuale. Mai greu se descurcă subiecții cu regionalismele: *țipă de pe tine* e confundat cu omonimul literar și respins, deoarece o haină nu poate țipa. *Prostire* cu sens de „cearceaf țărănesc" e considerat un derivat de la verbul *a prosti,* iar necunoașterea adjectivului *sein,* care înseamnă (cu referire la blana oilor) „de culoare maro amestecată cu alb", face să se piardă o parte din sensul textual, anume că persoana admonestată are o țintă care nu concordă cu vârsta matură.

Se observă că reacțiile subiecților la problemele puse au fost de două tipuri.

Primul tip de rezolvare, făcând apropieri formale (fonetice) cu un cuvânt cunoscut din unul din codurile interferate, contravine principiului lipsei de motivare a semnului lingvistic[13], e mai adecvat dacă apropierile se fac în cadrul codului din care provine expresia și total inadecvat dacă apropierile se fac față de cuvinte din limba română standard.

Al doilea tip, de dorit, este încercarea de recuperare a sensului din contextul cuvintelor învecinate, dar și aceasta e dificilă datorită dimensiunilor mici ale textului și mulțimii interferențelor, astfel încât sensul structurii textuale devine o ecuație cu prea multe necunoscute.

Din punct de vedere pragmatic, observăm că un emitent își manifestă o părere divergentă față de ceea ce este, pare ori manifestă receptorul, violând maxima conversațională a politeții. Dezaprobarea privește ținuta vestimentară a receptoarei, desemnată prin *fa,* cu care se acordă la feminin adjectivele din text, *descimbirită* și *sotte.* Modificările exogene făcute pot avea sens ironic, exprimând, să zicem, dezacordul între purtările, aspectul, originea poate rurală a destinatarei și pretențiile ei xenofile.

Funcția pragmatică a textului poate fi mai curând de defulare a unei nemulțumiri decât de încercare de a obține un efect asupra receptoarei, deoarece în acest din urmă caz ar trebui să aleagă o altă strategie. Se poate totuși imagina cazul în care strategia ar fi bună pentru o persoană în fața căreia emitentul are un ascendent și care ar fi suficient de docilă pentru a avea sentimentul scontat de jenă, de nemulțumire pentru impresia defavorabilă pe care o produce și ar urma să-și schimbe ținuta.

[13] F. de Saussure, *Cours de linguistique générale,* ediția a doua, Paris, 1971, p. 99.

Toate acestea presupun ca mesajul să fie înţeles, ca persoana în cauză să deţină toate codurile cu care interferează aici limba română standard, ba chiar şi „cheia" ironică a combinării lor, pentru a înţelege mesajul. Ne întrebăm însă ce se întâmplă dacă destinatara nu le cunoaşte. Mai întâi, emitentul face o nouă greşeală tactică, selectând coduri care nu sunt familiare destinatarei, nu le înţelege şi deci n-o pot influenţa şi nici măcar jigni. Din punctul de vedere al destinatarei, presupunând că ar dori cu adevărat să cunoască exact părerea exprimată de emitent despre ea şi, eventual, să-şi modifice conduita, ca şi din punctul de vedere al unui receptor exterior, este necesar să se poată recupera sensul global al discursului.

Recuperarea sensului s-a făcut parţial de majoritatea celor testaţi, cu rare cazuri de recuperare totală sau de pierdere totală a lui. Deci interferenţa codurilor pune aici mari probleme, deoarece elementele exogene nu sunt cunoscute de subiecţi, nu s-au putut găsi alte coduri decât limbajul uzual pe care să le deţină, astfel că structura semantică a textului devine obscură pentru cel care decodează. Orice încercare de rezolvare cu mijloace fonetice duce la erori, în vreme ce descifrarea cu ajutorul contextului semantic imediat, atât cât nu este opac, se dovedeşte apropiată de adecvare.

Testul nr. 15 se referă la perturbările canalului de comunicare, ce pot afecta şi ele corectitudinea textului. Varianta dată parafrazează un text de I. L. Caragiale în care se găseşte o referire la imposibilitatea de a comunica pricinuită de zgomotul de pe canal. Problema subordonată celei dintâi, asupra căreia şi-au concentrat atenţia majoritatea subiecţilor, este lipsa de coerenţă a succesiunii celor trei replici dialogate, pe care majoritatea au sesizat-o şi căreia i-au dat diverse formulări în comentarii şi diverse soluţii, mai mult sau mai puţin fericite, fără să atingă fondul problemei, care era eliminarea zgomotului pe canal.

Textul original în schiţa *Vizită*[14] este:

Madam Popescu îmi spune ceva; eu n-aud nimica. Îi răspund totuşi că nu cred să mai ţie mult gerul aşa de aspru; ea n-aude nimica.

– Ionel! Ionel!! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!

E de remarcat faptul că majoritatea momentelor şi schiţelor, satirizând viciile naturii umane sau pe cele specifice unor categorii sociale, sunt în primul rând satire ale modului de comunicare şi conţin numeroase sugestii pentru studiul încălcării normelor de corectitudine textuală, care ar trebui probabil exploatate într-un alt studiu.

Textul dat în acest test a fost:

Ionel, călare pe calul cu şine, bătea din tobă şi suna din trâmbiţă din toate puterile. Mama lui zise:

[14] I. L. Caragiale, *Lanţul slăbiciunilor*, Bucureşti, E. P. L., 1964, p. 9–11.

– *Nici nu ştiţi cât de mult timp îmi ia educaţia copilului!*
– *Nu, nu cred să mai ţină mult gerul atât de aspru.*
– *Vai, dar nu e nici un deranj, domnule!*

Testul, în aparenţă simplu, pune mai multe probleme. În primul rând, puţini subiecţi sesizează care este cauza lipsei de coerenţă a replicilor, problema canalului de comunicare. Unul singur o face explicit: *Nu se înţeleg din cauza zgomotului,* fără a oferi o variantă de text. Mai multe teste o fac implicit, introducând în prima replică a mamei mustrări la adresa copilului; într-un caz găsim un citat foarte apropiat de textul caragialian: *Ionel, fii cuminte, mamă, că spargi urechile dumnealui!* Cu diverse formulări, atenţionarea copilului cu intenţia de a elimina zgomotul de pe canal se găseşte în 10% din teste. Alte două (4%) introduc referirea la zgomot în replica de răspuns a musafirului: *Nu cred să mai ţină mult scandalul ăsta!.* În total, problema zgomotului este menţionată doar în 16% din teste.

Subiecţii se concentrează în schimb asupra stabilirii coerenţei celor trei replici dialogate, observând lipsa lor de legătură şi considerând că aceasta este principala (singura) deficienţă a textului. În cazul în care reuşesc să obţină o succesiune coerentă de trei replici dialogate, fără eliminarea zgomotului de pe canal, este ca şi cum ar combate simptomele unei maladii, şi nu cauzele ei: textul rezultat este mai „incorect" decât cel dat, pentru că nu este posibil ca mama şi musafirul să se înţeleagă bine într-un zgomot asurzitor. Iată deci cum coerenţa globală nu se poate confunda nici ea cu corectitudinea textuală, care se situează la un nivel şi mai înalt, acela al receptării corecte a intenţiei comunicative.

Toate cele trei replici dialogate, a căror succesiune este incoerentă, au suferit numeroase schimbări. La replica: *Nici nu ştiţi cât de mult timp îmi ia educaţia copilului!,* se observă un procent mai mare de păstrare a formulei din textul dat, 32%, la care adăugăm numeroasele reformulări cu acelaşi conţinut: 34%. În general, replica este păstrată deoarece cu ea începe conversaţia şi următoarele sunt cele care vor trebui să stabilească relaţii de coerenţă cu ea. În textul dat, totuşi, această replică este ea însăşi uşor incoerentă cu contextul. Nepotrivirea între comportarea lui Ionel şi pretenţiile mamei că se ocupă mult timp de educaţia lui este subliniată voit, prin repoziţionarea unui fragment care în schiţa lui Caragiale este anterior scenei cu toba şi trâmbiţa, eliminând necesitatea efortului de *feed-back* pentru sesizarea intenţiei satirice a textului. Atitudinea critică la adresa mamei lipsind la subiecţi, ei consideră nepotrivirea replicii cu comportarea copilului o incoerenţă locală pe care o corectează, mama remarcând în numeroase texte purtarea urâtă a copilului sau certându-l: – *Nu, nu pot să cred că Ionel e un copil atât de obraznic* sau *Nu am timp deloc să educ copilul acesta.*

Din schimbul primelor două replici în câteva teste reiese implicit ideea că nu educaţia în sine ia mult timp, ci educaţia unui copil rău ca acesta, ceea

ce stabileşte un fel de falsă relaţie cauzală între partea expozitivă despre joaca nepotrivită a copilului şi prima replică a mamei despre educaţie, care de fapt avea caracter general. Păstrarea replicii, ba chiar dezvoltarea ideilor despre educaţie ale mamei, uneori într-un stil confuz, nu este incoerentă, fiind în mod inconştient în spiritul caragialian, care evidenţiază această contradicţie între practica educaţională greşită, ineficientă, şi principiile juste.

Coerenţa este deci confundată de cei mai mulţi subiecţi cu relaţia strictă întrebare–răspuns: *Textul acesta are doar răspunsuri la întrebări şi întrebările nu sunt scrise.* Alţii afirmă că este greşit pentru că nu are înţeles, este neclar. Deci corectitudinea textului este privită aici ca fiind mai ales logică şi semantică, iar ceea ce rezultă, aşa cum am arătat, este o imposibilitate pragmatică.

Numeroase răspunsuri dezbat problema pe care li se pare că o pune textul schiţei, obrăznicia copilului. Deoarece am ales un text apropiat de cel literar, o schiţă studiată de copii în manuale şi despre care au primit indicaţii (juste sau nu!) despre cum trebuie receptată, incapacitatea de a sesiza just sensul global al textului poate fi efectul formulării textului dat sau orientării greşite prealabile a subiecţilor.

Nu putem să nu ne referim şi la problema receptării corecte a sensului textului literar. Ionel este văzut ca un fel de exemplu negativ de cum nu trebuie să se poarte copiii când vin musafiri. Nu avem teste (afară de unul, extrem de confuz exprimat: *E greşit pentru că mama dădea dovadă de proastă educaţie)* care să observe că personajul satirizat este în primul rând mama, şi nu Ionel. Deşi sunt teste care conţin din abundenţă citate apropiate textelor caragialiene, ironia acestora nu este receptată şi mama apare peste tot drept un model de conduită şi de concepţii juste despre educaţie. Iată cum problema sensului şi a coerenţei textului literar, aparent mai simplă, capătă alt orizont de complexitate.

Testul nr. 11 se referă la funcţia titlului în stabilirea coerenţei textului. Este oferită subiecţilor o întâmplare cu o bătrână ajutată de un elev să treacă strada, care poartă titlul *O excursie în munţi.* Reacţiile sunt cele aşteptate: subiecţii elimină titlul, căci textul este scurt şi poate exista şi în lipsa acestuia, sau îl înlocuiesc.

Reformularea titlului poate lua diverse forme. Cei mai mulţi subiecţi pun accentul pe greşeala de fixare a cadrului întâmplării şi polemizează cu titlul dat: *Mergând spre şcoală, Prima zi de şcoală,* care introduce informaţii noi, inexistente nici în text, nici în titlul dat, dar cu determinarea locală *şcoală.* Un titlu refuză caracterul moral al textului, altele îl accentuează. Pentru unii întâmplarea e *O faptă bună,* pentru altul, *O întâmplare banală.* Norma implicită a subiecţilor pare să atribuie titlului în primul rând rolul de a fixa cadrul acţiunii, în al doilea rând, pe cel de a exprima o atitudine morală şi în al treilea rând, pe cel de a încadra textul în genul narativ. Am făcut clasificarea

după procentele obținute. Alte tipuri de texte și alte grupe de subiecți ar releva probabil și alte tendințe, dar cele menționate sunt incontestabile. Există la câteva teste și reacția inversă, de a înlocui conținutul, lăsând titlul neschimbat și povestind întâmplări într-un cadru montan care păstrează caracterul moralizator din textul dat.

Testul nr. 12 se referă la normele de formulare corectă ale deschiderii și închiderii textului. Se prezintă subiecților următoarele rânduri:

El îi răspunse:
– Sigur că da.
Apoi privind tabloul acesta, întrebă ce pictor îl realizase, pentru că
De aceea eu nu am înțeles ce voia și i-am zis:

Se studiază mai întâi ceea ce s-a petrecut la limita de început a textului. Aceasta presupune o întrebare anterioară, care nu apare. Subiecții pot, cum am observat și în alte cazuri, să facă o confuzie între text și fragmentul de text, considerând ceea ce li s-a dat ca fiind un fragment din ceva, și nu, așa cum o afirmă enunțul cerinței, un text de sine stătător a cărui corectitudine să o judece și să o realizeze sau să o amelioreze. 42% din variantele propuse lasă începutul textului neschimbat. Dar procentul de nerealizare a deschiderii corecte a textului este mult mai mare, pentru că schimbările propuse sunt variații sau reformulări cu același defect, de a oferi un răspuns la o întrebare inexistentă. În total, variantele cu deschidere incorectă sunt în procent de 64%. Dacă examinăm soluțiile cu schimbarea deschiderii din textul dat, observăm că nici acestea nu sunt întotdeauna mai fericite. Variantele care încep cu *Apoi* sau *De aceea* introduc alte trimiteri la un text anterior, structurat cauzal sau temporal, aici inexistent. Rămân un număr de 13 texte (26%), a căror deschidere este corectă.

Dar expresia inițială mai conține o formă de incoerență, și anume răspunsul afirmativ întărit *Sigur că da.* Acesta este vid de informație, el ar trebui să se refere la informația din întrebare, care aici lipsește. Deci, în cazul când nu e omisă sau precedată de o întrebare, replica reprezintă o dublă abatere, contravenind și principiului informativității. 54% dintre răspunsuri au păstrat formula, fără a preciza la ce se referea întrebarea. Repoziționarea replicii în continuarea unei întrebări se face în trei teste (6%), astfel fiind salvată coerența locală. Întrebările sunt: *Vă satisface dorința acest tablou?, Tu ai pictat tabloul?, Acest tablou este de Grigorescu?* inexistente în varianta dată.

Textul propus mai conține conectorul textual *apoi,* care introduce o relație temporală între replici. Este o relație de posterioritate, eventual o pauză mai lungă în cadrul dialogului. Conectorul cauzal *pentru că* introduce o relație în

general caracterizată prin anterioritate, deci fie unul dintre ele trebuie eliminat, fie trebuie introduse în text două informaţii diferite între ele. De aceea testele care au repoziţionat propoziţia *nu a înţeles* după *pentru că* au eliminat conectorul *apoi.* Cuvântul este omis în 20% din teste, renunţându-se astfel la falsa succesiune temporală. Păstrarea conectorului cauzal *pentru că* e mult mai redusă procentual decât incoerenţele semnalate în secţiunea iniţială a textului: 10%. Omiterea construcţiei elimină tipul de incoerenţă din textul dat şi se regăseşte în 30% din teste.

Textul dat mai propune relaţia dintre locuţiunea conjuncţională conclusivă *De aceea* şi secvenţa anterioară de text, care nu conţine nimic pentru care propoziţia următoare ar putea fi considerată o concluzie. 30% din răspunsuri păstrează locuţiunea şi lipsa ei de relaţie cu contextul.

Prin expresia textului dat *şi i-am zis:,* se studiază marca de închidere a textului, care în varianta dată conţine un verb *dicendi* (după care ar trebui să urmeze o replică) şi un semn de punctuaţie (:), după care de asemenea trebuie să urmeze ceva. Procentul de neadecvare al rezolvării acestei incoerenţe ar fi 30%. Unele teste introduc o replică interogativă, rezultat al neînţelegerii: *Ce doriţi?, Puteţi să repetaţi?* etc., nepotrivite pentru un final de text, dar nu în aceeaşi măsură ca finalul textului dat. Unele din aceste texte, puţine, imaginează şi răspunsul la întrebare, adăugând un plus de informaţie. Alte texte cuprind replici enunţiative, a căror nepotrivire cu textul anterior este explicată prin neînţelegere. Mai remarcăm şi transpunerea în vorbire indirectă a ultimei replici, care presupune reluarea informaţiei anterioare (dacă ea există): *l-a întrebat din nou, îi mai spuse o dată, i-am zis să-mi mai explice o dată.* Închiderile cele mai corecte, cu un minim de informaţie adăugată, sunt cele care oferă în final răspunsul la întrebarea referitoare la pictor: *L-a pictat Picasso, L-a pictat dânsul.*

Trebuie remarcat faptul că, din dorinţa de a studia coerenţa minimală, pe secvenţe mici, am scurtat varianta de text oferită până la dimensiuni minime, care nu permit „legături la distanţă". Numeroasele cazuri de incoerenţă introduse într-un cadru atât de restrâns, toate fiind omisiuni ale unei informaţii care se cerea să existe, au dus la o mare sărăcie semantică a textului, care nu conţine decât două elemente: *tablou* şi *pictor,* precum şi doi actanţi fără identitate stabilită altfel decât în participarea la comunicare: *el–eu.*

Pentru a fi corect, textul trebuie într-adevăr completat cu replici, propoziţii cauzale etc., ceea ce nu se poate face fără a fi umplut (pe schema de conectori dată sau pe o alta) cu elemente semantice care nu apar în varianta dată. Subiecţii au realizat această operaţiune cu mare dificultate, datorită capacităţii lor reduse de a crea ficţiuni comunicative pe care am remarcat-o la grupul cu

care am lucrat. O altă cauză poate fi şi faptul că sfera semantică propusă de elementele *tablou* şi *pictor* nu le este familiară. „Umplerea" cu informaţie s-a realizat cu mai mare succes în partea centrală, mai puţin în partea finală şi aproape deloc în deschiderea textului, care pare că le-a generat un fel de perplexitate.

Testele nr. 13 şi 14 studiază corectitudinea din punctul de vedere al capacităţii textului de a îndeplini funcţia pragmatică pentru care a fost creat. Primul este un bilet prin care se fixează o întâlnire, fără a preciza ora şi locul acesteia. Formula iniţială, *Dragă Maria,* şi cea finală, *Cu drag, Ioana,* au fost inversate. Acest defect a fost corectat de aproape toţi subiecţii, dar adăugarea informaţiei spaţio-temporale necesare s-a făcut cu mari deficienţe.

Testul nr. 14 propunea o reclamă pentru ciocolată, în care cumpărătorilor li se spunea că marfa e adusă din Sighetul Marmaţiei, e scumpă şi puţin mai veche. În cea mai mare parte, testul a fost rezolvat corect, subiecţii înlocuind aceste informaţii cu unele considerate de ei elogioase.

Normele privind corectitudinea textului ar trebui deci formulate astfel încât să reflecte toate aceste puncte de vedere, poate şi altele noi, căci la toate nivelurile studiate s-au semnalat deficienţe care pot avea consecinţe asupra coerenţei globale şi pot afecta receptarea sensului textual.

Corecta formare a textului trebuie privită, credem, din punctul de vedere al eficienţei cu care acesta funcţionează în procesul de comunicare, ducând la receptarea corectă de către destinatar a intenţiilor comunicative ale emitentului, fără a contraria expectanţa destinatarului, care ar avea ca urmare lipsa de efect a mesajului asupra acestuia. Nivelul pragmatic este deci acela la care se instituie sensul textual global.

Totuşi, privirea textului pe rând din punctul de vedere sintactic, semantic şi pragmatic, precum şi eliminarea sintaxei şi a semanticii ca nerelevante credem că nu este profitabilă din punct de vedere al studiului nostru, pentru care este necesar să luăm în consideraţie toate aceste puncte de vedere, stabilind o ierarhizare a lor.

Trebuie, de asemenea, să remarcăm faptul că oricare dintre normele de corectă formare a textului, oricum ar fi acestea formulate, poate avea în comunicare un caracter facultativ. Printr-o incorectitudine la unul dintre nivelurile structurii nu se obţine disfuncţionalitatea, căci coerenţa se poate reface la un nivel superior, ca şi cum dintr-un zid foarte solid ar lipsi o cărămidă, lipsă care ar putea fi întâmplătoare sau conformă unei intenţii estetice ori practice.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Adrian Mateescu

DISCURSUL PUBLICITAR
(analiză textuală)

Asupra raportului dintre limbă şi societate s-au pronunţat lingvişti din şcoli şi de orientări diferite. Alături de teorii pertinente, fundamentate ştiinţific, s-au strecurat, ce-i drept, nu pentru mult timp, aberaţii născute din fervoarea ideologică a unor pseudolingvişti ce pretindeau că, de pildă, într-o societate există atâtea limbi câte clase sociale sunt, iar schimbarea unei orânduiri sociale aduce cu sine şi schimbarea limbii.

Astăzi i se recunoaşte limbajului, cu predilecţie componentei lui lexicale, o legătură intimă cu practica socială. Modificări în structura societăţii antrenează schimbări şi înnoiri în lingvistica devenită tot mai funcţională o dată cu redimensionarea domeniului sociocultural. Realităţile postdecembriste au provocat, în anumite sectoare, veritabile explozii terminologice şi vor impune, cu siguranţă, reconsiderări în structura vocabularului. Destinul unor termeni ca *manager, management, marketing,* după toate indiciile, se anunţă fericit: purtători ai unor semnificaţii străine realităţii extralingvistice româneşti, ei au fost aduşi cu pompă şi în limba noastră, cu şanse reale de a intra în vocabularul fundamental.

„Barbarisme" de tipul *a implementa, a antama, a anvizaja* – ultimele două nefigurând nici măcar în *Dicţionarul de neologisme* –, aduse pe scara din dos a vocabularului, au fost acceptate şi câştigă teren, chiar dacă trădează un soi de preţiozitate şi par a contrazice bunul simţ al limbii.

Noutăţile din limbă impuse de schimbările sociopolitice pot fi urmărite şi mai convingător în apariţia unor noi tipuri de discurs. Unul dintre acestea este şi discursul publicitar. Stereotip, fad, redus la un enunţ simplu, „aşchie" a limbajului de lemn, el trecea, cu ani în urmă, neobservat pentru că transmitea o informaţie banală şi generală, de tipul: „Consumaţi legume proaspete pentru că au vitamine". Influenţate şi de modele occidentale, izvorâte din nevoia de a convinge, aceste texte se remarcă în prezent prin dinamism şi funcţionalitate. Ele urmăresc să atragă atenţia, graţie unor structuri specifice, asupra caracterului singular al obiectului desemnat printr-un termen-nucleu, să stârnească interesul lectorului pentru acest referent şi să-l determine să se conformeze mesajului.

În cele ce urmează vom încerca o analiză a unui asemenea text publicitar, pe care-l reproducem în forma în care a apărut:

„A ÎNCERCA SĂ ÎMBUNĂTĂȚEȘTI PERFORMANȚELE CELUI MAI BUN PC DIN LUME ÎNSEAMNĂ SĂ FII ORI NEBUN, ORI COMPAQ"

Până acum ați cunoscut modelul anterior, care s-a detașat ca un lider incontestabil al pieței calculatoarelor personale. Acum a devenit disponibil noul produs PROLINEA. Ce anume oare ne-a determinat să îmbunătățim cel mai de succes calculator personal din lume? Nevoia de a depăși singurul nostru concurent: pe noi înșine. Iar noul PROLINEA nu numai că este mai bun, dar are prețul mai scăzut și costuri de operare mai reduse. Ca să nu mai spunem de perioada de garanție de 3 ani. Noul PROLINEA este echipat cu arhitectură PCI BUS și ultimele procesoare 586 optimizate pentru Windows '95. Este binecunoscut de acum că firma Compaq a jucat un rol important în dezvoltarea Windows '95. Pentru această contribuție am fost desemnați Lead System Partner pentru Windows '95. Fiți siguri că PROLINEA este pe deplin pregătit pentru noua generație de calculatoare – toate dotările și un preț foarte accesibil. Credeți că o asemenea ofertă este nebunească? Ei bine, aflați că este ceea ce Compaq oferă în mod obișnuit clienților săi" („Adevărul", 7 mai 1996).

Se poate remarca, în primul rând, că mesajul publicitar, în general scurt, este în exemplul nostru ceva mai amplu, încorporând, în afara frazei-titlu, nu mai puțin de douăsprezece enunțuri frază / propoziție. Analizând un text publicitar, Robert Lafont și Françoise Gardès-Madray arată că acest tip de discurs se pretează la reducții și manipulări distribuționale sau transformaționale. Alte caracteristici: se prezintă aproape întotdeauna ca producții anonime, ocultând cu grijă eul producător al mesajului, au avantajul de a funcționa ca texte închise ale căror limite sunt ușor de reperat, sunt redundante, sunt, tipografic, subliniate prin spații albe care le izolează de alte texte din pagina de ziar. În exemplul nostru, ansamblul de repere tipografice este evident: fraza-titlu este reliefată prin litere foarte mari, iar termenul PROLINEA e scris, de fiecare dată, cu majuscule. Aranjarea textului are în vedere nefragmentarea lui în pagini diferite.

Se conturează două opoziții de intensități diferite: cea dintâi aduce o ruptură în planul temporal prin contrapunerea prezentului („acum") unui trecut („până acum") foarte apropiat de timpul comunicării. Sensul ei este de a reliefa performanța de excepție a obiectul-referent corelat momentului „acum", în raport cu aceea depășită a obiectului-referent circumscris momentului „până acum". Cea de-a doua relație, de natură actanțială, este conotată prin semnul „parteneriat" și e realizată la nivelul semnificantului prin jocul subtil de opoziții și corespondență deschisă al pronumelor *noi / voi*. Un *noi* foarte concret, excluzând ocultarea eului producător, exprimat sau inclus: „ne-a determinat",

„să îmbunătăţim", „singurul nostru concurent", „noi înşine", „să nu mai spunem", „am fost desemnaţi" emite un mesaj adresat unui receptor, *voi:* „aţi cunoscut", „fiţi siguri", „credeţi", „aflaţi" mai puţin concret, purtător al unei mărci expansive, echivalentul nehotărâtelor „toţi", „orice", „fiecare". Această translaţie de la un plan impersonal la unul marcat pronominal face discursul mai energic şi-i dă un plus de pragmatism. Totodată, textul îl aduce pe destinatar mai aproape de emiţător, făcându-l partener la actul lingvistic, idee întărită şi de crâmpeiele din comunicarea în registru oral, familiar: „Credeţi că o asemenea ofertă este nebunească? Ei bine, aflaţi că...". Nota de cooperare verbală şi de intimitate este adusă şi de aceste interogaţii la care discursul publicitar apelează tot mai insistent.

Structura de suprafaţă învederează un grad superior de inventivitate din partea emiţătorului, în comparaţie cu alte texte de acelaşi fel. E suficient să amintim vocabula *nebun* din titlul şi derivatul său *nebunesc* din final („ofertă nebunească"), cuvinte menite să atragă atenţia, să intrige chiar. Termenii recurenţi nu sunt numeroşi, sunt reluaţi numai aceia care desemnează obiectul-referent, programul şi firma. În afara acestora, de o singură reluare beneficiază „preţ", „a îmbunătăţi", „lume" şi „bun". Termenul-pivot fiind „calculator", determinanţii săi sunt la gradul superlativ ori sugerând ideea de superlativ: „cel mai bun din lume", „lider incontestabil", „cel mai de succes", „preţ foarte accesibil". Considerarea acestui termen drept nucleu al mesajului face posibilă rescrierea textului într-o suită descriptivă mai simplă, dar şi mai rigidă:

„Calculatorul nostru a fost cel mai bun din lume; noul calculator, tot al nostru, l-a înlocuit şi are următoarele avantaje:

– calitativ e superior şi, ca preţ, mai ieftin;
– are costuri de operare reduse;
– perioada de garanţie este de trei ani;
– este echipat modern şi însoţit de procesoare optimizate".

Această schemă privează textul de acele dezvoltări, cu noi verbe, în afara lui „a fi" şi „a avea", exclude interogaţiile şi imperativele care asigură funcţia fatică a limbajului, anulează urmele de narativitate înfiripate cu modestie, blochează condensarea expresiei asumate prin recursul la opoziţie. În egală măsură e stânjenită şi expansiunea expresiei, actualizată în construcţiile cu determinanţi adjectivali şi adverbiali purtători de mărci ale superlativului.

Textul publicitar, prin finalitatea sa impusă de realitatea referenţială, menţinând vie curiozitatea receptării, îşi propune să trezească o anumită reacţie în rândul destinatarilor. De aceea, el nu mai trebuie conceput ca un clişeu, inexpresiv şi searbăd, la îndemâna oricărui funcţionar dintr-o firmă. Imaginaţia şi inteligenţa, arta de a „provoca" şi de a captiva lectorul trebuie sincronizate cu sistemul nostru de aşteptări, supus şi el unor fireşti ajustări.

BIBLIOGRAFIE

BARTHES, ROLAND, *Mitologii,* în volumul *Romanul scriiturii,* Bucureşti, Editura Univers, 1987, p. 105–106.

BOSTICCO, MARY, *Scrisori de afaceri,* Bucureşti, Editura Tehnică, 1992.

GARDÈS-MADRAY, FRANÇOISE, *Introduction à l'analyse textuelle,* Paris, Libraire Larousse, 1976, p. 116.

SABATINI, F., *Il messaggio pubblicitario da slogan a prosa–poesia,* în „Il Ponte", XXIV, 1968.

Facultatea de Litere şi Istorie
Craiova, str. Al. I. Cuza nr. 13

Emil Vrabie

ETIMOLOGIA CUVÂNTULUI *MINGE*

Din câte știm, până în prezent nu s-a produs încă o etimologie satisfăcătoare pentru termenul *minge,* cuvânt destul de important în limba română prin frecvență. Asemănarea sa cu termeni care înseamnă 'minge' sau 'ceva rotund' din unele limbi slave i-a făcut pe etimologi să indice, rând pe rând, ca sursă posibilă pentru *minge* ceha (L. Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române,* Craiova, „Scrisul Românesc", ediția a VI-a [1930], p. 455), una din limbile slave de sud (Al. Rosetti, *Influența limbilor slave meridionale asupra limbii române* (secolele VI–XII), București, Editura Academiei, 1954, p. 69, și G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*, București, Editura Academiei, 1960, p. 53), limba slavă veche *(Dicționar explicativ al limbii române [DEX]*, București, Editura Academiei, 1984, în care *minge* este comparat cu *mêč,* cuvânt sloven prin ortografia sa). În 1967, *Dicționarul limbii române [DLR]* (t. VI, p. 599) nu menționează sub *minge* nici domeniul vest-slav, nici pe cel sud-slav ca sursă a cuvântului nostru, ci scrie, destul de vag: „dintr-un cuvânt slav neatestat, pentru care cf. slav *mêč,* v[echi]. rus. *мячь*". În rândurile de mai jos facem încercarea de a oferi o altă etimologie pentru *minge* și variantele sale.

Ca punct de plecare credem că trebuie luată varianta regională *mice* (pronunțată *míši*), bine cunoscută în estul teritoriului lingvistic dacoromân, atât în dreapta Prutului (de exemplu la Lunca și la Coțușca, jud. Botoșani), cât și în stânga lui (de exemplu la Plopi, Țaul, Târnova, Cernoleuca, lângă centrul raional Dondușani, la Bălți și până departe în sudul Basarabiei, de exemplu (cum ne comunică dialectologul R. Udler de la Chișinău), la Talmaz, pe malul Nistrului, la 25 de km. sud-est de Tighina. Varianta *mice* este menționată și în DLR, s. v. Ea ne face să ne gândim la graiurile ucrainene din vecinătatea imediată a ariei dacoromâne de nord-est, în care vechea vocală nazală anterioară (notată în studiile de slavistică prin *ę,* iar în slava veche prin *ѧ*) se rostește nu numai *a* (ca în ucraineana comună și ca în limba rusă), ci și ca *e*, *i*^{e} sau chiar, *nota bene* , ca *i*. Iată ce scrie în această privință dialectologul ucrainean F. T. Jîlkó: „Astfel, în multe graiuri ucrainene de sud-vest [adică cele dinspre România, *E. V.*], fonemul *a* după consoanele moi, indiferent de proveniența sa, își schimbă articulația către *ä* și chiar ajunge să coincidă cu *e*, *î, i* și variantele lor (ê, î^{e}, i^{i})" (*Hovory ukr. movy,* Kiev, Radjan'ska Škola, 1958, p. 49). Printre

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 277–286, București, 1997

exemplele aduse de autor pentru ilustrarea acestei evoluții fonetice regionale ucrainene găsim cuvintele *n"iт'*, 'cinci' (în ucr. lit. *п'яьт*, cf. v. sl. пѧть) şi *те"лí* 'vițel' (în urc. lit. *теля́* < slav. com. **telę*, Vasmer IV [1973], p. 38). „Această particularitate – continuă F. T. Jîlkó – se observă în graiurile din bazinul superior al Nistrului, în cele din vestul ținutului Volynia, în cele din bazinul râului Sean, în graiurile huțule şi în cele transcarpatice" (*lucr. cit.*, p. 50). Aşa stând lucrurile, o formă ucraineană regională *m'ič* 'minge' este de aşteptat. Acesta este primul pas pozitiv pentru stabilirea etimologiei termenului *minge*.

Dacă ucr. reg. *m'ič*, substantiv de genul m a s c u l i n , a devenit în rom. reg. *míce*, substantiv f e m i n i n , aceasta credem că nu este deloc un motiv de îndoială asupra justeței căii pe care am pornit, cel puțin din două considerente. Primul: există şi alte cazuri când substantive slave masculine terminate într-o consoană (moale prin natură sau prin poziție) au devenit în română feminine (*crémene* f. < sl. *krémen'* m.; *corábie* f. < *korabl'* m.; *lébedă* f. < bg. *lébed* m. < *lébed'* etc.). În cazul de față, masculinul ucr. *m'ic* va fi devenit în limba română feminin *(míce)* şi prin analogie cu sinonimele sale feminine (*cócică* sau *gócică*, *cótcă*, *lóptă*, *surdúcă*, *tópă*, *tópcă*, *tópce*, toate figurând în DA sau DLR cu sensul de 'minge'), la care putem adăuga şi *lápcă* 'minge' din stânga Prutului (comunicat de R. Udler). Numai sinonimul *hapúc* este prezentat în DA ca neutru, iar nu ca feminin, dar – un detaliu interesant – printre exemplele care ilustrează cuvântul observăm că apare, totuşi, şi o variantă feminină: *de-a hapúca* 'de-a mingea', nu *de-a hapucul*, cum ar fi fost de aşteptat. Al doilea: morfemul *-e* din *míce* reprezintă (alături de *-ie*) formantul „istoriceşte constituit" de adaptare a substantivelor terminate în consoană moale (grafic în *-ь*) împrumutate de la slavi. Alte exemple de acelaşi fel, dintre numeroasele posibile, sunt *cóbe* (< sl. *kob'ь*), *cínste* (< sl. *čest'ь*), *mólie* (< sl. *mol'ь*), *ósie* (< sl. *osь*). Aşa se explică şi varianta românească regională mai puțin cunoscută *mície* 'minge' menționată în DLR.

Se cere acum lămurită natura lui *n* din *minge* (şi din variantele regionale *mínce, míngie, ménge*). Având în vedere că *i* din ucr. reg. *m'ič* provine dintr-o formă mai veche *m'ĭač* (< sl. com. **męčь*, cu vocala nazală *ę*), s-ar putea crede, cum s-a şi crezut, că *n* din *mínge* este un reflex al lui *n* din componența vocalei slave comune, tot aşa cum, să zicem, *n* din rom. *gríndă* este reflexul vechiului *n* din sl. com. **gręda*. Nu este însă aşa, fiindcă se ştie cu certitudine că la slavii de est vechile vocale nazale au devenit orale înainte de primele contacte credibile ale românilor cu ucrainenii (vezi O. P. Bezpal'ko şi alții, *Istoryčna hramatyka ukr. movy*, Kiev, Radjan'ska škola, 1962, p. 113–119). Faptul însuşi că rom. *minge* are variante fără *n* este un indiciu clar că acest *n* nu este o rămăşiță din *ę* (ѧ). Nici unul dintre cuvintele româneşti vechi de proveniență sud-slavă care l-au păstrat pe *n* din *ę* nu are, din câte am putut constata examinându-le, o variantă fără *n*: se zice *gríndă*, iar nu şi **grídă*,

pínten, iar nu şi **píten, rând,* iar nu şi **râd* şi aşa mai departe. Dacă *n* din *minge* nu ar fi epentetic, ci etimologic, atunci nu ar exista variantele fără *n míce* şi *míge.* Numeroase exemple româneşti cu *n* epentetic pot fi culese din DLR şi din textele dialectale. Iată câteva, sugestive pentru etimologia discutată aici: *păiájen* şi *păiánjen* (< sl. **pajožina* [fără *n*], DLR VIII [1972], p. 243); *a mâjí* şi *a mânjí* (< sl. *mažǫ* 'ung' [fără *n*], DLR, VI [1965], p. 703). La 14 iulie 1934, Emil Petrovici a notat de la o informatoare din localitatea Mirceşti (fostul judeţ Roman) sintagma *vâsîli mĭžiĭéşîlor* 'vacile megieşilor' (adică ale vecinilor), cu *i* nazal în prima silabă datorat unui *n* epentetic în structura de adâncime a subiectului anchetat (vezi *Texte dialectale,* Sibiu–Leipzig, 1943, p. 208, r. 28). Un asemenea *n* găsim chiar într-un cuvânt regional românesc de origine ucraineană: *mincióg* 'ciorpac', 'plasă de pescuit în formă de coşuleţ', cu variantele *mincióc, mingióc, minşóc,* din ucr. *mišók* (fără *n*) 'sac' (DLR, s. v.). De remarcat că aici avem fluctuaţia *nč/nǧ* ca şi în *mínce/mínge.*

Faptul că *mínge*, formă „coruptă" (în raport cu *míce,* formă „corectă"), s-a impus în româna literară (iar fenomenul ca atare se întâlneşte şi în alte limbi literare) nu trebuie să mire. Un alt exemplu românesc este, în această privinţă, *cínste* (comentat bine de G. Mihăilă, *Împrumuturi,* p. 159–160), altul – *a mânji,* menţionat aici. Exemplele se pot înmulţi uşor.

Varianta izolată *ménge* (DLR *ibid.*), cu *e*, reflectă, foarte probabil, timbrul vocalei dintr-o formă regională ucraineană cu *e* (vezi mai sus).

În concluzie, credem că se poate afirma cu certitudine că rom. lit. *mínge* este o creaţie românească internă de la cuvântul regional *míce*, care provine din ucr. reg. *m'íč* 'idem', formă neatestată de dicţionarele ucrainene existente, dar confirmată, în principiu, de dialectologii ucraineni.

Cât priveşte ipoteza originii sud-slave a termenului *minge,* menţionată mai sus, la care ulterior atât Al. Rosetti, cât şi G. Mihăilă au renunţat tacit, ea se baza întru câtva pe o eroare a lui Max Vasmer în interpretare cuvântului dialectal bulgar *méčka* drept 'pâine cu brânză în formă sferică'. Învăţatul german cu siguranţă că nu a văzut niciodată preparatul culinar popular respectiv, care, de fapt, nu este sferic, ci are forma unui mic bolid lunguieţ neregulat, mare cam cât un cartof sau cam cât un pumn. Se va fi făcând şi din pâine, dar cel mai adesea este preparat, şi la bulgari, şi la români, din mămăliga rece rămasă de la o masă anterioară. Boţul de mămăligă se umple cu brânză (mai ales cu brânză de oaie) şi se coace încet, direct pe jăratec, până se face brun. Atunci se zice că s-a făcut *urs.* Acest sens culinar al cuvântului *urs* e menţionat în DEX. Termenul culinar regional bulgar *méčka* trebuie să fie un calc semantic după rom. *urs* sau, poate, termenul românesc e calchiat după cel bulgar, acest lucru este lipsit de importanţă acum. La baza metaforei stă însă, în orice caz, animalul numit *urs*, căruia în bulgară i se spune *méčka*, cu *e* din *ě* (ѣ), nu cu *e* din *ę* (ѧ); cf. rus. reg. *méčka* 'ursoaică', iar nu **mĭáčka* cum ar fi fost de aşteptat dacă *e* ar proveni din *ę* (Dal' II, 324). Dacă preparatul *urs/méčka* ar

fi sferic (ca o minge), coacerea sa direct pe jar nu s-ar putea face, din cauza lipsei de stabilitate. Credem că acest *méčka* nu avea ce căuta la M. Vasmer sub cuvântul-titlul *мяч* 'minge' şi că ar fi putut fi eventual inclus în discuţia de sub *медве́дь* 'urs'.

Ft. Lauderdale, Florida

Iulia Mărgărit

MOROGHÍNĂ / BOROGHÍNĂ / ZOBORÍNĂ

Într-o relatare înregistrată în pct. 810 (Zimnicea–Teleorman, TDM III) privind prepararea săpunului în gospodăria ţărănească, subiectul denumeşte materiile reziduale corespunzătoare prin termenul *moroghínă: Untura care o oprim noi* [pentru săpun], *depinde, oprim jumări, oprim dă pă burtă... mai are câte cevaşilea dă la mâncăruri, dă la prăjeli şi s-alege la fund un fel de* ***morogín-aşa.***

În alte localităţi, mai mult sau mai puţin învecinate (pct. 691 – Picior de Munte, Dâmboviţa, pct. 701 – Tăriceni, Prahova, pct. 807 – Ţigăneşti, Teleorman), şi în câteva aşezări din judeţul Tulcea (pct. 873 – Luncaviţa, 878 – Beştepe, 880 – Agighiol, 881 – Dăeni, 883 – Enisala), pentru aceeaşi noţiune, informatoarele furnizează alt termen: *Aia care rămâne dedesubt,* ***borogín****-aia care rămâne, să lapădă, să lapădă într-o groapă, ca să n-apuce păsările, să n-apuce porc pă bătătură* (pct. 739). *Pe fundu cazanului* [la fiertul săpunului] *rămâne* ***borogín****-aia, eu aşa-i spun, alţii spune trânj* (pct. 881).

Termenul *boroghină,* după cum atestă hărţile ALRR, *Gl. Munt.* şi AFLR, are şi alte sensuri: **2°** „fructe sau rămăşite de fructe (de la storsul strugurilor) fermentate, pentru prepararea rachiului; tescovină" (ALRR *Munt. şi Dobr.*, III, h. 376, pct. 788, 800, 824, 826, 827, 829, 833; *Gl. Munt.*, pct. 672, 678, 693, 800, 823, 864, 870; AFLR, pct. 904); **3°** „drojdie de vin" (ALRR *Munt. şi Dobr.*, III, h. 377, pct. 792; *Gl. Munt.*, pct. 818): *Nu bagi furtunu până... jos* [în butoi], *să mai rămâie ceva... o juma de metru, dacă-l bagi până jos tragi cu* ***borogínă*** *d-aia groasă* (pct. 818); **4°** „reziduu la fiertul rachiului; borhot" (NALR *Olt.*, III, plş. 79 MN, pct. 904, 909; ALRR *Munt. şi Dobr.*, III, h. 361, pct. 674, 679, 685, 716, 802, 824, 825, 843, 862, 864, 872; AFLR, pct. 904), cu variantele *borovínă* (ALRR *Munt. şi Dobr.*, III, h. 361, pct. 673), *borodínă*

(*idem*, pct. 684, 687): ***Boroģínă** fiartă şi aceea care o băgăm în cazan **boroģínă** nefiartă* (pct. 904); **5°** „strugure nedezvoltat, pipernicit, care nu e bun pentru vin" (ALRR *Munt. şi Dobr.*, chest. 2142, pct. 895); **6°** „fructe de calitate inferioară, folosite la țuică" (ALRR *Munt. şi Dobr.*, III, h. 356, pct. 699); **7°** „rămăşițe la extragerea mierii din faguri" (ALRR *Munt. şi Dobr.*, V, chest. 2297, pct. 702); **8°** var. *borăghínă* „resturi de paie; gunoaie" (ALRR *Munt. şi Dobr.*, pct. 850); **9°** var. *bozoghínă* „boabe de grâu cu impurități" (*idem*, chest. 2051, pct. 717).

Prin simpla alăturare *moroghină / boroghină* se pune în evidență, pe lângă aspectul lor paronimic sau spectrul monosemantic al unuia, polisemantic al celuilalt, statutul lor diferit în limitele unei potențiale relații de tipul termen de bază / variantă sau variantă / variantă. Consultând diverse lucrări lexicografice în scopul evaluării situației, am constatat, pe de o parte, neînregistrarea formei *moroghină* şi, pe de altă parte, prezența unor informații divergente pentru cealaltă formă.

În DA, de pildă, s.v. *boroghină* (var. *borogină*) cu mențiunea „rar", se consemnează o singură accepție: „borhot de prune care rămâne în cazan, după ce s-au fiert prunele şi [care] se dă la porci; boască, bozorină". Sinonimul indicat, *bozorină*, figurează cu aceeaşi indicație „rar", însă cu o definiție redusă: „resturile de prune care rămân după ce s-a fiert țuica".

I.-A. Candrea restrânge aria termenului la Moldova şi Transilvania şi îl definește prin „borhot", iar A. Scriban glosează forma reconstituită *borovină*[1] (specifică Munteniei) „prune puse la fermentat; borhot de prune".

Pentru a determina punctul de început în relația *moroghină / boroghină* am considerat ca limită i n f e r i o a r ă i p o t e t i c ă formele înregistrate în DA în paragrafe diferite, *boroghină / bozorină*.

Materialele dialectale recente (ALRR, *Lexic regional*, I, II, *Gl. Munt.*) oferă informații care impun examinarea diferențiată a termenilor. Astfel, atestarea exclusivă a formei *boroghină* (*bozorină* rămânând doar în inventarul dicționarelor), frecvența şi răspândirea acesteia, variantele şi, mai ales, spectrul semantic larg anulează restricția „rar" din DA şi ne determină să-l considerăm punct de plecare în demonstrație. Dar *boroghină* ridică probleme din punct de vedere fonetic, având în structură un sunet susceptibil de a fi rezultat dintr-o modificare *(ģ)*, produsă la nivelul unei forme anterioare. De aceea, în interrelația *boroghină / bozorină* se conturează diferențe cronologice nu numai în sensul că una o precedă pe cealaltă, ci şi că una p r o v i n e din cealaltă. Cele două variante au în alcătuire aproximativ aceleaşi componente (cu excepția unui sunet *ģ / z*), dar în structurări diferite: *bo-ro-ģi-nă / bo-zo-ri-nă*. Considerându-le

[1] În citatul ilustrativ pentru sensul 2° (Moldova de sud), autorul reproduce varianta *boroghină*, cu precizarea: *ghi* în loc de *v*.

realizări prin metateză ale aceluiaşi prototip, am procedat la reconstituirea acestuia în etape distincte: *bo-zo-ri-nă* > *zo-bo-ri-nă, bo-zo-ri-nă* > *bo-ro-zi-nă.* Încercând identificarea formaţiilor obţinute, am constatat că *zoborină* figurează în CADE cu două accepţii: **1°** „ceea ce rămâne după distilarea fructelor fermentate"; **2°** „rămăşiţe, la arie, de la grâu, amestecate cu ţărână", iar la Ciorănescu „pajuz, borujo" (Oltenia). Surse recente atestă, pentru graiurile sudice, o mulţime de sensuri şi de forme, pe care le adăugăm la cele precedente: **3°** *zăborí'nă* s. f. „sediment pe fundul butoiului, după ce vinul fierbe şi se limpezeşte" (ALRR *Munt. şi Dobr.,* III, h. 377, pct. 675); **4°** *zăborí'nă* s. f. „rest de prune macerate şi fermentate pentru distilare" (*idem,* h. 361, pct. 676, 680, 681, 686); **5°** *zăporí'nă* s. f. „sediment în vasul din care s-a scos mierea; boştină" (NALR *Olt.,* IV, plş. 117 MN, pct. 980); **6°** *zobori'nă* s. f. „reziduu la extragerea mierii din faguri" (*idem,* plş. 85 MN, pct. 975); **7°** *zobori'nă* s. f. „puzderii" (ALRR *Munt. şi Dobr.,* II, h. 386, pct. 890); **8°** *zoborâ'nă* s. f. „goz" (ALRR *Munt. şi Dobr.,* chest. 2057, pct. 720).

Presupunând că formele înregistrate în DA (*bozorină*) şi în CADE *(zoborină)* nu sunt străine una de cealaltă, ne propunem să reconstituim procesul în care par deopotrivă implicate.

Ca punct de plecare am utilizat sugestia din CADE: *zoborină* cf. *zob.* A. Scriban a reţinut în dicţionarul său pentru Muntenia expresia *a face zob* „a sfărâma de tot, a preface în fărâme, în ţăndări, în praf", proces asemănător cu acela de transformare a strugurilor în vin: *I-am adus acasă* [strugurii], *aveam o zobitoare din alea de mână* ***de zobit*** *strugurii* (TDO, pct. 922). Dacă *a zobi* înseamnă „a face zob", substantivul *zoborină* reprezintă o pluralitate de *zoburi,* formă atestată în dicţionare (v. DM, DEX, Ciorănescu s.v. *zob*). Din plurarul *zoburi* s-a putut crea numele colectiv *zobori'nă,* sub presiunea familiei semantice în care a fost integrat: *boşti'nă (voşti'nă), prăşti'nă, tescovi'nă, torofi'nă.* Deşi eterogene ca origine, sinonimele enumerate au ca notă comună o parte finală *-ină,* percepută ca element derivativ.

Din *zoborină,* prin metateze succesive[2], se creează o primă variantă *bozorină,* confirmată de dicţionare (v. *supra*), la rândul ei remodelată într-o nouă organizare *borozină,* încă neînregistrată ca atare. A. Scriban menţionează un paronim *borovină,* în cadrul căruia consoana *z* a fost substituită de *v* prin analogie cu numele unor produse similare: *tescovină, torofină,* sau prin asociaţie cu băutura al cărei reziduu devine după preparare *(vin).* În stadiul *borovină,* fricativa sonoră *v* este înlocuită prin *ǵ,* prin palatalizare[3].

[2] V. Anca Ulivi, *Observaţii asupra metatezei în graiurile dacoromâne,* în FD, XI, 1992, p. 183–190.

[3] Fenomenul palatalizării labialelor este propriu şi graiurilor sudice (v. I. Ionică, *Palatalizarea labialelor în Oltenia,* în FD, VIII, 1973, p. 79–119). Pentru cazuri similare, v. *Gl. Munt.: lăvicere* > *laǵicere* (pct. 725), *vizunie* > *ǵizunie* (pct. 721).

Putem considera că *boroghină* reprezintă un caz de impunere a variantei proprii fonetismului dialectal în perimetrul graiurilor (sudice). Situaţia nu este singulară; unele dicţionare (DA, DEX) oferă exemple de recunoaştere şi preluare a formei corupte ca termen de bază. Astfel, verbul *a ghili* „a înălbi pânza prin muiere repetată şi expunere la soare" figurează în DM, DEX, cu precizarea „reg.", contrar dicţionarelor clasice (DA, TDRG, SCRIBAN), care au reţinut forma originară, etimologică *a bili* (cf. ucr. *biliti*).

Cât priveşte latura semantică, *boroghină* prezintă un larg evantai de sensuri, de la acela de bază, „rest, reziduu", propriu unor produse obţinute sau prelucrate în economia rurală (vin, ţuică, miere, săpun), până la denumirea depreciativă a unor fructe, cereale, buruieni, gunoaie. Aici remarcăm interferenţa de sensuri, uneori chiar de forme, aportul de conotaţii negative datorate imixtiunii unui alt lexem *(goz)* uzitat în contexte adiacente (resturi, reziduuri). Definit în DA drept „rămăşiţă netrebuitoare de materii vegetale, precum boabe seci şi stricate, uscate, înainte de a se umple, care se aleg din fasole, grâu etc., grăuncioare închircite care trec prin ciur, pleava ce rămâne la vânturatul seminţei de cânepă", el a putut afecta termenul urmărit *(boroghină)* într-o etapă de început a devenirii acestuia (în stadiul de pl. *zoburi*). DA, SCRIBAN, DEX atestă s.v. *goz* o formă nouă de sg. *gozură* (refăcută din pl. *gozuri*) cu sens colectiv „sfărâmături de cereale rămase de la treierat". Între *gozură* şi *zoborină* < *zoburi* ar fi putut apărea o formă **zobură*, confluenţa de sensuri (depreciative) şi suprapunerea termenilor fiind facilitate de similitudinile din componenţa fonetică şi de sinonimia parţială (definirea unui segment comun). Forme ca *gozob* (NALR *Olt.*, IV, h. 682, pct. 966), *bozocul* (*Gl. Munt.*, pct. 838), *bozoghină* (ALRR *Munt. şi Dobr.*, chest. 2051, pct. 717), nume colective desemnând „impurităţile din boabele de grâu; grâu murdar", atestă încrucişarea formelor aparţinând celor două familii lexicale cu nucleele *zob* şi *goz*.

În drumul parcurs de *zoborină* de la *zob, zoburi* la **zobură, zoborină, bozorină, borovină, boroghină,* stadiul ultim, în momentul de faţă, îl reprezintă varianta *moroghină*. Înlocuirea bilabialei *b* la iniţială printr-o consoană din aceeaşi serie constituie un fenomen curent la nivelul limbii comune[4]. Fenomenul este consemnat în DLR (*bocioacă* > *mocioacă, boţoghină* > *moţoghină, boşorog* > *moşorog*[5]) şi, de asemenea, la nivelul graiurilor (*baştină* > *moştină*, v. *Gl. Olt.* s.v.).

Procesul cu cele două limite *zoborină – moroghină* demonstrează, încă o dată, marea mobilitate a graiurilor, caracterul lor de organism viu, apt să-şi

[4] Particularitatea este semnalată şi discutată de Al. Graur în *Etimologii româneşti*, Bucureşti, 1963, p. 18–23, şi de A. Avram în *Substituirea cu m a consoanei iniţiale în limba română şi unele probleme de etimologie*, în SCL, XXXIV, 1984, p. 322–329.

[5] *Moşorog* s-ar putea explica şi prin influenţa lui *moş*.

reorganizeze continuu propriul fond lexical prin crearea de noi forme, menite să satisfacă exigenţa vorbitorilor. În acelaşi timp, ele rămân rezerva lexicală a limbii comune, căreia îi furnizează, după „forjări" repetate, termeni purtând pecetea dialectală (cf. *a ghili* < *a bili*).

Institutul de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Ion Ştefan

NOTE ETIMOLOGICE

Încanaliare – „înhăitare"

Unul din cuvintele folosite de Mateiu I. Caragiale, pe care nu l-am mai întâlnit la nici un alt scriitor şi care nu este înregistrat în dicţionarele noastre, este *încanaliare,* atestat o singură dată şi în opera lui. Cuvântul are, credem, un anumit rol stilistic, fiind menit să facă distincţie între un personaj şi altul. Pirgu, personaj al romanului *Craii de Curtea-Veche* privit cu dispreţ de narator, este asimilat cu specii animale. Paşadia îl numeşte *hienă* (p. 40)[1], povestitorul îi zice *potaie* şi *fiară* (p. 13), iar gazda lui Pantazi îl compară cu un *câine* (p. 84).

Ca urmare, când este vorba de întovărăşirea lui Pirgu cu alte persoane[2], naratorul recurge la un derivat al unui termen dintr-un câmp semantic propriu animalelor carnivore, *haită:* „*înhăitat* cu toţi codoşii şi măsluitorii" (p. 14).

Dar când se referă la el însuşi, naratorul trece în alt registru afectiv, recurgând la cuvântul neînregistrat în nici un dicţionar românesc, *încanaliare,* un împrumut din franceză, limbă bine cunoscută lui Mateiu I. Caragiale, *encanaillement,* care înseamnă tot „înhăitare" (cu haimanale, cu oameni de extracţie joasă), dare care nu mai aminteşte de *haită.* (Împrumutul nu s-a făcut

[1] Cităm după Mateiu I. Caragiale, *Craii de Curtea-Veche,* Bucureşti, Editura Minerva, 1975.

[2] Pirgu personal apelează însă la alt termen. El pretinde că Raşelica, o evreică frumoasă, l-ar fi întrebat cum, fiind „un om aşa fin", „pot *să mă adun* cu oameni atât de ordinari" (p. 17), adică cei trei crai.

direct după substantivul francez, ci prin intermediul verbului *s'encanailler*[3]; substantivul e un derivat de la *canaille* „canalie".

Autorul, adică naratorul, scrie: „singur mi-am deplâns *încanaliarea.* Doamne, cu ce lume m-am adunat în acea seară, strângerea a ce mâini a trebuit să îndur" (p. 102; este vorba de vizita naratorului în casa Arnotenilor)[4].

În comentariul său despre acest cuvânt, Şerban Cioculescu scrie: „Mai e nevoie să precizez că noul cuvânt de care se foloseşte în această împrejurare Mateiu este un barbarism? Nu găsea în româneşte echivalentul? A trebuit să-i încerce încetățenirea, în această formă veche, de substantiv verbal, cu infinitivul în *-are*? Azi, noi, modernii, putem adopta forma *încanaliere,* prin trecerea infinitivului lung de la conjugarea întâi la cea de-a doua. Jurnalul său, în limba franceză, dă la regulile de viață ce-şi impune, la data de 18 noiembrie (ziua onomastică) 1934, antonimul *décanaillement* (achever *le décanaillement*). Aş propune în limba noastră echivalentul *descanaliere*"[5].

Cum am spus mai sus însă, cuvântul îndeplineşte un rol stilistic.

Termenul este reluat, sub alt aspect morfologic, şi de Alexandru George, în studiul consacrat scriitorului: „Pirgu este nu atât un personaj de extracție plebeiană, cât un *încanaillat*"[6]. El nu a fost reluat de nici un alt scriitor.

Moaler – „pictor"

În prima carte românească de antropologie, apărută la Buda, în 1831, autorul ei, dr. Pavel Vasici, se ocupă într-un capitol şi de durata vieții omului, a cărei medic, pe vremea lui, era mai mică decât astăzi. Totuşi din cartea lui Pavel Vasici, medic oculist, aflăm de un român, un țăran din Banat, care a avut o vârstă matusalemică, de longevitatea căruia ajunsese vestea până la curtea imperială. Interesant este că de o viață lungă s-au bucurat şi soția, şi fiul lui. Autorul afirmă că tatăl Mariei Tereza l-ar fi chemat la el pe acest țăran român, în vârstă de 172 de ani, cu numele Iancu Covin, împreună cu „muierea" sa, Sara, în etate de 160 de ani, de loc din Sadova, districtul

[3] Un exemplu: „on prend plaisir à s'encanailler, et les hommes de la haute société à rivaliser de libertés, en fait de langage avec les courtisanes sorties du bas peuple" (W. v. Wartburg, *Evolution et structure de la langue française,* Berne, 1946, p. 211).

[4] Pentru denumirea asocierii fără alegere, naratorul foloseşte şi locuțiunea *a intra în cârd:* „Rămânând de tânăr singur în Bucureşti, de capul meu, mă ferisem *să intru în cârd* cu oricine" şi adaugă că îşi făcuse „un cerc restrâns de cunoştințe alese pe sprânceană" (p. 10). De asemenea, Paşadia nu zice că se înhăitase cu Pirgu, a cărui tovărăşie o căuta totuşi din interes: „ca să pot vâna fără caznă şi fără a mă mânji în mlaştina viţiului, trebuia *să mă întovărăşesc* cu această hienă" (p. 90).

[5] Şerban Cioculescu, *Mic dicționar matein,* în „România literară", 4 aprilie 1985, p. 7.

[6] Al. George, *Mateiu I. Caragiale,* Bucureşti, Editura Minerva, 1981, p. 128.

Caransebeş, „şi i-au dat la *moaler,* să-i *molărească*... Această icoană a acestor români se capătă de vândut în Pesta, unde este şi feciorul acestor bătrâni cu ei *molărit,* de 145" (ani)[7]. Probabil că după portretul făcut de pictor, cu cei trei longevivi, s-au realizat reproduceri, care se vindeau la Pesta.

Reţin atenţia cuvintele *moaler,* care înseamnă aici, credem, „pictor", de la germ. *Maler,* care se traduce în româneşte prin „pictor", *molărit* „pictat". Pentru noţiunea de *pictor* se folosea în aceea vreme termenul *zugrav,* iar *a picta* apare târziu în limbă, prin derivare regresivă de la *pictor* şi *pictură,* anterioare în limbă verbului şi împrumutate din latină.

Menţionăm că în al lor *Dicţionar german-român,* apărut la Buda, în 1853, George Bariţ şi Gabriel Munteanu traduc germ. *Maler* prin „zugrav", „piptor", iar pe *Malerei* – prin „piptură", „tablău".

Formele *piptor* şi *piptură* sunt românizări, deci modificări formale conştiente, după modelul cuvintelor moştenite din latină, în care grupul consonantic *ct* s-a transformat în *pt (nocturn, noapte, lactem, lapte).*

Menţionăm că forma *moaler* este notată şi în DLR, ca şi *a molări* („Icoana-i molărită cu sfinţi", exemplu din ALR), sau *molărie* „meseria pictorului", precizându-se că sunt germanisme cu circulaţie în Banat şi Transilvania.

Bucureşti, Piaţa Naţiunile Unite nr. 3–5

[7] Pavel Vasici, *Antropologie,* Buda, 1831, p. 275. Am sublinia faptul că, dacă fiul avea 145 de ani, înseamnă că femeia s-a măritat cu Iancu, probabil, la vârsta de 14 ani. După câte ştim, vârsta acestui român din Banat este cea mai înaintată din cele atestate documentar pe teritoriul românesc.

Menţionăm că, anterior lui Pavel Vasici, Petru Maior pomeneşte, în *Istoria Bisericii româneşti,* de un preot care împlinise vârsta de 118 ani, pentru a arăta că a cules informaţii şi de la oameni bătrâni aflaţi în viaţă: „Înadins cercam, scrie Petru Maior, să aflu de feliu de bărbaţi vechi de zile, şi însumi le dam o ocazie (prilej) a vorbi despre lucruri de demult. Tocma şi în protopopiatul mieu, în sat Băneşti, am avut un preot de acest feliu, anume Ursu, carele în anul 1780, când s-au mutat din lumea aceasta, plinise 118 ani de vârstă. Cu carele cu atâta mai mare plăcere aveam a cuvânta, că până la capătul vieţii sale mintea o au avut nesmintită, memoria (aducerea aminte) nescăzută, şi toate simţirile întregi; numai picioarele îi cam slăbise şi sprincenele îi acoperea ochii" (*Scrieri,* vol. II, Bucureşti, Editura Minerva, p. 94–95).

Alexandru Mareş

O COPIE DIN 1625 A *CAZANIEI A II-A* CORESIENE

1. G. Ştrempel semnalează în volumul IV al *Catalogului manuscriselor româneşti* din Biblioteca Academiei Române[1] o copie executată după *Evanghelia cu învăţătură* tipărită de Coresi la Braşov în anii 1580–1581. Este vorba de cea existentă în ms. rom. 5653 (fost ms. rom. 5960). Prezentăm în continuare datele esenţiale ale descrierii pe care autorul o face acestui manuscris.

Cuprinde 333 de file, având dimensiunile de 29,5 × 20,5 cm. Lipsit de început, dar nu şi de sfârşit, cum se susţine, „textul este scris cu cerneală neagră în semiunciale. Unele titluri, iniţiale, cuvinte şi menţiuni ale copistului sunt scrise cu roşu". Un frontispiciu apare la f. 92^{v}. Se păstrează „legătura orig. în scoarţe de lemn şi piele".

Scrierea textului a fost începută la 21 ianuarie 1625, „vă dni Béclen Gabre" (= Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei) şi ale vlădicăi Teo<c>tistu, de către popa Pârvul din Şăbişu (= Sebeş, j. Sibiu), al cărui nume este notat în mai multe rânduri. Alte însemnări înregistrează pe câţiva dintre posesorii ulteriori ai manuscrisului: popa Toma din aceeaşi localitate (1717–1718), Murăşan Dan şi Murăşan Simion din Peterite (j. Someş), care îl cumpăraseră de la diacul Dumitraş „de pe Moroş, din Singetiu" (= Sângătiu, j. Sibiu). În zilele unui Ştefan-Vodă din Ţara Românească, identic probabil cu Ştefan Racoviţă (1764–1765), el se afla în Sebeşu de Sus, iar în 1794 un preot Todor, care nu indică localitatea unde îşi avea parohia, notează o scurtă imprecaţie la adresa celor ce ar fi încercat să-l fure.

Manuscrisul a fost achiziţionat în 28 aprilie 1961 de la Eugenia Roşca[2], prin intermediul căreia au mai fost cumpărate 5 manuscrise transilvănene, datând din secolele al XVII-lea – al XIX-lea: ms. rom. 5526, 5529, 5560, 5636 şi 5640[3]; cel puţin două dintre acestea (ms. rom. 5529 şi 5640) provin din fostul Muzeu Eparhial Ortodox Român din Cluj[4].

[1] Bucureşti, 1992, p. 362–363.

[2] *Ibidem*, p. 363.

[3] *Ibidem*, p. 330, 331, 342, 358 şi 359.

[4] Vezi Florea Marian, *Cazania lui Varlaam. 1643–1943. Prezentare şi imagini*, Kolozsvár (Cluj), 1944, p. 187–193 şi 194–197.

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 287–317, Bucureşti, 1997

Cum ms. rom. 5653 conservă cea mai veche şi, totodată, cea mai amplă copie a *Cazaniei a II-a* coresiene[5], am fost tentaţi să-l cercetăm. Într-o formă succintă, rezultatele investigaţiilor întreprinse sunt expuse în continuare.

2. Din manuscris s-a pierdut prima filă, pe care se afla cea mai mare parte a textului aparţinând în tipăritură[6] paginii de titlu. Pe actuala filă I^{r}/1–3 şi 15–17 continuă textul de pe fila pierdută (cf. E, 1/21–26), pe rândurile 4–14 fiind intercalată însemnarea popii Pârvul la care ne-am referit mai sus. Filele I^{r}/17–5^{v}/2 reproduc *Predoslovia* cărţii (**прѣдисловїє книги**; cf. E, 2–7/9). De la fila 5^{v}/3 şi până la sfârşitul filei 299^{r} urmează 52 de omilii (în cvasiunanimitate duminicale), care constituie materia primei părţi a tipăriturii (cf. E, 9–455). Fila 299^{v} este albă, iar în continuare sunt copiate numai 8 dintre cele 13 omilii care se rostesc la sărbătorile fixe, aşa-numitele în tipăritură *praznice domneşti* (**поученїє на вл҃чнїа разники**). De remarcat faptul că ele nu urmează ordinea din izvodul coresian; nu încep cu *Învăţătura de la începutul Anului Nou* (1 septembrie[7]; cf. E, 456–460), ci cu *Învăţătură la naşterea Domnului* (25 decembrie, f. 300–306^{v}/18; cf. E, 498/24–505/9). În continuare, copia manuscrisă mai conţine următoarele omilii: *Învăţătură la botezul Domnului...* (6 ianuarie, f. 306^{v}/19–315^{v}/4; cf. E, 505/10–514/23), *Învăţătură la întâmpinarea Domnului* (2 februarie, f. 315^{v}/5–317^{r}/3; cf. E, 514/24–521/22), *Învăţătură la naşterea lui Ioan Botezătorul* (24 iunie, f. 317^{r}/4–318^{v}/7; cf. E, 521/23–530/22), *Învăţătură la schimbarea la faţă a Domnului...* (6 august, f. 318^{v}/8–323^{v}/6; cf. E, 531/1–540/9), *Învăţătură despre tăierea capului sfântului Ioan Botezătorul* (29 august, f. 323^{v}/7–326^{r}/14; cf. E, 540/10–550/16), *Învăţătură întru pomenirea sfântului Ioan Gură de Aur...* (13 noembrie, f. 326^{r}/15–328^{r}/9; cf. E, 482/16–491/5) şi *<Învăţătură> la intrarea în biserică şi la toate praznicile Maicii Domnului* (21 noembrie, f. 328^{r}/17–330^{r}/13; cf. E, 491/6–498/23). Renunţând la „scara" cărţii (E, 551–561), copistul a mai reprodus cele trei scurte texte prin care se încheie ediţia coresiană: *Tatăl nostru* (330^{r}/14–330^{v}/8; cf. E, 561/6–17), *Crezul* (330^{v}/9–

[5] În privinţa reproducerilor manuscrise după această versiune, nu se cunosc până în prezent decât două omilii transcrise cu unele modificări în *Codicele Todorescu* (N. Drăganu, *Două manuscripte* vechi: *Codicele Todorescu şi Codicele Marţian*, Bucureşti – Leipzig – Viena, 1914, p. 17, 19–20, 46–89 *passim;* idem, în DR, IV, 1924–1926, partea a-II-a, p. 1099; Ion Gheţie, *Texte coresiene copiate în* ***Codicele Todorescu,*** în LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 7–8) şi alte două omilii substanţial prelucrate, aflate în *Manuscrisul de la Ieud* (ed. Mirela Teodorescu – Ion Gheţie, Bucureşti, 1977, p. 32–48).

[6] Pentru trimiterile la exemplarul tipărit (B.A.R. CRV II 29 unicat), am folosit sigla CC_2, iar pentru trimiterile la ediţia publicată în 1914 de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici am adoptat sigla E (la lucrarea din urmă numărul notei din aparatul critic s-a reprodus cursiv).

[7] Titlurile omiliilor sunt reproduse în ediţia coresiană şi în ms. rom. 5653 în limba slavonă. Pentru a economisi spaţiu, le-am reprodus în traducere românească.

331r/18; cf. E, 562/1–22) şi *Decalogul* (331r/19–331v/19; cf. E, 563/1–17). În spaţiul rămas liber de pe f. 331v şi pe cele două file care formează ultimul caiet, popa Pârvul a transcris încă trei texte de dimensiuni reduse: o meditaţie însoţită de un proverb („Cugeta-vei vecinului tău să-i sece grădina lui, a ta va fi săcată şi pălită. Cugeta-vei vecinului tău să-i înflurească[8] grădina lui, a ta va fi înflurită şi rodită. Cum ţie nu place, altuie nu face. Veţi fi toţi ai lu Dumnezeu"; 331v/20–25), *Tatăl nostru* comentat (*incipit:* „Părintele nostru, cela ce eşti m[ai] mare îngerilor celor din ceriu..."; *desinit:* „Că a ta iaste[9] împărăţiia şi putearea şi mărirea în veacii nesăvârşiţi, amin"; 332r/1–332v/21) şi *Decalogul* comentat (*incipit:* „Aşa-u grăit Duhul Svânt din nuor de foc lui Moisi proroc..."; *desinit:* „...nece boul, nece asinul, nece nemica ce iaste al lui"; 332v/22–333v/16).

3. Din însemnarea de la fila 1r şi din alte numeroase însemnări notate pe paginile manuscrisului, persoana copistului ne este suficient de bine cunoscută. Era fiul lui Şărban din „scaunul Tălmaciului"[10]. Cu soţia sa, papadia (= preoteasa) Floarea, avea doi băieţaşi, pe Stanciul şi Niculae[11], deci putem presupune că era destul de tânăr. Parohia o avea în Şebiş (transcris şi Şăbiş), al cărui nume apare consemnat în peste zece însemnări. Deşi în două rânduri precizează că a scris în Şebişul de lângă Turnu <Roşu> (actualul Sebeş de Jos), iar o dată susţine că a copiat în Şebişul de lângă Racoviţă (actualul Sebeşu de Sus)[12], se pare că la acea dată cele două localităţi formau o unitate.

Transcrierea manuscrisului de faţă nu a reprezentat o acţiune singulară în cadrul activităţii sale de copist. Un exemplar din *Cazania* tipărită la Bălgrad în 1641 (care, în perioada antebelică, a aparţinut Bibliotecii Municipale din Blaj, fostă Arhidiecezană) conţine 5 pagini adăugate în fruntea textului, dintre care 3 pagini sunt scrise de către acelaşi popă Pârvul din Sebeş (notat cu fonetismul *Şăbiş*); paginile respective cuprind *Crezul* (3–4/7) şi *Decalogul* (4/8–5/10)[13].

[8] Scris: ѧфлꙋрескѫ.

[9] Scris: ѧстѣ.

[10] G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 362.

[11] Ms. rom. 5653, f. 300r: сно (к҃) станчꙋ (л҃). сно (к҃) никꙋлае.

[12] G. Ştrempel, *op. cit.*, p. 362.

[13] Despre aceste două texte, vezi Ion Gheţie şi Al. Mareş, *Originile scrisului în limba română*, Bucureşti, 1985, p. 256 şi 324. În lucrarea noastră, localitatea Şăbiş a fost identificată în mod greşit cu satul Şebiş din judeţul Bihor. Scrisul de pe paginile 3–5 anexate în tipăritura bălgrădeană este identic cu cel întâlnit în ms. rom. 5653. Unele observaţii de critică textuală, la care ne vom referi mai departe, dovedesc, de asemenea, că cele două categorii de texte sunt opera aceluiaşi scrib. În plus, pe paginile 1 şi 2, care precedă cele două texte copiate de popa Pârvul din exemplarul *Cazaniei* din 1641, se află câteva însemnări din secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea aparţinând unor locuitori din Avrig şi Vale, localităţi situate în judeţul Sibiu; vezi B.A.R., CRV I 40 (exemplar fotocopiat).

4. La baza transcrierii din ms. rom. 5653, mai puţin a celor trei texte de pe filele finale (331v/20–333v/16), a stat un exemplar al ediţiei braşovene din 1581. Numeroase greşeli de tipar au pătruns în copia de faţă, de cele mai multe ori în aceleaşi forme grafice întâlnite în cartea coresiană: **(моүѧка) дїаволоүлоү** (144v/16; cf. E, 188, *4*), **аwрѫ** „aorea" (147v/19; cf. E, 192, *8*), **мьртвїа** (157r/20; cf. E, 203, *13*), **чєw вѣкє косѣ** î.l.d. **чє вѣкє w косѣ** (163v/25; cf. E, 211, *9*), **недерєптѫцїєнє** (170r/24; cf. E, 218, *36*), **коаw** î.l.d. **ноаw** (171v/7; cf. E, 220, *8*), **ѫзранльтѣни** (179r/10; cf. E, 229, *9*), **фъчѣлѣ** î.l.d. **фъчѣлє** (195v/4; cf. E, 246, *27*), **исѵши** î.l.d. **ѧсѵши** (201v/21; cf. E, 253, *6*), **аамоүлци** (231r/9; cf. E, 282, *26*), **ѧвѫцътѵри** î.l.d. **ѧвѫцътори** (249v/2–3; cf. E, 300, *1–2*) etc. Uneori, copistul, după ce a transcris forma greşită din ediţie, a sesizat greşeala şi a corectat-o: **адѫѧгѫндѵнє** (170v/12–13; cf. E, 219, *8*) îndreptat în **адѫ̑ѧгѫндѵнє** (= adăogându-ne), prin suprascrierea lui **w**, fără a se şterge **ѧ**; **моүци** (174r/16; cf. E, 223, *10*) îndreptat în **моүци̑.** Alteori, îndreptările lui nu au fost inspirate: **прїивй**ᵐ î.l.d. **прїмивъмъ** (210v/1; cf. E, 261, *28:* **прїивъмь**), **лоүгь** (219v/2–3; cf. E, 270, *9*: **оүгѫ**) î.l.d. **роүгѫ**, pentru că termenul era precedat de prepoziţia *de*, iar copistul s-a gândit la verbul *delu<n>gă*.

O altă dovadă în favoarea efectuării copiei după un exemplar tipărit ne este prilejuită de examinarea unora dintre elementele decorative ale manuscrisului, şi anume a iniţialelor. Forma celor simple reproduce adeseori pe aceea a iniţialelor corespunzătoare din tipăritură; vezi, în special, **м** (100r/1, 111v/21; cf. CC_2 150v/3, 167r/27) şi **ѧ** (104r/2, 198v/14, 259r/17; cf. CC_2 156/12, 286/3, 351/12). Mai edificatoare este în acest sens prezenţa în manuscris a unui timp aparte de iniţiale – cele cu noduri şi volute –, a căror sursă directă o reprezintă ediţia coresiană. Ne referim, în mod deosebit, la **д** (128r/2, 285v/14; cf. CC_2 192/1, 464/19), **м** (167v/19; cf. CC_2 246/21) şi **ѧ** (109v/2, 145v/14, 189r/18; cf. CC_2 164/11, 217/8 şi 274/26).

5. În textul pe care îl copia, popa Pârvul a operat o serie de modificări lingvistice. Le consemnăm pe cele mai importante, rezultate în urma colaţionării *Predosloviei* şi a două omilii *(La duminica mitarului şi a fariseului,* respectiv *La intrarea în biserică şi la toate praznicile Maicii Domnului)* din *Evanghelia cu învăţătură* (E, 1–20 şi 491–498) cu textele corespunzătoare din ms. rom 5653 (Ir–12r/15 şi 328r/17–330r/13). Pentru economia expunerii, am exemplificat particularităţile reţinute prin câteva exemple:

Fonetică: 1) *ă* > *o*, sub influenţa labialei, în *nu vom auzi* (2v/26), *să vom şi tăcea* (12r/4); cf. *nu vămŭ auzi* (E, 4/2), *să vămŭ şi tăcea* (E, 20/9–10); 2) *e* etimologic în *detori* (2v/1, 11r/20, 25), *detoriul* (11v/1); cf. *datori* (E, 3/20, 19/14, 19), *datoriulŭ* (E, 19/20); 3) *e (+ n)* în *cene* (3r/11, 4r/15), *cuventele* (2v/11, 14, 8r/22–23), *ferbente* (4r/20), *vendecare* (11v/24–25); cf. *cine* (E, 4/14,

5/26), *cuvintele* (E, 3/28, 30–31, 15/22), *fierbinte* (E, 5/31), *vindecare* (E, 20/6); 4) *e* > *i*, prin disimilare, în *a direpta* (1ᵛ/20), *direptu* (1ᵛ/10–11), *direpții* (3ᵛ/16); cf. *a dereapta* (E, 2/26), *dereptŭ* (E, 2/23), *derepții* (E, 5/5); 5) *i* analogic sau, eventual, păstrat în *tinărul* (328ᵛ/5); cf. *tânărulŭ* (E, 491/18); 6) *u*>*o* în *preoți* (4ᵛ/7), *preoții* (4ᵛ/13); cf. *preuți* (E, 6/3); *preuții* (E, 6/8); 7) *u* slav > *o* în *osârdie* (9ʳ/1); cf. *usârdie* (E, 16/11); 8) *u* nesincopat în *surupă* (6ᵛ/9), *fu surupatu* (11ʳ/6); cf. *surpă* (E, 13/1), *fu surpatŭ* (E, 19/2); 9) *u* final în *câștigu* (15ᵛ/16), *direptu* (6ʳ/12), *au făcutu* (1ᵛ/4); cf. *câștigŭ* (E, 11/9), *dereptŭ* (E, 12/16), *au făcutŭ* (E, 2/13); 10) *u* păstrat după *i* în *aflaiu* (2ᵛ/14–15), *ceriu* (5ᵛ/17), *întâiu* (6ʳ/6); cf. *aflai* (E, 3/31), *ceri* (E, 11/10), *întâi* (E, 12/13); 11) *iu* > *i* în *airea* (2ᵛ/13); cf. *aiurea* (E, 3/30); 12) *s* dur în *alesără* (lʳ/25), *sămănă* (2ᵛ/20–21), *să spodobiră* (3ʳ/14); cf. *aleaseră* (E, 2/7), *semănă* (E, 3/35), *se spodobiră* (E, 4/16); 13) *s* moale în *sintem* (2ᵛ/1), *sint(u)* (6ʳ/19, 7ᵛ/20); cf. *sântemŭ* (E, 3/20), *sântŭ* (E, 12/21, 14/31); 14) *ț* dur în *nedereptățîei* (9ʳ/20); cf. *nedreptăției* (E, 16/27); 15) *z* dur în *zua* (8ʳ/17, 11ʳ/4); cf. *zioa* (E, 15/18, 18/29);

Morfologie: 16) terminația *ure* la pluralul substantivelor neutre: *lucrure* (3ʳ/17), *trupurelor* (2ᵛ/1); cf. *lucruri* (E, 4/18), *trupurilorŭ* (E, 3/19); 17) terminațiile *ei, eei* și *eiei* la genitiv-dativul articulat al substantivelor feminine cu desinența *-ă: besearecei* (7ʳ/2), *munceei* (10ʳ/24), *vieței* (8ᵛ/18), *viețeiei* (10ʳ/14); cf. în E terminația *iei: beseareciei* (13/23), *munciei* (18/4), *vieției* (16/4, 17/30); 18) terminațiile *eei* și *eiei* la aceleași cazuri pentru substantivele feminine cu desinența *-e: legeei* (4ᵛ/8), *rugăciuneiei* (6ʳ/29), *ținereiei* (6ʳ/8); cf. în E terminația *iei: legiei* (6/11), *rugăciuniei* (12/29), *țineriei* (12/13); 19) articolul hotărât proclitic masculin *lui* (1ᵛ/20, 3ᵛ/4, 6ʳ/13); cf. *lu* (E, 2/26, 4/31, 12/17); 20) pronumele personal pers. a III-a plural *înșii* precedat de prepoziția *cu* (7ʳ/18); cf. *cu nușii* (E, 14/2–3); 21) adverbul *amu* „iată" (6ᵛ/4); cf. *adecă* „idem" (E, 12/33); 22) prepoziția *preste*[14] (1ᵛ/3, 26); cf. *prespre* (E, 2/13, 31); 23) conjuncția *iară* (*eră*) (5ᵛ/21–22, 8ʳ/10, 10ᵛ/3); cf. *e* (E, 11/14, 15/13, 18/8);

Lexic: 24) *bogații* (328ᵛ/23); cf. *îmbogățiții* (E, 492/8); 25) *bogătăților* (6ᵛ/20); cf. *bunătăților* (E, 13/9); 26) *mândrii* (1ᵛ/25); cf. *preamândri* (E, 2/30); 27) *nevoie* (7ᵛ/5); cf. *propaste* (E, 14/17); 28) *pocanie* (3ᵛ/17); cf. *pocăință* (E, 5/5); 29) *(vom) rușina* (10ᵛ/4–5); cf. *(vămŭ) osândi* (E, 18/9); 30) *scârbă* (10ʳ/11); cf. *propaste* (E, 17/28); 31) *să vieze* (1ᵛ/12); cf. *să viețuiască* (E, 2/20).

În graiul copistului se regăsesc unele particularități care în secolul nostru au mai fost înregistrate în zona Sibiului: *e* păstrat în *detori, i* nesincopat în *direpț, i* în *tinărul*, *u* final rostit cu *ŭ* atât după consoană, cât și după semivocala

[14] Scris прѣсте și, respectiv, прѣстѣ.

i̯, rostirea dură a lui *s*, *ţ* şi *z*[15]. Acestora li se adaugă câteva trăsături arhaice, cum ar fi nesincoparea lui *u* în *surupa,* adverbul *amu* „iată" şi termenul *via* „vieţui". Alte substituiri operate de popa Pârvul s-au datorat aspectului învechit al unor fonetisme, forme gramaticale şi termeni din versiunea coresiană şi, poate, în unele cazuri necunoaşterii ori circulaţiei restrânse a acestora în graiul său natal; vezi, bunăoară, *cu înşii* î.l.d. *cu nuşii, iară (eră)* î.l.d. *e, osârdie* î.l.d. *usârdie, preoţi* î.l.d. *preuţi, vom auzi* î.l.d. *vămu auzi.* Înlocuirea lui *propaste* prin *nevoie* şi, respectiv, *scârbă* a fost determinată probabil de sensul figurat, mai greu de sesizat de către enoriaşii săi, pe care acest termen, semnificând în primul rând „prăpastie" şi „iad", l-a căpătat în contextele respective: „situaţie dezastruoasă şi fără ieşire".

6. Intervenţiile copistului sunt mult mai numeroase decât cele deja amintite. El recurge deseori la adaosuri, menite în intenţia sa să clarifice unele contexte[16]: E, 5/7: „Şi iară *zice:* Veniţi" (3^{v}/20); E, 12/29–30: „lucrulŭ cela lăudatulŭ şi spăsitoriulŭ *Hristos*" (6^{r}/29–30); E, 12/35: „diavolŭ făcu-lŭ de-lŭ cheamă *aşa*" (6^{v}/6); E, 20/10: „elŭ ştie toată taina inimiei *noastre*" (12^{r}/4); E, 20/13: „Să lepădămŭ acicea păcatele noastre *pre-această lume*" (12^{r}/7–8). Multe din intervenţiile lui duc la modificări importante ale formei de exprimare: E, 5/16–17: „în căile lui să îmbli" > „să îmbli în cale lui Dumnezeu" (4^{r}/3); E, 5/22: „să nu fii lenivosŭ" > „să nu fiţi lenevoşi" (4^{r}/9); E, 13/6: „şi mulţi oameni pierdu-i părearea" > „şi mulţi oameni pierdu sufletul cu părearea asuprit" (6^{v}/14–15; în ambele citate, *părearea* are sensul „amăgire"). În cele mai multe situaţii, adaosurile şi modificările copistului alterează sensul pasajelor respective. În contextul din E, 2/27–28: „şi mângâitoriulŭ, den tatălŭ, duhulŭ sfântŭ spre ucenicii săi apostoli vărsă", adaosul *prea dulceaţă*[17] (1^{v}/22), care urmează după verbul *vărsă*, este complet nemotivat, *duhulŭ sfântŭ* nefiind subiect, ci complement direct. Enunţul „ce dedŭ lui" (E, 6/14) devine „ce deade lui" (4^{v}/22), deşi aparţine lui Lukas Hirscher, care se exprimă la pers. I: „Deci deaca văzui..., iară eu nu mă cruţai..., ce dedŭ lui şi ucenicilorŭ lui..." (E, 6/12–14). În *Evanghelia după Luca,* XVIII, 14, se spune despre vameş „că deştinse acesta dereptatŭ în casa lui" (E, 17/14), dar popa Pârvul substituie personajul biblic prin ideea dreptăţii: „că deştinse *aceasta dereptate* în casa lui" (9^{v}/17–18). Unde se recomandă „să nu < ne > scârbimu (= supărăm; amărâm; *n.n. – A.M.*) de nedereptate" (E, 19/24–25), absenţa formei conjuncte a pronumelui duce din nou la un adaos care denaturează mesajul: „să nu scârbim *pre nime* de nedereptate" (11^{v}/6–7). Nemotivat este şi adaosul *că facu lor păsu* (= că îşi pricinuiesc suferinţă, chin; 11^{v}/8) la sfârşitul contextului „ce mai vârtosŭ să ne bucurămŭ cândŭ împută noao" (E, 19/25–26), întrucât adevăratul creştin nu se poate bucura de faptul că cei care îl nedreptăţesc vor avea, la rândul lor, de suferit.

[15] V. Păcală, *Monografia comunei Răşinariu,* Sibiu, 1915, p. 127–132; D. Şandru şi F. Brînzeu, *Printre ciobanii din Jina I,* în „Grai şi suflet", V, 1931–1932, fasc. 2, p. 316–317.

[16] Aceste intervenţii sunt redate prin litere cursive.

[17] Scris: прєѧ дꙋлчєць.

Aprecierea *smereniei* din enunțul „câtŭ iaste putearea smereniei şi tăriia şi ajutoriulŭ" (E, 19/28–29) nu se mai regăseşte în formularea copistului: „câtu iaste puterea mare smerenie şi tărie şi ajutoriul" (11^{v}/10–11). În alt loc, pentru sintagma *ştiințelor noastre* (E, 20/1), probabil cu semnificația „cunoştiințele noastre" sau, eventual, „conştiințele noastre", scribul operează o schimbare neinspirată: „păcatele, şi ştiutele şi ascunsele, noastre" (11^{v}/17–18). Şi asemenea exemple, dovedind o lectură neatentă, dublată şi de o pregătire teologică insuficientă, ar putea continua.

De la fila 265^{r} (omilia pentru duminica a XVI-a), copistul începe să rezume textul versiunii ceresiene. De obicei, el copiază pericopa evanghelică din fruntea omiliei, iar din comentariul care o însoțeşte câteva pasaje ce i se par mai semnificative pentru tema dezbătută. De exemplu, din amplul tâlc pe marginea textului evanghelic pentru duminica a XXI-a nu sunt transcrise decât o serie de pasaje disparate; vezi conținutul filelor 272^{v}/20–274^{r}/23 din manuscris care corespunde în ediția coresiană (E) următoarelor secvențe de text: 352/3–9, 357/36–358/9 (cu omisiunea prin *bourdon* a contextului: „şi iară de o neacă cu dulceața lumiei şi voroava bogăției", E, 358/7–8), 358/26–28, 359/7–12, 19–26 (cu modificarea contextului „Ce, de pururea să ne venimŭ în minte, să semănămŭ şi să propoveduimŭ cuvântulŭ lu Dumnezeu" în „Ce să sămănăm cu cuvântul Dumnezeu, alții să-l ascu<l>tăm şi să-l şi plinim, şi cei înțelepți şi cei neînțelepți", 273^{v}/21–24; cf. E, 359/25–26) şi 360/29–361/10 (cu modificarea contextului „sau mijlocii, sau mai puținelŭ" în „au mare au micu, tuturor le trebuie[18] spăsenie", 274/18–20; cf. E, 361/7). Comentariul fiind sever redus, transcrierea ultimelor 17 omilii (265^{r}–299^{r}) reprezintă mai puțin de o treime din materia corespunzătoare a versiunii coresiene.

În pofida restrângerii părții de interpretare a textului evanghelic, copistul îşi permite uneori să intervină cu comentarii mai mult sau mai puțin personale. De pildă, unde textul tipărit combate o serie de păcate („să nu curveşti, nu ucide, nu fura" etc.; E, 337/27–28), popa Pârvul adaugă: „nu lua mana câmpului şi a dobitocului, nu fărmăca, nu cugeta a face rău altuia. De veți ține aceaste toate cumu vă în<va>ță Dumnezeu, voi veți fi cu direpții şi cu prepodobnicii în pişte (= desfătarea; *n.n. – A. M.*) raiului. Să nu vă amegească[19] diavolul să faceți aceste răotăți, că vei merge în focul nestinsu, în viermii neadurmiți. Ci toate[20] învățăturile lu Dumnezeu şi ale legiei să le săvârşim" (270^{r}/9–18). Consemnăm şi unele scurte intervenții în care se subliniază obligația credinciosului de a „asculta învățătura preotului" (275^{v}/6–7; cf. E, 371/12–13) sau de a fi atenți la trebuințele acestuia: „ci să cotăm de nevoia lor (= a preoților; *n.n. – A.M.*), că ei bine ne învață pre noi să ne păzim sufletele noastre[21] de diavol" (278^{r}/9–12).

[18] Scris: трѣбꙋѧ.
[19] Scris: амѣцескѫ.
[20] Scris: тоатѣ.
[21] Scris: ноастрѣ.

Referitor la omiliile pentru sărbătorile nemişcătoare (300^{r}–330^{r}/13), câteva observaţii sunt necesare. Primele două omilii *(Învăţătura la naşterea Domnului* şi *Învăţătura la botezul Domnului)* au fost reproduse integral, în vreme ce următoarele şase omilii au fost prelucrate (rezumate şi pe alocuri întreţesute cu mici adaosuri personale) în aceeaşi manieră pe care am semnalat-o în cazul omiliilor copiate pe filele 265^{r}–299^{r}. Selecţia şi reordonarea omiliilor (vezi mai sus, p. 288) nu sunt rodul inspiraţiei de moment a copistului. Acesta a renunţat, în primul rând, la omilia pentru 1 septembrie, intitulată *Învăţătură la începutul Anului Nou* (E, 456–460/11), text care are în vedere schimbarea anului după computul bizantin. Nu a transcris nici *Învăţătura pentru duminica înainte de Înălţarea cinstitei şi de viaţă făcătoarei cruci,* unde în câteva rânduri se face elogiul crucii (E, 464/33–34, 466/2, 16–17), nici omilia pentru pomenirea tuturor sfinţilor, marilor mucenici (26 octombrie; E, 467–475) şi nici aceea pentru pomenirea sfinţilor Cosma şi Damian (1 noembrie; E, 476–482/15). Dintre cele opt omilii reţinute[22], patru se referă la Mântuitor (25 decembrie, 6 ianuarie, 2 februarie şi 6 august), două la Ioan Botezătorul (24 iunie şi 29 august) şi una la Fecioara Maria (21 noembrie), deci la personalităţi centrale ale evangheliilor; singura excepţie o reprezintă omilia din 13 noembrie, în amintirea sfântului Ioan Gură de Aur şi a tuturor ierarhilor (E, 482/16–491/5). Noua ordonare a omiliilor, care coincide cu aceea pe care o va urma şi *Evanghelia cu învăţătură* tipărită la Bălgrad în 1641[23], şi renunţarea la majoritatea învăţăturilor referitoare la sfinţi ne fac să credem că popa Pârvul se conforma anumitor comandamente ale religiei calvine. Aşa s-ar explica poate şi reformularea unui pasaj prin care se cerea ca din „a săborului şi apostolească besearecă" „nici să adaugă nici să ia nemica" (E, 3/2–4); cu completările copistului, pasajul sună astfel: „nece să adaugă *cu minciună,* nece să ia nimica *fără folos, ci <cu> folosu"* (2^{r}/8–9).

7. Câteva cuvinte trebuie spuse despre reproducerea celor trei scurte texte din partea finală a *Evangheliei cu învăţătură.* Trecând peste unele diferenţe de ordin fonetic, ar fi de semnalat următoarele modificări mai însemnate pe care copia manuscrisă le conţine faţă de textele tipărite: I) *Tatăl nostru: ceriuri* (330^{r}/21) î.l.d. *ceri* (E, 561/11) şi adaosul *sfinţiei sale* (330^{r}/18) după cuvintele „învaţă-ne a ne ruga" (E, 561/8–9) din indicaţia care precedă textul rugăciunii; II) *Crezul: să-<u> împeliţat* (330^{v}/23) î.l.d. *au născutŭ* (E, 562/11); III)

[22] Cea pentru 29 iunie, în amintirea apostolilor Petru şi Pavel, nu a fost transcrisă, întrucât ea nu era decât amintită în textul tipărit.

[23] Vezi comentariul din BRV I, p. 118. În exemplarul cercetat de noi prin intermediul copiei fotografice amintite, omiliile pentru această serie de sărbători debutează cu *Învăţătura la naşterea Domnului,* urmată de *Învăţătura la botezul Domnului* (B.A.R., CRV I 40, p. 440 şi 447). Exemplarul fiind defectuos, textul din urmă nu s-a păstrat integral; ultima pagină (453) se încheie prin propoziţia „Iară să nu e văzut acela de ochii" (cf. E, 511/8).

Decalogul: adaosul *de-i scrise pre doao table de piatră să spuie noao* (331^{r}/21–23) la sfârşitul indicaţiei care precedă textul propriu-zis (cf. E, 563/2), *pre lângă tine* (331^{v}/2; evidentă greşeală) î.l.d. *pre lângă mine* (E, 563/4), *nece muiare, nece fata* (331^{v}/16–17) î.l.d. *nece muiare-i, nece fata-i* (E, 563/15–16). În textul *Decalogului* reprodus de popa Pârvul pe filele adăugate exemplarului ediţiei bălgrădene din 1641 se regăsesc primele dintre cele trei deosebiri semnalate[24].

8. Copia de faţă era destinată lecturii în biserică. Stau mărturie în această privinţă nenumăratele indicaţii referitoare la porţiunile de text care urmau să fie citite credincioşilor, notate de regulă prin termenii slavoni чти (~чети) „citeşte" (70^{r}/15, 75^{r}/21, 77^{r}/3, 80^{r}/3 etc.) şi пристѫпи (~пристьпи) „ajunge" (76^{r}/5, 80^{v}/22, 108^{r}/23 etc.). Uneori, scribul a indicat slujba şi perioada din zi când urmau să fie rostite anumite omilii. La f. 96^{r}, în partea inferioară a paginii, cu miniu s-a notat не^{д} тѡмина гла^{с}.а.еѵ^{г}лїе іѡ^{н} ѯе. ле^{т}. еѵ^{л}лїе на ѵ^{т}ни.а҃. „Duminica Tomei, glasul 1. Evanghelia <după> Ioan, <zaceala> 65. Liturghie. Evanghelia la utrenie, 1", iar la f. 109^{v}, în partea superioară a paginii, s-a notat cu miniu termenul летѵ^{р}гїа, scriindu-se tot cu miniu sub ultimul rând indicaţia не^{д}. раслабленe^{м}. гла^{с}.г҃.еѵ^{г} на ѵ^{т}рни.д.. „Duminica slăbănogului, glasul 3. Evanghelia la utrenie, 4"; pentru alte asemenea indicaţii, vezi f. 116^{r}, 126^{v}, 138^{v} etc. Este posibil ca aceste îndrumări pentru lectura în biserică să fi figurat deja, adăugate cu cerneală de o altă persoană, în exemplarul tipărit de care a dispus copistul nostru. De asemenea, nu ar fi exclus ca aceeaşi persoană, poate un preot care îmbrăţişase religia calvină, să fi indicat pe acelaşi exemplar omiliile ce trebuiau copiate pentru sărbătorile fixe. Oricum s-ar fi petrecut lucrurile în realitate, e sigur că lectura în biserică a acestei scrieri l-a determinat pe popa Pârvul să facă o parte apreciabilă din modificările menţionate mai sus (vezi p. 292–294). Adaosurile sale sunt, cum s-a putut vedea, fie explicative, vădind de obicei o înţelegere aproximativă a textului evanghelic, fie au un pronunţat caracter moralizator. În privinţa reducerii masive a comentariilor între filele 265^{r} şi 330^{r}/13, aceasta s-a putut datora cantităţii insuficiente de hârtie avute la dispoziţie sau efortului prea mare pe care îl impunea copierea integrală a textului. În concluzie, vom reţine constatarea că transcrierea sa, deşi executată după un exemplar tipărit, este pe alocuri o copie uşor revizuită, care îmbracă, îndeosebi spre finalul scrierii, forma unei prelucrări.

9. Reproducerea integrală a predosloviei, fără a se renunţa la consemnarea numelor celor care au participat la realizarea ediţiei respective, reprezintă o

[24] B.A.R., CRV I 40, p. 4/10–11 şi 13.

noutate dacă ne referim la celelalte copii directe sau indirecte executate după cărţi coresiene. În puţinele situaţii când predosloviile şi epilogurile acestor tipărituri au ajuns să fie copiate ori chiar retipărite (cazul *Evangheliei cu învăţătură* apărute la Bălgrad), ele nu au mai păstrat numele realizatorilor (comanditari, tipografi) şi nici numele celor care le-au încuviinţat apariţia (principi, episcopi)[25]. Copia popii Pârvul conţine, aşadar, prima menţiune din acest veac a numelui diaconului muntean (vezi f. 4ᵛ/10: „noi o deadem lu Coresi[26] diaconul"; cf. E, 6/5–6); în ordine cronologică, a doua semnalare a lui Coresi o aflăm în inventarul de cărţi aparţinând bisericii Sfântul Nicolae din Şcheii Braşovului transcris de David Corbea în cca 1693[27].

10. Un interes aparte prezintă informaţia copistului că a scris „în zilele marelui şi cârmitoru de lege creştinilor[28], <de> Dumnezeu luminatu arhiepiscopu[29], vlădică Teo<c>tistu, în toată[30] Ţara Ungurească[31] tocmitoriu legei şi învăţătoriu bunu" (f. 1ʳ/5–9). Ea probează că, în momentul începerii copierii, 21 ianuarie („luna lui cărindariu") 1625, Teoctist era încă mitropolit; ultima sa semnalare, cunoscută până în prezent, în fruntea bisericii ortodoxe din Transilvania, datează din 26 decembrie 1622[32]. Prin urmare, urmaşul său, Dosoftei, nu a putut să-i succeadă în scaunul mitropolitan decât după moartea sau retragerea lui din această funcţie. În ambele ipostaze, evenimentul se plasează în intervalul cuprins între februarie 1625 şi o dată neprecizată din cursul anului 1626, când mitropolitul Dosoftei a cumpărat moşia Beca, în hotarul comunei Galtiu (j. Alba)[33].

11. Textele transcrise pe filele 331ᵛ/20–333ᵛ/16 (vezi mai sus, p. 289) vor fi examinate cu alt prilej. Până atunci ne mărginim să înfăţişăm câteva constatări. Îndemnul final („Veţi fi toţi ai lu Dumnezeu", f. 331ᵛ/24–25) de la

[25] *Prefeţe şi epiloguri din secolul al XVI-lea.* Text stabilit, studiu filologic, studiu lingvistic şi indice de Emanuela Buză şi Florentina Zgraon (extras din *Texte româneşti din secolul al XVI-lea.* Coordonator Ion Gheţie, [Bucureşti], 1982, p. 481–483).

[26] Scris: **корѥси**, apoi deasupra lui **р** s-a adăugat **є**, fără a se şterge **ѥ**.

[27] *Acte, documente şi scrisori din Şcheii Braşovului.* Text ales şi stabilit de Vasile Oltean. Prefaţă de Alexandru Duţu, Bucureşti, 1980, p. 4–5.

[28] Scris: **крєщинїилѡ** (ρ̃).

[29] Scris în continuare **ши**, apoi barat cu o linie orizontală.

[30] Scris: **тоть**.

[31] Scris: **оунгꙋрескѫ**.

[32] Mircea Păcurariu, *În legătură cu mitropolitul Teoctist al Transilvaniei,* în „Mitropolia Ardealului", XV, 1970, nr. 11–12, p. 823.

[33] Vezi Şt. Meteş, *Istoria bisericii şi a vieţii religioase a românilor din Transilvania şi Ungaria*, volumul I, Sibiu, 1935, p. 187.

sfârşitul primului text este reluat, într-o formă puţin amplificată, la sfârşitul *Decalogului* anexat în exemplarul ediţiei bălgrădene din 1641: „Că veţi fi toţi ai lui Dumnezeu în vecie, amin"[34].

Comentariul rugăciunii *Tatăl nostru* aparţine aceleiaşi traduceri pe care o întâlnim la jumătatea secolului al XVII-lea în ms. 100 al Bibliotecii Filialei Cluj a Academiei Române[35]. Faţă de versiunea clujeană, copia popii Pârvul se individualizează printr-o serie de trăsături asupra cărora vom reveni, cum am mai spus. Merită să reţinem faptul că transcrierea preotului sibian constituie cea mai veche reproducere a traducerii amintite.

Tot cea mai veche transpunere în limba română a *Decalogului* comentat o reprezintă şi copia aceluiaşi preot din ms. rom. 5653. Din această versiune copistul a preluat adaosul pe care l-a transcris la porunca a opta din textul *Decalogului* anexat în exemplarul ediţiei din 1641: „nece altuia, că cela ce nu e cu direptate[36] şi cu cuget bun vecinului şi frăţini-său nece lui Dumnezeu nu-i iaste cu direptate[36] lui[37].

12. Printr-o fericită coincidenţă, popa Pârvul s-a aflat atât în posesia unui exemplar din *Evanghelia cu învăţătură* din 1581, cât şi în posesia unui exemplar din ediţia a II-a a cărţii apărute la Bălgrad 60 de ani mai târziu.

Copia executată în anul 1625 dovedeşte preţuirea care se acorda versiunii braşovene în primele decenii ale secolului al XVII-lea. S-ar putea ca transcrierea întreprinsă de preotul sibian să fi fost determinată de acţiunile propagandei calvine, care, sub principele Gabriel Bethlen, au fost reluate cu mai multă hotărâre în rândurile românilor transilvăneni. Accentul care se punea pe cunoaşterea temeinică a învăţăturilor evanghelice, una dintre normele de căpătâi ale acestei propagande, răzbate şi în două documente româneşti din deceniul trei al veacului respectiv: *Canoanele mitropolitului Dosoftei* (ante 1 iulie 1627), care, printre alte obligaţii impuse clerului ardelean, cuprindea şi pe aceea de a şti „Tetrăievanghelul de-nţeles"[38], şi scrisoarea mitropolitului Ghenadie de reconfirmare a protopopului Ianăş din Hunedoara, căruia i se recomanda să cerceteze preoţii „cum învaţă s<fân>ta ievanghelia" (4 decembrie 1628)[39]. O carte precum *Evanghelia cu învăţătură* corespundea în mare măsură scopului urmărit prin cererile formulate de cei doi mitropoliţi.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

[34] B.A.R., CRV I 40, p. 5/9–10.

[35] Traducere studiată de Magdalena Georgescu, *Consideraţii filologice asupra unui vechi text românesc,* în LR, XXVII, 1978, nr. 1, p. 73–82.

[36] Scris: **дирепиатѣ**.

[37] B.A.R., CRV I 40, p. 5/1–4; ultimul cuvânt din enunţ *(lui)* nu figurează în versiunea din ms. rom. 5653, f. 333^{v}/8–11.

[38] Vezi articolul nostru *Dispoziţiile sinodului transilvănean din anul 1627,* în LR, XXXVII, 1988, nr. 3, p. 251.

[39] Tim. Cipariu, *Acte şi fragmente,* Blaj, 1855, p. 253.

Magdalena Georgescu

UN ACT DE ÎNTĂRIRE INEDIT REDACTAT DE ŞERBAN CANTACUZINO

În Biblioteca „Chiril şi Metodiu" din Sofia se păstrează, sub cota 395 (420)[1], un document românesc emis în cancelaria voievodului Grigore Ghica la anul 1673. Din formula finală, aflăm că actul este scris de viitorul domnitor Şerban Cantacuzino, fapt care nu poate decât să sporească interesul prezentat de acest uric. Totodată, însăşi formula de încheiere are o particularitate de natură să atragă atenţia cititorului. Redactată în slavonă, fraza finală apare uşor ambiguă, căci scriitorul precizează că *„a scris* Şerban Cantacuzino, al doilea logofăt" şi că *„am scris* eu, Costea, la Bucureşti...". Rezultă de aici că actul ar fi scris de două persoane. În realitate, avem a face cu scrisul unei singure mâini. În versiunea slavonă, verbul românesc *a scrie* apare de două ori şi corespunde unei perechi de verbe de aspect imperfectiv – primul: **пи(с)** – şi perfectiv – cel de-al doilea: **написа**. În consecinţă, sensul logic al frazei ar fi următorul: „Şerban Cantacuzino a redactat ciorna actului (sau a poruncit să fie scris documentul), iar eu, Costea, l-am scris".

Dintre particularităţile lingvistice am notat:

- conservarea lui [ă] etimologic în *Rătunda;*
- consemnarea fonetismului [e] în *peharnic,* reflex probabil al posibilului etimon sârbocroat al cuvântului de bază (rom. *pahar* < scr. *pehar*);
- închiderea lui [e] medial aton la [i] în *ficiorii, stânjini;* cf. şi *stânjeni, venitul;*
- [e] nu s-a sincopat şi a trecut la [i] în *direpţ;*
- notarea lui [e] în *se* „să", conj.;
- anticiparea elementului palatal în *Câineşti;*
- notarea lui [z] în *zicând;*
- notarea lui [j] în *judecată;*
- [ş] prezintă timbru dur în alternanţă cu timbrul moale: *şătrar(i)ul ~ şetrariul;*
- articolul genitival are forme variabile: *această ocină fost-au a Radului, 30 de stânjini de ocină ai Radului;*
- numele proprii masculine terminate în *-a* se declină la genitiv-dativ la fel cu substantivele de genul feminin: *Borcei, Colţei;*

[1] Apud B. Ţonev, *Opis na staropečatnite knighi na Narodnata Biblioteka v Sofija,* vol. I, Sofia, 1910, p. 425.

- auxiliarul perfectului compus are la pers. a III-a sg. forma *au*, proprie limbii vechi;
- prepoziţiile *pe* şi *peste* din limba literară actuală prezintă formele specifice limbii vechi *pre* şi *preste*.

Prezentăm în continuare textul acestui document în transcriere interpretativă:

1r *Ml(s̃)tiju bžieju io Glig(o)rie Gika voevo(da) i g(s̃)p(d)rŭ vŭsoe Zemle Vla(š)koe, dava(t) g(sd̃)v mi siju povel(ĕ)nie g(sd)v mi bol(ĕ)ri(n) g(sd̃)v mi Ko(l)ce bi(v) v(l̃) klju(č) i Tudo(r) po(st) s̃mŭ Tudo(r̃) stol(l̃)*[2] şi cu ficiorii lor cât le va da Dumnezeu ca se le fie lor ocină în Topoloveani, unde au şezut Borcea vornic, de preste tot hotarul şi cu tot venitul, însă fără de 30 de stânjini de ocină ai Radului şătrarul cu ceata lui. Şi iar se le fie lor ocina de preste apă de preste tot hotarul şi cu tot venitul den hotar până ⟨în⟩[3] hotar pre hotarăle ceale bătrâne şi pre seamne, pentru că această ocină ce scrie mai sus fost-au a Borcei vornicul şi a lu Tudor stolnicul[4] de moşie de strămoşie, însă mai denainte vreame şi tot o au ţinut în viaţa lor cu bună pace, iar după moartea lor au rămas aceaste ocine ce scrie mai sus a fi pre seama ginere-său, Colţei clucearul[5], şi a lui Tudor postealnicul[6] şi tot le-au ţinut şi ei cu pace. Iar când au fost acum în zilele domnii⟨i⟩ meale se-au sculat cu pâră Radul şătrariul şi cu ceata lor, zicând cum că au şi ei moşie în Topoloveani şi preste apă tot den doao.

Într-aceaea, domnia mea datu-le-am 6 boiari adeveritori pre răvaşele domnii⟨i⟩ meale, anume Dragoslav, călăraşul ot Cerveniţa, *i*[7] Manta ot Ghimpaţ, *i*[7] Ion ot Câineşti, *i*[7] Stoichiţa capitanul[8] ot Berileşti, *i*[7] Neculaghi Ormescul ot Răsimnicea, *i*[7] Nedelco ot Boteani ca se caute şi se[9] adevereaze aceşti 6 boiari şi se[9] aleagă moşiia lor din Topoloveani şi de preste apă şi den Rătunda.

Deci, aceşti boari, ei aşa-u ales cum să ţie Colţea cliucearul[10], *i*[7] Tudor postealnicul[6] ocina den Topoloveani, câtă să va afla fără cei 30 de stânjeni care se-au ales Radului şetrarului şi Cârstei[11] călăraşul cu ceata lor. Şi iar au ales ocina de preste apă de preste tot hotarul să o ţie [Co]l[ţea] [c]lucearul[12]

[2] Sl.; în trad.: *Prin mila lui Dumnezeu, io Gligorie Ghica, voievod şi domnitor al întregii Ţări Româneşti, dă domnia mea această poruncă a domniei mele boierilor Colţea, fost mare clucer, şi lui Tudor postelnicul, fiul lui Tudor.*

[3] Secvenţa *până* <*în*> scrisă: **пъ(н)**; altă lecţiune posibilă: *pân-*<*în*>.

[4] Scris: **стпо(л)**; altă lecţiune: *stolnic.*

[5] Scris: **клѧ(ч)**; alte lecţiuni posibile: *clucear, clucer(ul).*

[6] Scris: **пѡ(стн)**; alte lecţiuni posibile: *postealnic, postelnic(ul).*

[7] Sl.; în trad.: *şi.*

[8] Scris: **ка(п)**; altă lecţiune posibilă: *capitan(ul);* grafia poate fi interpretată şi ca una care notează un cuvânt slav.

[9] Scris: **шн(с)**; altă lecţiune posibilă: *şi să.*

[10] Scris: **клю(ч)**; alte lecţiuni posibile: *cliucear, cliucer(ul).*

[11] Scris: **кр(ст)е(н)**; alte lecţiuni posibile: *Crăstei, Crâstei.*

[12] Scris: **[к]лѧ(ч)**; alte lecţiuni posibile: *clucear, clucer(ul).*

şi Tudo*r* postealnicul[13], ia*r* ocina den Rătunda [...] [s]ă o ţie Radu*l* şetraru*l* şi Oancea postealnicul[13] ş[i] [...] [c]u seamne şi pietri precu*m* a*m* văzu*t* [...] şi cartea acelo*r* 6 boiari de judecată [...] mea şi precu*m* se-au voi*t* şi ei de [...] precu*m* scrie mai su*s*.

Direp*t* acea[ea] [...] le-a*m* întări*t* lucru*l* cu această carte [...] boiarinii domnii⟨i⟩ mea[le] Colţea [...] aceaste ocine cu*m* scrie mai su*s*. [...] ohabnică în veacu. *I ne o(t) kogo(ž)du ne* [...] [...]*rimu g(sd)v mi*[14] Gheorghie ve*l* ba*n* *i*[7] Stroe [...] [...] [Ra]du*l* Creţulescu*l* ve*l* logofăt[15], *i*[7] Dumitraşco ve*l* vistiernic[16] [...], [*i*[7] T]oade*r* Sturdzea ve*l* spatar[17], *i*[7] Badea ve*l* clucear[18], *i*[7] Drăghici care ias[te] [...] ve*l* peharnic, *i*[7] Preda ve*l* stolnic, *i*[7] Costandi*n* ve*l* co[mis], [*i*[7]] Costea ve*l* postealnic[6].

Pi(s) Šerba(n) Catacuzinno vtorii lo(g̃) i napisa a(z) Ko(s̃)tě u Bukure(št) m(s̃)ca maju 27 (d̃n)v (lĩ) 7171[19].

Io Gligorie Gika voevoda mlstiju božiju gospodarŭ[20].//

2[v] [...] trecut la postealnicul[13] [...][21] [...][22]ric logofăt[15] 100.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

N. A. Ursu

CINE ESTE IEROMONAHUL COZMA VLAHUL DE LA MITROPOLIA DIN IAŞI, DIORTOSITOR ŞI TRADUCĂTOR ÎN ANII 1748–1754 ?

1. În anul 1754 a fost efectuată la Iaşi traducerea din greceşte a unui

[13] Scris: **по(ст)**; alte lecţiuni posibile: postealnic, postelnic(ul).

[14] Sl.; în trad.: *Şi de nimeni [...] domnia mea.*

[15] Scris: **лѡ(г)**; alte lecţiuni posibile: *logofătul, logofet(ul).*

[16] Scris: **вн(ст)**; alte lecţiuni posibile: *vistearnic, visternic(ul).*

[17] Scris: **спа(т)**; alte lecţiuni posibile: *spatari, spatar(i)ul.*

[18] Scris: **клꙋ(ч)**; alte lecţiuni posibile: *clucear, clucer(ul).*

[19] Sl.; în trad.: *A scris Şerban Ca<n>tacuzino, al doilea logofăt, şi am scris eu, Costea, la Bucureşti, luna mai, 27 zile, în anul 7171 (1673).*

[20] Sl.; în trad.: *Io Gligorie Ghica, voievod, prin mila lui Dumnezeu domnitor.*

[21] Vizibil: **ръ(к)**.

[22] Vizibil în rând: **дv**; vizibil în suprascriere: **(т)** sau **(ст)**.

voluminos şi important cod juridic ecleziastic, intitulat *Cârja arhiereilor.* Această culegere de canoane bisericeşti a fost alcătuită în anul 1645, de către arhimandritul (apoi arhiepiscopul) Iacob din Ioanina, şi a circulat numai în copii manuscrise, dintre care trei se află la Biblioteca Academiei Române (ms. gr. *220, 229* şi *800*), iar una la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi (ms. *VI-11,* fost *303*). În original este intitulată Βακτηρία τῶν ἀρχιερέων. Textul integral al traducerii româneşti s-a păstrat în manuscrisele *1266, 1271* şi *1468*, iar o copie fragmentară în ms. *109,* toate patru de la BAR[1]. Numele traducătorului este menţionat numai pe foaia de titlu a ms. *1468: „Vactiría adecă cârja arhierească,* acum întâi tălmăcită dupre limba elinească pre limba moldovenească, cu osârdia şi toată cheltuiala preaosfinţitului mitropolit al Moldovii, chir Iacov. Iară tălmăcitor al aceştii cărţi au fost cuviosul întru ieromonaşi chir popa Cozmà, la anii 7262, fiind şi diortosită de dascalul Duca de la Thasos". În manuscrisul acesta se păstrează şi primele două pagini din prefaţa traducătorului, adresată mitropolitului Iacob. După cum mărturiseşte traducătorul în acest început de prefaţă, paginile respective sunt a u t o g r a f e : „...mâinile mele, şi ticăitile degete, şi mi le întăreşte a coprinde condeiul şi a scrie însumi această sfântă carte...". De traducător este scrisă şi foaia de titlu a ms. *1468,* pe care se află imprimată „poarta" de pe foaia de titlu a *Antologhionului,* Iaşi, 1755, xilografiată de tipografii Grigorie şi Sandul. Cozma intenţiona deci să omagieze pe mitropolit cu o copie personală a traducerii sale. Prefaţa lui a rămas însă neterminată (foile 3–5 ale manuscrisului, rezervate pentru restul prefeţei, au rămas nescrise), iar textul traducerii a fost copiat de alte două persoane, dintre care copistul foilor 79–310 este ieromonahul Nicanor de la mitropolia din Iaşi[2].

Referindu-se în prefaţă la dificultatea traducerii şi la necesitatea folosirii unor glosări sau perifraze pentru înţelegerea de către cititorii mai puţin învăţaţi a unor cuvinte latineşti sau greceşti, ieromonahul Cozma apreciază astfel cultura

[1] Vezi Constantin Erbiceanu, *Însemnări extrase dintr-un manuscript grecesc. Sintagma lui Iacob Ioanitul,* în BOR, XV, 1891–1892, p. 902–905, *Descrierea manuscriptului arhim. Iacob Ioanitul. Sintagma sa alfabetică. Formatul şi conţinutul,* în BOR, XVI, 1892–1893, p. 31–60, 140–156, şi Ştefan Gr. Berechet, *O sintagmă în româneşte necunoscută,* în „Revista critică", III, 1929, nr. 2–3, p. 210–213, *Vrednice obraze bisericeşti: Cosma monahul,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", VI, 1930, nr. 4, p. 102–107, *Dreptul bizantin şi influenţa lui asupra legislaţiei vechi româneşti,* Iaşi, 1931, p. CLXXI–CLXXII, *Istoria vechiului drept românesc.* I. *Izvoarele,* Iaşi, 1933, p. 130–131, 415–419, 531–532, 537–543, 545, *Legături dintre dreptul bizantin şi românesc.* Vol. I, partea I. *Izvoarele,* Vaslui, 1937, p. 80–82, XXX–XXXII, *Descoperirea a două manuscrise juridice româneşti,* în „Întregiri. Buletinul Institutului de istoria vechiului drept românesc", I, 1938, p. 18–24, 27–28. Şt. Gr. Berechet, care are meritul de a fi semnalat şi comentat în repetate rânduri această importantă traducere, a cunoscut numai manuscrisele *1271* şi *1468.*

[2] Vezi G. Ştrempel, *Copişti de manuscrise româneşti până la 1800,* vol. I, Bucureşti, 1959, p. 160.

lui Duca Sotiriovici şi colaborarea sa la definitivarea traducerii: „Pecum şi preaosfinţia ta, ca milostivul mieu arhipăstori, te-ai milostivit, după cerirea mea, de mi-ei dat diortositori bărbat înţelept şi întru aceste trei limbi: elineşte, latineşte şi moldoveneşte bine învăţat, dumnealui Duca dascalul, de patrie fiind grec de la Thasos, cu carele dimpreună, de zi şi de noapte ostenind, am procitit, luând sama lexurilor, din cuvânt în cuvânt, până în sfârşitul cărţii. Şi pre rare locuri, unde s-ar fi întâmplat a să nemeri câte un lex râmlenesc sau elinesc, pentru scurtă limba moldovenească, l-am împregiurat mai cu multe cuvinte, şi aceasta nu pentru alta, socotind să fie şi celor mai proşti vădite şi arătate, după cum şi dumisale cu dreptul i s-au socotit aceasta, şi din multe lexicoane dimpreună le-am îndreptat" (f. 2^{v}). Într-o notă, aflată în ms. *1468*, pe f. 118^{r}, ieromonahul Cozma arată că nu a tradus 53 de paragrafe ale cărţii, privitoare la 53 de eresuri necunoscute în părţile noastre, pentru că s-a grăbit să termine lucrarea cât mai curând. Vom vedea mai departe (**4.**) care era motivul grabei sale.

2. Problema identităţii acestui ieromonah Cozma nu este încă soluţionată. În 1937, Şt. Gr. Berechet a afirmat că a fost „fără îndoială, macedonean", adică macedoromân, dar nu citează nici o mărturie din care să rezulte acest lucru[3]. În 1984, Const. A. Stoide a presupus că este aceeaşi persoană cu „preacuviosul Cozmă ieromonah Vlahul", diortositorul *Psaltirii* apărute la Iaşi, în anul 1748, în tipografia lui Duca Sotiriovici[4], din care un exemplar (se pare, singurul cunoscut până acum) a fost descoperit de Carlo Tagliavini în biblioteca Universităţii din Bologna[5]. „Cosmà ieromonah Vlahul" diortoseşte şi *Penticostarul* apărut la Iaşi, în anul 1753, la tipografia mitropoliei[6]. După cum vom vedea, el era dacoromân, iar faptul că îşi spunea *Vlahul* arată că era originar din Ţara Românească. Originea sa munteană este confirmată de numeroasele particularităţi lingvistice muntenești aflate în copiile traducerii *Cârjei arhiereilor,* în care apar însă şi particularităţi ale graiului moldovenesc, introduse în textele respective de către copiştii lor moldoveni ori aflate în manuscrisul traducătorului, care locuia de mai mulţi ani la Iaşi. Citãm, spre exemplu, următoarele fonetisme şi cuvinte specifice graiurilor dacoromâneşti sudice aflate în copia din ms. *1468*, care se datoresc, desigur, traducătorului: trecerea lui *u* la *o* în *coprinde* (f. 2^{v}); rostirea dură a lui *d* în *dăşchide* (f. 2^{r}),

[3] Vezi *Legături dintre dreptul bizantin...,* citat la nota 1, p. 80.

[4] Vezi articolul *Duca tipograful de la Thasos,* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", XXI, 1984, p. 392.

[5] Vezi *O psaltire românească necunoscută din 1748,* în „Analele Academiei Române". Memoriile Secţiunii literare, seria III, tomul XI, 1941–1942, p. 173–184 + 5 facsimile. Cf. şi BRV IV, p. 69.

[6] Vezi BRV II, p. 123–126.

îndăstula (f. 2[r]); epenteza lui *i* consonant în *câine* (f. 41[v], 44[r], 135[v], 339[r], 340[r], 448[v]), *mâine* (f. 118[r], 345[v], 439[r], 609[v]), *mâini* (f. 32[r], 48[v], 83[r], 129[r], 145[v], 159[v], 186[v], 202[r], 255[r], 266[r], 267[r], 280[v], 356[v], 357[r], 361[v], 433[r], 436[r], 462[v], 616[r], 622[r]), *pâine* (f. 47[r], 114[r], 181[v], 186[v], 189[r], 189[v], 190[r], 191[v], 361[v], 363[v], 364[r], 408[v], 409[r], 443[r], 445[r], 464[v], 482[r], 485[r], 497[v], 498[r], 525[v], 533[v], 688[v]); trecerea lui *î* la *u* în *umbla* (f. 11[v], 13[v], 19[r], 29[v], 47[r], 56[r], 90[r], 99[v], 129[v], 179[v], 193[v], 217[r], 283[v], 292[v], 296[v], 341[r], 342[r], 437[r], 469[r], 473[r], 485[v], 597[r], 625[r], 668[r], 684[r]), *umblătoare* (f. 11[v], 53[r], 351[r], 560[r]); fricativa *j* în *ajuna* (f. 110[v], 114[r]), *ajunge* (f. 132[r], 146[v], 148[r]), *ajuta* (f. 81[v], 147[v]), *joc* (f. 16[r]), *jos* (f. 8[v], 83[r], 89[v], 129[r], 140[v]), *judeca* (f. 84[v], 85[r], 88[v], 136[v], 137[v], 141[v]), *judecată* (f. 88[v], 137[r]), *judecător* (f. 88[v], 140[v]), *jumătate* (f. 145[r], 153[r], 159[r]), *jura* (f. 115[r], 132[r]), *jurământ* (f. 121[r], 132[r], 133[r]); rostirea dură a consoanelor *r*, *ş* şi *j*, înainte de *ea*, în poziţie „moale", în *hotăraşte* (f. 157[v], 209[r], 211[v], 214[r], 217[v], 289[v]), *izvoraşte* (f. 235[v]), *ocăraşte* (f. 66[v]), *pâraşte* (f. 22[r], 25[v], 32[v], 35[r], 36[r], 50[r], 147[r], 389[r], 516[r], 519[v], 570[v]), *uraşte* (f. 120[r], 122[r], 333[v], 368[v]), *greşale* (f. 8[v], 34[r], 36[r], 124[r], 140[r], 148[v]), *săvârşaşte* (f. 41[v], 135[v]), *şade* (f. 18[r]), *şapte* (f. 19[v], 28[r], 94[r], 115[r], 128[v], 220[v], 238[r], 246[r], 269[r], 270[r], 325[r], 345[v]), *şarpe* (f. 79[v]), *şase* (f. 26[v], 59[v], 133[v], 291[r], 396[v], 422[v]), *slujaşte* (f. 32[v], 45[v], 124[r], 135[v], 140[r], 160[r], 367[r], 485[v], 687[v]), *vitejaşte* (f. 679[r]), *vrăjaşte* (f. 32[v], 39[v], 710[r]); formele cu fonetismul etimologic *genuchi* (f. 17[v], 193[r], 193[v], 258[r], 348[v], 349[r], 458[r], 468[v], 472[r], 546[r], 641[v], 642[r], 642[v]), *mănuchi* (f. 82[v]); folosirea peste tot a fricativei *z*, în locul africatei *dz* (< *d* + *e*, *i* latin), în *Dumnezău* (f. 27[v], 48[r], 52[r], 55[v]), *Dumnezeu* (f. 79[r], 93[r], 116[v], 119[v], 120[r], 122[r], 125[r], 140[v], 162[r]), *zice* (f. 15[r], 25[v], 29[v], 48[v], 54[v], 86[r], 86[v], 89[v], 90[r], 114[r], 151[v]) etc.; *găină* „a (se) găinăţa" (f. 668[v]), *găuri*, în textul „furul ce *găureşte* casă" (f. 40[r]), *livade* sg. (f. 453[r], 524[v]), *ovrei* (f. 92[v], 249[r]), *urloi* „jgheab, uluc" (f. 292[v], 455[r]), *uşure* „uşor" (f. 367[r]), zăpadă (f. 179[v], 710[v]).

La elaborarea traducerii *Cârjei arhiereilor* ieromonahul Cozma a consultat şi traducerea codului canonic similar *Îndereptarea legii,* Târgovişte, 1652. Acest lucru este dovedit de prezenţa în textul *Cârjei* a unor particularităţi lingvistice ale lui Daniil Panoneanul, traducătorul *Îndereptării,* cum sunt: forma neobişnuită *vrentr-o* „în vreo" (f. 431[r], 483[r]), rezultată prin introducerea între părţile componente ale adjectivului pronominal nehotărât *vreo* a prepoziţiei *întru,* verbul *(a se) amesteca* „a avea relaţii sexuale" (f. 231[r]), locuţiunea conjuncţională *deaca vreme ce* „de vreme ce" (f. 231[r]) şi altele. Pentru întărirea anumitor reglementări, într-un loc din *Cârja arhiereilor* se află o trimitere „la Pravilă, cap. 201, frunza 192" (f. 231[v]). Trimiterea, desigur, a traducătorului, este la *Îndereptarea legii,* unde, într-adevăr, la p. 192, în cap. 201, se găsesc reglementări similare.

2.1. Numele unui ieromonah, „Cosma din Valahia", este menţionat şi în însemnarea de proprietate, în greceşte, aflată pe verso primei coperte a cărţii

lui Sevastos Kimenitis, *Dogmatikí didaskalía,* Bucureşti, 1703, exemplarul de la BCU Iaşi (cota RV *II–190*): „A mea, a ieromonahului Cosma din Valahia"[7]. Prefeţele acestei cărţi au numeroase glosări marginale sau interliniare, majoritatea în româneşte, restul în greceşte. Comparând grafia acestor glose în limba română cu grafia paginilor autografe ale lui Cozma din ms. *1468* (foaia de titlu şi cele două pagini cu începutul prefeţei sale), am constatat că scrisul este acelaşi, iar unii termeni greceşti sunt glosaţi aici prin aceleaşi cuvinte româneşti cu care sunt ei traduşi în *Cârja arhiereilor.* Prin urmare, cartea a aparţinut aceluiaşi ieromonah Cozma Vlahul care prin anii 1748–1753 corecta cărţi în tipografia lui Duca Sotiriovici, apoi în cea a mitropoliei din Iaşi, iar în 1754 a tradus din greceşte *Cârja arhiereilor.* El era desigur român, căci dacă ar fi fost grec nu avea nevoie să gloseze în româneşte unii termeni din cartea respectivă grecească pe care o studia.

2.2. În anul 1928, N. Iorga a presupus că ieromonahul Cozma Vlahul, diortositorul *Penticostarului* apărut la Iaşi în 1753, este „viitorul mitropolit muntean, cred"[8]. Biografii acestui prelat nu au cunoscut, probabil, ori au respins tacit ipoteza lui Iorga. Ca atare, ei nu stabilesc nici o legătură între ieromonahul Cozma Vlahul de la Iaşi şi Cozma Popescu, viitorul episcop al Buzăului (1763–1787), apoi mitropolit al Ţării Româneşti (1787–1792)[9]. Este însă vorba de una şi aceeaşi persoană, aşa cum a presupus N. Iorga? Comparaţia grafologică pe care o efectuăm mai jos confirmă această ipoteză.

Cele două pagini a u t o g r a f e din prefaţa ieromonahului Cozma Vlahul la traducerea *Cârjei arhiereilor,* păstrate în copia din ms. *1468* de la BAR (vezi fragmentul din prima pagină reprodus în fig. 1), au particularităţi grafice comune cu semnăturile episcopului Cozma al Buzăului de pe unele anaforale adresate de el domnitorului Ţării Româneşti în anii 1764, 1765 şi 1781 (vezi reproducerile acestor semnături în fig. 2)[10]. Deşi în paginile prefeţei la *Cârja*

[7] Vezi Nicos Gaidagis, *Însemnări privitoare la istoria românilor, de pe cărţi vechi,* în „Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie «A. D. Xenopol»", XI, 1974, p. 223.

[8] Vezi *Istoria literaturii româneşti,* ediţia a doua, revăzută şi larg întregită, vol. II. *De la 1688 la 1780,* Bucureşti, 1928, p. 594.

[9] Vezi Gabriel Cocora, *Episcopul Cosma al Buzăului (30 septembrie 1763 – 9 octombrie 1787),* în „Glasul Bisericii", XXII, 1963, nr. 7–8, p. 714–731, T. G. Bulat, *Titularii episcopiei Buzăului în secolul al XVIII-lea,* în „Glasul Bisericii", XXXIII, 1974, nr. 11–12, p. 1156–1192, Ion Vasile Voinea, *Cosma Popescu, mitropolitul Ungrovlahiei,* în BOR, XCIII, 1975, nr. 3–4, p. 447–455.

[10] Documentele respective, privitoare la nişte vii şi la o moşie a episcopiei, se află la Arhivele Statului din Bucureşti, fond Episcopia Buzăului. Le menţionăm în ordinea lor cronologică, după cum sunt reproduse semnăturile corespunzătoare în fotomontaj: 1. Doc. XLIV/6, din 26 mai 1764 („Cozmà ep. Buzăului"), 2. Doc. LXXII/32, din 30 mai 1765 („Cozma episc. Buz."), 3. Doc. LVI/44, din 13 iunie 1765 („Cozma episc. b."), 4. Doc. XXVI/103, din 27 mai 1781 („Cozma episc. Buz.").

Fig. 1

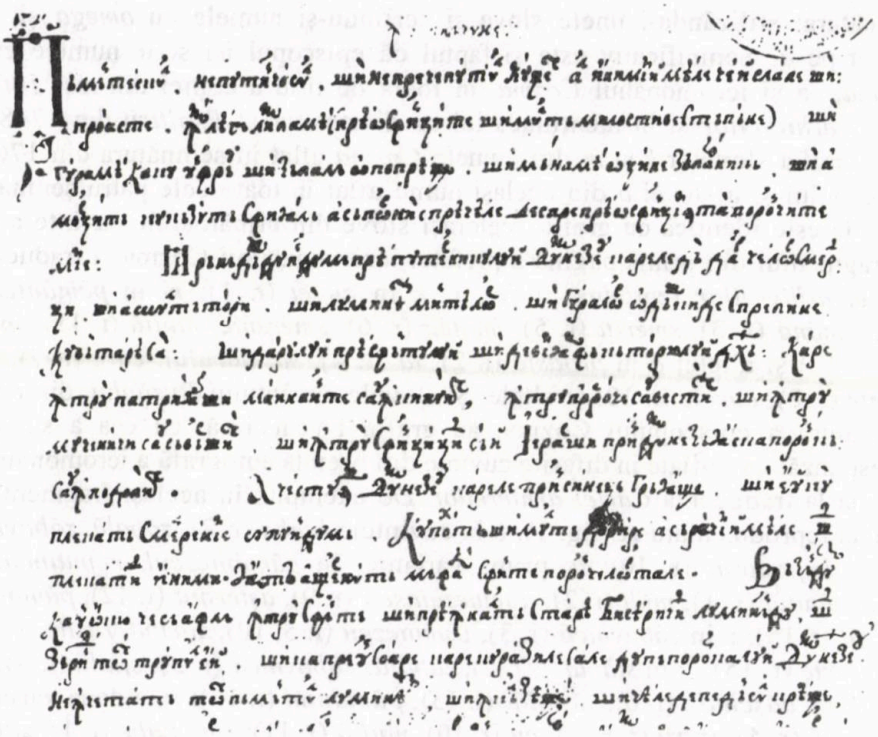

Fig. 2

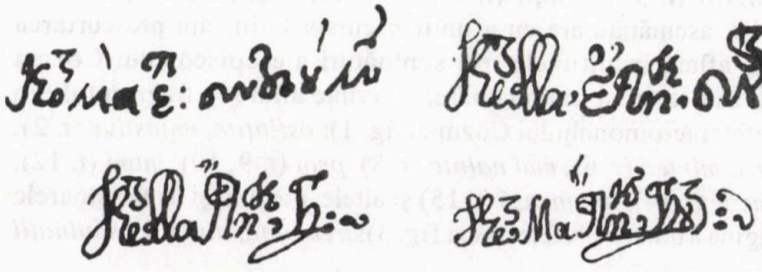

arhiereilor unele slove au câte două, trei sau chiar mai multe variante grafice, se poate cu uşurinţă recunoaşte în desenul şi ductul unora dintre ele grafia i d e n t i c ă a slovelor corespunzătoare din semnăturile episcopului Cozma. Edificatoare în această comparaţie este îndeosebi grafia semnăturii mai simple a episcopului, din anul 1764, în care el îşi scrie numele cu *omicron* şi cu accent grav pe *a*, aşa cum este scris numele ieromonahului Cozma pe foaia de titlu a copiei din ms. *1468* a traducerii *Cârjei arhiereilor* şi în menţiunile lui ca diortositor al celor două cărţi tipărite la Iaşi (*Psaltirea* din 1748 şi *Penticostarul* din 1753). Puţin mai târziu episcopul Cozma îşi modifică

semnătura, stilizându-i unele slove şi scriindu-şi numele cu *omega* şi fără accent pe *a*. Semnificativ este şi faptul că episcopul îşi scrie numele cu *z*, *Cozma*, ca şi ieromonahul *Cozma*, în foaia de titlu a copiei din ms. *1468* a *Cârjei arhiereilor* şi în menţiunea lui ca diortositor al *Psaltirii* din 1748.

Grafia slovelor *k* şi *m* din numele *Cozma* aflat în semnătura din 1764 a episcopului şi a slovei *a* din acelaşi nume aflat în toate cele patru semnături ale sale este identică cu grafia aceloraşi slove din următoarele cuvinte aflate în fragmentul din prima pagină a prefaţei ieromonahului Cozma la traducerea *Cârjei arhiereilor* reprodus în fig. 1: *k* în *cuget* (r. 1); *m* în *pământescul* (r. 1), *mâna* (r. 3), *smeriţi* (r. 5), *mintea* (r. 6), *smerenie, multă* (r. 11), *inimi, mă* (r. 12) şi altele; *a* în *proaste* (r. 2), *ta* (r. 4), *sa, darului, care* (r. 7), *mai nainte* (r. 8), *carele* (r. 10) şi altele. Şi slovele cuvântului *Buzăului,* din prima semnătură a episcopului Cozma, au grafia i d e n t i c ă cu cea a slovelor corespunzătoare aflate în diferite cuvinte din prefaţa autografă a ieromonahului Cozma la traducerea *Cârjei arhiereilor.* De exemplu, în acelaşi fragment din prefaţă reprodus alăturat (fig. 1), *b* în cuvintele *limba* (r. 2), *zăbală, zăbavnică* (r. 3), *împodobit* (r. 10); *u*, prima variantă, în *pământescul, neputinciosul, nepreceputul* (r. 1), *mult* (r. 2), *dumnezăiasca* (r. 9), *aşternut* (r. 12), *pământul, dânsul* (r. 15); *z* în *zăbavnică* (r. 3), *Dumnezeu* (r. 5, 10), *zărind, razile* (r. 14), *încălzeşte* (r. 15); *ă* în *stăpâne* (r. 2), *zăbală, zăbavnică* (r. 3), *sfială* (r. 4), *mă* (r. 5, 11), *dăşchide* (r. 6), *să află* (r. 13), *pământul* (r. 15); *u*, a doua variantă, în *căzută* (r. 4), *întru* (r. 8, 9), *cu* (r. 10), *multă* (r. 11); *l* în *slabe* (r. 1), *zăbală* (r. 3), *sfială* (r. 4), *carele* (r. 10), *află* (r. 13); *i* suprascris, la sfârşit de cuvânt sau de rând, în *smeriţi* (r. 5), *sfinţiţii* (r. 9), *şi* (r. 11, 13), *plecatii* (r. 12).

Grafia slovei *i*, asemănătoare cu a unui *n* cursiv latin, din prescurtarea cuvântului *episcop* aflată în ultimele trei semnături ale episcopului Cozma reproduse în fig. 2, este la fel şi în următoarele cuvinte aflate în fragmentul din prima pagină a prefeţei ieromonahului Cozma (fig. 1): *osfinţite, milostive* (r. 2), *ţine* (r. 3), *luminează mintea* (r. 6), *mai nainte* (r. 8), *prin* (r. 9, 10), *inimi* (r. 12), *luminând* (r. 13), *razile* (r. 14), *luminează* (r. 15) şi altele, precum şi în următoarele cuvinte aflate în pagina a doua a prefeţei (vezi fig. 3): *trebuinţă, din* (r. 1), *săninaţii*

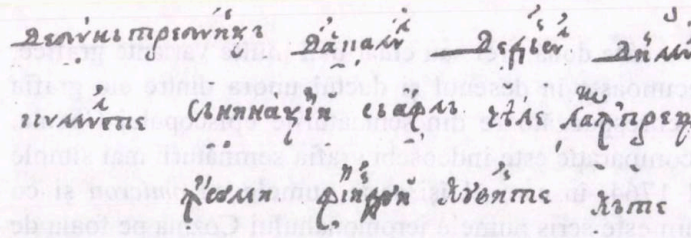

Fig. 3

(r. 2), *însumi, fiindu-i, cuvinte* (r. 3).

De asemenea, grafia slovei *u*, cu braţul drept uşor rotunjit şi înclinat spre

stânga, din prescurtarea cuvântului *Buzăului,* aflată în două dintre semnăturile episcopului Cozma reproduse alăturat, se întâlneşte frecvent în cele două pagini din prefaţa ieromonahului Cozma. De exemplu, în fragmentul din prima pagină (fig. 1), în cuvintele: *neputinciosul, nepreceputul, cuget* (r. 1), *Dumnezeu* (r. 5, 10), *luminează* (r. 6), *luminând* (r. 13), *după, lui* (r. 14), precum şi în următoarele cuvinte din pagina a doua, reproduse în fig. 3: *urmă* (r. 1), *împregiurat, mieu* (r. 2), *însumi, fiindu-i, cuvinte* (r. 3).

Fireşte, identitatea grafiei unor slove din cele două pagini autografe ale prefeţei ieromonahului Cozma la traducerea *Cârjei arhiereilor* şi din semnăturile episcopului Cozma al Buzăului poate fi ilustrată şi cu alte exemple. Mai elocvent este modul în care sunt legate între ele anumite slove. Am reprodus în fig. 3 câteva cazuri întâlnite în pagina a doua a prefeţei. De exemplu, grafia silabei *lu* din cuvintele *bună trebuinţă* (r. 1) şi cea a sunetelor *lu* din cuvântul *dascălul* (r. 1) este identică cu grafia silabei *bu* şi a sunetelor *lu* din cuvântul *Buzăului,* aflat în prima semnătură a episcopului Cozma (vezi fig. 2); legătura dintre slovele cu care sunt notate sunetele *giu* în *împregiurat* (r. 2), *eu* în *mieu* (r. 2), *su* în *însumi* (r. 3), *du* în *fiindu-i* (r. 3) şi *cu* în *cuvinte* (r. 3) este identică cu cea a slovelor care notează silaba *bu* din grafia prescurtată a cuvântului *Buzăului* aflată în semnătura a doua a episcopului Cozma; duct similar au şi legăturile dintre slovele *mu* în *multe* (r. 1, 2), *mă* în *urmă* (r. 1), *să* în *săninaţii* (r. 2), *lă* în *află* (r. 2), *ce* în *cele* (r. 2), *că* în *câte* (r. 3), din acelaşi fotomontaj (fig. 3).

Grafia slovei *k* din *cuvinte* şi *câte* este identică cu cea din semnătura de la 1764 a episcopului Cozma. Legături identice sau asemănătoare între diferite slove se găsesc şi în fragmentul reprodus din prima pagină a prefeţei (fig. 1): *su* în *neputinciosul* (r. 1), *dânsul* (r. 15); *lă* în *zăbală* (r. 3), *sfială* (r. 4), *află* (r. 13); *nă, du* şi *mă* în *nădăjduindu-mă* (r. 5); *cu* în *ascultători* (r. 6); *su, pu, du* şi *mă* în *supuindu-mă* (r. 11) şi altele.

Identitatea grafiei celor două pagini autografe ale prefeţei ieromonahului Cozma la traducerea *Cârjei arhiereilor* cu grafia semnăturilor episcopului Cozma al Buzăului constituie dovada peremptorie a faptului că ieromonahul Cozma Vlahul, diortositorul *Psaltirii* (Iaşi, 1748), apărută în tipografia lui Duca Sotiriovici, şi al *Penticostarului* (Iaşi, 1753), apărut în tipografia mitropoliei, este una şi aceeaşi persoană cu viitorul episcop al Buzăului, apoi mitropolit al Ţării Româneşti, aşa cum a presupus N. Iorga.

2.3. Biografia episcopului Cozma al Buzăului a fost alcătuită de Gabriel Cocora, în anul 1963[11]. Era fiul preotului Nica şi al prezviterei Stanca din satul Flămânzeşti, judeţul Argeş. În mirenie s-a numit Mihail. Era frate cu şetrarul Iordache Popescu, cu polcovnicul Badea Popescu, cu căpitanul Tudor

[11] Vezi studiul *Episcopul Cosma al Buzăului...*, citat la nota 9.

Popescu (apoi monahul Teodosie, care a ctitorit biserica din Ursoaia, jud. Buzău), şi cu un anume Bărbucean. A fost crescut de mic şi educat de ieromonahul Grigorie, fost egumen al mănăstirii Colţea din Bucureşti, apoi mitropolit titular al Mirelor (1748–1760) şi mitropolit al Ţării Româneşti (1760–1787). A studiat, probabil, la academia domnească din Bucureşti. În anii 1756 şi 1757 este atestat eclesiarh al mitropoliei din Bucureşti, în 1762 era protosinghel al mitropoliei, iar în 1763 a fost ales episcop al Buzăului, unde a păstorit până în anul 1787, când, la moartea părintelui său duhovnicesc, i-a urmat acestuia în scaunul mitropolitan. A murit de ciumă, în anul 1792.

Gabriel Cocora preia cu rezervă informaţia că mitropolitul Cozma ar fi murit la vârsta de 62 de ani. Această informaţie se află în ms. *3748* de la BAR, într-un studiu consacrat mitropolitului Dionisie Lupu, ucenicul lui Cozma, de către I. D. Petrescu, fost institutor şi revizor şcolar la Târgovişte, în a doua jumătate a secolului trecut, care avea veleităţi de istoric. Verificând sursa menţionată, am constatat că informaţia privitoare la anii vieţii mitropolitului Cozma este, într-adevăr, nesigură, provenind din amintiri târzii ale unor colaboratori ai mitropolitului Dionisie. Identitatea ieromonahului Cozma Vlahul de la mitropolia din Iaşi cu viitorul episcop Cozma al Buzăului, stabilită prin comparaţia grafologică efectuată mai sus, ar putea fi deci un indiciu că mitropolitul Cozma a murit la o vârstă puţin mai înaintată. Căci, dacă el este ieromonahul atestat la Iaşi în anul 1748, probabil că avea atunci mai mult de 18 ani.

3. Presupunând că, în timpul celor opt ani petrecuţi la mitropolia din Iaşi, tânărul ieromonah Cozma Vlahul a făcut şi alte traduceri, fie pentru tipograful Duca Sotiriovici, fie din însărcinarea mitropolitului Iacob Putneanul (1750–1760), am comparat limba unor traduceri anonime elaborate atunci la Iaşi cu limba traducerii *Cârjei arhiereilor,* iar datele obţinute ne-au confirmat ipoteza. Am constatat astfel că ieromonahul Cozma a mai tradus, tot din greceşte, *Viaţa Marelui Petru, samoderjeţ a toată Rosia,* rămasă în copii manuscrise, iar din slavoneşte *Alfavita sufletească,* tipărită în anul 1755, şi *Sinopsis adecă adunare de multe învăţături,* tipărit în 1757. Argumentarea filologică de rigoare prin care atribuim lui Cozma Vlahul aceste trei traduceri am făcut-o în studiul intitulat *Un traducător puţin cunoscut: ieromonahul Cozma Vlahul de la mitropolia din Iaşi,* oferit spre publicare revistei „Teologie şi viaţă" (seria nouă a revistei „Mitropolia Moldovei şi Sucevei"). Aici facem doar câte o succintă prezentare bibliografică a lor.

3.1. Textul traducerii efectuate în Moldova a *Vieţii Marelui Petru, samoderjeţ a toată Rosia* s-a păstrat în următoarele trei manuscrise de la BAR: *49* (datat 1756), *122* (datat 1765) şi *2581* (datat 1799)[12], precum şi într-un

[12] Vezi descrierea lor la Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti. B.A.R., 1–1600,* Bucureşti, 1978, p. 23, 41, şi vol. II, *B.A.R. 1601–3100,* Bucureşti, 1983, p. 321.

manuscris aflat la Biblioteca „M. E. Saltâkov-Şcedrin" din Sankt-Petersburg (datat 1755)[13]. Această biografie a lui Petru cel Mare este opera scriitorului grec Antonios Katiforos, care a scris-o în limba italiană şi a publicat-o la Veneţia, în anul 1736. Până în anul 1792 a fost reeditată de câteva ori[14]. Tot în anul 1736 a apărut la Veneţia şi versiunea ei în limba greacă, tradusă din italiană de Alexandros Kanghellarios. Ediţia grecească are două volume: primul cuprinde cărţile 1–4 ale operei, iar al doilea cărţile 5 şi 6. Primul volum al acestei versiuni greceşti a *Vieţii Marelui Petru* a fost tradus în limba română şi în Ţara Românească, de către Matei Fărcăşanu, în anul 1749[15]. Traducerea făcută la Iaşi, după aceeaşi versiune în limba greacă a lui Kanghellarios, conţine întreaga operă a lui Katiforos.

Traducătorul din Moldova al *Vieţii Marelui Petru* nu este menţionat în nici una dintre cele patru copii cunoscute ale traducerii.

Din foaia de titlu a copiei de la Sankt-Petersburg rezultă că traducerea s-a făcut din iniţiativa mitropolitului Iacob Putneanul.

3.2. Originalul slavon al *Alfavitei sufleteşti* a fost determinat de Émile Picot, în 1905: *„Alphabet spirituel,* traduit de l'Алфавитъ Духовный composé par saint Démètre, métropolitain de Rostov. L'original avait paru pour la première fois à Kijev en 1710 et avait été réimprimé en 1713, 1717 et 1719"[16]. Din următoarele versuri ale monahului Evloghie, dascălul de slavonă al şcolii domneşti din Iaşi, aflate la sfârşitul cărţii: „Această Alfavită, fiind întâi slovenească, / S-au scos acum în limba rumânească, / Cu porunca sfinţiei sale Iacóv mitropolitul, / Dar diortosită de mine, Evloghie smeritul" rezultă că traducerea s-a făcut de altă persoană, nenumită, iar Evloghie numai a revizuit-o şi a supravegheat tipărirea ei.

3.3. Tot numai diortosit de Evloghie este şi *Sinopsisul* apărut în 1757,

[13] Vezi Paul Cernovodeanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine aux XVII-e et XVIII-e siècles,* în „Revue roumaine d'histoire", X, 1971, nr. 4, p. 706–707, şi *Pierre le Grand dans l'historiographie roumaine et balkanique du XVIII-e siècle,* în „Revue des études sud-est européennes", XII, 1975, nr. 1, p. 86–90.

[14] Vezi Émile Legrand, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des grecs au dix-huitième siècle,* tom. I, Paris, 1918, p. 254–255, 264, 365, 369.

[15] Se păstrează în ms. *204, 2353* şi *2668* de la BAR.

[16] Vezi *Notice bibliographique sur le protopope Mihail Strélbickij,* Paris, 1905, p. 18. Multă vreme s-a crezut că versiunea românească a apărut în anul 1785 (vezi BRV II, p. 300–301). Un exemplar complet al cărţii, descoperit în 1937, a stabilit faptul că ea a apărut în 1755 (vezi BRV IV, p. 73). Necunoscând informaţia oferită de Picot, Ştefan Gr. Berechet a descris, în nota *Originalul slavon al „Alfavitei sufleteşti" din 1755,* din „Revista istorică", XXIV, 1938, p. 242–243, un exemplar complet al textului slavon.

cum arată următoarea mențiune de pe foaia lui de titlu: „S-au tipărit de Grigorie Stanovici tipograf şi s-au diortosit de Evloghie monah"[17]. Din prefața acestei cărți, redactată în numele mitropolitului Iacob, ar rezulta că antologia este alcătuită de traducătorul român, care ar putea fi însuşi mitropolitul. Peste fragmentul subliniat de noi din următoarea frază tipărită inițial în prefața cărții: „căci aceasta acum întâi (prin multă osteneală *tălmăcirii de pre altă limbă*) *am scos-o*" a fost lipită o bandă de hârtie pe care se află tipărit textul: *„alcătuită din multe scripturi"*. Probabil că adevărată este afirmația din prima redacție a frazei citate, iar traducătorul nu poate fi mitropolitul Iacob. Nu am avut posibilitatea să identificăm originalul traducerii, desigur slavon.

3.4. Am văzut că cele două cărți menționate mai sus au fost doar diortosite de monahul Evloghie, nu traduse de el. Traducerea din slavoneşte a acestor două cărți nu poate fi atribuită nici lui Vartolomei Mazereanu, pe care mitropolitul Iacob l-a chemat, în 1754, din Rusia (unde stătuse vreo zece ani), „pentru treaba tălmăcirii cărților de pe limba slovenească pre limba moldovenească"[18], deoarece în ele nu apar cunoscutele particularități ale limbii sale. Cele „câteva cărți" traduse de Mazereanu în anul 1754 (după întoarcerea sa din Rusia) şi până la 16 august 1755 (de când datează gramata de numire a lui în funcția de arhimandrit al Putnei), la care se referă gramata, fără să le numească, sunt, probabil, numai acestea: *Pavecernic întru carele sânt canoanele de rugăciune către preasfânta, de Dumnedzău născătoarea şi pururea fecioara Maria, carele să cântă la pavecerniță în toate zilele, după rânduiala Octoihului,* tradus din slavoneşte cu porunca şi cheltuiala mitropolitului Iacob, şi *Cartea a preacuviosului părintelui nostru Efrem Sirianul, carea cuprinde întru sine cuvinte de multe feliuri de învățătură, spre folosul şi mântuirea a tot sufletul creştinesc,* ambele copiate în anul 1754, la mitropolia din Iaşi, de către ieromonahul Natanail, în actualul ms. *1390* de la BAR, fără mențiunea traducătorului, precum şi *Apoftegmata adecă cuvinte vitieveşti sau filosofeşti,* traducere din limba rusă făcută de Vartolomei Mazereanu cu porunca mitropolitului Iacob, datată 1755 şi păstrată în copia din ms. *V–1* de la BCU Iaşi.

Dintre colaboratorii apropiați ai mitropolitului Iacob Putneanul din anii 1750–1755, în afară de dascălul Evloghie şi de Vartolomei Mazereanu, numai ieromonahul Cozma Vlahul ar mai fi putut să traducă din slavoneşte *Alfavita*

[17] Vezi BRV II, p. 139–141. Cartea intitulată *Adunare de multe învățături,* pe care autorii BRV II, p. 121, o consideră, după *Disertația* lui Popp, ca fiind apărută în anul 1753, nu este altă carte, ci însuşi *Sinopsisul* de care ne ocupăm, pentru că Scarlat Ghica, menționat pe foaia de titlu a cărții despre care se afirmă că ar fi apărut în 1753, a domnit în Moldova în anii 1757–1758, fiind menționat ca atare pe foaia de titlu a *Sinopsisului* apărut în 1757.

[18] Vezi N. A. Ursu, *Gramata de numire a lui Vartolomei Mazereanu în funcția de arhimandrit al mănăstirii Putna,* în „Cronica", XXVIII, 1993, nr. 24, p. 7.

sufletească tipărită în 1755 şi *Sinopsisul* apărut în 1757. Faptul că unele particularităţi lingvistice ale acestor texte se întâlnesc şi în traducerea *Cârjei arhiereilor* sau în cea a *Vieţii Marelui Petru* arată că ele au fost, într-adevăr, traduse de Cozma Vlahul. După întoarcerea lui Cozma la Bucureşti, spre sfârşitul anului 1755, căci gramata de numire a lui Vartolomei Mazereanu în funcţia de arhimandrit al mănăstirii Putna, datată 16 august 1755, este scrisă de mâna sa (compară fragmentul reprodus în fig. 4 cu textele reproduse în fig. 1 şi 3), traducerea *Sinopsisului,* rămasă în manuscris, a fost revizuită de către Evloghie dascălul şi tipărită sub supravegherea lui.

4. În sfârşit, să vedem în ce împrejurări a putut veni tânărul ieromonah muntean Cozma la Iaşi şi cum a ajuns el un colaborator important al mitropolitului Iacob Putneanul. După cum ne informează cronicarul Ienache Cogălniceanu, domnitorul Constantin Mavrocordat, în a doua domnie a sa în Moldova (1741–1743), a poruncit „de au adus şi cărţi pi-nţăles din Ţara Românească, căci în Moldova nu să afla Evanghelii, Apostole şi Leturghii, dând poroncă mitropolitul aceste cărţi să le cetească pe-nţăles pe la bisărici, mai poroncind domnul mitropolitului şi episcopilor să facă tipografie fieşticari la eparhie lui, ca să să tipărească cărţi pe înţăles"[19]. Fiind cam dezorganizată, tipografia mitropoliei din Iaşi îşi încetase activitatea încă din anul 1732, iar mitropolitul Nichifor (1740–1750) nu a putut să o reorganizeze. El a îndeplinit deci porunca domnitorului concesionând tipărirea cărţilor bisericeşti întreprinzătorului grec Duca Sotiriovici din Thasos. Acesta, un om cultivat, care ştia bine limba română, a întemeiat la Iaşi, în anii 1742–1743, o tipografie proprie, în care a tipărit, până în anul 1752, mai multe cărţi româneşti, între care *Psaltirea* (1743), *Sinopsis* cu diferite rugăciuni şi învăţături (1747), *Liturghierul* (1747), *Triodul* (1747), din nou *Psaltirea* (1748), *Ceaslovul* (1749), *Octoihul* cel mare (1749), *Rânduiala osfeştaniei mici* (1749), *Canonul Sfântului Spiridon* (1750), *Sinopsis adecă adunarea a celor şapte taini* (1751), *Adunare de rugăciuni din Psaltire* (1751), *Târnosanie* (1752). Unele dintre aceste cărţi (de exemplu, *Liturghierul* şi *Triodul*) reproduc întocmai ediţii apărute în Ţara Românească, altele (*Octoihul, Canonul Sfântului Spiridon*) sunt declarate traduceri ale sale.

Faptul că Duca Sotiriovici era un om învăţat şi că ştia bine limba română, menţionat de Cozma Vlahul, după cum am văzut, în prefaţa la traducerea *Cârjei arhiereilor,* este afirmat şi în hrisovul prin care domnitorul Constantin Mavrocordat îi acordă, în anul 1749, unele privilegii pentru activitatea sa

[19] Vezi Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Letopiseţul Ţării Moldovii de la domnia întâi şi până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat (1733–1774)...*, ediţie critică de Aurora Ilieş şi Ioana Zmeu, Bucureşti, 1987, p. 16.

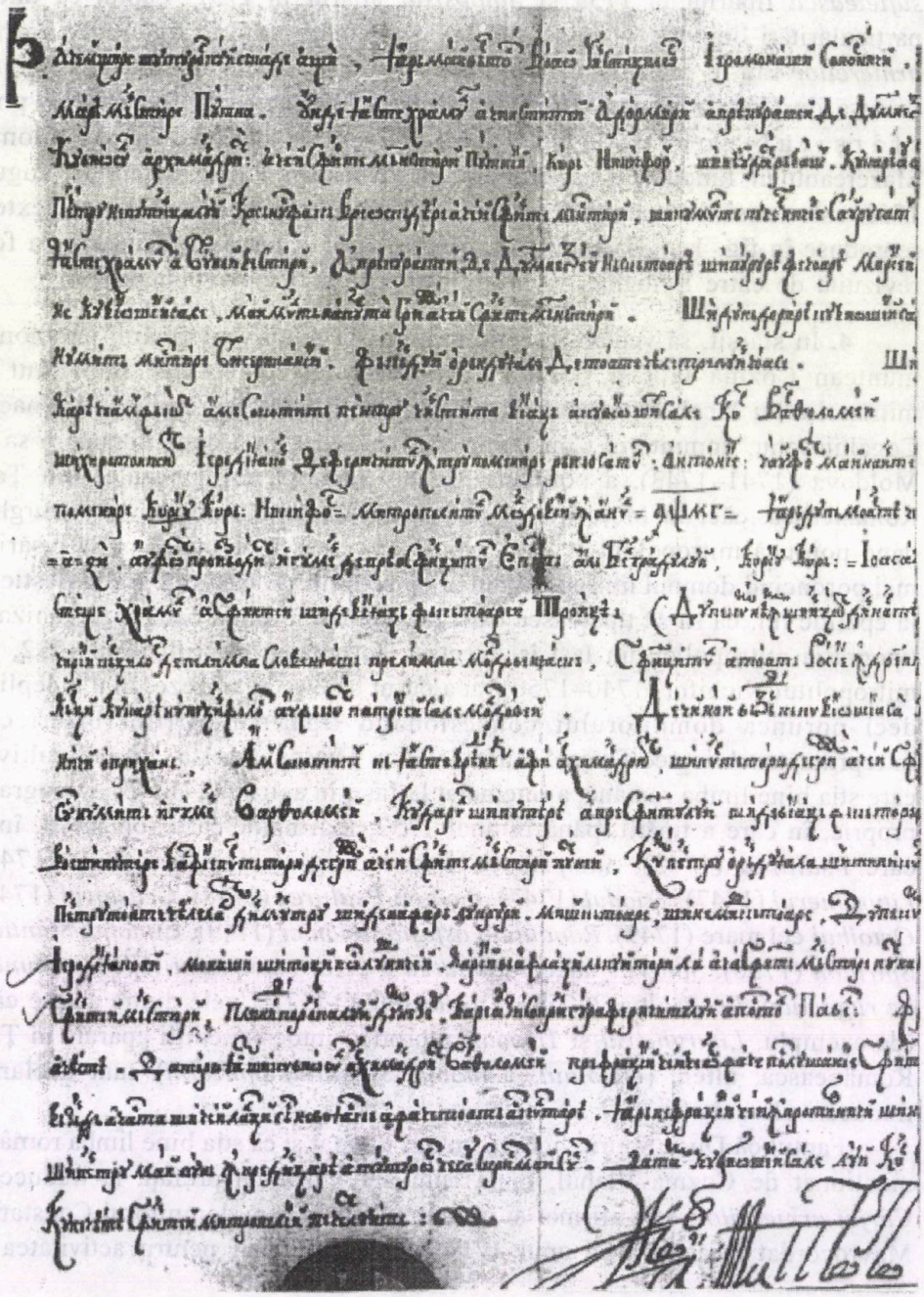

Fig. 4

tipografică, înnoite în anul 1750 printr-un alt hrisov, al domnitorului Constantin Racoviță: „alesul dintre obște Duca Sotiriovici de la Thasos ne-au arătat hrisov de la prea iubit fratele nostru domnia sa Constandin Neculai voievod, întru care scrie pentru mai susul numit că, aflându-să împodobit cu învățătură elinască şi letinască, şi de altele, şi ştiind bine şi limba moldovenească, întru care poate să tălmăcească orice carte, ispitindu-să de domnia sa mai cu de-adinsul cu tălmăcirea *Octaihului* celui mare şi cu alte, şi s-au aflat vrednic"[20]. Referințe similare aflăm şi într-un zapis din 15 iunie 1755 al biv vel legofătului Iordache Cantacuzino: „adeverim cu această scrisoare a noastră că, având trebuință de câteva istorii de învățături şi altele ce ne-au trebuit a le scoate din cărțile greceşti pre limba moldovenească, am pohtit pre dumnalui Duca Sotiriovici tipograf de le-au scris şi le-au tălmăcit, şi la alte scrisori ce ne-au trebuit, greceşti, tot dumnalui ne-au scris. Şi căsătorindu-să în Moldova, noi l-am cununat"[21].

În schița biografică a lui Duca Sotiriovici, Const. A. Stoide a presupus că el ar fi venit în Moldova din Rusia, invocând drept dovadă, între altele, sufixul slav al numelui său[22]. Sufixul *-ovici* apare însă frecvent în onomastica românilor ortodocşi din secolul al XVIII-lea. De exemplu, aproape toți tipografii din Țara Românească şi Moldova aveau nume în *-ovici* sau *-evici:* Gheorghe *Radovici* (la Târgovişte), Stoica *Iacovici,* Dimitrie *Pandovici,* Iordache *Stoicovici,* Stanciu *Tomovici* (la Bucureşti), Vlad *Gheorghievici,* Mihai, Gheorghe şi Constantin *Atanasievici* (la Râmnic), Ioan *Stoicovici* (la Buzău), Ieremia *Marcovici,* Ioan *Simeonovici,* Grigore *Stanovici* (la Iaşi). Având în vedere faptul că traducerile pe care Duca Sotiriovici le declară ale sale (*Octoihul* şi *Canonul Sfântului Spiridon*) abundă în particularități lingvistice muntenești, presupunem că acest tipograf a venit în Moldova din Țara Românească, unde va fi urmat cursurile academiei domneşti şi a învățat limba română. Tot acolo se va fi inițiat în meşteşugul tipografiei. Este posibil ca venirea sa în Moldova să se fi produs prin anii 1741–1742, la începutul celei de-a doua domnii în Moldova a lui Constantin Mavrocordat, când domnitorul a poruncit mitropolitului şi episcopilor eparhioți de aici să înființeze tipografii. Mitropolitul Nichifor, grec din Peloponez, va fi cerut în acest scop sprijinul mitropolitului Neofit al Țării Româneşti (1738–1754), grec din Creta, care i-l va fi recomandat pe grecul Duca Sotiriovici din Thasos.

În cărțile tipărite de Duca Sotiriovici nu sunt menționate, pe foaia de titlu sau la sfârşit, numele tipografilor cu care a colaborat el. Doar la sfârşitul *Psaltirii* din 1748 este menționat faptul că această carte a fost diortosită de

[20] Vezi Arhivele Statului Bucureşti, fond Doc. ist., CLXXVI/22 din 30 martie 1750, hrisov întărit de același domnitor la 27 mai 1756.

[21] Vezi N. Iorga, *Studii şi documente,* vol. V, partea I, Bucureşti, 1903, p. 108.

[22] Vezi *art. cit.* la nota 4, p. 391–392.

„Cozmà ieromonah Vlahul". Prin bună înțelegere, în anul 1753, mitropolitul Iacob retrage lui Duca Sotiriovici concesiunea tipăririi cărților de cult în limba română și reactivează tipografia mitropoliei din Iași. *Penticostarul* apărut în 1753 la tipografia mitropoliei este cules de „Ioan Simeonov tipograf", probabil fost colaborator al lui Duca Sotiriovici și diortosit de același ieromonah Cozma Vlahul care diortosise *Psaltirea* tipărită de Duca în 1748, iar *Molitvenicul* apărut în 1754 la tipografia mitropoliei este cules tot de „Ioan Simionovici, tipograful ardelean" (în mod curios, Ieremia Marcovici, vechiul tipograf al mitropoliei din Iași, semnase *Antologhionul* și *Octoihul* tipărite de el în anul 1726 „Ieremia Simeon"; să fi fost Ioan Simeonov(ici) fratele lui Ieremia Simeon (Marcovici)?). Spre sfârșitul anului 1754 sau la începutul anului 1755, mitropolitul Iacob aduce din Țara Românească pe tipografii și gravorii Grigore Stanovici (Brașoveanul) și Sandul (fiul lui Ieremia Marcovici), iar sarcina de diortositor o încredințează monahului Evloghie.

Revenind la activitatea tipografică a lui Duca Sotiriovici, observăm că, după apariția *Psaltirii* din 1743 (pe care o va fi tipărit cu colaborarea lui Ieremia Marcovici), el nu a mai editat nici o carte, până în anul 1747. Cauzele acestui mare gol de producție pot fi: lipsa utilajului necesar ori a unor lucrători tipografi, care trebuiau aduși din Țara Românească sau din Transilvania, precum și concurența vânzării în Moldova a cărților bisericești tipărite în Țara Românească. Presupunem că una din cauze a fost și faptul că la mitropolia din Iași nu exista, în anii păstoriei lui Nichifor, un cleric român învățat care să corecteze cărțile bisericești apărute în tipografia particulară a lui Duca Sotiriovici și să garanteze astfel, în numele mitropoliei, canonicitatea textului lor. În această situație, mitropolitul Nichifor îl va fi rugat pe mitropolitul Neofit al Țării Românești să-i trimită un cleric român învățat, iar acesta i l-a trimis pe tânărul ieromonah Cozma, căruia la Iași i s-a spus (ori și-a spus el însuși) Vlahul. Este posibil ca ieromonahul Cozma să fi venit la Iași spre sfârșitul anului 1746 sau la începutul anului 1747, iar venirea lui să fi determinat intensificarea activității tipografice a lui Duca Sotiriovici, în anul 1747 și în anii următori. Este de asemenea posibil ca el să fi colaborat cu Duca Sotiriovici la traducerea unor cărți apărute în tipografia acestuia. Probabil lui Cozma Vlahul și lui Duca Sotiriovici le aparține inițiativa de a reproduce întocmai unele cărți de cult și de învățătură după ediții ale lor tipărite în Țara Românească, cum sunt, de exemplu, *Liturghierul* și *Triodul* apărute în 1747, în tipografia lui Duca Sotiriovici, și *Penticostarul* din 1753, apărut în tipografia mitropoliei din Iași[23], lucru firesc, de altfel, atâta vreme cât cărțile respective se difuzau atunci în Moldova prin comerț, fiind importate, după cum am văzut,

[23] Vezi Ion Gheție, *Contribuții la problema unificării limbii române literare. Momentul 1750*, în LR, XX, 1971, nr. 2, p. 113–124.

şi din poruncă domnească. La factorii care au determinat „muntenizarea" limbii cărţilor bisericeşti tipărite în Moldova, spre mijlocul secolului al XVIII-lea, ne-am referit pe larg într-un studiu mai vechi[24].

Se poate ca pentru scaunul episcopiei Buzăului să fi fost avut în vedere, încă de pe când se afla la Iaşi, ieromonahul Cozma, iar pentru scaunul mitropolitan al Ţării Româneşti, fostul egumen al mănăstirii Colţea, Grigorie, care era deja sfinţit, în 1748, mitropolit titular al Mirelor. Acest lucru s-a înfăptuit însă mai greu decât se credea. În 1754, mitropolitul Grigorie nu reuşeşte să obţină scaunul mitropolitan din Bucureşti, fiindu-i preferat grecul Filaret, episcopul Buzăului (1749–1754). Grigorie va fi ales mitropolit al Ţării Româneşti abia în 1760, după moartea lui Filaret, iar ucenicul său Cozma va fi ales episcop al Buzăului abia în anul 1763, după retragerea din scaun, datorită bătrâneţii, a grecului Rafail[25]. Mitropolitul Grigorie şi episcopul Cozma au păstorit eparhiile respective până în anul 1787.

Iaşi, aleea Gr. Ghica Vodă nr. 9

DISCUŢII

Ion Gheţie şi Al. Mareş

ÎN JURUL UNEI RECENZII CONSACRATE LUCRĂRII *DIACONUL CORESI ŞI IZBÂNDA SCRISULUI ÎN LIMBA ROMÂNĂ*

În numărul 18 din 8–14 mai 1996 al „României literare", pr. I. Ionescu a publicat o scurtă recenzie a lucrării noastre *Diaconul Coresi şi izbânda scrisului în limba română* (Bucureşti, 1994). După ce o apreciază ca pe „cea mai documentată monografie pe care o avem până în prezent" despre viaţa şi opera diaconului târgovişte an, autorul redă cele mai generale concluzii cu care se încheie lucrarea. Pentru că ne vor fi necesare în cursul expunerii, le reproducem întocmai: „La capătul acestor concluzii, ne putem întreba în mod

[24] Vezi *Cu privire la „momentul 1750" în dezvoltarea limbii române literare,* în LR, XXXIV, 1985, nr. 6, p. 520–531.

[25] Vezi T. G. Bulat, *Titularii episcopiei Buzăului...,* în *loc cit.* la nota 9, nr. 7–8, p. 706–721, şi nr. 11–12, p. 1156–1192.

justificat care sunt dimensiunile reale ale personalității diaconului Coresi. Încheierile noastre, ca și ale altor cercetători, par să reducă importanța activității desfășurate de tipograful muntean în contextul cultural al epocii sale. În mod cert, el nu a fost «părintele literaturii naționale», cum a susținut N. Sulică, nici traducătorul cărților pe care le-a imprimat și nici întemeietorul limbii române literare, ca să nu mai vorbim despre imposibilitatea ca el să fi «adunat sufletește, prin viața culturală, pe toți românii laolaltă» (N. Iorga). Meritul lui de frunte este acela de a fi înmănuncheat încercările predecesorilor și contemporanilor săi de întocmire a unei literaturi în limba națională. El îndeplinește deci rolul unui totalizator de eforturi și năzuințe, iar opera sa, pe acela de sinteză a unor inițiative pornite din diverse regiuni ale teritoriului românesc". După care D-sa se întreabă: „În ce măsură putem să ne însușim aceste concluzii și în ce măsură putem fi de acord cu ele?"

Potrivit părerii părintelui I. Ionescu, din epilogul *Psaltirilor* din 1570 și 1577 ar reieși în mod clar că ideea călăuzitoare a operei lui Coresi ar fi fost aceea de „înțelegătură a fraților săi rumâni". E vorba, crede autorul, de „o idee educativ-patriotică bazată pe principiul pedagogic-didactic al accesibilității cunoștințelor". Opinia depășește evident contextul de la care pornește („Întru besearecă mai vârtos cinci cuvinte cu înțelesul meu să grăiesc... decât untunearec de cuvinte neînțelease într-alte limbi") și ajunge, asemenea lui Traian Vedinaș (*Coresi,* București, 1985), să-i confere diaconului calități de pedagog și educator (cf. capitolul *Ipostaze ale idealului educativ coresian* din lucrarea autorului mai sus-citat). Concluzia finală că diaconul „a fost un mare pedagog, primul mare pedagog al poporului român" este o exagerare prin nimic justificată.

Mai mult decât atât, Coresi ar fi fost un „diortositor al limbii", întrucât a ales „acele cuvinte... folosite și înțelese și în sudul și în nordul Carpaților, punând bazele începutului unității limbii noastre literare, care se va realiza, începând cu secolul al XVII-lea, cu Biblia de la București din 1688". Iată o serie de afirmații lipsite de orice temei și în favoarea cărora nu ni se aduc probe. Îl trimitem pe autor la lucrările noastre *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea* (București, 1974) și *Baza dialectală a românei literare* (București, 1975), ca să vadă cât de unitară era limba română (literară sau nu) în secolul al XVI-lea. Această stare de fapt a limbii române este ilustrată și în cartea pe care o recenzează pr. I. Ionescu. D-sa ar fi putut lua cunoștință de ea, dacă ar fi citit-o cu atenție, ceea ce, din păcate, nu a făcut. O observație similară despre așa-zisul rol de desăvârșire a unificării lingvistice jucat de *Biblia de la București,* în legătură cu care se poate consulta ***Biblia de la București*** *și procesul de unificare a limbii române literare* de I. Gheție, în SLLF, II, 1972, p. 53–66. În privința epocii reale a unificării limbii române literare, a se vedea *Contribuții la problema unificării române literare. Momentul 1750,* de același

autor, în LR, XX, 1971, p. 113–124, de care I. Ionescu pare a nu avea cunoștință.

În sfârșit, ultima afirmație, total nefondată, este aceea că diaconul Coresi ar fi fost „părintele literaturii naționale românești". Pe ce se întemeiază această convingere? Pe reluarea în diverse forme de către Simion Ștefan, Dosoftei și Antim Ivireanul a citatului din apostolul Pavel privitor la necesitatea de a avea cărțile sfinte în limba națională, mai exact la afirmația despre „înțelegătura mai sus-amintită („întru besearecă mai vârtos cinci cuvinte cu înțelesul mieu să grăiesc" etc.). Nimic nu ne îndreptățește să susținem că, reluând ideea de mai sus, cei trei mitropoliți l-ar fi „revendicat" pe Coresi. Ei se puteau raporta independent la citatul biblic în cauză, fără ca lucrul acesta să demonstreze că l-ar fi cunoscut neapărat pe Coresi și cu atât mai mult că și l-ar fi revendicat drept „părinte". De altfel, pentru a repune lucrurile pe făgașul lor real, vom reaminti amănuntul că citatul din epistola lui Pavel apare în toate cărțile coresiene care precedă cele două psaltiri coresiene. Prima dată îl întâlnim în prefață *Catehismului* din 1560, scrisă la pers. 1 pl. („și scoasem sfânta Evanghelie... să înțeleagă toți oamenii cine-s rumâni creștini, cum grăiaște și sfântul Pavel apostol..."), a cărei paternitate coresiană este îndoielnică. Nu poate fi neglijată nici posibilitatea ca citatul respectiv și, implicit, ideea accesibilității cunoștințelor religioase în rândul clerului și al mirenilor să fi pătruns în tipăritura brașoveană din ediția *Catehismului* sibian.

După cum se vede, recenzia părintelui I. Ionescu se reduce la o serie de afirmații lipsite de suportul indispensabil al faptelor, din care nu putem reține, din păcate, nimic.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Adrian Rezeanu şi Filofteia Modoran

CATEGORIA „TOPONIM APARENT" ÎN URBANONIMIE

1. Dezvoltarea oraşului românesc a însemnat de-a lungul ultimelor două secole în primul rând crearea unor structuri urbanistice arhitecturale diferite de satul primar, care au antrenat un sistem de designare specific autohton, dar şi cu influenţe notabile.

Evoluţia de la sat la oraş a fost posibilă datorită progresului economic, sociocultural şi politic din spaţiul românesc de după Regulamentul Organic. Acesta a însemnat pentru ţările române deschiderea către spiritualitatea modernă occidentală şi distrugerea barierelor feudale care frânau progresul Principatelor. Meşteşugurile şi comerţul au fost principalele sfere de activitate care au dat un imbold oraşului românesc la începutul secolului trecut. Astfel, oraşul s-a pregătit treptat, organizatoric, să facă faţă unei realităţi economico-sociale noi, apărând ca un conglomerat de repere distincte, individualizate prin nume de locuri.

Analiza acestor nume, numite de noi u r b a n o n i m e, a scos la iveală un profil distinct al oraşului românesc. Chiar dacă, de-a lungul deceniilor, asistăm la o stratificare a acestor denumiri urbane, producându-se chiar perturbaţii în sistemul informaţional, descifrarea straturilor şi a influenţelor intră în obligaţia cercetătorului toponomast.

Selectarea lor a preocupat pe cercetătorii de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, care, prin monumentala lucrare *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia*[1], au elaborat criterii de clasificare, de normare a denumirilor de locuri urbane, precum şi de stabilire, chiar rectificare a unor etimologii.

S-a încercat să se individualizeze o formulă toponimică urbană tradiţională pentru a se clarifica aspectul difuz de „conglomerat colţuros", aberant uneori, al multor denumiri de locuri urbane contemporane.

În cercetarea de faţă ne oprim la o categorie amplă de nume de locuri urbane, încadrate în formula „toponim aparent", cu intenţia de a evidenţia, în primul rând, evoluţia lor, dar şi pentru a statua faptul că o dezvoltare îndelungată pe teren urban românesc permite stabilirea unor modele viabile în urbanonimie, care trebuie să stea în atenţia organelor administrative[2].

[1] *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia,* vol. I, Craiova, 1993, vol. II, Craiova, 1995.

[2] Adrian Rezeanu şi Filofteia Modoran, *Modele în toponimia urbană,* în LR, XLIV, 1995, nr. 5–6, p. 225–232.

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 319–329, Bucureşti, 1997

Oraşul Bucureşti oferă o istorie bogată şi din acest punct de vedere, drept care am acordat atenţie acestui oraş, cu convingerea că evoluţia urbanismului în capitala României este caracteristică pentru majoritatea oraşelor româneşti.

2. Categoria „toponim aparent", foarte răspândită în sistemul denominaţiei urbane, reprezintă modalitatea sintetică de individualizare a numelui de loc urban, în condiţiile în care acesta este supus permanent transferurilor de sens. „Toponimul aparent" în urbanonimie, parte integrantă dintr-un lanţ toponimic, este o fază a existenţei numelui de loc urban, rezultat al unor procese, uneori netransparente, în urma cărora apare, inevitabil, ermetismul. „Toponimul aparent" impune refacerea traseului denominativ, în urma căruia se elimină conotaţiile suprapuse. Apare astfel ca necesară o nouă etimologie, indispensabilă pentru cunoaşterea reală a numelui de loc, care va înlătura barierele de percepere a urbanonimului. Astfel, *Strada Ştirbei Vodă* ← *Strada (Grădina) Ştirbei Vodă; Şoseaua Grant* ← *Şoseaua (Podul) Grant* aduc în discuţie statutul lingvistic al numelor *Ştirbei Vodă* şi *Grant,* care încetează de a mai fi antroponime. Prin contragere, antroponimul *Ştirbei Vodă* preia sensul general al toponimului *Grădina Ştirbei Vodă* (1852), toponimizându-se. *Strada Ştirbei Vodă* este strada care trece pe lângă *Grădina lui Ştirbei Vodă.*

3. Aspectele, dintre cele mai diferite ale categoriei „toponim aparent", întâlnite de noi în materialele documentare referitoare la oraşul Bucureşti, ne-au determinat să operăm selectiv şi să sistematizăm astfel de urbanonime potrivit criteriului răspândirii în teritoriul urban, accentuând faptul că ele pot fi încadrate în grupul modelelor urbanonimice viabile. Pentru justificarea afirmaţiilor noastre am urmărit atestările din diferite indicatoare urbane de la începutul secolului nostru şi până în prezent[3], insistând şi asupra menţionărilor din diferite planuri ale capitalei din secolul al XIX-lea[4]. Am refăcut de cele mai multe ori traseul devenirii urbanonimului, atunci când corectarea etimologiei o cerea. În acest sens, am suplimentat verigile lanţului toponimic atestate, mergând ipotetic uneori până la toponimul primar.

[3] *Planul oraşului Bucureşti după ultimele date oficiale,* Bucureşti, 1911; Bogdan, Florian, *Planul Bucureşti,* Bucureşti, 1915; Hagiu, D. A., *Planul oraşului Bucureşti 1921–1922,* Bucureşti, Union, 1922; *Planul oraşului Bucureşti,* Bucureşti, Socec, 1925; *Noul plan al municipiului Bucureşti,* Partea I şi II, Braşov, Unirea, 1929; Ulise, Sâmboteanu, M. D. Moldoveanu, *Planul municipiului Bucureşti,* Bucureşti, 1938; Ulise Sâmboteanu, *Noul ghid al municipiului Bucureşti,* Bucureşti, Socec, 1946; *Ghidul străzilor municipiului Bucureşti,* Bucureşti, 1969.

[4] *Planul Bucureştiului, ridicat, tras şi publicat, din porunca preaînălţatului domn stăpânitor Barbu Dimitrie Ştirbeiu vv., de maior baron Rudolf Artur Borroczyn,* 1852; Maior D. Pappasoglu, *Bucuresci, capitala României,* Bucuresci, 1871; *Planul capitalei Bucuresci şi al învecinătăţilor,* 1882; D. P. Sesquières, *Planul oraşului Bucureşti,* 1890; I. C. Zamarski, *Planul capitalei României* [f.a.]; C. Dellatre, *Planul oraşului Bucuresci,* 1892–1893; *Planul Bucurescilor, indicând limitele oraşului,* 1899.

După cum se va vedea, am avut în vedere urbanonimele individualizate prin nume de străzi, iar decodificarea acestor nume a relevat o serie întreagă de alte nume de locuri.

Ne-am oprit la anul 1969 din motive lesne de înțeles, dacă avem în vedere spectrul haotic al toponimiei urbane actuale, în care nemotivația este precumpănitoare.

4. Pentru economia spațiului am selectat un număr de 10 situații în care apare „toponimul aparent", potrivite cu etimologia pe care o propunem:

a) „Toponim aparent" provenit dintr-un antroponim toponimizat, rezultat al unei contrageri: *Strada Antim* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Biserica) Antim; Strada Boteanu* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Biserica) Boteanu* (1852, 1882, 1890); *Strada Cuțarida* (1923, 1929, 1938) ← *Strada (Fabrica) Cuțarida* (1852, 1871); *Strada Elena Doamna* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946) ← *Strada (Azilul) Elena Doamna; Şoseaua Grant* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Şoseaua (Podul) Grant; Şoseaua Grammont* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Şoseaua* (de pe lângă proprietatea) *Grammont* (1852, 1871); *Strada Lahovary* (1911, 1929, 1938 şi azi) ← *Strada* (de pe lângă grupul statuar) *Lahovary; Strada Heliade* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Grădina) Heliade; Strada Mihai Vodă* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969) ← *Strada* (de pe lângă *Mânăstirea) Mihai Vodă* (1852, 1871, 1882); *Strada Pascali* (1911, 1938, 1946, 1969) ← *Strada* (de pe lângă *Viile) Pascali* (1852, 1871); *Strada Sebastian* (1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Câmpul) Sebastian* (1852, 1871, 1923); *Strada Sf. Ion Moşi* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938) ← *Strada* (de lângă *Biserica) Sf. Ion* din apropierea *Târgului Moşilor* (1852, 1871, 1882, 1890); *Strada Slătineanu* (1911, 1915, 1929, 1938) ← *Strada (Azilul) Slătineanu* (1923); *Strada Vulcan* (1923, 1929, 1938, 1946) ← *Strada (Fabrica) Samuel Vulcan* (1882, 1890).

b) „Toponim aparent" rezultat dintr-un fals apelativ, care preia sensul toponimului inițial. În acest caz, unde ambiguitatea este mai accentuată, este necesară refacerea traseului toponimic pentru facilitarea etimologiei: *Strada Berzei* (1911, 1915, 1923, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Bisericii) Cuibul cu Barză* (1852; 1871); *Strada Bradului* (1911, 1915, 1923, 1938) ← *Strada (Biserica) Bradului* (1852, 1882, 1890); *Strada Detaşamentului* (1911, 1923) ← Strada din fața închisorii Văcărești; *Strada Filantropiei* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Spitalul) Filantropia* (numit mai înainte „Iubirea de oameni") (1852, 1871, 1882, 1890); *Strada Foişor* (1911, 1915, 1923, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada* (de pe lângă ruinele *Palatului) Foişor* (1852, 1871); *Strada Icoanei* (1911, 1915, 1923) ← *Strada (Biserica)*

Icoanei (1852); *Strada Justiţiei* (1911, 1915, 1923, 1938, 1946) ← *Strada (Palatul de Justiţie)* (1852); *Strada Leului* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938) ← *Strada (Monumentul) Leu; Strada Păstorului* (1911, 1915 – notată *Păstorul Oiţelor* –, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← Stradă ce trece pe locul unor vechi păşuni (1852); *Strada Spătarului* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Puţul) Spătarului; Strada Stejarului* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969) ← *Strada (Bisericii) Stejaru* (1852, 1882, 1890).

c) „Toponim aparent" provenit dintr-o singură sintagmă metaforică toponimizată, cu sens ermetic. În secolul nostru aceste denumiri se menţin parţial golite, în aparenţă, de semnificaţie prin dispariţia realităţii extralingvistice şi impun refacerea traseului toponimic. Acest grup de toponime aparente se deosebeşte de denumirile de locuri urbane care au la bază nume de false metafore, nemotivate prin istoria locală, denumiri considerate de noi ca fiind aberante: *Strada Calea Laptelui* (1911, 1915, 1923, 1938, 1946) ← strada de pe lângă locul pe unde treceau lăptăresele; *Strada Căluşeilor* (1915, 1923, 1929, 1938, 1946) ← strada care trece pe lângă foste locuri de agrement de la Târgul Moşilor; *Strada Cornul Caprei* (1915, 1923, 1929, 1938, 1946) ← strada care trece pe lângă foste grădini de zarzavat (1852, 1882, 1890); *Strada Gogoşilor* (1911, 1923, 1929, 1938, 1946) ← strada care trece pe lângă foste livezi de duzi şi crescătorii de viermi de mătase (1882, 1890); *Strada Gura Lupului* (1911, 1915, 1923 şi azi) ← *Strada (Pădurea) Gura Lupului* (1852, 1882); *Strada Reînvierii* (1911, 1915) ← *Strada (Cimitirul) Reînvierea* (1923, 1929, 1938); *Strada Valea Plângerii* (numită şi *Stuful Bellului)* (1923, 1929, 1938) ← strada de pe lângă locul din spatele cimitirului Bellu, unde locuiau săracii; *Strada Vaporul lui Assan* (sau *Strada Assan, Strada Vaporului)* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938) ← strada de pe lângă *Fabrica lui Assan* sau *Moara de vapori a lui Assan* (1852, 1882, 1890); *Strada 10 Mese* (1915, 1923, 1929, 1938, 1946) ← strada de pe lângă locul unde fiinţau tarabele de la Târgul Moşilor; *strada Mugur Mugurel* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946) ← stradă de pe lângă un fost vad al Dâmboviţei (1852, 1871).

d) „Toponim aparent" provenit dintr-un nume de grup toponimizat ce indică nume de meserii şi de ocupaţii specifice, în care e presupus şi un loc anumit de desfăşurare a activităţii respective: *Străzile Clopotarii Vechi* şi *Clopotarii Noi* (1911, 1929, 1938, 1946) ← străzi de pe lângă foste ateliere meşteşugăreşti; *Strada Franzelari* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946) ← strada de pe lângă Fabrica de Pâine (1852, 1871); *Strada Pânzarilor* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938) ← stradă de pe lângă foste ateliere de ţesătorie (1882); *Strada Rotarilor* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938) ← stradă de pe lângă foste ateliere meşteşugăreşti (1852, 1871, 1882); *Strada Turnătorilor* (1911,

1915, 1923, 1929, 1938) ← stradă de pe lângă foste ateliere de turnătorie. În denumirile *Străzile Clopotarii Vechi* şi *Clopotarii Noi* existenţa determinanţilor indică un grad sporit de toponimizare de la un loc anumit în care meseriaşii îşi desfăşurau activitatea.

e) „Toponim aparent" care are la bază un termen entopic toponimizat şi care preia sensul general al toponimului. Exemplele indică un entopic specializat, potrivit însă unei realităţi topografice dispărute şi care până azi indică enclave toponimice caracteristice etapei de tranziţie de la sat la oraş: *Strada Între Vii* (1929, 1946) ← stradă de pe locul dintre foste vii; *Strada Dintre Gârle* (1923, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← stradă de pe locul aflat între două braţe ale Dâmboviţei care înconjurau ostrovul din jos de cimitirul Bellu.

f) „Toponim aparent" provenit de la un antroponim toponimizat sau dintr-un toponim rezultat al unei contrageri, care, la rândul lor, au un determinant: *Strada Heliade Între Vii* (1923, 1929, 1938, 1946 şi azi) ← strada de pe lângă *Grădina Heliade,* situată în locul specificat prin *Între Vii; Strada Heliade Moşi* (1923, 1929, 1938, 1946) ← strada de pe lângă *Grădina Heliade,* situată lângă *Târgul Moşilor; Strada Puişor pe Şine* (1923, 1929, 1938, 1946) ← strada care trece pe lângă *Biserica Puişor* (← satul şi strada *Puişor)* şi pe care se află şine de tramvai; *Strada Ziduri Între Vii* (1923, 1929, 1938, 1946) ← strada care trece pe lângă ruinele unui castel înconjurat de vii; *Strada Ziduri Moşi* (1923, 1929, 1938, 1946) ← stradă din apropierea unor vechi ruine de lângă *Târgul Moşilor.*

g) „Toponim aparent" care presupune un nume de grup toponimizat, nume care include atât toponimul primar (care a dat naştere numelui de grup), cât şi locul de desfăşurare a activităţii purtătorilor numelui de grup: *Strada Braşoveni* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946) ← n. grup **braşoveni** (negustori de mărunţişuri originari din Braşov, care îşi vând produsele într-un loc unic); *Strada Gabroveni* (1911, 1946, 1969 şi azi) ← n. grup **gabroveni** (negustori originari din oraşul Gabrovo din Bulgaria, care îşi vând marfa provenită din acel oraş într-un singur loc); *Strada Lipscani* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← n. grup **lipscani** (negustori care vând marfă de Lipsca, oraş din Polonia, într-un anumit loc). În această din urmă situaţie, atestările anterioare ale acestei străzi *(Uliţa Mare* –1650, 1655; *Uliţa Mare a Târgului* – 1700, 1798) clarifică faptul că locul de vânzare a mărfii de Lipsca era individualizat toponimic.

h) „Toponim aparent" codificat, care include atât semnificaţia unui eveniment istoric, cât şi locul concret de desfăşurare a lui: *Strada 11 Iunie* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← nume legat de locul de desfăşurare a Revoluţiei de la 1848; *Calea 13 Septembrie* (1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← nume legat de locul de desfăşurare a Revoluţiei de la 1848.

i) „Toponim aparent" exprimat printr-un simbol restrâns al unei entităţi mai largi: *Strada Vienei* (azi Oneşti) (1911, 1915) ← nume legat de Consulatul Austro-Ungariei situat pe această stradă. În acest caz avem de-a face cu un simbol restrâns, Viena desemnând întregul, respectiv Imperiul Austro-Ungar; *Strada Parfumului* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← nume care reprezintă un simbol al numeroaselor grădini de trandafiri din acea zonă (1852).

j) „Toponim aparent" obţinut dintr-un toponim compus care, prin contragere, pierde parţial sensul toponimului primar: *Strada Episcopiei* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Grădina) Episcopiei* (1852); *Strada Eforiei* (1911, 1915) ← *Strada (Băile) Eforiei* (1923); *Strada Apele Minerale* (1911, 1915, 1923, 1929, 1938, 1946, 1969 şi azi) ← *Strada (Fabricii) de Ape Gazoase* (1852, 1882, 1890).

5. Situaţiile enunţate de noi nu epuizează această categorie toponimică de largă circulaţie în spaţiul urban. Evidenţierea celor mai semnificative exemple conduce la ideea că prefacerile suferite de numele de locuri din oraşe se încadrează într-un tipar caracteristic, extrem de prolific, cu tendinţe de generalizare.

Sub aspect strict specializat, grupul de „toponime aparente" provenite dintr-un antroponim toponimizat, cel mai numeros de altfel, necesită discuţii cu privire la statutul lingvistic al acestui nume. Căci în exemplele *Şoseaua Grammont, Şoseaua Grant, Strada Lahovary,* nume perfect motivate sub aspect toponimic, antroponimul individualizează noul nume de loc, dar îşi pierde statutul de determinant antroponimic al unui toponim primar compus. Preluând noua încărcătură semantică toponimică, antroponimul se substituie sensului locului denumit. Dar şi în această situaţie toponimizarea nu este integrală. *Grant* din noua structură compusă *Şoseaua Grant* este evident un toponim aparent. *Şoseaua Grant* este şoseaua care trece peste *Podul Grant.* Situaţia se complică în cazul *Podul Grant* (nu este construit de un Grant, ci trece prin *Domeniul Grant* – fost Dinicu Golescu). *Foişorul* ***Grant*** (toponim aparent) ← *Foişorul Castelului* ***Grant*** (toponim aparent) ← *Foişorul Castelului de pe Domeniul* ***Grant***. Evident, forma analitică nu poate să-şi găsească locul într-un indicator de nume de străzi contemporane. Explicaţiile de faţă aduc nu numai o corecţie etimologică, dar ne îndreptăţesc să afirmăm, având în vedere şi răspândirea modelului, că exemplul poate intra în categoria unei formule toponimice urbane răspândite şi în zilele noastre. Toponimul aparent *Grant* devine determinant antroponimic abia în poziţie finală.

Situaţia în care o metaforă toponimizată se transformă într-un toponim aparent, extrem de interesantă sub raport toponimic, ridică probleme mai complexe, legate de aspectul difuz al spectrului informaţional: *Strada Gura*

Lupului ← strada care trece printr-o fostă *Pădure Gura Lupului.* În acest secol pădurea a dispărut, a rămas uh nume cu semnificații metaforice, justificat local, dar codificat semantic. În această situație mai e util un astfel de nume? Categoric, da. Trecând peste faptul, dar nu negându-l, că numele se încadrează în seria unor reminiscențe de enclave toponimice caracteristice pentru o anumită etapă de dezvoltare urbană, tiparul e prolific pe teren urban contemporan: *Strada Scaune* ← stradă care trece pe locul unde se aflau abatoare pe cheiul Dâmboviței, dispărute fizic.

Mesajul codificat al unor asfel de toponime nu ajunge corect, de cele mai multe ori, la destinatar. Perturbațiile care apar pe canalul informațional vitregesc „toponimul aparent" de conotații care dau un specific autohton. Interpretarea corectă a fiecărui stadiu de toponimizare și, de aici, sesizarea etapei de „toponim aparent" în toată complexitatea ei conduc la individualizarea unui lanț toponimic ale cărui verigi, decodificate, explică un întreg mecanism toponimic urban: *Strada Heliade Între Vii* ← *Strada (Grădina) Heliade Între Vii. Heliade* din prima structură e un toponim aparent individualizat și printr-un determinant entopic. Comutând determinantul *Între Vii* cu determinantul *Moși* (la fel, un toponim aparent) *(Strada Heliade Moși* ← *Strada (Grădina) Heliade de lângă Târgul Moșilor),* atunci toponimul *Heliade* apare individualizat suplimentar și prin accentuarea caracterului toponimic din structura compusă. În *Strada Ziduri Între Vii* (stradă care trece pe lângă niște *Ziduri Între Vii), Ziduri,* ca toponim aparent, este și o metaforă a unei rezidențe în ruine.

6. Expunem mai jos tabelul cu situația statistică a toponimelor aparente urbane, cu scopul de a urmări răspândirea lor pe parcursul acestui secol. Luând în discuție anii extremi ai statisticii noastre, observăm conservarea acestei categorii toponimice și distribuția relativ echilibrată de-a lungul anilor, când au apărut astfel de indicatoare urbane.

	1911	1915	1923	1929	1938	1946	1969
a)	47	59	67	51	66	81	120
b)	14	8	14	13	12	12	51
c)	8	9	11	12	12	8	15
d)	21	22	24	16	14	13	25
e)	1	–	2	2	2	2	2
f)	–	–	8	6	6	6	8
g)	3	3	2	–	–	3	3
h)	3	2	3	4	3	2	6
i)	2	2	2	2	2	1	1
j)	10	11	11	8	8	6	18

În integralitatea ei, categoria „toponim aparent" urban este motivată local. Dacă avem în vedere că între istoria locului denumit şi numele topic corespunzător există o legătură logică pentru mediul urban, atunci apare şi aici necesitatea profesionalizării actului denominaţiei urbane.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

Maria Dobre

NOTE DE TOPONIMIE MUNTENEASCĂ ASPECTE LEXICALE ŞI ETIMOLOGICE

Terminologia geografică, în varianta sa populară şi dialectală, ca izvor fundamental în denominaţia topică, se manifestă în ipostaze diferite, de la apelativul primar: *Branciogu, Cleanţu, Crovu, Gârliciu, Hunia, Jangu* etc., la cel derivat: *Ceierişte, Deluş, Pământărie, Prundărişte, Vălcelu* etc., până la structuri compuse prin aglutinare sau juxtapunere: *Întrefânurile, Podalbu, Sudeaua, Sumaluri, Suobreajă, (Valea) 'Ntremalului, Malu de Răsună, Vălceaua Spartă* etc.

Cercetarea toponimelor formate de la astfel de apelative prezintă interes în măsura în care, pe baza lor, se poate contura aria de răspândire a unor fapte de limbă comună, ca un auxiliar în elaborarea atlaselor dialectale sau dacă oferă un material inedit studiilor de formare a cuvintelor şi celor care privesc lexicul regional.

Există însă unele toponime care s-au format în urma unor factori complecşi specifici vorbirii populare, prin schimbări fonetice şi morfologice ale apelativelor primare, ca urmare a tendinţei de diferenţiere în procesul de toponimizare. În paginile următoare ne vom opri asupra unor nume de locuri din Muntenia, încercând să explicăm modul de trecere de la cuvântul comun la numele propriu şi, cu aceasta, să contribuim la elucidarea originii toponimelor.

Bâlbâitoare, cascadă a. 1517 ŢR (DERS), **Bâlbâitoarea Mare, Bâlbâitoarea Mică,** numele a două izvoare din s. Chiojdu – BZ. Toponimele de mai sus au la bază un derivat, nume de agent de origine onomatopeică, aşa cum o dovedeşte şi varianta fonetică din entopicul *bâlbuitore* „cădere de apă

zgomotoasă", înregistrată la Starchiojd – PH (DE). În Iordan, *T.*, p. 55–60, 70, 124, 347, numele în discuție sunt tratate la secțiunea *Topografice*, într-o serie sinonimică în care unele toponime sunt explicate prin antropomorfism: *Bâlbâitoarea, Gureşu, Murmurătoarea, Arțagul*, altele – prin onomatopee: *Bolboroşoaia, Durăitoarea, Hududoiu, Huietoarea,* ori prin contaminare: *Hurhuitoarea, Ciorogârla* etc.

Bâldihău, deal s. Boişoara – VL. Toponimul se poate explica prin încrucişarea construcției onomatopeice *bâldâbâc* „imită zgomotul produs prin căderea unui corp de la o înălțime oarecare" (DA), cu termenul *hău* „genune, abis" (DA), foarte frecvent în grai cu sensul de „prăpastie mare, adâncă" – AG, BZ, DB, PH (DE). În acest caz, ca nume de deal, *Bâldihău* poate fi o întrebuințare figurată, sinecdocă: efectul pentru cauză, dând imaginea unui deal cu pante abrupte, pe care se rostogolesc pietrele.

Bâltaie *(La ~),* loc cu multe izvoare s. Dâmbovicioara – AG, păstrează o formă de plural de la *bâltău* „loc mai adânc în albia unui râu" – AG (DE), variantă a lui *băltău* (DA).

Bleica, vale s. Galeş – AG, reprezintă, probabil, o contaminare între *bleoacă* „adâncitură în matca unui pârâu" – DB, TR, VL (SCO, II, 1996, nr. 1, p. 208) şi *beică* „fundul unei văi" – VL; cf. *Beica Mare, Beica Mică.*

Bleoaca, mlaştină s. Bucşani – DB, este, ca termen comun *bleoacă,* o variantă fonetică de la *bleoarcă* „leoarcă" (DA), „băltiță de ploaie în drum" or. Dorohoi – BT (SCO, II, 1996, nr. 1, p. 208), cu sincopa lui *-r-*.

Bobârdan, colț de stâncă rotunjit – AG, pe Valea Zârnei, este, ca toponim, o variantă fonetică de la *bobâlḍan,* prezent în graiul din s. Poienari – AG: „ridicătură de pământ sau piatră pe coasta unui munte" (DE). Entopicul *bobâldan* s-a format prin încrucişarea lui *bobâlnău* „ridicătură mică de pământ, dâlmă" – Muscel (DA) şi *boldan,* din aceeaşi sferă semantică: „ridicătură de pământ sau piatră" – AG, BV, BZ, VL, „movilă răzleață, deal izolat" – OT (DE), „vârf de munte inaccesibil, colț", or. Predeal (DA). O altă variantă fonetică a cuvântului, *bobâlḍău,* s-a înregistrat în s. Lereşti – AG, cu sensul „bolovan mare, țuguiat" (SCO, II, 1996, nr. 1, p. 210) cf. *gâldan/gâldău,* prin schimbarea secvenței finale.

Bolbora, țâlfă, deal s. Bucşani – DB. Toponimul s-a format ca un fals derivat[1] regresiv de la *bolboroş,* folosit mai ales la plural, *bolboroşi* (DA) cf. *Clăbucet.*

Borfă *(La ~),* gură de apă s. Brazi – PH, este rezultatul contaminării între *bortă* „scorbură" (DA), „adâncitură, groapă de pământ unde se strânge apa de ploaie" – AG, NȚ, SV, VR, VS (SCO, II, 1996, nr. 1, p. 219) şi *bolfă* cf. *bolf* „bucăți mari de piatră" (Frâncu – Candrea, p. 41).

[1] Claudia Tudose, *Derivarea cu sufixe în română populară.* Bucureşti, 1978, p. 10–11.

Bubulău, deluleț s. Corbi – AG, este o formație metaforică, derivat augmentativ de la *bubă* cf. *bubulițe, bubulene* „bășicuțe" (GL Oltenia). O variantă fonetică *bubului,* în accepție geomorfologică, este atestată la Malul cu Flori – DB: „ridicătură ascuțită pe un șes, deal, munte" (SCO, II, 1996, nr. 1, p. 227).

Buduruș, izvor cu buduruș „buduroi" s. Sibiciu de Jos – BZ. Toponimul este rezultatul unei contrageri din construcția *Izvoru cu Buduruș, buduruș* fiind un derivat impropriu, cf. *buduroi* din toponimele *Buduroiu, Măgura Buduroiului* (Iordan, *T.*, p. 501). Cât despre *buduroi,* acesta s-a format prin disimilare din *budunoiu,* cf. *muşiroi* < *muşinoiu,* dintr-un prototip *budon,* corespunzător mag. *bodon* „putină" (DA).

Clinceá *(Valea ~)* s. Cândești – Ag. Cel de-al doilea termen al toponimului compus ar putea fi un antroponim *Clíncea,* cf. *Clénciu,* dacă un entopic *clenci* „muche de deal, cioc ca un cârlig" s. Rucăr – AG (cf. DTRO II), atestat în apropiere, n-ar pleda pentru un derivat *clinceá* cf. *colniceá* < *colnic* (DE).

Dârmina, culme de deal s. Boteşti – AG. Toponimul s-a format prin contaminarea apelativului *dâlmă* „dâmb, deal mic, gâlcă, hâlmă" (Scriban) şi *stârmină* „deal stâncos" (DLR), cf. *Stârmini, Piscu Stârminii* – DB.

Gărdurariţa *(lui Stere Muşătoiu)* s. Mihăileni – BZ. Apelativul *gărdurariță* „tufe de mărăciniș des din care se făceau grapele" (DE) este un derivat de la gard din sintagma *gard viu,* cu sufixul *-ariță,* cf. *ghimpariță, inariță, pelinariță.*

Ghemeleică, măidănel s. Godeni – AG, este un derivat impropriu de la *ghemelie* „înălțime" (DE), prin schimbarea secvenței finale *-ie* cu *-eică.*

Ghemelia, culme s. Dobrotu – AG, este la origine un entopic *ghemelie,* rezultat al contaminării lui *gheb,* în accepție geomorfologică, „înălțime cu spinarea larg boltită şi puțin alungită" (DE), cu *gămălie,* cf. toponimele: *Gămălia, Vârful Gămăliei* – PH a. 1820 CĂLD 44/19, reperat ca termen geografic în două puncte din Prahova: „ridicătură mare şi ascuțită la vârf, rotundă la bază" (DE).

Gherțărău, pășune or. Comarnic – PH, presupune o formație contaminată între *ghergheläu* „pășune" (DA) şi *țărțărău,* derivat de la *tărțar* „măzăriche", Oltenia (DLR).

Horoaba, vale prăpăstioasă s. Moroieni – DB, s-a format prin contaminarea termenului *horhot* „zgomot" (DA) şi *hoabă,* răspândit în graiul din județ: „coastă care se prăvălește, se surpă", „scobitură naturală rezultată din alunecarea terenului" (DE).

Hududaie, vale s. Vârfuri – DB. O variantă fonetică *hodobaie* este înregistrată la Boțeşti – AG, iar alta, *odobaia,* în toponimul *Lunca Odobaia* s. Mânzăleşti – BZ, formație metaforică de la *odobaie* „mare ştiubei sau trunchi scobit în care se opăresc rufele" (Scriban). Ca nume al unei văi, *Hududaie* s-a format prin contaminarea lui *hududoi* „vale strâmtă" (DA) şi *hobaie,* prezent în

grai cu sensul: „vale abruptă, groapă adâncă" – DB (DE), în Argeş: „...piatră din hobaie" a. 1820 CĂLD 44/19, şi în sudul Transilvaniei, judeţul Braşov (DE).

Hurduboi *(Dealul ~)* s. Jiblea Veche – VL. Toponimul *Hurduboi* trebuie pus în legătură cu *hududoi* „râpă, loc surpat de torente la poalele dealurilor" (Scriban) şi varianta *hurdubie* de la *hardughie,* ori cu varianta *hurduí* de la *hurui* (DA), dând imaginea unui deal pe care se rostogolesc pietrele sau a unui deal cu coaste *hurdubite* „surpate".

Jgheanţuri, prăpastie, surpătură s. Bezdead – DB, are la bază pluralul lui *jgheanţ,* o variantă fonetică a lui *zghianţ* „stâncă", v. *cleanţ* (Scriban). Alte variante fonetice apar ca termeni geografici: *gheanţ* „cunună de stânci înalte" s. Iedera – DB, *cheanţ* „stâncă" – AG, BZ (DE).

Ţâlma, deal s. Nucu – BZ. Corelând numele cu denotatul, se poate intui o formaţie încrucişată între *ţâlfă* „coasta unei înălţimi" şi *gâlmă* „deal izolat, boltit" (DE).

Vângălău, pârâu cu o adâncitură mare, scofină s. Ciofrângeni – AG, rezultatul contaminării între *văngău* „vale adâncă" – DB (Coman, *Glosar)* şi *hârlău,* atestat în aceeaşi regiune: AG, DB, cu sensul „adâncitură cu apă" (DE).

Vârlapului *(Pârâul ~)* s. Muşăteşti – Ag. Şi în acest caz, al doilea termen al toponimului analitic s-a format ca urmare a unei încrucişări dintre doi termeni sinonimi: *vârtej* şi *năhlap* „val, vârtej" (DLR), „loc adânc într-o apă curgătoare" (DE).

ABREVIERI*

CĂLD	Căldăruşani (fondul documentar al mănăstirii Căldăruşani de la Arhivele Statului Bucureşti).
Coman, *Glosar*	Petre Coman, *Glosar dialectal,* Bucureşti, 1939.
DE	*Dicţionarul entopic al limbii române* (în manuscris) la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan".
DERS	Gh. Bolocan (redactor responsabil), *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române,* Bucureşti, 1981.
DTRO	*Dicţionarul toponimic al României. Oltenia,* Craiova, vol. I, 1993, vol. al II-lea, 1995, vol. al III-lea, în curs de apariţie.
Frâncu–Candrea	Teofil Frâncu, Gh. Candrea, *Românii din Munţii Apuseni (Moţii),* Bucureşti, 1967.
GL – Oltenia	*Glosar dialectal – Oltenia,* Bucureşti, 1967.
Iordan, *T.*	Iorgu Iordan, *Toponimia românească,* Bucureşti, 1963.
SCO	*Studii şi cercetări onomastice,* Craiova, 1996.
Scriban	August Scriban, *Dicţionarul limbii româneşti,* Iaşi, 1939.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

* Pentru numele judeţelor s-au folosit abrevierile oficiale. Se mai adaugă următoarele abrevieri: a. – atestat, c. – comună, or. – oraş, s. – sat, ŢR – Ţara Românească.

CRISTIAN NIȚULESCU, **Lexicon al greșelilor de limba română,** București, Editura Junior, 1996, 166 p.

Cartea lui Cristian Nițulescu este un fel de cronică scrisă a unor emisiuni televizate, fiindcă materialul documentar care a stat la baza acesteia este preluat din diverse emisiuni de cultivare a limbii de la Televiziunea Română.

Lexiconul... se vrea a fi simultan un dicționar explicativ-corectiv și un caiet școlar de rezolvare a unor teste (de aceea, jumătate din carte are pagini albe).

Lucrarea cuprinde informații din gramatică, lexic, ortografie, ortoepie, punctuație, stilistică, prezentate după criteriul alfabetic, și testele de rezolvat. Domeniul în care se încadrează noțiunea discutată este specificat în paranteză: *Abrevieri* (cap. *Ortografie), Cuvinte și expresii la modă* (cap. *Semantică / Sintaxă), Formarea cuvintelor / Prefixele* (cap. *Vocabular)* etc. *Lexiconul...* se deschide cu un *Cuvânt înainte* și se încheie cu un *Index* și cu *Rezolvarea testelor.* Sistemul de organizare a lucrării este didactic, urmărind scopuri corective, exprimate prin diverse titluri: *Exprimare corectă / greșită, Ia aminte!, Atenție!*

În carte, așa cum spune și titlul, sunt urmărite greșelile de limba română, însă autorul nu precizează după ce criterii consideră o formă greșită. Astfel, el pune sub semnul greșelii lucruri diferite: *panaceu universal* (p. 80) – un pleonasm –, *nouăspe* (p. 80) – o exprimare populară –, folosirea pronumelui de întărire fără un pronume personal *(Însuți ai observat asta.* – p. 90) – o tendință a limbii contemporane.

Pentru că lucrarea însăși este eterogenă, vom face observații urmărind ordinea paginilor.

În primul capitol se dau câteva abrevieri uzuale (pentru nume de puncte cardinale, titluri academice, grade militare, simboluri din știință). Se precizează sensurile unora *(N.B. = nota bene, P.S. = post-scriptum)* și se dă o listă cu abrevieri folosite în lingvistică. La *Acord* se face distincție între tipurile acestuia (gramatical, după înțeles, prin atracție), semnalându-se, în mod bine venit, și falsul acord: „Nu confundați adverbul modal cu un adjectiv. Adverbul modal nu se acordă cu substantivul! Corect: nou-născuți. Greșit: noi-născuți" (p. 16).

La adjectiv se discută problema alternanțelor fonetice și a gradelor de comparație, dându-se explicații pentru cele care nu pot avea grade.

Se atrage atenția, prin imperativul *Ia aminte!,* că, la acuzativ, substantivele precedate de prepoziție nu se articulează *Merg la școală.* – p. 24). Afirmația este adevărată numai în situația în care substantivul în acuzativ nu are nici o determinare. Altfel, se articulează: *Merg* ***la școala*** *din sat.*

Sub *Atenție!* ni se spune că „articolul poate fi proclitic (și doar proclitic) când precede un substantiv propriu masculin sau un nume de persoană, sau nume de persoană feminin de origine străină în G.-D. *(lui Petre, lui Katy)"* (p. 24). Adevărat, în cazul limbii contemporane, dar în limba veche articolul putea fi enclitic în situația substantivului propriu masculin (de exemplu, *Bălcescului),* sau, dacă autorul nu dorea să ia în discuție aspecte ale limbii vechi, trebuia să fie consecvent: el se referă alteori la forme învechite *(de dedemult* – p. 66). De asemenea, observația cu privire la numele feminine trebuia completată cu situația articolului hotărât la cele trunchiate, unde poziția acestuia este tot proclitică: *lui Dani* (pentru *Danielei), lui Vio* (pentru *Vioricăi)* etc.

Litera *C* începe cu *Conjuncția*, deși ar fi fost util să apară și *Cacofonia*. La *Cuvinte și expresii la modă* se discută diverși termeni, cărora li se precizează sensul și contextul corect, în opoziție cu cele incorecte: *(a) antama, areal geo-politic, a decela, a derula, a implementa, marasm economic, mușchi filé* ș.a. Autorul comentează contextele incorecte, însă credem că în unele situații greșeala nu este chiar... greșeala. Astfel, se spune că *„expresia dezamorsarea tensiunilor,* folosită frecvent, din păcate, din punct de vedere semantic este un nonsens" (p. 32). În opinia noastră, expresia poate fi interpretată ca o metaforă, tensiunea putând fi comparată cu un proiectil. În aceeași situație s-ar afla și *eșichier politic.*

Pentru numeral, autorul indică formele corecte și pe cele greșite, nedând nici o explicație. De altfel, în ceea ce privește explicațiile, el este inconsecvent. De exemplu, spune de ce adjectivul *optim* nu are grad de comparație, dar nu spune de ce e greșit *optișpe* (p. 62).

La p. 68, scrierea *odată cu* și *odată ce* este prezentată drept corectă. În realitate, este greșită. DOOM-ul indică formele *o dată cu* și *o dată ce*. Pe de altă parte, din scrierea cu același tip de literă, reiese că *o dată cu* din *Am fost o dată cu trăsura* ar fi o unitate sintactică; în fapt, aici este vorba de un grup format din numeral și substantiv, iar prepoziția *cu* ține de substantivul următor (respectiv *trăsura).*

La litera *P* sunt reunite *Paronimele, Pleonasmul, Prepoziția, Pronumele* și *Pronunția.* Se discută lucruri foarte cunoscute și care apar des spre rezolvare în diverse culegeri pentru elevi, dar la punctuație apreciem ca foarte utilă precizarea despre parantezele rotunde, cunoscut fiind obiceiul școlăresc: „Într-un text personal nu se folosesc parantezele pentru a izola ceva scris greșit! Partea greșită se corectează, se șterge sau se taie!" (p. 122). Tot la partea despre punctuație, autorul atrage atenția asupra situațiilor în care se folosește virgula (p. 130), dar nu atrage atenția asupra situațiilor regulilor de tipul: nu se pune niciodată virgulă între subiect și predicat, între verbul copulativ și numele predicativ.

Ultimul capitol este *Verbul,* unde se semnalează trecerile de la conjugarea a II-a la a III-a și se discută verbele cu probleme de scriere sau de pronunțare, ca *a convoca* și *a crea* sau imperativul verbului *a fi.* Pentru acesta din urmă se dau formele corecte *(fii!, nu fi!),* dar nu se precizează regula de formare a imperativului negativ.

Lexiconul greșelilor de limba română este un instrument comod de lucru pentru elevi prin aplicarea imediată, în testele de pe paginile goale, a cunoștințelor dobândite.

VERA NĂSTASE
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" București, Calea 13 Septembrie nr. 13

VIRGIL NESTORESCU, **Românii timoceni din Bulgaria,** București, Editura Fundației Culturale Române, 1996, 209 [–210] p.

Deși cunoscuți de multă vreme, românii timoceni din Bulgaria nu au intrat sub incidența interesului cercetării științifice decât arareori. Cu câteva excepții notabile, vechi de câteva zeci de ani, cercetarea acestei comunități sub aspect lingvistic și etno-folcloric, în primul rând, nu a făcut obiectul preocupării specialiștilor din domeniile amintite. De aceea, recenta apariție a cărții *Românii timoceni din Bulgaria,* datorate lui Virgil Nestorescu, cercetător la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" din București, este cum nu se poate mai bine venită.

Volumul cuprinde o *Introducere* (p. V–XIX), urmată de *Notă asupra ediției* (p. XXI–XXII), *[Antologie de texte dialectale cu ca-*

racter folcloric şi etnografic] (p. 1–177), *Glosar* (p. 179–199) şi rezumate în limbile franceză (p. 201–203) şi engleză (p. 205–207).

În *Introducere,* încă din primele fraze, autorul precizează obiectul cercetării sale: „În nord-vestul Bulgariei, în zona cuprinsă între oraşul Vidin şi râul Timoc, pe de o parte, Dunăre, pe de altă parte, se găsesc peste 30 de localităţi cu populaţie românească reprezentând un grup dialectal aparte în cadrul dacoromânei. Deşi cunoscute de multă vreme, aceste graiuri nu s-au bucurat de atenţia corespunzătoare din partea specialiştilor". După aceste necesare precizări urmează un scurt istoric al cercetării etnofolclorice întreprinse de-a lungul timpului asupra acestei populaţii de către G. Weigand, Em. Bucuţa, Em. Petrovici, T. Teaha, V. Nestorescu, Dušanka Bojanovic-Lukac, Maxim Mladenov, I. Duridanov. Tot aici se face o delimitare a grupului etnic al românilor timoceni în subgrupele *văleni, câmpeni* şi *pădureni* (p. VI) şi se prezintă principalele trăsături lingvistice din domeniul foneticii, morfologiei şi vocabularului ale graiului vorbit în cele trei arii (p. VI–VIII). În continuare sunt amintite cele mai importante cercetări în zona locuită de românii timoceni (p. IX–XIII). Este relevată, de asemenea, „conştiinţa apartenenţei la trunchiul dacoromânesc" a acestei populaţii (p. XV), care a păstrat o limbă apropiată în multe privinţe de graiurile din sudul teritoriului dacoromân, în speţă, olteneşti, dar îmbogăţită, mai ales în sfera lexicală, cu elemente bulgăreşti, lucru explicabil prin convieţuirea cu populaţia bulgară şi prin absenţa unor şcoli în limba maternă.

Notele bibliografice (p. XVII–XIX), în număr de 27, sunt, în realitate, trimiteri de la comentariile din studiul introductiv spre sursele de informare şi cuprind circa 15 titluri de lucrări consacrate domeniului. Ţinând seama de numărul redus de studii din ultimul timp asupra acestui subiect, poate că nu ar fi fost inutilă semnalarea contribuţiilor unor cercetători ca Nicolae-Şerban Tanaşoca, Anca Tanaşoca, Elena Scărlătoiu ş.a.

În *Nota asupra ediţiei* (p. XXI–XXII) se precizează că materialele publicate sunt culese în diferite perioade, cele mai multe provenind din anii 1969–1972. Textele transcrise după înregistrările pe benzi magnetice sunt ordonate după criterii de gen, după cum urmează: *Povestiri şi cântece despre haiduci* (p. 1–35), *Cântece* (p. 37–47), *Frânturele* (p. 49–53), *Jocuri populare. Vioara* (p. 55–59), *Descântece* (p. 61–73), *Colinde* (p. 75–79), *Poveşti, snoave, întâmplări* (p. 81–104), *Ghicitori, proverbe, zicători* (p. 105–109), *Obiceiuri legate de naştere, botez, nuntă şi înmormântare* (p. 111–134), *Sărbători religioase. Tradiţii locale, prepararea mâncărurilor rituale* (p. 135–153), *Alte elemente etnografice. Claca. Industria casnică. Portul. Uneltele agricole. Construcţii gospodăreşti. Ocupaţii* (p. 155–177), *Glosar* (p. 179–199); cartea se încheie cu rezumate în limbile franceză (p. 201–203) şi engleză (p. 205–207).

Textele propriu-zise prezintă interes atât pentru cercetarea etnologică şi folcloristică, cât şi pentru cercetarea lingvistică (în primul rând pentru domeniul dialectologiei). Din această ultimă perspectivă, punctul de maximă atracţie îl constituie glosarul, care conţine 631 cuvinte. Aproape jumătate dintre cuvintele înregistrate în glosar sunt cuvinte româneşti, moştenite din latină sau împrumutate din alte limbi. Unele dintre ele nu sunt consemnate în DA sau DLR; altele au dezvoltat sensuri şi variante necunoscute în limba română vorbită în nordul Dunării; în sfârşit, într-o a treia categorie intră cuvinte consemnate în dicţionarul-tezaur, interesante pentru că prezintă atestări noi pentru unităţi lexicale care întrunesc unul sau mai multe din următoarele atribute: rar, învechit, regional, popular. Numărul cuvintelor neromâneşti intrate în graiul românilor timoceni din Bulgaria este relativ mare; luând în consideraţie etimologiile date de autor, rezultă că circa 300 de cuvinte sunt de origine bulgară, 6 sunt de origine bulgară sau turcă, 5 au etimonul în limbile sârbă sau bulgară, 1 în sârbă şi 1 în turcă.

Dintre cuvintele neînregistrate în dicţionarele academice semnalăm: *arâng* (cu varianta *arang)* „clopot de biserică", *bârţă* „pâine mare făcută în casă la Vinerea Mare", *cârmente* „ban

de aur, cercel", *copoiar* „vânător", *cranț* „paiantă", *curpînar* „plantă cu curpeni, plantă agățătoare", *iepurător* „vânător", *jucătură* „joc, petrecere", *lăcaie* „băltoacă", *letrică* (cu varianta *litrică)* „lumină electrică, bec electric", *îmbobola* „a da bob, a crește", *morcoșel* „pătlăgea roșie", *moștiori* „colăcei care se fac în casă de ziua morților sau la diverse sărbători", *parceluș* „parcelă mică", *păpuncă* „un soi de ardei mărunt", *peptior* „diminutiv de la pieptene", *pietros* „albastru deschis". Pe lângă cuvinte izolate, glosarul mai înregistrează locuțiunea prepozițională *în către* „față de, către", precum și locuțiunile adverbiale *în bătrâneață* „demult" și *de-a curmezișilea,* neconsemnate în dicționarul academic.

Dintre cuvintele care prezintă sensuri neatestate în DA și DLR amintim: *chefui,* „a cinsti pe cineva cu băutură", *cină* „praznic în ziua Sfântului Dumitru sau în Vinerea Mare", *maidan* cu sensul „ogradă, grădină, curte" și *obod* „partea marginală a viorii", *scrie* (despre ouă) „a încondeia".

Dintre variantele neînregistrate de dicționare am notat: *bolboroși* pentru *bulbuci (clăbuci), cădifea* pentru *catifea, cămășuiță* pentru *cămășuță* sau *cămășuică, înfelurat* pentru *felurit, înfurtăți* pentru *înfârtăți, meatră* pentru *metru, obdeală* pentru *obială, prăpăzenie* pentru *prăpădenie, sfată* pentru *sfat* etc.

Nu mai puțin interes prezintă acele cuvinte din glosar care în DA sau DLR au fost înregistrate cu o singură atestare, cum sunt, de exemple: *albinet, căldări, chefeli, învârzobi, lăiat* ș.a.

Un grup numeros este alcătuit din cuvinte învechite, regionale sau populare care prezintă în DA sau DLR doar atestări vechi, dovadă că ele au încetat să circule în limba actuală pe teritoriul românesc. Prezența acestor cuvinte în graiul românilor timoceni din Bulgaria demonstrează încă o dată că ariile izolate conservă elementele vechi ale limbii comune. Amintim câteva cuvinte din această categorie, menționând în paranteză ultima atestare din DA/DLR: *încinta* „a aprinde, a încinge" (Tocilescu, 1900), *îndupleca* „a se pleca, a se curba, a se îndoi" (Țichindeal, 1814), *lecre* „bluze; sumane" (Precup, 1926), *lemn* „coșciug" (Rădulescu-Codin, 1913), *limbare* „limbariță" („Revista critică", 1895), *mârșă* „oaie slabă" (Chestionarul ALR, V, ante 1931), *savai (sovai)* „tocmai, chiar" (secolul al XIX-lea), *smârc* „furtun, pompă" (ALR I, ante 1940), *smicurat* 1. „sfărâmat" (Chestionarul ALR, V, ante 1931), 2. „trist" (Udrescu, 1967), *sobă* „odaie" (Bîrlea, 1924).

Alături de texte, pe care, de fapt, le și ilustrează într-o formă sintetică, glosarul în ansamblul său este un bun mijloc de cunoaștere a graiului vorbit de românii din Timocul bulgăresc. Tocmai de aceea, credem că este utilă semnalarea unor scăpări cum ar fi:

– nerespectarea ordinii alfabetice: *brâglă* înainte de *brâglar; juvete* înainte de *jorghiță*;

– nerespectarea criteriului vechimii cuvintelor la întocmirea listei alfabetice: *brâncă* „erizipel" (cuvânt împrumutat, etimologie necunoscută) înainte de *brâncă* „mână" (cuvânt moștenit din latină);

– posibile greșeli de tipar care au ca rezultat fie indicarea inexactă a trimiterilor *(cinișoară* nu este sub **98**, ci sub **99**), fie alterarea formei cuvintelor *(area* pentru *aria*, sub **4**);

– neintroducerea cuvântului *ogeac* (p. 87, r. 20), consemnat de DA și DLR, dar nelucrat decât în DEX, unde apare cu două sensuri care nu acoperă contextul din textele dialectale culese din Timoc;

– introducerea cuvântului *neam* „rudă", prea cunoscut cu acest sens pentru a fi necesară glosarea sa.

Observațiile noastre nu reduc cu nimic meritele acestei lucrări, a cărei valoare științifică este amplificată de semnificația sa culturală: sarcina publicării ei a fost asumată de Editura Fundației Culturale Române, căreia i se cuvine un gând bun atât pentru inițiativă, cât și pentru condițiile grafice deosebite în care își prezintă producțiile.

MAGDALENA GEORGESCU
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" București, Calea 13 Septembrie nr. 13

ADRIAN-PAUL ILIESCU, MIHAELA MIROIU, ADRIAN MIROIU, **Filosofie. Pentru licee şi şcoli normale,** Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., 1996, 272 p.

Aşa cum reiese şi din titlu, cartea pe care o prezentăm pe scurt aici este un manual. Mai exact, este ediţia a doua (prima ediţie a apărut cu numai un an înainte, în 1995, la aceeaşi editură) a unui manual „modern", ce poartă, pe pagina de gardă, specificarea: „Filosofie. Teme de studiu pentru clasa a XII-a liceu şi clasa a XIII-a şcoli normale". Încă din *Introducere*, autorii arată că „alegerea unei variante bazate pe teme de studiu în locul lecţiilor de filosofie [vizează] revenirea filosofiei la menirea sa socratică [...]" (p. 3).

În acelaşi loc, ei precizează: „Temele au fost elaborate după o consultare detaliată a manualelor din Franţa, Spania, Austria. De asemenea, s-a ţinut cont de cerinţele metodologice concepute de către Asociaţia Internaţională a Profesorilor de Filosofie, în vederea realizării, într-un viitor apropiat, a Bacalaureatului unic European.

Formula de studiu cu accent pe textele filosofice reprezintă, de asemenea, întoarcerea la o bună tradiţie [...] din perioada interbelică". (p. 3).

Manualul este structurat pe nouă teme: 1. *Omul;* 2. *Libertatea;* 3. *Dreptatea;* 4. *Fericirea;* 5. *Adevărul;* 6. *Timpul;* 7. *Ordinea;* 8. *Dumnezeu;* 9. *Filosofia,* urmate de patru *Anexe: Dialogul filosofic, Cum să scriem un eseu filosofic, Cum să analizăm un text filosofic* şi *Mic dicţionar: Figuri importante ale istoriei filosofiei.*

Fiecare capitol este organizat pe o serie de probleme fundamentale. Exemplificăm cu capitolul dedicat *Timpului,* ale cărui subcapitole se intitulează: *Ce este timpul?, Timpul – substanţă sau relaţie?, Timpul – în noi sau în afara noastră?, Omul şi timpul* şi *Curgerea timpului.* În fiecare capitol şi subcapitol, autorii fac o scurtă introducere în problematica pusă în discuţie, pe care o ilustrează, apoi, cu o serie de citate considerate semnificative, din opera unor filozofi cunoscuţi. Printre autorii cel mai des citaţi se numără Aristotel, Augustin, Fr. Bacon, G. Berkeley, H. Bergson, L. Blaga, Descartes, M. Eliade, Epictet, Epicur, Freud, Hegel, Heidegger, Th. Hobbes, D. Hume, William James, Kant, Kierkegaard, Leibniz, John Locke, Marcus Aurelius, Marx, Montaigne, Nietsche, Noica, Pascal, Platon, John Rawls, Rousseau (poate prea des, după părerea noastră, mai ales că apartenenţa acestuia la filozofie este doar incidentală, chiar în condiţiile în care interdisciplinaritatea contemporană a făcut să se accentueze labilitatea graniţelor dintre domenii), Russell, Sartre, Schopenhauer, Socrate, Spinoza, Toma din Aquino şi Wittgenstein.

Fiecare capitol se încheie cu o serie de *Aplicaţii,* adică întrebări recapitulative, dar şi teme de reflecţie pe care profesorii urmează să le sugereze, selectiv, elevilor.

După cum aflăm tot în pagina introductivă, autorii arată că, „pentru elevi, cărora le este destinat, volumul acesta nu este nici nou, nici vechi, [...] formal, el constituie primul lor contact cu filosofia" (p. 3).

Această lungă introducere în materie ni s-a părut absolut necesară. Totuşi, cum este şi firesc, dat fiind cadrul în care apare, prezentarea noastră – inevitabil parţială –, se va opri, cu precădere, asupra relaţiilor dintre filozofie şi lingvistică, aşa cum apar acestea, explicit sau implicit, în cartea supusă discuţiei. (Trecem, totuşi, peste „opţiunile" ortografice ale autorilor sau ale editurii; de pildă, faptul că DOOM şi DEX recomandă ortografierea cu *z* a termenului *filozofie* şi a derivatelor acestuia.)

Un exemplu de asemena sugestii (şi informaţii) indirecte îl constituie inserarea unor ideograme ca ilustraţie la temă. Astfel, la p. 43, este reprodusă „expresia sumeriană pentru *libertate*", iar la p. 99 apare „simbolul chinezesc pentru *fericire*".

Exprimarea conceptelor prin ideograme la popoarele cu o civilizaţie foarte veche este însă numai un detaliu. Mult mai important ne pare faptul că, de vreme ce însăşi filozofia înseamnă, mai înainte de orice, meditaţie, cugetare,

căutare a unor înțelesuri fundamentale, era inerent ca autorii manualului să ajungă (ca și personalitățile pe care le citează) la discutarea frecventă a unor probleme care țin de înțeles. Înainte de a exemplifica această afirmație, să adăugăm că am apreciat felul în care cei trei autori au știut să eludeze distincția, de sorginte fregeană, dintre sens și semnificație *(Sinn / Bedeutung)*, ce ar fi fost prea rafinată și, în fapt, nerelevantă pentru elevii din ultima clasă de liceu.

Semnalăm, în acest sens, un citat din G. Blanshard, conform căruia, „dacă spune că criteriul adevărului este corespondența, omul obișnuit confundă criteriul cu înțelesul adevărului" (p. 132). Destinatarii manualului învață, indirect, să se ferească de o astfel de capcană.

Cum această prezentare nu și-a propus nicidecum să fie exhaustivă, exemplificăm mai jos teza din penultimul paragraf cu numai două „aplicații".

Prima se referă la schimbarea contextuală a înțelesului lexemului *drept*:

„Dați exemple de propoziții în care termenul 'drept' este folosit:

a) pentru a desemna respectarea legilor statului;

b) pentru a desemna respectarea regulilor într-un grup de prieteni;

c) pentru a desemna o repartizare a unor bunuri potrivit nevoilor unei persoane;

d) în sensul păstrării unei ierarhii în clasa voastră" (p. 92).

Cea de a doua atrage atenția, în mod indirect, asupra diferențelor semantice subtile, în plan conotativ, între „fericire" și „plăcere" (cf. p. 113). Astfel, în acest manual (și firește, implicit, într-un context mai larg), textele filozofice servesc și ca explicații lexicografice, adesea de natură enciclopedică, și ca ilustrare a unor sensuri.

Este atrasă, de asemenea, atenția elevilor asupra dependenței interpretării de diferențele de perspectivă, de sistem, de ideologie. O „aplicație" de la p. 92 ne pare simptomatică în acest sens:

„Citiți cu atenție următorul text:

'Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Aceasta este marea [...] poruncă. Iar a doua, la fel cu aceasta: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți' (Matei, 22, 37–39).

Ce interpretare credeți că i-ar fi dat Rousseau? Dar Kant? Diferă între ele cele două interpretări? Și dacă da, în ce fel?"

Semnificative pentru relațiile complexe dintre lingvistică și filozofie ne par, de asemenea, textele lui Bertrand Russell despre „înțeles și criteriile adevărului" (p. 134–135) excerptat din *Problemele filozofiei*, Immanuel Kant despre „adevăruri analitice și sintetice" (p. 138–140), din *Critica rațiunii pure*, și Karl Popper despre „rolul erorii în cunoaștere" (p. 141–143), din tratatul *Despre sursele cunoașterii și ale ignoranței*.

Dintre temele finale „de reflecție", demnă de atenție pentru aspectul abordat aici ne pare afirmația lui Blaga conform căreia „Filozofii nu descoperă lumea reală, ci imaginează numai lumi posibile" (p. 255). Este numai unul dintre exemplele ce atrag – implicit, dar limpede – atenția asupra surselor filozofice ale semanticii logice. Credem că nu ar fi fost inutil ca autorii manualului să descrie, pe scurt, acest aspect, fie și într-o anexă. După cum semnalăm absența totală din comentarii a oricărei referiri la disciplina numită *filozofie a limbajului*. Chiar dacă orice manual – prin extensie, orice tratat – este, inevitabil, selectiv, o astfel de mențiune nu ar fi fost superfluă.

Tot astfel cum noțiunile de *retorică*, de *stil* și *compoziție* din primele trei anexe ale manualului credem că ar fi putut purta chiar acest nume. Faptul că Aristotel e, între altele, autorul unei *Poetici* și al unei *Retorici* este numai unul dintre argumentele ce susțin această teză.

MARIANA NEȚ

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

DOINA DASCĂLU, **Dicţionar de pleonasme**, Bucureşti, Editura Vox, 1997, 286 p.

Dicţionarul de pleonasme al Doinei Dascălu, fără să fie primul de acest fel apărut la noi, dar fiind mult mai bogat (un mic dicţionar i se datorează lui Gabriel Angelescu şi a apărut la Editura Coresi, Bucureşti, 1995), este o lucrare necesară atât candidaţilor la examene de limba română, cât şi doritorilor de a vorbi corect. Este totodată motiv de „spaimă" în faţa atâtor pagini de potenţiale greşeli sau subiecte de verificare a cunoştinţelor.

Gradul mai mare sau mai mic de acceptabilitate a unor combinaţii de cuvinte face ca problema pleonasmelor să nu aibă, adesea, o soluţie tranşantă.

Subiectul a fost abordat şi rezolvat simplist în manualele şcolare cu explicaţii sumare şi exemple clasice, ca *babă bătrână* şi *a avansa înainte*. De aceea, credem că lucrarea Doinei Dascălu este utilă şi pentru studiul care prefaţează inventarul de pleonasme, intitulat *Pleonasmele în limba română*, care cuprinde o parte teoretică (p. 5–16) şi o listă cu cele mai cunoscute exemple (p. 16–30).

Prima parte începe cu o definiţie a pleonasmului („folosire în exces a unor expresii diferite pentru comunicarea aceluiaşi sens" – p. 5). Autoarea prezintă atitudinea diferită faţă de acest fenomen: „Acest exces este perceput uneori drept o eroare (mai mult sau mai puţin gravă), dar şi o exprimare în limitele corectitudinii" *(ibidem)*. Ea subliniază faptul că pleonasmele aparţin vorbirii, nu limbii.

Doina Dascălu trece apoi în revistă abordările teoretice din lingvistica românească privitoare la pleonasm, menţionându-i pe Iorgu Iordan, Al. Graur, Mioara Avram, Theodor Hristea şi Adriana Stoichiţoiu-Ichim. Credem însă că ar fi fost necesar să se indice lucrările acestora, pentru ca cititorul să-şi poată întregi informaţiile oferite de studiu.

Cauzele pleonasmelor sunt enumerate şi explicate: persuadarea, intensificarea sensului, explicitarea sensului, neatenţia, slăbirea autocontrolului, ignoranţa (p. 6–7). Nu se face însă nicăieri o distincţie între aceste cauze şi expresivitate. Pentru a fi consecventă stilului propriu, autoarea putea face măcar o trimitere la un nume (Gh. N. Dragomirescu), dacă nu la lucrarea acestuia, *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1975. În fond, alăturarea unor termeni apropiaţi ca sens determină un efect artistic. De exemplu, în *babă bătrână* sau în *a vedea cu ochii* putem vorbi de o intenţie stilistică. De aceea, un comentariu cu privire la această problemă era necesar şi se putea insera chiar în cuvântul-titlu (bineînţeles, acolo unde era cazul; ba se puteau cita exemple celebre: *cobori în jos, luceafăr blând)*.

Doina Dascălu pomeneşte despre diverse tipuri de pleonasme (probabile/improbabile, uzuale/sporadice, gramatical izomorfe/heteromorfe), dar nu există nicăieri în studiu o clasificare propriu-zisă, cu atât mai mult cu cât nu se indică nici o sursă bibliografică pentru a putea privi problema în ansamblu. Şi dacă lucrarea se adresează publicului larg, era bine venită tratarea mai amănunţită a pleonasmelor etimologice, despre care se spune foarte puţin: „Ignoranţa joacă un rol îndeosebi în cazul aşa-numitelor pleonasme etimologice, adică atunci când sensul originar al cuvintelor este necunoscut vorbitorului. De exemplu, nu toată lumea ştie *(s.n. – V.N.)* că *hemo* provine din gr. *Haima, haimatos* «sânge», astfel încât se poate auzi spunându-se *hemoragie de sânge;* la fel, cine spune *lacul Tekirghiol* uită sau nu ştie că în turcă *ghiol* tocmai «lac» înseamnă, tot astfel cum a spune sau a scrie *ortografie corectă* este tot un pleonasm, căci gr. *orthos* are sensul «drept, corect»" (p. 7–8). În fapt, ni se pare foarte necesar să se specifice, în cazul sintagmei *lacul Tekirghiol,* dacă este vorba despre lac, fiindcă altfel putem crede că se vorbeşte despre localitate. Credem că mai ales explicaţia era importantă, în cazul etimologiei, fiindcă cititorul vrea să ştie de ce nu este corect spus *caligrafie frumoasă,* de exemplu.

Sunt explicabile în schimb pleonasmele declanşate de gradul superlativ (p. 9–11), comparativ (p.11–12), de reflexivul reciproc (p. 12), de sufixele augmentative şi diminu-

tivale (p. 13–14), precum şi de unele compuse (p. 14–15).

Dicţionarul Doinei Dascălu, pe lângă înregistrarea unor pleonasme în uz are rolul de a preveni greşeala, fiind, în fapt, un dicţionar de eventuale pleonasme, multe dintre ele construite artificial, pe sistemul excluderii unei caracteristici. De exemplu, lumina are luminozitate, deci formularea *lumină luminoasă* sau *lumină neîntunecoasă* este un pleonasm, pentru a da un exemplu grosolan.

Am selectat câteva situaţii discutabile din lista cu cele mai cunoscute exemple (p. 16–30): *activitate laborioasă* (de ce nu ar putea o activitate să ceară multă muncă, efort şi osteneală?); *amănunt secundar* (poate fi unul important în luarea unei decizii); *călca în picioare* (sau cu maşina?); *ceremonie solemnă* (poate fi mai puţin solemnă); *boare de vânt* (poate fi de libertate), *cicatrizarea rănii* (sau a unei dureri); *ciot de lemn* (poate fi şi un ciot de mână); *cutremur de pământ* (sau de conştiinţă), *eliberare salvatoare* (nefastă); *entuziasm înflăcărat* (moderat); *gamă diversificată* (redusă); *exclude prin eliminare* (poate fi arbitrar); *insulă de pământ* (poate fi de nisip, de flori); *intensitate puternică* (scăzută?); *îngheţat de frig* (sau de spaimă); *mers pe jos* (nu se poate spune mers cu maşina?); *nul şi neavenit* (credem că aceasta este o formulă juridică împietrită); *plop înalt* (poate fi încă necrescut); *pom fructifer* (de ce nu nefructifer sau de Crăciun?), *presta o activitate* (credem că este un caz de determinare obligatorie, verbul *a presta* impune un obiect direct: **Eu prestez); răstigni pe cruce* (Horia nu a fost răstignit pe roată?); *salon de primire* (de dans, de cosmetică, de coafură); *sarcină apăsătoare* (uşoară); *semna personal* (se poate să semnezi în numele altcuiva); *şedea jos* (se poate şedea şi în picioare, şi acolo); *taxă de bani* (în produse); *toast scurt* (de ce nu lung?).

Lista de exemple discutabile poate să continue, lucrarea întărind părerea că gradul de acceptabilitate rămâne una dintre caracteristicile fundamentale ale pleonasmelor.

VERA NĂSTASE

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

CĂTĂLINA-IOANA VĂTĂŞESCU, **Vocabularul de origine latină în limba albaneză în comparaţie cu româna**, Bucureşti, Institutul de Tracologie, 1997, 543 p.

În lucrarea de faţă (la origine, teză de doctorat), publicată în seria „Bibliotheca thracologica" a Institutului de Tracologie din Bucureşti, Cătălina-Ioana Vătăşescu examinează termenii latineşti pătrunşi în albaneză prin raportare la vocabularul de origine latină moştenit în română. În studiile anterioare consacrate cuvintelor de origine latină în albaneză se fac referiri la situaţia din română (ca, de altfel, şi la situaţia din alte limbi romanice, din limbi balcanice etc.), dar nu întâlnim în ele o cercetare exhaustivă a elementului latin din vocabularul celor două limbi, albaneza şi româna. O asemenea cercetare a întreprins acum pentru prima dată Cătălina-Ioana Vătăşescu, în aceasta constând principalul merit al lucrării.

Remarcăm, de la început, faptul că ne aflăm în faţa unui studiu laborios, presupunând o cercetare îndelungată, minuţioasă, întreprinsă cu spirit critic, a numeroaselor surse de material (dicţionare, liste de cuvinte din lucrări anterioare etc.) şi o examinare atentă a opiniilor exprimate de predecesori. Prezenţa elementului latin în albaneză a dat naştere la interpretări dintre cele mai diverse privind istoria albanezei şi a albanezilor, din care decurg constatări importante referitoare la istoria Românei şi a vorbitorilor ei. Prin felul în care a fost concepută, într-un cadru comparativ foarte larg, cercetarea de faţă oferă o bază documentară solidă pentru concluzii dintre cele mai întemeiate – dintre care unele confirmă, altele

infirmă sau nuanțează constatări anterioare – cu privire la raporturile dintre română și albaneză în perioada cea mai veche. Din această perspectivă, lucrarea de față este o contribuție la istoria nu numai a albanezei, ci și a românei.

Modul în care a fost concepută lucrarea explică structura ei, în sensul că, dintre cele trei părți, cea de a doua, cuprinzând clasificarea semantică a lexicului de origine latină în albaneză și română, ocupă 475 din totalul de 543 de pagini (p. 17–491); introducerea, care reprezintă partea I, are 15 p. (p. 1–15); partea a III-a, reprezentată de concluzii (p. 492–517), cuprinde gruparea, după diferite criterii, a materialului lexical studiat, în 22 de categorii. Lucrarea e însoțită de o amplă bibliografie (p. 519–538), conținând lista atât a periodicelor și a dicționarelor consultate, cât și a studiilor și a lucrărilor de referință, și se încheie cu un rezumat în franceză (p. 539–543).

În *Introducere* (p. 1–15) se trec în revistă contribuțiile anterioare la tema studiată, înregistrându-se progresul cercetărilor într-un interval de peste două secole (începând cu lucrarea din 1774, devenită clasică, a lui Johann Thunmann, consacrată istoriei popoarelor sud-est europene). Cercetările recente au condus la conturarea a două idei importante privind latinitatea răsăriteană, confirmate de lucrarea de față. Prima are în vedere respingerea conceptului de l a t i n ă b a l c a n i c ă. Sub raport lexical, latina balcanică s-ar fi caracterizat, în concepția unor învățați, printr-un vocabular omogen, prezent în limbile romanice răsăritene (româna, dalmata) și, de asemenea, în limbile neromanice din Balcani influențate de latină (albaneza, greaca, limbile sud-slave). Studiile recente (datorate lui E. Banfi și, îndeosebi, lui H. Mihăescu) confirmă observațiile anterioare ale unor învățați (printre care Petar Skok) privind elementul latin în Balcani: în locul unei latinități balcanice omogene, se disting mai multe arii de latinitate, cum ar fi cea dunăreană, de la baza românei, cea dalmată și o a treia, în sudul Peninsulei Balcanice, din care provin elementele latine din albaneză și din greacă (aria având ca axă Via Egnatia, după opinia lui E. Banfi). A doua idee, decurgând din prima, are în vedere infirmarea tezei privind o presupusă simbioză albano-română (teză susținută la noi, printre alții, de I.-A. Candrea). Diferențele dintre română și albaneză privind elementul latin probează lipsa unor legături strânse între aceste două limbi în perioada veche, așa cum observase Al. Philippide, confirmând scepticismul manifestat de acest învățat cu privire la caracterul unitar al lexicului de origine latină din albaneză și română.

Termenii de origine latină din albaneză și din română, studiați în a doua parte a lucrării (p. 17–491), sunt grupați de Cătălina-Ioana Vătășescu pe domenii lexicale, pornind de la clasificări anterioare (de exemplu, cea realizată de I. Fischer pentru termenii de origine latină din română, întemeiată, la rândul ei, pe schema propusă de R. Hallig și W. von Wartburg). Ca o inovație, autoarea a inclus unii termeni nu într-un singur domeniu lexical, ci în toate domeniile lexicale de care aceștia aparțin în funcție de diferitele lor sensuri.

În ultima parte a lucrării, a treia, intitulată *Concluzii* (p. 492–517), Cătălina-Ioana Vătășescu clasifică termenii de origine latină, în funcție de mai multe criterii, în 22 de categorii, cu scopul de a evidenția atât concordanțele, cât și discordanțele dintre română și albaneză privind structura, repartiția pe domenii lexicale și evoluția semantică a vocabularului în cauză. Reținem dintre concluziile la care ajunge autoarea pe aceea care „infirmă teza existenței unei unități formate de albaneză și română, opusă celorlalte limbi romanice": „După părerea noastră [...] elementele latinești conservate în română și albaneză nu definesc o zonă care să se opună sistematic și constant blocului limbilor romanice occidentale [...]. Este îndreptățită presupunerea că, prin poziția ei, albaneza a avut posibilitatea să preia împrumuturi din mai multe surse vecine ei din Peninsula Italică și din sud-estul Europei" (p. 517).

În *Introducere,* Cătălina-Ioana Vătășescu precizează: „am menționat păstrarea unui termen latinesc în aromână dacă el este absent în dacoromână și este prezent în albaneză"; de

asemenea: „de cele mai multe ori, am menționat absența termenului din aromână, atunci când el este prezent în albaneză și dacoromână" (p. 15). În această chestiune, Cătălina-Ioana Vătășescu a publicat în 1993 un articol despre *Distribuția cuvintelor de origine latină în dialectele dacoromân și aromân în comparație cu albaneza* (FD, XII, 1993, p. 199–211), în care constata „că despre aproape 70 de cuvinte de origine latină se poate afirma cu o anumită siguranță că sunt comune dacoromânei și albanezei, excluzând aromâna, iar că între aromână și albaneză se poate vorbi de aproximativ 20 de paralele care exclud dacoromâna" (p. 207). Pentru termenii în cauză se fac precizările necesare și în lucrarea de față. Materialul lexical mult mai bogat pe care Cătălina-Ioana Vătășescu îl ia în considerație în prezenta lucrare face ca listele alcătuite anterior să se modifice în mod sensibil. În completarea listelor din 1993, care nu au fost actualizate de autoare, semnalăm absența din aromână a următorilor termeni de origine latină prezenți în albaneză și în dacoromână (nu ne-am propus să fie completă această listă, pe care autoarea va trebui să o revadă); menționăm termenii în ordinea paginilor:

intingere, alb. *ngjyey*, dr. *întinge* (p. 42)

manicare, alb. *mëngoj*, dr. *a (se) mâneca* (p. 49)

desiderare, alb. *dëshiroj*, v. dr. *deșidera* (p. 53)

sufferre, v. alb. *shufrenj*, dr. *suferi* (p. 60)

**chylus*, alb. *qull*, dr. *cir* 'terci' (p. 89)

amita, alb. *emtë*, dr. *mătușă* (p. 105)

gutta, 'picătură', alb. *gutë*, dr. dial. *gută* (p. 149)

ramus, alb. *rremb*, dr. *ram* (p. 156)

sorbus, gr.-alb. *shurbë*, dr. *sorb* (p. 172)

radicula, alb. *rrilkë*, dr. *ridiche* (p. 177)

viscum, alb. *veshk*, dr. *vâsc* (p. 188)

gyrus, alb. *gjir*, dr. *jur* 'ocol, împrejurime' (p. 272)

magister, alb. *mjeshtër*, dr. *măiestru* (p. 328)

cingula, alb. *kingël*, dr. *chingă* (p. 333)

gallinaceus, alb. *gëlasë*, dr. *găinaț* (p. 366)

parare, alb. *proj* 'apăra, păzi', v. dr. *păra* 'apăra' (p. 374)

torta, alb. *tortë*, dr. *toartă* (p. 406)

conventare, alb. *kuvendoj*, dr. *cuvânta* (p. 407)

iudex, gr.-alb. *gjik*, dr. *jude* (p. 427).

La lista termenilor de origine latină prezenți în albaneză și aromână, absenți din dacoromână, trebuie adăugat:

pruna, alb. *purrë* 'spuză', ar. *sprună* 'spuză' (p. 266).

Dacă aducem în discuție și meglenoromâna, pe care autoarea o citează din surse indirecte (nu e utilizată monografia lui Th. Capidan, *Meglenoromânii*, I, București, 1925, care nu e menționată în bibliografie), atunci următoarele cuvinte de origine latină nu ne mai apar ca existând numai în albaneză și în dacoromână:

testum, alb. dial. *teshë*, dr. *țest;* și mgl. *țost* (p. 96)

prima, în alb. *pranverë* 'primăvară', v. dr. *de primă;* și mgl. *di primă* (p. 235)

imperator, alb. *mbret*, dr. *împărat;* și mgl. *ămpirat* (p. 426).

Pentru lat. *ordinare* 'a dispune, a orândui', alb. *urdhëroj*, ca și pentru lat. *ordo, ordinis*, 'șir, rând', alb. *urdhër*, Cătălina-Ioana Vătășescu menționează corespondentele din meglenoromână: *urdin* vb. (după S. Pușcariu) și *urdin* s. (după Matilda Caragiu Marioțeanu, pe care o citează parafrazând-o: „termen lat. păstrat numai în megl. și pierdut în celelalte dialecte rom.", p. 433). Dacă autoarea ar fi consultat DDA, ar fi găsit nu numai *urdin* vb., ci și *urdin* s., ambele cuvinte având numeroase atestări și citate, fiind de altfel curente în aromână.

Cred că pentru unii termeni din albaneză trebuie admisă posibilitatea de a fi împrumutați din aromână, cum e cazul alb. *rudë* adj. '(despre lână) scurtă și moale', care provine nu din lat. *rudis* (căci nu se explică păstrarea consoanei *d* în poziție intervocalică), ci din ar. *arud* (pronunțat *rud* de fărșeroții din Albania) '(despre lână) moale'. (Autoarea menționează în legătură cu termenul albanez: „trebuie să fie împrumut nou, nu din lat., din cauza păstrării lui *-d*", întrebându-se totuși: „împrumut din arom.?", p. 246.)

În legătură cu alb. *fërtere (fërterë)* 'tigaie', pentru care se trimite la lat. **frictarium*, cred

că trebuie eliminat din comparație ar. *friptal'ĭŭ* 'friptură; animal fript la proțap', care se explică fonetic dintr-un lat. **frictalium* (cf. DDA, p. 563); de altfel, chiar autoarea se îndoiește de concordanța stabilită, precizând că „semantic și fonetic, paralela e parțială" (p. 95). De asemenea, cred că trebuie scos din discuție ar. *fusate* 'tranșee', pentru care există corespondenți în gr. *fousato* 'castra, fossa munita', alb. *fusatë* 'fortezza, rocca', și care e considerat de T. Papahagi ca provenind din it. *fossato* (DDA, p. 577).

Termenii de origine latină din albaneză se apropie uneori, semantic, mai mult de termenii din aromână și meglenoromână. Semnalăm autoarei câteva exemple:

lat. **experlavare*, alb. *shplaj* 'a clăti', ar. *spel (aspel)* 'clătesc' (cf. dr. *spăla)* (p. 50)

lat. **broscus (* brosca)*, alb. *breshkë* 'broască țestoasă', ar., mgl. *broască* 'broască țestoasă' (cf. dr. *broască)* (p. 219)

lat. *largus*, alb. *larg* adv. 'departe', ar. *largu* adv. 'departe' (cf. dr. *larg* adj.) (p. 274).

Concordanțe semantice de felul celor semnalate mai sus îndreptățesc, după opinia noastră, observațiile lui I. Șiadbei (SCL, VIII, 1957, 1, p. 23; IX, 1958, 2, p. 182) întemeiate pe inventare lexicale, menționate de Cătălina-Ioana Vătășescu (în articolul din FD, *cit.*, p. 208), după care albaneza și dialectele sud-dunărene (aromâna și meglenoromâna) se prezintă ca arii „contigue", pe când albaneza și dacoromâna „arată conservări în arii comune, devenite ulterior izolate" (SCL, IX, 1958, 2, p. 182).

Prezenta lucrare este rodul unor cercetări pe care Cătălina-Ioana Vătășescu le-a început cu aproape două decenii în urmă și ale căror rezultate le-a valorificat parțial, de-a lungul anilor, în studii și articole publicate atât în țară, cât și în străinătate. Autoarea s-a făcut cunoscută, în acest fel, specialiștilor în domeniul relațiilor lingvistice româno-albaneze. Rigoarea în prezentarea faptelor și prudența în formularea concluziilor caracterizează studiile Cătălinei-Ioana Vătășescu. Aceste calități se regăsesc în studiul de față, care pune la îndemâna lingviștilor un material deosebit de prețios, bine sistematizat, prezentat cu discernământ critic.

Nici o cercetare viitoare consacrată raporturilor lingvistice româno-albaneze nu se va putea lipsi de lucrarea Cătălinei-Ioana Vătășescu.

NICOLAE SARAMANDU

Institutul de Fonetică și Dialectologie „Al. Rosetti"
București, Calea 13 Septembrie nr. 13

BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DE LINGVISTICĂ
(BRL, 39, 1996)
LUCRĂRI DE LINGVISTICĂ APĂRUTE ÎN ŢARA NOASTRĂ ÎN CURSUL ANULUI 1996*

DE
ION DĂNĂILĂ ŞI ELEONORA POPA**

SUMAR

În atenţia cititorilor 346

I. *Documentare şi informare* 347
1. Bibliografii 347
2. Periodice 348
3. Volume omagiale, culegeri 349
4. Rezumate de teze de doctorat 350
5. Indici, sumare 351

II. *Generalităţi* 352
1. Manifestări ştiinţifice 352
2. Dări de seamă, cronici 354

III. *Lingvistică generală* 354
1. Lingvistică teoretică 354
2. Lingvistică matematică şi aplicată 362

IV. *Limba română* 366
1. Generalităţi 366
2. Istoria lingvisticii româneşti 366
3. Istoria limbii 371
4. Dialectologie 372
a. Generalităţi 372
b. Graiurile dacoromâne 372
c. Aromână 374
d. Istroromână 375
e. Meglenoromână 375

* Au fost incluse şi titluri din anii precedenţi extrase din culegeri, din periodice etc. care nu ne-au parvenit la timp.

** Au colaborat la întocmirea fişelor bibliografice Mihaela Gavrilaş, Mihaela Marin, Nicoleta Mihai, Silvia Săvulescu, Anca Sevcenco, Oana Sitaru, Ariadna Ştefănescu. A colaborat, parţial, la diverse operaţii Florin Sterian. Prelucrarea electronică a fost făcută de Ion Dănăilă, Eleonora Popa, Florin Vasilescu, Viorel Deliu.

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 343–504, Bucureşti, 1997

5. Filologie 375
6. Fonetică şi fonologie 380
7. Gramatică 381
a. Generalităţi 381
b. Morfologie 381
c. Sintaxă 382
8. Lexicologie 383
a. Semantică 383
b. Formarea cuvintelor 389
c. Etimologii 390
d. Lexicografie 391
9. Limbă literară 402
a. Generalităţi 402
b. Stilistică, poetică, limba scriitorului 402
c. Cultivarea limbii 406
10. Onomastică 409
a. Generalităţi 409
b. Antroponimie 410
c. Zoonimie 411
d. Toponimie 412
e. Astronimie 415
11. Ortografie, ortoepie, punctuaţie 415
12. Româna peste hotare 416

V. *Balcanistică* 417
VI. *Filologie clasică* 418
VII. *Germanistică* 420
VIII. *Orientalistică* 423
IX. *Romanistică* 423
X. *Slavistică* 426
XI. *Tracologie* 428
XII. *Limba albaneză* 429
XIII. *Limba armeană* 429
XIV. *Limba etruscă* 430
XV. *Limba japoneză* 430
XVI. *Limba maghiară* 430
XVII. *Limba rromani* 431
XVIII. *Limbi afro-asiatice* 432
XIX. *Limbi chino-tibetane* 432
XX. *Limbi indo-europene* 432
XXI. *Limbi indo-iraniene* 432
XXII. *Limbi semitice* 432
XXIII. *Limbi turcice* 432
XXIV. *Limbi artificiale* 433
XXV. *Metodica predării limbilor* 433

1. Generalități 433
2. Limba română 433
3. Limbi străine 435
4. Manuale, cursuri, ghiduri etc. 437

XXVI. *Varia* 456
XXVII. *In honorem* 456
XXVIII. *In memoriam* 458

Abrevieri 459
Indice alfabetic 472
1. Autori 472
2. Cuvinte 500

ÎN ATENŢIA CITITORILOR

Din dorinţa de a oferi cititorilor o bibliografie cât mai cuprinzătoare şi date fiind dificultăţile pe care le întâmpinăm în aflarea, la timp, a lucrărilor de lingvistică de circulaţie mai restrânsă (locală sau judeţeană) apărute în ţara noastră, ne adresăm – pe această cale – autorilor de astfel de lucrări, rugându-i să ni le semnaleze, trimiţând informaţiile necesare pentru BRL pe adresa:

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN"
AL ACADEMIEI ROMÂNE
Redacţia revistei „Limba română"
– Pentru BRL –
Calea 13 Septembrie nr.13
76100 Bucureşti

Ar fi de preferat ca autorii să trimită un exemplar din lucrare la această adresă. Imediat ce au fost fişate pentru BRL şi, eventual, au fost citite pentru recenzare, lucrările primite vor fi predate bibliotecii institutului ca donaţii din partea autorilor. Confirmarea primirii lucrărilor o va constitui însăşi includerea acestora în BRL.

Avem în vedere aici articolele, studiile, notele, recenziile etc. de lingvistică publicate în periodice locale care nu au intrat încă în circuitul BRL (vezi secţiunea *Abrevieri* a bibliografiei), precum şi culegerile, volumele, cursurile etc. editate de centrele universitare din ţară, de muzeele municipale, judeţene sau locale, de filialele societăţilor ştiinţifice etc. Autorii bibliografiei mulţumesc anticipat tuturor celor care vor răspunde prezentului apel.

Cât priveşte ortografierea acestui număr din BRL, cititorii sunt rugaţi să reţină că textele care nu aparţin autorilor bibliografiei (numele şi prenumele autorilor, titlurile şi subtitlurile lucrărilor, denumirile rubricilor, ale titlurilor comune, ale instituţiilor care au patronat lucrările) sunt redate în o r t o g r a f i a în c a r e a u f o s t t i p ă r i t e, iar textele autorilor BRL (sumarul, prezenta notă, explicaţiile bibliografice din parantezele drepte referitoare la lucrări, precum şi explicările siglelor, ale abrevierilor, indicele de cuvinte de la sfârşitul lucrării) reflectă n o u a o r t o g r a f i e a l i m b i i r o m â n e.

I. *DOCUMENTARE ŞI INFORMARE**

1. BIBLIOGRAFII

1. DĂNĂILĂ, ION, POPA, ELEONORA, SITARU, OANA, *Bibliografia românească de lingvistică (BRL, 38, 1995). Lucrări de lingvistică apărute în ţara noastră în cursul anului 1995*, LR, **45**, nr. 7–12, 1996, 197–329 [au colaborat la întocmirea fişelor bibliografice Claudia Ene, Silvia Săvulescu, Mihaela Marin şi, parţial, Ariadna Ştefănescu. Prelucrarea electronică a fost făcută de Ion Dănăilă, Eleonora Popa, Oana Sitaru; a colaborat, parţial, Nicoleta Mihai].
2. DOMINTE, CONSTANTIN, *Eugenio Coşeriu şi spaţiul etnolingvistic românesc – Breviar bibliografic* –, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 15–26.
3. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Bibliografia lucrărilor prof. univ. dr. Valeria Guţu Romalo*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, [1996], 7–21.
4. *** *Aus der publizistischen Tätigkeit Jean Livescus (nach 1962)*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 245.
5. *** *Bibliografia Naţională Română. Cărţi. Albume. Hărţi*, **45**, nr. 1–24, 1996 (BNR).
6. *** *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*. Vol. IV *(R–Z)*. Coordonare generală: Gabriel Ştrempel. Coordonare bibliografică: Lucreţia Angheluţă. Autori: Salomeea Rotaru (litera *R*), Liana Miclescu, Marina Vazaca (litera *S*), Lucreţia Angheluţă (literele *Ş–Ţ*), Marina Vazaca (litera *Ţ*), Salomeea Rotaru (litera *U*), Marilena Apostolescu (literele *V–Z*, cifre, semne), Bucureşti, EAR, 1996, 873 p. Rec.: George-Tudor Pereverza: *Eveniment editorial de însemnătate naţională*, Cotidianul, **6**, nr. 281, 21 n. 1996, 6. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **12**; **30**, 1987, nr. **12**; **27**, 1984, nr. **15**.
7. *** *Cultura în România*. Referinţe bibliografice şi documentare din periodice româneşti. Colectivul de redacţie: Simona Actarian, Melinda Boroş, Steliana Ivanov, Manuela Miga, Gheorghe Soare, Daniela Traica. Lucrare realizată cu sprijinul Oficiului de calcul din Biblioteca Naţională a României, nr. 1–6, 1996 (BNR) [nr. 1–2 redactat de: Melinda Boroş, Steliana Ivanov, Manuela Miga, Andreia Mihăilă, Gheorghe Soare].

* Numerele culese cu caractere **aldine drepte** trimit la titluri de cărţi sau de volume separate.

Pentru a economisi spaţiul grafic, numele editurilor sau acelea ale instituţiilor sub egida cărora a apărut lucrarea (ultimele sunt puse în paranteze rotunde, la sfârşitul indicaţiei bibliografice) au fost abreviate, iar prescurtările apar la locul lor alfabetic în secţiunea *Abrevieri* (culese cu caractere *cursive albe*). Acelaşi tratament l-au avut şi indicaţiile referitoare la rezumate, precum şi termenii bibliografici uzuali.

Din acelaşi motiv, recenziile la volumele şi lucrările incluse în acest număr al bibliografiei nu au mai fost trecute separat, în secţiunea de recenzii, ci imediat după indicaţia bibliografică a lucrării recenzate, precedate de prescurtarea „Rec.:", titlul recenziei păstrându-se ca atare numai atunci când din el nu reiese ce lucrare este discutată. În sfârşit, titlurile recenziilor la cărţile apărute în bibliografiile din anii precedenţi au fost reduse la o informaţie minimă, suficientă pentru identificarea lucrării recenzate, după care am pus puncte de suspensie între paranteze drepte; cu ajutorul unei trimiteri, cititorul va putea afla nu numai titlul complet al lucrării recenzate, ci şi toate indicaţiile bibliografice necesare.

8. *Indicele bibliografic al revistei* ***Acta Musei Porolissensis***. IX–XX / 1987–1996 (II), AMP, **20**, 1996, 659–673 [v. cap. *V. Carte veche – Istoria culturii sălăgene – Presă, VI. Etnografie – Folclor – Toponimie populară].*
9. **** Lista lucrărilor publicate de prof. univ. Victor Iancu*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 13–23.
10. ***Revista fundaţiilor regale***. *Indice bibliografic adnotat*, Bucureşti, BCUB, 1995, 296 p. [v. cap. *Lingvistică. Stilistică*, p. 108–111].
11. **** Teze de doctorat. 1984–1987. 1988–1991.* Lucrări susţinute în ţară de autori români şi străini, Bucureşti, 1996, 729 p. (BCUB) [v. cap. *Lingvistică*, p. 422–427; cu ind. de nume].

VEZI şi nr. 84, 393, 394, 460, 1841, 1856.

2. PERIODICE

12. *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi* (Serie nouă). Secţiunea III, e. *Lingvistică*, **41–42**, Iaşi, EUI, 1995–1996 .
13. *Analele ştiinţifice ale Universităţii Ovidius*. Secţiunea *Filologie*, Constanţa, **4**, 1993 (1994) (**Studia in honorem Valeria Guţu Romalo**); **5**, 1995 (1996) (**Studia in honorem Eugenio Coşeriu**) (UOC). Vezi nr. **44**, **45**.
14. *Analele Universităţii Bucureşti. Limba şi literatura română*, Bucureşti, [TUB], **43**, 1994.
15. *Analele Universităţii din Craiova (Annales de l'Université de Craiova. Annals of the University of Craiova)*. Seria *Ştiinţe filologice. Lingvistică*, Craiova, EUniversitaria, **18**, nr. 1–2, 1996 (**Număr dedicat lui Eugeniu Coşeriu**).
16. *Analele Universităţii din Oradea*. Seria *Filologie. Fascicula Limba şi literatura engleză*, Oradea, [f. e.], **4**, 1996.
17. *Analele Universităţii din Timişoara*. Seria *Ştiinţe filologice*, Timişoara, [TUT], **31**, 1993; **34**, 1994 (UVT. FLF).
18. *Analele Universităţii „Ştefan cel Mare" Suceava*. Seria *Filologie*, Suceava, [f. e.], **2**, nr. 2, 1993 (US. FLŞ); Secţiunea *Filologie*, Suceava, [f. e.], **3**, 1994 (US).
19. *Buletin ştiinţific*. Seria A. Fascicula *Filologie. Volum omagial dedicat profesorului Victor Iancu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Baia Mare, TUBM, **10** [=**11**], 1996, 221 p. (UBM).
20. *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, Bucureşti, EAR, **28**, 1991 (AR. SFL. **Linguistique**).
21. *Limba română*, Bucureşti, EAR, nr. 7–8, 9–12 (**Omagiu academicianului Ion Coteanu la a 75-a aniversare**), 1995 (AR. SFL). Vezi nr. **38**.
22. *Limba şi literatura română*. Revistă trimestrială pentru elevi, Bucureşti, **25**, nr. 1, 2, 3, 4, 1996 (SŞF).
23. *Revue roumaine de linguistique*, Bucureşti, EAR, **39**, nr. 5, 1996.
24. *Studii şi cercetări de onomastică (SCO)*, Craiova, **2**, nr. 1, 2, 1996 (UCr. FLI. LŞO).
25. *Studii şi cercetări lingvistice*, Bucureşti, EAR, **45**, nr. 5–6, 1994 (AR. SFL).
26. *Zeitschrift der Germanisten Rumäniens*. Herausgegeben von der Gesellschaft der Germanisten Rumäniens (GGR). Societatea Germaniştilor din România (SGR), Bucureşti, **5**, nr. 1–2, 1996.

VEZI şi nr. 7, 8, 10, **38**, **39**, **40**, **44**, **45**, 377.

Recenzii

27. ANDREI-FANEA, ANCA, *Studii şi cercetări de onomastică (SCO)*, nr. 1, Anul I, 1995, Craiova, 252 p., Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 272–274. Vezi şi nr. 24 şi BRL, **38**, 1995, nr. 18.
28. HANGIU, I., *Analele Bucovinei*, Academia Română. Centrul de Studiii „Bucovina", Editura Academiei Române, An. I, nr. 1 şi 2, 1994 (235 p. + 296 p.), 541 p., LL, **41**, nr. 1, 1996, 131–132. Vezi BRL, **37**, 1994, sigla **AnBuc.**
29. IRIMESCU, ILEANA, *Balkan-Archiv* – Serie nouă, volumele 17/18, 1992/1993, Editate de Wolfgang Dahmen şi Johannes Kramer, Gerbrünn bei Wüezburg, Wissenschaftliches Verlag A. Lehmann, 552 p., AUT, **32**, 1994, 282–287.
30. NĂSTASE, VERA, *Limba română*. Revistă de ştiinţă şi cultură filologică, Chişinău, 1995, nr. 1, 144 p.; nr. 2, 142 p.; nr. 3, 159 p.; nr. 4, 142 p.; nr. 5, 141 p.; nr. 6, 143 p., LL, **41**, nr. 1, 1996, 123–124.
31. VEIMBERG, S., *Russian Linguistics*. International Journal for the Study of the Russian Language. Vol. 16, No. 1, 1992, Editors: L. Durovič, A. G. F. Van Holk and W. Lehfeldt, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht / Boston, London, 184 p., RS, **33**, 1995, 263–264 p.

VEZI şi nr. 1067, 1331, 1337.

3. VOLUME OMAGIALE, CULEGERI

32. ANGHELESCU, MIRCEA, *„Limbă şi literatură" la patruzeci de ani*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 5–7.
33. MINCU, MIHAI, *Argument*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 5–6.
34. *** *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin.* Coordonator: Neagu Djuvara, Bucureşti, EFCR, 1996, 199 p. (Colecţia **Argumente**) [trad. reviz. şi mult completată a textului din *Caietul* nr. 8 al Centrului de Studii asupra Civilizaţiei Europei Centrale şi de Sud-Est (Publications Langues'O, Paris, 1989; cu o pref. la ed. rom. de Neagu Djuvara (p. 7–9) şi alta la ed. fr. de Georges Castellan (p. 11–12), cu bibl. (p. 185–199)].
35. *** *Limbaj şi comunicare*, Iaşi, IE, 1995, 392 p. (Colecţia **Colloquia**).
36. *** *Limbă şi literatură*, **41**, nr. 1, 2, 3–4, 1996. Colegiul de redacţie: Mioara Avram, Mircea Borcilă, Gh. Bulgăr, Nicolae Constantinescu, Paul Cornea, Ion Coteanu, Alexandru Crişan, Olga Duţu, Narcisa Forăscu, Mircea Frânculescu (redactor-şef), George Gană, Mircea Handoca, Liliana Ionescu Ruxăndoiu, Gh. Lăzărescu, Mihai Moraru, Ştefan Munteanu, A. Gh. Olteanu, D. Păcurariu, Mircea Popa, Alexandru Ruja, Nicolae Saramandu, Florentina Sânmihăian (redactor), Roxana Sorescu, Petru Ursache (SŞF).
37. *** *Lingvişti şi filologi evrei din România.* Prezentare şi antologie de Lucia Wald, Bucureşti, EHasefer, 1996, 448 p. [Hariton Tiktin, p. 11– 33; Mozes Gaster, 34–55; Lazăr Şăineanu, 56–78; I. A. Candrea, 79–118; Jacques Byck, 119–136; Alexandru Graur, 137–175; Nina Façon, 176–191; Edith Iarovici, 192–213; Henri Wald, 214–238; Frieda Edelstein, 239–268; Lucia Wald, 269–291; I. Fischer, 292–331; Solomon Marcus, 332–346; Finuţa Hasan, 347–359; Yves Goldenberg, 360–384; Toni Radian, 385–410; S. Vaimberg, 411–417; Paul Schveiger 418–444; cu introd., înch. şi bibl.].
38. *** *Omagiu academicianului Ion Coteanu la a 75-a aniversare*, [Bucureşti], EAR, 1995, (**Limba română, 44**, nr. 9–12, 1995). Vezi nr. 21.
39. *** *Omagiu Eugenio Coşeriu*. Număr dedicat lui Eugeniu Coşeriu, [Craiova], EUniversitaria, 1996 (**Analele Universităţii din Craiova. Annales de l'Université de**

Craiova. Annals of the University of Craiova. Seria *Ştiinţe filologice. Lingvistică*, **18**, nr. 1–2, 1996).

40. ∗*∗ *Omagiu lui Victor Iancu la împlinirea a 60 de ani*, Baia Mare, 1996 (**Buletin ştiinţific**. Seria A. Fascicula *Filologie*, **10** [= **11**], 1996.

41. ∗*∗ *Romanoslavica*. [Vol.] **33**. Comitetul de redacţie: Gheorghe Mihăilă (redactor responsabil), Mihai Mitu (redactor responsabil adjunct), Ion C. Chiţimia, Gheorghe Bolocan, Ecaterina Fodor, Dan Horia Mazilu, Virgil Şoptereanu, Onufrie Vinţeler, Jiva Milin (membri), Mariana Mangiulea (secretar), Bucureşti, EUB, 1995, 302 p. (UB. FLLS. CLS. CFR. ASR) [cu comunicări la sesiunea omagială „100 de ani de la naşterea lui Alexandru Rosetti şi Grigore Nandriş ", org. la 6 oct. 1995 de CLS şi ASR, p. 5–107; sesiunea omagială „100 de ani de la naşterea lui V. V. Vinogradov", org. la 31 ian. 1995]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **110**; **37**, 1994, nr. **1568**; **36**, 1993, nr. **113**; **35**, 1992, nr. **1129**; **34**, 1991, nr. **1105**; **32**, 1989, nr. **1436**; **31**, 1988, nr. **1821**; **29**, 1986, nr. **1545**; **28**, 1985, nr. **1434**; **26**, 1983, nr. **154**; **25**, 1982, nr. **212**; **23**, 1980, nr. 2059; **15**, 1972, nr. 1214; **14**, 1971, nr. 1061; **12**, 1969–1970, sigla **RS**; [**11**], 1968-1969, nr. 976; [**9**], 1966–1967, sigla **RS**; [**7**], 1964–1965; [**5**], 1962–1963; [**4**], 1961–1962; [**1**], 1959, sigla **RS**.

42. ∗*∗ *Semiologia culturii*. Editori: Maria Carpov, Doina Cmeciu. Comitetul de redacţie: Vasile Arvinte, Irina Mavrodin, Petru Ioan, Andrée Tabouret-Keller, Bacău, [f. e.], 1996, 135 p. (UBc) [cu lucrările prezentate la Simpozionul internaţional „Semiologie şi cultură", Bacău, org. de UBc, Oct. – 1 n. 1996].

43. ∗*∗ *Structuri deschise*. Studii şi articole. Redactor responsabil: Gheorghe Crăciun. Colectivul de redacţie: Mihaela Gheorghe, Liliana Alic, Gheorghe Crăciun. Vol. I, Braşov, [f. e.], 1996, 174 p. (UTBr. FŞ. SF).

44. ∗*∗ *Studia in honorem Eugenio Coşeriu*, Constanţa, [f. e.], 1996 (**Analele ştiinţifice ale Universităţii „Ovidius"**, **5**, 1994). Vezi nr. 13.

45. ∗*∗ *Studia in honorem Valeria Guţu Romalo*, Constanţa, [f. e.], 1996 (**Analele ştiinţifice ale Universităţii „Ovidius"**, **4**, 1993). Vezi nr. 13.

VEZI şi nr. 13, 15, 19, 21, **42**, 86, **97**, **98**, **609**.

Recenzii

46. TOMA, STELA, *Studi rumeni e romanzi. Omaggio a Florica Dimitrescu e Alexandru Niculescu*: I – *Linguistica, Etnografia, Storia rumena,* II – *Linguistica generale e romanza*, III – *Letteratura e filologia*, a cura di Coman Lupu e Lorenzo Renzi, Padova, UNIPRESS, 1086 p., LL, **41**, nr. 2, 1996, 112–115.

47. VLĂDUŢ, D., *La o aniversară*, Orizont, **7**, nr. 3, 1996, 12 [despre vol. *G. I. Tohăneanu 70*, 1995]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **30**.

48. VULPE, MAGDALENA, *Studi rumeni e romanzi. Omaggio a Florica Dimitrescu e Alexandru Niculescu*, a cura di Coman Lupu e Lorenzo Renzi. *Linguistica, Etnografia, Storia rumena*, 3 vol., Unipress, Padova, 1995, VIII + III + 1086 p., FD, **15**, 1996, 279–290. VEZI şi nr. 1178.

4. REZUMATE DE TEZE DE DOCTORAT

49. AZMI ADEL, YOUSEF MOHAMMED, *Ameliorarea procesului de predare–învăţare prin tehnici feedback. Aplicaţii la limba engleză ca limbă străină*. Rtd. Cond. şt.: prof. univ. dr. Ioan Neacşu, Bucureşti, EUB, 1995, 27 p. multigr. (UB. FSPP).

50. BERGHIA, ION, *Dezvoltarea vorbirii elevilor de gimnaziu din Basarabia*. Rtd. Cond. şt.: dr. Mioara Avram, Bucureşti, 1994, 16 p. multigr. (UB. FL).
51. CORNEA, ANDREI, *Scriere şi oralitate în cultura antică – cazul Platon*. Rtd. Cond. şt. prof. dr. Iancu Fischer, Bucureşti, EUB, 1994, 26 p. multigr. (UP. FLLS).
52. COSTA-PÂNTECE, IOANA, *Neflexibile indo-europene*. Rtd. Cond. şt. prof. univ. dr. Dan Sluşanschi, Bucureşti, EUB, 1996, 25 p. multigr. (UB. FLLS).
53. FEODOT, NICOLAE, *Terminologia militară contemporană rusă (Trupele de uscat). Analiză structural-semantică*. Rtd. Cond. şt. prof. dr. Ecaterina Fodor, Bucureşti, EUB, 1994, 30 p. multigr. (UB. FLLS).
54. GANDI, LUIGI, *L'enseignement des français en Flandre: Besoins, perspective, et exigences*. Rtd. Cond. şt. Paul Miclău, Bucureşti, EUB, 1993, 48 p. (UB. FLLS).
55. GHERASIM, ALEXANDRA, *Raporturile text–metaforă în limbajul literar-artistic*. – Rtd –. Cond. şt.: Acad. Ion Coteanu, Bucureşti, EUB, 1996, [II] + 22 p. multigr.
56. HARTMANN, GUNTER G., *Programarea neurolingvistică (PNL) un instrument integrativ de intervenţie în dezvoltarea organizaţiei*. Rtd. Cond. şt. prof. dr. Andrei Roth, Cluj-Napoca, EUCN, 1995, 9 p. multigr. (UCN).
57. PUŞCAŞU, ANA, *Interferenţe lexicale româno-ruse în vorbirea românilor din Republica Moldova*. Rtd. Cond. şt. prof. dr. G. Mihăilă, Bucureşti, EUB, 1994, 26 p. multigr. (UB. FLLS. CLS).
58. SCIPIONE, ILEANA-CORNELIA, *De la Jorge Luis Borges la Mircea Eliade: aspecte ale livrescului*. – Rtd – . Cond. şt.: conf. univ. dr. Paul-Alexandru Georgescu, [Bucureşti], EUB, 1996, [II] + 16 p. multigr. (UB. FLLS).
59. TĂTAR, LIVIA, *Caracteristicile pronunţării limbii române standard faţă de specificul altor limbi (germana, engleza) – teorie şi practică*. Rtd. Cond. şt. prof. dr. Mircea Borcilă, Cluj-Napoca, EUCN, 1995, 17 p. multigr. (UCN. FL).
60. TRANDAFIRESCU, NATALIA, *Fitonimele atribuite dacilor în lucrările lui Dioscorides şi Pseudo-Apuleius*. Rtd. Cond. şt. prof. univ. dr. Iancu Fischer, Bucureşti, EUB, 1995, 25 p. multigr. (UB. FLLS).
61. VRĂSMAŞ, ECATERINA, *O perspectivă comprehensivă şi integrativă a învăţării scrisului*. Rtd. Cond. şt. prof. dr. Emil Păun, Bucureşti, EUB, 1995, 25 p. multigr. (UB. FSPP).
62. WOLF, SIEGFRIED, *Locul gramaticilor slavo-române în istoria gîndirii gramaticale româneşti*. Rtd. Cond. şt. prof. univ. dr. Ecaterina Fodor, Bucureşti, EUB, 1994, 24 p. multigr. (UB. FLS).

VEZI şi nr. 1220, 1383.

5. INDICI, SUMARE

63. *** *Indice*, FD, **15**, 1996, 289–296 [mat., aut., cuv.].
64. *** *Indicele revistei pe anul 1994*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 331–343 [de Mihaela Bîrlădeanu; mat., aut., cuv.].
65. *** *Indicele revistei „Limba română" pe anul 1995*, LR, **44**, nr. 9–12, 1995, 601–612 [mat. de Vera Năstase; aut. şi cuv. de Nicoleta Mihai].
66. *** *Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1995*, LR, **44**, nr. 9–12, 1995, 597–600.

II. *GENERALITĂŢI*

1. MANIFESTĂRI ŞTIINŢIFICE

67. ANGHEL, IULIAN, *Cultura română în universităţile lumii* [I], 22, **7**, nr. 26, 1996, 14; [II], nr. 27, 14 [simp. cu această temă org. la Sibiu, 19–23 iun. 1996 de FCR]. Vezi şi nr. 75.
68. ANGHEL, IULIAN, *Lingviştii – partizani ai ortografiei noi*, 22, **7**, nr. 46, 1996, 14 [Conferinţa Naţională de Filologie „Limba română azi", Iaşi şi Chişinău, 25–28 oct. 1996, org. de SŞF Fil. Iaşi, Societatea „Limba noastră cea română" din Republica Moldova, UI, Universitatea de Stat din Chişinău, AR Fil. Iaşi, Academia de Ştiinţe a Republicii Moldova].
69. BABEŞ, MIRCEA, *În loc de cronică. Al VII-lea Congres Internaţional de Tracologie, Constanţa – Mangalia / Olimp, 20–26 mai 1996*, SCIVA, **47**, nr. 2, 1996, 227–229.
70. BRÂNCEANU, LIDIA, *A XV-a sesiune naţională „Vechi tipărituri şi manuscrise – Sub semnul primei cărţi tipărite în limba română (Sibiu, 1544)"*, ArhRom, **1**, nr. 1, 1955, 229–231.
71. CĂTĂNESCU, GEORGETA-ANA, GĂDEANU, SORIN, LAZĂR, KRISTINE, RĂDULESCU, ANCA, STĂNESCU, SPERANŢA, *40 Jahre Germanistik in Temeswar. Wissenschaftliche Tagung des Germanistik – Lehrstuhls in Temeswar, 25.–26. Oktober 1996*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 226–227.
72. DUMITRIU-SNAGOV, ION, ***Monumenta Romaniae Vaticana***, Forum, **38**, nr. 7, 1996, 7–31 şi RR, nr. 7–8–9, 1996, 11–46 [exp. din 18 ian.–2 iun. 1996 în Salonul Sixtin al Palatului Vatican, pentru a 113-a aniversare a Arhiepiscopiei Catolice din Bucureşti].
73. ECO, UMBERTO, *Pe urmele limbii perfecte în cultura europeană*. Discursul de inaugurare la Chaire Européenne 1992–93, Collège de France (2 octombrie 1992). Traducere de Daniela Bucşă, Constanţa, EPontica, 1996, 48 p. (**Biblioteca italiană**).
74. EVSEEV, IVAN, *Učastie na Meždunarodnom Seminare*, PFilR, **3**, 1994, 113–116 [Seminar Internaţional pentru Profesorii de Limba Rusă, Moscova, 15 iul.–28 aug. 1993].
75. FIRAN, FLOREA, *Limba şi cultura română în universităţile lumii*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 275–283 [prima reuniune internaţională cu tema „Cultura română în universităţile lumii", Bucureşti, Sibiu, org. de FCR; int. cu Virgil Nemoianu, Sorin Alexandrescu, Bianca Balotă, Sanda Golopenţia (int. din ALAS de Viorica Rusu), Alexandru Ciorănescu, Mihai Zamfir, Bruno Mazzoni, Christina Zarifopol, Dan Shafran, Mario Cugno, Mircea Anghelescu, Augustin Buzura; Engl. Ab.] Vezi şi nr. 67.
76. FISCHER, IANCU, *Cuvânt de deschidere*, RS, **33**, 1995, 7–13 [la Sesiunea omagială „100 de ani de la naşterea lui Alexandru Rosetti şi Grigore Nandriş" (6 oct. 1995), org. de CSI, AS].
77. GĂDEANU, SORIN, *Politica lingvistică în spaţiul Europei centrale şi de sud-est, Viena, 24–26 noiembrie 1993*, AUT, **31**, 1993, 227–229.
78. IANCU, ŞTEFAN, TUFIŞ, DAN, *Seminarul Naţional „Limbaj şi tehnologie"*, Academica, **6**, nr. 9, 1996, 25. v.l.d.o. nr. **98**.
79. IVAN, CRISTINA, *Noi „cavaleri" ai francofoniei*, Cotidianul, **6**, nr. 271, 18 n. 1996, 6 [a 3-a Reuniune a Consiliului Europei pentru elaborarea programelor de franceză ca limbă străină studiată în învăţământul secundar din ţările Europei Centrale şi Orientale, Bucureşti, 1996].
80. LĂZĂRESCU, IOAN, *Neue Lehr- und Lernstrategien im Deutschunterricht. 5. Tagung rumänischer Deutschlehrer, Mamaia, 27.–29. September 1996*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 225–226.

81. MERTICARU, ANDREI, *Ecouri de la Congresul de astronautică 1996. Terminologia spațială*, ȘtTehn, nr. 11, 1996, 8 [*Dicționarul spațial multilingv*. Coordonatori: J. M. Contant, I. Almar, autor din partea română Florin Zăgănescu; livrabil pe dischetă].
82. MIHĂILĂ, G., *Simpozionul Internațional „Acad. Emil Petrovici – Viața și opera"*, RS, **33**, 1995, 275–277 [Begejci – Torac, Banatul sârbesc, 21–22 oct. 1995].
83. MILIN, JIVA, *Cel de-al XI-lea Congres Internațional al Slaviștilor (Bratislava, 30 august–8 septembrie 1993)*, PFilR, **3**, 1994, 117–119.
84. MITU, MIHAI, *Conferința Internațională „Informatizarea bazei bibliografice în domeniul slavisticii și introducerea ei în sistemul mondial al informației științifice" (Varșovia, 6–7 decembrie 1994)*, RS, **33**, 1995, 279–283.
85. MONDRILĂ, MARIA, *Concursul de limba și literatura română „Mihai Eminescu", ediția a XXXIX-a (Oradea, 25–29 martie 1996). Câteva considerații asupra subiectelor și baremelor*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 47–52.
86. PĂCURARIU, DIM., *După cinci ani*, Hyperion, **5**, 1996, 3–5; version en français, *Après cinq ans*, 5–6 [de la apariția culegerii *Hyperion*].
87. PLOAE-HANGANU, MARIANA, *Al IV-lea Congres Internațional al Asociației Internaționale de Studii Galiciene (Oxford, 26–28 septembrie 1994)*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 323–325.
88. SOCOL, CRISTIANA, *Al VIII-lea Colocviu PatRom (București, 29 septembrie – 1 octombrie 1994)*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 326–327.
89. SOLUNCA, MOISE, ***Monumenta Romaniae Vaticana*** *– Două milenii de creștinism în spațiul carpato-danubiano-pontic*, FC, nr. 7, în Azi, nr. 1354, 3 dec. 1996 [exp. cu fotocopii de ms. la Muzeul Național Cotroceni, de la nr. 72].
90. STĂNESCU, SPERANȚA, *Wissenschhaftliche Tagung des Germanistiklehrstuhls in Hermannstadt, 26.–27. April, 1996*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 223.
91. TUFIȘ, DAN, *Prefața*, LT, 1996, 1–2.
92. VASILIU, GABRIEL, *Zilele academice clujene*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 120–124.
93. VINTILĂ-RĂDULESCU, IOANA, *Sărbătorirea a 45 de ani de activitate a Institutului de Lingvistică din București al Academiei Române*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 327–329 [29 sept. 1994].
94. VINȚELER, ONUFRIE, *Probleme de folclor la Congresul Slaviștilor*, AAF, **15–17**, 1994–1996, 777 [la al XI-lea Congres Internațional al Slaviștilor, Bratislava, 30 aug. – 8 sept. 1996].
95. VLAD, CONSTANTIN, *Evoluții contemporane ale limbii române dezbătute la Sinaia*, ON, nr. 119, 1996, 2 [Colocviile Culturale de la Sinaia, org. de FCR, 1996; despre prezentarea acad. I. Coteanu cu aceeași temă].
96. *** *Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului. Lingvistică. Semiotică. Poetică. Stilistică.* Vol. I, Suceava, [f. e.], 1992, 217 p. (US. FLȘ).
97. *** *Comunicările Hyperion.* [Vol.] **5**. Volum coordonat de Dim. Păcurariu [cu com. celei de-a 6-a ses. a FFZ a UH, 24–25 mai 1995, CUB]; [Vol.] **6**. Volum coordonat de Dim. Păcurariu [cu com. celei de-a 6-a ses. a FFZ a UH, 1996], București, EHyperion XXI, **5**: 1996, 244 p.; **6**: 1996, 246 p. (SAH. UH. FF). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **97**; **37**, 1994, nr. **142 bis**; **35**, 1992, nr. **99**. Rec.: Gabriela Dantiș, LL, **41**, nr. 2, 1996, 115–119 [despre vol. 1–5].
98. *** *Limbaj și tehnologie.* Dan Tufiș – editor, București, EAR, 1996, [VIII] + 2170 p. (AR. AC) [cu com. de la Seminarul Național „Limbaj și Tehnologie", 29–30 ian. 1996, org. de AR, Centrul de Cercetări Avansate în Învățarea Automată, Prelucrarea Limbajului Natural și Modelarea Conceptuală din SȘTI, DIE al Guvernului României, ICI, CE]. Vezi și nr. 78.

99. ∗**∗ *Lingvistica funcţională la Iaşi*, Cronica, **31**, nr. 10–11, 1996, 15 [cu Christos Clairis, vicepreşedinte al Societăţii Internaţionale de Lingvistică Funcţională, participant la cel de-al XXI-lea Colocviu de Lingvistică Funcţională org. în colaborare cu FL a UI, 27–29 iun. 1996; conv. cons. de Maria Pavel].
100. ∗**∗ *XII Meždunarodnyj sъezd slavistov, Krakov, 1998, Tematika*, RS, **33**, 1995, 293–295 [trad. rom. p. 296–298].
VEZI şi nr. 568, 1442.

Recenzii

101. DINCĂ, CORNELIA, *Nom propre et nomination (Actes du Colloque du Brest des 21–23 avril 1994)*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 317–318 [Presse de l'Université de Toulouse–La Miral].
102. SZÁSZ, LŐRINC, *Otödik Magyar Alkalmazott – Nyelvészeti Konferencia*, Veszprén, 1995, VII + 238 l., NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 214–217.

2. DĂRI DE SEAMĂ, CRONICI

103. MITU, MIHAI, *Din activitatea membrilor Asociaţiei Slaviştilor din România (1994–1995)*, RS, **33**, 1995, 285–291.
104. NISTOR, VALERIA, *Cronica activităţii catedrei în anul 1993*, PFilR, **3**, 1994, 121–129 [CLSl. FLF. UVT].
105. ŢENCHEA, MARIA, *Lingvistică şi semiologie la Universitatea din Anvers*, AUT, 1994, 259–272.
106. VĂTĂŞESCU, CĂTĂLINA, ŞTEFĂNESCU-SCARLAT, LAURENŢIU, *Activités de l'Institut des Etudes Sud-Est Européennes (Juillet 1995 – Juin 1996)*, RESEE, **34**, nr. 3–4, 1996, 289–296.
107. ∗**∗ *Cronica activităţilor ştiinţifice*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 294 –298 [dec. 1995 – aug. 1996].
108. ∗**∗ *Din activitatea Institutului de Fonetică şi Dialectologie „Al. Rosetti" (mai 1995 – iulie 1996)*, FD, **15**, 1996, 287–288.
109. ∗**∗ *Mitteilungen der „Gesellschaft der Germanisten Rumäniens"*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 248–250.
VEZI şi nr. 92.

III. *LINGVISTICĂ GENERALĂ*

1. LINGVISTICĂ TEORETICĂ

110. ALIC, LILIANA, *Gramatica de text a faptului divers*, StD, **1**, 1996, 146–159.
111. ALIC, LILIANA, *Organizatorii spaţio-temporali ai textului literar*, StD, **1**, 1996, 102–145.
112. ARDELEANU, SANDA-MARIA, *Discursul analitic – o semianaliză a discursului literar*, ŞL, **1**, 1992, 4–7 [rés. fr.].

113. ARDELEANU, SANDA-MARIA, *L'évaluation comme règle du discours – un point de vue sémiotique*, LC, 1996, 8–12 [Engl. Ab.].
114. ARDELEANU, SANDA-MARIA, *Narativitate şi discursivitate*, AUS, **3**, 1994, 5–6 [rés. fr.].
115. AZZOUZ, VIORICA, *Le plurilinguisme dans le champ des études linguistiques*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 21–23.
116. BĂCANU COBIANU, MARIA, *Limbajul – gloria care încoronează omul*, ON, nr. 130, 1996, 4.
117. BENVENISTE, EMILE, *Despre subiectivitate în limbaj*, IIL, **1**, 1993, 67–75 [trad. de Florin Ochiană din *Problèmes de linguistique générale*, I, Paris, Gallimard, 1966, p. 258–266].
118. BERCEA, LIVIUS PETRU, *Retorica – definiţie, geneză*, AML, nr. 3, mart. 1996, 2, în Redeşteptarea, **5**, nr. 253, 1996.
119. BERDAN, LUCIA, *„Limba păsărilor" – un cifru iniţiatic divin*, Asachi, **6**, nr. 94, 1996, 11.
120. BEREJAN, SILVIU, *Încă o dată asupra opoziţiilor intrasistemice dintre semnele lexicale echivalente semantic*, LC, 1996, 22–29 [rés. fr.].
121. BEREJAN, SILVIU, *Relaţiile (de formă şi de conţinut) dintre semnele limbii la nivel lexical*, ŞL, **1**, 1992, 8–11 [rés. fr.].
122. BERTHA, ZOLTÁN, *Nyelv, nemzet, irodalom*, Korunk, nr. 11, 1996, 45–47.
123. BÎTEA, IOAN N., TIHU, ADINA, *O ipoteză despre filogeneza substantivului*, AUT, **32**, 1994, 27–29 [a lui Ion Coja din *Preliminarii la gramatica raţională a limbii române*. Vol. I: *Gramatica articolului*, Bucureşti, EŞE, 1983, p. 181; Engl. Ab.]. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **954**.
124. BLAGA, CARMEN, *Manifestul literar. Aspecte de pragmatică, teorie şi istorie literară*, AUT, **32**, 1995, 197–202 [Engl. Ab.].
125. BOBOC, ALEXANDRU, *Semiotik und Ontologie – Interpretation und „Mögliche Welten"*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 174–176 [rez. rom.].
126. BRANDT, PER AAGE, *De la linguistique structurelle à la linguistique cognitive. Avec Hjelmslev*, ŞL, **1**, 1992, 12–26 [rés. fr.].
127. BUCĂ, MARIN, *O meste antonimii v sisteme iazyka*, PFilR, **3**, 1994, 19–26.
128. CARPOV, MARIA, *Jeux subjectifs et pratique traduisante*, LC, 1996, 30–33 [Engl. Ab.].
129. CARPOV, MARIA, *Livres, lectures et mutations mentales, ou les pratiques de la lecture et la découverte de l'Autre*, SemC, nr. 1, 1996, 6–10.
130. CARPOV, MARIA, *O pledoarie. – Comunicarea mitică –*, CIE, **7**, nr. 21–22, 1996, 1, 10 [despre semiotica mitului cosmogonic].
131. CARPOV, MARIA, *O reprezentare a comunicării*, CIE, **7**, nr. 5, 1996, 1, 7 [despre practica traducerii].
132. CARPOV, MARIA, *Pasiuni* (II), CIE, **7**, nr. 16, 1996, 1, 10 [despre semiotica pasiunilor]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 138.
133. CARPOV, MARIA, *Pour une sémiologie des représentations sociales*, ŞL, **1**, 1992, 31–35 [rés. fr.].
134. CARPOV, MARIA, *Practici*, CIE, **7**, nr. 13, 1996, 1, 10 [despre conversaţie şi gestualitate].
135. CĂLINESCU, MATEI, *Relectura (XIII). Zece. Dimensiunea ludică. Note pentru o poetică a lecturii. Este posibilă o poetică a lecturii?*, VR, **91**, nr. 7–8, 1996, 77–83 [trad. de Lidia Vianu].
136. CÂNDEA, RODICA M., CÂNDEA, DAN, *Comunicarea managerială. Concepte. Deprinderi. Strategie*, Bucureşti, EExpert, 1996, 364 p.
137. CEHAN, ANCA, *Structura semantică a mişcării*, LC, 1996, 34–39 [rés. fr.].

138. CHOMSKY, NOAM, *Cunoaşterea limbii.* Traducere de Alexandra Cornilescu, Ileana Baciu şi Taina Duţescu Coliban. Postfaţă de Alexandra Cornilescu. Traducerea notelor de Ioan Dimitriu, Bucureşti, EŞ, 1996, p. (Colecţia **Biblioteca de ştiinţe**. Seria *Ştiinţe ale limbii*) [trad. vol. *Knowledge of Language: its Nature, Origins and Use*, vol. VII, *Convergence Series*, USA, 1985].

139. CHRISTIDIS, TANIA, *Icoana – dublă semioză: proces semiotic minimal,* AUS, **2**, nr. 2, 1993, 21–24 [Engl. Ab.].

140. CIOLAC, MARINA, *Despre sociolectul unor categorii de intelectuali: registrul formal oral şi varianta standard a limbii*, FD, **15**, 1996, 43–55 [rés. fr.].

141. CIUGUREANU, ADINA, *De lingua poetica*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 65–71.

142. CLEŢIU, ANA, *Grundbegriffe der kognitiven Linguistik. Die Bedeutungs Beschreibung*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 157–161 [rez. rom.].

143. COATU, NICOLETA, *Semantismul numărului şi al culorii în descântatul tradiţional terapeutic*, REF, **41**, nr. 5–6, 1996, 395–413.

144. COATU, NICOLETA, *Tabu şi metaforă – între magic, ludic şi estetic*, AAF, **15–17**, 1994–1996, 180–197 [rés. fr.].

145. CONSTANTINOVICI, SIMONA, *De la simbolul cromatic al poeziei romantice la simbolul cromatic modern*, AUT, **31**, 1993, 124–132 [rés. fr.].

146. COŞERIU, EUGEN, *Competenţa lingvistică: ce este ea în realitate ?*, LC, 1996, 40–57 [trad. din engl. de Georgeta Raţă; rés. fr.].

147. COŞERIU, EUGEN, *Lenguaje y política* (fragment), ŞL, **1**, 1992, 59–68.

148. COŞERIU, EUGEN, *Principes de syntaxe fonctionnelle* (fragment), ŞL, **1**, 1992, 39–58.

149. COŞERIU, EUGENIO, *Sincronie, diacronie şi tipologie*, IIL, **1**, 1993, 1–17 [trad. de Cristina Surdu din *Sprache. Strukturen und Funktionen*. XII. Aufsätze zur allgemeinen un romanischen Sprachwissenschaft und Zusamenarbeit mit Hansbert Bertsch und Gisela Köhler, herausgegeben von Uwe Petersen, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1979, p. 91–108].

150. COŞERIU, EUGENIU, *Limbaj şi poezie* (fragmente dintr-un interviu de ..., realizat de Nicolae Saramandu), CCrit, nr. 9–10, 1996, 27–33 [fragm. din vol. de la nr. **1824**; s.t.c.: Eugeniu Coşeriu – 75].

151. CRISTEA, TEODOR, *Supposition – mondes possibles – contrastivité*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 116–126.

152. CROITORU, ELENA, *Cohesion and Coherence in Interpretation and Translation*, AUO, **6**, 1996, 37–50 [cu 3 sch.].

153. CROITORU, ELENA, *Difficulties in Translating Compound Nominal Phrases (CNP)*, AUS, **3**, 1994, 10–14 [rés. fr.].

154. CROITORU, ELENA, *Interpretation and Translation*, Galaţi, PF, 1996, 256 p. (**Universitaria**).

155. CUCOŞ, CONSTANTIN, *Aspecte retorice şi semiotice ale nonverbalului din educaţie*, ŞL, **1**, 1992, 69–73 [rés. fr.].

156. DERRIDA, JACQUES, *Scrisoare către un japonez*, Contrapunct, **7**, nr. 4, 1996, 3, 4 [către prof. Izutsai; trad. de Bogdan Ghiu].

157. DIACONESCU, PAULA, *Limba ca text şi context*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 127–135.

158. DIMA, SOFIA, *Pentru o gramatică a unui contract implicit, procesul de „scriitură – lectură"*, ŞL, **1**, 1992, 152–155 [rés. fr.].

159. DIMA, TEODOR, *Sensuri intra- şi extra- prepoziţionale ale noţiunilor*, RF, **43**, nr. 3–4, 1996, 295–301.

160. DIMITRIU, DANIEL, *Dubla negaţie*, Ateneu, **33**, nr. 1, 1996, 4.

161. DOBRE, DAN, *Ziarul – sens şi semnificaţie*, Hyperion, **5**, 1996, 235 –239 [rés. fr.].
162. DOLCU, EMILIA, *Conceptul – cristal aperiodic*, ŞL, **1**, 1992, 74–76 [rés. fr.].
163. DOSPINESCU, VASILE, *Despre adecvarea semantică*, LC, 1996, 65–70 [rés. fr.].
164. DOSPINESCU, VASILE, *Du sens: un approche communicative*, ŞL, **1**, 1992, 77–82 [rés. fr.].
165. DOSPINESCU, VASILE, *Între posibilitate şi imposibilitate, traducerea ca semiosis*, AUS, **3**, 1994, 22–31 [rés. fr.].
166. DOSPINESCU, VASILE, *Semne şi cunoaştere. Discursul didactic*, SemC, nr. 1, 1996, 92–100.
167. DOSPINESCU, VASILE, *Traducerea ca semiotizare inter- şi intralingvistică*, AUS, **3**, 1994, 15–21 [rés. fr.].
168. DRAGOMIR, CAMELIA, *Mod, lumi posibile, univers de credinţă:* ***a crede***, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 136–145.
169. ECO, UMBERTO, *Limitele interpretării*. Traducere de Ştefan Mincu şi Daniela Bucşă, Constanţa, EPontica, 1996, 416 p. [+ 6 p. r.c.e.] (**Biblioteca italiană**) [*I limiti dell' interpretazione*, Milano, Bompiani, 1990].
170. EŢCU, ION, *Caracteristici onomasiologice ale enunţului*, LC, 1996, 82–91 [rés. fr.].
171. FÂRTE, GHEORGHE-ILIE, *Conotaţie şi interlocuţiune*, LC, 1996, 86–91 [rés. fr.].
172. FLORIAN, MIRCEA, *Logică şi epistemologie. Logica generală*. Ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Nicolae Gogoneaţă şi Ioan C. Ivanciu, Oradea, EAntet, 1996, 312 p. [v. cap. III. *Gândire şi limbaj. Gramatismul*, IV. *Gândire, adevăr şi eroare*, p. 115–312].
173. FOUCAULT, MICHEL, *Cuvintele şi lucrurile. O arheologie a ştiinţelor umane*. Traducere de Bogdan Ghiu şi Mircea Vasilescu. Studiu introductiv de Mircea Martin. Dosar de Bogdan Ghiu, Bucureşti, EUnivers, 1996, 472 p. (**Filosofia culturii**) [trad. vol. *Les mots et les choses*, Paris, Editions Gallimard, 1966]. Rec.: Nicolae Boghian, VA, nr. 8, 1996, 31.
174. FRENŢIU, LAURENŢIU, *Implicaţii sociale ale variaţiilor de registru şi stil în limba vorbită*, AUT, **31**, 1993, 42–49 [Engl. Ab.].
175. FRENŢIU, LUMINIŢA, *Verbal Strategies in Consonant Communication*, AUT, **32**, 1994, 59–65 [rez. rom.].
176. GADDIS-ROSE, MARILYN, *Divergenţe şi convergenţe în teoriile umaniste ale traducerii*, DaciaLit, **7**, nr. 3, 1996, 56–59 [art. apărut în „Translation Perspectives", nr. 9, 1996; prez. şi trad. de Rodica Dimitriu].
177. GĂDEANU, SORIN, *Saussure versus Durkheim und darüber hinaus: Sprachsetzung im sozial-kommunikativen Kontext*, AUT, **32**, 1994, 19–26 [rez. rom.].
178. GHICA, MARIUS, *Contester le langage*, Sec 20, nr. 7–12, 1995, 137–145 [concepţiile despre limbaj ale lui Paul Valéry, desprinse din cele 29 de vol. *Cahiers valériens* publicate în facsimil de CNERS, Paris, 1957–1961].
179. GHIŢĂ, ANDREEA, *Aspecte pragmatice ale tăcerii*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 208–221 [Engl. Ab.].
180. GUIRAUD, PIERRE, *Retorica*, IIL, **1** 1993, 76–80 [trad. de Cristina Gyurcsik din *La stylistique*, Paris, P. U. F., coll. „Que sais-je ?", 1970, p. 11–23].
181. GUŢU ROMALO, VALERIA, *Limba de lemn – concept de percepţie istorică*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 157–169.
182. HABERMAS, JÜRGEN, *Orizontul modernităţii se deplasează*, Familia, **32**, nr. 2–3, 1996, 75–79 [filozofia limbii; prez. şi trad. de Orlando Baloş].
183. HAJA, GABRIELA, *Dialogul dramatic: câteva trăsături*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 17–19 [Engl. Ab.].
184. HASAN, FINUŢA, *Note în legătură cu sensul cuvântului*, LFER, 1996, 349–359 [din „Probleme de lingvistică generală", vol. IV, Bucureşti, EAR, 1962; notă introd. p. 347–348]. Vezi [BRL], [**5**], 1962–1963, nr. 4.

185. HEDEŞAN, OTILIA, *Retorica oralităţii (I)*, AUT, **32**, 1994, 219–229.
186. HOUDEBINE-GRAVAUD, ANNE-MARIE, *L'imaginaire linguistique. Définition et méthode d'analyse. Application aux domaines français et africain*, LC, 1996, 92–99 [rés. fr.].
187. HRUBARU, ETA, *De l'ambiguïté énonciative*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 189–198.
188. IENCEANU, GINA, *Propoziţia simplă din perspectiva gramaticii generative*, ŞL, **1**, 1992, 83–90 [rés. fr.].
189. IOAN, PETRU, *Logică şi filosofie. Restanţe. Radiografii. Retrospective*, Iaşi, IE, 1996, 300 p. (Colecţia **Sinteze**, 10) [v. cap. *Omisiunea unei metafilosofii a secundarităţii lingvistice*, p. 281–293].
190. IOAN, PETRU, *Orizonturi logice. Deschideri şi resemnificări în universul actual al formalismelor*, Bucureşti, EDP, 1995, 248 p. [v. cap. 2. *Logică şi limbaj; comunicaţii logico-lingvistice pe făgaşul teoriei categoriilor*, p. 80–170].
191. IONESCO, EUGÈNE, *A nyelv hegédiája*, Korunk, nr. 7, 1996, 85–88 [din vol. lui Odette Aslan, *L'art du Théâtre*, Paris, Seghers, 1993; trad. în magh. de Vajda Zsozsoanna-Júlia].
192. IONESCU, ADRIAN, *Alrededor dela descripción de las traducciones. Una hipótesis*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 199–203.
193. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Funcţii strategice ale schimburilor preliminare*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 224–231 [Engl. Ab.].
194. KACEM, ABDELAZIZ, *Ştiinţa şi conştiinţa cuvintelor. Cuvânt cu cuvânt*, Tribuna, **8**, nr. 3, 1996, 13 [despre practica trad.; trad. de Radu Mărăşescu].
195. LADRIÈRE, JEAN, *Logică şi argumentare*, CIE, nr. 39, 1996, 2 [fragm. din *De la metafizică la retorică*, vol. de eseuri consacrate argumentării, ed. în memoria lui Ch. Perelman de Michel Mayer, Bruxelles, Editura Universităţii din Bruxelles, p. 42–43; trad. de G. G. Constandache].
196. LAZĂR, IULIANA-MADELINE, *Semnificaţiile pragmatice ale refuzului*, AUBLLR, **43**, 1994, 64–66.
197. LUCUŢA, YVONNE, *Aus der werkstattlichen Arbeit am „Wörterbuch linguistische Termini"*, Timişoara, EUT, 1991, 20 p. (UT. FLSI. **Seminarul de lingvistică**, 54).
198. LUNGU, IRINA, *Contradicţia semioticii*, CIE, **7**, nr. 21–22, 1996, 6.
199. MANOLIU, SILVIA, *The Semantic Value and Status of Phonetic Symbolism*, LC, 1996, 117–121 [rés. fr.].
200. MARCUS, SOLOMON, *Creative Metaphors in the Scientific Language*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 233–251 [mai ales despre limbajul matematicii].
201. MARDARE, GABRIEL, *Le témoignage ? Une est-éthique?*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 5–10.
202. MARDARE, GABRIEL, *Logique défigurative et sémioclastie*, LC, 1996, 122–128 [Engl. Ab.].
203. MARION, JEAN-LUC, *Idolul şi icoana*, VR, **91**, nr. 9–10, 1996, 121–133 [idol, concept, icoană; fragm. din *Dieu sans l'être*, Paris, 1982, trad. de Anca Vasiliu].
204. MAVRODIN, IRINA, *Tristan Tzara, «littéralement et dans tous les sens» (un paradox al traducerii)*, CCrit, nr. 4–5, 1996, 42–43.
205. MEILLET, A., *Notă asupra unei dificultăţi generale a gramaticii comparate*, IIL, **1**, 1993, 34–40 [trad. de Eliana Păuna şi Cristina-Dolores Talabă din *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, Librairie Honoré Champion, Editeur, 1965, p. 36–43].
206. MICLĂU, PAUL, *L'objet comme signe*, ŞL, **1**, 1992, 94–98 [rés. fr.].
207. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Textul poetic. Perspectivă teoretică şi modele generative*, Bucureşti, EE, 1996, 276 p. [Engl. Ab. p. 253–270]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **211**.

208. MITRĂNESCU, LIVIU, *Hermeneutica limbajului discursiv*, SCS, nr. 1, 1996, 119–123.
209. MOCANU, MIOARA, *Relația metaforă–metonimie. Parametri semiologici. Cazul Novalis*, SemC, nr. 1, 1996, 44–50.
210. MORĂRAȘU, DIANA, *Despre simbol, filosofie și ispitele năruirii*, DaciaLit, **7**, nr. 3, 1996, 51–54.
211. MORĂRESCU, JEANA, *Conținutul semiotic sau psihologia textului*, CCrit, nr. 9–10, 1996, 167–168.
212. MUNTEANU, EUGEN, *Natura semiotică a numelui lui Dumnezeu în gîndirea teologică a lui Toma d'Aquino*, ȘL, **1**, 1992, 99–103 [rés. fr.].
213. MUREȘAN IONESCU, MARINA, *Literatura: un discurs imediat*, Iași, EUI, 1996, 156 p.
214. NAGY, RODICA, *Observații asupra transpunerii (conversiunii)*, AUS, **2**, 1993, 25–32 [rés. fr.].
215. NARITA, IONEL, *Le syllogisme catégorique et le progrès de la connaissance*, AUTFȘSU, **6**, 1994, 19–29.
216. NEGOMIREANU, DOINA, *Fondul lexical internațional – reflex al actelor lingvistice*, Omagiu Eugenio Coșeriu, 1996, 124–128 [rés. fr.].
217. NIȚĂ, ALICE, *Analyse des actes d'argumentation réalisés dans le type de texte conversationnel*, Omagiu Eugenio Coșeriu, 1996, 226–232.
218. NIȚĂ, FELICIA, *Le langage proxémique et l'expression de la négation*, AUS, **3**, 1994, 47–50 [rés. fr.].
219. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Dinamica limbii și perspectivele dinamice în studiul limbii*, Omagiu Valeria Guțu Romalo, 1996, 306–313 [rés. fr.].
220. PARPALĂ, EMILIA, *Metafora simbolică*, Omagiu Coteanu, 1995, 521–528 [cu 4 sch.].
221. PARRET, HERMAN, *Sublimul cotidianului*. Traducere de Magda Jeanrenaud. Prefață de Sorin Alexandrescu, București, EMeridian, 1996, 236 p.
222. PATAPIEVICI, H.-R., *Criticilor mei (VI)*, 22, **7**, nr. 37, 1996, 9 [limbajul etnopsihologic]; *(VII)*, nr. 38, 9 [limbajul crud].
223. PÉNTEK, JÁNOS, *Sociolingvisztikai dilemmák*, Korunk, nr. 9, 1996, 36–42.
224. PERELMAN, CHAÏM, *Argumentarea*, CIE, **7**, nr. 32, 1996, 2 [art. din *Encyclopaedia universalis*, France, 1984; trad. de G. G. Constandache; s.t.c.: Pledoarie pentru o logică a argumentării].
225. PERELMAN, CHAÏM, *Logica formală și logica informală*, CIE, **7**, nr. 39, 1996, 2 [fragm. din conf. de la 23 febr. 1981, la sem. condus de Maurice Loi de la Școala Normală Superioară din Paris; trad. de G. G. Constandache; v.t.c. nr. 224].
226. PETRESCU, LIVIU, *Postmodernismul și poetica indeterminării*, Cuvântul, **2**, nr. 8, 1996, 5, 14 [despre fenotext, genotext].
227. PILCH, HERBERT, *La variation interne des structures linguistiques*, LC, 1996, 143–153 [rés. fr.].
228. PILCH, HERBERT, *Linguistique et sémiotique*, ȘL, **1**, 1992, 110–118 [rés. fr.].
229. PLOAE-HANGANU, MARIANA, *Specificul terminologiei ca știință în raport cu celelalte științe ale limbajului*, Omagiu Coteanu, 1995, 529–532.
230. POGORILOVSCHI, ION, *Semantica simetriei de oglindă (cu aplicare la gliptica stâlpilor arhaici)*, RF, **43**, nr. 3–4, 1996, 273–282.
231. POP, LIA MARIA, GERENDY, ANIKO, *Însemne și însemnătăți*, LC, 1996, 154–159 [Engl. Ab.].
232. POP, LIANA, *Prezumția de minciună (Perspectiva discursivă)*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 255–266 [rés. fr.].
233. POPÂRDA, OANA, *A descrie, a reprezenta, a interpreta; aspecte ale dinamicii textuale*, LC, 1996, 160–164 [rés. fr.].

234. POPÂRDA, OANA, *Impactul logicii în analizele lingvistice*, ŞL, **1**, 1992, 119–123 [rés. fr.].
235. POPÂRDA, OANA, *Pour faire des mots avec des choses*, CLTA, **28**, 1991, 43–52.
236. POPESCU, CRISTINA-EDITH, *Discursul absurdului la Eugen Ionescu din perspectiva pragmaticii; piesa „Scaunele"*, Tribuna, **8**, nr. 13, 1996, 6.
237. POTRA, FLORIAN, *Sub semnul lui Eco*, Literatorul, **6**, nr. 25, 1996, 13; *Motivările lui Eco*, nr. 26, 13.
238. RAŢĂ, GEORGETA, *L'acte de langage «exprimer son désaccord»*, LC, 1996, 178–181 [Engl. Ab].
240. RICOEUR, PAUL, *Raţionamentul practic şi teoria argumentării*, CIE, **7**, nr. 32, 1996, 2 [fragm. din Raportul UNESCO «La Philosophie», din 1978; trad. de G. G. Constandache; v.t.c.nr. 224].
241. RIZEA, CORNELIU, *Notă asupra teoriei comunicării cunoştinţelor în dialogul „De Magistro" – de Sfântul Augustin*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 217–222 [rés. fr.].
242. ROVENŢA-FRUMUŞANI, DANIELA, *Modernitatea ca o realitate retorică*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 146–156.
243. SAVA, CARINA, *Discursul biblic din perspectiva teoriei enunţării*, ŞL, **1**, 1992, 196–198 [rés. fr.].
244. SĂLĂVĂSTRU, CONSTANTIN, *Forţa ideii – marginalii la o „retorică metafizică"*, RF, **43**, nr. 1–2, 1996, 109–119.
245. SĂLĂVĂSTRU, CONSTANTIN, *Raţionalitate şi discurs. Perspective logico-semiotice asupra retoricii*, Bucureşti, EDP, 1996, 346 p.
246. SĂLĂVĂSTRU, CONSTANTIN, *Strategii perlocuţionare ale discursivităţii*, LC, 1996, 182–190 [rés. fr.].
247. SÂRBU, RICHARD, *Grammatika jazyka, grammatika reči i čuvstvo jazyka*, PFilR, **3**, 1994, 97–109.
248. SCÂNTEIE, MIHAELA, *Introducere în semiotică*, Piteşti, Pygmalion, 1996, 104 p. (**Studii**).
249. SCHIOPU, URSULA, *Gândirea – formă de explicare a inteligenţei*, RÎP, **18**, nr. 1–2, 1995, 18–22.
250. SIMMONS, MARGARET, OCHOA DE ERIBE, MARIAN, *Comentarios en torno a la problematica de las lenguas minoritarias*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 314–323.
251. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *«Composantes mélodiques» et quelques problèmes clé du langage*, CLTA, **28**, 1991, 75–83.
252. STĂNCIULESCU, TRAIAN D., *Despre geneza numelui divin: ipostaze semiotice*, SemC, nr. 1, 1996, 74–85.
253. STĂNCIULESCU, TRAIAN DINOREL, *Despre „magia" limbajului mitic*, ŞL, **1**, 1992, 128–131 [rés. fr.].
254. STĂNCIULESCU, TRAIAN DINOREL, *La genèse du langage dans le perspective sémiotique*, LC, 1996, 190–194 [rés. fr.].
255. STOICA, DAN, *Cartezianismul lingvistic*, LC, 1996, 195–200 [rés. fr.].
256. ŞERBĂNESCU, ANDRA, *Un model integrator*, Omagiu Coteanu, 1995, 563–572.
257. ŞUTEU, FLORA, *Pentru coerenţa internă a gramaticii şcolare actuale*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 71–76 [rés. fr.].
258. TABARCEA, CEZAR, *Ce este „dat" şi ce „se învaţă" într-o limbă*, AUBLLR, **43**, 1994, 35–46 [cu 2 sch.].
259. TELEAGĂ, MARIA, *Linguistic and Nonlinguistic Communication*, AUT, **31**, 1993, 36–41 [rez. rom.].
260. TEODORESCU, CIPRIAN NICOLAE, *Mass-media / retorica. (Evoluţia de la practică la principii)*, SemC, nr. 1, 1996, 113–117.

261. TEODORESCU, CRISTIANA-NICOLA, *„Limba de lemn" – istoria unei sintagme*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 140–147 [rés. fr.].

262. THOVERON, GABRIEL, *Comunicarea politică azi*. Traducere din limba franceză de Marin Conceatu, [Bucureşti], Antet, 1996, 192 p.

263. TODORAN, EUGEN, *Poetica lui Lucian Blaga. Metoda fenomenologică. **Cogito – Ego cogitans** (I)*, RITL, **43**, nr. 3–4, 1995, 233–238 [cu 5 fig.].

264. TOLONTAN, LILIANA, *Metafora Creatorului în versul psalmic*, SemC, nr. 1, 1996, 37–43.

265. TURCULEŢ, ADRIAN, *Denotaţii şi conotaţii ale literelor*, LC, 1996, 201–209 [rés. fr.].

266. TZARA, TRISTAN, *Gesturi, punctuaţie şi limbaj poetic*, CCrit, nr. 4–5, 1996, 23–32 [publ. în «Europe», nr. 85, ian. 1953; s.t.c.: Tzara, teoretician].

267. VAIMBERG, S., *Limbă şi literatură în perspectivă integratoare*, LC, 1996, 344–347 [rés. fr.]. Vezi şi nr. 268.

268. VAIMBERG, S., *Limbă şi literatură în perspectivă integratoare*, LFER, 1996, 414–417 [fragm. din vol. *Limbaje şi comunicare*, Iaşi, IE, 1995; notă introd. p. 411–413]. Vezi şi nr. 267.

269. VASCENCO, VICTOR, *Calcul lingvistic radial*, RS, **33**, 1995, 61–71 [deutsch. Zus.].

270. VASCENCO, VICTOR, *Studii de lingvistică teoretică şi aplicată*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 313 p. [culegere de art. publicate în 5 secţiuni: I. *Etimologie românească* (p. 11–60); II. *Raporturi lingvistice româno-slave orientale* (p. 63–154); III. *Lingvistică slavă descriptivă* (p. 157–206); IV. *Lingvişti şi opere lingvistice* (p. 209–251); V. *Probleme de limbaj şi lingvistică aplicată* (p. 255–307); ind. de aut. (p. 307–313)].

271. VASILIU, EMANUEL, *Conţinut de conştiinţă şi simbolizare*, Omagiu Coteanu, 1995, 581.

272. VENDRYES, J., *Înrudirea lingvistică şi metoda comparativă*, IIL, **1**, 1993, 18–33 (trad. de Minodora Murgan din *Le langage. Introduction linguistique à l'histoire*, Paris, La «Rennaissance du Livre», 1921, p. 349–366].

273. VIŞAN, FLORENTINA, *Gîndirea chineză veche despre imagine*, LC, 1996, 210–217 [rés. fr.].

274. VIŞINESCU, VICTOR, *Structuri narative moderne în mesajele mass-media*, Hyperion, **5**, 1996, 225–234 [rés. fr.].

275. VLAD, CARMEN, *Caracteristicile sensului textual*, LC, 1996, 218–230 [rés. fr.].

276. VLAD, ION, *Aventura formelor. Geneza şi metamorfoza „genunilor"*, Bucureşti, EDP, 1996, 176 p. (Colecţia **Akademos**). Rec.: Ioan Pânzaru, JurnLit, **7**, nr. 9–24, 1996, 3, 7.

277. VLĂDUŢESCU, GH., *Bufniţa Minervei*, Bucureşti, EŞ, 1996, 230 p. (Colecţia **Epimetheu**) [v. cap. IV. *Presiunea limbajului*, p. 88–106].

278. WALD, HENRI, *Istoria vorbirii, istoria cunoaşterii*, LFER, 1996, 217–238 [fragm. din *Ideea vine vorbind*, Bucureşti, ECR, 1983; notă introd. p. 214–216]. Vezi BRL, **26**, 1982, nr. **326**.

279. WALD, LUCIA, *Limbaj animal şi limbaj uman*, LFER, 1996, 274–291 [fragm. din *Sisteme de comunicare umană*, Bucureşti, EŞ, 193; notă introd. p. 269–273]. Vezi BRL, **16**, 1973, nr. 265.

VEZI şi nr. 20, **35**, **43**, 55, 58, 77, 78, 91, 96, **98**, 99, 299, 300, 303, 304, 309, 314–317, 323, 325, 327, 328, 330, 335, 339, 341, 342, 344, 345, 347–349, 351–355, 361, 362, 402, 423, 424, 439, 441, 482, **612**, 659, 660, **672**, 687, 697, 702, 706, 724, 733, **805**, 831, 939, 941, 942, 947, 950, 957, 975, 977, 978, 981, 982, 988, 1008, 1031, 1038, 1063, 1077, 1131, 1132, 1166, 1230, 1239, 1244, 1251, 1256, 1260, 1278, 1279, 1296, 1306, 1340, 1351, 1444, **1505**, **1515**, **1567**, **1677**, **1712**, **1787**, 1822, 1824, 1830, 1836, 1838, 1845, 1850–1852.

Recenzii

280. ALBU, RODICA, Th. R. Hoffmann, *Realms of Meaning. An Introduction to Semantics*, Longman, London and New York, 1993, 340 p., AUI, **41– 42**, 1995–1996, 132–133.
281. ANDONE, IRINA, Ştefan Avădanei, *La început a fost metafora* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 143–144. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **170**.
282. AVRAM, LARISA, Liliane Haegeman, *Introduction to Government and Binding Theory*, Oxford & Cambridge, Blackwell, 1992, 681 p., SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 311–313.
283. CARPOV, MARIA, *O transducţie muzicală – Sonor şi gestual: comunicare muzicală*, CIE, **7**, nr. 17, 1996, 1, 10 [despre Eero Tarasti, *Sémiotique musicale*, traduit de l'anglais par B. Dublanche, Presses Universitaires de Limoges, coll. „Nouveux Actes Sémiotiques", 1996].
284. G. A., *O carte de ştiinţă*, RLib, nr. 1808, 8 mart. 1996, 2 [Daniela Rovenţa Frumuşani, *Semiotica discursului ştiinţific*]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **242**.
285. GHERASIM, PAULA, Joseph Courtés, *Analyse sémiotique du discours. De l'énoncé à l'énonciation*, Paris, Hachette, 1991, 302 p., AUI, **41–42**, 1995–1996, 146–147.
286. MIHĂILESCU, IRINA, Emanuel Vasiliu, *Elemente de filosofie a limbajului* [...], RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 315. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **267**.
287. MIHĂILESCU, IRINA, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Conversaţia. Structuri şi strategii* [...], FD, **15**, 1996, 265–266. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **182**.
288. MOLDOVAN, VALENTIN, N. G. Komlev, *Slovo v reči: denotativnye aspekty*, Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta, 1992, 216 p., AUT, **32**, 1994, 275–276.
289. MUNTEANU, ŞTEFAN, Françoise Thom, *Limba de lemn* [...], AUT, **31**, 1993, 205–209. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 303; **37**, 1994, nr. 383; **36**, 1993, nr. **259**.
290. NIŞCOV, VIORICA, Felix Karlinger, *Menschen im Märchen. Studien zur Volkserzählung* (Oameni de basm. Studii despre naraţiunea populară), Wien, Edition Praesens, 1994, 124 p., LL, **41**, nr. 1, 1996, 125–127.
291. PETHÓ, ÁGNES, Antonio Garcia-Berrio, *A Theory of the Literary Text*, Walter de Gruyter, Berlin and New York, 1992, NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 106–108.
292. VARTIC, DANIELA, Toma Pavel, *Mirajul lingvistic. Eseu asupra modernizării intelectuale* [...], AAF, **15–17**, 1994–1996, 796–797. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **229**.
293. VEZEANU, ION, *Sine însuşi, ca un altul* (Paul Ricoeur, *Soi-même comme un autre*, Paris, Seuil, 1990), Tribuna, **8**, nr. 47, 1996, 8–9.
294. ⁎*⁎ Paul Ricoeur, *Eseuri de hermeneutică* [...], Arc, nr. 1–2, 1996, 143. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **240**.

VEZI şi nr. 46, 48, 101, 915, 917, 936, 937, 1266, 1325, 1331.

2. LINGVISTICĂ MATEMATICĂ ŞI APLICATĂ

295. ANDRAŞIU, MIRCEA, *Elemente de istoria şi criptanaliza DES-ului*, LT, 1996, 235–242 [cu 4 tab., bibl., fot., cv].
296. ANDRAŞIU, MIRCEA, PĂUN, GHEORGHE, *Inverting Operations with Languages: the Kleene Closure*, BullMath, **37**, nr. 1–2, 1996, 5–19.
297. ARDELEANU, SANDA MARIA, *Dinamica investigaţiei lingvistice către o gramatică generativă (GN) (I)*, AUA, **2**, nr. 2, 1993, 8–12; *(II)*, 13–19 [Engl. Ab.].
298. BARBU, ANA MARIA, TUFIŞ, DAN, DIACONU, CĂLIN, DIACONU, LIDIA, *Argument pentru necesitatea lucrului pe* ***corpus***, LT, 1996, 163–168 [cu bibl.].

299. BĂJENARU, LENUȚA, *Contribuția exercițiului-joc la dezvoltarea limbajului*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 156–160.
300. BĂJENARU, LENUȚA, *Contribuția jocurilor didactice la dezvoltarea limbajului*, RÎP, **19**, nr. 1–2, 1996, 92–97.
301. BOLDEA, MARIAN, *Cercetări în domeniul tehnologiei vorbirii la catedra de calculatoare „Politehnica" din Timișoara*, LT, 1996, 145–148 [cu bibl., fot., cv].
302. BRUDA, ȘTEFAN, CIOCOIU, MIHAI, *Mediu de tip LR generalizat pentru gramatici bazate pe unificare*, LT, 1996, 189–195 [algoritmul lui M. Ng. S. K. Tomita; cu bibl., 2 fot., 2 cv].
303. BRUDA, TRAIAN, *Cum corectăm vorbirea deficientă a copiilor preșcolari și școlari. Ghid practic*, RÎP, **19**, nr. 1–2, 1996, 154–223.
304. BRUDA, TRAIAN, CRIȘAN, DOINA, *Educarea auzului fonematic dificil la preșcolari (I)*, RÎP, **19**, nr. 1–2, 1996, 216–223; *(II)*, nr. 3–4, 222–226.
305. BUCUR, GHEORGHE EUGENIU, CHIȚU, ANGELA, VASILE, MIHĂIȚĂ, *Depistarea tulburărilor de dezvoltare neuropsihomotorie de limbaj, auz și vedere la copiii între 4 și 7 ani*, RÎP, **18**, nr. 3–4, 1995, 23–28.
306. BULZ, NICOLAE, *Asupra relației gândire – limbaj; studii de caz*, LT, 1996, 227–234 [cu 2 fig., bibl., fot., cv].
307. BURILEANU, CORNELIU, OANCEA, EUGENIU, RADU, MIHAI, BURILEANU, DRAGOȘ, ARHIP, JENEL, *Sinteze pornind de la text pentru vocabularul limbii române – prezent și perspective*, LT, 1996, 113–121 [cu 2 sch., bibl., 4 fot., 4 cv].
308. CENAN, CĂLIN, CHIFU, EMIL ȘT., *Utilizarea rețelelor Bayes în înțelegerea limbajului natural*, LT, 1996, 221–226 [cu 3 fig., bibl., 2 fot., 2 cv].
309. CHIRATA, SANDA, ***CONCORD**: sistem de realizare a concordanțelor textelor poetice românești*, LT, 1996, 215–220 [cu bibl., fot., cv].
310. CIUCĂ, ELENA, MITRULESCU, VERONICA, GOGEA, ELENA, *Dezvoltarea capacității de a recunoaște și citi literele mari de tipar*, RÎP, **18**, nr. 3–4, 1995, 152–156.
311. COAȘAN, AURELIA, BOSCAIU, EMILIA, *Exerciții cu rol recuperator pentru dezvoltarea limbajului*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 206–213.
312. COJOCARU, SVETLANA, *Lexicon român: inventar, implementare, utilizare*, LT, 1996, 37–39 [cu bibl., fot., cv].
313. CRISTEA, DAN, DELMONTE, RODOLFO, PETREA, MIRELA MARIA, ***PROSODICS** – sau de ce **copii** e altceva decît **cópii***, LT, 1996, 123–130 [cu 3 fig., 1 sch., bibl., 3 fot., 3 cv].
314. CURTEANU, N., HOLBAN, G., NEGULESCU, S., PĂVĂLOI, C., PĂVĂLOI, I., TODIRAȘCU, A., *Bază de cunoștințe lingvistice pentru limba română*, LT, 1996, 101–108 [cu 6 fig., bibl., 2 fot., 2 cv].
315. CURTEANU, NECULAI, HOLBAN, GABRIEL, *Strategia lingvistică S–C–D aplicată la analiza și generarea limbii române*, LT, 1996, 169–176 [S–C–D = Segmentare–Coeziune–Dependență; cu 1 sch., 2 fig., bibl., fot., cv].
316. DAMIAN, SERGIU, DAMIAN, SERGIU, Jr., *Concordanțele literare din perspectivă computațională*, LT, 1996, 253–260 [cu bibl., 2 fot., 2 cv].
317. DĂNĂILĂ, ION, *Primul proiect românesc de dicționar lingvistic computerizat. **Dicționarul confruntativ de sinonime, de analogii și de asociații al limbii române (DCSAAs)***, LT, 1996, 177–180 [cu bibl., fot., cv].
318. DĂNILĂ, IOAN, SURDU, IOAN, ȘOVA, SIMINICA, *Dezvoltarea limbajului și comunicării orale. Grupa pregătitoare, recomandări, propuneri (sugestii)*, RÎP, **18**, nr. 3–4, 1995, 148–151.
319. DIACONU, CLAUDIU, ***ToolTalk** un sistem de comunicație între aplicații*, LT, 1996, 249–252 [cu 5 fig., fot., cv].

320. DUMITRESCU, SORINA, *Languages Associated to Finite and Infinite Sets of Paterns*, RRMPA, nr. 9–10, 1996, 607–627.
321. DUŢU, OLGA, *L'intégration sociale des enfants et la communication efficiente; l'adaptation au partenaire*, CLTA, **28**, 1991, 27–32.
322. ERJAVEK, TOMAŽ, *International Cooperation in Slovenia*, LT, 1996, 269–270 [despre proiectele **NULTEXT – East TELRI** din programul **Copernicus**; cu fot., cv].
323. FERENCZ, ATTILA, ZAIC, DIANA, FERENCZ, MARIA, RAŢIU, TEODORA, *Sistem **Text-to-Speech** pentru limba română*, LT, 1996, 131–137 [cu 1 sch., bibl., 4 fot., 4 cv].
324. FORTUNA, LORIN, *Vorbirea artificială. Aplicaţii în industrie şi telecomunicaţii*, Timişoara, EMirton, 1996, 289 p.
325. GIURGIU, MIRCEA, *Rezultate privind recunoaşterea automată a cuvintelor pronunţate izolat în limba română*, LT, 1996, 149–156 [cu 10 fig., 2 tab., bibl., fot., cv].
326. HAHN, WALTER von., *Machine Translation*, LT, 1996, 75–84 [cu 3 sch., 2 fig., bibl., fot., cv].
327. HAJIČOVÁ, EVA, *Natural Language Processing in Czech Republic: National Projects and International Cooperation*, LT, 1996, 267–268 [cu fot., cv].
328. HOLDEVICI, IRINA, *Rolul metaforelor în psihoterapie*, MMP, nr. 1, 1996, 3–5.
329. KRAUWER, STEVEN, *Europeran Cooperation, the **ELSNET** Experience*, LT, 1996, 263–265 [cu fot., cv].
330. MAGDALEN, JOSEMINA, *A Mathematical Approach to Romanian Conjugaison Following Lambec's Method*, CLTA, **28**, 1991, 53–64.
331. MARINACHE, FLORICA, STANA, EMILIA, ANDRONE, PAUL, *Opinii privind metodica dezvoltării vorbirii*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 85–132.
332. MATEI, DAN, *Banca de date terminologică a **TERMROM** şi problemele ei neologice*, LT, 1996, 53–57 [cu 2 tab., fot., cv].
333. MECU, CARMEN MARIA, *Receptarea lumilor ficţionale şi cunoaşterea interumană*, RPsih, **42**, 1996, nr. 47–57 [cu 2 an.; Engl. Ab.].
334. MOLDOVAN, VICTORIA, *Bancă de date a limbii române ca limbă sursă/ţintă*, LT, 1996, 243–247 [cu bibl., fot., cv].
335. MUNCIOIU, ELISABETA, *Cunoaşterea nivelului de dezvoltare a limbajului*, RÎP, **18**, 1995, nr. 1–2, 138–144 [cu 3 tab.].
336. PĂUN, GHEORGHE, *Contextual Grammars: Deterministic Derivations and Growth Functions*, RRMPA, **41**, nr. 1–2, 1996, 83–109.
337. PEEV, LUCIANA, BIBOLAN, LIDIA, JODAL, ENDRE, *Model de formalizare a morfologiei limbii române*, LT, 1996, 67–72 [cu bibl., 3 fot., 3 cv].
338. PETRARCU, RUXANDRA, *Prevenirea şi corectarea tulburărilor dislexice*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 215–221.
339. PETRESCU, MIRCEA, *Strategia informării în România*, LT, 1996, 5–11 [cu bibl., fot., cv].
340. PIOTROWSKI, RAJMUND, *Machine Translation in New Rusia*, LT, 1996, 85–92 [cu bibl. şi trad. din engl., fr., sp. în rusă şi text engl.; Engl. Ab., рус. рез. în an.].
341. PRÓSZÉK, GÁBOR, *How to Reach the LT Market ?*, LT, 1996, 197–200 [cu bibl., fot., cv].
342. ROACH, PETER, *Speech Technology*, LT, 1996, 111–112 [cu fot., cv].
343. ROUKENS, JAN, *Breaking the Language Barrier: towards a Multilingual Information Society in Europe*, LT, 1996, 13–16.
344. SCHVEIGER, PAUL, *Funcţionarea creierului uman şi a calculatorului electronic ca aparate generatoare de limbă*, LFER, 1996, 421–444 [fragm. din vol. *Limbă şi vorbire în afazie*, Cluj, EDacia, 1980; notă introd. p. 418–420]. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 424.

345. SEMENIUK-POLKOWSKA, MARIA, POLKOWSKI, LECH T., *An Analytical Model of Anaphora Resolution: a Study of Contextual Ambiguity*, CLTA, **28**, 1991, 19–26.
346. ŞERBAN, FELICIA, PEEV, LUCIANA, BIBOLAN, LIDIA, BUCERZAN, DANA, *Baza de date a limbii române. Fonetică şi fonologie,* LT, 1996, 157–160 [cu 2 fot., cv].
347. TEUBERT, WOLFGANG, *Language Resources for Language Technology*, LT, 1996, 19–28 [cu bibl., fot., cv].
348. TIMOTIN, ALEXANDRU, TĂNĂSESCU, FLORIN TEODOR, *Structuri pentru un tezaur al terminologiei tehnice*, LT, 1996, 41–48 [cu 5 sch., bibl., fot., cv].
349. TODIRAŞCU, AMALIA, *Un model bazat pe unificare pentru generarea vorbirii*, LT, 1996, 139–144 [cu 2 sch., bibl., fot. cv].
350. TUCSNAK, ZENAIDA, *A Parser for Natural Language*, CLTA, **28**, 1991, 65–74.
351. TUFIŞ, DAN, *Resurse lingvistice computaţionale pentru limba română: trecut, prezent şi viitor*, LT, 1996, 29–35 [cu bibl., fot., cv].
352. TUFIŞ, DAN, DIACONU, LIDIA, DIACONU, CĂLIN, BARBU, ANA MARIA, *Dicţionar al limbii române destinat traducerii automate*, LT, 1996, 93–100 [cu bibl.].
353. TUFIŞ, DAN, DIACONU, LIDIA, CĂLIN, BARBU ANA MARIA, *Morfologia limbii române, o resursă lingvistică reversibilă şi reutilizabilă*, LT, 1996, 59–66 [cu 2 tab., bibl., 3 fot., 4 cv].
354. TUFIŞ, IULIA, FEHER, ATTILA, MAGDA, RADU, *Consideraţii privind localizarea unor produse complexe din domeniul informaticii economice de întreprindere cu ajutorul unui instrument modern de localizare*, LT, 1996, 201–207 [cu 2 fig., bibl., 3 fot., 3 cv].
355. ŢIPLEA, F. L., MACOVEI, G., *Selective Grammars*, AUBMI, **44**, 1995, 61–69.
356. VANCEA, ROMUL, HOLBAN, ŞTEFAN, GRĂDINARU, DORIN, IANCU, FLORIN, OSTAFE, DUMITRU, *Computational Linguistics*, AUS, **2**, 1993, 33–40 [Engl. Ab.].
357. VANCEA, ROMUL, HOLBAN, ŞTEFAN, GRĂDINARU, DORIN, IANCU, FLORIN, OSTAFE, DUMITRU, *Linguistic Computational Application*, ŞL, **1**, 1992, 134–140 [Engl. Ab.].
358. VIŞAN, SVETLANA AURORA, *Modalităţi de reeducare a psihomotricităţii copiilor din casele de copii,* RÎP, **18**, nr. 1–2, 1995, 226–233.
359. VLAD, ADRIANA, MITREA, ADRIAN, *Contribuţii privind evaluarea probabilităţilor condiţionate şi a digramelor în limba română scrisă*, LT, 1996, 181–188 [cu 2 fig., 4 tab., bibl., 2 fot., 2 cv].
360. VUŞCAN, TEODOR, ***SILEX*** *– sistem lexico-morfologic computerizat pentru limba română*, LT, 1996, 209–214 [cu fot., cv].

VEZI şi nr. 20, **35**, 56, 78, 81, 91, **98**, 99, **207**, 223, 233–235, 251, **270**, 1421, 1422, 1544, **1596**, **1618**, **1659**, 1877.

Recenzii

361. AVRAM, LARISA, Alexandra Cornilescu, *Concepts of Modern Grammar. A Generative Grammar Perspective* [...], RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 306–311. Vezi RRL, **38**, 1995, nr. **1592**.
362. ULIVI, ANCA, *Trattamento del segnale vocale ed elaborazione statistica dei datti*, în „Atti de 1° giornato di studio del grupo di fonetica sperimentale (A. I. A.)", vol. XVIII, [Padova], 1991, 147 p., FD, **15**, 1996, 280–281.

VEZI şi nr. 102, 287, 1808.

IV. *LIMBA ROMÂNĂ*

1. GENERALITĂŢI

363. BĂLAN, ION DODU, *Limba română – valoare supremă a patrimoniului spiritual naţional*, ON, nr. 124, 1996, 1, 8.

364. BERINDEI, DAN, *Gânduri despre romanitatea orientală*, Hyperion, **5**, 1996, 7–11 [rés. fr.].

365. CAPIDAN, TH., *Unitatea limbii române*, Dimândarea, **3**, nr. 1, 1996, 1 şi Deşteptarea, nr. 3, 1996, 1 [rel. din *Romanitatea balcanică*, discurs de recepţie la Academia Română, rostit la 26 mai 1936].

366. CIORAN, EMIL, *„Limba română este una dintre cele mai poetice din lume"*, Metafora, **7**, nr. 1, 1996, 2 [int. luat de Ion Diaconescu].

367. COSERIU, EUGENIO, *Unitatea limbii române – planuri şi criterii*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 113–121 [Engl. Ab.].

368. FERRO, TERESA, *Per una storia della romenistica in Occidente. La lingua presso l'Università degli Studi di Udine – Italia. Intervista realizzata con ...*, AUT, **32**, 1994, 261–268 [int. luat de Ileana Oancea].

369. GUŢU ROMALO, VALERIA, *Limba română contemporană în perspectiva evoluţiei limbii române*, Omagiu Coteanu, 1995, 483–488.

370. IRIMIE, NEGOIŢĂ, *Patria limbii române*, Tribuna, **8**, nr. 1, 1996, 1.

371. ISTRATE, GAVRIL, *Limba română este numele cunoscut al limbii noastre*, DaciaLit, 7, nr. 2, 1996, 19–20.

372. MIHĂILĂ, G., *Unitatea limbii şi a poporului român*, Hyperion, **5**, 1996, 13–22 [rés. fr.].

373. SALA, MARIUS, *Avem un adevăr de apărat: Moştenirea latină asigură unitatea Europei*, VocRom, nr. 787, 4 iul. 1996, 3 [int. cu dr..., membru corespondent al Academiei Române, luat de Mihai Iordănescu].

374. SALA, MARIUS, *„Latinity is an Extremely Ample Cultural Process to which we belong and within which we are very Active". An Interview with ..., Director of the Linguistic Institute of the Romanian Academy*, WS, **2**, nr. 30, I, în DNO, **6**, nr. 1159, 1996 [int. luat de Alexandru Singer].

375. *** *Limba română în Polonia*, RLit, **29**, nr. 17, 1996, 22 [int. cu Henryk Misterski, Zdzislav Hryhorovocz, Juliana Grazynska, Tomasz Cychnerski, luate de Toma Grigorie]. VEZI şi nr. 67, 75, 449, 457, 465, **672**, 1158, 1169, 1170, **1375**, **1423**, **1836**.

2. ISTORIA LINGVISTICII ROMÂNEŞTI

376. ARMBRUSTER, ADOLF, MANEA MANOLIU, ION, ARCADE, L. M., *Românii în ştiinţa şi cultura occidentală*, Davis, California – Bucureşti, [f. e.], 1992, 400 p. (ARAŞA. ARAAS); Ediţia a II-a. Redactori-şefi: Prof. dr. Dan Grindea, Dr. Ion Manea Manoliu. Redactori coordonatori: Prof. Dan Gabriel Cacuci, Prof. Constantin Corduneanu, Ionel Jianu, Nicolae Şarambei, Elena Stamatescu, Lionel Scanteye, Lory Wallfisch. Coperta: Lucian Popa. Secretariat general: Andreea Ionescu. Autori: Adolf Armbruster, Mioara Avram, L. M. Arcade, Florica Baţu, Victor Botez, Miron Butnaru, Aurelia Calujnai--Lazăr, Matei Călinescu, Zeno Câmpeanu, Ion Cepoi, Stela Cepoi, Pavel Chihaia,

Constantin Corduneanu, Marcel Corniş-Pop, Viorel Cosma, Emanuel Crivăţ, Ioan Petru Culianu, Irinel Drăgan, Liviu Floda, Horia Georgescu, N. S. Govora, Dorin Marius Iancu, Dumitru Ichim, Virgil Ierunca, Maria Iliescu, Andreea Ionescu, Mircea Ioniţiu, Ionel Jianu, Jack F. Kirsch, Jens Lüdtke, Andrei Magheru, Ion Manea Manoliu, Alexandru Mănuilă, Ludmila Mănuilă, Valentin F. Mihăilescu, Maria Mirea, Monica Nedelcu, Virgil Nemoianu, Basarab Nicolescu, Andrei Pandrea (Marcu), Ion Paraschivoiu, Eugen Popescu, Alina Popovici, Constantin Prut, Aurelio Răuţă, Aurelia Roman, Mircea Sabău, Lionel Scanteye, Horia Stamatu, Sanda Stolojan, Nicolae Şarambei, Nicolae Ţimiraş, Irina Vianu, Maria Adriana de Villegas, Lory Wallfisch, [Bucureşti], [FLPGR], 1996, 436 + 7 p. nenum. [Adolf Armbruster (p. 12–13); Alexandru Ciorănescu (p. 80–81); Dimitrie Copceag (p. 99); Marcel Corniş-Pop (p.101–102); Eugenio Coşeriu (p. 106–108); Domniţa Dumitrescu (p. 135–136); Dumitru Găzdaru (p. 160); Maria Iliescu (p. 205–206); Maria Manoliu-Manea (p. 243–244); Marina-Liliana Marinescu (248–249); Ludmila Mănuilă (p. 254); Octavian Nandriş (p. 271–272); Toma Pavel (299–300); Cicerone Poghirc (p. 310); Alexandra Roceric (p. 342–343); Mihaela Romaşcanu Cârstea (p. 346); Sorin Stati (p. 374–375); Emil Turdeanu (p. 300–400); Letiţia-Margareta Turdeanu-Cartojan (p. 400–401); cu ind. de nume, pe ţări şi lista aut.].

377. BABA, IOAN, *Estetica şi critica literară în paginile revistei „Familia"*, Crisia, **26**, 1994, 109–131 [rés. fr.].

378. BABEU, DOINA, *Ortografia limbii române în concepţia lui Simeon Mangiuca*, Omagiu Coteanu, 1995, 437–443.

379. BOERESCU, PÂRVU, *Finalitatea „restrângerii" principiului fonetic în concepţia ortografică a lui Titu Maiorescu*, Omagiu Coşeriu, 1996, 51–63 [rés. fr.].

380. BRÂNCUŞ, GRIGORE, *Unitatea limbii române în concepţia lui Al. Rosetti*, FD, **15**, 1996, 15–18.

381. BULGĂR, GH., *Un congres al latinităţii în România preconizat de Odobescu în 1878*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 89–90.

382. BUZAŞI, ION, *Samuil Micu – scriitor religios*, CultCr, **2**, nr. 1, 1996, 39–44.

383. BYCK, JACQUES, *Femininul peiorativ*, LFER, 1996, 124–136 [din vol. Jacques Byck, *Studii şi articole*, ed. de Florica Dimitrescu, Bucureşti, EŞ, 1967; notă introd. p. 119–123]. Vezi [BRL], [**10**], 1967–1968, nr. 339.

384. CANDREA, I. A., *Straturi de cultură şi straturi de limbă la popoarele romanice*, LFER, 1996, 85–118 [lecţie de deschidere la FL (19 n. 1913); rel. din Florica Dimitrescu, *I. A. Candrea, lingvist şi filolog*, Bucureşti, EŞ, 1974; notă introd. p. 79–84]. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 413.

385. CARAGIU-MARIOŢEANU, MATILDA, *Alexandru Rosetti (1895–1990)*, Academica, **6**, nr. 6–7–8, 1996, 24 [s.t.c.: Personalităţi care au ilustrat Academia Română].

386. CĂLIN, GH., *Din corespondenţa lui Al. Rosetti cu prof. Jindra Hušková de la Universitatea din Bratislava*, RS, **33**, 1995, 55–60 [Engl. Ab.].

387. CIOLAC, MARINA, *De nouveau à propos d'une sociolinguistique roumaine avant la lettre*, CLTA, **28**, 1991, 9–18.

389. CORLĂTEANU, N., *Servind cauza adevărului ştiinţific*, RS, **33**, 1995, 25–31 [despre Grigore Nandriş].

390. COŞERIU, EUGENIU, *Alexandru Rosetti, un „ascet al ştiinţei"*, FD, **15**, 1996, 5–10.

391. COTEANU, I., *Al. Rosetti (1895–1990)*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 39–41.

392. CRIŞAN, EUGENIA, *Ovid Densusianu colaborator la prima enciclopedie românească*, Corviniana, **1**, nr. 1, 1995, 189–195 [condusă de C. Diaconovici; cu 5 fig.].

393. DIMITRESCU, FLORICA, *Româna într-o bibliografie romanică*, AUT, **31**, 1993, 195–198 [Willy Bal, Jean Germain, Jean Klein, Pierre Swiggers, *Bibliographie sélective de linguistique romane et française*, Paris – Louvaine – La-Neuve, 1991].

394. DIMITRESCU, FLORICA, *O bibliografie preţioasă*, AUT, **31**, 1993, 199–204 [Livius Bercea, Mihaela Chioreanu, Sergiu Drincu, *Etimologia limbii române*, I ...]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1**.
395. FAÇON, NINA, *„Chestiunea limbii" în revista* ***Il Conciliatore***, LFER, 1996, 178–191 [din vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, Bucureşti, 1958; notă introd. p. 176–177]. Vezi [BRL], [**1**], 1958.
396. FAICIUC, ELISABETA, *Materialul onomastic existent în arhiva „Sextil Puşcariu"*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 271–296.
397. FAICIUC, ELISABETA, *Valoarea documentară a arhivei „Sextil Puşcariu"*, Biblioteca, **7**, nr. 9, 1996, 247–249.
398. GASTER, MOESES, *Originea alfabetului şi ortografia română*, LFER, 1996, 39–55 [fragm. din conferinţa cu acelaşi titlu de la 3 febr. 1885, publicată în broşură la Bucureşti, p. 12–43; notă introd. p. 34–38].
399. GEORGESCU, MAGDALENA, *„Lecsiconaşele" ieromonahului Macarie*, Omagiu Coteanu, 1995, 455–463 [*Mic lecsiconaş dupre azbuche al cuvintelor celor neînţelese întru Viaţa aceasta*, 18 ian. 1872, filele 108^{r} – 111^{r} ms rom. BAR 3573, care conţine *Viaţa sfântului Ioanului Damaschinului*; *Lecsicon sau cuvintearnic, adecă adunare dupre azbuchile cel rumânesc al cuvintelor celor mai greale şi mai neprecepute a sfintei cărţiii aceştiei întru carele unele tâlcuiesc şi arată ce va să zâcă cuvântul, iar altele tâlcuiesc înţelegerea şi noima cuvintelor scarei*, 12–22 apr. 1872, filele 579^{r}– 610^{r} din ms rom. BAR, care conţine *Scara sfântului Ioan Scărariul*, precedată de *Viaţa întru scurtare a fericitului Ioannului igumenul sfântului muntelui Sinaii* ...; un lecsicon ataşat ms rom. BAR 2062, *Patrusprezece epistolii ale lui Pavel tâlcuite de Theodorit elineaşte iar acum întoarse rumâneaşte de mine, Macarie, smeritul dascal evangheliei, la anul mântuirii 1786, mai 28* (foile 671^{r} – 677^{v}); un lecsicon ataşat ms rom. BAR 1904, din 1787, care cuprinde *Tâlcul fericitului Theodoritului episcopului Chirului, întru* ***Cântarea cântărilor***].
400. GHERMAN, MIHAI, *Traducerile patristice ale lui Samuil Micu*, CultCr, **2**, nr. 1, 1996, 35–38.
401. GH. I., *Un centenar „uitat": Al. Rosetti (1885–1990)*, CrRom, **8**, nr. 1, 1996, 5.
402. GHINEA, NICOLAE, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, Redeşteptarea, **6**, nr. 302, 1996, 9.
403. G. L. N., *Corespondenţă: Sextil Puşcariu către Constantin Brătescu*, DaciaLit, **6**, nr. 1, 1996, 35–36.
404. GOLDENBERG, YVES, *Preocupările de arabistică ale lui Timotei Cipariu*, LFER, 1996, 363–384 [din AUB, 1962; notă introd. p. 360–362]. Vezi [BRL], [**6**], 1963–1964, nr. 534.
405. GRAUR, ALEXANDRU, *Neologismele*, LFER, 1996, 144–175 [din. vol. Al. Graur, *Scrieri de ieri şi de azi*, Bucureşti, EŞ, 1970; notă introd. p. 137–143].
406. IONESCU, I., *În amintirea profesorului Al. Rosetti*, RS, **33**, 1995, 33–36.
407. IORDĂNESCU, MIHAI, *Academia Română: 130 de ani. Sanctuar al spiritualităţii neamului*, ON, nr. 137, 1996, 1, 4.
408. LASCU, STOICA, *Şcoala Ardeleană şi românii balcanici. I*, Tomis, **31**, nr. 1, 1996, 13; *II*, nr. 2, 13, 15.
409. LĂZĂRESCU, GEORGE, *Prezenţe româneşti în Italia*, Bucureşti, EDP, 1995, 167 p. Rec.: Gheorghe Bulgăr, LL, **41**, nr. 1, 1996, 130–131.
410. MACREA, D., *Alexandru Rosetti octogenar*, RS, **33**, 1995, 16–24. Vezi şi nr. 446.
411. MIHĂILĂ, GHEORGHE, *Bogdan Petriceicu Hasdeu (1836–1907)*, Academica, **6**, nr. 6–7–8, 1996, 27 [v.t.c.nr. 385].
412. MIHĂILĂ, GEORGE, *Timotei Cipariu (1805–1887)*, Academica, **6**, nr. 6–7–8, 1996, 26 [v.t.c.nr. 412].

413. MITU, MIHAI, *Grigore Nandriş şi cultura polonă*, RS, **33**, 1995, 37–54 [cu o adresă oficială despre activitatea lui G. Nandriş ca lector de lb. rom. la Universitatea din Cracovia şi o scrisoare a lui Jan Rozwadowski].
414. MOROIANU, CRISTIAN, *Mihai Eminescu despre lingvişti şi filologi*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 260–269.
415. MUNTEAN, GEORGE, *Lingvişti şi filologi bucovineni*, DaciaLit, **7**, nr. 20, 1996, 30–31.
416. NĂSTASĂ, LUCIAN, *Theofil Simenschy: scurtă „Autobiografie"*, DaciaLit, **7**, nr. 3, 1996, 52–54.
417. NICOLAU, EDMOND, *Sergiu Al George*, Armonia, **4**, nr. 2, 1996, 9.
418. NICULESCU, ALEXANDRE, *La linguistique romane des Roumains en exil*, AUT, **31**, 1993, 191–194.
419. NUŢĂ, ION, *Alexandru Lambrior şi Basarabia*, SemC, nr. 1, 1996, 11–15.
420. NUŢĂ, ION, *Titus Hotnog şi unele probleme lingvistice privind Basarabia*, NR, **2**, nr. 8, 1994, 2.
421. OPREA, IOAN, *Actualitatea concepţiei ortografice a lui Aron Pumnul*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 79–83 [Engl. Ab.].
422. PAMFIL, VIORICA, *Colaborarea Samuil Micu – Gheorghe Şincai*, CultCr, **2**, nr. 1, 1996, 30–34.
423. PARPALĂ-AFANA, EMILIA, *Despre metaforă: L. Blaga şi T. Vianu*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 196–201 [rés. fr.].
424. PĂUN, SILVIA, *Gheorghe D. Scraba şi filosofia limbii*, Academica, **5**, nr. 11, 1995, 5 [despre com. lui Gheorghe D. Scraba *Filosofia limbii* de la nr. 433 bis ; trad.].
425. POP, GHEORGHE, *Iluminismul în câmpul de activitate a corifeilor Şcolii Ardelene*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 109–115.
426. POTLOG, V., *Originea, unitatea şi continuitatea românilor în opera lui Dimitrie Cantemir*, TD, **17**, nr. 1–2, 1996, 13–21.
427. PROTASE, MARIA, *Petru Maior (1760–1821) (175 de ani de la moartea ...)*, AnivCult, **35**, nr. 1, 1996, 35–65.
428. RADIAN, TONI, *Consideraţii asupra pătrunderii elementelor străine în lexicul limbii chineze contemporane*, LFER, 1996, 388–410 [din AUBLC, **19**, 1970, 63–78; notă introd. p. 385–387]. Vezi BRL, **14**, 1971, nr. 1142.
429. RÂPEANU, VALERIU, *Alexandru Rosetti şi avatarurile intelectualului român*, *[I]*, CrN, nr. 1503, 17 febr. 1996, 7; *(II)*, nr. 1509, 24 febr., 7; *(III)*, nr. 1521, 7.
430. SALA, MARIUS, *Dicţionarul limbii române (DLR)*, LT, 1996, 49–52 [cu fot., cv].
431. SALA, MARIUS, *Iorgu Iordan (1888–1986)*, Academica, **6**, nr. 6–7–8, 1996, 24 [v.t.c. nr. 385].
432. SALA, MARIUS, *Sextil Puşcariu (1877–1948)*, Academica **6**, nr. 6–7–8, 1996, 23. [v.t.c.nr. 385].
433. SARAMANDU, NICOLAE, *Alexandru Rosetti, şi Institutul de Fonetică şi Dialectologie*, FD, 15, 1996, 11–13.
433bis. SCRABA, GHEORGHE D., *Cercetare fundamentală a limbii*, Academica, **5**, nr. 11, 1995, 5–8 [din *Filosofia limbii*, comunicare la Congresul Internaţional de Filosofie de la Oxford, repr. integral de Hans Hartmann, în *Denken des Europa*, p. 148–159, trad. de Silvia Păun].
434. SPINEI, VICTOR, *Reprezentanţi de seamă ai istoriografiei şi filologiei româneşti şi mondiale*, Brăila, EIstros, 1996, IX + 415 p. (MBr) [cu bibl.].
435. ŞĂINEANU, LAZĂR, *Încercare asupra semasiologiei limbii române. Studii istorice despre tranziţiunea sensurilor*, LFER, 1996, 66–78 [fragm.; notă introd. p. 56–65].

436. ŞERBAN, MELINTE, *Nicolae Sulică – un cărturar erudit – Schiţă de portret*, Marisia, **25**, nr. 2, 1996, 393–417 [Engl. Ab.].
437. ŞTEFAN, ION, *Sextil Puşcariu şi stilistica*, Poesis, nr. 11–12, 1996, 16.
438. TEIUŞ, SABINA, *Din lexicografia clujeană postbelică*, AMP, **20**, 1996, 475–477 [despre *Dicţionarul limbii române* (seria veche şi seria nouă), despre dicţionarul lui Vasile Breban; Engl. Ab.]. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **660**; **30**, 1987, nr. **982**.
439. TIKTIN, HARITON, *Viaţa cuvântului*, LFER, 1996, 17–33 [conf. în Aula UI la 25 febr. 1870, publ. în „Arhiva Societăţii Ştiinţifice şi Literare" din Iaşi, nr. 1 (1889–1890), p. 729–746; notă introd. p. 11–16].
440. TOMA, STELA, *Jacques Byck, l'homme et le professeur (1897–1964)*, AUBLLR, 143, 1994, 90–94.
441. TUDORICĂ, AL., *Istorici, critici, esteticieni, teoreticieni ai literaturii*, SCB, 1996, 165–173 [v. cap. *Tudor Vianu. Dubla intenţie a limbajului şi problema stilului (comentariu de text)*, p. 171–173].
442. ŢĂRANU, PETRU I., *Un exponent al românismului basarabean: Alecu Russo*, NR, **2**, nr. 8, 1994, 3 [s.t.c.: Proclamarea prin constituţie a limbii moldoveneşti].
443. ŢUGUI, PAVEL, *Câteva precizări privind editarea lucrării lui Sextil Puşcariu „Limba română", vol. II, „Rostirea"*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 91–100 [Engl. Ab.].
444. VÂNTU, ILEANA, *Al. Rosetti despre descântecele româneşti*, FD, **15**, 1996, 129–132 [pe marginea vol. lui Al. Rosetti, *Limba descântecelor româneşti*, Bucureşti, EMinerva, 1975, 158 p.]. Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 940.
445. VÂNTU, ILEANA, *Centenaire Alexandre Rosetti*, RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 317–318.
446. VINŢELER, ONUFRIE, *Un articol al lui D. Macrea despre Al. Rosetti*, RS, **33**, 1995, 15 [nepublicat]. Vezi nr. 410.
447. WALD, LUCIA, *Începuturile cursului de gramatică comparată la Universitatea din Bucureşti*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 297–301 [predat de B. P. Hasdeu, la 14 oct. 1874].
449. WINDISCH, RUDOLF, *„Emanciparea" limbii şi conştiinţa identităţii naţionale la români*, FD, **15**, 1996, 39–42 [rés. fr.].
450. ZUGUN, PETRU, *Dulceaţa limbii noastre*, RevRom, **2**, nr. 2, 1996, 9 [la Alecu Russo].
451. *** *Dimitrie Eustatievici (cca 1730/1735–1796) (400 de ani de la moartea cărturarului român)*, AnivCult, **35**, nr. 2, 1996, 185–189.
452. *** *Scrisori către Al. Rosetti*, RLit, **29**, nr. 44, 1996, 12–13 [de la Eugen Drăguţescu, pictor, şi de la Dinu Adameşteanu, arheolog: din fondul Liviu Călin – Gheorghe Rosetti; cu o casetă de prezentare de Andriana Fianu].
453. *** *Scrisori inedite către Al. Rosetti*, RLit, **29**, nr. 9, 1996, 8–9 [de la Păstorel Teodoreanu, Dinu Adameşteanu, Marica M. Caragiale, Paul Zarifopol, P. P. Panaitescu; scrisori lăsate Elenei Ghirvu-Călin; cu o casetă de prezentare de Andriana Fianu].
454. *** *Ultimii ani de profesorat ai lui Sextil Puşcariu. Documente inedite*, DaciaLit, **7**, nr. 21, 1996, 29.

VEZI şi nr. 8, **37**, **41**, 62, 71, 76, 82, 93, **270**, 466, 479, 515, 547, 577, 621, 831, 883, 950, 1042, **1065**, 1066, 1285, 1383, 1390, 1487, 1488.

Recenzii

455. BULGĂR, G., *O carte despre Timotei Cipariu*, VR, **91**, nr. 1–2, 1996, 142–146 [Mircea Popa, *Ipostazele ...*]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **479**.
456. CORBU, GEORGE, *Al. Rosetti aşa cum a fost*, Forum, **38**, nr. 7, 1996, 57–66 [****Al. Rosetti în evocări ...*]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **483**.

3. ISTORIA LIMBII

457. BRÂNCUŞ, GR., *Originea şi dezvoltarea limbii române*, SCB, 1996, 7–11.

458. BUDAGOV, R. A., BERNŞTEIN, S. B., *Cu privire la unitatea de limbă româno-moldovenească*, Tribuna, **8**, nr. 11, 1996, 8–9 [fragm. din art. cu acelaşi titlu din rev. „Nistru" din Moldova, 1988].

459. CIONCHIN, IONEL, *Încalec – un cuvânt scriptic atestat la începutul secolului al V-lea*, MO, **47**, nr.1–2, 1995, 145–146.

460. DUMITRAŞCU, KATALIN, ***Torna, torna, fratre** – precizări bibliografice*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 47–50 [Engl. Ab.].

461. EVDOŞENCO, A., *Istoria limbii şi istoria poporului*, TD, **17**, nr. 1–2, 1996, 73–86 [cu 1 tab., 15 fig. şi o notă de Adrian Poruciuc].

462. GHEŢIE, ION, *Lexicul regional românesc în secolele al XIII-lea – al XVI-lea (până la 1521)*, Omagiu Coteanu, 1995, 465–476 [ban „titlu", băneasă, bănie, buor, brăcaciu, buhtea, bulboacă, ceaşnic, crivină, fertal, gangur, gârniţă, glod, holm, holtei, hotarisi, hotărî, medelean, moţoc, pasmagi, perper, piroi, prădalnică, prisacă, stupină, român, vorovi, zăpodie].

463. GUŢU, OLIMPIA, *Cuvinte rare de la sfârşitul secolului al XIV-lea şi din secolul al XV-lea (pe baza actelor emise de cancelariile voievodale româneşti)*, Hrisovul, **2**, 1996, 67–79 [camână, camelotă, chiştel, dres, dires, engarie, hotnog, neruşuit, obrejie, otaşnăli, parie, pojovăi, priboi, răcavițe, schimşomuldoc, transumpt, cut, fertun, gumelnic, hatalm, jitărit, nastavnic, pricut, zăvească, azap, balistar, bobou, dveră, eszeş, fertel, filer, folnog, glimeie, grivna, ideg, joldunar, picernic, prediu, somă, şpan, tarcan, ureadnic, vilic, zaconic; rés. fr.].

464. IONESCU, ANDREI, *„Cu dosarul limbii în mână"*, RLib, nr. 1992, 19 sept. 1996, 2 [la rubr.: Mărturia cuvintelor].

465. ISTRATE, GAVRIL, *Limbă şi unitate*, Viaţa, nr. 3, 1996, 1, 5.

466. MIHĂILĂ, G., *Lingvistică şi istorie. Continuitatea dacoromânilor la nordul Dunării*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 34–46 [rés. fr.].

467. PROTASE, D., *Considerations on Romanian Ethnogenesis in the Light of Old and Recent Investigations*, TR, **5**, nr. 3, 1996, 26–31.

468. YMERY, BAKI, *Preocupări ale lingviştilor germani privitoare la autohtonie şi vechi legături româno-albaneze. Preokupime të gjuhëtarëve gjermanë lidhur me autoktonimë dhe lidhjet ve lashta rumeno-shqiptare*, Albanezul, **4**, nr. 4, 1996, 5.

469. ZUGRAVU, NELU, *Istoria romanităţii nord-dunărene între anii 568–680: protoromânii*, DesR, nr. 1, 1996, 3–13.

VEZI şi nr. 9, 67, 365, 387, 389, 390, 405, 440, 485, **575**, 645, **699**, 710, 739, 746, 748, 958, 1042, 1148, 1163, 1352, **1364**, 1389, **1503**, **1575**, **1641**, 1646, 1865, 1870, 1872.

Recenzii

470. GAFTON, ALEXANDRU, I. I. Russu, *Obârşia tracică a românilor şi albanezilor* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 137–141. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **505**.

471. *** Russu I. I., *Obârşia tracică a românilor şi albanezilor* [...], RLib, nr. 1790, 16 febr. 1996, 2. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **505**.

472. *** *Opinii cu privire la etnogeneza albanezilor*, Albanezul, **4**, nr. 4, 1996, 5 [I. I. Russu, *Obârşia tracică a românilor şi albanezilor* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **505**.

VEZI şi nr. 472, 1379.

4. DIALECTOLOGIE

a. Generalităţi

VEZI nr. 9, 500, 625.

Recenzii

473. GAFTON, ALEXANDRU, Ion Gheţie, *Introducere în dialectologia istorică românească* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 120–123. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **539**.

473bis. ZUGRAVU, NELU, Ion Gheţie, *Introducere în dialectologia istorică românească* [...], AnIst–Iaşi, **32**, 1995, 553–554. Vezi BRL, **37**, nr. **539**.
VEZI şi nr. 499.

b. Graiurile dacoromâne

474. AVRAM, ANDREI, *Palatalizarea dentalelor şi morfologia graiurilor dacoromâne*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 31–36.

475. BODÓ, JÁNOS, *Magyar nyelvű szentmise. É szak – Moldában*, CÚ, **3**, nr. 28–29, 1992, 1, 2.

476. BOT, NICOLAE, *Colecţia de folclor a profesorului Teodor Murăraşu (II)*, AAF, **15–17**, 1994–1996, 383–430 [rés. fr.].

477. CĂPRIOARĂ, COSMIN, *Arhaism şi inovaţie în sistemul verbal din punctul 95 Scărişoara*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 87–95 [rés. fr.].

478. COMAN, MIHAI, *Bestiarul mitologic românesc*, Bucureşti, EFCR, 1996, 262 p.

479. COMŞULEA, ELENA, *Răspunsuri ale intelectualilor sălăjeni la chestionarele lingvistice*, AMP, **20**, 1996, 479–483 [ALR I; Engl. Ab.].

480. FRĂŢILĂ, V., *Graiuri bănăţene din est într-o recentă culegere de folclor. Fonetica şi lexicul*, AUT, **32**, 1994, 127–158 [despre vol. Dumitru Şandru, *Folclor românesc*. Ediţie îngrijită de Tudora Şandru Olteanu. Prefaţă de Ovidiu Bîrlea, Bucureşti, EM, 1987, 492 p.; deutsch. Zus.]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **765**.

481. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Schiţă de tipologie a graiurilor din Moldova (pe baza regulilor fonologiei nivelului cuvântului)*, Bucureşti, EUB, 1996, 156 p.

482. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, *Structuri sociale şi forme de expresie lingvistică*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 11–16 [Engl. Ab.].

483. KOVÁCS, PÉTER, *Magyar-csangó Moldovabán*, CÚ, **3**, nr. 31, 1992, 4.

484. MARIN, MARIA, MĂRGĂRIT, IULIA, *Glosar dialectal Muntenia. Partea a III-a: M–P*, FD, **15**, 1996, 137–246. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 518; **37**, 1994, nr. 548.

485. MIHU, ELENA, *„Pe Mureş şi pe Târnavă". Manuscrise folclorice de la începutul secolului al XIX-lea*, Marisia, **25**, nr. 1, 1996, 127–187 [cu 7 pl. î.a.t.; Engl. Ab.].

486. PETRIŞOR, MARIN, *Structura dialectală a Transilvaniei. Graiurile sudice*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 294–302.

487. POP, DUMITRU, *Izvoare folclorice.Un manuscris inedit*, AAF, **15–17**, 1994–1996, 365–381 [cu texte de folclor; deutsch. Zus.].

488. POP, LAURA, *Obiceiuri de înmormântare din Valea Beicii (judeţul Mureş)*, Marisia, **25**, nr. 1, 1996, 113–125 [cu 3 pl. î.a.t. şi gl.; Engl. Ab.].

489. PURDELA SITARU, MARIA, IRIMESCU, ILEANA, *Note lexicale şi etimologice. Pe marginea unor împrumuturi de origine germană în subdialectul bănăţean*, Omagiu

Coteanu, 1995, 533–540 [chiscant(ă), clámfer, léderpics(ă), purţâlpam, şerblu, şlaică, vişlăr].

490. RADU, GHEORGHE, *Un aspect al derivării cu sufixe în graiul din Maramureş: pseudodiminutive*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 85–91.

491. RUSU, LIVIA, *Obiceiuri de nuntă în câmpia Transilvaniei*, Marisia, **25**, nr. 1, 1996, 57–111 [cu 3 pl. î.a.t., gl., lista antr.; rés. fr.].

492. STAN, IONEL, URIŢESCU, DORIN, *Noul **Atlas lingvistic român**. Crişana*. Vol. I. *Corpul omenesc* (Părţile corpului, boli, însuşiri fizice şi morale), Bucureşti, EAR, 1996, L + 228 p. (AR. Fil. Timişoara. UVT. FLFI. ICSU „Titu Maiorescu") Cuprins. Sommaire, p. V; I. Hărţi introductive, p. V; II. Hărţi lingvistice, p. VI–VIII; Prefaţă. Préface, p. IX–XI; Lista localităţilor studiate cu corespondenţele din NALR-Crişana, ALR I, ALR II şi WLAD, p. XIII; Transcrierea fonetică, p. XV–XVI; Abrevieri, p. XVII; Indice alfabetic al cuvintelor-titlu cu corespondentele din NALR-Crişana şi atlasele lingvistice româneşti şi romanice, p. XIX–XXIV; Indice tematic al hărţilor interpretative cu corespondentele din NALR-Crişana şi alte atlase lingvistice româneşti, p. XXV–XXVIII; Indice alfabetic al termenilor cuprinşi în hărţi, p. XXIX–LI; I. Hărţi introductive p. 1–10; II. Hărţi lingvistice, p. 13–213 (201). Hărţile CXCVIII–CCLVII, p. 214–228.

493. TEAHA, TEOFIL, *Rom. **ord** „urzesc" – formă dialectală refăcută*, FD, **15**, 1996, 121–127 [cu 1 h.].

494. TODI, AIDA, *Răspândirea formelor de genitiv-dativ ale substantivelor în graiurile de tip bănăţean (pe baza **ALRT**)*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 332–336 [cu 1 h.; rés. fr.].

495. *** *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*. [Vol.] I–II de Teofil Teaha, Mihai Conţiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe. Cartografi: Emilian Georgescu, Constanţa Mateescu, Jenica Şerbănescu, Elena Scornea, Lucia Marinescu, Bucureşti, EAR, I: 1996, [XVIII] + 301 p. + 4 h. nenum. [Prefaţă. Préface (p. V–X); Lista localităţilor anchetate (cu corespondenţele dintre NALR-Munt., Dobr., ALR I, ALR II şi WLAD (p. XI–XII); Indice alfabetic al cuvintelor-titlu (p. XIII–XIV); Transcrierea fonetică (p. XV–VI); Semne diacritice. Alte semne (p. XVI); Abrevieri (p. XVII); Atlase lingvistice româneşti şi romanice. Abrevieri (p. XVIII). Cuprinsul hărţilor lingvistice. 1. Corpul omenesc (părţi componente, funcţiuni, însuşiri fizice şi morale, maladii etc.) (p. III–IV); 116 hărţi (hărţile 1–116)]; II: 1996, [XV] + 372 p. [Prefaţă. Préface, p. III; Cuprinsul hărţilor lingvistice: 2. Familia (rude, naştere, căsătorie, moarte). 3. Casa (părţile casei, mobilier, obiecte casnice). 4. Curtea (mijloace de transport, animale domestice, păsări de curte) (p. V–VII); Indice alfabetic al cuvintelor–titlu (p. VIII–IX); Transcrierea fonetică (p. X–XI;) Semne diacritice (p. XI) ; Atlase lingvistice româneşti şi romanice Abrevieri (p. XIII); Hartă cu denumirile oficiale ale localităţilor anchetate (XIV–XV); 186 hărţi (hărţile 118–302).

496. *** *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*. [Vol.] II. Sub conducerea lui Petru Neiescu. De Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu. Au colaborat, parţial, la culegerea materialului Maria Purdela-Sitaru, Eugen Dorcescu. Cartografi: Maria Gombos, Viorica Felecan, Silvia Moraru, Iuliu-Ovidiu Sângeorzan. Coperta: Aurel Petrescu, Bucureşti, EAR [– EClusium], XLIII + 265 p. (AR. ILIL) [Hărţi lingvistice. A. Numele oficial al localităţilor. B. Numele popular al localităţilor studiate, p. III–IV); Lista localităţilor anchetate (cu corespondenţele dintre NALR-Banat şi ALR I, ALR II şi WALD, p. III–IV; B. Hărţi interpretative, p. XV–XVI. C. Lexicale, p. XVI–XVIII; Abrevieri, p. XIX: Indicele alfabetic al termenilor cuprinşi în hărţi, p. XXI–XLIII; Hărţi lingvistice A, p. 3; B, p. 4, h. 156–401, p. 5–250; Hărţi interpretative XIII planşe, p. 251–260. Vezi BRL, **23**, 1980, nr. 802.

VEZI şi nr. 9, 82, 143, 144, 397, 444, 458, 462, 650, 681, 682, 719, 818, 1042, 1054, 1082, 1092, 1148, 1150, **1155**, **1164**, 1252 1400, 1873.

Recenzii

497. BELTECHI, EUGEN, Ion Calotă, *Rudarii din Oltenia* [...], Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 242–243. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **513**.
498. BOTOŞINEANU, LUMINIŢA, Ion Calotă, *Rudarii din Oltenia* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 149–151. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **513**.
499. BOTOŞINEANU, LUMINIŢA, *Noul **Atlas lingvistic pe regiuni.** Moldova şi Bucovina. Texte dialectale.* Volumul I. Partea a 2-a. [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 151–152. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **533**.
500. LAŢIU, VASILE VALENTIN, Vasile Frăţilă, *Contribuţii lingvistice* [...], AUT, **32**, 1994, 273–275. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **421**.
501. LOBIUC, IOAN, *O nouă realizare valoroasă a filologilor ieşeni: Noul **Atlas lingvistic român pe regiuni**. Moldova şi Bucovina. Texte dialectale* [...], Cronica, **31**, nr. 3–4, 1996, 14 [vol. I, partea 1 şi a 2-a]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **533**; **36**, 1993, nr. **448**.
VEZI şi nr. 1129, 1272.

c. Aromână

503. BACU, MIHAELA, *Între aculturare şi asimilare. Aromânii în secolul al XX-lea*, Aromânii, 1996, 153–167.
504. BARDU, NISTOR, *Un grai aromânesc din Dobrogea*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 38–44 [vorbitori veniţi între 1928 şi 1936 din localităţile Moscopole, Greava (Grabovo), Nicea, Lunca, Şipsca, din Albania central-estică; Engl. Ab.].
505. CARAGIU-MARIOŢEANU, MATILDA, *Un dodecalog al aromânilor sau 12 adevăruri incontestabile, istorice şi actuale asupra aromânilor şi asupra limbii lor*, Aromânii, 1996, 168–179 [din RLit, **26**, nr. 33, 1993; cu un *Postscriptum*, p. 180–183]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. 455.
506. CAZACU, MATEI, *Vlahii din Balcanii Orientali (Serbia, Croaţia, Albania etc.). **Pax ottomanica** (secolele XV–XVII)*, Aromânii, 1996, 83–99.
507. DJUVARA, NEAGU, *Diaspora aromână în secolele XVIII şi XIX*, Aromânii, 1996, 99–131.
508. FERRO, TERESA, *Etimoane atestate şi etimologii postulate pentru lexicul de origine latină al aromânei. Observaţii pe marginea **Dicţionarului dialectului aromân** al lui Tache Papahagi*, FD, **15**, 1996, 57–70 [rés. fr.]. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 764.
509. MAREŞ, DORU, *Graiul aromân în mare pericol de a dispărea*, Cotidianul, **6**, nr. 237, 9 oct. 1996, 6.
510. NĂSTUREL, PETRE Ş., *Vlahii din spaţiul bizantin şi bulgăresc până la cucerirea otomană*, Aromânii, 1996, 50–82.
511. PAPAHAGI, PERICLE, *Constantin Ucuta*, Dimândarea, **3**, nr. 1, 1996, 12–13.
512. PEYIFUSS, MAX DEMETER, *Aromânii în era naţionalismelor balcanice*, Aromânii, 1996, 132–152.
513. ROMANSKI, ST., *Macedoromânii*. Ediţia a II-a, îngrijită de Hristu Cândroveanu, Bucureşti, EFCADP, 1996, 72 p. [cu pref. din 1944 a trad. C. Constante, *„Ni se stinge neamul"*; cu 18 il. î.a.t.].

514. SARAMANDU, NICOLAE, *O colecţie inedită de naraţiuni populare aromâne*, FD, **15**, 1996, 117–119 [Kleanti Liaku-Anovska, *Socijalnata pripadnost na narodnite raskažuvači Vlasi. The Origin of Vlach Folk Story Tellers*, Skopje, 1995, 375 p.].
515. SARAMANDU, NICOLAE, *O gramatică aromână la începutul secolului al XIX-lea*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 317–320 [Mihai G. Boiagi, *Romanische macedonowlachische Sprachlehre (Gramatică aromână sau macedoromână)*, Viena, 1813; rés. fr.].
516. STEDEA, GH., *Perioada. Lecţia de aromână (49)*, Deşteptarea, nr. 12, 1996, 4. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 544; **37**, 1994, nr. 583.
517. TURCULEŢ, ADRIAN, *Aromânii din Albania*, RevRom, **2**, nr. 3, 1996, 1, 3 [vlah, fărşerot].
518. ULIVI, ANCA, *Observaţii asupra metatezei în dialectele româneşti sud-dunărene*, FD, **15**, 1996, 95–101 [rés. fr.].
519. VRABIE, EMIL, *Noi contribuţii la studierea dialectului aromân: etimologii*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 283–285 [cuv. din *Dicţionarul dialectului aromân general şi etimologic*, ed. a 2-a, Bucureşti, EA, 1974, de Tache Papahagi: arîs, băndic, cîubână, cucumbrícîu dómină, dúblu, făsăríe, fungán, gázdu, gudurescu, gulubízdră, mărdzinícl'e, plisáδă, tîrît, tombul, vizuescu; rés. fr.]. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 764.
520. *** *Alfabetlu armânesc*, Dimândarea, **3**, nr. 4, 1996, 15. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 547.

VEZI şi nr. **34**, **788**, 1182, 1217.

Recenzii

521. BARDU, NISTOR, Radu Sp. Popescu, Todor Balkanski, *Aromânii din Rodopii Bulgariei şi graiul lor* [...], FD, **15**, 1996, 277–279. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **543.**
522. OANCĂ, TEODOR, Radu Sp. Popescu, Todor Balkanski, *Aromânii din Rodopii Bulgariei şi graiul lor* [...], SCO, **1**, nr. 2, 1995, 261–262. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **543**.

d. Istroromână

VEZI nr. 518.

Recenzii

523. NEAGOE, VICTORELA, Richard Sârbu, *Texte istroromâne şi glosar* [...], FD, **15**, 1996, 268–277. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **467**; **30**, 1987, nr. **648**.

e. Meglenoromână

VEZI nr. 518.

5. FILOLOGIE

524. ANDEA, SUSANA, ANDEA, AVRAM, *Cartea românească veche din Transilvania în inventare bisericeşti. Le livre roumain ancien de la Transylvanie dans les inventaires*

d'Eglise, Cluj-Napoca, PUC, 1996, 211 p. (**Bibliotheca Bibliologica**. Serie nouă, 4). Colecţia *Philobiblon*).

525. ANDEA, SUSANA, ANDEA, AVRAM, *Cartea românească veche în inventare bisericeşti*, AnIst–Cluj-Napoca, **35**, 1996, 62–77 [350 de inventare de la 293 de biserici din 289 de localităţi transilvănene din Episcopia Greco-Catolică de Cluj – Gherla; rés. fr.].

526. ARVINTE, VASILE, *Calcuri lingvistice în traducerile româneşti ale* ***Bibliei*** *din a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, LC, 1996, 13–22 [pipăire, amar, mână, ţărână, feliu în *Biblia (1688)*; rés. fr.].

527. BASARAB, MARIA, *Însemne ale unei vechi culturi hunedorene*, Corviniana, **1**, nr. 1, 1995, 99 [*Chiriacodromion, Cartea românească de învăţătură*, păstrate la Hunedoara].

528. BÂZGAN, MELENTINA, *Reconstituirea unui document de la Ştefan cel Mare*, ArhRom, **155**, nr. 1, 1995, 147–150 [din 2 oct. 1460 (6968), trad. în rom la 3 mai 1814 de aut. neidentificat; cu 2 facs.].

529. BEZA, M., *Urme româneşti la Ierusalim (1)*, RM, **7**, nr. 323, 1996, 12–13; *(2)*, nr. 324, 13; *(3)*, nr. 326, 13; *(4)*, nr. 327, 13; *(5)*, nr. 328, 13; *(6)*, nr. 329, 13 [republicare a unui art. din 1933].

530. BULUŢĂ, GHEORGHE, *Cultura scrisă la români*, Bucureşti, [f. e.], [1996], 84 p. (DIPGR).

531. BULUŢĂ, GHEORGHE, *Scurtă istorie a editării româneşti*, Bucureşti, EEn, 1996, 96 p.

532. CADESCHI-LIVADĂ, LIGIA, VLAD, LAURENŢIU, ***Condica Sfintei Mănăstiri Căluiul***. *Un manuscris necunoscut din 1803 al lu Dionisie Eclesiarhul (I)*, RevIst, **7**, nr. 5–6, 1996, 385–389 [Engl. Ab.].

533. CANTEMIR, DIMITRIE, *Opere complete*. VI. Tomul II. Ediţie critică publicată sub îngrijirea lui Virgil Cândea, membru al Academiei Române. *Scurtă povestire despre stărpirea familiilor lui Brâncoveanu şi a Cantacuzinilor. Memorii către Petru cel Mare (1717–1718)*. Cuvânt înainte de Virgil Cândea. Ediţie critică, cu studiu introductiv, note şi comentarii de Paul Cernovodeanu, în colaborare cu Alvina Lazea, Emil Lazea şi Mihai Carataru, Bucureşti, EAR, 1996, 271 p. [cu ind. antr. şi top. p. 159–162, 244–245, 266, de Emil Lazea].

534. CARAMAN, PETRU, *Influenţa lui Kochanowski asupra lui Dosoftei şi consideraţii critico-axiologice*, DaciaLit, **7**, nr. 23, 1996, 11–12.

535. CARTOJAN, N., *Istoria literaturii române vechi*. Prefaţă de Dan Horia Mazilu. Bibliografii finale de Dan Simonescu. Ediţie îngrijită de Rodica Rotaru şi Andrei Rusu, Bucureşti, EFCR, 1996, 484 p. Rec.: Cornelia Maria Savu, *Un vârf al istoriografiei literare româneşti*, CrN, **7**, nr. 1564, 1996, 13; *** UnC, nr. 3–5, 1996, 6.

536. CĂLIN, PETRU, *Valori ale tiparului european în colecţii din sudul şi estul Banatului*, Banatica, **14**, 1996, 93–148 [rés. fr.].

537. COSTIN, MIRON, *Letopiseţul Ţării Moldovei. De neamul moldovenilor. Viaţa lumii*. Ediţie, postfaţă, tabele, cronologie, note şi glosar de Liviu Onu, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 176 p. (**Pagini alese**. *Literatura română*).

538. DĂNILĂ, IOAN, *Începuturile traducerii Sfintei Scripturi prin centrul României şi* ***Biblia*** *lui Ulfila*, CultCr, **2**, nr. 1, 1996, 24–29.

539. DIMITRESCU, FLORICA, *Texte româneşti vechi în haină latină (Pe marginea unei antologii italiene)*, FD, **15**, 1996, 103–109 [Giuseppe Piccillo, *Testi romeni in alfabeto latino (secoli XVI–XVIII)*, Catania, 1991, 96 p.].

540. DOBRE, ALEXANDRU, *Cel mai vechi text etnofolcloric românesc consemnat, în scris, în limba română. Popa Bratul,* ***Începătură de nuiale*** *(1559 –1560)*, REF, **41**, nr. 3–4, 1996, 213–218 [ms 2005, miscelaneu, la Muzeul de Literatură al Moldovei, Iaşi].

541. DREGHICIU, DOINA, *Însemnări de pe tipărituri românești vechi în colecții de carte ale județului Alba referitoare la cărturari ai Blajului (1770–1872)*, Apulum, **33**, 1996, 57–63 [deutsch. Zus.].
542. DUMITRAN, ANA, *Contribuții la studiul tipăriturilor românești din secolul al XVI-lea*, AMN, **32**, nr. 2, 1996, 83–99 [rés. fr.].
543. EMINESCU, M., *Opere. Poezii* [Vol.] 1–3. Ediție critică de D. Murărașu. Postfață de Eugen Simion, București, EGS – ECN, 1995, I: 380 p.; II: 429 p.; III: 400 p. (Colecția **Orion**).
544. FLORESCU, NICOLAE, *Istoriografia literaturii române vechi.* Vol. I. *Evoluția metodelor de cercetare*, [București], EJL, 1996, 200 p. (Seria **Sinteze**, nr. 3).
545. GEORGESCU, N., *Eminescu: Ediția princeps. O coală editorială pierdută*, Hyperion, **5**, 1996, 75–83 [ed. cuprinde numai 19 coli, lipsind coala situată între colile 4 și 5, cu poeziile *Diana*, *Sara pe deal*, *Nu mă înțelegi*, *La steaua*, *De ce nu-mi vii*, *Kamadeva*; rés. fr.]; și în NRR, nr. 3–4, 1996, 25–30.
546. IACOB, NICULINA, ***Biblia de la Blaj (1795)** – A doua traducere integrală a Bibliei în limba română*, AUS, **3**, 1994, 32–33 [de Samuil Micu; Engl. Ab.].
547. LĂZĂRESCU, GEORGE, *Umanesimo romeno e umanesimo italiano*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 103–108.
548. LIGOR, ALEXANDRU, *Valoarea artistică a documentelor românești tipărite în vechime*, AnIst–Iași, **32**, 1995, 227–238 [cu 12 facs.].
549. LIVADĂ-CADESCHI, LIGIA, VLAD, LAURENȚIU, *Condica Sfintei mănăstiri Caluiul. Un manuscris necunoscut din 1803 al lui Dionisie Eclesiarhul (I)*, RevIst, **7**, nr. 5–6, 1996, 385–389 [Engl. Ab.].
550. MAREȘ, ALEXANDRU, *Muradin-Sultan din cronicile românești*, Omagiu Coteanu, 1995, 489–491.
551. MAZILU, DAN HORIA, *Literatura română barocă în context european*, București, EMinerva, 1996, 292 p. (Seria **Confluențe**). Rec.: Gheorghe Buluță, UnC, nr. 8,1996, 3.
552. MĂLINAȘ, CONSTANTIN, *Din tradițiile editoriale ale Beiușului (1790–1918)*, Crisia, **26**, 1994, 93–107 [Engl. Ab.].
553. MĂLINAȘ, CONSTANTIN, *Tipografi, tipografii și edituri din Bihor. 1565–1948*, Oradea, EME, 1995, 36 p. (**Bibliotheca Bibliologica**. Seria *Restituiri „Festina Lente"*, 2) (ICJ Bihor, Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai", Oradea).
554. MÂRZA, IACOB, *Cărți românești vechi în colecții străine (Debrecen – Ungaria); Oxford – Anglia*, CultCr, **2**, nr. 1, 1996, 38–39.
555. MECIU, DIMITRIU, *Poema Munților Beiușului 1816.* Studiu de Mircea Popa. Ediție de Constantin Mălinaș, Oradea, EME, 1996, 115 p. (**Biblioteca scriitorilor bihoreni**).
556. MIHAIL, ZAMFIRA, *Exercises philologiques de Nicolae Milescu (1669): Le codex des prières offert à Thomas Smith*, AnIst–Iași, **32**, 1995, 206–226 [cu 8 facs.].
557. MINIAT, ILIE, *Didahii și predici.* Traducere de Dumitru Fecioru. Editată cu binecuvântarea Prea Sfințitului Calinic Argatu, Episcop al Argeșului, Muscelului și Teleormanului, [Pitești], EBV, 1995, 432 p.
558. MIRCEA, GABRIELA, *Considerații filigranologice ocazionate de restaurarea unui „Catavasier" imprimat la Blaj în 1769*, AMN, **32**, nr. 2, 1996, 525–532 [rés. fr.].
559. MIRCEA, GABRIELA, *Despre tipăriturile vechi blăjene incerte și necesitatea evaluării lor sistematice*, Apulum, **33**, 1996, 18–32 [deutsch. Zus.].
560. MOISESCU, TITUS, *Muzica bizantină în spațiul cultural românesc*, București, EMUCMR, 1996, 348 p. (MCT. CTCCCȘDT).
561. NEDELCEA, TUDOR, *Tipar românesc pentru țări străine*, NRR, nr. 2–3, 1996, 153–155.
562. OLTEAN, VASILE, *Actualitatea lui Coresi (II)*, Astra, **2**, nr. 1–2–3, 1996, 102 [425 de ani de la tipărirea *Liturghierului* și a *Psaltirei*]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 591.

563. OLTEAN, VASILE, *Cel mai vechi manuscris şcolar în Şcheii Braşovului*, TelR, nr. 25–28, 1996, 6 [*Omiliar* slav].

564. OROS, IOAN, ***Cazania** lui Varlaam în Sălaj – Exemplarul necunoscut de la Giurtelec*, AUP, **20**, 1996, 465–467 [ms 253 CCCVR Şimleu Silvaniei, 142 fl.; rés. fr.].

565. PECICAN, OVIDIU, *Gesta lui Roman şi Vlahata*, AAF, **15–17**, 1994–1996, 133–156 [din *Cronica moldo-rusă*; rés. fr.].

566. POPESCU, MIHAIL ION, *Antim Ivireanu*, ON, nr. 125, 1996, 8.

567. POPESCU, MIHAIL ION, *Veniamin Costachi*, ON, nr. 125, 1996, 8.

568. POPOVICI, SILVIA, *A XV-a Sesiune Naţională „Vechi tipărituri şi manuscrise – sub semnul primei cărţi tipărite în limba română (Sibiu, 1544)"*, ArhRom, **155**, nr. 1, 1995, 229–230.

569. SCHATZ, ELENA-MARIA, *Catalogul colecţiei de incunabule*, Bucureşti, 1995, 266 p. [cu il.]. Rec.: Alexandru Ligor, *Un nou catalog al incunabulelor*, Biblioteca, **7**, 1996, nr. 7, 192.

570. SCHIPOR, VASILE I., *Calendarele româneşti şi răspândirea literaturii în spaţiul etno-cultural românesc*, AnBuc, **3**, nr. 1–2, 1996, 53–70 [Engl. Ab.].

571. ŞESAN, DRAGOŞ, *Pledoarie pentru o ediţie critică a documentelor istorice (I)*, ArhRom, **155**, nr. 2, 1995, 102–107.

572. ŞTREMPEL, GABRIEL. *Al. Odobescu şi „Suvenirurile strămoşeşti" [I]*, MI, **30**, nr. 4, 1996, 3–6, 28 [Al. Odobescu, *Despre unele manuscripte şi cărţi tipărite aflate în mănăstirea Bistriţa*].

573. ŞTREMPEL, GABRIEL, *Al. Odobescu şi „Suvenirurile strămoşeşti" [II]*, MI, **30**, nr. 5, 1996, 65–68 [*Psaltirea slavă*].

574. TATAI-BALTĂ, CORNEL, *Implicaţiile tipografice şi **Biblia de la Blaj (1795)***, CultCr, **2**, nr. 1, 1996, 70–77 [de Samuil Micu; cu 8 fig.].

575. ŢEPELEA, GABRIEL, *Interpretări şi restituiri*, Bucureşti, ET, 1996, 215 p.

576. ŢEPELEA, GABRIEL, *O propunere de redimensionare a literaturii şi culturii române vechi*, Dreptatea, nr. 90, 1996, 1, 16.

577. URSU, N. A., *Gramatica lui Amfilohie Hotiniul (**Lecţione**, Iaşi, 1879)*, Omagiu Coteanu, 1995, 573–580 [*Lecţione adecă cuvântare scoasă de la întâie parte a gramaticii P. E. H. A. U., pentru învăţătura limbii moldoveneşti şi ruseşti, dată în tipari pentru folosul celor ce vor vre să înveţi una sau alta dintru aceste doauă limbi*, atribuită, până acum, lui Toader Şcoleriul].

578. URSU, N. A., *O cronică politică a Europei din anul 1825, tradusă şi adnotată de comisul Ionică Tăutu*, AnIst–Iaşi, **32**, 1995, 257–275 [*Privire politicească a Evropei din anul 1825*, BAR, MsR 423, trad. lucr. lui Pierre François Xavier Bourguignon d'Herbigny, *Revue politique de l'Europe en 1825*].

579. VELCIU, DUMITRU, *Un continuator al lui Miron Costin: Vasile Demian*, MI, **30**, nr. 3, 1996, 36–38 [*Cronica anonimă a Moldovei 1661–1709 (Pseudo-Nicolae Costin)*].

580. VORNICESCU, NESTOR, *Petru Movilă – Mitropolitul Kievului şi românii de acasă în prima jumătate a secolului al XVII-lea*, Armonia, **4**, nr. 2, 1996, 2–5.

581. *** *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română. I. **Floarea darurilor***. Text stabilit, studiu filologic şi lingvistic, glosar de Alexandra Moraru. ***Sindipa***. Text stabilit, studiu lingvistic şi filologic, glosar de Magdalena Georgescu, Bucureşti, EM, 1996, 322 p. + 2 plş. cu 2 facs. î.a.t. (**Cărţi populare**. *Cele mai vechi cărţi populare în literatura română*. Coordonatori: Ion Gheţie şi Alexandru Mareş. AR. ILII).

582. *** *Cronicari munteni. Letopiseţul cantacuzinesc. Cronica Bălenilor. Radu Greceanu–Viaţa lui Constantin Brâncoveanu. Radu Popescu – Cronica lui Nicolae Mavrocordat – Stolnicul Constantin Cantacuzino – Istoria Ţării Româneşti*. Ediţie, postfaţă, tabel

cronologic şi referinţe critice de Liviu Onu, Bucureşti, 100 + 1 Gramar, 1996, 192 p. (Colecţia: **Pagini alese – Literatura română**).

583. *** *Documenta romaniae historiae. A. Moldova.* Volumul XXIII (1635–1636). Volum întocmit de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache. Comitetul de coordonare: Ştefan Pascu, Ştefan Ştefănescu, Alexandru Elian, Damaschin Mioc, Ioan Caproşu, Constantin Cihodaru, Aurel Răduţiu, Leon Şimanschi, Bucureşti, EAR, 1996, 908 p. (AR. IIAI) [cu listă de cuv. rom. din textele sl. şi expr. sl. din doc. de limbă rom. (p. 837–839); doc. rom. în transcriere chirilică (p. 850–867); fot. de doc., peceţi şi iscălituri (p. 868–906)]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **701**; **23**, 1988, nr. **973**; **18**, 1975, nr. **600** (I), **601** (XXII); **13**, 1970–1971, nr. 980 (XIX).

584. *** *Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Judeţul istoric Argeş (sec. XV–1848).* Cu o introducere, indicaţii bibliografice, repertoriu cronologic, note explicative, anexe şi indici de Constantin Bălan, Bucureşti, EAR, 1994, 645 p. Rec.: Nicolae Endroiu, AMN, **32**, nr. 2, 1996, 603–604.

585. *** *Inscripţii medievale şi din epoca modernă a României. Oraşul Iaşi. Fascicula 1.* I. Kara, Stela Cheptea, *Inscripţii ebraice*, Iaşi, [f. e.], 1994, XXIV + 136 p. (CICE). Rec.: Nicolae Endroiu, AMN, **32**, nr. 2, 1996, 605.

586. *** *Udrişte Năsturel (1596?–1658?) (cca 400 de ani de la naşterea umanistului român)*, AnivCult, **35**, nr. 2, 1996, 157–184.

VEZI şi nr. 6, 8, 48, 70, 72, 82, 89, 382, 397, 399, 400, 402, 408, 411, 412, 414, 421, 422, 425, 427, 436, 440, 510, 511, 577, 645, 690, 739, 1062, 1088, 1183, 1194, 1195, **1218**, 1221, 1343, 1344, 1348, **1355**, **1365**, **1578**, **1680**, 1832, 1842, 1847, 1865, 1866.

Recenzii

587. BĂLAN, CONSTANTIN, Alexandru I. Gonţa, *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV–XVII (1384–1625). Indicele numelor de persoane* [...], SMIMO, **14**, 1996, 159–162. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **701**.

588. CHINDRIŞ, IOAN, *Cartea românească la Viena*, AMN, **32**, nr. 2, 1996, 373–381 [Virgil Cândea, *Mărturii româneşti peste hotare. Mică enciclopedie de creaţii româneşti şi de izvoare despre români în colecţii din străinătate* ...]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **320**.

589. CORBU, GEORGE, *Între interpretări şi restituiri*, Forum, **38**, nr. 4–5–6, 1996, 137–138 [Gabriel Ţepelea, *Interpretări şi restituiri* ...]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **684**.

590. CRĂCIUN, CORNELIU, *Regândiri utile*. Gabriel Ţepelea, *Interpetări şi revizuiri*, [...], Familia, **32**, nr. 4–5, 1996, 21–24. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **683**.

591. DULCĂ, MIRCEA, Gabriel Ţepelea, *Pentru o nouă istorie a literaturii şi culturii române vechi* [...], MAp, **2**, nr. 2, 1996, 90–92. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **683**.

592. GAFTON, ALEXANDRU, *Codex Sturdzanus* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 119–120. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **532**.

593. IANCU, VICTOR, Gabriel Ţepelea, *Pentru o istorie a literaturii şi culturii române vechi*, [...], Omagiu Victor Iancu, 1996, 204–206. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **683**.

594. IONESCU, I., Ion Gheţie – Al. Mareş, *Diaconul Coresi şi izbânda scrisului în limba română* [...], TelR, **143**, nr. 13–16, 1965, 5, 6. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **631**.

595. MINUŢ, ANA-MARIA, Ion Gheţie, Al. Mareş, *Diaconul Coresi şi izbânda scrisului în limba română* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 148–149. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **631.**

596. MUNTEANU, EUGEN, *Un eveniment remarcabil în filologia românească: Reeditarea critică a **Bibliei de la 1688***, RevRom, **2**, nr. 1, 1996, 1, 2 [al IV-lea vol.]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **619**.

597. NEDELCEA, TUDOR, *„Obsedanta literatură română veche"*, NRR, nr. 1, 1996, 49–50 [Gabriel Ţepelea, *Pentru o nouă istorie a literaturii şi culturii române vechi* ...]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **683**.

598. NICA, VIOREL, *Dimensiunea latină a scrisului românesc*, NRR, nr. 2–3, 1996, 75–77 [Gabriel Ţepelea, *Opţiuni şi retrospective* ...]. Vezi BRL, **32**, 1989, nr. **606**.

599. VASILESCU, EMIL, Simonescu Dan, Buluţă Gheorghe, *Scurtă istorie a cărţii româneşti*. Cu un capitol despre cartea românească în Basarabia de Iurie Colesnic [...], Biblioteca, **7**, nr. 1–2–3–, 1996, 66. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **674**.
VEZI şi nr. 46, 455, 908.

6. FONETICĂ ŞI FONOLOGIE

600. AVRAM, ANDREI, *Alternanţe fonologice în grupuri consonantice şi grupuri consonantice alternante*, Omagiu Coteanu, 1995, 431–435.

601. AVRAM, ANDREI, *Despre originea vocalei* [î] *în limba română*, FD, **15**, 1996, 19–26 [rés. fr.].

602. AVRAM, ANDREI, *Transformarea lui* [i] *în* [i] *după consoane labiale şi palatalizarea labialelor*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 275–282 [rés. fr.].

603. DĂNILĂ, IOAN, *Preliminarii*, ConvDid, **7**, nr. 22, 1996, 38–39 [la rubr.: Fonetică şi fonologie].

604. MĂRDĂRESCU-TEODORESCU, MARIA, *Frecvenţa tipurilor de structuri silabice în limba română*, FD, **15**, 1996, 71–86 [cu 5 tab. şi 6 pl.; rés. fr.].

605. STAN, IOAN TEODOR, *Studiu de fonetică şi fonologie*, Cluj, EPUC, 1996, 216 p.

606. ŞERBAN, FELICIA, *Digraful* ***oa****: o descriere pentru recunoaşterea automată a diftongului*, Omagiu Coteanu, 1995, 555–562.

607. VASILIU, EMANUEL, *Flectivele* [-u], [-i] *în limba română*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 347 [Engl. Ab.].

608. VASILIU, EMANUEL, *Substantive româneşti cu tema în -j-*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 29.

608bis. ZAFIU, RODICA, *Rime*, RLit, **29**, nr.34, 1996, 7; la rubr.: Păcatele limbii].

609. **** Fonetică şi dialectologie.* [Vol.] **15**. Apare anual. Comitetul de redacţie: Emanuel Vasiliu – director. Nicolae Saramandu – redactor-şef. Magdalena Vulpe – redactor-şef adjunct. Laurenţia Dascălu-Jinga – secretar de redacţie. Andrei Avram, Maria Marin, Teofil Teaha, Bucureşti, EAR, 1996, 297 p. [cu ind. de mat., aut. şi cuv.]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **641**; **37**, 1994, nr. **722**; **36**, 1993, nr. **548**; **35**, 1992, nr. **480**; **18**, 1975, nr. 646; **16**, 1973, nr. 659; **13**, 1970–1971, nr. 1073; **12**, 1969–1970, nr. 781; [**6**], 1963–1964; [**3**], 1960–1961; [**2**], 1960, sigla **FD**; [**1**], 1944–1959, anul 1958, penultimul titlu.
VEZI şi nr. 9, **98**, 265, 304 , 311, 313, 318, 323, 325, 346, 349, 359, 389, 421, 443, 474, 480, 486, 552, 700, **865**, 957, 1032, **1055**, 1056, 1078, 1136, 1425, **1456**, 1465, **1501**, 1520, **1610**, **1634**, **1641**, **1683**, **1723**, **1740**, 1846.

Recenzii

VEZI nr. 285, 1317, 1807, 1816.

7. GRAMATICĂ

a. Generalităţi

610. COTEANU, ION, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, EGaramond, [f. a.], 423 p. [retipărire]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **549**; **25**, 1982, nr. **1343**.

611. MARIN, GHEORGHE, *Normele gramaticale şi contra-modelele*, UnC, nr. 10, 1996, 9 [la rubr.: Limba română – o rubrică pentru elevi].

612. TRANDAFIR, GH. D., *Alte probleme controversate de gramatică a limbii române actuale şi de lingvistică generală*, Craiova, EUniversitaria, 1996, 216 p. [rés. fr.].

VEZI şi nr. 62, 257, 412, 451, 515, 577, 700, 1053, 1457, **1518**, **1522**, **1528**, **1556**, **1609**, **1613**, **1629**, **1650**, **1652**, **1668**, **1678**, **1717**, **1719**, **1721**, **1722**, **1769**, **1786**, **1795**, **1798**.

Recenzii

VEZI nr. 1806, 1807, 1814, **1819**.

b. Morfologie

613. BÎTEA, IOAN N., *Note despre articol*, AUT, **31**, 1993, 27–35 [Engl. Ab.].

614. CAPOTĂ, TEODOR, *Sistemul comparaţiei în română*, LL, **41**, nr. 2.1996, 11–22 [riass. it.].

615. CAZACU, DIMITRIE, *Studiu de tipologie lingvistică din arealul românesc*, ŞL, **1**, 1992, 36–38 [sistemul verbal rom. şi sl.; rés. fr.].

616. CIOMPEC, GEORGETA, *Adverbe sau adjective invariabile?*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 96–101 [deutsch. Zus.].

617. CRAŞOVEANU, D., *Cazul dativ cu prepoziţia „la" (observaţii asupra exprimării actuale)*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 4–5.

618. CYCHNERSKI, TOMASZ, *Clasificarea substantivelor româneşti în declinări*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 102–116 [rés. fr.].

619. DRINCU, SERGIU, *Imperativul*, LLR, **25**, nr. 3, 1996, 9–11.

620. FELECAN, NICOLAE, *Cazul subiectului în propoziţiile independente*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 67–79.

621. GENCĂRĂU, ŞTEFAN, *Despre gramatică şi gramaticieni*, Tribuna, **8**, nr. 19, 1996, 12–13.

622. GHEORGHE, MIHAELA, *Despre dubla natură a infinitivului lung în limba română contemporană*, StD, **1**, 1996, 160–168.

623. GHEORGHE, MIHAELA, *Despre statutul de locuţiune prepoziţională al construcţiei **în ceea ce priveşte***, StD, **1**, 1996, 169–173.

624. IVĂNUŞ, DUMITRU, *Cuvântul „ce" în limba română*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 77–81 [rés. fr.].

625. LĂZĂRESCU, LUMINIŢA, *Cuvântul **a** în limba română*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 29–33 [Engl. Ab.].

626. MANEA HOANCĂ, DANA, *Considérations sur les verbes éventifs roumains*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 216–232.

627. MANEA HOANCĂ, DANA, *Consideraţii asupra articolului definit românesc*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 239–263 [Engl. Ab.].

628. MIERLĂ, ANCA, *Verbele de mişcare. Unele observaţii cu privire la definirea lor*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 277–286 [Engl. Ab.].
629. NEGOMIREANU, DOINA, *Structura morfematică, un reflex al „relatinizării" în limba română contemporană*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 81–84.
630. POPESCU, CONSTANTIN TH., *Rolul pronumelor relative şi nehotărâte în împletirea propoziţiilor*, LC, 1996, 165–172 [rés. fr.].
631. RĂDULESCU, MARINA, *Cuvinte interogative sau / şi relative*, LLR, **25**, nr 1, 1996, 6–8.
632. ŞOŞA, ELISABETA, MARINESCU, ILEANA, PETRE, ELENA, *Regulă şi excepţie în formarea participiului românesc*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 90–101 [cu 2 tab. în an.; rés. fr.].
633. TOMA, ION, *Baza semantică a valorilor perfectului simplu românesc*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 82–89 [rés. fr.].
634. TOPALĂ, DRAGOŞ-VLAD, *Dinamica adjectivelor posesive în regim prepoziţional*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 121–123 [rés. fr.].
635. ZAFIU, RODICA, *Presupoziţii, indicaţii*, RLit, **29**, nr. 39, 1996, 9 [şi, totuşi, chiar şi, până şi, încă]; *Timpul ficţiunii*, nr. 49, 18 [valori stilistice ale perfectului simplu; v.r.nr. 608 bis]. VEZI şi nr. 3, 9, 62, **98**, 123, 125, 257, 312–315, 330, 332, 355, 360, 383, 440, 474, 477, 494, 552, 607, 608, 610, 611, 638, 647, 650, 667, 681, 722, 751, 1031, 1036, 1042, 1050, **1055**, 1056, 1076, 1084, 1105, 1135, 1179, 1241, 1299, 1300, 1304, 1342, 1426, **1450**, **1451**, 1453, 1457, 1459, 1465, 1470, **1496**, **1501**, **1503**, **1507**, **1518–1520**, **1522**, **1525**, **1527**, **1528**, **1531**, **1534**, **1546**, **1556**, 1558, **1561–1566**, **1572**, **1586**, **1590**, **1600**, **1601**, **1604**, **1609**, **1612**, **1613**, **1629**, **1630**, 1632, **1637**, **1638**, **1641**, **1646**, **1650**, **1652**, **1668**, **1678**, **1683**, **1703**, **1706**, **1713**, **1715–1717**, **1719**, **1721–1723**, **1729**, **1731**, **1734**, **1737**, **1748**, **1749**, **1758**, **1759**, **1761**, **1773**, **1786**, **1793**, **1795**, **1798**, 1838, 1857–1861, 1864, 1867, 1868, 1875, 1876.

Recenzii

VEZI nr. 651, 1803, 1806, 1811, 1814, 1816, 1818, 1819.

c. Sintaxă

636. AVRAM, MIOARA, *Anacolutul*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 3–6.
637. BEJAN, DUMITRU, *Raportul de subordonare în propoziţie (I)*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 6–8; *(II)*, nr. 3, 11–13.
638. DIMITRIU, C., ***A trebui*** *+ participiul acordat sau neacordat reprezintă un predicat verbal compus?*, LC, 1996, 58–64 [rés. fr.].
639. DOBROVIE-SORIN, CARMEN, *On the Denotation and Scope of Indefinites*, AUBLLR, **43**, 1994, 3–34 [cu 1 fig.; Engl. Ab.].
640. DRAGOMIR, CAMELIA, *Valori actanţiale ale subiectului şi ale obiectului direct*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 181–207 [rés. fr.].
641. JĂMNEALĂ, AUREL, *Mijloace de exprimare a raporturilor (relaţiilor) sintactice (II)*, ConvDid, **7**, nr. 21, 1996, 29–35.
642. JĂMNEALĂ, AUREL, *Valori silistice la nivelul relaţiei predicative*, ConvDid, **7**, nr. 22, 1996, 40–44.
643. MIHĂESCU, MARIAN, *Împletirea regentei cu subordonata subiectivă*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 9–11.

644. NAGY, RODICA, *Observaţii în legătură cu transpunerea (conversiunea) locuţiunilor*, AUS, **3**, 1994, 51–56 [în rom.; rés. fr.].
645. PANĂ-BOROIANU, RUXANDRA, *Despre relativul* ***care*** *în vechi documente româneşti*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 297–306 [rés. fr.].
646. SECRIERU, MIHAELA, *Este sociativul o funcţie simplu sau dublu subordonată?*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 25–28.
647. STAN, CAMELIA, *Acuzativul „obiectiv" în grupul nominal*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 327–331 [rés. fr.].
648. UNGUREANU, ELENA, *Construcţia incidentă în manualele şcolare şi în lucrările de specialitate*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 101–107 [rés. fr.].
649. VOINEAG-MERLAN, AURELIA, *Coordonarea „discontinuă" în româna vorbită populară*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 5–10 [deutsch. Zus.].
650. VOINEAG-MERLAN, AURELIA, *Structuri cu pronume relativ invariabil în română şi în alte limbi romanice*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 85–101 [deutsch. Zus.].
VEZI şi nr. 3, 9, 62, 98, 188, 314, 315, 552, 610, 611, 620– 622, 631, 668, 968, 974, 998, 1018, **1055**, 1236, 1241, 1299, 1426, **1450**, 1459, 1465, 1470, **1496**, **1501**, **1503**, **1507–1509**, **1518**, **1519**, **1522**, **1525**, **1527**, **1528**, **1531**, **1534**, **1546**, **1556**, **1558**, **1561–1565**, **1572**, **1573**, **1582**, **1586**, **1590**, **1600**, **1604**, **1609**, **1612**, **1613**, **1629**, **1630**, **1632**, **1637**, **1638**, **1641**, **1646**, **1650**, **1652**, **1662**, **1665**, **1668**, **1678**, **1683**, **1689**, **1703**, **1706**, **1713**, **1715–1717**, **1723**, **1729**, **1731**, **1734**, **1737**, **1748**, **1749**, **1759**, **1761**, **1773**, **1795**, **1798**, 1838.

Recenzii

651. CRĂCIUN, CORNELIU, *Un studiu sincronic despre sintaxa limbii române*, Aletheia, **6**, 1996, 186–189 [Maria Vulişici-Alexandrescu, *Sintaxa limbii române* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1738**.
652. DRAICA, DUMITRU, Maria Vulişici-Alexandrescu, *Sintaxa limbii române* [...], Aletheia, **6**, 1996, 184–186. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1738**.
VEZI şi nr. 1803, 1806, 1811, 1814, 1816, 1819.

8. LEXICOLOGIE

a. Semantică

653. BARABAŞ, NECULAI, *Ficat*, Ateneu, **33**, nr. 1, 1996, 8; *Fractură. Frigiditate. Furuncul*, nr. 2, 8; *Gingivită*, nr. 4, 11; *Gută*, nr. 5, 11, nr. 6, 11; *Gripă*, nr. 7, 11; *Hemoroizi*, nr. 9, 11; *Herpes. Hiperhitroză*, nr. 10, 11; *Hipertensiune arterială. Hipotensiune arterială*, nr. 10, 11; *Icter*, nr. 11, 11; *Indigestie*, nr. 12, 11 [La rubr.: Farmacia naturii. Dicţionar]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 693; **37**, 1994, nr. 793.
654. BASARAB, VICTOR MARIN, *Obiecte de cult*, Carusel, 7, în Azi, nr. 1078, 11 ian. 1996 [crucifix, baldachin, candelă, ţevie, aer]; *Veşminte liturghice*, nr. 1084, 18 ian. [felonion, epitrahil, orariu, filon grecesc, omofor, sacas, table, camilafcă]; ***Icoană, iconoclast, iconodul, iconostas*** [1], nr. 1090, 25 ian.; [2], nr. 1096, 11 febr.; ***Iconoclasm*** [1], nr. 1114, 22 febr.; [2], nr. 1120, 29 febr.; ***Iconoduli***, nr. 1126, 7 mart.; ***Iconostas***, nr. 1132, 14 mart.; ***Cărţi de cult*** [1], nr. 1138, 21 mart. [*acatistier, aghiasmatar, antologhion, apocalipsa*]; [2], nr. 1144, 28 mart. [*catehism, cazanie, catisma*]; [3], nr. 1150, 4 apr.

[*decalog*]; *Cruce–crucificare*, nr. 1156, 11 apr.; [4], nr. 1162, 18 apr. [euharistie]; *Sfântu' Gheorghe*, nr. 1166, 25 apr. [martir, Gheorghe]; *Scrieri canonice şi apocrife* [5], nr. 1177, 9 mai [canonic, apocrif]; *Catedrala*, nr. 1183, 16 mai; nr. 1189, 23 mai [*doxastar, eclesiastul, erminie*]; *(6)*, nr. 1195, 30 mai [evanghelia, faptele apostolilor]; [7], nr. 1201, 6 iun. [*Faptele Sfinţilor Apostoli, Floarea darurilor, epifanie*]; [8], nr. 1207, 13 iun. [*limonariu, liturghier*]; [9] nr. 1213, 20 iun. [minei, molitvelnic]; [10], nr. 1219, 27 iun. [*octoih, omiliar*]; *(11)*, nr. 1225, 4 iul. [*patristică, patrologie*]; *(12)*, nr. 1231, 11 iul. [*prohod, prolog, psaltire*]; *(13)*, nr. 1237, 18 iul. [*sinaxar, menologhion, tipicon, tipic*]; *Patristică, patrologie* [1], nr. 1243, 29 iul.; *(2)*, nr. 1249, 1 aug.; *(3)*, nr. 1255, 8 aug.; *Maica Domnului în* ***Apocrife***, nr. 1261, 15 aug.; *Religiologie (1)*, nr. 1267, 22 aug.; *(2)*, nr. 1273, 29 aug.; *Cunoaşterea lui Dumnezeu (1)*, nr. 1279, 6 sept.; [...] *(2)*, nr. 1285, 12 sept. [mistic, mister]; *Teologia*, nr. 1297, 26 sept. [*teologie*]; *Istorie sau stare?*, nr. 1333, 7 n. [teologie, teosofie]; *A şti, a crede?*, nr. 1351, 28 n. [crede]; *Colinde, Calende?* [1], nr. 1362, 12 dec. [colinda serioasă colinda copiilor, pluguşorul, măştile, vasâlca, sorcova]; *(2)*, nr. 1368, 19 dec. [apă proaspătă, apă neîncepută, apă de botez; la rubr.: Lexicon religios]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 694.

655. BĂDICUŢ, ILIE, *„Tămâie de Java" în carburator !*, Carusel, 7, în Azi, nr. 1132, 14 mart., 1996, 7; *Despre alcool, alchimie şi elixir*, nr. 1138, 21 mart.; *Greşeli comice sau doar comice?!*, nr. 1144, 28 mart.; *Seara chefliu, dimineaţa mahmur*, nr. 1150, 4 apr. [chefliu, mahmur]; *De unde au venit aceste cuvinte?*, nr. 1156, 11 apr. [hocus-pocus, caterincă, taler, crai]; *Dansuri macabre*, nr. 1156, 18 apr. [macabru]; *Praznice împărăteşti*, nr. 1165, 25 apr. [Paştele, Floriile, Înălţarea, Rusaliile]; ***Rusalii şi Iele***, nr. 1183, 16 mai; *Praznice împărăteşti*: ***Crăciun şi Bobotează***, nr. 1189, 23 mai; *Ştiaţi că... ştiţi arăbeşte?!*, nr. 1201, 6 iun. [*salám alèykum, Hasan bèlfk, giadd bigiadd* = (din) moşi-strămoşi]; *A fi sau a nu fi... ageamiu!*, nr. 1207, 13 iun. [ageamiu, Agemian, Agemolu, Agemoiu, Agemaglu]; *Zaiafet cu musafiri*, nr. 1213, 20 iun. [oaspete, musafir, zaiafet]; *Romantica Alhambra*, nr. 1219, 27 iun. [Alhambra]; *Cuvinte interzise*, nr. 1231, 11 iul. [*tabu, drac*, rus. *medvedi*, magh. *mèdve*, magh. *farka]*; *Emiri şi amirali*, nr. 1237, 18 iul.; *Alf Lombard şi masa cu patru picioare*, nr. 1243, 29 iul.; *„Cuvintele trebuie să fie ca banii"* [I], nr. 1249, 3 aug. [*banul şi leul*]; [II], nr. 1255, 9 aug. [*strânge bani albi pentru zile negre*]; [III], nr. 1261, 15 aug. [*şi-a dat arama pe faţă*]; [IV], nr. 1267, 21 aug. [*alţi bani, altă distracţie*]; [V], nr. 1273, 27 aug. [*banii vorbesc, zarafii traduc*]; *Cifre şi zero*, nr. 1279, 5 sept.; *Cei vechi numărau până la ...*, nr. 1285, 12 sept. [milion]; *Jocul milioanelor şi al miliardelor*, nr. 1291, 19 sept. [bilion, trilion]; *Nume şi renume: de la* ***Al Hauarizmi la algoritm***, nr. 1297, 26 sept. [logaritm, algoritm, algebră]; *Taliban, du-te la şcoală!*, nr. 1333, 7 n. [Taliban]; *I. Cuvinte funeste:* ***asasin***, nr. 1339, 14 n.; *II. Cuvinte funeste:* ***fedain***, nr. 1345, 21 n.; *III. Cuvinte funeste:* ***kamikaze***, nr. 1351, 28 n.; *Nu numai matematica are probleme!...*, nr. 1356, 5 dec. [algoritm, problemă]; ***Islam şi islamism***, nr. 1362, 12 dec. [islamism, fundamentalism islamic, musulman; la rubr.: Să mai punem mâna pe carte].

657. BIDU VRĂNCEANU, ANGELA, ***Dicţionar de terminologie lingvistică***, LL, **41**, nr. 1, 1996, 51–55 [*compunere* (p. 51–54), *denotaţie* (p. 54–55)]. Vezi şi nr. 658, 691, 692, 700–702, BRL, **38**, 1995, nr. 725, 735, 758.

658. BIDU VRĂNCEANU, ANGELA, ***Dicţionar de terminologie lingvistică***, LL, **41**, nr. 2, 1996, 47–49 [*sufix* (p. 47–48), *sufixare* (p. 48), *sufixoid* sau *fals sufix* (p. 48), *prefix* (p. 48–49), *prefixoid* (p. 49)]. Vezi şi nr. 657, 691, 692, 700–702, BRL, **38**, 1995, nr. 725, 735, 758.

659. BIDU VRĂNCEANU, ANGELA, *Dincolo de structuralism în semantică*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 29–36 [a dezamorsa, a gestiona, a gira, a asana].

660. BIDU VRĂNCEANU, ANGELA, *Semantica românească. Delimitări şi perspective*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 55–65 [cu bibl.; rés. fr.].
661. BIDU VRĂNCEANU, ANGELA, *Sinonimia*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 6–9.
662. BLÎNDA, VIRGINIA, *Aventura unui cuvânt – „cetăţean"*, Polis, **3**, nr. 3–4, 1996, 94 [cetăţean, lege].
663. CARLTON, CHARLES M., *Romanian Rural Life and Lexical Differentiation: Latin / non-Latin*, RC, **4**, nr. 3, 1995–1996, 3–24.
664. CODRESCU, RĂZVAN, *De la „a munci" la „a lucra"*, RLib, nr. 1791, 17 febr. 1996, 2. Vezi şi nr. 666, 677.
666. CODRESCU, RĂZVAN, *Nemângâierile filologiei*, RLib, nr. 1809, 9 mar. 1996, 2 [replică la art. de la nr. 677]. Vezi şi nr. 664.
667. COLŢUN, GH., *Reflectarea perceperii timpului în frazeologisme*, RRL, **25**, nr. 4, 1996, 12–13.
668. COLŢUN, GHEORGHE, *Din tezaurul frazeologic: „A face capul calendar"*, LLR, **25**, nr. 3, 1996, 14–16.
669. CONSTANDACHE, G. G., *Pentru un „dicţionar metafizic"*, CIE, 7, nr. 1–2, 1996, 2 [conştiinţă]; nr. 4, 2 [dualism]; nr. 5, 2 [conştient, conştiinţă]; nr. 8, 2 [pluralism].
670. CUTLIC, T., *De unde vin expresiile*, Albina, **99**, nr. 1, 1996, 11 [acarul Păun, a fi la aman, s-a dus pe apa sâmbetei, a-şi da arama pe faţă, ca în codrul Vlăsiei, ortul popii].
671. DIMITRESCU, FLORICA, *Consideraţii asupra unor noi sinonimii în limba română*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 136–144 [rés. fr.].
672. DINU, MIHAI, *Personalitatea limbii române. Fizionomia vocabularului*, [Bucureşti], CR – ALL, 1996, 367 p.
673. DUMAS, FELICIA, *Tehnici de resemantizare în gestualul liturgic ortodox*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 11–20 [rés. fr.].
674. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Luna lui **traistă-n băţ***, CIE, nr. 19, 1996, 4; ***A mânca moarea cuiva***, nr. 20, 5; ***Om însemnat***, nr. 21–22, 5; ***Galbeni venetici***, nr. 24, 5; ***Frunza** din **buză** şi cea tăiată câinilor*, nr. 26, 5; ***Cămaşa de gheaţă***, nr. 27, 5; *Cu feţele la **verdele** pământ*, nr. 26, 15; ***A mâna porcii la jir***, nr. 29, 5; ***Toarnă cu găleata***, nr. 30, 5; ***A paşte vântul***, nr. 31, 5; ***Fluieră vânt***, nr. 32, 5; *Ce mai paşte românul?*, nr. 33, 5; ***Mama pădurii***, nr. 34, 5; ***Muma codrului***, nr. 35, 5; ***Oxo, oxo! La ocnă!***, nr. 36, 5; ***Ortul** mortului*, nr. 37, 5; ***A lua ochi de fiară***, nr. 38, 5; *Orbii, Brăila, Suceava*, nr. 39, 5 [la rubr.: Expresii şi mentalităţi].
675. DUMITRAN, ANA, *Câteva consideraţii privind terminologia ecleziastică românească referitoare la înalţii ierarhi, folosită în Ţara Românească şi Moldova până la 1700*, AMP, **20**, 1996, 149–155 [vlădică, arhiepiscop, arhimitropolit, exarhii; rés. fr.].
676. ENE, CLAUDIA, ***Idee***, Luceafărul, nr. 1, 1996, 15; ***A învesti***, nr. 2, 15; *Politică şi poezie*, nr. 3, 15; *Vorbirea metaforică*, nr. 4, 15; *Invectiva*, nr. 5, 15 [La rubr.: Dicţionar]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 707.
677. FLOAREA, MIHAI, ***(A) munci – (a) lucra***. *Precizări filologice*, RLib, nr. 1803, 2 mar. 1996, 2. Vezi nr. 664.
678. FORĂSCU, NARCISA, *Câteva observaţii asupra lexicului actual (I)*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 8–11.
679. GAFTON, ALEXANDRU, *Observaţii asupra originii expresiei **copil din flori***, AUI, **41–42**, 1995–1996, 160–164.
680. GHERGHINA, DUMITRU, NEGOMIREANU, DOINA, GHERGHINA, MARIA, CHILOM, ELISABETA, *Vocabularul limbii române în şcoală*, Craiova, EDN, 1996, 318 p. Rec.: Florea Firan, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 245–246.
681. GIOSU, ŞTEFAN, *Sinonime regionale ale verbului **a (se) naşte***, AUI, **41–42**, 1995–1996, 55–63 [rés. fr.].

682. GOLOGAN, ARISTIDA, *Ceata de colindători*, Timisiensis, nr. 4, 1996, 3–5.
683. GROZA, LIVIU, *Conceptul de unitate frazeologică*, AUBLLR, **43**, 1994, 52–63.
684. GROZA, LIVIU, *Despre jocurile de cuvinte în frazeologia limbii române*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 32–36 [rés. fr.].
685. HERCZEG, LEO, *Terminologia ştiinţei educaţiei fizice şi sportului*. Ediţia a doua, revizuită şi completată, Timişoara, TUT, 1994, 93 p. multigr. (UT. FLFIEF) [ed. I în 1976].
686. HORVAT, SĂLUC, *Din terminologia militară în limba română,* Omagiu Victor Iancu, 1996, 97–101.
687. ICHIM, ADA MARIA, ZAHARIA, CRISTINA, *Exerciţii lingvistice (I)*, Literatorul, **6**, nr. 25, 1996, 13; [semnat ZAHARIA, CRISTINA, MOTRESCU, ANA MARIA], *(II)*, nr. 26, 13.
688. I. D., *Numirile lui Isus Cristos*, Albina, **99**, nr. 4, 1996, 8 [sinonime şi sintagme].
689. IONESCU, I., *O interpretare exegetică – **Cămilă sau cámila** –*, RLib, nr. 1926, 27 iul. 1996, 2.
690. IONESCU, I., *Un termen liturgic impropriu*, RLib, nr. 1944, 17 aug. 1996, 2 [*a se teme* din scrisoarea lui Pavel Ef. 5, 33]; şi TelR, **144**, nr. 25–28, 1994, 4.
691. MANCAŞ, MIHAELA, *Figuri de stil într-un dicţionar de terminologie lingvistică*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 232–238 [aflat în lucru; rés. fr.]. Vezi şi nr. 657, 658, 692, 700–702, BRL, **38**, 1995, nr. 725, 735, 758.
692. MANCAŞ, MIHAELA, *Naraţie. Naratologie. Narativ*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 35–40 [s.t.c.: Dicţionar de terminologie lingvistică]. Vezi şi nr. 657, 658, 691, 700–702, BRL, **38**, 1995, nr. 725, 735, 758.
693. MIREA, ALEXANDRU, IONIŞOR, CONSTANTIN, *Despre fondul principal lexical (I)*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 11–12; *(II)*, nr. 3, 6–9.
694. MUNTEANU, ŞTEFAN, *Sinonimia – o perspectivă funcţională*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 8–16 [rés. fr.].
695. NAGY, RODICA, *Consecinţe semantico-lexicale ale transpunerii substantivale*, LC, 1996, 137–142 [rés. fr.].
696. NEGOMIREANU, DOINA, *Tipuri de familii lexicale*, Omagiu Coteanu, 1995, 507–510.
697. NISTOR, VALERIA, *Despre termeni şi terminologii ştiinţifice*, AUT, **31**, 1993, 169–175.
698. NIŢU, GEORGETA, *Elemente ale florei spontane utilizate în gospodăria ţărănească din Oltenia*, AO, **11**, 1996, 151–166 [gârcuţă, gheara găinii, ghimpe, ghimpe galben, ghimpele tăfălog, ghimpe vânăt, ghiocel, ghizdei, vizdei, gliviţi, griviţi, girivitele, gonitoare, graşiţă, mărgenaci, gamei, hemei, hrean, irian, iarba ciutei, iarba fiarelor, iarba fierului, iarba lui Tatină, iarba voinicului, tătănească, iarbă mare, oman, iarbă roşie, iederă, ismă, mintă, isma broaştei, ismă de câmp, voieştiţă, jugastru, laptele cucului, alior, laptele câinelui, lemn câinesc, lemn dulce, buruiană de trânji, laur, ciumăfaie, măru porcului, turbare, liliac, limba câinelui, limba oii, lingura Maicii Domnului, lintiţă, lintişoară, zdreţe, lobodă sălbatică; Engl. Ab.]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 732.
699. OPREA, IOAN, *Terminologia filozofică românească modernă. Studiu asupra epocii de formare*, Bucureşti, EŞ, 1996, 388 p. (**Corpusul filozofiei româneşti**) [cu listă de sigle (p. 326–334), bibl. (p. 335–345), ind. de nume (p. 346–351), de cuv. şi for. (p. 352–388)].
700. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, ***Dicţionar de terminologie lingvistică***, LL, **41**, nr. 1, 1996, 55–57 [*marcat* vs. *nemarcat* (p. 55), *marcă* (p. 55–56), *minimal* (enunţ ~, pereche ~ă, proiecţie ~ă, sintagmă ~ă, unitate ~ă p. 56–57)]. Vezi şi nr. 657, 658, 691, 692, 701, 702, BRL, **38**, 1995, nr. 725, 735, 758.
701. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Persoană. Pronume,* LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 40–41 [din dicţionarul de la nr. 657]. Vezi şi nr. 658, 691, 692, 700, 702, BRL, **38**, 1995, nr. 725, 735, 758.

702. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Structuralism*, Omagiu Coteanu, 1995, 515–520 [din dicționarul de la nr. 657]. Vezi și nr. 658, 691, 692, 700, 701, BRL, **38**, 1995, nr. 725, 735, 758.
703. PĂDURARIU, NECULAI, *Cu privire la numele navei otomane „Seyfi"*, MN, **6**, nr. 21, 1996, 17.
704. PĂDURARIU, NECULAI, *Cuvinte la modă.* ***Redivivus***, VA, nr. 4, 1996, 19.
705. PĂDURARIU, NICULAI, *Un termen nautic turcesc de origine română?*, MN, **6**, nr. 22, 1996, 21 [tc. *lundru, londrea, lundrun* nu sunt din rom., ci, probabil, din *sayku*].
706. PLOAE-HANGANU, MARIANA, *Ingineria lingvistică și industriile de limbă*, Luceafărul, nr. 33, 1996, 15; *Ingineria lingvistică*, nr. 39, 15; *Despre crearea terminologiei române actuale*, nr. 41, 15; *Din nou despre creativitatea cuvintelor*, nr. 43, 15; *Anglicisme sau galicisme:* 45, 15 [La rubr.: Migrația cuvintelor].
707. POENARU, VASILE V., *Kontrastive Untersuhung zum philosophischen Setzungsvermögen eines Adverbs: „ba", „kaum" als „Wesen des Teufels"*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 170–171 [rez. rom.].
708. POPA, I., *Neologismele în limbajul marinăresc*, MN, **6**, nr. 22, 1996, 20–21.
709. RĂDUCANU, DUMITRU, *Dicționar de termeni medicali*, Magazin, **39**, nr. 42, 1996, 7 [abces, analgezic, anemie, antiastmatic, antidot, antiflogistic, antihelmintic, anorexie, antiseptic, antispastic, antisudorific, aritmie, ateriosclerozǎ, arterită, astm, avitaminoză]; nr. 43, 7 [bacteriostatic, bronșită, catar, carminativ, cicatrizant, cistită, colecinetic, colecistopatie, coleretic, colagog, colică, contuzie, convalescență, depresiv, diaforetic, diaforeză, diaree, depurativ, dermatoză, dismenoree, diureză]; nr. 44, 7 [edem, emenagog, emetic, emolient, enterită, enterocolită, expectorant, faringită, fungicid, galactogog, gastrită, gastroenterită, gut, hemoroizi, hemostatic, hipoglicemiant, hipertensiune, hipotensiune]; nr. 45, 7 [icter, laringită, laxativ, leucoree, meteorism, metrită, metroragie, midriază, miocard, miocardită, narcotic, nefrită, oxiurază, parodontoză, parosimpaticolitic, pectoral, pielită, pilor, psihotrop, purgativ, sedativ, sialagog]; nr. 47, 7 [somnifer, spasm, spasmolitic, stomahic, stomatită, stază, sudoare, sudorific, tahicardie, tenifug, tonic, amar, topic, vermifug, vomitiv, vulnerar].
710. SAVIN, AUREL, *Termeni liturgici tălmăciți*, RLib, nr. 1761, 13 ian. 1996, 2 [parastas, sărindar, proscomidie]; nr. 1773, 27 feb., 2 [potir]; nr. 1779, 3 feb., 2 [Sfântul Antimis]; nr. 1815, 16 mar., 2 [anáfora]; nr. 1827, 29 mar., 2 [aghiazma]; nr. 1854, 2 apr., 2 [acatist].
711. SLAMA-CAZACU, TATIANA, *Lehamitea la români*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 57–66.
712. SZATHMARY, MELITTA, *Aspecte ale influenței franceze asupra lexicului unor publicații românești*, Omagiu Eugenio Coșeriu, 1996, 134–139 [imediatitate, masifica, independentist, marxizant, vampiriza, medicaliza, fragiliza, elitarism, scenarial, istorial, narcotizant, a dorlota, a inocenta, nombrilism, a oculta, socializant; rés. fr.].
713. TOHĂNEANU, G. I., ***Și se tot duce***, Orizont, **7**, nr. 1, 1996, 10 [tot]; ***Astfel zise lin pădurea...***, nr. 2, 12 [din M. Eminescu; despre rădăcina lat. *silv-* :Transilvania, sălbatic, selbă, Silviu, Silvio, Silvestru, Silvan, silvic, silvicultură, silvologie, silvoterapie, silvotundră]; *Un verb poznaș*, nr. 3, 10 [*amâna, mâna* (var. a lui *mânea*), *mâneca* vb., *mânecate*]; ***Șăgalnicul Pepele***, nr. 4, 10 [din M. Eminescu, ***Călin (file din poveste)***; *șăgalnic, șagă, șăgaci, a șăgui*]; ***Răsai din umbra vremilor încoace...***, nr. 5, 10 [din *Sonet* de M. Eminescu; *răsări*]; ***Nomen-Omen***, nr. 6, 10 [proverb lat.; *Ajax, ai* interj.; Gheorghe, Gheorghiță, Gheorghieș]; *Lexic voiculescian*, nr. 7, 10 [gureș, leneș, oacheș, rareș, trupeș, culpeș, pulpeș, runcheș, trupeș, valmeș, vulpeș, cinsteș, fireș, moaleș, ținteș, vinteș, fereș]; ***Mal, țărm, liman***, nr. 8, 10; ***Piedică și... impediment***, nr. 9, 10 [piedică, pedestri, pedestraș, pedestrime, împiedica, despiedica, impediment, expedia, expeditor,

expediţie, expedient, expeditiv]; *Atenţie la accent*, nr. 11, 10 [stricăciune, stricătură, îngropăciune, închinăciúne, făcătúră, mîncătură, avaríe, avariá, bărbăţie, frăţie, frăţii; la rubr.: Dincolo de cuvânt]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 751; **37**, 1994, nr. 846; **36**, 1993, nr. 616; **34**, 1991, nr. 861; **33**, 1990, nr. 878; **32**, 1989, nr. 984; **31**, 1988, nr. 915; **30**, 1987, nr. 915; **29**, 1986, nr. 892; **28**, 1985, nr. 882; **27**, 1984, nr. 1085; **26**, 1983, nr. 1068; **25**, 1982, nr. 1154; **24**, 1981, nr. 1193.

714. TOHĂNEANU, G. I., ***Trei turme de miei...*** [1], RRom, **1**, nr. 11–12, 1995 [din *Mioriţa*; turmă]; [2], **2**, nr. 1–2, 1996, 77–82 [turmă, gregar, animale gregare, plante gregare, agrega, congregaţie, congregaţional, segrega, segregare, segregaţie, segregaţionist, dezagrega, dezagregare, stâncime]; ***Cu şapte rime pe secundă***, nr. 3–4, 42–46 [din G. Topârceanu, *Ripostă*; secundă, seconda, secundar, secund, secvenţă, sechelă, consecvent, consecvenţă, consecinţă, executa, persecuta, persecutare, persecuţie, sectă, suită]; ***Mândrii codrului păuni***, nr. 5–6, 97–100 [din G. Coşbuc, *Trei, Doamne, şi toţi trei*]; ***În pâlnia muntelui***, nr. 9–10, 5–11 [câmpul semantic al cuv. *munte* la L. Blaga]; ***În câmp de mohor***, nr. 11–12, 19–22 [nume de plante în *Mioriţa*, *Alexandria*, la Alecsandri, Odobescu, Arghezi; mohor, mohorât; la rubr.: Povestea vorbei]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 751.

715. TOHĂNEANU, G. I., ***Valmă***, BucLit, **6**, nr. 1, 1996, 41–42; ***Pururi tânăr***, nr.7–12, 19–21 [din M. Eminescu; la rubr.: Povestea vorbei].

716. TOMA, ION, *Evoluţii semantice în terminologia militară moştenită din latină*, AO, **11**, 1996, 113–118 [rés. fr.].

717. TOPCIU, RENATA, *Câteva probleme privind frazeologia comună româno-albaneză*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 333–342.

718. UNGUREANU, ELENA, *Unele aspecte ale antonimiei în limba română*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 9–11.

719. VĂDUVA, OFELIA, *Terminologia darului*, AnIEF, **7**, 1996, 37–63 [plocon, vadră, călţunar, călţunăreasă, ospăţ, rodină, cumetrie, pomană, sacrificiu, jertfă, abur, comândare, praznic, sărăcustă, colac, moş, cap, prinos; Engl. Ab.].

720. VICOLEANU, IOAN, *Monosemie şi polisemie în lexicul românesc*, ConvDid, **7**, nr. 21, 1996, 16–18.

721. VULIŞICI ALEXANDRESCU, MARIA, *Confuzii între cuvinte*, Unu, **7**, nr. 3, 1996, 22.

722. ZAFIU, RODICA, ***Buzunar***, RLit, **39**, nr. 3, 6; ***„Lungimea zicerilor"***, nr. 4, 1996, 6 [recomandarisesc, recomăndăluiesc, diplomatic, diplomaticesc, morminte, mormânturi, verburi, verbi, acuză, acuzaţie, virtual, virtualitate]; *Ierarhii*, nr. 8, 7 [*ştab, ştab major, ştabul oştirii, marele ştab domnesc, ştăbăraie, ştăbuleţ, mai marii, guvernanţii, potrentaţii, cei de sus, îmbogăţiţii, puternicii, noii capitalişti, persoanele înalte, magnaţii, privatizaţii, lumea bună*]; *Imagini şi lumi*, nr. 9, 10; ***De-o şchioapă***, nr. 12, 10; ***Foc verde***, nr. 15, 9 [recomandă *lumină verde, semnal verde, undă verde* şi nu *foc verde*]; ***A stopa***, nr. 17, 11; ***Înăuntru***, nr. 22, 9; ***Jocuri absconse***, nr. 30, 7; *Unic*, nr. 31, 11; *Profeţiile modei*, nr. 32, 7; *Rudenii*, nr. 37, 11; *Câteva verbe*, nr. 38, 9; [v.r.nr. 608 bis]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 753.

723. ZĂVOIANU, ION, DRAGOMIRESCU, ŞERBAN, *Asupra terminologiei folosite în studiul fenomenelor naturale extreme*, SCGeogr, **41**, 1994, 59–65 [fenomen natural extrem, hazard, dezastru, vulnerabilitate, risc].

724. ZELETIN, C. D., *Dada sau întâmplătorul determinat*, Ateneu, **33**, nr. 3, 1996, 6 [dada]; *Din nou despre calambur*, nr. 8, 6 [parálele / paraléle, furcă / furci, muncă / munci; la rubr.: Gaura-n cer].

725. ZISSU, MIHAI, *Dicţionarul limbii poetice al lui Lucian Blaga*, Tomis, **31**, nr. 1, 1996, 10 [auzi, avea]; nr. 2,10 [albastru, alerga, alt, -a, altoi, altul, alta, amar -ă, ameţi, ameţitor,

-oare, aminte, amintire, amândoi, -două, amurg]; nr. 3, 10 [an, anume, apăsător, -oare, apoi, aprinde, aprins (av), ajuns, -ă (adj.), aproape, apropiere, apune, apus, arbor]; nr. 4, 10 [arde, argint, aripa, arşiţă, arunca, ascet, asculta]; nr. 5, 10 [ascunde, ascuns, -ă, ascuţit, asemenea, aspru, -ă, astăzi, aşa]; nr. 6, 10 [aşeza, aştepta, aşterne, atârna, atâta, atâţia, atâtea, atuncea, atunci, aur]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 916.

726. *** *Dicţionar biblic de Paşte*, RM, 7, nr. 301, 1996, 12–13 [cruce, crucificare, înviere, Paştele]; nr. 302, 12 [Paşte, patima].

727. *** *Evaziunea fiscală*, Economistul, 7, nr. 747, 1996, 9; *Taxele de timbru*, nr. 780, 11; *Carnetul de muncă*, nr. 787, 7; *Acţiunea pauliană*, nr. 788, 7; *Daunele cominatorii*, nr. 791, 7; *Asociaţia în participaţie*, nr. 793, 9; *Prescripţia obligaţiei bugetare*, nr. 799, 7; *Impozitele şi taxele locale*, nr. 806, 7; *Marca ... comunitară...*, nr. 813, 7; *Inscrisurile* ***ad disponendum***, nr. 814, 7; *Auditul de mediu*, nr. 815, 7; *Înscrisuri* ***ad probationem***, nr. 817, 7; *Mandatul comercial*, nr. 820, 13; *Garanţia de evicţiune*, 822, 7; *Contractul de comision*, nr. 823, 7; *Certificatul de investitor străin*, nr. 827, 7; *Ipoteca*, nr. 829, 11; *Contractul de împrumut bancar*, nr. 832, 7; *Acţiunea pauliană*, nr. 846, 7; *certificat de urbanism*, nr. 857, 7 [la rubr.: Dicţionar].

728. *** *Lexic de informatică documentară*, Biblioteca, 7, 1996, nr. 1–2–3, 7 [de Jean Michel]. VEZI şi nr. 3, 81, 82, **98**, 110, 111, 120, 121, 137, 143, 145, 146, 160, 161, 163–167, 170, **172**, 190, 211, 216, 229, 231, 234, 266, 269, 299, 306, 307, 309, 315, 317, 332, 338, 360, 389, 397, 420, 435, 459, 462, 463, 480, 483, 484, 488, 489, 491, 512, 526, 552, 619, 622, 625, 626, 633, 635, 638, 639, 734, 735, 741, 742, 745, 746, 753–755, 757, 760, 762, **776**, **785**, **825**, 831, 865, 942, 951, 961, 968, 974, 988, 1000, 1009, 1012, 1026, 1030, 1036, 1040, 1052, **1055**, 1056, 1058, 1061, 1062, 1063, 1077, 1085, 1090, 1094, 1100, 1107, 1111, 1131, 1132, 1134, 1148, 1202, 1235, 1243, 1244, 1247, 1291, 1297, 1299, 1300, 1302, 1314, 1355, 1376, 1428, 1433, 1434, 1438, 1443, 1465, 1470, **1501**, **1503**, **1505**, **1507**, **1509**, **1525**, **1527**, **1540**, **1552**, **1561–1565**, **1586**, **1590**, **1604**, **1610**, **1613**, **1630**, **1634**, **1683**, **1698**, **1713**, **1716**, **1722**, **1723**, **1731**, **1744**, **1755**, **1762**, **1773**, **1776**, 1822, 1846.

Recenzii

729. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, Eugen Munteanu, *Studiu de lexicologie biblică* [...], Hrisovul, **2**, 1996, 255–258. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **729**.

730. MĂRGĂRIT, IULIA, Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc* [...], FD, **15**, 1996, 263. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **706**.

731. PETRAN, ANNA MARIA, Teresia B. Tătaru, *Terminologia botanică creştină la poporul român. Studiu etnobotanic. Omagiu profesorului Al. Borza*, Ausburg, f. ed., 1993, 262 p., AAF, **15–17**, 1994–1996, 760.

732. ZAFIU, RODICA, *Istorie veche şi contemporană*, RLit, **29**, nr. 40, 1996, 7 [Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **706**.
VEZI şi nr. 901, 912, 917, 922, 1125, 1126, 1816, 1820.

b. Formarea cuvintelor

733. BURDUŞA, ELENA, *Formarea cuvintelor – domeniu de cercetare independent*, AUT, **32**, 1994, 67–72 [rés. fr.].

734. CĂLĂRAŞU, CRISTINA, *Un tip de evoluţie lingvistică internă. Sufixul adjectival* ***-ău***, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 81–86 [rés. fr.].

735. PITIRICIU, SILVIA, *Abrevierile din domeniul administrativ-juridic. Aspecte lexico-semantice*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 129–133 [rés. fr.].

736. VASILIU, LAURA, ***-ER**: sufix sau variantă?*, Omagiu Coteanu, 1995, 583–586.
737. ZAFIU, RODICA, *Diminutive ironice*, RLit, **29**, nr. 6, 1996, 7 [doctoraş, profesoraş, actoraş, ţărişoară, românaş etc.; v.r.nr. 608 bis].
VEZI şi nr. 420, 490, 683, 753, 755, 1000, 1037, 1072, 1081, 1166, 1414, 1434, **1507**, **1561–1564**, **1604**, **1613**, **1698**.

c. Etimologii

738. BERCEANU, RADU R., *Numele oficial al statului român*, AnIst–Iaşi, **32**, 1995, 365–374 [român, românesc, Ţara Românească, România].
739. CIOBANU, GEORGETA, *Anglicismele în limba română*, Timişoara, Amphora, 1996, 250 p.
740. GHERMAN, CRISTINA ANCA, *Eléments autochtones dans le lexique de **Psautier Hurmuzaki***, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 301–308.
741. IONESCU, ANDREI, *De unde vine „prihană"?*, RLib, nr. 1998, 26 sept. 1996, 2 [din ucr., lat., geto-dacică; la rubr.: Memoria cuvintelor].
742. IONIŢĂ, VASILE C., ***Venetic***, Timpul–Reşiţa, **7**, nr. 238, 18 oct. 1996, 4 [şi *vinitură*; la rubr.: Cuvintele]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 717; **37**, 1994, nr. 822; **36**, 1993, nr. 603, 694; **35**, 1992, nr. 634.
743. LEONTE, ADRIAN, ***Crăciun** sau istoria românilor într-un cuvânt*, VA, nr. 12, 1996, 28.
744. MADGEARU, ALEXANDRU, *„Gesta Hungarorum" despre prima pătrundere a ungurilor în Banat*, RIst, **7**, nr. 1–2, 1996, 5–22 [Blachi, Blacus, Blasi, Glad, Gladova, Galad; Engl. Ab.].
745. MĂRGĂRIT, IULIA, *Dr. **broaştină***, FD, **15**, 1996, 135–136.
746. MIHĂILĂ, G., *Les plus anciennes attestations des mots roumains autochtons (Xe siècle – 1520)*, TD, **17**, nr. 1–2, 1996, 23–71 [l. *baci*. 2. *baltă*. 3. *bălaur*. 4. *brad*. 5. *brândză*. 6. *brusture*. 7. *bucur*. 8. *budză*. 9. *cio*[a]*rră*. 10. *copaci*. 11. *copil*. 12. *curpen*. 13. *gard*. 14. *groapă*. 15. *grumadz*. 16. *jumătate*. 17. *leurdă*. 18. *mal*. 19. *mare* (adj.). 20. *mazăre*. 21. *măgură*. 22. *mândz*. 23. *moş*. 24. *murg*. 25. *parău*. 26. *raţă*. 27. *strugure*. 28. *şopârlă*. 29 *Ţapu*. 30. *ţeapă*. 31. *viedzure*].
747. NESTORESCU, VIRGIL, *Note etimologice*, Omagiu Coteanu, 1995, 511–513 [glugă, grana, leucă].
748. PELE, ALEXANDRU, *Etnonimele românilor: **valah** – etimologie ancestrală şi areal istoric*, Oradea, EAbaddaba, 1996, 198 p. [cu bibl.].
749. POPESCU-FISCHER, SEBASTIANA, *Elemente lexicale vechi greceşti şi reflexul lor în limba română (Materiale pentru **Dicţionarul etimologic al limbii române**). VII*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 303–310 [XXIX. rom. *pepene* < lat. *pepo*, *-onis* < gr. *πέπον* şi *πεπον*; XXX. rom. *spată* < lat. *spat(h)a* < *σλάδη*; XXXI. rom. *sterp* < lat. **sterip(h)us* < gr. *στέριφος*; XXXII. rom. *streche* < lat. **oestriculus* < gr. *ολοτρος*, cu sufix diminutival latin; XXXIII. rom. *stur* < lat. *stylus* > *στύλος*; XXXIV. rom. *şteamăt(ă)* < lat. *schemata* < gr. pl. *σκήματα* XXXV. rom. *teacă* < lat. *theca* < gr. *θήκι*]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. 601; **36**, 1993, nr. 656; **35**, 1992, nr. 640; **33**, 1990, nr. 941; **30**, 1987, nr. 964; **29**, 1986, nr. 932.
750. PORUCIUC, ADRIAN, *Rom. **apă** – lat. **aqua**: o relaţie etimologică de reconsiderat*, LC, 1996, 173–178 [rés. fr.].
751. ROMAN, ELIZA, *Folclorul aritmetic românesc*, CIE, **7**, nr. 13, 1996, 2 [despre sistemul numerelor].
752. STOICHIŢOIU-ICHIM, ADRIANA, *Abrevierile în româna actuală: modă sau necesitate?*, Hyperion, **5**, 1996, 206–210 [rés. rom.].

753. STOICHIŢOIU-ICHIM, ADRIANA, *Observaţii privind compunerea în româna actuală*, AUBLLR, **43**, 1994, 47–51.

754. STOICHIŢOIU-ICHIM, ADRIANA, *Observaţii privind influenţa engleză în limbajul publicistic actual (I)*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 37–46 [bungalov, designer, flash, lider, manager, sponsor, story, top, topless, blue-jeans, lobby, mass-media, racket, boss, hold-up, puzzle, show, show-man, show-business, fashion-show, business, bişniţă, businessman, bişniţar; Engl. Ab.]; *(II)*, nr. 3–4, 25–35 [baby-sitter, body, broker, card, dealer, fast, fixing, joint-venture, non-profit, rating, stand-by, hard, soft, know how, pager, personal computer, player, recorder, walkman, grant, hot-line, master, poster, summit, talk show, VIP, clip, compact disc, disc jockey, horror, long play, single; Engl. Ab.]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1198.

755. VULIŞICI ALEXANDRESCU, MARIA, *Cuvinte noi*, Unu, **7**, nr. 2, 1996, 6.

756. VULIŞICI ALEXANDRESCU, MARIA, *Derivate noi cu prefixe*, Unu, **7**, nr. 7–8, 1996, 3.

757. ZAFIU, RODICA, *Adaptarea neologismelor*, RLit, **29**, nr. 7, 1996, 7 [show, job, globetrotter(i), bodyguard, rakeţi, card, manager, leader, trend, target, yes-man, dealer]; *Franţuzisme*, nr. 41, 11 [a bulversa, a antama, a anvizaja, renuvelare, purhare, menasat, ecrazat, ariveu, partir]; ***Cosmetizare***, nr. 45, 18 [a cosmetiza, cosmetizare, cosmeticizat, cosmetizant; v.r.nr. 608 bis].

758. ⁎*⁎ ***A trage la tabac*** *– povestea cuvântului* ***tabac***, RM, **7**, nr. 291, 1996, 24.

759. ⁎*⁎ *Cuvinte de fiecare zi cu origine neaşteptată*, RM, **7**, nr. 288, 1996, 24 [avocat, banană, caleaşcă, canibal, ciocolată, cravată, pijama, tabac; trad. de Nic V. Papaianu].

VEZI şi nr. 69, 82, 265, 270, 420, 421, 458, 459, 462, 463, 489, 493, 508, 511, 517, 519, 526, 654–655, 663, 664, 670, **672**, 679, 682, 704–706, 708, 712, 714, 716, 719, 723, **846**, **847**, 951, 987, 1000, 1026, 1030, 1032, 1040, 1061, 1073, 1079, 1090, 1093, 1103, 1104, 1107, 1113, 1134, 1166, 1204, 1291, 1297, 1314, **1355**, **1364**, 1372, 1374, 1376, 1397, 1414, 1434, 1846.

Recenzii

VEZI nr. 470, 731, 917.

d. Lexicografie

760. AGRIGOROAE, DAN, *Dicţionarul învăţământului primar*. Partea I. *Termeni generali şi pe discipline de învăţământ*, Piatra Neamţ, ADAN, 1996, 168 p.

761. ALEXANDRU, DOMNIŢA, BREILEAN, AUREL, VLAD, FELICIA, SÂRBU, RICHARD, *Dicţionar tematic ilustrat al limbii române*. Ediţia a III-a, Timişoara, TUT, 1990, 156 p. + LV p. anexă (UT. FL. CŞSS).

762. ANGELESCU, GABRIEL, *Dicţionar de pleonasme*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 44 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **800**.

763. ANUŢEI, MIHAI, *Dicţionar român-german*. Ediţia a II-a, Bucureşti, EŞ, 1996, 1620 p. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **949**.

764. BALABAN, ŞTEFAN, *Dicţionar de argou englez-român*, Bucureşti, Teora, 1996, 468 p. Rec.: ⁎*⁎ CronRom, **4**, nr. 1094, 22 aug. 1996, 6.

765. BALACI, ALEXANDRU, *Dicţionar italian-român*, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 720 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **803**; **37**, 1994, nr. **915**; **36**, 1993, nr. **670**; **34**, 1991, nr. **619**.

766. BALACI, ALEXANDRU, *Dicţionar român-italian*, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 424 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **802**; **37**, 1994, **917**; **34**, 1991, nr. **620**.

767. BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar englez-român. 15.000 cuvinte.* Ediţie revăzută şi adăugită 1995. Retipărită: aprilie 1995, Bucureşti, Teora, 1996, 192 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **807**; **37**, 1994, nr. **921**; **35**, 1992, nr. **655.**

768. BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar englez-român. 35.000 cuvinte.* Prima ediţie 1994. Retipărită: martie 1996. Elaborarea lucrării: Coordonatori: Andrei Bantaş, Teodor Răducanu, Cristian Mihai. Din partea editurii au participat la elaborare: Cristian Mihai, Ioana-Magdalena Manea, Mădălina Costea, Mioara Sechel, Bucureşti, Teora, 1996, 480 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **922**.

769. BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar englez-român. Român-englez.* În plus, în paginile 173–255: *Lista cu sinteze gramaticale. Denumiri geografice. Nume proprii.* Prima ediţie 1992. Retipărită: februarie 1996. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **674**; **16**, 1973, nr. 816; **12**, 1969–1970, nr. 924.

770. BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar român-englez. 15.000 cuvinte.* Ediţie revăzută şi adăugită, 1995. Retipărită: aprilie 1996, Bucureşti, ETeora, 1996, 160 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **925**; **35**, 1992, nr. **656**.

771. BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar român-englez. 40.000 cuvinte.* Prima ediţie 1994. Retipărită: martie 1996. Elaborarea lucrării: Coordonatori: Andrei Bantaş, Teodor Răducanu, Cristian Mihai. Din partea editurii au participat la elaborare: Alina Scorţanu, Cristian Mihai, Ioana-Magdalena Manea, Mădălina Costea, Bucureşti, Teora, 1996, 446 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **926**.

772. BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar român-englez. Romanian-English Dicţionary*, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 566 p. [cu num. an.].

773. BANTAŞ, ANDREI, *English-Romanian Dictionary. Dicţionar englez-român*, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 558 p. [cu o an.: Denumiri geografice şi pronunţarea lor în engleză].

774. BÂRLĂ, GRAZIELA, *Personalităţi publice-politice.* Ediţia a III-a, Bucureşti, EHR, 1996, 526 p. [pe copertă: *Administraţie. Apărare. Culte. Cultură. Diaspora. Diplomaţie. Economie. Justiţie. Mass-media. Moldova. Politică. Preşedinţie. Social. Sport*; cu un cap. de termeni utilizaţi, p. 7–8; ed. I, 1992, cu perioada dec. 1989–sept. 1992; ed. a II-a, 1994, cu perioada oct. 1992–dec. 1994; ed. a III-a, cu perioada ian. 1995–ian. 1996].

775. BERCA, OLIMPIA, *Dicţionar al scriitorilor bănăţeni DSB. (1940–1996)*, Timişoara, EAmarcord, 1996, 179 p. Rec.: Mihaela Papeş, *Un dicţionar*, Orizont, **7**, nr. 12, 1996, 5.

776. BERG, I., *Dicţionar de cuvinte, expresii, citate celebre*, Bucureşti, ESaeculum, EVestala, 1996, 384 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **817**; **[11]**, 1968–1969, nr. 517.

777. BERLESCU, ELENA, *Mică enciclopedie de balneoclimatologie a României*, Bucureşti, ALL, 1996, 260 p.

778. BERTHOLET, ALFRED, *Dicţionarul religiilor.* Iniţiat de ..., în colaborare cu Hans von Campenhausen. Ediţie în limba română de Gabriel Decuble, după a patra ediţie, revăzută şi adăugită de Kurt Goldammer în colaborare cu Johannes Laube şi Udo Tworuschka, Iaşi, EUI, 1995, 508 p.

779. BICHI, MIHAIL, *Dicţionar de buzunar român-olandez*, Bucureşti, Semne '94, 1995, 382 p. Rec.: Angela V., TinLib, **7**, nr. 1558, 1 iun. 1995, 4.

780. BOCIAN, MARTIN (în colaborare cu Ursula Kraut şi Iris Lenz), *Dicţionar enciclopedic de personaje biblice.* Traducere în limba română de Gabriela Danţiş şi Herta Spuhn, Bucureşti, EEmail, 1996, 431 p.

782. BOSTACA, IOAN, DABIJA, EDUARD, *Dicţionar de medicamente şi cardiologie*, Iaşi, Polirom, 1996, 624 p.

783. BRĂESCU, MARIA, *Dicţionar francez-român*, Bucureşti, ENiculescu, 1996, 440 p. [+ 8 p. nenum. p. r.c.e.; cu o secţiune *Noţiuni de morfologie franceză* (p. 415– 439) şi bibl. (p. 440)].

784. BUCĂ, MARIN, VINŢELER, ONUFRIE, *Dicţionar de antonime*, Bucureşti, EVox, 1996, 320 p. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. **951**.

785. BULGĂR, GHEORGHE, *Dicţionar de sinonime*, Bucureşti, Palmyra, 1996, 320 p. [tiraj al ed. a IV-a]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **824**; **36**, 1993, nr. **683**; **15**, 1972, nr. 799.

786. BULGĂR, GHEORGHE, FELECAN, N., *Dicţionar de omonime*, Bucureşti, EVox, 1996, 308 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **825**.

787. BURLACU, EMIL, CORDONEANU, MARIA, CORDONEANU, RADU, ŞUTEU, VALERIU, *Mic dicţionar de neologisme*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, EIriana, 318 p. Rec.: Adriana Stoichiţoiu-Ichim, LL, **41**, nr. 2, 1996, 121–125. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **914**.

788. CACIUPERI, APOSTOL N., *Dicţionar român-aromân*. Editat de Katharina Caciuperi-Titz şi Herbert-Werner Mühlroth, [Bucureşti], EAtlas, 1996, 368 p. (Colecţia **Dicţionare**).

789. CAMPHAUSEN, RUFUS C., *Enciclopedia înţelepciunii erotice*. Un ghid de referinţă al simbolismului, tehnicilor, ritualurilor, textelor sacre, psihologiei, anatomiei şi istoriei sexualităţii. Traducere din limba engleză de Eugenia Mitroi, Bucureşti, Ethos, 1996, 288 p. [apărută în Bus, Amsterdam 1991].

790. CEAUŞESCU, DUMITRU, ELIU, MARINA, *Dicţionar de cuvinte asemănătoare în limba română şi germană, auxiliar util la învăţarea limbii germane*, Timişoara, EHelicon, 1996, 100 p.

791. CEBUC, ALEXANDRU, FLOREA, VASILE, LĂPTOIU, NEGOIŢĂ, *Enciclopedia artiştilor români contemporani*. Vol. I, Bucureşti, EArc 2000, 1996, 208 p.

792. CHRISTODORESCU, ANCA-MARIA, KAHANE, ZELMA, BALMUŞ, ELVIRA, *Dicţionar român-francez*. Ediţia a IV-a revizuită, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 688 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **831**; **37**, 1994, nr. **941**; **35**, 1992, nr. **664**.

793. CIOBANU, RADU, *Dicţionarul rostirilor biblice*, Timişoara, EHelicon, 1996, 249 p.

794. CIOBANU, RADU, *Mic dicţionar de cultură religioasă*, Timişoara, EHelicon, [f.a.], 287 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **942**.

795. CONDREA DERER, DOINA, *Dicţionar român-italian, italian-român*, Bucureşti, EŞ, 1996, 640 p.

796. CONSTANTINESCU, ILINCA, *Dicţionar englez-român. Cuvinte de bază*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 235 p. [cu 11 p. albe nenum.]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **630**.

797. COSMA, VIOREL, *Interpreţi din România. Lexicon. Dirijori – Cântăreţi – Instrumentişti – Regizori*. Vol. I *(A–F)*, Bucureşti, EGalaxia, 1996, 316 p. Rec.: Nicolae Boghian, VA, nr. 8, 1996, 31; Iosif Sava, *Destinul lexicografiei*, SMz, **1**, nr. 70, 3 iul. 1996, în Azi, nr. 1229, 3 iul. 1996.

798. CREŢA, ZORELA, GHERMAN, CRISTINA, *Mic dicţionar de omonime, paronime, sinonime – antonime*, [Bucureşti], ALL [Educational S. A.], [1996], 217 p. Rec.: Silvia Pitiriciu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 270–271.

799. CROITORU BOBÂRNICHE, NINA, *Dicţionar de argou al limbii române*, Slobozia, EArnina, 1996, 212 p.

800. DANEŞ, GEANGINETA, *Dicţionarul copiilor francez-român. Le dictionnaire des enfants français-roumain*. Ediţie îngrijită de Doina Florea, E FF Press – Bucureşti, Editions FF Press – Bucarest, 1996, 131 p. [+ 3 p. nenum. r.c.e.].

801. DIDIER, JULIA, *Larousse. Dicţionar de filosofie*. Traducere, avanprefaţă şi completări privind filosofia românească de dr. Leonard Gavriliu, Bucureşti, UE, 1996, 376 p. [trad. vol. Julia Didier, *Dictionnaire de la philosophie*, Paris, Larousse 1991]. Rec.: Alexandru Oros, *O carte pentru fiecare*, TinLib, **8**, nr. 73, 28 mart. 1996, 2. Vezi şi nr. 932.

803. DRAGOMIR-MĂRGEAN, ION, *Mic dicţionar contextual român-italian*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, EUPan, 1996, 208 p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **666**.

804. DRAGOMIRESCU, GH. N., *Dicţionarul figurilor de stil. Terminologia fundamentală a analizei textului poetic*, Bucureşti, EŞ, 1995, 288 p. Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816. Rec.: Mihai Floarea, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 61.

805. DRIMBA, OVIDIU, *Dicţionar de literatură universală. Scriitori, cărţi, personaje*, Bucureşti, ESaeculum, I. O., 1996, 239 p. (**Bibliografia şcolară**).

806. DUCROT, OSWALD, SCHAEFFER, JEAN-MARIE, *Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbajului*. În colaborare cu Marielle Abroux, Dominique Bassano, Georges Boulakia, Michel de Fornel, Philippe Roussin, Tzvetan Todorov. Traducere de Anca Măgureanu, Viorel Vişan, Marina Păunescu, Bucureşti, EBabel, 1996, 530 p. [trad. lucr. Oswald Ducrot, Jean-Marie Schaeffer, *Nouveau dictionnaire des sciences du langage*, Paris, Editions du Seuil, 1972, 1995; cu ind. de termeni (p. 509–523) şi aut. (p. 525–530)].

807. ELIADE, MIRCEA, CULIANU, IOAN P., *Dicţionar al religiilor*. Cu colaborarea lui H. S. Wiesner. Ediţia a II-a. Traducere din franceză de Cezar Baltag, Bucureşti, Humanitas, 1996, 282 p. [+ 3 p. r.c.e.; *Cuvânt înainte* de Ioan P. Culianu (p. 9–12); cu note bibl. şi abr. (p. 13–14); Introducere *Religia ca sistem* (p. 15–19); Partea 1. *Religiile* (p. 21–278); Partea 2. *Indicele cuvintelor* (p. 279–332); trad. vol. Mircea Eliade, Ion P. Culianu, *Dictionnaire des religions*, Paris, Editions Plon, 1990]. Rec.: Irina Budeanu, *Eruditi celebri*, FC, nr. 1838, 22 apr. 1996, 8, în Azi, nr. 1163, 22 apr. 1996; Nicolae Prelipceanu, RLib, nr. 1832, 4 apr. 1996, 2. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **689**.

808. FABIAN, CS., *Allgemeine Informatik. Wörterbuch der Fachsbegriffe*, Bucureşti, [f.e.], 42 p. (AW. LW).

809. FELECAN, NICOLAE, *Dicţionar de paronime*, Bucureşti, EVox, 1996, 312 p. Rec.:Victor Iancu, Omagiu Victor Iancu, 1996, 212–213. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **849**.

810. FILIP, ADRIAN, *Dicţionar de filosofie indiană*, Iaşi, GB, 1996, 160 p.

811. FILOTTI, DIMITRIE V., GHIŢĂU, DUMITRU, MARTON, GHERASIM, POGONEANU, TRAIAN, *Dicţionar de geodezie, fotogrammetrie, teledetecţie şi cartografie român-german*, Bucureşti, ET, 1996, 506 p.

813. FLEW, ANTONY, *Dicţionar de filozofie şi logică*, Traducere din engleză de D. Stoianovici, Bucureşti, Humanitas, 1996, 365 p. [trad. vol. *A Dictionary of Philosophy*, Pan Books Ltd, f. e., 1984]. Rec.: Nicolae Prelipceanu, RLib, nr. 1841, 15 mart., 1996, 2; I. Tănăsescu, *Cea mai bună lucrare de gen*, FC, nr. 180, 25 mart. 1996, 3, în Azi, nr. 1141, 25 mart. 1996, şi *Dicţionarul de filozofie analitică*, Contrapunct, **7**, nr. 4, 1996, 4; *** CronRom, **4**, nr. 958, 13 mart. 1996, 13. Vezi şi nr. 932.

814. FLOREA, CONSTANTIN, IVAN, BEBE, *DEX al unor termeni sportivi*, Piteşti, Tiparg, 1996, 157 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **850**.

815. FRÂNCULESCU, OVIDIU, *Dicţionar morfosintactic al verbelor franceze*. Ediţia a doua, Bucureşti, EUD, 1996, 831 p. Vezi şi BRL, **27**, 1984, nr. **1138**.

816. FROSIN, CONSTANTIN, *Dicţionar de argou francez-român*, Bucureşti, Nemira, 1996, 160 p. (**Dicţionarele Nemira**).

817. GABOR, IOSIF, *Dicţionarul comunităţilor catolice din Moldova*, Bacău, EConexiuni, [f.a.], 306 p.

818. GĂITĂNARU, ŞTEFAN, *Mic dicţionar de regionalisme*, Piteşti, ETempora, 1996, 131 p. (Colecţia **Dicţionarele Tempora**) [pe copertă : MDR].

819. GEORGESCU, MITICĂ, GEORGESCU, GEORGE CRISTIAN, *Enciclopedie zoocinegetică*, Bucureşti, EAR, 1996, 469 p. [cu il.].

820. GHEORGHIŢOIU, ANDREEA, *Dicţionar englez-român de verbe cu particula adverbială*, Bucureşti, Teora, 1996, 230 p.

821. GHIDU, GEORGE I., *Verbele limbii franceze. Verbe regulate. Verbe auxiliare. Verbe neregulate. Verbe defective. Verbe impersonale*, Bucureşti, Teora, 1996, 160 p. (**Français pour tous**, nº 2) [retipărire]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **695**.

822. GHINEA, DAN, *Enciclopedia geografică a României*. Volumul I *(A–G)*, Bucureşti, EEn, 1996, 642 p.

823. GÎJU, I., VOICU, D., *Geografia pe scurt. Dicţionar*, Târgu Mureş, Edpress Tipo, 1996, 160 p.

824. GORCEA, CORNELIU, *Lexicon fiscal şi bugetar*, Bucureşti, EEc, 1996, 321 p.

825. HANCU, ALEXANDRU, *Dicţionar de termeni literari şi poetici (cuvinte şi expresii) pentru clasele gimnaziale*. Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, [Cluj-Napoca], CCŞ, 1996, 153 p. Rec.: Liviu Ioani, LLR, **25**, nr. 3, 1996, 61–62.

826. HANGIU, I., *Dicţionarul presei literare româneşti 1790–1990*. Ediţia a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, EFCR, 1996, 678 p. [cu 16 pl.]. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **986**.

827. HÂNCU, DUMITRU I., *Dicţionar al limbii române*. Ediţia a VI-a, Iaşi, EMoldova, 1996, 480 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **859**.

828. HÂNCU, DUMITRU I., *Dicţionar selectiv şi explicativ al limbii române. Dicţionar şcolar*. Ediţia a VII-a, Bucureşti, EGemina, EAlutus, 1996, 448 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **860**; **19**, 1976, nr. 804.

829. HORASANGIAN, NADIA, GARABEDIAN, ANAHID, *Dicţionar armean-român*, Bucureşti, Ararat, 1996, 272 p.

830. IANCU, IOAN (coordonator), IANCU, VIORICA, PĂTRĂŞCOIU, NICOLAE, NIŢU, CONSTANTIN, MEHEDINŢI, VASILE, *Mica enciclopedie a pădurii*. Ediţia a II-a, Bucureşti, [f. e.], 1996, 464 p. [ed. I apărută în 1983].

831. ILIESCU, NICOLAE, *Dicţionarul ca bun de patrimoniu*, CCr, nr. 8, 1996, 67–69.

832. IONESCU, VOICHIŢA, *Dicţionar latino-român*. Ediţia a III-a, Bucureşti, ELider, [f. a.], 224 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **968**; **36**, 1993, nr. **701**.

833. IONILĂ, FLORIN-LAZĂR, AVRAM, PETRE, *Dicţionar minimal al limbii române cu indicaţii gramaticale uzuale*. Traducere în franceză, engleză, spaniolă, Bucureşti, ENiculescu, 1996, 328 p. [+ 8 p. nenum. r.c.e.]. Rec.: Mihaela Albu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 264–265.

834. ISTRĂTESCU, STELUŢA, ISTRĂTESCU, LUCIAN, *Dicţionar englez-român pentru copii. Animale. Păsări, Insecte*, Bucureşti, Niculescu, 1996, 202 p.[+6 p. nenum. r.c.e.]. Rec.: Irina Budeanu, *Engleza pentru bebeluşi*, FC, nr. 191, 8, în Azi, nr. 1210, 17 iun. 1996.

835. KAHANE, ZELMA, BALMUŞ, ELVIRA, CHRISTODORESCU, ANCA-MARIA, *Dicţionar român-francez*. Ediţia a VI-a revizuită, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 688 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **831**; **37**, 1994, nr. **941**; **35**, 1992, nr. **664**.

836. KELEMEN, BÉLA, *Dicţionar român-maghiar*. Pentru uz şcolar. Ediţia a III-a, revăzută. Ediţia revăzută a fost redactată de Lőrinc Szász. *Román-magyar szótar*. Iskolai használatra, harmadik átdalogozott kiadás. Az átdalogozott kiadást szerkesztette: Szász Lőrinc, Bucureşti, EDP, 1995, 640 p. Vezi BRL, **22**, 1979, nr. 879; **17**, 1974, nr. 758.

837. KERIM, ALTAY, KERIM, LEYLA, *Dicţionar tătar-turc-român. Tatarca-Türkçe-Romence Sözlük*, Bucureşti, EKriterion, 1996, 479 p.

838. KONDOGHIORGHI, MARGARITA, DOBROIU, EUGEN, STUPEA, ŞTEFAN, AUGOUSTOPOULOS-JUCAN, ANTIŢA, *Νεοελληνικο-ρουμαγικο λεξικο*. Dicţionar neogrec-român (Coordonare şi redactare finală Lia Brad-Chisacof), Bucureşti, Demiurg, 1996, 630 p.

839. LANE, BRIAN, GREGG, WILFRED, *Enciclopedia ucigaşilor în serie*, Bucureşti, RAO, 1996, 512 p. [trad. de Carmen Ardelean a vol. *The Encyclopedia of Serial Killers* de aceiaşi aut.].

840. LAUN, FLAVIA E., *Birotics and Telecommunication Explanatory Dictionary English-Romanian, Romanian-English. Dicţionar explicativ de birotică şi telecomunicaţii englez-român, român-englez*, Cluj-Napoca, EDacia, 1996, 172 p. Rec.: ∗*∗ Tribuna, **8**, nr. 37, 1996, 4.

841. LAZĂR, MIRELA, *Dicţionar de terminologie de mass-media şi comunicare francez-român*. Au colaborat: Adriana Ghiţă şi Bogdan Matei, Bucureşti, EUB, 1996, 104 p.

842. LĂZĂRESCU, GEORGE, *Dicţionar român-italian*, Bucureşti, EGJ, [f. a.], 408 p. [liliput]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **872**; **37**, 1994, nr. **976**.

843. LĂZĂRESCU, IOAN, *Dicţionar de argou şi limbaj colocvial german-român*, Bucureşti, Niculescu, 1996, 210 p.

844. LEVIŢCHI, LEON, BANTAŞ, ANDREI, *Dicţionar englez-român. 70.000 de cuvinte*, Bucureşti, ETeora, 1996, 332 p. [+ 2 p. nenum. r.c.e.]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **981**; **35**, 1992, nr. **680**.

845. MAMULAŞ, IOAN, BIANU, CORIN, *Dicţionar de parapsihologie*, Bucureşti, ECorvin C.E.R.A.I., [1996], 231 p.

846. MARCU, FLORIN, *Dicţionar uzual de neologisme*, Bucureşti, ESaeculum, 1996, 352 p.

847. MARCU, FLORIN, *Neologisme*. Ediţia a II-a. Revizuită şi augmentată, Bucureşti, EŞ, 1996, 352 p. (Seria **Dicţionarele limbii române**) [retipărire]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **873**.

848. MATEI, HORIA C., *Enciclopedia antichităţii*, Bucureşti, EMeronia, 1996, 496 p. Rec.: Cornelia Maria Savu, *Premieră absolută în România. Antichitatea într-o carte*, CrN, **7**, nr. 1467, 6 ian. 1996, 12. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **636**; **30**, 1987, nr. **989**.

849. MĂNĂILĂ, D., POPA, C., POPA, D., POPESCU, I. M., VLAD, V. I., *Mic dicţionar poliglot de fizică, tehnică, matematică*. În limbile română, engleză, germană, franceză, [Bucureşti], EAP, EAlfa, 1995, 156 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **876**.

850. MEREALBE, EMANUEL, *Dicţionar de informatică şi cibernetică englez-român*, Bucureşti, EOP, 1996, 552 p.

851. MIHALCU, MIHAIL, *Faţa nevăzută a formei şi culorii. Enciclopedia îndeletnicirilor tehnico-artistice populare vechi româneşti de la **A** la **Z***, Bucureşti, ET, 1996, 304 p. [+ 24 p. nenum. cu fot.].

852. MIRCEA, IOAN, *Dicţionar al **Noului Testament**. A–Z*, Bucureşti, EIBMBOR, 1995, 580 p.

853. MIRON, GH., *Dicţionarul pescarului amator*, Bucureşti, EOP, 1995, 216 p.

854. MUNTEANU, EUGEN, MUNTEANU, LUCIA-GABRIELA, ***Aeterna Latinitas**. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină*, Iaşi Polirom, 1996, 424 p.

855. NEGREANU, ARISTIŢA, *Dicţionar de expresii francez-român*, Bucureşti, EUnivers, 1996, 352 p. (**Nomina – Univers**). Rec.: N[icolae] P[relipceanu], RLib, nr. 1869, 2 mai 1996, 2. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **686**.

856. NICHIFOR, GEORGETA, *Dicţionar englez-român. Dicţionar român-englez*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, EOrizonturi, 1996, 235 [-236] p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **687**.

858. NIŢĂ, DODO, *Dicţionarul benzii desenate din România*, Craiova, AIUS, 1996, 68 p. (Colecţia **Fergonaut**).

859. PĂCURARIU, MIRCEA, *Dicţionarul teologilor români*, Bucureşti, UE, 1996, 504 p. Rec.: Pavel Cherescu, TelR, **143**, nr. 19–20, 1996, 3; Dan Ciachir, Cuvântul **2**, nr. 5, 1996, 10; Cornel Tatai-Baltă, Tribuna, **8**, nr. 25, 1996, 4.

860. PFAFFENBERGER, BRYAN, *Dicţionar explicativ de calculatoare*. Revizuit de Judy Peterson. Traducere din limba engleză de Liliana Dăbuleanu, Bucureşti, Teora, 1996, 576 p. [trad. vol. *Que's Computer User's Dictionary*, S.U.A., 1994].

861. PIEPTAN-DOR, VICTORIA, *Micul meu dicţionar*, Bucureşti, EFI, 1996, 32 p. (Colecţia **Cartea şcolarului**). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **894**.

862. PITULESCU, ION, ABRAHAM, PAVEL, DERŞIDAN, EMIL, MALEA, TUDOR, RANETE, ION, *Dicţionar de termeni juridici uzuali*. Cu modificările şi completările până la 1 decembrie 1995, Bucureşti, EAlex, 1996, 428 p.

863. POPESCU-SIRETEANU, ION, *Mic dicţionar juridic cu expresii şi locuţiuni româneşti privitoare la drept şi anexe*, Iaşi, EBucovina, 1996, 144 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1005**.

864. ROMAN, DORINA, *Dicţionar de paronime francez-român*, Cluj-Napoca, CCŞ, 1995, 171 p.

865. ROTARU, ION, LORENTZ-POPA, MARINA, *Dicţionar de omonime, omofone, omografe*, Bucureşti, UIT, 1996, 256 p. (Colecţia **Profesor şi elev**).

866. RÜRUP, BERT, *Dicţionar german-român al economiei de piaţă*. Traducere de Mihai Nedelea, Bucureşti, ENiculescu, 1996, 304 p. [+ 8 p. nenum. r.c.e.; trad. vol. apărut la Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, 1996].

867. RUSU, DORINA N., *Membrii Academiei Române 1866–1996. Mic dicţionar*, Iaşi, EA 92, 1996, 432 p. Rec.: ∗*∗ *Un dicţionar pentru... academicieni*, Azi, nr. 1217, 25 iun. 1996, 7.

868. SARAŞ, MARCEL, *Dicţionar român-francez. 15.000 cuvinte*. Ediţie revizuită şi adăugită 1995, Bucureşti, Teora, 1996, 160 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **900**; **37**, 1994, nr. **1011**.

869. SILLAMY, NORBERT, *Dicţionar de psihologie*. Traducere, avanprefaţă şi completări privind psihologia românească de Leonard Gavriliu, Bucureşti, UE, 1996, 350 p. (**Larousse**) [trad. vol. Norbert Sillamy, *Dictionnaire de la psychologie*, Larousse, 1995]. Rec.: Marcela Zamfir, *Apariţii editoriale*, CronRom, **4**, nr. 1195, 18 dec. 1996, 7.

870. SIMENSCHY, THEOFIL, *Un dicţionar al înţelepciunii*. Volumele I–II. Ediţia a doua, îngrijită de Cicerone Poghirc, Iaşi, Moldova, [f. a.], I: p. 1–511; II: p. 512–1059. Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 800; **16**, 1973, nr. 837; **14**, 1971, nr. 847.

871. SIRETEANU, [E.] – TOMEANU, [I.], *Dicţionar german-român. 14.000 cuvinte*. Coordonator: Al. Roman, Bucureşti, Teora, 1996, 127 p. [+ 6 p. nenum. cu *Lista verbelor tari şi neregulate* + 4 p. nenum. r.c.e.]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **903**; **35**, 1992, nr. **700**.

872. SIRETEANU, [E.] – TOMEANU [I.], *Dicţionar român-german. 15.000 cuvinte*. Coordonator: Al. Roman, Bucureşti, Teora, 1996, 120 p. [+ 6 p. nenum. cu *Lista verbelor tari şi neregulate* + 2 p. nenum. r.c.e; retipărire a ed. din 1995]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **904**.

873. SLĂVESCU, MICAELA, MIHĂESCU-CÎRSTEANU, SANDA, GIROVEANU, IULIA, *Dicţionar francez-român*. Ediţia a VII-a, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 834 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **905**; **36**, 1993, nr. **720**; **35**, 1992, nr. **702**.

874. STĂUREANU, M., *Dicţionar român-latin*, Bucureşti, EVR, 1996, 340 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1021**.

875. ŞĂINEANU, LAZĂR, *Dicţionar universal al limbii române. Vocabular general*. Ediţie revăzută şi adăugită de Alexandru Dobrescu, Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu şi Victoria Zăstroiu. [Vol.] III *(E – M)*; [Vol.] IV *(N–R)*; [Vol.] V *(S–Z)*, [Iaşi], MyC, 1996, III: 440 p.: IV: 419 p.; V: 554 p. (Seria **Mari dicţionare ale limbii române** este coordonată de Alexandru Dobrescu). Rec.: Vasile Iancu, *După modelul „Larousse" **Dicţionarul Şăineanu**, la volumul III*, RLib, nr. 1816, 18 mart. 1996, 2; Idem, *Performanţă editorială: cel mai bogat lexicon de până acum, la noi. S-a încheiat tipărirea **Dicţionarului Universal al limbii române** de Lazăr Şăineanu*, RLib, nr. 2039, 7 dec. 1996, 7 [Vol. V *(S–Z)*]; ∗*∗ *La Iaşi apare cel mai amplu dicţionar al limbii române*, RLib, nr. 1875, 9 mai, 1996, 2. Vezi BRL, **38**, 1994, nr. **908**.

876. TABACU, ŞERBAN, *Dicţionar albanez-român, român-albanez*. Prefaţă de Gelcu Maksutovici, Bucureşti, Ararat, 1996, 368 p. [pe foaia de gardă: *Mic dicţionar ...*].

877. TĂMAŞ, SERGIU, *Dicţionar politic. Instituţiile democraţiei şi cultura civică*. Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, CEPŞ, 1996, 415 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1027**.

878. TĂNĂSESCU, FLORIN TEODOR (coordonare generală), TIMOTIN, ALEXANDRU, LĂZĂRESCU, RUXANDRA, PETI, CRISTINA, ROGOBETE, DORINA, TÂRNOVEANU, ALEXANDRU, VIZANTI, ANA-MARIA, ONICA, PARASCHIVA, LOPĂTAN POPESCU, IOAN, *Dictionary of Standardized Electrotechnical Terminology. Eng-*

lish-Romanian, Bucureşti, ET, 1996, 339 p. (NRC–IEC. UnPB. RIEE). *Dicţionarul terminologiei electrotehnice standardizate. Român-englez*, Bucureşti, ET, 1996, 489 p. (CNR–CEI. UPB. ICPE).

879. TEODOR, LAURENŢIU, *Mic dicţionar al bunelor maniere*, Bucureşti, ECorint, 1996, 190 p.

880. TEODORESCU, NICU, *Dicţionar enciclopedic de muzică şi balet*. Litera *A*, Brăila, EOpinia, 300 p. Rec.: Viorel Cosma, Meridian, **5**, nr. 1151, 7 mar. 1996, 6.

881. TOMESCU, DOMNIŢA, *Dicţionar francez-român. Cuvinte de bază*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 277 p. [+ 11 p. nenum. albe pentru note]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **727**; **34**, 1991, nr. **643**.

882. TROFIN, AUREL, *Dicţionar englez-român de expresii idiomatice şi locuţiuni*, Bucureşti, EŞ, 1996, 522 p.

883. ŢUGUI, PAVEL, *Peripeţiile unei geneze. Dicţionarul tezaur al limbii române (I)*, Literatorul, **6**, nr. 26, 1996, 15; *(II)*, nr. 27, 11; *(III)*, nr. 28, 15: *(IV)*, nr. 29, 15; *(V)*, nr. 30, 14. Vezi [BRL], [**8**], 1965–1966, nr. 330; [**9**], 1966–1967, nr. 448; [**10**], 1967–1968, nr. 516; **11**, 1968–1969, nr. 530; **12**, 1969–1970, nr. 930, 949; **15**, 1972, nr. 804; **17**, 1974, nr. 778; **18**, 1975, nr. 817; **20**, 1977, nr. 921; **21**, 1978, nr. **1112**; **23**, 1980, nr. **1333**; **26**, **1983**, nr. **1151**; **27**, 1984, nr. **1155**; **29**, 1986, nr. **955**; **30**, 1987, nr. **1001**; **33**, 1990, nr. **964**; **36**, 1993, nr. **736**; **37**, 1994, nr. **1044**.

884. *** *Animated Alphabet. Primul meu dicţionar englez-român*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 48 p. + 1 casetă video (**BBC English**) [*Limba engleză pentru copii. Curs video BBC.* British Broadcasting Corporation].

885. *** *Bibliotecarii Astrei (1861–1996). Dicţionar*. Colectivul de redactare: Felicia Avram, Mircea Avram, Voichiţa Biţu, Aurelia Chertes, Mihai Cramarenco, Eugenia Crişan, Elena Dunăreanu, Dorin Gogîlea, Ion Mariş, Marcela Pauşan. Coordonator: Mircea Avram, Sibiu, [f. e.], 1996, 77 p. (**Biblioteca „Astra"**).

886. *** *DEX. Dicţionarul explicativ al limbii române*. Ediţia a II-a. Lucrarea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan". Autorii DEX: Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche. Redactori: Alexandra Burnei, Elena Ciobanu, Eugenia Contraş, Zorela Creţa, Valentina Hristea, dr. Lucreţia Mareş, Elena Stîngaciu, Zizi Ştefănescu-Goangă, Tatiana Ţugulea, Ileana Vulpescu. A colaborat la revizia şi la definitivarea etimologiilor dr. Theodor Hristea. Autorii suplimentului la DEX: Conducătorii lucrării: acad. Ion Coteanu, Ion Dănăilă, Nicoleta Tiugan. Redactori: Elena Ciobanu, Zorela Creţa, Eugenia Guţulescu, Valentina Hristea, dr. Lucreţia Mareş, Georgeta Mitran, Maria Păun, Zizi Ştefănescu-Goangă, Nicoleta Tiugan, Tatiana Ţugulea. Au mai colaborat: dr. Mircea Seche (la revizia definitivă), dr. Andrei Bantaş (la revizia şi definitivarea etimologiilor), Aurelian Lăzăroiu, de la Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectale din Bucureşti (la revizia şi la definitivarea unor articole din domeniul tehnic), Aurelia Ulici şi Rodica Zafiu (la definitivarea manuscrisului pentru tipar). Ediţia a doua a fost întocmită sub conducerea acad. Ion Coteanu şi dr. Lucreţia Mareş. Redactorii prezentei ediţii: Larisa Avram, Zorela Creţa, Corina Gheorghe, Anca Gherman, Daniela Grădinescu, Eugenia Guţulescu, Irina Koch, Lucreţia Mareş, Georgeta Mitran, Eleonora Popa, Silvia Săvulescu, Ariadna Ştefănescu, Radu Trif, Romana Tulbure, Bucureşti, UE, 1996, 1196 p. (AR. ILB). Rec.: Florin Grigoraş, *Eveniment editorial*, UnC, nr. 6–7, 1996, 14. Vezi BRL, **18**, 1975, nr. 816; **31**, 1988, nr. **1219**.

887. *** *Dicţionar al teologilor şi ierarhiilor confesiunilor din România*, CronRom, nr. 840, 1995, 7 [în lucru].

888. *** *Dicţionar enciclopedic*. Vol. II. *D–G*. Coordonare generală: Marcel A. Popa. Coordonare: Nicolae C. Nicolescu, Alexandru Stănciulescu, Anicuţa Tudor, Carmen

Zgăvârdici. Au colaborat: Nicolae Anastasiu, Mircea Anghelescu, Eftimie Ardeleanu, Mircea Babeş, Ilie Bădescu, Marin Bălan, Radu Bogdan, Viorica Bucur, Ion Bulei, Gheorghe Buzatu, Rodica Chiriacescu, Doina Cioacă, Florin Constantiniu, Mihaela Dumitrescu, Stelian Dumitrescu, Klaus Fabritius, Doina Elena Făget, George Gană, Eliza-Daniela Ghinea, Teofil Gridan, Dan Grigorescu, Theodor Hristea, Sergiu Stelian Iliescu, Paul Iordănescu, Carol König, Constantin Maximilian, Nicolae Mecu, Daniela Moroiu, Mircea Mureşan, Ion Nicolae, Vasile Niţu, Mihai T. Oroveanu, Ioan Oţel, Şerban Papacostea, Amelia Pavel, Georgeta Penelea-Filitti, Irina Ruxandra Popa, George G. Potra, Dumitru Preda, Constanţa Rangheţ, Valeriu Rendea, Constantin Romaniuc, Remus Rus, Ion Scurtu, Marcel Segărceanu, Virgil Spulber, Sorin V. Stan, Gruia Traian Stoia, Oltea Şerban-Pârâu, Pavel Şuşară, Laurenţiu Ulici, Florin-Silviu Ursulescu, Octavian Ursulescu, Radu Vasile, Mihai Vasiliu, Şerban Velescu, Gheorghe Vlăduţescu, Florin Zăgănescu. Au mai colaborat: Victoria Angelescu, Raluca Cristescu, Alexandra Dean, Cristina Manoliu, Gabriel-Florin Matei, Iulian Mircea, Vlad Popa, Emilia Tomescu, Bucureşti, EEn, 1996, XV + 529 p. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **734**; **30**, 1987, nr. **1002**; **21**, 1977, nr. 1115; **16**, 1972, nr. 857.

889. *** *Dicţionar esperanto-român.* Lucrarea apare sub egida Centrului de Esperanto Timişoara. Autori: Ignat Florian Bociort, Ana Bruţiu, Maria Butan, Aurora Bute, Ana Curiman, Dorin Hehn, Florica Popa. Au colaborat parţial: Gabriel Tábor (S.U.A.), Dorin Cosma şi Hans Vastag (R.F.G.). Coordonator: Ignat Florian Bociort. Control ştiinţific: Ignat Florian Bociort, Maria Butan, Aurora Bute. Secretar ştiinţific: Aurora Bute, Timişoara, [f. e.], 1995, 276 p. (AOŞ. Fil. Timişoara. CIEs. CEs Timişoara).

891. *** *Dicţionar poliglot de metalurgie şi construcţii de maşini. Rus-român-englez-francez.* Sub coordonarea prof. ing. dr. Cazimir Bohosievici. Autori: prof. dr. ing. Cazimir Bohosievici, prof. dr. ing. Laurenţiu Slătineanu, şef lucr. ing. Octavian Lupescu, şef lucr. ing. Constantin Cărăuşu, şef lucr. ing. Adrian Şerb, ing. Pavel Budău, şef lucr. ing. Bogdan Rusu, asist. ing. Liviu Luca, şef lucr. ing. Cristian Spânu, ing. Sorin Cozma, şef lucr. ing. Irina Neaga, asist. ing. Gheorghe Nagâţ, ing. Mădălina Anca Dumitriu, ing. Gabriela Paraschiv, Bucureşti, ET, 1996, 847 p. [textul rusesc cu 14 113 cuv. (p. 7–585), cu ind. rom. (p. 601–678), engl. (p. 679–763) şi fr. (p. 765–847)].

892. *** *Dicţionar român-ucrainean. Rumynsko-ukrainskij slovnik.* Au luat parte la elaborare şi redactare: C. Drapaca, V. Rusnac, M. Gavrelciuc, I. Doscivnec, E. Saviuc, M. Berezca, I. Iliuc, A. Zelenschi, I. Danieliuc, I. Lemnii, Vl. Feodorovici, B. Grecina, Bucureşti, România – Cernăuţi, Ucraina, EDP – Editura Alexandru cel Bun, 1996, 562 p. [repr. ed. din 1963; cu cap. *Scurtă schiţă de fonetica şi morfologia limbii române* (p. 517–560)]. Rec.: Ivan Kovač, VS, **7**, nr. 4–5, 1996, 8.

893. *** *Dicţionar. Teosofie – Esoterism – Metafizică – Masonerie.* Traducere din limba franceză: Radu Duma, Bucureşti, EHerald, [f. a.], 296 p. [trad. vol. *Dictionnaire Théosophie – Esotérisme – Métaphisique – Orientalisme – Masonnerie*, Editions Rhéa, Paris, f. a.].

894. *** *Dicţionar ucrainean-român. Ukrainsko-rumynskij slovnik.* Au luat parte la elaborare: C. Drapaca, V. Rusnac, M. Gavrelciuc, I. Iliuc, A. Zelenschi, I. Doscivnec, M. Berezca, Bucureşti, România – Cernăuţi, Ucraina, EDP – Editura Alexandru cel Bun, 1996, 880 p. [repr. ed. din 1964]. Rec.: Ivan Kovač, VS, **7**, nr. 4–5, 1996, 8.

895. *Dicţionarul de astrologie.* Colectivul de specialişti al revistei *Horoscop-Magazin*, Bucureşti, S. R. Libripress SRL Compartimentul editorial Excelsior, [f. a.], 320 p. (Colecţia **Horus**).

896. *** *Dicţionarul specialiştilor. Un **who's who** în ştiinţa şi tehnica românească.* Vol. 1. Ediţia I. Redactori: Mihaela Chiroşca, Lucia Milea, Adina Negoiţă, Olga Stoian, Bucureşti, ET, 1996, 483.

897. *** *Dizionario italiano-romeno. Dicţionar italian-român.* Autori: Mariana Stănciulescu-Cuza *(a–fonduta)*, Haritina Gherman (*prostendere–zzz*), George Lăzărescu *(fonema–prossimo)*. Coordonator ştiinţific: Alexandru Balaci, Bucureşti, E 100 + 1 Gramar, 1996, 1020 p.

898. *** ***Larousse.*** *Dicţionar de sociologie.* Coordonatori: Raymond Boudon, Philippe Besnard, Mohamed Cherkaom, Bernard Pierre Lécuyer. Traducere Mariana Ţuţuianu. Completări privind sociologia românească dr. Maria Larionescu, Bucureşti, EU, 1996, 368 p. [trad. vol. *Larousse. Dictionnaire de la sociologie*, Larousse, 1993]. Rec.: Marcela Zamfir, *Apariţii editoriale*, CronRom, **4**, nr. 1195, 18 dec. 1996, 7.

899. *** *Mic dicţionar de proverbe franceze.* Coordonator de ediţie şi traducător: Mircea Duduleanu-Pelendava, Bucureşti, EPelendava, 1996, 257 p. (Colecţia **Multum, non multa**, 2).

900. *** *Mic dicţionar ilustrat. Petit dictionnaire illustré. Short Picture Vocabulary. Kleines Bild Wörterbuch.* Autori, concepţie grafică, tehnoredactare: Corina Firuţă, Cori Simona Ion. Ilustraţii şi coperta Adriana Popescu, Dumitru Popescu. Version française Paula Romanescu. English Version. Deutsche Fassung: Augusta Caterina Grundbock, Bucureşti, Alcor EDIMPEX SRL, 1996, 24 p. nenum. [pe copertă: Să vorbim franţuzeşte! Parlons allemande! Let's Speak Romanian! Sprechen wir Englisch!].

VEZI şi nr. 81, **98**, 199, 312, 317, 331, 348, 353, 392, 397, 399, 402, 411, 430, 438, 653, 657, 658, 669, 691, 700, 702, 709, 714, 726, 749, 1070, 1100, **1135**, **1141**, 1217, 1280, 1285, 1317, 1356, **1404**, **1405**, 1443, **1682**, **1712**, **1755**, **1776**, **1785**, 1835, 1841, 1844.

Recenzii

901. ABDULEA, PETCU, *Dicţionar de omonime*, Tomis, **31**, nr. 2, 1996, 10 [Al. Popescu-Mihăeşti, *Omonimie: Dicţionar de omonime ...*]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **716**.

902. ANGHELESCU, MIRCEA, *Dicţionarul scriitorilor români*, TR, **5**, nr. 3, 1996, 137–140 [Vol. I. *A–C*, coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **914**.

903. APOSTOL, VIOLETA, *Dicţionar ecologic*, TribÎnv, **6**, nr. 327, 1996, 8 [de Zoe Partin şi Melania Cristina Rădulescu]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **891**.

905. BULGĂR, GH., *Eminesciana* (Săluc Horvat: ***Dicţionar cronologic Eminescu***), Vatra, nr. 3, 1996, 48–49; Omagiu Victor Iancu, 1996, 207–211.Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **963**.

906. BULGĂR, GH., D. St. Rădulescu, *Dicţionarul personajelor lui Liviu Rebreanu* [...], LL, **41**, nr. 2, 1996, 125–127. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **898**; **37**, 1994, nr. **1007**.

908. BUZAŞI, ION, *O cronologie Eminescu*, Steaua, nr. 1–2, 1996, 25 [Săluc Horvat, *Dicţionar cronologic Eminescu ...*]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **963**.

909. CHELARU, GABRIEL, *Carte de învăţătură*, Literatorul, **6**, nr. 24, 1996, 15 [Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Creangă ...*]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **841**.

910. CHIŞU, LUCIAN, *Conjuncţia literaturii cu ştiinţa*, Literatorul, **6**, nr. 24, 1996, 11 [Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Creangă ...*]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **841**.

911. CRIHANĂ, MARCEL, *Dicţionar de critică literară.* Coordonatori: Iustina Itu – Mircea Itu [...], LLR, **25**, nr. 2, 1996, 63. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **867**.

912. CRISTEA, IULIAN, *Tehnici de lucru*, TribÎnv, **6**, nr. 325, 1996, 6 [Emil Burlacu et. al., *Primul meu dicţionar...*]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **939**.

913. CRISTEA-ENACHE, DANIEL, *Un dicţionar (simpatic) de pleonasme*, CIE, **7**, nr. 8, 1996, 16 [de Gabriel Angelescu, Bucureşti, 1995]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **800**.

914. CUCU, ŞTEFAN, *Dicţionar de concepte şi idei filosofice*, Tomis, nr. 4, 1996, 13 [de Ibraim Nuredin, Constanţa, 1995]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **887**.

915. DATCU, IORDAN, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri, mituri şi vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere* [...], AAF, **15–17**, 1994–1996, 815–816. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **828**; **37**, 1994, nr. **940**.
916. DORCESCU, EUGEN, *În căutarea sensului pierdut*, Orizont, **7**, nr. 6, 1996, 12 [G. I. Tohăneanu, *Dicţionar de imagini pierdute* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **912**.
917. FLORESCU, CRISTINA, *Terminologie poetică şi retorică* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 129–131. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1057**.
918. GAVRILĂ, IOAN, Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, coordonatori, *Dicţionarul scriitorilor români. A–C* [...], AO, **11**, 1996, 262–264. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **914**.
919. GRIGOR, ANDREI, *Interferenţe pe un poligon literar*, Literatorul, **6**, nr. 24, 1996, 10–11 [Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Creangă* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **841**.
920. HANGIU, I., Mircea Anghelescu, Cristina Ionescu, Gheorghe Lăzărescu, *Dicţionar de termeni literari* [...], LLR, **25**, nr. 3, 1996, 60–61. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **801**.
921. HANŢĂ, AL., *Document biografic, reconstituire*, Literatorul, **6**, nr. 24, 1996, 10 [Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Creangă* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **841**.
922. ILIESCU, NICOLAE, *Ion Creangă de aur*, Literatorul, **6**, nr. 24, 1996, 11, 15 [Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Creangă* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **841**.
923. IOANI, LIVIU, *Dicţionar de pleonasme* [...], TribÎnv, **6**, nr. 323, 1996, 4 [de Gabriel Andreescu]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **800**.
924. MARIN, GHEORGHE, *Lexicon de marketing*, UnC, nr. 4, 1995, 7. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **985**.
925. NEGOMIREANU, DOINA, Marin Bucă, *Mică enciclopedie a gândirii aforistice româneşti. Aforisme, maxime şi cugetări despre „fericire"* [...], Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 261. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **823**.
926. NEGOMIREANU, DOINA, Zorela Creţa, Lucreţia Mareş, Zizi Ştefănescu-Goangă, Flora Şuteu, Valeriu Şuteu, *Dicţionar elementar al limbii române actuale* [...], Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 260–261. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **839**.
927. OROS, VALER, *Personalitatea lui Eminescu într-un dicţionar cronologic*, TribÎnv, **6**, nr. 327, 1996, 8 [Săluc Horvat, *M. Eminescu – Dicţionar cronologic* ...]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **963**.
928. SPIRIDON, VASILE, *Diversitate în unitate*, Ateneu, **33**, nr. 2, 1996, 4 [*Dicţionarul scriitorilor români*, vol. I, *(A–C)*, 1995]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **914**.
929. STERESCU-SÂNTIMBREANU, DOINA, *Dicţionarele – instrumentele noastre de lucru*, TrivÎnv, **6**, nr. 323, 1996, 4 [*Dicţionar de critică literară*, coordonatori Iustina şi Mircea Itu ...; Marin Iancu şi Andreea Vlădescu, *Marin Preda. Dicţionar de personaje* ...; Nicolae Felecan, *Dicţionar de paronime* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **867**, **861**, **849**.
931. VASILE, VASILE, *Un lexicon de mult aşteptat*, TV, **6**, nr. 11–12, 1994, 143–144 [Gheorghe C. Ionescu, *Lexiconul celor care de-a lungul veacurilor s-au ocupat cu muzica de tradiţie bizantină în România* ...]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **966**.
932. VIZUREANU, VIOREL, *Despre unele neajunsuri ale dicţionarelor filosofice*, RF, **43**, nr. 3–4, 1996, 335–340 [Diané Collinson, *Mic dicţionar al filosofiei occidentale* ...; Julia Didier, ***Larousse***. *Dicţionar de filozofie* ...; Anthony Flew, *Dicţionar de filozofie şi logică* ...]. Vezi nr. **801**, **813**, şi BRL, **38**, 1995, nr. **836**.
933. VONCU, RĂZVAN, *Dicţionarul ca monografie*, Literatorul, **6**, nr. 24, 1996, 15 [Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Creangă* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **841**.
934. VONCU, RĂZVAN, *O premieră lexicografică*, Literatorul, **6**, nr. 12–13, 1996, 4 *Dicţionar de critică literară*, coordonatori Iustina şi Mircea Itu ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **867**.

935. ∗*∗ *Dicţionarul Academiei*, RLit, **29**, nr. 22, 1996, 24 [*Dicţionarul general al literaturii române*, început în 1994; semnat: Cronicar].
936. ∗*∗ Editura Artemis, Jean Chevalier şi Alain Gheerbrant, *Dicţionar de simboluri* [...], (vol. I-III), OSo, **1**, nr. 10, 1995, 12. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **828**; **37**, 1994, nr. **940**.
937. ∗*∗ Jean-Paul Clébert, *Bestiar fabulos. Dicţionar de simboluri animaliere* [...], UnC, nr. 1–2, 1996, 12. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **835**.
938. ∗*∗Valeriu Cristea, *Dicţionarul personajelor lui Dostoievski*, Vol. 2 [...], UnC, nr. 1–2, 1996, 12. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **842**.
VEZI şi nr. 1129, 1130, 1146, 1827.

9. LIMBĂ LITERARĂ

a. Generalităţi

VEZI nr. 3.

b. Stilistică, poetică, limba scriitorului

939. ALBU, MIHAELA, *Romanul lui Paul Georgescu: un model de intertextualitate*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 211–216 [Engl. Ab.].
940. APETROAIE, ION, *Tudor Arghezi sau poetica proteică*, DaciaLit, 7, nr. 3, 1996, 21–24.
941. ARHIP, ODETTE, *Intertextualitate în stilul ştiinţific – varianta filosofică*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 35–43 [Engl. Ab.].
942. ASTALOŞ, GHEORGHE, *Argoul, o utopie a comunicării*, Ateneu, **33**, nr. 2, 1996, 6; *Balada mincinosului zelos. Al treilea cânt. Microglosar argotic*, nr. 5, 6–7 [toartă, miaă, salvarsan, maioneză, zmac, trascău, focos, strâmbă, barbaroase, ştaif, dus şi ntors, picior de drac, parpalac, bălosu, bulică, pirandă, întins, lapţi, tarabă, labă, roit, bulan, şfanţ, caraiman, urât, mânzat, zgaibă, scărmănat, karate, geană, bişniţă, blat, ulcele, filipeşti, soi, şiştoi, şuriu, pas, mierlit, zbârcă, fluturească, peşte, carabă, *Balada Trişorului scopit. Microglosar*, nr. 7, 1996, 6–7 [toroipan, bijbac, amoc, ghioc, ţeapă (a trage în ...), a ţine în ham, bumbi, drojdie de bere, sământă, a înşuruba, cosor luat şi plătit (pe), melci, turcaleţ, făcăleţ, zbârnâitoare, roi, (roială), roiu, geană (a da), voltă, a înfinge, sfoi (a face), zăbală (a pune), geam (a se face), şopteală (a face, a da, a băga), avion (a trimite, a da), para-îndărăt, mălai, ghină, scoabă, boaşe, ştiulete, foi]; *Cânturi de ocnă. Balada martorului ocular. Al doilea cânt. Microglosar*, nr. 11, 6–7 [bigudiu (a pune pe), molan, belele (din), priponar, luat, izolare, plămânii sită (a avea), a scuipa, vorbe coapte, a sta (la, cu), guşter, a cânta, a trânti, a da gaură, zală (zale), a da cep, antricot, antricoţi, coti (precedat de un numeral), şbilţ (luat în, dat în), a îndoi, pârnaie, a trage în piept, drum de scară, chimschi (a da), şuriu, spurcat, glezna mâinii, a da cu trânta (în cineva), caraliu, vira, plumb, ţeavă, promincă, bulău, chintă spartă].
943. BADEA, ŞTEFAN, *Comparaţia*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 14–16.
944. BADEA, ŞTEFAN, *Limbajul poetic românesc (II)*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 23–31 [rés. fr.].
945. BADEA, ŞTEFAN, *„Scrisoarea I"*. *„Scrisoarea III"*, SCB, 1996, 63–67 [de M. Eminescu].
946. BĂDĂRĂU, GEORGE, *Literaritatea textului*, ConvLit, **130**, nr. 9, 1996, 26.
947. BĂLĂŞOIU, SIMINA, *Politeţe şi conflict comunicativ în „Cel mai iubit dintre pământeni" de Marin Preda*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 40–50 [Engl. Ab.].
948. BOGDAN-DASCĂLU, DOINA, *Formarea atitudinii critice: portretul*, RITL, **43**, nr. 3–4, 1995, 239–241.

949. BOGDĂNESCU, SILVIU, *Stabilitatea motivelor în lumea lui Nichita Stănescu. Punct şi sferă*, DaciaLit, 7, nr. 4, 1996, 22–24.
950. BORCILĂ, MIRCEA, *Bazele metaforicii în gândirea lui Lucian Blaga*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 28–39 [Engl. Ab.].
951. BUDĂU, EUGEN, *Tropi şi figuri de stil*, ConvDid, 7, nr. 22, 1996, 23–37 [alegoria, aliteraţia, anacolutul, anafora, antiteza, comparaţia, enumeraţia, epitetul, hiperbola, interogaţia retorică, inversiunea, invocaţia retorică, metafora, metonimia, personificarea, repetiţia, sinecdoca, simbolul].
952. BULGĂR, GH., *Eminescu: „Farmecul limbagiului – semnul celor aleşi"*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 37–56.
953. BULGĂR, GH., *Înnobilarea limbajului în poezia lui Blaga – la centenarul naşterii sale –*, Hyperion, **5**, 1996, 183–197 [rés. fr.].
954. BUŞU, ELENA, *Substituirea în limbile română şi franceză*, TribÎnv, **6**, nr. 324, 1996, 7.
955. BUZINCU, AUREL, *Caragiale: discurs şi expresie*, LC, 1996, 251–256 [rés. fr.].
956. CAPOTĂ, TEODOR, *Modalităţi de expresie în „Taine" de Mihail Sadoveanu*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 17–19.
957. CARAION, ION, *Apus de soare*, CCrit, nr. 1–2, 1996, 155–157 [despre limbajul şi personajele lui M. Sadoveanu].
958. CHIVU, GH., *O variantă ignorată a românei literare moderne – limbajul bisericesc*, Omagiu Coteanu, 1995, 445–453.
959. CIORĂNESCU, ALEXANDRU, *Despre performanţele discursului literar*, RITL, **43**, nr. 2, 1995, 151–159.
960. CIUREA, SORIN, *Limbajul managerial*, CdM, nr. 18, în AdE, nr. 38, 1996, X.
961. CODREANU, JUSTINA, *Critica limbajului conceptual. Tarotul*, Baricada, 7, nr. 43, 1996, 3.
962. CONSTANTINOVICI, SIMONA, ***Caligula**. Analiză stilistică*, AUT, **32**, 1994, 91–96 [de Tudor Arghezi].
963. CRĂCIUN, CORNELIU, *„Nunta Zamfirei"*, SCB, 1996, 96–97 [de G. Coşbuc].
964. CRĂCIUN, GHEORGHE, *Denotaţie şi conotaţie în limbajul poetic*, StD, **1**, 1996, 1–31.
965. CRISTEA, MIRCEA, *I. L. Caragiale: „O scrisoare pierdută"*, SCB, 1996, 82–84.
966. CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA, *Descântecul românesc – retorica*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 128–135 [rés. fr.].
967. CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA, *Despre psalmi. Cu referire la „Psalmi" [X – „Ca să te-ating, tîrîş, pe rădăcină"] de Tudor Arghezi*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 22–25.
968. DELEANU, MARCU MIHAIL, *„Tâlcul drumului" în poezia lui Blaga*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 55–63 [rés. fr.].
969. DELEANU, MIHAIL, *Sintaxă, vocabular şi figuri de stil în „Limba noastră"*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 19–21 [de Alexe Mateevici].
970. DIACONU, MIRCEA A., *Cronica lui Grigore Ureche între măsura referenţială şi excesul narativ*, ŞL, **1**, 1992, 147–151 [rés. fr.].
971. DRĂGAN, DELIA-MONICA, *M. Eminescu: „Sărmanul Dionis" (o perspectivă pragmatică asupra momentelor de trecere)*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 91–97[s.t.c.: Analize de text; rés. fr.].
972. DUNĂ, ION, *„Luceafărul". „Floare albastră". „Glosă"*, SCB, 1996, 57–63 [de M. Eminescu].
973. DUŢU, EMILIA, *Tabloul în proză: V. Alecsandri, „O primblare în munţi"; M. Eminescu, „Cezara"*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 20–21.

974. ENE, CLAUDIA, *Portretul caricatural*, Luceafărul, nr. 6, 1996, 15; *Beţia de cuvinte*, nr. 7, 15; *Fantoma obiectivităţii (I)*, nr. 8, 15; *(II)*, nr. 9, 15; *(III)*, nr. 10, 15; *Discursul encomiastic*, nr. 11, 15: *Între figură şi eroare*, nr. 12, 15; *Metafore ratate*, nr. 13, 15; *Anacolutul şi politica*, nr. 14, 15; *Stilul parlamentar*, nr. 15, 15; *Ideologie şi limbaj*, nr. 16, 15; *Influenţe politice* [I], nr. 17, 15; *(II)*, nr. 18, 15; *Mici originalităţi*, nr. 19, 15; *„Abordări"*, nr. 20, *Stereotipiie şi inovaţie*, nr. 21, 15; *Limbajul ştiinţifico-artistic*, nr. 22, 15; ***A implementa***, nr. 24, 15; ***Captatio benevolentiae*** *(I)*, nr. 26, 15; *(II)*, nr. 27, 15; *Spre o nouă limbă de lemn*, nr. 29, 15; *Distorsionarea informaţiei*, nr. 34, 15; *Stilul denigrării electorale*, nr. 37, 15; *Stilul insinuant*, nr. 40, 15; *Discursul argumentativ*, nr. 42, 15; *Contracampanie involuntară*, nr. 44, 15; *Contracampania electorală (II)*, nr. 46, 15 [la rubr.: Fantezii stilistice]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1086.

975. FOARŢĂ, ŞERBAN, *Topothesia lui Ion Barbu*, RITL, **43**, nr. 1, 1995, 3–5.

976. GHEORGHE, MIHAELA, *Sinonimii contextuale în* ***Poemele luminii*** *de Lucian Blaga*, LC, 1996, 278–281 [rés. fr.].

977. GHEORGHE, MIHAELA, *Tipuri narative în proza românească actuală*, StD, **1**, 1996, 32–51.

978. GIBESCU, GEORGE, *Estetica unui geometru*, RITL, **43**, nr. 1, 1995, 7–11 [Ion Barbu].

979. GUCIU, IOANA, *„Sara pe deal". „Dorinţa"*, SCB 1996, 53–56 [de M. Eminescu].

980. IACOB, NICULINA, *Conotaţii ale* ***dorului*** *în lirica populară şi în creaţia lui Lucian Blaga*, LC, 1996, 282–286 [rés. fr.].

981. IONESCU, CORNEL MIHAI, *Orizontul filozofic al poeticii lui Ion Pillat*, RITL, **43**, nr. 2, 1995, 141–145.

982. IONESCU, CORNEL MIHAI, *Retorica anagramei*, RITL, **43**, nr. 1, 1995, 35–43.

983. IRIMIA, DUMITRU, *A. Mateevici – autorul celui mai profund poem închinat limbii române*, DaciaLit, **7**, nr. 4, 1996, 19–22.

984. IVANOVICI, VICTOR, *Târcoale poeziei lui Gellu Naum (o lectură postmodernă)*, Vatra, nr. 6, 1996, 15–22.

985. LEAHU, EMIL, ***Puiul*** *de Ioan Al. Brătescu-Voineşti (1868–1946)*, Asachi, **6**, nr. 85, 1996, 11 [la rubr.: Admiterea '96].

986. LEAHU, EMIL, ***Scrisoarea III*** *de Mihai Eminescu – fragment*, Asachi, **6**, nr. 86, 1996, 11 [v.r.nr. 985].

987. LOTREANU, NICOLAE, *Bătălia cuvintelor*, OSo, **1**, nr. 11, 1995, 11.

988. LÜDER, ELSA, *Procedee de gradaţie lingvistică* (ediţie revăzută şi adăugită). Traducere de Horaţiu Decuble, Iaşi, EUI, 1996, 484 p. [+4. p. nenum. cu sum. vol.; cu bibl. şi 3 an.].

989. LUPAŞCU, SILVIU, *Despre mistica povestirii*, DaciaLit, **7**, nr. 3, 1996, 48–50.

990. MARCUS, SOLOMON, *Timpul poetic la Nichita Stănescu*, LFER, 1996, 337–346 [fragm. din vol. *Artă şi ştiinţă*, EE, 1986; notă introd. p. 332–336]. Vezi BRL, **30**, 1987, nr. **246**.

991. MARIAN, RODICA, *Coordonate semantice în* ***Luceafărul***. *Cele trei singurătăţi ale finalului*, Omagiu Coteanu, 1995, 493–497 [M. Eminescu].

992. MARIAN, RODICA, ***Luceafărul*** *şi cele trei singurătăţi*, Steaua, **47**, nr. 6, 1996, 9–10 [M. Eminescu].

993. MATEESCU, ADRIAN, *Sintagme epitetice deviante*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 202–206 [rés. fr.].

994. MĂNICUŢĂ, CORNELIA, *Sadoveanu şi retorica*, LC, 1996, 299–304 [rés. fr.].

995. MĂRCAN, LIVIA, ***Riga Cripto şi Lapona Enigel*** *de Ion Barbu*, TribÎnv, **6**, nr. 330, 1996, 4.

996. MÂINEA, MIHAELA, *„Epigonii" de Mihai Eminescu*, VR, **91**, nr. 11–12, 1996, 141–142.

997. MERTICARU, MIHAI, ***Călin (file din poveste)*** *de Mihai Eminescu*, Asachi, **6**, nr. 83, 1996, 14–15; nr. 84, 12–13. [v.r.nr. 985].
998. MIHĂILĂ, ECATERINA, *Suspendarea predicației în poezia postmodernistă (1960–1980) și interpretarea ei semiotică*, Omagiu Coteanu, 1995, 499–506.
999. MIHĂILESCU, FLORIN, *Al. Macedonschi:* ***Noaptea de decemvrie***, SCB, 1996, 89–91.
1000. MIRON, PAUL, *Sintagme zburătoare*, RLit, **29**, nr. 3, 1996, 12 [ger. *șlanoie* < rom. *și la noi e*; ger. *lasmanpaci* < rom. *lasă-mă-n pace!*, jg. inginerilor nemți veniți în România].
1001. MITRACHE, GHEORGHE, *Nivelurile limbii și contribuția lor la crearea universului poetic*, Ateneu, **33**, nr. 10, 1996, 10.
1002. MOLDOVEANU, GHEORGHE, *În Goga e jalea înstrăinatului. Ardeal,* AUS, **2**, nr. 2, 1993, 59–62 [Engl. Ab.].
1003. MOLDOVEANU, GHEORGHE, *Onomastică eminesciană*, ȘL, **1**, 1992, 182–185 [rés. fr.].
1004. NOICA, CONSTANTIN, *Cuvînt împreună despre rostirea românească*, București, Humanitas, 1996, 399 p. Vezi BRL, **31**, 1988, nr. **1363**.
1005. PAUL-BĂDESCU, CEZAR, *Literatura oracolelor. Eminescu superstar*, Dilema, **4**, nr. 163, 1996, 8.
1006. POPA, DUMITRU RADU, *Cum vorbim sau „al Doamnei Vaci Fiu"...*, RLit, **29**, nr. 10, 1996, 14 [despre lbj. sexist și despre Rosalie Maggio, *A Guide to Nondiscriminatory Language*, Orryx, 1991].
1007. POPESCU, AUGUSTIN, *„Mai am un singur dor" de Mihai Eminescu. Implicații simbolice*, TribÎnv, **6**, nr. 312, 1996, 8.
1008. RAȚĂ-DUMITRIU, NICOLAE, *Accepțiile metaforicului în gândirea lui Lucian Blaga*, Hyperion, **5**, 1996, 57–74 [rés. fr.].
1009. RUSU, VASILE, *Mihai Eminescu. Motive faunistice (II)*, BucLit, **6**, nr. 1–2, 1996, 9–11; *(II)*, nr. 3–6, 27–29; *(III)*, nr. 7–12, 2–4.
1010. SIMIONESCU, SIDONIA, *Barbu Ștefănescu Delavrancea: „Apus de soare"*, SCB, 1996, 92–93.
1011. SOROHAN, ELVIRA, *Alogismul și funcția lui în proza lui Urmuz*, LC, 1996, 325–332.
1012. STERPU, IOLANDA, *Le champ sémantique des termes politiques dans la comédie de I. L. Caragiale* ***Conu Leonida față cu reacțiunea***, AUI, **41–42**, 1995–1996, 51–54.
1013. SUBI, MARIA, *O privire paralelă:* ***Craii de Curtea Veche*** *și* ***Satyriconul***, AUT, **31**, 1993, 133–141 [Mateiu I. Caragiale ; rés. fr.].
1014. ȘERBAN, ION VASILE, *Ion Creangă: „Amintiri din copilărie"*, SCB, 1996, 77–79.
1015. TEUTIȘAN, CĂLIN, *„Căderea" textului*, DaciaLit, **6**, nr. 4, 1996, 55–57 [la M. Eminescu].
1016. VÎRBAN, FLOAREA, *Nichita Stănescu: „A unsprezecea elegie". O posibilă lectură*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 82–88 [rés. fr.].
1017. VLĂDESCU, ANDREEA, *Vasile Alecsandri: „Pasteluri"*, SCB, 1996, 42–44.
1018. VLĂDUȚ, DUMITRU, *Figuri sintactice repetitive în poezia simbolistă românească*, AUT, **31**, 1993, 107–116 [rés. fr.].
1019. VLĂDUȚ, DUMITRU, *Ingambamentul în poezia simbolistă românească*, AUT, **32**, 1994, 85–89 [rés. fr.].
1020. VOICA, ADRIAN, *Destin asumat*, DaciaLit, **6**, 1996, 47–48 [ritmul în poezia *Sub steaua carnagiului* din vol. *Diotima. Poezii de dragoste* de Mihai Ursachi].
1021. VOICA, ADRIAN, *Permanența unui motiv liric*, DaciaLit, **7**, nr. 3, 1996, 24–26 [la Lucian Blaga].

1022. VOICA, ADRIAN, *Varietăţi ale celulelor ritmice penta- şi hexasilabice în versul cult românesc*, Omagiu Coteanu, 1995, 587–595.

1023. ZAIŢ, VIORICA, *Interferenţa poetică şi picturală în* ***Enigma Otiliei***, Didactica, nr. 16, în Asachi, **6**, nr. 88, 1996, 7, 9 [de G. Călinescu].

1024. ZĂVOIU, ŞTEFAN, *„Revedere"*, SCB, 1996, 56–57 [de M. Eminescu].

1025. ZISU, AURELIAN, *„Accidentele" lui Nichita Stănescu*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 207–210 [rés. fr.].

1026. ZUGUN, PETRU, *Ponderea grupelor lexicale etimologice în balada populară* ***Mioriţa***, LC, 1996, 348–352.

1027. *** *Natura în poezia românească*. Antologie, prefaţă, comentarii, note şi bibliografie de Georgeta Antonescu, Bucureşti, EHumanitas, 1996, 224 p. (Colecţia **Tezaur**. *Texte, comentarii, sinteze*. Directorul colecţiei: Paul Cornea].

1028. *** *Poezia simbolistă românească*. Antologie, introducere, dosare critice, comentarii, note şi bibliografie de Rodica Zafiu, Bucureşti, EHumanitas, 1996, 336 p. (Colecţia **Tezaur**. *Texte, comentarii, sinteze*. Directorul colecţiei: Paul Cornea).

VEZI şi nr. 3, 10, 55, 112–114, 120, 121, 124, 128–131, 136, 140, 144, 145, 160, 174, 175, 179, 181, 183, 185, 186, 196, 200, 204, 208, 211, 220, 222, 263, 264, 274, **276**, 306, 309, 316, 377, 383, 387. 423, 437, 444, 450, 463, 482, **575**. 614, 625, 635, 636, 642, 648, 649, 673–676, 679, 681, 684, 694, 697, 706. 713, 720, 722, 725, 735, 737, 754, 757, 762, **799**, **805**, **806**, **843**, 1030, 1046–1048, 1054, 1058, 1062, 1227, 1230, 1239, 1258, 1260, 1280, 1290, 1311, 1342, 1345, 1417, 1424, 1427, 1434, 1438, 1443, 1444, **1462**, **1503**, **1504**, **1516**, **1517**, **1539**, **1545**, **1565**, **1585**, **1588**, **1590**, **1610**, **1614**, **1630**, **1658**, **1666**, **1667**, **1696**, **1698**, **1707**, **1712**, **1723**, **1728**, **1746**, **1760**, **1776**, **1786**, **1795**, **1798**, 1825, 1829, 1838, 1839. 1859–1861, 1864, 1865, 1867, 1868, 1875, 1876.

R e c e n z i i

1029. BĂDĂRĂU, GEORGE, *O carte de adîncă învăţătură*, ConvLit, **130**, nr. 6, 1996, 18 [Ştefan Munteanu, *Introducere în stilistica operei literare* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1031**.

VEZI şi nr. 283, 286, 291, 906, 909–911, 917, 920, 925, 1325, 1409, 1799, 1809, 1816.

c. Cultivarea limbii

1030. AVRAM, MIOARA, *Pleonasmul şi tautologia (I)*, LLR, **25**, nr. 3, 1996, 3–6; *(II)*, nr. 4, 3–6.

1031. BEREA-GĂGEANU, ELENA, *Omonimia gramaticală. Unele aspecte ale cultivării limbii*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 45–54 [Engl. Ab.].

1032. CALOTĂ, ION, *Dubletele accentuale ale neologismelor* ***antic*** *şi* ***caracter***, Omagiu Victor Iancu, 1996, 93–95.

1033. CĂLIMAN, CĂLIN, *Kermit între conopide*, Baricada, **7**, nr. 41, 1996, 14; *Monografia şi ortografia*, nr. 42, 14 [la rubr.: TELEGAFE].

1034. CHIVU, GH., *Greşeala lingvistică între necunoaşterea normelor şi tendinţe ale sistemului*, Hyperion, **5**, 1996, 211–217 [rés. fr.].

1035. CONSTANTIN, GH., *Of, linioară*, Dreptatea, nr. 92, 1996, 13; *E grea limba română*, nr. 93, 14; *Vorba aceea veche... dar nu după ureche*, nr. 94, 13; *„Perle negre" – televizate pe postul naţional*, nr. 95, 13; *... şi când „nea Jean" o „cuvânta"*, nr. 97, 13 [greş. de

lb. în cuv. lui Ion Iliescu]; *„Cuvinte potrivite" la ore... nepotrivite*, nr. 98, 13 [despre emisiunea „Cuvinte potrivite" de la TVR 1]; *Pentru traducătorii care n-au făcut armata...*, nr. 99, 12 [cuv. *domn* în form. de salut şi de adresare din armată]; *„Domnii"... tovarăşi şi-au schimbat doar „părul"!*, nr. 100, 12; *Topică... tele-comică (şi nu prea)*, nr. 101, 13 [greş. de lb. în „Academia Caţavencu"]; *„Poliţia"... „Poliţiei presei"*, nr. 102, 13; *Feriţi-vă de „Robingogavroches"-isme!*, nr. 103, 13 [red. de la em. Robingo crede că Gavroche este personaj real]; *„Mici rândulețe" de vacanţă*, nr. 104, 13 [greş. de lb. din per.]; *„Vitezomania" (dăunătoare) are adepţi şi-n exprimare*, nr. 105, 12 [eng. inutile: O.K., weekend, staff, fastfood, planing, team, bodyguard, driver, goalkeeper, popcorn, hotdog, juice]; *Prezentări... distrate*, nr. 106, 12 [la TVR]; *„Mostre" nepotrivite, la (unele) „Ceaiuri servite"*, nr. 107, 13 [în em. TVR „Ceaiul de la ora 5"]; *Politeţea obligă...*, nr. 109, 12 [folosirea lui *tu* şi *voi* în loc de *dumneata şi dumneavoastră* la radio şi TVR]; *Cum (trebuie să) ne prezentăm?*, nr. 110, 12 [întâi cu prenumele, apoi cu numele]; *Buna vecinătate româno-maghiară – oglindită şi în vocale*, nr. 111, 12 [infl. magh. în textul tratatului româno-maghiar]; *„Termeni" şi „termene"*, nr. 112, 12; *Cu ce se mai „confruntă" şi ce mai „vizualizează" unii...*, nr. 113, 12; *A venit poşta!*, nr. 115, 12 [greş. de exprimare în em. Poşta TV]; *Plurale „originale"*, nr. 116, 12; *„Mirabile"şi „mirobolante"*, nr. 117, 12; *Un acord nerespectat, fiind grav... contaminat*, nr. 118, 12; *Claritatea în exprimare*, nr. 119, 12; *O „promoţie" care va rămâne... corigentă*, nr. 120, 11; *Un „Crăciun cu... pom de iarnă"(!)*, nr. 121, 13 [la rubr.: Limba noastră-i limbă sfântă!]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1079; **37**, 1994, nr. 1230.

1036. DERDENA, MIHAI STERE, ***A amenda***, Asachi, **6**, nr. 93, 1996, 11 [a amenda, periplu, prefectură, d.p.d.v.], şi în Albina, **99**, nr. 4, 1996, 11; *„Dragă colega"*, nr. 84, 15; *„Să se deshume, primiţi?"*, nr. 85, 14; ***Tumoră sau tumoare?***, nr. 86, 14; *De ce „lăcaş"?*, nr. 88, 15; *Pronumele „care" (I)*, nr. 89, 4; *(II)*, nr. 90, 12; Verbe polisemantice, nr. 91, 6 [a se îndoi, a reflecta, a absolvi]; *„Odată cu" sau „ O dată cu"*, nr. 92, 5; *Prepoziţia*, nr. 93, 15; *Cum scriem „Lui"?*, nr. 94, 11 [la rubr.: Limba noastră-i o comoară]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1083; **37**, 1994, nr. 1259; **36**, 1993, nr. 1047.

1037. DERDENA, STERE MIHAI, ***Actriţa româncă***, Albina, **99**, nr. 3, 1996, 11 [corect: *română*; la rubr.: Limba noastră-i o comoară]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1084.

1038. FANDARAC, MARCEL ION, *Limba de lemn*, Baricada, **7**, nr. 48, 1996, 20–21.

1039. GÂDEA, ANGHEL, *Stâlcirea „limbei româneşti"*, Dreptatea, nr. 95, 1996, 13 [în „Singular", revista Liceului „N. I. Anastasescu" din Roşiorii de Vede].

1040. GRUIŢĂ, G., *Adaptarea neologismului „mass-media"*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 11–13.

1041. GUŢU ROMALO, VALERIA, *Stilul „relaxat" în uzul limbii române actuale*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 20–24 [rés. fr.].

1042. IANCU, VICTOR, *Limbă şi rostire românească ieri şi azi*, Cluj-Napoca, EDacia, 1996, 165 p. [cu bibl. şi ind. de cuv. şi for. gram.]. Rec.: Gh. Bulgăr, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 126–127.

1043. ILIESCU, ŞERBAN, *Exprimarea corectă (VI)*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 14; *(VII)*, nr. 2, 14. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1092.

1044. ILIESCU, ŞERBAN, *Neologisme à la... Iorgu*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 12 [V. Alecsandri]

1045. ILIESCU, ŞERBAN, *Răul necesar*, Aldine, **1**, nr. 1, 1 mar. 1996, I, în RLib, nr. 1802, 1 mar., 1996; *Din oceanul de cuvinte*, nr. 2, 8 mar., I, în nr. 1808 [management, manager]; ***Hot dogs** cu... franţuzisme, totuşi?*, nr. 13, 31 mai, I, în nr. 894; *Cred că ştiţi despre ce e vorba...*, nr. 15, 14 iun., I, în nr. 1906; ***Romanian star***, nr. 17, 28 iun., I, în nr. 1918; *Cine iubeşte şi lasă se cheamă că e... culpabil*, nr. 18, 5 iul., I, în nr. 1924.; *Unde fugim de acasă*, nr. 20, 12 iul., I, în nr. 1930 [sit istoric, muzeu, ántic, antíc]; *Cu decenţă despre*

„decent", nr. 21, 19 iul., I, în nr. 1938; *Mai suntem interesaţi de Luis de Funès?*, nr. 22, 26 iul., în nr. 1944; *Prindeţi hoţu'!*, nr. 23, 2 aug., I, în nr. 1950; *Trufandale*, nr. 24, 9 aug., I, în nr. 1956 [viziona, auditori, escalada (preţul), estima, consideră că, solicita, cunoaşteţi că]; *À la grecque*, nr. 25, 16 aug., 1, în nr. 1962 [*megastar* şi alte formaţii cu *mega-*]; *Virgula cu bucluc*, nr. 26, 23 aug., I, în nr. 1968; *Ficţiune singulară*, nr. 28, 5 sept., I, în nr. 1980; ***A fost odată ca niciodată***, nr. 29, 12 sept., 1, în nr. 1986; ***Pertinentul... impertinent***, nr. 30, 19 sept., I, în nr.1992; *Să ne apărăm, pentru că...*, nr. 31, 26 sept., I, în nr. 1998; *Mulţi politicieni, puţini oameni politici*, nr. 32, 3 oct., I, în nr. 2001; *Privaţi de... privatizaţi*, nr. 33, 7 oct., I, în nr. 2007; [...] *Amicul cel eficient*, nr. 35, 24 oct., I, în nr. 2019; *Procesul intentat unui caz aparte*, nr. 36, 31 oct., I, în nr. 2025; *Galanterie... inscripţională*, nr. 37, 7 n., I, în nr. 2031; *Între Mediterana şi Golful Persic*, nr. 38, 10 n., 1, în nr. 2037; *Începutul schimbării*, nr. 39, 21 n., I, în nr. 2043; *Vremea şi... vremurile*, nr. 40, 28 n., I, în nr. 2050; *Vârsta pusă între paranteze*, nr. 41, 4 dec., I, în nr. 2056; *Păreri şi... opinii*, nr. 42, 12 dec., I, în nr. 2062; *Să le spunem lucrurilor pe... nominalizări*, nr. 43, 19 dec., I, în nr. 2068; *Horoscop... bulversat*, nr. 44, 27 dec., I, în nr. 2974 .

1046. KERIM, SILVIA, *Dacă este să fie publicitate, atunci să fie PUBLICITATE!*, CronRom, **4**, nr. 917, 25 ian., 1996, 10.

1047. LIICEANU, GABRIEL, *Arheul Pruteanu*, 22, nr. 10, 1996, 5 [despre rubr. TV „Doar o vorbă să-ţi mai spun"!].

1048. L. P., *Mic glosar pentru abuz didactic*, Aldine, **1**, nr. 29, 12 sept.,1996, I, în RLib, nr. 1986 [toceală, a bate câmpii, truisme, citarea mecanică, stilul preţios şi bombastic, stilul lăcrămos şi patetic, butaforia metaforică].

1049. MIHĂESCU, N., *Limbajul unor „moderatori"*, RM, **7**, nr. 300, 1996, 4.

1050. MIHĂESCU, N., *Limbuţia unor organe oficiale*, RM, **7**, nr. 302, 1996, 4 [repetarea lui *trebuie*].

1051. MIHĂESCU, N., *O coordonată a muzicalităţii graiului românesc*, RM, **7**, nr. 315, 1996, 4.

1052. MOLDOVEANU, ION, *Terminologie militară corect*, VA, nr. 3, 1996, 25 [trad. incorectă a cuv. *engineer Corps, vas-amiral, sky jump*].

1053. NAGHI, PANTELIMON, *Câte gramatici are limba română?*, Asachi, **6**, nr. 86, 1996, 15 [la rubr.: Limba noastră-i o comoară].

1054. NEGRICI, EUGEN, *Comicul perimării: gângăveala începătornică*, RLit, **29**, 1996, 18; *Comicul perimării: paradoxul din iubire*, nr. 37, 18 [Alecu Beldiman şi Nicolae Dimachi, în vol. IV din seria de dc. lit. ed. sub direcţia lui Paul Cornea, 1981].

1055. NIŢULESCU, CRISTIAN, *Lexicon al greşelilor de limbă română: fonetică, lexic, ortografie, ortoepie, gramatică, punctuaţie, stilistică.* Alcătuit de ..., Bucureşti, EJunior, 1996, 168 p. (Seria **Mentor junior**).

1056. POTRA, FLORIAN, *Legiuitorul şi limba română*, Dimineaţa, **7**, nr. 7, 1996, 1, 5.

1057. PREDA, ION, *Limba română şi filmul*, Românul, **7**, nr. 30, 1996, 6 [trad. dialogurilor].

1058. PRUTEANU, GEORGE, *Un pavugadist agramat*, Dilema, **4**, nr. 156, 1996, 13 [despre stilul lui Doru Popovici din *Magicianul de la Bayreuth*].

1059. RĂDULESCU, MARIN, *Cultivarea limbii române. Corectitudine şi greşeală*, Piteşti, Paralela 45, 1996, 144 p.

1060. SĂRĂŢEANU, L., *Consoane în plus, consoane în minus*, VA, **49**, nr. 1, 1996, 21, 27 [repercusiuni, contingent, delincvent]; *Slăbiciuni în folosirea unui pronume... întăritor*, nr. 2, 15; *Neologisme şi barbarisme*, nr. 3, 27, 30 [aerodrom, aeroport, avion, manşă, palonier, elevoane, pantalon, jiletcă]; *Noi barbarisme în curs de... „implementare"*, nr. 4, 18 [vis-a-vis, a reitera, stand-by, cash, a implementa]; *Sensuri derivate*, nr. 6, 21 [lucrător, patronim, pronume, prenume]; *Alte „sensuri derivate"*, nr. 7, 28 [adversitate];

Plurale care nu trebuie, nr. 8, 21 [La rubr.: Pentru o corectă vorbire românească]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1107**.

1061. VASILE, ECATERINA, *Importanța neologismelor în cultivarea limbii române literare*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 13–14.

1062. ZAFIU, RODICA, *Variantele unui text*, RLit, **29**, nr. 1, 1996, 6 [ed. din 1942 și 1953 ale romanului *Întunecare* de Cezar Petrescu]; *Repere*, nr. 2, 6 [indicații-repere în localizarea adreselor din anunțurile ziarelor]; *Expresii populare „actualizate"*, nr. 10, 7 [a strânge cu ușa, a face valuri, a strânge cu legea, mâța moartă, a lua taurul de coarne, a trage cenușa / jarul pe turta sa, a lua cu japca, a ține cu dinții]; *„Puțină sponsorizare"*, nr. 11, 10 [puțin]; ***Mușchi***, nr. 13, 7 [expr. de argou *așa vrea mușchii mei*]; *Stilul cronicii rutiere*, nr. 14, 7 [discursul public al poliției]; *Cuvinte ironice*, nr. 16, 9 [politichie, muzichie, misie, apropitar, angarale, comersant, amploaiat, adresant]; *Despre narațiunea mojică și evazivă*, nr. 26, 18 [despre discursurile lui N. Ceaușescu]; *Rime*, nr. 34, 7 [v.r.nr. 608 bis]. Vezi BRL **38**, 1995, nr. 1116; **37**, 1994, nr. 1271; **36**, 1993, nr. 888.

VEZI și nr. 3, 181, 619, 635, 636, 676, 678, 721, 722, 737, 754, 755, 757, 762, 1144, 1280, **1586**, **1590**, **1622**, **1786**, 1829.

Recenzii

VEZI nr. 1816.

10. ONOMASTICĂ

a. Generalități

1063. ANDREI-FANEA, ANCA, *Semantica numelor proprii. Încercare de clasificare structurală a numelor proprii*, Omagiu Valeria Guțu Romalo, 1996, 32–37 [cu 1 fig; Engl. Ab.].

1064. GOICU, SIMONA, GOICU, VIORICA, ***Crăciun*** *în onomastica românească*, FD, **15**, 1996, 27–37 [rés. fr.].

1065. OANCĂ, TEODOR, *Problemele controversate în cercetarea onomastică românească*, Craiova, „Scrisul Românesc", 1996, 237 p. [cu ind. de apel. (ent., antr., top.). Rec.: Viorica Goicu, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 319–321.

1066. TOMA, ION, *Onomastica românească: evoluție, tendințe, realizări*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 201–227.

VEZI și nr. 24, 396, 420, 741, 1003, 1074, 1078, 1873.

Recenzii

1067. OANCĂ, TEODOR, *Onomastica în periodice. **Arhivele Olteniei***, nr. 9, Serie nouă, *1994. **Cercetări de lingvistică***, XXXVIII (1993), nr. 1–2, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 259–264 [pe marginea art. lui Ion Calotă, *Antroponime terminate grafic în **-iu***, AO, **9**, 1994, p. 153–167, vezi BRL, **37**, 1994, nr. 1284; Emilian N. Burețea, *Observații asupra numelor de locuri românești cu secvența finală **-a***, AO, **10**, 1995, p. 87–98, vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1136; Radu Sp. Popescu, Ion Toma și Todor Balkanski, *Etimologia numelui topic*

Craiova, AO, **10**, 1995, p. 99–108, vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1149; Stela Rădulescu şi Dinică Ciobotea, *Antroponimia satului Slătioara din judeţul Olt într-un document inedit, datat 7 mai 1818*, AO, **10**, 1995, p. 109–121, vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1117; Maria Dobre, *Consideraţii privind primele atestări documentare ale unor apelative prin toponime*, CL, **33**, nr. 1–2, 1993, p. 75–81, vezi BRL, **37**, 1995, nr. 807; Vasile Frăţilă, *Din nou despre toponimele bănăţene* ***Ascura şi Călcadza***, CL, **33**, nr. 1–2, 1993, p. 95–104, vezi BRL, **37**, 1994, nr. 1300; Vasile C. Ioniţă, *Analogii toponimice*, CL, **33**, nr. 1-2, 1993, p. 129–136, vezi BRL, **37**, 1994, nr. 1303].

1068. OANCĂ, TEODOR, *Onomastica în periodice.* ***Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară***, Academia de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, 1995, nr. 6, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 330–332 [Marcu Gabinschi, *Numele propriu* ***Borş***, nr. 6, 1995, p. 101–105; Magdalena Lungu, *Particularităţi gramaticale ale toponimiei din secolul al VIII-lea*, nr. 2, 1996, 57–69; Ion Dron, *Există oare în Republica Moldova localităţi cu nume de origine maghiară?*, nr. 2, 1996, p. 60–66]; ***Academica***, V, (1995), nr. 6, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 332–333 [Dimitrie I. Oancea, *Apelativul şi toponimul* ***măgură – Măgură*** *pe teritoriul actual al României*, p. 28]; ***Analele Universităţii din Craiova***. Seria Colegiu, fascicula 2. *Ştiinţe socio-umane*, 1996, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 333 [Victor Olaru, *The Influence of French and English Place-Names*, p. 28].

1069. ZĂBAVĂ, CAMELIA, *Onomastica în periodice.* ***Arhivele Olteniei***. Serie nouă, nr. 11, 1996, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 329–330 [Paul Barbu, *Un izvor statistic din 1848 referitor la judeţul Dolj*, p. 85–105; Stela Rădulescu, *Note toponimice din satul Zănoaga, jud. Dolj*, p. 107–111].

VEZI şi nr. 27.

b. Antroponimie

1070. BOLOCAN, GHEORGHE, *Dicţionarul numelor de familie din România*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 7–44.

1071. BRÂNCUŞ, GRIGORE, *Nume de familie din comuna Peştişani, Gorj*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 5–24.

1072. BURCI, IUSTINA, *Rolul şi răspândirea sufixului* ***-ete*** *în antroponimie*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 99–105.

1073. DIACONU, P., *Despre unele antroponime de origine cumană*, ABr, nr. 2, 1996, 569–573.

1074. DIACONU, PETRE, *Despre unele nume derivate din numerale*, Tomis, **31**, nr. 1, 1996, 13; *Desluşiri privind câteva nume de familie*, nr. 2, 13; *Nume de origine turcă în onomastica noastră*, nr. 3, 13.

1075. DIACONU, PETRE, *Din nou despre antroponime*, Tomis, **31**, nr. 3, 1996, 313.

1076. DINCĂ, DANIELA, *Valori semantice ale numelui propriu de persoană articulat cu articolul nehotărât în română şi franceză*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 79–84.

1077. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Schimbarea şi „agresarea" numelui ca manifestări de* ***tabù*** *lingvistic*, LC, 1996, 71–81 [rés. fr.].

1078. FLOREA, ION A., *Onomastica personală neogreacă şi modernizarea antroponimiei româneşti*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 103–118 [deutsch. Zus.].

1079. GOICU, VIORICA, *Despre numele* ***Obreja***, Omagiu Coteanu, 1995, 477–481 [aut. combate et. dată de Petre Ş. Năsturel în art. *Un vechi nume românesc:* ***OBREJA***, din „Dorul", Aalborg, apr. 1996, după care cuv. provine din *obrejanie*].

1080. GOICU, VIORICA, *Nume de persoane din Ţara Zarandului*, Timişoara, EAmphora, [1996], 197 p. [***Domestica Conscriptio***. *Processus Jenoviensis An. 1746* în an. (p. 176–

190); ind. de nume (p. 191–196); rés. fr. (p. 163–175) trad. de Simona Goicu]. Rec.: Teodor Oancă, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 250–252.

1081. IONESCU, LILIANA, *Câteva consideraţii asupra elementului de compunere* ***cara-*** *în antroponimele româneşti*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 75–78.

1082. LAZIA, LILIANA, *Câteva consideraţii privind fenomenul antroponimic dobrogean*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 51–68.

1083. LAZIA, LILIANA, *Structuri antroponimice dobrogene (secolul XIX – început de secol XX)*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 59–73 [cu 5 tab.].

1084. MIHĂILĂ, MARIA, *Genul la antroponime – comparaţie cu apelativele*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 117–120 [rés. fr.].

1085. MOLDOVEANU, GHEORGHE, *Sensul numelor proprii*, LC, 1996, 129–136 [în rom.; rés. fr.].

1086. NICULESCU, ALEXANDRU, ***Maria Fecioara***, JurnLit, **7**, nr. 25–32, 1996, 1, 4.

1087. OANCĂ, TEODOR, ***Cioban***, ***mocan***, ***păcurar*** *şi antroponimele corespunzătoare lor*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 85–98 [cu 8 h.].

1088. OANCĂ, TEODOR, *Numele de familie în documentele de stare civilă*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 25–39 [cu 1 tab.].

1089. OANCĂ, TEODOR, *Nume standard şi variante antroponimice. Probleme de terminologie*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 45–53.

1090. RĂDUŢIU, AUREL, *Despre numele* ***Drakula***, AnIst–Cluj-Napoca, **35**, 1996, 25–37 [deutsch. Zus.].

1091. SAMOILĂ, ION, *Din poreclele locuitorilor din oraşul Sânnicolaul Mare*, Timisiensis, nr. 2, 1996, 17–18.

1092. SUFLEŢEL-MOROIANU, RODICA, *Nume de familie de pe valea superioară a râului Bega*, Omagiu Coteanu, 1995, 549–554.

1093. ŞODOLESCU-SILVESTRU, ELENA, *Raportul dintre antroponime şi toponime sub aspect etimologic*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 297–302 [cu 1 tab.].

1094. TOMICI, MILE, *Despre raportul dintre etnonime şi antroponime*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 327–345 [antr. rom. şi sb. derivate de la etn. *valah* şi *sârb*; rés. fr.].

1095. ŢIGĂU, DRAGOŞ LUCIAN, *Familia* ***Fiat de Armeniş*** *în secolele XV–XVII*, Banatica, **14**, 1996, 21–42.

1095bis. ZAFIU, RODICA, *Porecle*, RLit, **29**, nr. 43, 1996, 11 [v.r.nr. 608 bis].

1096. *** ***Andronic***, GN, nr. 33, 4 sept. 1996, 7 [Andronic, Dronic, Andronie, Andronache, Dron, Dronea, Dronca; la rubr.: Etimologia prenumelor noastre].

VEZI şi nr. 24, 252, 396, 533, 1063, 1064, **1065**, 1066, 1102, 1140, 1160, 1184, 1291, 1368, 1873.

Recenzii

1097. IVANOV, ANDREI, Victor Vascenco, *Studii de antroponimie* [...], RS, **33**, 1995, 249–251. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1131**.

VEZI şi nr. 27, 1067–1069.

c. Zoonimie

VEZI nr. 420, 459.

d. Toponimie

1098. ANDREI-FANEA, ANCA, *Din toponimia judeţului Ialomiţa. Nume de sate dispărute din bazinul Ialomiţei (I)*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 85–97 [Aleşii, Bădeni, Băiceşti, Băleşti, Berceni, Berileşti[1], Berileşti[2], Berleşti, Bârseştii de la Mostişte, Blagodeşti, Bonţeşi, Buciumeni, Bucşa, Bucşani, Căcaţi, Cacaleţi, Calapozii de Jos, Carabanul, Căineşti[1], Căineşti[2], Călineştii, Cărărenii, Căscioare, Corneni, Cornul Bălişorului, Cornul lui Ujog, Coţărău, Despicaţi, Dimitreşti, Dârza, Dobroţei, Dudeşti, Fileni, Floci].

1099. ANDREI-FANEA, ANCA, *Din toponimia judeţului Ialomiţa. Nume de sate dispărute din bazinul Ialomiţei (II)*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 235–252 [Fântâna Ţiganului, Ghergheşti, Ghizdăreşti, Lata, Larga, Lindeceşti, Lipăreştii, Lumineni, Mileşti, Moteşti, Nănişori, Nimireşti, Noiani, Ojogeni, Orboeşti, Păpeni, Petriceşti, Piatra, Pisculeşti, Pojereşti, Pricop, Pupezeni, Răcoreşti, Răduleşti, Răsturnaţi, Rogoaze, Sasui, Săraca, Slătioare, Stăneşti, Stâlpeni, Stoiceni, Stoiceşti, Stupineni, Sufleni, Surdeşti, Şchei, Tătari, Topoloveni, Urâţi, Vârleţi, Vrăeşti, Zgăeşti].

1100. BOLOCAN, GHEORGHE, ŞODOLESCU-SILVESTRU, ELENA, *Dicţionarul entopic al limbii române. **B***, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 179–239. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **698**.

1101. BUGĂ, DRAGOŞ, DOBRE, SILVIA, *Formarea reţelei de aşezări în Subcarpaţii getici. Consideraţii istorice şi toponimice*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 263–270.

1102. BUREŢEA, EMILIAN N., *Cu privire la unele nume de locuri româneşti de origine antroponimică*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 229–233.

1103. CIUDIN, NICOLAE, *Cu privire la originea toponimicului **Ţuţora***, AnIst–Iaşi, **32**, 1995, 351–355 [din *ţuţur*].

1104. CRIŞAN, IOAN, ***Criş***, ***Bihor***, ***Zarand***, MAp, **2**, nr. 1, 1996, 41–42.

1105. DOBRE, MARIA, *Observaţii privind categoriile gramaticale ale substantivului în toponimia muntenească*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 145–154 [rés. fr.].

1106. GOICU, SIMONA, *Termeni creştini în toponimia din Transilvania*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 185–200 [*Apadia, Apahida, Apalina, Apateu, Apatin, Apaţa, Apoşul, Opatiţa*: magh. *apát*; *Atea, Ateaş, Atia*: magh. *atya*; *Barat, Bărăteaz*: magh. *barát*; *Căpâlna, Căpâlnaş, Căpâlniţa*: magh. *kápólna; Căpleni, Coplean*: magh. *káplán*; *Coşteiu*: magh. *kástély*; *Cristiş, Cristolţ, Criţ, Cristur, Cherestur*: magh. *kereszt*; *Mănăştiur, Mănăştur, Mănăşturel, Cloaşterf*: magh. *monostor*; *Pişchia, Pişchinţi, Pişcolţ, Episcopia Bihorului*: magh. *püspök*; *Proştea*: lat. *praeposius*, magh. *prépost*; *Remetea, Rimetea, Râmeţi*: magh. *remete*; cu 1 h.].

1107. GOICU, VIORICA, *Nume de localităţi de origine neolatină în Transilvania şi Banat*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 179–184.

1108. GOROVEI, ŞTEFAN S., *Vechimea oraşelor* [I], MI, **30**, nr. 1, 1996, 15–19 [Bârlad, Rădăuţi]; [II], nr. 2, 43–47 [Hârlău].

1109. GRĂMADĂ, NICOLAI, *Studii de toponimie minoră (IV). Materiale de toponimie minoră şi identificări de localităţi*, AnBuc, **3**, nr. 1–2, 1996, 131–146 [Engl. Ab.]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1142.

1110. GRĂMADĂ, NICOLAI, *Toponimia minoră a Bucovinei*. Îngrijirea ediţiei, studiul introductiv, bibliografia, notele şi indicele: Ion Popescu-Sireteanu. Introducere: D. Vatamaniuc. Vol. I–II, [Iaşi], EAnima, 1996, I: 367 p.; II: 736 p. + 13 plş. cu 26 facs. [+ 3 p. nenum. 1 h. î.a.t.] (AR. Fil. Iaşi. CSB).

1111. LAZĂR, IOACHIM, BUGNARIU, ELENA, *Toponimia hunedoreană, mărturie a practicării unor vechi meşteşuguri*, Corviniana, **1**, nr. 1, 1995, 103–113 [cu 5 fig.; rés. fr.].

1112. MAN, IOAN EUGEN, *Valoarea informativ-documentară a hărţilor cartografice pentru interpretarea interdisciplinară a etnotoponimelor şi micro-etnotoponimelor româneşti*, Marisia, **25**, nr. 1, 1996, 233–287 [cu 2 plş.; Engl. Ab.].

1113. MOLDOVANU, DRAGOŞ, *Completări la **REW**³: lat. **clivus** în română şi în graiurile ucrainene carpatice*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 105–113.

1114. MOLDOVEANU, GHEORGHE, *Toponime privitoare la origine în zona Milcovului*, AUS, **3**, 1996, 43–46 [Engl. Ab.].

1115. NANCU, DANIELA, ALEXANDRESCU, VALERIA, *Formarea reţelei de aşezări rurale din Subcarpaţii de la Curbură – Aspecte istorice şi toponimice*, SCGeogr, **40**, 1993, 161–165 [rés. fr.].

1116. PENIŞOARĂ, ION, *Transferul toponimic în Dobrogea şi influenţa lui în toponimia dobrogeană*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 314–316 [Engl. Ab.].

1117. POP, VASILE, *Localităţi dispărute. „Neagra" şi „Groapa Negrii"*, Marisia, **25**, nr. 2, 1996, 59–65 [cu 2 plş. î.a.t.; Engl. Ab.].

1118. RĂDULESCU, STELA, *Note toponimice din satul Zănoaga, jud. Dolj*, AO, **11**, 1996, 107–111 [pe baza unui dc. din 1899 din AS Bucureşti, dos. 1991 / 1899, f. 34: Stăicuciu, Aricioară, Birău, Gheonţu, Jianca, Scurtături, Năui, Culări; rés. fr.].

1119. REZEANU, ADRIAN, MODORAN, FILOFTEIA, *Toponimie urbană în izvoare cartografice*, Omagiu Coteanu, 1995, 541–548 [din Bucureşti].

1120. TOMA, ION, *Toponimia românească în context romanic. I. Cadrul general*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 69–78.

1121. URUCU, VESELINA, *Câteva precizări privind denumirea satului Dioşti din Câmpia Romanaţilor*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 253–261 [cu 1 h. şi 2 tab.].

1122. VALEA, MIRCEA, HOMORODEAN, MIRCEA, NISTOR, ANGHEL, *Toponimie hunedoreană (II)*, Sargetia, **25**, 1992–1994, 447 [Icul, Ideci, Iepii (Valea ~), Igeşti, Igriţeşti, Ilia, Ilioneşti, Indreoni, Ioan (Valea lui ~), Ioanăseşti, Iojeşti, Ionileşti, Iordan (Râu), Iosiveşti, Iovani, Iscroni, Islaz, Itea, Iuba, Iuga Petru, Ivan, Ivuleştilor (Uliţa ~) Izvor; Jamăn, Jebeleni, Jeledinţi, Jieţ, Jigoreasa, Jitoni, Jocşeni, Josani, Judeşti, Juncu de Jos, Juneşti, Jupânese, Jurcăi, Jurjeşti; Lacuri, Lazu, Lăboşoni, Lăpugiu de Jos, Lăpuşnic, Lăsău, Lăsconi, Lăzăreşti, Leanţ, Lechii (Dealu ~), Lelese, Leorda, Leşnic, Leşului (Uliţa ~), Liconi, Ligeşti, Limboveţ, Limpert, Lingina, La Livadă, Loancii (Valea ~), Lonea, Ludeştii de Jos, Ludeşti (~ Deal) sau Ludeştii de Sus, Lunca, Lupeni; Mada, Maleia, Manole, Manoleşti, Manu, Marginea, Mariş, Maului (Valea ~), Măceu, Măgdeşti, Măgeruţa, Măgulicea, Mălăieşti, Mănăstirea, Mănăţeşti, Mănerău, Mărconi, Mărtineşti, Mătieşti, Mândroni, Mârşeuoni, Mâţeşteni, Mealului (Valea ~), Meria, Merişor, Mermezeu (~ Văleni), Mesteacăn, Micăneşti, Mihăeşti, Mihăilească (Valea ~), Mileşti, Mintia, Mircioni, Mişconilor (Valea ~), Mituleşti, Mladini, Moara (~ Ungurului), Mociol(ea), Moga Bălan, Mohuş, Mojotconi, Moliviş, Morăreşti, Mosoru, Moşici, Muchea, Muierilor (Valea ~), Muncel, Murar, Murăreşti, Murgoi, Musari, Muşatu, Muşuroi; Nandru, Nădăştia de Jos, Nădrap, Nălaţvad, Năparte, Năstoi, Neag (Câmpu lui ~), Neagră (Vâna ~), Negrii (Lunca ~), Nemţoni, Nevoieş, Nicoresc (Dealu ~), Niculeşti, Nistoreni, Niţăreşti, Nojag, Nucşoara; Oandului (Gura ~), Obârşa, Oblu, Ocişor, Ocolişu Mare, Odăilor (Dosu ~), Ogrezi, Ohaba, Oneasa, Ononi, Oprişeşti, Oproni, Orăştie, Orbeşti, Orlea (Bucium ~), Orlea (Sântămărie ~), Ormindea, Orziştii (Valea ~), Ostrovel, Otrevu, Oţapu; Sub Padeş, Paltin, Panc, Paroş, Paveloni, Pânteşti, Pădureni, Păntilimoni, Părani, Păroasa, Păscuţeni, Pătru (Valea lui ~), Pătruiesc, Păucineşti, Păuleşti, Păvăloni, Pâclişa, Pâncota, Pârţoc, Pârveşte, Peleş (Sohodol ~), Peştera, Peştişu Mare, Petreni, Petreşti; Petrila, Piscu, Piua, Plai, Plaştin, Plăcinţii (Muchea ~), Pleşa, Plop, Plosca, Poceşti, Poconi, Podele, Pogăneşti, Poiana, Pojoga, Polonea, Ponor, Popeşti, Popi, Porcului (Valea ~), Porea, Potângani, Prăvăleni, Predii (Groapa ~), Preveciori, Pricaz, Prihodişte, Prisaca, În Prunduri, Pui, Pupu (Uliţa lui ~), Pusta, Puşeşti, Putinari, Putinei; Racăş, Racovei (Dealu ~), Raitii (Dealu ~), Rapoltu Mare, Răchita, Răchiţaua, Rădoşi, Răscoala,

Râmbeţi, Râpaş, Râu (~ Alb), Recea, Reea (Râia), Remetea, Renghet, Reţ, Ribricioara (Râbicioara), Rişca (Râşca), La Robu, Roman, Romos, Roşcani, Roşia, Rotunda, Rovine, Ruda, Ruginosu, Rujeşti, Runc, Ruseşti, Ruşciului (Valea ~); Saca, În Sat, Săcămaş, Săcărâmb, Săcuiu, Sădişoru de Sus, Sălaşu de Jos, Sălătruc, Sălciva, Sălişte, Sămărău (Dealu ~), Sămărău (Valea ~), Săndoni, Săuleşti (Şăuleşti), Săveşti, Sâncrai, Sândreşti, Sângeorgiu, Sânpetru, Sântandrei, Sântâmârie, Sântimreu, Sântuhalm, Sârbeşti, Sârbi, Pe Scoc, Scoruşu, Scâdineasa, Scroafa, Selii (Poiana ~), Sereaca (Săraca), Sibişel (Şibişel), Silvaşu de Jos, Simeria, Slatina, Slinu, Snilului (Valea ~), Socet, Sohodol, Sorliţa, Spătăreşti, Sperla, Spini, Stanciului (Balta ~), Staule, Stănuleşti, Stăneşti, Stănija, Stănileşti, Stărminosu, Stăuini, Stânceşti (~ Ohaba), Stângoi, Stânişoara, Stegeşti, Stini, Stoieneasa, Stoieşti, Străuţii de Jos, Strâmba, Strâmbura, Strei, Stretea, Stria, Strigoanea, Stroieşti, Strugari, Sturzeşti, Subcetate, Suceşti, Sulighete, Surduc, Suseni; Şanga, Şândreşti, Şcemătoni, Şcioponi, Şendroni, Şerbaia, Şerel (Şărel), Şerpeşti, Şerpoanea, Şes, Şipot, Şoconi, Şoiceşti, Şoimuş, Şteampurile Vechi, Ştei, Ştiumpuţ, Diri Şuică;Taia, Talpe, Tarniţa, Tatomireasa, Tăbieşeşti, Tămăşasa, Tăşăloni, Tătărăşti, Tătăuşi, Tăului (Dealu ~), Tâmpa, Târnava, Târsa, Techereu, Teiu, Teliucu Inferior, Teşna, Tirici, Tisa, Tiuleşti, Toban, Tocoleşti, Todeşti, Todor (Uliţa lui ~), Todoräneşti, Tomeşti, Tomnatec, Tomoni, Tonceşti, Topliţa, Topliţa, Toş, Toteşti, Trăpărăuţe, Trestia, Tulea, Turdaş, Tureac, Turmaş, Tuştea; Ţaţa, Ţărăţel, Ţărmure, Ţebea, Ţigani, Ţurleşti; Uibăreşti, Ulieş, Uliţa (~ Bonconilor), Ulm, Unciuc, Unguru, Uric, Uroi, Urseşti, Ursului (Părău ~), Urşici; Vaca, Vad, Vaidei, Valamireni, Vale, La Varniţă, Vasa de Jos, Vasieşti, Văgăuneşti, Văiconi, Văratec, Vărmaga, Vâlcelele Bune, Vâlcelele Rele, Vârfu (~ Dealului), Vârna (~ Neagră), Vântuleşti, Vârteşti, Vârtoape, Verde (Valea ~), Veţel, După Vie, Vica, Vilăuari, Visca, Vitani, Vlădeştgi, Voia, Voinac, Vorţa, Vulcan (Vâlcan), Vulcez (Vălcez), Vulceşti; Zam, Zăpozie, Zăvoieni, În Zbeg, Zdrapţi, Zeicani (Zăicani), Zenaş, Zerea Nicolae, Zlaşti, Zmeuriş. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. 1312.

1123. VASILACHE, GH. N., *Toponime româneşti. Dificultăţi ortografice (I)*, PF, **6**, nr. 1, 1996, 10; *(II)*, nr. 2, 10.

1124. VASILIU, GABRIEL, *Din toponimia satelor Almaş, Băbiu, Cutiş*, AMP, **20**, 1996, 652–657 [rés. fr.].

1124bis. ZAFIU, RODICA, *Nume de străzi*, RLit, **29**, nr. 42, 1996, 1 [v.r.nr. 608bis].

VEZI şi nr. 8, 24, 396, 420, 442, **513**, 533, 741, 744, 1062–1064, **1065**, 1066, 1074, 1079, 1085, 1086, 1093, 1140, 1153, 1213, 1394, 1397, 1401, 1841, 1873.

Recenzii

1125. BADEA, L., Ion Conea, *Vrancea – Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică* [...], SCGeogr, **41**, 1994, 123–124. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **906**.

1126. IONESCU, LILIANA, Ion Conea, *Vrancea – Geografie istorică, toponimie şi terminologie geografică* [...], SCO, **2**, nr. 1, 1996, 252–254. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **906**.

1127. OANCĂ, TEODOR, Ion C. Hera-Bucur, *Monografia comunei Berevoieşti-Muscel*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1968, 380 p. + XX planşe, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 326–327.

1128. RĂDULESCU, STELA, Emilian Bureţea, *Contribuţii la studiul toponimiei româneşti* [...], AO, **11**, 1996, 260–262. Vezi **38**, 1994, nr. **1294**.

1129. TOMA, ION, *Tezaurul toponimic al României. **Moldova***, vol. I. *Repertoriul istoric al unităţiilor administrativ-teritoariale 1772–1988.* Partea I [...], Partea a II-a [...], SCO, **2**, nr. 1, 1996, 254–257. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **917**.

1130. ZĂBAVĂ, CAMELIA, *Dicţionarul toponimic al României. Oltenia (DTRO)*, sub redacţia prof. univ. dr. Gheorghe Bolocan, Craiova, Editura Universitaria, vol. 1 *(A–B)*,

1993, 414 p., vol. 2, *(C-D)*, 1995, 428 p., Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 262–263. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1162**; **36**, 1993, nr. **930**.
VEZI şi nr. 27, 1067, 1069, 1336.

e. Astronimie

1131. NEDELCUŢ, DANIELA, *Astronimele populare româneşti – structuri lingvistice,* SCO, **2**, nr. 1, 1996, 121–178 [cu 3 tab. şi 5 plş. î.a.t.].
1132. NEDELCUŢ, DANIELA, *Astronime ştiinţifice moştenite*, SCO, **2**, 1996, 119–177 [cu 3 an.: planetele, stelele mai strălucitoare – vizibile cu ochiul liber, constelaţii].
VEZI şi nr. 24.

11. ORTOGRAFIE, ORTOEPIE, PUNCTUAŢIE

1133. ALEXANDRU, LASZLO, *Ortografie*, RLit, **29**, nr. 46, 1996, 3.
1134. BURDUŞA, EUGENIA, *Limba română – victimă a diversiunilor politice* [I], Socialistul, **4**, nr. 36, 1994, 2; [II], nr. 37, 2 [...]; [V], nr. 39, 2.
1135. CALOTĂ, ION, *Dicţionar ortografic, ortoepic şi morfologic şcolar al limbii române DOOMŞ*, Craiova, ESibila, 1996, 527 p. Rec.: Dumitru Ivănuş, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 268–269.
1136. CALOTĂ, ION, *Silaba şi silabaţia fonetică*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 64–70 [rés. fr.].
1137. CĂPĂŢÎNĂ, CECILIA, ***Aducere aminte** sau **aducere-aminte**?*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 148–150 [aut. opinează pentru *aducere aminte*; rés. fr.].
1138. DRĂGĂNESCU, MIHAI, *Asupra unor îndreptări ale ortografiei limbii române.* Expunerea domnului academician ..., preşedintele Academiei Române, AA, **125**, nr. 2 (1991), 1996, 19–27 [la Adunarea generală a AR din 31 ian. 1991]. Vezi BRL, **34**, 1991, nr. **326**.
1139. DRINCU, SERGIU, *Ghid ortografic şi ortoepic*, Timişoara, Mirton, 1996, 216 p.
1140. ROŞIANU, ION, *Câteva observaţii privind scrierea şi pronunţarea numelor proprii*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 111–117.
1141. ŞUTEU, FLORA, ŞOŞA, ELISABETA, *Ortografia limbii române. Dicţionar şi reguli*, Bucureşti, ESaeculum 1996, 320 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1326**; **36**, 1993, nr. **723**.
1142. ŢIGĂU, GHEORGHE, *Din nou despre î sau â*, Asachi, **6**, nr. 88, 1996, 12.
1143. VULPESCU, ROMULUS, *Acagrafia ortodemică (I)*, RM, **5**, nr. 198, 1993, 4; *(II)*, nr. 199, 4. [despre *â* şi *sunt*].
1144. ZAFIU, RODICA, *Calculatorul şi ortografia*, RLit, **29**, nr.36, 1996, 7 [v.r.nr. 608bis].
1145. **** *Boicotul reformei ortografice*, RLit, **29**, nr. 47, 1996, 21.
VEZI şi nr. 59, 68, 265, 266, 304, 310, 311, 325, 331, 346, 359, 360, 378, 379, 398, 414, 421, 511, 552, 757, **865**, 1036, 1042, **1055**, 1085, 1123, 1430, 1436, 1439, 1441, 1457, 1459, **1520**, **1522**, **1565**, **1590**, **1592**, **1651**, **1668**, **1683**, **1723**, **1775**, **1786**, 1829, 1843.

Recenzii

1146. NEGOMIREANU, DOINA, Flora Şuteu, Elisabeta Şoşa, *Ortografia limbii române. Dicţionar şi reguli* [...], Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 266–267. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1326**; **36**, 1993, nr. **723**.

1147. POP, GEORGETA, *Îndreptar pentru copiii (şi nu numai copiii) care încă nu ştiu*, Cotidianul, **6**, nr. 13, 18 ian. 1996, 6 [Maria Constantinescu, *Capcanele ortografiei* ...]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1319**.
VEZI şi nr. 1807, 1816.

12. ROMÂNA PESTE HOTARE

1148. BĂDICUŢ, ILIE, *„Limba moldovenească" – problema homerică a românităţii*, Carusel, 7, în Azi, nr. 1126, 8 mar. 1996 [v.r.nr. 656].
1149. BĂIESCU, NICOLAE, *Materiale etnografico-folclorice. O arhivă privind tradiţiile căluşarului şi paparudei la românii din Republica Moldova şi Ucraina*, AAF, **15–17**, 1994–1996, 431–465.
1150. BUGA, I., *O limbă maternă – un alfabet*, DaciaLit, **7**, nr. 21, 1996, 12 [text prescurtat din art. aut. în „Învăţământul public" din Chişinău, din 10 oct. 1988]. Vezi şi nr. 1174.
1151. CIOBANU, M., *Unele aspecte ale erodării factorului „conştiinţă naţională"*, DaciaLit, **7**, nr. 2, 1996, 9–11.
1152. CUMPĂNĂ, ANDREI, *Scurtă întoarcere în timp*, DaciaLit, **7**, nr. 2, 1996, 11–12.
1153. EREMIA, ANATOLIE, *Toponimia ca sursă de studiu a istoriei românilor din Basarabia*, TD, **17**, nr. 1–2, 1996, 7–12 [rés. fr.].
1154. GHIMPU, GH., *„ Factorul dominant care determină naţiunea este limba vorbită". La Chişinău, de vorbă cu istoricul ...*, RevRom, **2**, nr. 3, 1996, 2, 7 [int. luat de Nicolae Busuioc].
1155. HARTULAR, ANCA, *Merem la America. Începuturile comunităţii româneşti în America*. Prefaţă de Mary Leuca, Bucureşti, EFCR, 1996, 184 p. (Colecţia **Argumente**) [interviuri]. Rec.: *** *Documentul salvator*, Orizont, **7**, nr. 12, 1996, 4.
1156. IRIMIA, DUMITRU, *Lupta continuă*, Dacia Lit, **7**, nr. 2, 1996, 4–9.
1157. ISTRATE, GAVRIL, *„Limba română este numele corect al limbii noastre"*, Dacia Lit, **7**, nr. 21, 1996, 19.
1158. KING, CHARLES, *The Moldavian ASSR on the Eve of the War: Cultural Policy in the 1930s Transnistria*, RC, **4**, nr. 3, 1995–1996, 25–52.
1159. MIHAIL, PAUL, *Limba română în biserici*, MI, **30**, nr. 7, 1996, 62–66.
1160. NESTORESCU, VIRGIL, *Din antroponimia românilor timoceni din Bulgaria*, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 55–58.
1161. NESTORESCU, VIRGIL, *Nume româneşti de locuri în Bulgaria*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 115–120 [Albotína, Ápa Réce, Bába Stánca, Baştiá, Bátina, Cerâş, Cetáte, Ciuciumía, Ciuturáşu, Coşárúţ, Cot, Cotíga, Curătúrea, Drácina lu Budúcă, Făgét, Fântâna Târti, Gáura lu Stângă, Glămía, În Dos, În Niculícea, În Vii, La Béuca, La Cetate, La Dud, La Fântâna cu Pómi, La Cârţ, La Măgură, La Olării, La Otávă, La Periş, La Sfărăiţi, Livézâli, Năsâpişte, Obârşia, Otár, Pândărie, Potócu lu Mogói, Răspúntece, Şiróca, Şişniceánu, Tătărímea, Válea Adâncă, Válea Túrcului, Vdezurini, Úlmu lu Bárbu, Zăfét, Zăría; cu 1 h. î.a.t.].
1162. NESTORESCU, VIRGIL, PETRIŞOR, MARIN, *Graiurile românilor de pe Valea Timocului bulgăresc (Bregovo)*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 287–296 [rés. fr.].
1163. NISTOR, G., *Nu există o limbă moldovenească*, NR, **2**, nr. 8, 1996, 2.
1164. NISTORESCU, VIRGIL, *Românii timoceni din Bulgaria. Grai. Folclor. Etnografie*, Bucureşti, EFCR, 1996, XXII + 207 p. (Colecţia **Argumente**) [cu 1 h. şi 12 fot.; rés. fr. (p. 201–203); Engl. Ab. (p. 205–207)].

1165. NIȚĂ, ANA, *Moldovenii refuză limba română. La Chișinău se anunță manifestații ale studenților în martie sau aprilie*, Libertatea, nr. 1788, 12 feb. 1996, 11.

1166. PALII, ALEXEI, *Calchierea, factor degradant al limbii române din Republica Moldova*, CN, **1**, nr. 9, 1996, 12.

1167. PAVEL, VASILE, *Probleme ale elaborării* ***Atlasului lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria.*** *Vol. I–II*, FD, **15**, 1996, 111–116 [despre *Atlasul lingvistic moldovenesc (ALM)*, vol. I–II, părțile I–IV, de V. Comarnițchi, V. Melnic, V. Pavel, R. Udler, Chișinău, 1968–1973; *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria (ALRR Bas.)* de Vasile Pavel, vol. I, Chișinău, 1993].

1168. POPA, GHEORGHE, *Calvarurile și lecțiile afirmării unui adevăr*, DaciaLit, nr. 2, 1996, 17–18.

1169. SANDU TIMOC, CRISTEA, *Mărturii de la românii uitați (9–13 milioane)*, Timișoara, Astra Română, 1995, 209 p. Rec.: Victorela Neagoe, FD, **15**, 1996, 267–268.

1170. TAGLIAVINI, CARLO, *... despre „limba moldovenească"*, Timp., nr. 8, 1996, 7–8.

1171. ȚEȚU, MARIA MATILDA, *Românii peste Prut își riscă libertatea pentru limba străbună. Câteva intervenții vagi nu pot schimba situația*, Libertatea, nr. 1787, 10 feb. 1996, 3.

1172. VARTA, ION, *Problema limbii române și cea a autonomiei în ziarul „Basarabia"*, DesR, nr. 1, 1996, 53–68.

1173. ZUGUN, PETRU, *„Limba moldovenească" față în față cu limba română*, Cronica, **31**, nr. 10–11, 1996, 12, 13.

1174. *** *Adevăruri axiomatice puse în discuție ...*, DaciaLit, **7**, nr. 21, 1996, 14 [dezbatere din „Tineretul Moldovei", 30 oct. 1988 și „Învățământul public", 2 n. 1988, la art. lui I. Buga de la nr. 1150].

1175. *** *Riscul de a învăța româna în Transnistria*, 22, nr. 16, 1996, 4, 5 [int. cu Ion Iovcev, Alexandru Dumeniuc, Elena Pisarenko; p. realizată de Rodica Palade].

1176. *** *Românii de lângă noi*, Aldine, nr. 24, 9 aug. 1996, I, în RLib, nr. 1937, 9 aug. 1996 [declarații ale unor participanți la *Cursurile de vară de limba, cultura și civilizația românească*, org. de FCR, Baia Mare, 10–31 iul. 1996; p. realizată de Victor Bârsa].
VEZI și nr. 50, 57, 68, 362, 369, 372, 408, 419, 442, 458, 461.

Recenzii

1177. POP, GHEORGHE, Victor Iancu: *Cum vorbesc românii din Ungaria* [...], Omagiu Victor Iancu, 1996, 199–201. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1341**.

1178. *** *Limba română este patria mea*, GN, **8**, nr. 34, 11 sep. 1996, 2 [vol. apărut la Chișinău în 1996].
VEZI și nr. 30.

V. *BALCANISTICĂ*

1179. FERRO, TERESA, *Aspecte „balcanice" din limba română: convergențe pe plan romanic*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 17–27 [riass. it.].

1180. LORIA, RIVEL, GUSTAVO, ADEFO, *Towards a Typologic Classification of the Syntax of Paleo-Balkanic Languages*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 313–316.

1181. PLOTNIKOVA, ANNA, *Slavic Balkans Terminology of Ritual Bread,* RESEE, **34**, nr. 1, 1996, 65–67.
1182. POGHIRC, CICERONE, *Romanizarea lingvistică şi culturală în Balcani. Supravieţuiri şi evoluţie*, Aromânii, 1996, 13–49.
VEZI şi nr. 69, 106, 503, 506, 510, 512.

Recenzii

VEZI nr. 29, 48.

VI. *FILOLOGIE CLASICĂ*

1183. ANDEA, SUSANA, *Miron Costin şi Transilvania. Corespondenţă în limba latină*, AnIst–Cluj-Napoca, **35**, 1996, 392–404 [cu 3 an. cu 3 scrisori autografe, una inedită, adresate Curţii Princiare din Transilvania].
1184. ARDEVAN, RADU, *Oescus şi Napoca – Observaţii epigrafice*, AMP, **20**, 1996, 55–62 [cu 1 fig.; rés. fr.].
1185. AVRAM, ALEXANDRU, *Introducere în epigrafia greacă (II)*, LV, nr. 2, 1996, 175–198.
1186. AVRAM, ALEXANDRU, ***KALLATIANA*** *(II). Monumente epigrafice din epoca imperială*, SCIVA, **46**, nr. 1, 1995, 17–34 [rés. fr.]; *(III)*, nr. 2, 105–117 [rés. fr.]; *(IV)*, **47**, nr. 1, 1996, 5–20 [rés. fr.]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. 1380.
1187. BARNEA, I., *Sigilii bizantine din Dobrogea*, SCIVA, **46**, nr. 1, 1996, 215–262 [rés. fr.].
1188 BĂLAN, CONSTANTIN, *Semnificaţia unor informaţii epigrafice din ultimele decenii ale sec. al XVII-lea, de la monumente din Argeş, pentru istoria poporului nostru*, Argessis, nr. 7, 1995, 67–72.
1189. BĂRBULESCU, MARIA, RĂDULESCU, ADRIAN, *Inscripţii inedite din Tomis şi împrejurimi*, Pontica, **27**, 1996, 157–171 [rés. fr.; 6 fig.].
1190. BÂRLEA, GHEORGHE, *Sistemul antonimelor în limba latină (I)*, LV, nr. 2, 1996, 222–231.
1192. CIUCĂ, IOANA-RUXANDRA, *Noţiuni de stilistică latină (II)*, LV, nr. 2, 1996, 232–239.
1193. CORNEA, GABRIELA, *Stilul lui Ioan Cassian – între clasicism şi „sermo humilis"*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 102–112 [rés. fr.].
1194. DIACONESCU, MIHAI, *Sfântul Ioan Cassian şi marea sa operă*, NRR, nr. 3–4, 1996, 207–214.
1195. DIACONESCU, MIHAI, *Un mare savant şi scriitor dacoromân – Sfântul Dionisie Smeritul şi Areopagitul*, NRR, nr. 2, 1996, 102–108.
1196. EDELSTEIN, FRIEDA, *Cicero – Despre genul oratoric în „Brutus"*, LFER, 1996, 241–268 [din StUBB, nr. 2, 1961, 161–181; notă introd. p. 239–240].
1197. FISCHER, I., *Latina, limbă a Romei. Răspândirea ei în lumea antică*, LFER, 1996, 298–331 [fragm. din vol. *Latina dunăreană*, Bucureşti, 1985; notă introd. p. 292–297]. Vezi BRL, **28**, 1985, nr. **516**.
1198. GEORGESCU, CONSTANT, *Probleme de stil ale umorului menandric*, LV, nr. 2, 1996, 199–210.
1199. GUDEA, NICOLAE, *Note epigrafice. IV. Inscripţii gnostice*, AMN, **33**, 1996, 179–187 [cu 7 fig.; deutsch. Zus.].

1200. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Din nou despre editarea textelor latine de cancelarie*, Hrisovul, **2**, 1996, 55–65 [primul art. în RA, **63**, vol. **48**, nr. 4, 1988, p. 416–425; rés. fr.].

1201. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, *Vocabularul latin al însuşirilor intelectuale (Inventarul termenilor. Stratificarea lor etimologică)*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 170–188.

1202. IONESCU, GHEORGHE C., *Consideraţii pe marginea unui manuscris de muzică psaltică tradiţională, BAR, Ms. gr. 9071*, SCIAP, **42**, 1995, 3–15 [caligrafiat până în 1835, la Buzău; cu 5 fig. şi 4 ex.].

1203. IONESCU, I., *Mărturii creştine în Dacia Romană*, MI, **30**, nr. 4, 1996, 76–77.

1204. IONESCU, I., *Sfinţii martiri daco-romani din secolul IV*, TelR, **144**, nr. 23–24, 1996, 4.

1205. LILLO, ANTONIO, *¿Qué sahemos realmente de los dialectos griegos?*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 65–77.

1206. LUNGU, VASILICA, *Amfore ştampilate din nordul Dobrogei*, Pontica, **27**,1994, 133–155 [cu 64 il.; rés. fr.].

1207. MARK, LETIŢIA, *Destinul unor opţiuni lexicale ale metaforei sacre în* ***Evanghelia după Ioan***, AUT, **32**, 1994, 104–114 [Engl. Ab.].

1208. MÂRZA, EVA, MÂRZA, IACOB, ***Bibliotheca Migazziana Vienensis*** *(Sugestii pentru o reconstituire)*, AnIst-Iaşi, **32**, 1995, 239–250 [cu 6 facs.].

1209. OPRIŞ, ION I. C., *Une borne milliaire de Capidava*, TD, **17**, nr. 1–2, 1996, 189–190.

1210. PACHIA TATOMIRESCU, ION, *Scriitori dacoromâni din mileniul I: Aethicus Dunăreanu / D'Ister (Histricus: ?370–435) şi alfabetul dacogetic / dacoromânesc arhaic în care şi-a scris* ***Cosmografia***, RRom, **2**, nr. 7–8, 1996, 127–131 [semnalează mai multe copii, în latină, una fiind la Biblioteca Publică a Universităţii din Leipzig, cota VAeth, 12].

1211. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *C. Arrius Antonius şi P. Helvius Pertinax într-o inscripţie greacă de la Romula*, AO, **11**, 1996, 37–42 [rés. fr.].

1212. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *Despre numele istoricului Cassius Dio*, LV, **1**, nr. 2, 1996, 220–221.

1213. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *Din istoria Daciei romane (II)*, LV, **1**, nr. 2, 1996, 211–219.

1214. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *La victoire de Trajan en Mésie Inférieure*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 223–226 [inscripţii din Epidam şi Anglida].

1215. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *Unităţile auxiliare din Dacia Romană (III)*, SCIVA, **47**, nr. 1, 1996, 21–38 [rés. fr.].

1216. PETOLESCU, CONSTANTIN C., *VARIA Daco-Romana (XVIII). Un dac într-o inscripţie din Apamea (Syria)*, TD, **17**, nr. 1–2, 1996, 187–188 [rés. fr.].

1217. PICCILLO, GIUSEPPE, *În legătură cu glosarul trilingv greco-aromâno-albanez de la Muntele Athos: copie sau original?*, FD, **15**, 1996, 87–93 [gl. trilingv din *Codicele 6144–637 de la Muntele Athos* publicat de Marcu Beza în 1934, în *Biblioteci mănăstireşti la Muntele Athos*, AR, Memoriile Secţiunii literare, seria III, vol. VII, Mem. 3, Bucureşti, 1934, p. 63–81, atribuit lui Teodor Anastasie Cavallioti; riass. it.].

1218. SCHATZ, ELENA-MARIA, *Catalogul colecţiei de incunabule*, Bucureşti, [f. e.], 1995, 266 p. (BNR). Rec.: Alexandru Ligor, *Un nou catalog al incunabulelor* [...], Biblioteca, **7**, nr. 7, 1996, 192.

1218bis. SCHATZ, ELENA MARIA, *Valori deosebite din colecţia de incunabule a Bibliotecii Naţionale a României*, Biblioteca, **7**, 1996, nr. 7, 186–187.

1219. SLUŞANSCHI, DAN, *Ovide,* ***Tristia***, V, 10. *Les gestes et les paroles d'un exilé*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 321–326.

1220. STAMATOIU, DIONISIE, *Epistola a II-a către tesalonicieni.* Lucrare de doctorat, TV, **5**, nr. 4–6, 1995, 1–36 [Partea I. Introducere; interesează cap. *Stilul şi vocabularul epistolei,* p. 24–26].

1221. TEOTEOI, TUDOR, *Préliminaires à l'étude de la tradition byzantine chez les chroniqueurs du Moyen Âge Roumain*, RESEE, **34**, nr. 3–4, 1996, 229–238.

1222. URLOIU, RADU, *Notă asupra comandamentelor militare ale lui C. Iulius Quadratus Bassus*, SCIVA, **47**, nr. 1, 1996, 155–162 [rés. fr.].

1223. ZAARIDE, MIHAIL, *Inscripţia de fundaţie din timpul primei tetrarhii de la Halmyris (Murighiol, jud. Tulcea)*, Pontica, **27**, 1994, 173–186 [cu 4 fig.; Engl. Ab.].
VEZI şi nr. 8, 51, 72, 89, 106, 212, 241, 362, 374, 381, 400, 408, 469, 508, 510, 519, 529, 536, 538, 539, 547, 552, 556, **557**, **569**, **585**, 629, 649, 663, 704, 706, 716, 738, 749, 750, **832**, **838**, **848**, **854**, **874**, 1078, 1106, 1113, 1352, 1179, 1181, 1182, 1297, 1298, 1341, 1350, 1364, 1376, 1414–1416, 1477, 1478, **1481**, 1485, 1487, **1574**, **1654**, **1656**, **1702**, **1753**, **1754**, **1755**, **1785**, **1791**.

Recenzii

1224. HALICHIAS, ANA-CRISTINA, Olegario García de la Fuente, *Introducción al latín bíblico y cristiano*, Madrid, Ediciónes clásicas, 1990, XX + 482 p., Hrisovul, **2**, 1996, 243–246.

1225. SÂRBU, CRISTINA, *Texte bisericeşti în limba latină*, Bärenreiter Verlag, Kassel, 1996, de Paul-Gerhardt Nohl, CIE, **7**, nr. 20, 1996, 15.

1226. S. M., *„Mica gramatică a limbii neogreceşti" a lui M. Triandafylidis în româneşte*, Cronica, **31**, nr. 10–11, 1996, 4 [Manolis Triandafylidis, Salonic, Institutul de Studii Neoelene, Fundaţia „Manolis Triandafylidis", trad. de Andreas Rados şi Leonida Rados, 260 p.].
VEZI şi nr. 598, 731, 1330, 1384, 1385.

VII. *GERMANISTICĂ*

1228. ANDRAS, CARMEN MARIA, *Coridoare culturale create de cărţile engleze intrate în bibliotecile luministe din Transilvania (Sec. XVIII – prima jumătate a secolului XIX)*, Marisia, **25**, nr. 2, 1996, 75–88 [Engl. Ab.].

1229. BEJAN, CAMELIA, *Ditransitive Verbs in the Government / Binding Framework*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 13–21 [cu 4 sch.].

1230. BLUMENFELD, ODETTE, *Cod lingvistic marcat vs. cod lingvistic nemarcat în generarea mesajului piesei* ***The Unseen Trand*** *de Sam Shepard*, LC, 1996, 231–236 [rés. fr.].

1231. BUCK, THEO, *Vom Pathos zu Wortresten. Ein gestischer Paradigmawechsel im Werk Paul Celans*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 183–185 [rez. rom.].

1232. BURADA, M., *Consideraţii asupra valenţelor tempo-aspectuale ale lui* ***present simple tense***, ŞL, **1**, 1992, 27–30 [rés. fr.].

1233. BURDESCU, FELICIA, *Sex and Politics in Yeats'* ***Leda ant the Swan***, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 223–225 [rez. rom.].

1234. BUZA, MIRCEA, *Toponimie de origine latină în vestul şi sudul Germaniei*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 79–84 [cu 1 h.].

1235. CEHAN, ANCA, *Metaphorical Motion: Coming and Going*, AUO, **6**, 1996, 24–30.
1236. CIUTACU, SORIN, *Phrasal Verbs with Identical Particle: Intransitives versus Lexical Causatives*, AUT, **31**, 1994, 50–55 [cu 1 an.; rez. rom.].
1237. CIUTACU, SORIN, *Remarks on "to" as a Particle*, AUT, **32**, 1994, 73–78 [rez. rom.].
1238. CIUTACU, SORIN, *Some Remarks on the Morpho / Syntactical History of the English Present Perfect Tense*, AUT, **32**, 1994, 123–126 [rez. rom.].
1239. CMECIU, DOINA, *Politeness Women's and Men's Linguistic Behaviour. A Comparative Study on W. Shakespeare's* ***The Taming of the Shrew*** and Ch. *Dickens's* ***Dombey and Son***, SemC, nr. 1, 1996, 118–126.
1240. COENE, MARTINE, *Quelques notes sur l'emploi du ER néerlandais et ses équivalents en espagnol et en roumain*, RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 271–293.
1241. CORNILESCU, ALEXANDRA, *The Genitive Case and the Structure of Transitive Nominalization in English and Romanian*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 79–115 [cu 13 sch.].
1242. DAMA, HANS, *Redewengungen uns Ausdrücken auf der Spur*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 153–156 [rez. rom.].
1243. GALL, KINGA, *Integrierte grammatisch-semantische Beschreibung der Felddominante „hell / luminos" im Deutschen und Rumänischen*, AUT, **32**, 1994, 41–48 [rez. rom.].
1244. GÁLL, KINGA, *Lexikalische Lücken und ihre Übersetzungsmöglichkeiten im Wortfeld „hell / luminos"*, AUT, **31**, 1993, 59–73 [rez. rom.].
1245. HAMZEA, LILIANA, *Apostrofa – semn şi stil în poezia lui William Blake*, ŞL, **1**, 1992, 159–161 [rés. fr.].
1246. IAROVICI, EDITH, *Formarea şi evoluţia englezei americane*, LFER, 1996, 195–213 [fragm. din *Engleza americană*, Bucureşti, EŞ, 1971; notă introd. p. 192–194.]. Vezi BRL, **13**, 1970–1971, nr. 2188.
1247. LUCUŢA, YVONNE, GRUBER, SILVIA, *Über schneidungen zwischen lexisch-semantischen Feldern im Deutschen und Rumänischen – Ein Kommentar –*, AUT, **32**, 1994, 31–39 [rez. rom.].
1248. MACSINIUC, CORNELIA, *The Introductory Chapters as Paratext in Fielding's* ***Tom Jones***, LC, 1996, 294–298 [rés. fr.].
1249. MAIR, CHRISTIAN, *English in the World Today. A Survey of Varieties of English around the World*, Iaşi, EAL, 1995, 84 p.
1250. MANOLIU, SILVIA, *The Semantic Value and Status of Ablaut and Rime Combinations*, AUS, **3**, 1994, 36038 [în engl.; rés. fr.].
1251. MANOLIU-CIOBANU, CARMEN, *On the Linguistic Action Verbs in English*, LC, 1996, 111–116 [rés. fr.].
1252. MARKEL, HANNI, *Landlerii – o enclavă lingvistică în altă enclavă*, AAF, **15–17**, 1994–1996, 764–767 [landlerri printre saşi şi români].
1253. MURAR, IOANA, *Remarks on the Negatively Prefixed Adjectives in* ***un-***, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 180–183 [rez. rom.].
1254. NISTOR, ADINA-LUCIA, *Zum Vokalismus der Ortsmundart von Petersdorf*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 149–152 [rez. rom.].
1255. OLARU, VICTOR, *Asupra originii toponimelor englezeşti*, SCO, **2**, 1996, 303–309.
1256. OLARU, VICTOR, *Categoria nume de grup în toponimia engleză*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 99–103.
1257. OLARU, VICTOR, *Determinanţi ai numelor de locuri englezeşti*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 184–188 [rez. rom.].
1258. ONEL, EVELINA, *Iris Murdoch: Notes on Bracketed Textual Interludes*, LC, 1996, 311–315 [rés. fr.].

1259. PĂTRUŢESCU, ANDA-IRINA, *Une possible modalité d'interpréter la poésie moderne*, ŞL,**1**, 1992, 186–191 [*A Pact*, de Ezra Pound].

1260. PÂRLOG, HORTENSIA, *How to Save Face: a Comparative Study*, AUT, **32**, 1994, 49–57 [în engl. şi rom.; rez. rom.].

1261. PETRESCU, IOANA I., *Câteva procedee retorice în piesa shakespeariană* ***Julius Caesar****, actul III, scena 2*, ŞL, **1**, 1992, 192–195 [rés. fr.].

1262. TELEAGĂ, MARIA, *Semantic Aspects of English Reporting Clauses*, AUT, **32**, 1994, 79–83 [rez. rom.].

1263. UNTARU, IULIAN I., *Das Präverb im Deutschen*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 162–169 [rez. rom.].

VEZI şi nr. 3, 16, 26, 49, 59, 71, 80, 90, 109, 137, 142, 152–154, 340, 414, 468, 489, 536, 538, 552, 707, 740, 747, 754, **762**, **764**, **767–773**, **779**, **781**, **790**, **796**, **808**, **809**, **811**, **834**, **840**, **844**, **849**, **850**, **856**, **866**, **871**, **872**, **882**, **884**, **891**, **900**, 1006, 1073, 1145, 1393, 1415, 1471–1473, 1479, 1482, 1489, 1493, **1498–1500**, **1508**, **1510**, **1512**, **1513**, **1521**, **1523**, **1524**, **1536**, **1541–1543**, **1547**, **1548**, **1551**, **1553**, **1567**, **1568**, **1577**, **1580**, **1581**, **1591**, **1593–1595**, **1599**, **1602**, **1603**, **1617**, **1621**, **1623**, **1625–1627**, **1640**, **1642**, **1643**, **1647**, **1648**, **1653**, **1655**, **1660**, **1663**, **1664**, **1672**, **1691 bis**, **1693**, **1694**, **1697**, **1699–1701**, **1704**, **1711**, **1726**, **1727**, **1733**, **1735** , **1736**, **1738**, **1739**, **1742**, **1743**, **1745**, **1751**, **1752**, **1756**, **1762**, **1768**, **1770**, **1771**, **1777**, **1778**, **1780**, **1781**, **1783–1785**, **1788**, **1789**, **1792**, **1794**, **1796**, **1797**, 1830, 1844, 1849, 1857–1861, 1864, 1867, 1868, 1875, 1876.

Recenzii

1264. ALBU, RODICA, Laurie Bauer, *Watching English Change. An Introduction to the Study of Linguistic Change in Standard English in the Twentieth Century*, Longman, London and New York, 1994, 200 p., AUI, **41–42**, 1995–1996, 131–132.

1265. ANDREI-FANEA, ANCA, *Aspecte ale onomasticii americane*, SCO, **2**, nr.1, 1996, 245–246 [Jennifer Mossman, *Pseudonyms and Nicknames Dictionary*, 1982, şi Eledon C. Smith, *American Surnames*, Baltimore, Maryland, 148 p., lucrare elaborată pe baza dicţionarului precedent].

1266. CIOLAC, MARINA, Joep Kruijsen, *Geografische patronen in taalcontact. Romaans leengoed in de Limburgse dialecten van Haspengouw*, Amsterdam, 1995, 221 p. + 1 hartă, FD, **15**, 1996, 264–265.

1267. CRĂCIUN, IOAN, *Streiflicht. Answall zeitgenössischer rumänischen Lyrik*. Herausgegeben von Simone Reicherts-Schenk. Ins Deutsche übertragen von Christian W. Schenk. Kastellaun, EDionysos, 1994, 201 p., LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 130–131.

1268. GEHL, HANS, Gisela Richter / Helga Fessler: *Nord siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch*. Band IV, *(N–Sch)*, Köln / Weimar / Wien 1995. Ein deutsches regionales Wörterbuch von seiner Fertigstellung, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 235–238.

1269. GUŢU, GEORGE, *Bertelsmann Lexikon deutsche Autoren*. Vom Mitelalter bis zur Gegenwart. Hrsg. v. Walter Killy, Bertelsmann, Gütersloch / München, 1994, Bd. 1–5, ZGR, **5**, nr. 1–2,1996, 231–232.

1270. GUŢU, GEORGE, *Germanistik in Mittel- und Ost-Europa. 1945–1992*. Hrsg. v. Christoph König, de Gruyter, Berlin / New York, 1995, 318 S., ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 229–230.

1271. MANEA, LAURA, Barbara Wolf, *Nominalkompositionen im Deutschen und Französischen: eine Untersuchung der französischen Entsprechungen zu deutschen Nomi-*

nalkomposita aus verschiedenen fachsprachlichen Sachbereichen, Kleinheinrich Verlag für Kunst, Literatur und Wissenschaft, München, 1990, 150 p., AUI, **41–42**, 1995–1996, 142–143.

1272. MANU-MAGDA, MARGARETA, *Materialen*. Heft 4/1994. *Interferenzen in den Sprachen und Dialekten Südosteuropas*. Herausgegeber: Hans Gehl und Maria Purdela Sitaru, Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, Tübingen, 1994, 339 p., FD, **15**, 1996, 266–267.

1273. OLARU, VICTOR, A. D. Mills, *Dictionary of English Place-Names*, Oxford University Press, 1996, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 221–222.

1274. OLARU, VICTOR, *Dictionary of Place-Names in the British Isels*, Blovmsbury Publ. Ltd., London, 1993, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 322–324.

1275. OLARU, VICTOR, *English Place-Names*, Kennet Cameron, Redwood Books, Trowridge, 1996, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 324–326.

1276. SÂRBU, CRISTINA, *Lexicon de instrumente muzicale*, Barenreiter, Verlag, Kassel, 1996, de Anthony Baines, CIE, **7**, nr. 20, 1996, 15.

1277. WITTSTOCK, JOACHIM, Hermann A. Heny: *Schriftsteller-Lexikon – Lexikon der Siebenbürger Deutschen*. Bio-bibliographischen Handbuch für Wissenschaft. Dichtung und Publizistik, Bd. V, *A-C*, Köln – Weimar, Wien: Böhlann Verlag, 1995, 495 S. (**Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens**, Bd. 7/5), FVL, **39**, nr. 1–2, 1996, 156–157.

VEZI şi nr. 292, 1330, 1800–1802, 1812, 1815.

VIII. *ORIENTALISTICĂ*

VEZI nr. 416, 417, **837**, 1415.

IX. *ROMANISTICĂ*

1278. ALIC, LILIANA, *Metasememe în idiomaţiile franceze*, StD, **1**, 1996, 52–101.

1279. AUERBACH, ERICH, *Tendinţele evoluţiei lingvistice*, IIL, **1**, 1993, 87–104 [trad. de Daniela Păun din *Introduction aux études de philologie romane*, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 1965, p. 71–85].

1280. BĂIAŞU, SORIN, *Franceza sub asaltul englezei*, AdLA, **5**, nr. 322, 1996, 10.

1281. BERGOUNIOUX, GABRIEL, *Conjuncture de la linguistique romane en France*, AUT, **31**, 1993, 11–27 [rez. rom.].

1282. BLAS ARROYO, JOSÉ LUIS, *La dirección de la interferencia lingüística a debate. A propósito de un caso de simplificación gramatical en el español por influencia del catalan*, RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 241–261.

1283. BRATU, FLORIAN, *Figuri în discursul proustian*, AUS, **3**, 1994, 69–71 [rés. fr.].

1284. BRAUD, MICHEL, *L'attribut ethnique: adjective ou nom?*, RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 263–270 [în fr.].

1285. BULGĂR, GH., *Tezaurul limbii franceze*, AdLA, **5**, nr. 321, 1996, 6 [despre *Tezaurul limbii franceze*, vol. XVI, condus de Bernard Quemada, şi despre *Dicţionarul limbii române literare contemporane (DL)*, *Dicţionarul limbii române moderne (DM)* şi *Dicţionarul limbii române (DLR)*].

1286. BUSUIOC, ILEANA, *Faisceaux temporels-modaux dans la catégorie du verbe: esquisse d'étude de l'imparfait français*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 37–49.
1287. CALLEA, NATALINA CARMELA, *Diglossia e bilinguismo in Italia*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 50–54.
1288. COMES, ELENA, *Lexème verbal et aspectivité*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 72–78.
1289. COŞERIU, EUGEN, *Despre viitorul romanic*, IIL, **1**, 1993, 136–157 [trad. de Christina Surdu din *Sprache. Strukturen und Funtionen*, XII. Aufsätze zur allgemeine und romanischen Sprachwissenschaft, in Zusammenarbeit mit Hansbert Bertsch und Gisela Köhler, herausgegeben von Uwe Petersen, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 1979, 73–90].
1290. CRISTEA, TEODORA, *Hypallage et traduction*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 123–127.
1291. DOBRE, MARIA, *Antroponimie românească din terminologia romanică a corpului uman. Istorie şi continuitate*, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 41–50.
1292. DOMINTE, CONSTANTIN, *Hispanoamericanismul **gringo** „venetic, nordamerican" etc. (Ipoteze cu privire la originea lui)*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 155–180 [res. esp.].
1293. DOSPINESCU, VASILE, *Emfatizarea în limba franceză din perspectiva modernismului generativ-transformaţional şi al analizei contrastive*, AUS, **2**, nr. 2, 1993, 91–95.
1294. DRĂGHICESCU, JANETA, *Le monologue intérieur – forme spécifique d'insertion du sujet énonciateur dans le récit*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 191–195 [rez. rom.].
1295. FLOREA, ION A., *Etnonimia franceză: problematică şi metode de studiu*, AUI, **41–42**, 1995–1996, 153–160.
1296. GOGA, ECATERINA, *Contact lingvistic*, Hyperion, **5**, 1996, 199–201 [Engl. Ab.].
1297. GUDEA, NICOLAE, *Câteva observaţii în legătură cu procesul de romanizare. III. Romanizarea numelor de plante în provinciile dacice (În legătură cu cartea Teresiei B. Tătaru)*, AMN, **33**, nr. 1, 1996, 115–136 [pe marginea vol. *Terminologia botanică creştină la poporul român. Studiu etnobotanic. Omagiu profesorului Al. Borza*, Ausburg, 1993, 362 p. + 115 il. + 7 fot.; deutsch. Zus.].
1298. HERMAN, JOSEPH, *Evoluţia fonetică*, IIL, **1**, 1993, 105–135 [trad. de Camil Florescu din *Le latin vulgaire*, Paris, PUF, 1970, p. 36–38].
1299. IORDACHE, RODICA, SCURTU, GABRIELA, *O problemă controversată: fr. **tout** (rom. **tot**) – adjectiv sau pronume nehotărât?*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 287–295 [rés. fr.].
1300. IORDACHE, RODICA, SCURTU, GABRIELA, *Périphrases verbales exprimant l'imminence en français et en roumain*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 164–169 [res. esp.].
1301. JORGE CHAPARRO, MARIA DEL CARMEN, *À propos de quelques renforcements de la négation en ancien français*, LC, 1996, 100–119 [res. esp.].
1302. KITOVA-VASILIEVA, MARÍA, *La renovación cíclica del futuro. ¿Un rasgo tipológico común a las lenguas indoeuropeas?*, ŞL, **1**, 1992, 86–90 [rés. fr.].
1303. LIVESCU, MICHAELA, *Noţiunea „păr" în limbile şi dialectele romanice*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 151–157 [rés. fr.].
1304. MANOLIU-MANEA, MARIA, *Une hypothèse discursive sur la perte de l'aspect [± perfectif] en roman*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 264–276 [cu 1 tab.; Engl. Ab.].
1305. MARDARE, GABRIEL, *C'est pá evident*, ŞL, **1**, 1992, 175–177 [rés. fr.].
1306. MÂRZA, DAN, *Éléments non verbaux dans le théâtre français d'avant-garde*, CLTA, **28**, 1991, 33–41.
1307. MEILLET, A., *Despre sensul lingvistic al unităţii latine*, IIL, 1993, 40–66 [trad. de Christina Surdu din *Linguistique historique et linguistique générale*, Paris, Librairie Honoré Champion, Editeur, 1965, p. 310–322].

1308. MIHĂILESCU, IRINA, *Notes sur la conversation chez Marguerite Yourcenar*, RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 295–308.
1309. PĂNCULESCU, DORINA, *Consideraţii asupra semantismului verbelor franceze folosite la figurat*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 170–174 [rés. fr.].
1310. PÎRVU, ELENA, *Acordul participiului trecut în limba italiană*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 175–179 [riass. it.].
1311. RAŢĂ, GEORGETA, *G. Bacovia – „Plumb" în versiune franceză (câteva consideraţii)*, AUS, **2**, nr. 2, 1993, 69–74 [*Plumb / Plomb*. Selecţie de versuri interpretate în limba franceză de Veturia Drăgănescu-Vericeanu, Iaşi, EJunimea, 1982; rés. fr.].
1312. RAŢĂ, GEORGETA, *Interjections à valeur réfutative*, ŞL, **1**, 1992, 124–127 [în fr.; rés. fr.].
1313. RAŢĂ, GEORGETA, *Modalisateurs de l'alethnique dans le système du désaccord*, AUS, **3**, 1994, 60–62 [în fr.; rés. fr.].
1314. SALA, MARIUS, *Iudeo-spaniola*, Sec 20, nr. 370–372, 1996, 109.
1315. SALA, MARIUS, *L'unité des langues romanes*. Traduction par Claude Dignoire, Cluj-Napoca, ÉdClusium, 1996, 31 p. (Série **ROMANIA** – 1. Responsable de la publication: Marius Sala. Secrétariat de rédaction: Ioana Vintilă Rădulescu) [cu o scurtă prez. de Philippe Rossillon şi Ernesto Bertolaja].
1316. ŞANDRU MEHEDINŢI, TUDORA, *Observaţii asupra unor paralele paremiologice româno-spaniole*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 158–163 [res. esp.].
1317. TĂNASE, ADELA MIRA, *Indicaţiile de pronunţare în dicţionarele bilingve franceză-române*, AUT, **32**, 1994, 115–121 [rés. fr.].
1318. TROCAN, LELIA, *Niveaux sémantiques discursifs dans la* ***Correspondence*** *de George Sand*, ŞL, **1**, 1992, 203–209 [rés. fr.].
1319. VEJA, VIRGINIA, *Cause et causalité en français contemporain. Cause et verité*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 343–360.
1320. VOSSLER, KARL, *Istoria limbii literare franceze de la începuturi până în epoca modernă*, IIL, **1**, 1993, 182–184 [trad. de Ileana Irimescu din *Frankreichs Kultur im Spiegel seiner Sprachentwicklung. Geschichte der französischen Schriftsprache von den Anfängen bis zur klassischen Neuzeit*, Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1921, p. 1–4].
1321. WARTBURG, W. von, *De la latina vulgară la franceza veche*, IIL, **1**, 1993, 158–181 [trad. de Luminiţa Pilan din *Evolution et structure de la langue française*, 10e édition, Berne, Editions A. Francke S. A., 1971, p. 54–78].
1322. ZÖRNER, LOTTE, *Über die Merkmalhaftigkeit der Nominalflexion in die oberitalienischen Dialekten*, AUT, **31**, 1993, 176–184.

VEZI şi nr. 54, 79, 87, 88, 105, 151, 165, 167, 186, 192, 236, 250, 340, 362, 384, 393, 395, 418, 539, 547, 578, 649, 681, 712, **765**, **766**, **781**, **783**, **792**, **795**, **800**, **803**, **815**, **816**, **820**, **821**, **835**, **841**, **842**, **849**, **855**, **856**, **868**, **873**, **881**, **891**, **897–900**, 1032, 1076, 1111, 1113, 1120, 1134, 1179, 1180, 1234, 1240, 1414, 1480, 1488, **1492**, **1494**, **1496**, **1502**, **1514**, **1523**, **1529**, **1530**, **1532**, **1533**, **1550**, **1554**, **1555**, **1557**, **1559**, **1560**, **1570**, **1571**, **1575**, **1579**, **1583**, **1587**, **1589**, **1598**, **1605–1608**, **1619**, **1633**, **1636**, **1639**, **1644**, **1645**, **1656**, **1661**, **1679**, **1681**, **1682**, **1684–1688**, **1690–1692**, **1695**, **1714**, **1718**, **1720**, **1724**, **1725**, **1730**, **1732**, **1750**, **1757**, **1760**, **1767**, **1769**, **1787**, **1790**, 1825, 1830, 1836, 1837, 1845, 1846, 1850–1852 bis, 1857–1861, 1864, 1867, 1868, 1875, 1876.

Recenzii

1323. ANDREI-FANEA, ANCA, Enzo La Stella T., *Santi e Fanti. Dizionario dei nomi di personna*, Zanichelli editore S. p. A., Bologna, 1993, 385 p., SCO, **2**, nr. 2, 1996, 316–317.

1324. ANDREI-FANEA, ANCA, Jules Herbillon, Jean Germain, *Dictionnaire des noms des famille en Belgique romane et dans les régions limitrophes*, Bruxelles, Crédit Communal, 1995, 2 vol., 1200 p., SCO, **2**, nr. 2, 1996, 315–316.

1325. DAVID, DOINA, Ileana Oancea, *Romanitate şi istorie, epistemă clasică şi literarizare* [...], AUT, **31**, 1995, 210–215. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1222**.

1326. DINCĂ, DANIELA, Marie Noële Gary-Prieur – *Grammaire du nom propre*, PUF, 1994, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 247–250.

1327. GAFTON, ALEXANDRU, Haralambie Mihăescu, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 123–126. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1219**; **21**, 1978, 1442; [**3**], 1960–1961, al 14-lea titlu din secţiunea *Lingvistică greacă şi latină*.

1328. MANEA, LAURA, Wolf Dietrich, Horst Geckeler, *Einführung in die Spanisch Sprachwissenschaft*, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1993, 201 p., AUI, **41–42**, 1995–1996, 135.

1329. OPREA, IOAN, Ileana Oancea, *Romanitate şi istorie* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 127–129. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1222**.

1330. PAVEL, MARIA, Henriette Walter, *L'Aventure des langues en Occident. Leur origine, leur histoire, leur géographie*, Paris, Robert Laffont, 1994, 498 p., AUI, **41–42**, 1995–1996, 145–146.

1331. POP, LIANA, *„Cahiers de linguistique française"*, nr. 15, 1994, Geneva, 335 p., SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 319–321.

1332. REINHEIMER RÎPEANU, SANDA, Maria Grossman, *Opposizionni diregionali e prefissazione. Analisi morfologica e semantica dei verbi prefissati con* ***des-*** *é* ***es-*** *in catalano*, Padova, Unipress, 1994, 148 p., SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 313–315 [cu 1 tab.].

1333. SOCOL, CRISTIANA, *Langue et identité. Le français et les francophones d'Amérique du Nord*, Québec, Les Presses de l'Université Laval, 1990, 320 p., SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 315–318.

1334. TĂNASE, CRISTINA, M. Grevisse – A. Goosse: *Le bon usage*, Treizième édition, revue, Duclot, 1993, 1762 p., AUT, **31**, 1993, 216–218.

1335. TOMA, EM., Eugenia Mira Tănase, *Le numéral dans la phraséologie des langues romanes*, Montpellier, 1995, 536 p., RRL, **40**, nr. 5–6, 1995, 311–315.

1336. TOMA, ION, *Dimensiunile plurivalente ale toponimiei*, Forum, **38**, nr. 4–5–6, 1996, 152–155 şi SCO, **2**, nr. 1, 1996, 242–244 [despre vol. *I nomi de luogo in Umbria. Progetti di ricerca*, Perugia, tom. I-II, 1992–1994].

1337. TOMA, ION, *Rivista italiana di Onomastica* (RION), vol. I, anul I (1995), nr. 1, SCO, **2**, nr. 1, 1996, 241–242.

1338. TOMA, ION, *Rivista italiana di onomastica* (RION), II (1996), nr. 1, SCO, **2**, nr 2, 1996, 311–312.

1339. TOMA, ION, *Rivista italiana di onomastica* (RION), vol. II (1996), nr. 2, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 313–315.

VEZI şi nr. 46, 48, 937, 1271, 1804, 1810, 1817.

X. *SLAVISTICĂ*

1340. ANDREI, MARIA, *K probleme leksičeskoj konotacii*, PFil, **3**, 1994, 3–10.

1341. ANDREI, MARIA, *Variante lexico-stilistice ale numelor calendaristice*, AUT, **32**, 1994, 97–105 [русс. рез].

1342. BOBOC, PARASCHIVA, *Câteva observaţii privind prepoziţia* ***na*** *şi corespondentele ei în limba română*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 66–74 [Engl. Ab.].

1343. CAZACU, MATEI, *Dimitrie Ljubavić (c. 1519–1564) et l'imprimerie slave dans l'Europe du sud-est*, AnIst–Iaşi, **32**, 1995, 187–207.

1344. CIUCĂ, MARCEL-DUMITRU, *Reconstituirea hrisovului solemn al lui Matei Basarab, din 28 febr. 1645, dat Mănăstirii Sf. Ecaterina de la Muntele Sinai*, ArhRom, **155**, nr. 1, 1995, 159–173 [cu trad. din slv. şi 6 facs.].

1345. DIHORU, MIHAELA, *Două documente slavo-române inedite din cancelaria voievodului Mihnea al III-lea*, Hrisovul, **2**, 1996, 193–204.

1346. DUMITRESCU, MARIA, *V. V. Vinogradov i voprosy istorii russkogo literaturnogo jazyka*, RS, **33**, 1995, 131–136.

1347. FODOR, ECATERINA, *Voprosy stilistiki i poetiki v trudah V. V. Vinogradova*, RS, **33**, 1995, 111–124.

1348. GUŢU, OLIMPIA, *Litere înscrise şi în ligatură extrase din documentele istorice slavo-române, sec. XIV–XVII*, Hrisovul, **1**, 1995, 115–116 [Engl. Ab.].

1349. IURAC, SIMION, *Jazykovye osobennosti russkoj ornamental'noj prozy 20-h godov*, RS, **33**, 1995, 91–99 [rez. rom.].

1350. KLEPIKOVA, G., *La stratification des emprunts grecs dans les manuscrits néo-bulgares des XVIIe–XVIIIe siècles*, RESEE, **34**, nr. 1–2, 1996, 141–145.

1351. LEŠKA, OLDŘICH, *Semiotics and Developements in Modern Czech Linguistics*, ŞL, **1**,1992, 91–93 [rés. fr.].

1352. MANGIULEA, MARIANA, *Împrumuturi de origine românească în limba bulgară literară (II)*, RS, **33**, 1995, 73–80. Vezi BRL, **33**, 1990, nr. 1428.

1353. MILIN, JIVA, *Două copii slavo-române ale scrierii medievale sârbeşti „Vieţile regilor şi arhiepiscopilor sârbi"*, PFilR, **3**, 1994, 41–45 [sec. XVI, la Biblioteca Universităţii din Lvov, ms 1 A 12 şi 1567, şi Mănăstirea Sucevita, nr. inv. 17/420].

1354. MITROFANOVA, O., *O motivacionnyh orientacij v izučenii russkogo jazyka*, AUT, **31**, 1993, 142–147 [rez. rom.].

1355. MITU, MIHAI, *Cercetări lingvistice şi literare româno-slave*, [Bucureşti], EUB, 1996, 310 p. + 23 plş. cu 38 il. + 2 p. nenum. cu sum. [cu abr. (p. 291–293), ind. de nume (p. 294–306), lista il. (plş. 1–23)].

1356. MOLDOVAN, VALENTIN, *Expresii frazeologice în dicţionarele bilingve ruso-române*, PFilR, **3**, 1994, 47–55 [G. Bolocan – T. Voronţova, *Dicţionar frazeologic rus-român*, vol. I, Bucureşti, ESPLA, 1968; G. Bolocan – Tatiana Nicolescu, *Dicţionar rus-român*, vol. I–II, Bucureşti, 1960; Gh. Bolocan, *Dicţionar rus-român*, Bucureşti, 1964; N. Corlăteanu, E. Ruseev, *Russko rumynskij slovar'*, Moscova, 1954]. Vezi BRL, **11**,1968–1969, nr. 518.

1357. NĂDĂBAN, TRAIAN, *Novatorstvo poetiki sreloj prozy A. P. Čehova*, PFilR, **3**, 1994, 66–80.

1358. NISTOR, VALERIA, *Zametki o stereotipii jazyka kommerčeskih pisem*, PFilR, **3**, 1994, 57–63 [în rusă].

1359. NIŢĂ-ARMAŞ, SILVIA, *Slovenské nárečie v rumunskom Banate*, Nadlak, Vydavatel'stvo kulturnej a vedeckej spoločnost Ivana Krasku, 1996, 125 p.

1360. RADAN, MIHAI N., *Stadiul actual al cercetării graiurilor sârbeşti şi croate din România*, AUT, **32**, 1994, 159–196 [rés. fr.].

1361. ROBCIUC, ION, *Raporturile lingvistice româno-ucrainene*. Vol. 1. *Elemente româneşti în ucraineană*, Bucureşti, Mustang, 1996, 263 p. [cu bibl.; Engl. Ab.].

1362. TANIGRO, NICOLE, *Bătălia limbilor*, LI, nr. 18, vara 1996, 30 [diferenţierea dintre sb. şi cr.].

1363. VAIMBERG, S., *K harakteristike obščelingvističeskoj koncepcii V. V. Vinogradova*, RS, **33**, 1995, 125–129.

1364. ZUNIS, ELENA, *K voprosu o grečiskiih zaimstvovanijah v russkom jazyke*, RS, **33**, 1995, 81–89.

1365. ⁎*⁎ *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*. Ediţie facsimilată după unicul manuscris păstrat. Transcriere, traducere în limba română şi studiu introductiv de prof. dr. G. Mihăilă. Cu o prefaţă de Dan Zamfirescu, Bucureşti, ERV, CXCVI + 430 p. [pe copertă titlul: Versiunea originală; Engl. Vers. *The Great Book of the Romanian Identity in Renaissance Europe and Universal Culture* de Mihaela Boldea, p. XXV–XLV; version en français *L'original slavon des enseignements de Neagoe Basarab à son fils Theodosie* de Ileana Mihăilă, p. CXIX–CXCVI].

1366. ⁎*⁎ *Probleme de filologie rusă*. Studii, articole, prelegeri. [III]. Volum îngrijit de Maria Király, Traian Nădăban, Jiva Milin, Timişoara, TUVT, 1994, 130 p. (UVT. FLFI. CLS).Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1285**; **35**, 1992, nr. **1129**.
VEZI şi nr. **41**, 53, 57, 62, 74, 82–84, 94, 100, 103, 104, 107, 127, 247, 267, 269, **270**, 322, 327, 340, 389, 413, 506, 509, 510, 519, 526, 528, 529, 534, 565, 580, 615, 746, 747, **891**, **892**, **894**, 1094, 1104, 1113, 1180–1182, 1302, 1415, 1483, **1490**, **1494**, **1537**, **1649**, **1669–1671**, **1674–1676**, **1705**, **1741**, **1764**, **1765**, **1774**, 1828, 1835, 1841, 1844, 1854, 1856, 1863, 1866, 1869–1873.

Recenzii

1367. DUMITRESCU, MARIA, *Istoriko-kul'turnyj aspekt leksikografičeskogo opisanija russkogo jazyka k 20-letiju izdanija* ***Slovarja russkovo jazyka*** *XI–XVIII vv.*, Moskva, 1995, 250 s., RS, **33**, 1995, 257–258.
VEZI şi nr. 31, 290, 930, 938, 1097, 1495, 1813.

XI. *TRACOLOGIE*

1368. BARNEA, I., *Antroponime traco-dace pe sigilii bizantine (II)*, TD, **17**, nr. 1–2, 1996, 203–205 [partea I în TD, **8**, nr. 1–2, 1987, 203–206]. Rec.: N. P., RLib, nr. 1790, 15 feb. 1996, 7. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **505**.

1369. CIONCHIN, IONEL, *Valaco-Pelasgica: limba primilor scribi ai omenirii*, Timişoara, Ando-Tours, 1996, 80 p.

1370. COJOCARU, VICTOR, *Some Epigraphic Correspondents on Thracian Names in the Cities of the Western Shore of Pontus Euxinus in the Period of the Principality*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 291–294 [cu 1 tab.].

1371. DANKA, IGNAVY RYSZARD, *Thracian* ***spinos*** *and its Indo-European Cognates*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 267–272.

1372. DUMISTRĂCEL, STELIAN, *Comportement de recherche sur le lexique autochton daco-roumain. Vers une perspective d'anthropologie culturelle*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 317–330.

1373. FOL, ALEXANDER, ***Thréskeie / Threskén***, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 273–274.

1374. PORUCIUC, ADRIAN, *The Etymology of Dac.* ***deva*** *in Connection with Gk* ***θπβαι*** *and with Paleobalkan Phonology*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 275–283.

1375. STANCIU, ILIE, DIACONU,TUDOR, *Acte de identitate ale neamului românesc – permanenţa codului get –*. Limba adamică: limba românească. Adevărurile biblice şi mitologice demonstrate matematic dezvăluie marile enigme. Amănunte despre regii geţi:

Ene Basarab, Dromikete, Ioan I (Burebista). Dinastia Decebalilor. Vol. I. Partea [I] – II. Avancronică de Octavian Ştireanu. Cuvânt înainte de acad. Nicolae Teodorescu. Postscriptum de Marilena Baraţă. Baza matematică a Turnului Babel, Piteşti, Brio Star, 1996, Partea [I]: 229 p. + 1 h.; Partea a II-a: 190 p. + 5 p. notate cu A–E + 5 p. nenum. (bibliografie selectivă) [pe copertă: *Limba vorbită de Adam şi Eva.* Vol. I].

1376. VĂTĂŞESCU, CĂTĂLINA, *Les rapports de synonimie entre les termes autochtons et les termes d'origine latine et albanais, par comparaison au roumain*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 295–299.

VEZI şi nr. 60, 69, 459, 739, 746, 1104, 1153, 1216.

Recenzii

1377. N. P., I. I. Russu, *Obârşia tracică a românilor şi albanezilor*, RLib, nr. 1790, 15 febr. 1996, 7. [trad. din germ. de Konrad Grünisch]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **505**.

1378. OANŢĂ, SORIN, Colin Renfrew, *L'énigme indo-européenne. Archéologie et langage*, Champs-Flammarion, Paris, 1995, 399 p., 45 fig. în text, 14 planşe, 14 tabele, SCIVA, **47**, nr. 2, 1996, 231–232.

1379. TABACU, ŞERBAN, *Opinii cu privire la etnogeneza albanezilor*, Albanezul, **4**, nr. 4, 1996, 5 [I. I. Russu, *Obârşia tracică a românilor şi albanezilor* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **505**.

VEZI şi nr. 470, 1317.

XII. *LIMBA ALBANEZĂ*

1380. PETOSHATI, ELIDA, *Ghid de conversaţie. Lecţia 3*, Albanezul, **4**, nr. 3, 1996, 7.

1381. PETOSHATI, ELIDA, *Lecţie de limba albaneză*, Albanezul, **4**, nr. 8, 1996, 6.

1382. WITCZAK, KRZYSZTOF TOMASZ, *Were the Bessans Ancestors of the Albanians? A New Opinion on the Ethnogenesis of the Albanian Nation*, TD, **16**, nr. 1–2, 1995, 309–312 [interesează argumentele lingvistice].

1383. YMERI, BAKI, *Preocupări ale lingviştilor români şi străini privind limba şi originile poporului albanez*, Albanezul, **4**, nr. 5, 1996, 6 [fragm. din teza de doctorat].

VEZI şi nr. 468, 517, 717, **876**, 1180, 1217, 1376, 1584.

Recenzii

VEZI nr. 470–472, 1317, 1377, 1379.

XIII. *LIMBA ARMEANĂ*

VEZI nr. **829**, 1415.

XIV. *LIMBA ETRUSCĂ*

Recenzii

1384. GAFTON, ALEXANDRU, Giuliano Bonfante, Larissa Bonfante, *Limba şi cultura etruscilor* [...], AUI, **41–42**, 1995–1996, 133–135. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1352**.

1385. N. P., Giuliano Bonfante, Larissa Bonfante, *Limba şi cultura etruscilor* [...], RLib, nr. 1769, 22 ian. 1996, 2. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1352**.

XV. *LIMBA JAPONEZĂ*

1386. FRAZEI, FLORIAN, *O călătorie în Japonia. Scrierea japoneză*, JSM, nr. 3, 1996, 12–13.

1387. MARINESCU, LILIANA, *Japoneză*, Cotidianul–Capra vecinului, **6**, nr. 3, 6–7 ian., 1996, 6; nr. 9, 13–14 ian., 6; nr. 15, 20–21 ian., 6 ; nr. 18, 27–28 ian., 6; nr. 27, 3–4 febr., 6; nr. 33, 10–14 febr., 6; nr. 39, 17–18 febr., 6; nr. 45, 24–25 febr., 6; nr. 51, 2–3 mar., 6; nr. 57, 9–10 mar., 6; nr. 63, 16–17 mar., 6; nr. 69, 23–24 mar., 6; nr. 75, 30–31 mar., 6. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. 1353; **37**, 1994, nr. 1964; **36**, 1993, nr. 1517.

XVI. *LIMBA MAGHIARĂ*

1388. BARABAS, ISTVÁN, *A magyar nyelvés nodolan verseny országos zakosza, 1994. „Miltó" réga nagy héréhez*, A Hét, **26**, nr. 15, 1995, 3, 4.

1389. BENKŐ, LORÁND, *Anonymus Erdély-képe*, NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 151–159 [rez. rom.].

1390. BRASSA, IVÁN, *Szabó T. Attila levelezéséből*, NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 53–73.

1391. EGYED, EMESE, *Barcsay – filológia. Egy autograf kézibet és a révaiféle változo (ksz) egybétese*, NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 181–189 [rez. rom.].

1392. FAZAKAS, EMESE, *A nyelvi vilaágmodell ideje a kései ómagyar kor nyelvemlékeinek tükrében* [I], NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 25–41; *(II)*, nr. 2, 161–179.

1393. FERENCZI, GÉZA, *Jegyzetek a székely rovásírás köreből*, NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 49–52 [cu 1 fig.; rez. rom.].

1394. JANITSEK, JENŐ, *Tordaszentlászló és magyarfenes helynevei*, NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 75–90 [cu 1 h. î.t. şi 2 î.a.t.; rez. rom.].

1395. KOVÁCSNÉ JÓZSEF, MAGDA, *Beszélni Kell!* Nyelvhelyességi segédkönyv, kis-és nagydiákoknak, e nem crrak nekik. Valogatta és szerkesztette... Péntek János bevezsetójével, Kolozsvar, Dacia, 1996, 221 p. (**Tanulók könyvtara**).

1396. MOLNÁR, SÁRA, *Másvilági séták. Térey János A valóságas Varsó című kötetéből*, Láto, **7**, nr. 2, 1996, 69–73.

1397. MURÁDIN, LÁSZLÓ, ***Samlyo***, NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 191–194.

1398. NEMESKÜRTI, ISTVÁN, *Nyelvünkben élünk*, Korunk, nr. 8, 1996, 42–46.

1399. PERECZ, LÁSZLÓ, *Böhm Károly nyelve*, Korunk, nr. 12, 1996, 54–60.

1400. SANDOR, KLÁRA, *A nyelvcsere és e vallas összefüggése a csángóknál*, Korunk, nr. 11, 1996, 60–75.

1401. GY SZABÓ, GYULA, *Biharpüpöki helynevei*, NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 203–207.

1402. SZÁSZ, JÁNOS, *Nyelv és demokrácia*, Korunk, nr. 4, 1996, 81–83.

1403. *** *A nyelvi jogok egyetemes nyilakopala*, A Hét, **27**, nr. 27, 1996, 3; nr. 28, 3.

1404. *** *Rejtvenytejok lexikona*. Vol. III *D–E*. Szerkesztok: Varga Károly, Albert Richard, Bálint Zsombor, Csaltós János, Deva, Corvin Kiadó, Corvin Magazin, 1996, 256 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1391**.

1405. *** *Erdély magyar szótorteneti tar*. Dicţionar istoric al lexicului maghiar din Transilvania. Historische Wörterbuch des Siebenbürgisch-ungarischen Wörtersschatzes. VII. Kötet. Vol. VII Band: *K–Ly*. Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Material cules şi redactat de ... Gesammelt und redigiert von ... Szabó T. Attila. Szerkesztő-munkatarsag. Colaboratori. Mitarbeiter. P. Bodrogi Katalin, Daly Agnes, P. Dombi Erzsébet, B. Gergely Piroska, Kosa Ferenc, Kürti Miklós, Zs. Maksai Mária, Nagy Jenő, Szabó György, Szabó Zsolt, K. Tichy Magdolna, W. Török Judit, Vámszer Márta, Zsemlyei János. VIII. Kötet. Vol. VIII Band: *M–Meg*. Anyagat gyűjtötte. Material cules de... Gesammelt von ... Szabó T. Attila. Főszerkesztő. Redactor-şef. Chefredakteur Vámszer Márta. Szerkesztő-munkatársak. Colaboratori. Mitarbeiter. P. Bodrogi Katalin, Daly Agnes, P. Dombi Erzsébet, B. Gergely Piroska, M. Kabán Anna Mária, Kiss András, Kósa Ferenc, Kürti Miklós, Zs. Maksay Mária, Nagy Jenő, Szabó György, Szabó Zsolt, K. Tichy Magdolna, Zsemlyei János, Nagy János Budapest – Bukarest, Akadémiai Kiadó, vol. VII: 1995, 1259 p; vol. VIII: 1996, 1339 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1390**; **37**, 1994, nr. **1617**. VEZI şi nr. 122, 231, 475, 483, 747, **836**, 1107, **1511**, **1673**, **1763**, 1874.

Recenzii

1406. ASTAY-KORVÁTH, MAGDA, Szathmary István, *Három fejezet a magyar költoi stílus történetéből*. Nylevtudományi Értekezések, Budapest Akademiay Kiadó. 1995. 77 l., NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 211–213.

1407. CSOMORTÁNI, MAGDOLNA, Balassa Iván, *Sárospatak történeti helyrajza a XVI–XX században, Miskolc-Sárospatak*, 1994, 183 l., NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 209–211.

1408. JENEI, TÉREZ, *A stílus disztrurziv elmélete* (Szerk. Tolcsvai Nagy Gábor), HELIKON, 1995/3 zám., NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 103–106.

1409. ZOLTAN, SZABÓ, Wacha Imre, *A korszerű retorika alapjai*, I–II. Szemimpex Kiadó, Budapest, [é. n.] I: 299 l., II: 325 l., NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 101–103.

1410. ZSEMLYEI, JÁNOS, Elekfi Lászlo, *Magyar ragozassi szótár – Dictionary of Hungarian Inflections*, Készült a Magyar Tudományi Akadémiai Nyelvtudományi Intézetében, 1994, 599 l., NyIK, **40**, nr. 2, 1996, 213–214.
VEZI şi nr. 103.

XVII. *LIMBA RROMANI*

1411. *** *Limba rromani se studiază în facultate*, Cotidianul, **6**, nr. 262, 7 n. 1996, 4.

Recenzii

VEZI nr. 497, 498.

XVIII. *LIMBI AFRO-ASIATICE*

1412. KOCH, KLAUS, *Fundalul mitic al limbajului egiptean*, Sec 20, nr. 361–362–363, 1995, 38–49 [trad. de Claudiu Baciu].

XIX. *LIMBI CHINO-TIBETANE*

1413. GIUCĂ, LEANDRU-IOSEFIN, *Numele de rudenie şi sistemul familiei în China*, Hyperion, **5**, 1996, 219–224 [Engl. Ab.].
VEZI şi nr. 273, 428, **1779**.

XX. *LIMBI INDO-EUROPENE*

1414. CEIA-MOCANU, VALY, *Reflexe latineşti şi romanice ale rădăcinii indo-europene, *men-*, AUT, **31**, 1993, 185–190.
1415. COSTA, IOANA, *Fonetica neflexibilelor indo-europene*, SCL, **45**, nr. 5–6, 1994, 267–273 [Engl. Ab.].
VEZI şi nr. 52, 411, 416, 417, **810**, 1302.

XXI. *LIMBI INDO-IRANIENE*

VEZI nr. 1855.

XXII. *LIMBI SEMITICE*

1416. CERNĂUŢI GORODEŢCHI, MIHAELA, *Concepts of the Miraculous in the **Old Testament***, AUI, **41–42**, 1995–1996, 45–50.
1417. ES-SABOR, SALAH ABD, *Eseuri. Prizonierii dicţionarului poetic*, Sec 20, nr. 361–362–363, 1995, 215–217 [trad. de Rodica Buburuzan].
1418. SANIE, SILVIU, *Elemente iudaice sau iudaizante în interferenţa etnoculturală în Dacia şi Moesia Inferior*, SAHIR, nr. 1, 1996, p. 1–28.
1419. SCHECHTER, I., *Manuscrisele animate de la Marea Moartă tălmăcite şi răstălmăcite de* ... Cu un preaviz de Radu Cosaşu şi un post-scriptum autobibliografic al autorului, Bucureşti, EFCR, 1996, 158 p.
VEZI şi nr. 404, 655, 656, 1415, **1569**, **1615**, **1624**, **1785**.

XXIII. *LIMBI TURCICE*

1420. URUCU, VESELINA, *Consideraţii privind aria de răspândire şi înţelesul termenului **uruc***, SCO, **2**, nr. 2, 1996, 197–110.
VEZI şi nr. 510, 655, 703, 705, **837**, **1657**.

XXIV. *LIMBI ARTIFICIALE*

VEZI nr. **889**, **1526**.

XXV. *METODICA PREDĂRII LIMBILOR*

1. GENERALITĂŢI

1421. COSTEA, OCTAVIA, *Situaţii didactice de exprimare orală şi scrisă*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 107–115 [cu 2 fig. şi 1 tab.; rés. fr.].

1422. ROGOJINARU, ADELA, *Literatura pentru copii – câteva temeiuri*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 76–81 [cu 2 tab.; rés. fr.].

2. LIMBA ROMÂNĂ

1423. AVRAM, ELISABETA, CUCU, RODICA, *Ghid de predare a abecedarului*, Bucureşti, EDP, 1996, 152 p.

1424. BRÂNZEI, GHEORGHE, *Comentariul literar – formă a receptării textului literar*, Didactica, nr. 14, în Asachi, nr. 86, 1996, 7, 8.

1425. CHITICARU, MARICICA, *Jocuri-exerciţii de analiză fonetică*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 166–168.

1426. CORNIŢĂ, GEORGETA, CORNIŢĂ, CONSTANTIN, *Management instrucţional. Proiectare–planificare, limba şi literatura română: gimnaziu*, Baia Mare, EUmbria, 1994, 81 p. (**Didactici speciale**).

1427. COSTEA, OCTAVIA, *Textul dialogat – demers practic pentru clasele V–VI*, LLR, **25**, nr, 1996, 17–20.

1428. CREŢU, ECATERINA, *Exerciţii lexico-semantice*, ConvDid, **7**, nr. 21, 1996, 19–22.

1429. DAMŞA, IOAN, TOMA-DAMŞA, MARIA, IVĂNUŞ, ZOE, *Dezvoltarea vorbirii în grădiniţa de copii şi în clasele I şi a II-a.* Ghid metodic, Bucureşti, EDP, 1996, 162 p.

1430. FOTEA, MINODORA, *Modalităţi de învăţare a grafismelor necesare scrierii. Iniţierea şcolarilor în executarea elementelor grafice*, RÎP, **18**, nr. 1–2, 1995, 194–197.

1431. GHIŢĂ, ANDREEA, *Rezolvarea testului-grilă de limba română propus în ultimul număr al revistei*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 53–56.

1432. GOT, MIORIŢA, *Orizonturi ale aşteptării la limba şi literatura română*, Ateneu, **33**, nr. 12, 1996, 10.

1433. GRABCEV, ADRIANA, *Dezvoltarea fondului lexical al preşcolarilor din grupa pregătitoare*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 154–156.

1434. HRISTEA, THEODOR, *Subiectele concursului de admitere la Facultatea de Drept din Bucureşti. Proba de limba română – sesiunea 1996*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 42–47 [cu rezolvare].

1435. ILCUŞIU, ANA, *Jocul didactic şi activizarea limbajului*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 194–196.

1436. IONAŞCU, FLORICA, RADU, RADA, *De la grafisme la scriere*, RÎP, **18**, nr. 1–2, 1995, 201–207.

1438. JĂMNEALĂ, AUREL, *Sugestii metodologice pentru înţelegerea semiozei poetice de către elevi*, Ateneu, **33**, nr. 11, 1996, 10.

1439. MANZU, LIANA, *Rolul grafismelor în scrierea literelor – în spaţiu liber sau limitat*, RÎP, **18**, nr. 1–2, 1995, 198–201.

1440. MARCAN, LIVIA, *Exerciţiul lecturii*, TribÎnv, **6**, nr. 318, 1996, 6.

1441. MUSTER, DUMITRU, *Alfabetul – o problemă deschisă*, RÎP, **18**, nr. 1–2, 1995, 23–25.

1442. NEAGOE, ELENA, *Pledoarie pentru memorie*, Ateneu, **33**, nr. 20, 1996, 10.

1443. NICULAE, MARIA, *Abordarea textelor literare la clasa a II-a*, TribÎnv, **6**, nr. 328, 1996, 6.

1444. PARFENE, CONSTANTIN, *Cunoaştere şi receptare estetico-poetică*, ConvDid, **7**, nr. 21, 1996, 3–10.

1445. PENEŞ, MARCELA, MOLAN, VASILE, *Îndrumător pentru folosirea abecedarului*, Bucureşti, EAramis, 1996, 144 p.

1446. PENEŞ, MARCELA, MOLAN, VASILE, *Îndrumător pentru folosirea manualului de **Limba română. Citire–Comunicare–Lectură***. Clasa a II-a, Bucureşti, EAramis, [f. a.], 144 p.

1447. PEPTAN, ZAMFIRA, *Dezvoltarea limbajului – preocupare permanentă a educatoarei*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 160–163.

1448. POPESCU, RODICA, *Jocul didactic şi pregătirea copilului pentru şcoală*, RÎP, **18**, nr. 3–4, 1995, 144–148.

1449. PREDOI, OPI VELICA, *Aspecte privind pregătirea preşcolarilor pentru şcoală*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 163–166.

1450. RADU, NICOLAE, *Gramatică*. Ghid didactic pentru clasa a IV-a, Bucureşti, ESigma, 1996, 144 p.

1451. SÂRBU, MARCELA, CONSTANTINESCU, ELENA, *Limba română*. Clasa a II-a. Ghidul învăţătorului, Bucureşti, Teora, 1996, 112 p.

1452. SCOROBETE, AUREL, *Limba şi literatura română în gimnaziu şi liceu (Curs de metodică pentru studenţi)*, Timişoara, [TUT], 1991, 90 p. (UT. FLS).

1453. SEMENOV, MIHAI, *Test gramatical. Părţi neflexibile de vorbire*, ConvDid, **7**, nr. 22, 1996, 45–47.

1454. STOIAN, DANIELA, *Limba română în şcoală*, ON, nr. 129, 1996, 6.

1455. STROE, PETRE, *Complexul de predare şi învăţare a limbii şi literaturii române*, Breaza, Dacia Felix –Ploieşti, FCIM, 1995, 148 p. [pe copertă: 1996].

1456. SURDU, IOAN, DĂNILĂ, IOAN, ŞOVA, SIMINICA, *Educaţia limbajului în grădiniţă, la grupa pregătitoare (Preabacedar)*. File de lucru pentru preşcolarii din grupele mare şi pregătitoare. Îndrumar pentru educatoare în aplicarea metodei fonetice, analitico-sintetice. Ediţia a II-a, revăzută şi îmbunătăţită, Bacău, E„Plumb", 1996, 79 [+ LIII] p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1483**.

1457. ŞEICARU, MIOARA, *Este necesară introducerea scrierii alfabetului limbii române în grădiniţă?*, RÎP, **18**, nr. 1–2, 1995, 179–181.

1458. ŞERBAN, SERGIU, *Pronumele nehotărât şi adjectivul pronominal nehotărât. Sinteză gramaticală şi teste de evaluare a cunoştinţelor*, ConvDid, **7**, nr. 21, 1996, 48–60.

1459. ŞERBAN, SERGIU, *Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ. Sinteză gramaticală şi teste pentru evaluarea cunoştinţelor*, ConvDid, **7**, nr. 22, 1996, 52–63.

1460. ŞERBĂNESCU, ANDRA, *Subiectele date la examenul de admitere la Facultatea de Litere şi la Facultatea de Bibliologie şi Ştiinţele Informării*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 48–53 [cu rezolvare].

1461. ŞINCAN, EUGENIA, *Obiective şi teste pentru o evaluare standard în învăţământul primar*. Coordonator: prof. univ. dr. ing. Emil Pop, Bucureşti, ECoresi, 1994, 298 p. [+ 6 p. albe] (**Publicaţiile Coresi pentru învăţători**).

1462. ZAHARIA, PUICA, *Aspecte metodice ale predării poeziei moderne interbelice*, TribÎnv, **6**, nr. 318, 1996, 6.

1463. *** *Concursul de admitere în liceu. Sesiunea august 1996*, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 41–42 [lb. şi lit. rom.].

1464. *** *Concursul de admitere în liceu. Sesiunea iulie 1996*, LLR, **25**, nr. 3, 1996, 39 [lb. şi lit. rom.].

1465. *** *Concursul de limba şi literatura română „Mihai Eminescu", Ediţia a XXXIX-a (Oradea, 25–29 martie 1996). Subiecte şi bareme*, LLR, **25**, nr. 3, 1996, 40–45 [cls. IX–XII].

1466. *** *Examenul de bacalaureat. Sesiunea iunie 1996*, LLR, **25**, nr. 3, 1996, 40.

1467. *** *Limba română în gimnaziu. Obiective de referinţă*, LL, **41**, nr. 2, 1996, 101–111 [cap. *Obiective de referinţă* din proiectul de programă pentru gimnaziu iniţiat de IŞE, secţia Curriculum, autori: Alexandru Crişan (coordonator), Matei Cerkez, Georgeta Cincu, Octavia Costea, Florentina Sânmihăian, Aurelia Mihailovici, Cristina Mihăilescu, Bucureşti, 1993–1995; fragm. au fost publicate în LL, **38**, nr. 1–2, 1993, p. 131–134, nr. 3–4, 1993, p. 123–126, **40**, nr. 1, 1994, p. 123–126; la definitivare, au mai participat Theodor Hristea, Mircea Borcilă, Miorita Got, Valeria Georgescu, Petru Bogoviţ, Leonard Rotaru, Elena Bitioanu; rés. fr.]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. 1725; **36**, 1993, nr. 1388.

1468. *** *Programa de limba şi literatura română pentru concursul de admitere în liceu şi în şcoala profesională, Limba şi literatura română*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 52–53.

1469. *** *Temele, capitolele şi manualele prevăzute pentru examenul de bacalaureat 1996*, LLR, **25**, nr. 2, 1996, 52–53 [lb. şi lit. rom.; lb. rom. la liceele cu profil umanist (filologic) şi pentru şcolile normale, proba oral; repr. după suplimentul editat de TribÎnv.].

1470. *** *Universitatea Europeană Drăgan – Lugoj. Admitere '96. Ce s-a dat? Limba română*, Redeşteptarea, **5**, nr. 271, 1996, 4.

VEZI şi nr. 50, 61, 67, 85, 259, 299, 300, 303, 304, 310, 311, 318, 331, 334, 335, 359, 516, 603, 641, 642, 680, 720, 760, 951, 954, 985, 986, 993, 996, 1001, 1023, 1135, **1496**, **1497**, **1506–1511**, **1516–1520**, **1522**, 1525, **1527**, **1528**, **1531**, **1534**, **1535**, 1538, **1539**, **1540**, **1544–1546**, **1549**, **1552**, **1556**, **1558**, **1561–1566**, **1572**, **1573**, **1576**, **1578**, **1582**, **1583**, **1585**, **1586**, **1588**, **1590**, **1592**, **1596**, **1597**, **1600**, **1601**, **1604**, **1610–1614**, **1616**, 1618, **1622**, **1628–1630**, **1632**, **1634**, **1637**, **1638**, **1641**, **1646**, **1650–1652**, **1658**, 1659, **1662**, **1665**, **1667**, **1668**, **1671–1676**, **1678**, **1683**, **1689**, **1696**, **1698**, **1703**, **1706–1710**, **1712**, **1713**, **1715–1717**, **1719**, **1721–1722**, **1723**, **1728**, **1729**, **1731**, **1734**, **1737**, **1740**, **1744**, **1746–1749**, **1758–1765**, **1773**, **1775**, **1776**, **1782**, **1786**, **1793**, **1795**, **1798**.

Recenzii

VEZI nr. 914, 1799, 1805–1807, 1814, 1816, 1818–1820.

3. LIMBI STRĂINE

1471. ARDELEAN, MARIA, *Testing Skills in English (A General Approach)*, AUO, **6**, 1996, 15–18.

1472. ARMĂŞELU, FLORENTINA, *Program pentru studiul verbelor neregulate din limba engleză*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 189–190 [Engl. Ab.].

1473. BANTAŞ, ANDREI, *When Grammar, Phonetics and Meaning Go Hand in Hand*, AUS, **3**, 1994, 7–9 [rés. fr.].

1474. BĂDULESCU, EMIL, *Cunoaşterea limbilor străine. Un element al arhitecturii reformei în armată*, OM, **8**, nr. 28, 1996, 4 [int. luat de Nicolae Baboi].

1475. BĂDULESCU, SANDA-MARINA, *Predarea unei limbi străine într-un curs strategic interşcolar*, Forum, **38**, nr. 8–9–10, 1996, 69–75.

1476. BORŞA, RODICA, *Using Literary Texts for Communication Purposes*, AUT, **31**, 1993, 162–168 [rez. rom.].

1477. CIUCĂ, MARIAN, *Definitivat –1996. Observaţii*, LV, **1**, nr. 2, 1996, 287–296 [subiecte la examenul de definitivat, lb. lat., 1996, cu rezolvare].

1478. CIUCĂ, MARIAN, SFIRSCHI, MARGARETA, *Predarea flexiunii nominale eline*, LV, **1**, nr. 2, 1996, 243–264.

1479. COSMA, MIHAELA, *An Approach to Teaching Vocabulary to Non-Philology Students*, AUO, **6**, 1996, 31–36.

1480. DOSPINESCU, VASILE, *Emfatizarea în F. L. E.*, AUS, **2**, nr. 2, 1993, 85–89 [Engl. Ab.].

1482. HOREZEANU, MIHĂIŢĂ, *Test Analysis: a Reading Comprehension Test*, AUT, **31**, 1993, 148–154 [rez. rom.].

1483. IVANOV, ANDREI, *Predarea limbii ruse ca limbă străină. La orele profesoarei Tamara Alistarh*, Zorile, **7**, nr. 6, 1996, 3.

1484. KIRÁLY, MARIA, *Principy obučenija inostrannym jazykam*, PFilR, **3**, 1994, 31–40.

1485. KREMM, ANA, *Teste de limbă latină. Clasa a IX-a anul I. TEST nr. 1. Lecţiile: I–VI. Clasa a IX-a anul II. TEST nr. 1. Lecţiile: I–VI. Clasa a X-a. Trim. I*, LV, **1**, nr. 2, 1996, 265–268.

1486. MATEI, GABRIELA, *Graduating from Dependency to Autonomy: the Role of Classroom Research in Preservice Language Teacher Education, or a Reflective Alternative to the Prescriptive Approach*, AUT, **31**, 1993, 155–161 [rez. rom.].

1487. NOVEANU, EUGEN, *Didactica limbilor străine în viziunea comeniană*, RPed, **45**, nr. 1–6, 1996, 77–86.

1488. PĂUŞ, VIORICA AURA, *Evoluţia metodicii predării limbii franceze în România până la jumătatea secolului al XX-lea*, Forum, nr. 8–9–10, 1996, 31–37.

1489. SIKORZYŃSKA, ANNA, JOJDZIAKO-ODROBIŃSKA, MAŁGORZATA, *Manualul profesorului de limba engleză. Teach Grammar 1.* Metode noi de predare a gramaticii limbii engleze. Facilitatea participării active a elevilor la orele de curs. Material didactic fotocopiabil. Expunere structurată a modului de predare propus, Bucureşti, Teora, 1996, 210 p. [+ 6 p. nenum r.c.e.] (**Essential English**, 24) [trad. vol. din Warszava, Wydovnictva Szkolne i Pedagogiczne, 1994]. Rec.: Liana Viorel, TribÎnv, **6**, nr. 326, 1996, 8; *** CronRom, **4**, nr. 989, 19 apr. 1996, 10.

1490. STAN, IOAN THEODOR, *Bazele metodicii însuşirii limbii ruse*, Cluj, TUCN, 1995, 165 p. multigr. (UBB. FL).

1491. S[TANCIU], D[ANIELA], *Strategii de învăţare a unei limbi străine*, EÎ, nr. 1–2, 1983, 124–133.

1492. TĂNASE, ADELA MIRA, TURCU, AURELIA, TIHU, ADINA, *Littérature, Linguistique et Didactique*. Prelegeri pentru perfecţionare, definitivat şi gradul II. Volume réalisé par ..., Timişoara, TUT, 1995, 77 p. multigr. (UT. FLFI. CLRm).

1493. VIOREL, ELENA, *Neue Bedeutung für Deutsch als Fremdsprache an Rumänischen Schulen: ein Aufschwung*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 190–193 [cu 2 tab.; rez. rom.].

1494. VOLODINA, MARIA, *Sistema sobstvenno-voprositel'nyh predloženij v russkom i ital'janskom jazykah i problemu prepodavanija*, PFilR, **3**, 1994, 27–30.

VEZI şi nr. 49, 71, 74, 80, 90, 166, 954, 1340, 1387, **1496**, **1502**, **1512–1514**, **1521**, **1523**, **1524**, **1526**, **1529**, **1530**, **1532**, **1533**, **1536**, **1537**, **1547**, **1548**, **1550**, **1551**, **1553–1555**, **1557**, **1559**, **1560**, **1567–1571**, **1574**, **1575**, **1577**, **1579–1581**, **1587**, **1589**, **1591**, **1593–1595**, **1598**, **1599** , **1602**, **1603**, **1605**, **1606**, **1615**, **1617**, **1619**, **1620**, **1621**, **1623**, **1624–1627**, **1631**, **1633**, **1635**, **1636**, **1639**, **1640**, **1642–1645**, **1647–1649**, **1653–1657**, **1660**, **1661**, **1663**, **1669**, **1670**, **1679**, **1681**, **1682**, **1684–1688**, **1690–1695**, **1697**, **1699–1702**, **1704**, **1705**, **1711**, **1714**, **1718**, **1720**, **1724–1727**, **1730**, **1732**, **1733**, **1735**, **1736**, **1738**, **1739**, **1741–1743**, **1745**, **1750–1757**, **1762–1765**, **1768–1772**, **1774**, **1777–1781**, **1783–1785**, **1788–1792**, **1794**, **1796**, **1797**.

Recenzii

1495. VIŞOVAN, ŞTEFAN, Mihail Marinescu, Feodor Chirilă, *Metodica predării limbii ruse. Metodika prepodavanija russkogo jazyka* [...], RS, **33**, 1995, 259–262. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1657**; **36**, 1993, nr. **1419**.
VEZI şi nr. 1800–1802, 1804, 1810–1812, 1815, 1817.

4. MANUALE, CURSURI, GHIDURI ETC.

1496. AGRIGOROAIEI, VALENTINA, GHERASIM, PAULA, *Catégories grammaticales et contrastivité – domaine franco-roumain*, Iaşi, EGB, 1995, 134 p. Rec.: Anda-Irina Rădulescu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 258–259.

1497. ALBU, MIHAELA, BUNGET, ILEANA, *Limba română – Limbă străină. Curs practic (I, II). Romanian as a Foreign Language. Le roumain comme langue étrangère. Il rumano como lingua 2*, Bucureşti, EDP, 1996, 284 p. Rec.: Elisabeta Şoşa, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 241.

1498. ALLSOP, JAKE, *Engleza pentru toţi. English Grammar*. Formule şi utilizarea principalelor părţi de vorbire. Reguli de punctuaţie şi pronunţie. Tabele, ilustraţii, diagrame, exemple. Vorbirea indirectă, Bucureşti, Teora, 1996, 128 p. (Seria **Essential English**, nr. 31). [trad. vol. *Making Sense of English Grammar*, Prentice Hall International (UK) Ltd, 1993].

1499. ALLSOP, JAKE, *Engleza pentru toţi. English Grammar Exercises*. Principalele părţi de vorbire în exerciţii. Modele de rezolvare pentru fiecare exerciţiu. Numeroase ilustraţii sugestive şi amuzante. Cheia exerciţiilor, Bucureşti, Teora, 1996, 97 p. [+ 6 p. nenum r.c.e.] (Seria **Essential English**, nr. 32) [trad. vol. *Making Sense of English Grammar. Exercises*, Prentice Hall International (UK) Ltd, 1993].

1500. ALLSOP, JAKE, WOODS, LOUISE, *Engleza pentru toţi. Idioms*. Expresii întâlnite în conversaţie. Proverbe, construcţii idiomatice. Numeroase exerciţii de verificare a cunoştinţelor. Cheia exerciţiilor. Index explicativ, Bucureşti, Teora, 1996, 86 p. [+ 3 p. nenum. r.c.e.] (Seria **Essentiasl English**, 27) [trad. vol. *Making of Idioms*, Prentice Hall International (UK) Ltd, 1992].

1501. ANDREI, MIHAIL, GHIŢĂ, IULIAN, *Limba română. Fonetică. Lexicologie. Morfosintaxă*. Sinteze şi exerciţii. Ediţia a II-a revizuită şi mult îmbogăţită (În sprijinul cadrelor didactice şi al elevilor), Bucureşti, ECorint, 1996, 472 p. Vezi BRL, **26**, 1983, nr. **2115**.

1502. ANGHEL, MARIANA, *Exerciţii de limbă franceză pentru gimnaziu*, Bucureşti, ECantemir, [f. a.], 192 p.

1503. ANGHELESCU, MIRCEA, LĂZĂRESCU, GHEORGHE, NICOLAE, NICOLAE I., BĂRBOI, CONSTANŢA, OLTEANU, A. GH., STOICA, CORNELIA, GHEORGHIU, VLADIMIR, OTOBÂCU, CONSTANTIN, BEREA-GĂGEANU, ELENA, *Limba şi literatura română*. Manual pentru clasa a IX-a. Capitolul *Originea şi dezvoltarea limbii române* a fost elaborat de acad. Ion Coteanu, Bucureşti, EDP, 1996, 318 p. (MÎ). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1559**; **37**, 1994, nr. **1859**; **36**, 1993, nr. **1450**; **35**, 1992, nr. **1273**; **31**, 1988, nr. **2240**; **26**, 1983, nr. **2153**; **25**, 1982, nr. **3107**.

1504. ANTONESCU, GEORGETA, *Natura în poezia românească*. Antologie, prefaţă, comentarii, note şi bibliografie de ..., Bucureşti, Humanitas, 1996, 224 p. (**Tezaur**. *Biblioteca Humanitas de limba şi literatura română în texte / comentarii / sinteze pentru elevi, studenţi, profesori*. Directorul colecţiei: Paul Cornea).

1505. ARDELEANU, SANDA-MARIA, *Repere în dinamica studiilor de text. De la o gramatică narativă către un model de investigaţie textuală*, Bucureşti, EDP, 1995, 120 p.

1506. AVRAM, ELISABETA, CUCU, RODICA, *Abecedar*, Bucureşti, EDP, 1996, 120 p. (MÎ). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1560**.

1507. BACIU, ILEANA, *Interrogative Constructions in English and Romanian*, Bucureşti, EUB, 1996, 163 p.

1508. BACIU GOT, MIORIŢA, GOIAN, MARIA EMILIA, *Limba şi literatura română. Subiecte pentru concursul de admitere în licee şi şcoli profesionale*, Bucureşti, Recif, 1996, 144 p.

1509. BADEA, GH., *Gramatica pentru toţi elevii*. Manualul cuprinde rezolvarea problemelor teoretice de gramatică (cu exemple) din programa şcolară pentru concursul de admitere în învăţământul preuniversitar şi universitar, Iaşi, EMoldova, 1996, 199 p.

1510. BALLA, SÁRA, SIMON, JÓLAN, RĂCĂŞAN, LIVIA, *Limba română*. Manual pentru clasa a III-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. *Vocabular român-german*, Bucureşti, EDP, 1996, 224 p. (MÎ). Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1862**; **35**, 1992, nr. **1277**; **25**, 1982, nr. **3040**; **24**, 1981, nr. **2592**; **22**, 1979, nr. 2026.

1511. BALLA, SÁRA, SIMON, JÓLAN, RĂCĂŞAN, LIVIA, *Limba română*. Manual pentru clasa a III-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. *Vocabular român-maghiar*, Bucureşti, EDP, 1996, 224 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1863**; **35**, 1992, nr. **1278**; **27**, 1984, nr. **1952**; **25**, 1982, nr. **3041**; **24**, 1981, nr. **2591**; **22**, 1979, nr. 2027.

1512. BANTAŞ, ANDREI, *Descriptive English Syntax with a Special Chapter on English Sentence Structure* by Herbert Pilch, Iaşi, IE, 1996, 266 p. [+ 6 p. nenum. r.c.e] (Colecţia **Didactica**. Seria *Engleză*, 60).

1513. BANTAŞ, ANDREI, *Engleza pentru admitere*. [Vol.] 1. *Noţiuni teoretice: gramatică, recomandări*. Prezentarea principalelor noţiuni de morfologie şi sintaxă. Recomandări metodice. Liste şi tabele. Părţi de vorbire cu dificultăţi sau particularităţi. Transcriere fonetică. [Vol.] 2. *Exerciţii*. Exerciţii de traducere din engleză în română. Verbe neregulate. Structuri gramaticale. Utilizarea corectă a propoziţiilor condiţionale. Exerciţii de folosire a timpurilor şi modurilor. [Vol.] 3. *Cheia exerciţiilor*. Exerciţii de traducere din română în engleză. Exerciţii din engleză în română. Verbe neregulate. Propoziţii condiţionale. Exerciţii de folosire a timpurilor şi modurilor, Bucureşti, Teora, 1996, 1: 238 p. [+ 2 p. nenum. r.c.e.]; 2: 153 p. [+ 6 p. nenum. r.c.e.]; 3: 144 p. (**Essential English**, 20, 21, 22).

1514. BĂDESCU, IRINA, COSĂCEANU, ANCA, *Limba franceză*, Bucureşti, ECavallioti, 1996, 50 p. (**Admiterea în învăţământul superior**. *Cartea admiterii '96*) [pe copertă: *Structura probelor. Tipuri de subiecte. Modele de rezolvare*].

1515. BĂLAN, NINA-AURORA, *Note de seminar – Clasificarea limbilor*, Craiova, EAgora, 1996, 111 p. Rec.: Katalin Dumitraşcu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 244.

1516. BĂLU, ION, *Lucian Blaga.* Sinteze şi comentarii literare pentru liceu, bacalaureat şi admitere în învăţământul universitar, Bucureşti, MDE, [f. a.], 64 p. (Seria *„Bibliografia liceală"*).

1517. BĂLU, ION, *Mircea Eliade.* Sinteze şi comentarii literare pentru liceu, bacalaureat şi admitere în învăţământul universitar, Bucureşti, MDE, [f. a.], 64 p. (Seria *„Bibliografie liceală"*).

1518. BEJAN, DUMITRU, *Gramatica limbii române. Compendiu,* Cluj-Napoca, EEchinox, 1996, 415 p. (**Studium**. *Manuale. Dicţionare. Enciclopedii*). Rec.: Virgil Lazăr, RLib, nr. 1762, 13 ian. 1996, 2.

1519. BENEDEK, EMILIA, *Probe de verificare a cunoştinţelor de limba română.Clasa a IV-a,* Iaşi, IE, 1996, 40 p.

1520. BEREA-GĂGEANU, ELENA, MOIGRĂDEANU, DOINA, POPESCU, FLORIN D. TABARCEA, CEZAR. Coordonator: Florin D. Popescu, *Limba română. Limbă şi stil, punctuaţie şi ortografie, vocabular, fonetică şi fonologie, gramatică (morfologia).* Manual pentru clasele a IX-a şi a X-a (şcoli normale, licee şi clase cu profil umanist), Bucureşti, EDP, 1996, 192 p. (MÎ). Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1871**; **36**, 1993, nr. **1462**; **35**, 1992, nr. **1291**.

1521. BERESFORD, CYNTHIA, *Corespondenţa de afaceri.* Engleza scrisă, practicată în lumea modernă a afacerilor. Traducere de Mihai Dogaru. Curs BBC de limba engleză, Bucureşti, ECoresi, 1996, 122 p. (**BBC English**) [British Broadcasting Corporation, 1984].

1522. BERTEA, MIRCEA, *Gramatica explicativă a limbii române. Plus vocabular, ortografie, ortoepie, punctuaţie.* Ediţia a IV-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti–Chişinău, EVenus –IEPŞ, 1996, 356 p. Vezi BRL, 1995, nr. **1571**.

1523. BIRĂU, RODICA, HARCA, LIA, *Să învăţăm concomitent franceza şi engleza.* Prima carte didactică în ediţie bilingvă. Partea I. Pentru ciclul primar şi gimnazial, Craiova, Editura MD, 1995, 144 p.

1524. BIRKHOLZ, BARBARA, *Arbeitmaterial zur Deutschen Ortographie.* Regeln, Beispiele und übungen. Zusammengestellt und bearbeitet von ..., Cluj, EUCN, 1995, 60 p. (UCN).

1525. BOATCĂ, MARIA, BOATCĂ, SILVESTRU, ŞOVU, GEORGE, *Limba şi literatura română.* Concurs de admitere în licee şi şcoli profesionale, Bucureşti. ERecif, 1996, 368 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1875**; **36**, 1993, nr. **1464**.

1526. BOATCĂ, MARIA, BOATCĂ, SILVESTRU, CRIHANĂ, MARCEL, *Manual preparator de gramatică a limbii române* pentru admiterea în licee, examenul de bacalaureat şi admiterea în facultăţile de drept, Academia de Poliţie, filologie, jurnalistică, filosofie, sociologie, teologie ortodoxă, psihopedagogie, muzeografie, biblioteconomie, birotică, cibernetică, kinetoterapie, arhivistică, Academia de Educaţie Fizică şi Sport, Colegiul de Administraţie şi Secretariat. Subiecte propuse candidaţilor. Bareme de corectare şi notare. În conformitate cu programele şi manualele şcolare elaborate şi aprobate de Ministerul Învăţământului, Bucureşti, EMondan, 1996, 320 p.

1527. BOBESCU, ILIE, *Au pays des merveilles. Choix de contes adaptés et abrégés accompagnés d'exercises par ...,* Bucureşti, Corint, 1996, 64 p.

1528. BOBESCU, ILIE, *Limba franceză pentru elevii din primii ani de studiu. Pour approfonder mes connaissances.* Ediţia a II-a, Bucureşti, ECorint, 1996, 184 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1576**.

1529. BOBOC, ELENA, *100 de teste de limba şi literatura română pentru gimnaziu. Olimpiade şcolare. Concursuri de admitere în liceu şi şcoala profesională,* Iaşi, Polirom, 1996, 160 p. (Colecţia „Unu") [pe copertă: *Teste date la olimpiadele şcolare, admiterea în liceu şi în şcolile profesionale*].Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **1292**.

1530. BOCIORT, IGNAT FLORIAN, DOBRE, MIOARA LACRIMA, *Esperanto pentru începători*, Timişoara, TUT, 1992, 151 p. multigr. (UT. FLLS).

1531. BOGDAN, MATILDA, *Gramatică pentru mămici, tătici şi bunici să-i înveţe pe cei mici*, Cluj-Napoca, Gloria, 1996, 112 p.

1532. BRATU, FLORIAN, *Lire, comprendre, communiquer. Lecture. Vocabulaire. Ortographe. Composition*, Iaşi, IE, 1996, 136 p. (Colecţia **Didactica**. *Seria franceză*).

1533. BRĂESCU, MARIA, BOY, MONIQUE, *Limba franceză prin exerciţii*, Bucureşti, ENiculescu, 1996, 240 p. [+ 8 p. nenum. r.c.e.]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1879**

1534. BRÂNCUŞ, GRIGORE, GĂITĂNARU, ŞTEFAN, *Limba română. Modele de analiză gramaticală*. Ediţia a doua revăzută şi adăugită, Bucureşti, ECoresi, 1996, 112 p., şi Piteşti, Tempora, 1996, 191 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1578**.

1535. BRÂNCUŞ, GRIGORE, IONESCU, ADRIANA, SARAMANDU, MANUELA, *Limba română*. Manual pentru studenţii străini. Anul pregătitor – Semestrul I. Ediţia a IV-a, Bucureşti, EUB, 1996, 452 p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **1294**; **33**, 1990, nr. **1615**; **25**, 1982, nr. **3060**.

1536. BRÂNZEU, PIA, *Sinteze şi exerciţii de limba şi literatura engleză pentru examenele de bacalaureat şi admitere*, Timişoara, Amarcord, 1996, 263 p. [pe copertă: *Limba şi literatura engleză*].

1537. BUCĂ, MARIN, SÂRBU, RICHARD, *Slava veche şi slavona românească. Caiet de seminar*. Ediţia a II-a, Timişoara, [TUT], 1992, 101 p. (UT. FLF) [ed. I: Timişoara, TUT, 1990, 99 p.].

1538. BUDĂU, EUGEN, *Manualele şcolare. Anacronisme, disfuncţionalităţi şi perspective*, Ateneu, **33**, nr. 5, 1996, 10 [la rubr.: Anchete Ateneu].

1539. BUDĂU, EUGEN, VICOLEANU, IOAN, *Analize literare*. Aspecte funcţionale ale comentariului literar în ciclul gimnazial. Concursul de admitere în licee şi şcoli profesionale 1995–1996, Bucureşti, EDP, 1996, 128 p.

1540. BUDEANU, MARIA, *Sinonime, antonime, omonime, paronime şi cuvinte polisemantice. Cu o culegere de exerciţii*, Iaşi, ESH, 1996, 160 p.

1541. BUDIŞTEANU, CAMELIA, DOCA, ANA-DOLORES, VOLCEANOV, GEORGE, *Teste şi comentarii de limba şi literatura engleză pentru bacalaureat şi admitere în Academia de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza"*, Bucureşti, EŞP, 1996, 143 p.

1542. BUJA, ELENA, *Improve Your Pronunciation and Vocabulary*. A Collection of Exercises for Phonetics & Phonology and Lexicology, Braşov, TUTBr, 1995, 73 p. multigr. (UTBr. CLS).

1543. BUJA, ELENA, BĂDULESCU, ANCA, *A Practical Course in English*. A Collection of Texts and Exercises, Braşov, TUTBr, 1995, 101 p. multigr. (UTBr. CLS).

1544. BUJOR, EMIL, FLOREA, VIRGIL, KRAMER, JOEP, LOZNEANU, GABRIELA, ROTARU, ANA, URSU, MIRCEA, VLAS, ADRIAN, *Hai să conversăm. Ghid de conversaţie pentru surzi*, Iaşi, EA 92, 1995, 180 p. [cu vocabular].

1545. BULARCA, CORNELIA, *Comentarii literare pentru admiterea în licee şi şcoli profesionale*, Bucureşti, ECorint, EAmetist 92, 1996, 176 p.

1546. BUTOI, MIHAELA, CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GH., *Limba română. Manual pentru clasa a VI-a*, Bucureşti, EDP, 1996, 303 p. (MÎ). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1581**; **36**, 1993, nr. **1472**; **35**, 1992, nr. **1298**.

1547. BUZATU, DOINA, *Comentarii literare şi exerciţii lexico-gramaticale în limba engleză pentru examenul de bacalaureat şi admitere în învăţământul superior*, [Bucureşti], E AN-DA, 1996, 174 p.

1548. CAMPBELL, DOUG, *Cartea de reguli a profesorului Grammar*. Professor Grammar's Rules Book, Bucureşti, ECoresi, 1996, p. 64 p.[+ 1 casetă audio; British Broadcasting Corporation, 1991] (**BBC English**).

1549. CERCHEZ, MATEI, PĂDUREANU, VICTORIA, LUPU, FLORI, *Limba română pentru clasa a V-a*, Bucureşti, EALL, 1996, 248 p. Rec.: *** LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 88–100.

1550. CHAPRON, JEAN, GERBOIN, PIERRE, *Hablamos español*. Traducere de Anca Perl, Bucureşti, Teora, 1996, 268 p. [pe copertă *Metodă Larousse de învăţare a limbii spaniole*; trad. vol. *Parlez espagnol en 40 leçons*, Pocket – Langues pour tous, 1992].

1551. CHILĂRESCU, MIHAELA, PAIDOS, CONSTANTIN, *Proficiency in English*, Iaşi, IE, 1996, 300 p. (Colecţia **Didactica**, 9) [pe copertă: Clause Tests. Rephrasing. Multiple Choise. Language Traps].

1552. CHIRIAC, MARILENA, *Probleme de vocabular prin explicaţii şi teste*. Pentru gimnaziu, liceu, admitere în facultate, Bucureşti, Recif, 1996, 224 p. [cu bibl.].

1553. CHIRIACESCU, ADRIANA, MUREŞAN, LAURA, BARGHIEL, VIRGINIA, HOLLINGER, ALEXANDER, *Corespondenţă de afaceri în limbile română şi engleză*. Mesaje telex, telegrafice şi telefax. Modele de scrisori pentru transportul internaţional de mărfuri. Corespondenţă precontractuală. Negocierea în afaceri. Tipuri de contracte şi clauze. Corespondenţă şi documente bancare. Scrisori de reclamaţii. Prima ediţie: 1994. Retipărită: martie 1996, Bucureşti, Teora, 1996, 347 p. [+ 5 p. nenum. r.c.e.]. (**Business**. *Economie*).

1554. CILIANU-LASCU, CORINA, *Limba franceză pentru afaceri*. Vocabular specializat: servicii, comerţ, industrie, regulile gramaticale de bază. Exerciţii de comunicare în contacte profesionale. Informaţii utile asupra civilizaţiei franceze, Bucureşti, Teora, 1996, 184 p.

1555. CILIANU-LASCU, CORINA, STOEAN, CARMEN, *Gramatica practică a limbii franceze*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 421 p.

1556. COLEAŞĂ, IANCU, *Probleme de gramatică. Limba română*. Ediţie revizuită, Bucureşti, EJunior, [f. a.], 160 p. (Seria **Mentor Junior**) [pe copertă: Întrebări şi răspunsuri ; ed. I, 1989].

1557. CONSTANTINESCU, AUGUSTINA-SANDA, MACARIE, GABRIELA, *Limba franceză*. Ortografie uzuală şi gramaticală. Modele şi exerciţii, Bucureşti, ECorint, 1996, 128 p.

1558. CONSTANTINESCU, ELENA, GOIAN, MARIA E., SÂRBU, MARCELA, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a, Bucureşti, Teora, 1996, 160 p. (MÎ). Vezi şi nr. 1619. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1589**.

1559. CONSTANTINESCU, ILEANA, *Frangleza economică. Pentru o „balanţă lingvistică" echilibrată*, Bucureşti, EEc, 1996, 176 p.

1560. CONSTANTINESCU, ILEANA, BLAJOVICI, LILIANA, *O plimbare prin ţările francofone*. Manual de limba franceză, Bucureşti, ECoresi, 1996, 84 p.

1561. CONSTATINESCU, SILVIU, *Ghid practic de limba română*. Vocabular, gramatică. Clasa a V-a, Bucureşti, EProcion, [f. a.], 56 p. [pe copertă: Cheia exerciţiilor din manualul de clasa a V-a].

1562. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Ghid practic de limba română*. Vocabular. Gramatică. Clasa a VI-a, Bucureşti, Procion, 1996, 56 p.

1563. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Ghid practic de limba română*. Vocabular. Gramatică. Clasa a VII-a, Bucureşti, Procion, 1996, 72 p.

1564. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Ghid practic de limba română*. Vocabular. Gramatică. Clasa a VIII-a, Bucureşti, Procion, 1996, 64 p.

1565. CONSTANTINESCU, SILVIU, *Limba română în 600 texte contracronometru pentru concursul de admitere în licee şi facultăţi*, Bucureşti, Procion, 1996, 64 p. Rec.: Elena Ionescu, TribÎnv, **6**, nr. 334, 1996, 8.

1566. CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, GH., *Morfologia limbii române*. Ediţie revăzută şi îmbunătăţită. Prefaţă de Gh. Bulgăr, Bucureşti, EVox, 1996, 368 p. Vezi BRL, **17**, 1974, nr. 665.

1567. CORNILESCU, ALEXANDRA, *Concepts of Modern Grammar. A Generative Grammar Perspective*, Bucureşti, EUB, 1996, 401 p. (**Philologica Bucurestiensia**. *Publications de la Faculté des Langue et des Littératures Etrangères*, I).

1568. CORNILESCU, ALEXANDRA, ICLEZAN-DIMITRIU, IOAN, *Accuracy and Fluency*. English Grammar Exercises for Intermediate and Advanced Students. Non-Finite Forms. Infinitives. Gerundes and Participles, Iaşi, IE, 1996, 204 p. (Colecţia **Didactica**. Seria *Engleză*, 4).

1569. CORNIŢESCU, EMILIAN, ABRUDAN, DUMITRU, *Limba ebraică biblică pentru Facultăţile de Teologie*. Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, EIMBOR, 1996, 292 p.

1570. COSĂCEANU, ANCA, *Éléments de grammaire affective*, Bucureşti, ECavallioti, 1996, 174 p.

1571. COSĂCEANU, ANCA, SLĂVESCU, MICAELA, *Gramatica limbii franceze*, Bucureşti E 100 + 1 Gramar, 1996, 476 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1894**; **36**, 1993, nr. **1479**.

1572. COSTACHE, GEORGETA, COSTACHE, ADRIAN, *120 de texte analizate sintactic pentru admiterea în liceu. Limba română*, Bucureşti, EVizual, 1996, 127 p.

1573. COSTACHE, GEORGETA, LISMAN, VICTOR, COSTACHE, ADRIAN, *30 de teste rezolvate pentru admiterea în liceu.* Limba şi literatura română, Bucureşti, Vizual, 1996, 159 p. (**Volume didactice**, 15).

1574. COTOLULIS, SOCRATE, *Ghid de conversaţie român-grec*, Bucureşti, EVox, 1996, 166 p. [+ 9 p. nenum. r.c.e.].

1575. CREŢA, SIMINA, *Limba franceză*. Exerciţii complexe de gramatică şi lexic, Bucureşti, ECorint, 1996, 176 p.

1576. CRIŞAN, ALEXANDRU, SÂNMIHĂIAN, FLORENTINA, DOBRA, SOFIA, *Limba română pentru clasa a V-a*, Bucureşti, EHumanitas, 1996, 320 p. Rec.: ∗*∗ LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 88–100.

1577. CROITORU, ELENA, *Syntactic and Semantic Aspects of the English Sentence*, Brăila, Evrika, 1996, 132 p.

1578. CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA, *Limba română. Origini şi dezvoltare.* Studiu, antologie de texte româneşti vechi, explicaţii, glosar şi bibliografie de dr. ..., lector la Universitatea din Bucureşti, Bucureşti, Humanitas, 1996, 224 p. (**Tezaur**. *Biblioteca Humanitas*). Rec.: Petre D. Anghel, *O biografie a limbii române*, Forum, **38**, nr. 8–9–10, 1996, 150–154; Cristian Moroianu, LL, **41**, nr. 2, 1996, 119–121; Teodor Oancă, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 240; Z. Ornea, *Colecţia „Tezaur" de la Humanitas*, RLit, **29**, nr. 30, 1996, 9.

1579. DECOO, WILFRIED, ARDELEANU, SANDA-MARIA. Colaboratori: Florian Bratu, Tamara Salsin, Mihai George Tăutu, Monica Timu, *Principes de grammaire*, Iaşi, IE, 1996, 256 p. (**Didactica**. Seria *Franceză*, 5) [trad. vol. apărut în 1993, Publishing House Van In, Belgium].

1580. DIGBY, CHRISTINE, MYERS, JOHN, *Engleza pentru toţi. Spelling and Pronunciation.* Ortografia şi pronunţia în limba engleză. Reguli de bază şi excepţii la aceste reguli. Exerciţii variate de verificare a cunoştinţelor. Cheia exerciţiilor, Bucureşti, Teora, 1996, 104 p. (**Essential English**, 26) [trad. vol. *Making Sense of Spelling and Pronunciation*, Prentice Hall International (UK) Ltd., 1993].

1581. DIMA, GABRIELA, *Outlines of English Phonetics and Phonology with Pronunciation Drills for Learners of English*, Brăila, Evrika, 1996, 84 p.

1582. DINCESCU, ŞTEFAN, *Sintaxa propoziţiei. Gramatica limbii române*, Bacău, Plumb, 1996, 192 p. (**Colecţia elevului**). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1600**.

1582bis. DINESCU, CARMEN, *Exerciţii de limba franceză pentru examenul de bacalaureat şi admiterea în învăţământul superior*, Bucureşti, E AN-DA, 1996, 245 p.

1583. DIPŞE, MARIA, DIJMĂRESCU, GABRIELA, CENUŞE, IOAN PETRE, *Limba franceză pentru economia de piaţă*, Bucureşti, Niculescu, 1996, 176 p.

1584. D. M., *Ghid de conversaţie albanezo-român. Lecţia 2 (a doua)*, Albanezul, **4**, nr. 1, 1996, 7.

1585. DOBRA, SOFIA, MITRACHE, GHEORGHE, *Analize literare şi stilistice pentru clasele V–VIII*. Materiale pentru examenul de admitere în liceu, Bucureşti, ECoresi, 1996, 143 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1601**.

1586. DOCA, GHEORGHE, *Limba română (Gramatică de învăţare pentru cursurile de vară şi colocviile ştiinţifice de limba, cultura şi civilizaţia poporului român*. [Vol.] *III. Probleme de sinonimie gramaticală şi de cultivare a limbii române*, Bucureşti, EUB, 1996, 651 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1902**; **35**, 1992, nr. **1303**.

1587. DRĂGOI-FĂINIŞ, SABINA, NĂSTĂSESCU, VIOLETA, *Franceza la îndemâna tuturor*. Ghid de conversaţie, Bucureşti, Niculescu, 1996, 202 p.

1588. DRĂGUŞIN-CRĂCIUN, VERONICA, *Analize literare, admiterea în liceu*, Bucureşti, ESigma, 1996, 160 p.

1589. DUMITRESCU-BRATEŞ, MARIA, *Limba franceză pentru copii*, Bucureşti, Niculescu, 1996, 159 p.

1590. DUMITRU, IOAN, *Cultivarea limbii române prin teste şi exerciţii. Gramatică, vocabular, stilistică, ortografie, punctuaţie*, Oradea, Logos, Antet, 1996, 159 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1608**.

1591. DUŢESCU, DAN, *Engleza fără profesor. Teach Yourself English*. Seria a II-a. Vol. I–II, Iaşi, EMoldova, 1996, I: 311 p.; II: 318 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1912**; **36**, 1993, nr. **1490**; **20**, 1977, nr. 1758.

1592. DUŢU, OLGA, *Exerciţii şi texte ortografice*. Ediţia a II-a, Constanţa, Europolis, 1996, 134 p. Vezi BRL, **38**, 1995, **1680**.

1593. ECKERSLEY, C. E., *Essential English for Foreign Students*. Revised edition by ... Book one – four, Bucureşti, EVox, 1996, I: 248 p.; II: 248 p.; III: 313 p.; IV: 313 p.

1594. EVANS, DAVID, *Victor's Venture*. Afacerea lui Victor. English for Business. Limba engleză pentru afaceri, Bucureşti, ECoresi, 1996, 144 p. (**BBC** *English*) [trad. de Violeta Căruţaşu, Vasile Poenaru după **British Broadcasting Corporation**, 1995, + 1 casetă audio].

1595. FARRINGTON, OLIVIA, *Dificultăţi şi capcane ale limbii engleze. Learn* sau *teach*? *Say* sau *tell*? Prezentul simplu sau prezentul continuu? Verbe complexe şi verbe modale. False Friends. Traducere de Alina Hăhăianu, Bucureşti, Teora, 1996, 157 p. [+ 3 p. nenum. r.c.e.] (**Essential English**, nr. 33) [Bordas, Paris, 1993].

1596. FEDER, MARICELA, ZAHEU, ECATERINA, *Abecedar pentru elevii cu deficienţe mintale moderate. Clasa I*, Bucureşti, EDP, 1996, 175 p. (MÎ).

1596bis. FELECAN, NICOLAE, *Ghid practic pentru predarea şi învăţarea limbii latine*, Baia Mare, EUmbria, 1994, 123 p. (**Didactici speciale**).

1597. FIRIMIŢĂ, VASILICA, *Învăţ să scriu şi să citesc. Jocuri, exerciţii pentru copii de la 5–8 ani*, Bucureşti, EGaramond, [f. a.], 120 p.

1598. FLOREA, LIGIA-STELA, *Le verbe français. Catégories, conjugaison, construction*, Bucureşti, Babel, 1996, 292 p.

1599. FRUNZĂ, NATELA, *Lær at tale Rumœnsk*, Bucureşti, EVF, 1994, 166 p. [lb. rom. pentru suedezi].

1600. GÂTAN, IOANA, CRĂCIUN, VASILICA, ETAGAN, BENONI, *Exerciţii şi teste de gramatică*. Culegere pentru clasele II–IV. Ediţia a III-a revăzută, Craiova, Sibila, 1995, 224 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1971**.

1601. GĂITĂNARU, ŞTEFAN, *Contexte diagnostice ale părţilor de vorbire*, Craiova, Juventus, 1995, 103 p.

1602. GĂLĂŢEANU-FÂRNOAGĂ, GEORGIANA, COMIŞEL, ECATERINA, *Gramatica limbii engleze – pentru uz şcolar*, Bucureşti, EOmegapress – ELucman, 1996, 303 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1615**.

1603. GEORGESCU, ELENA CARMEN, *English for Romanians. Intensive Course. Engleza pentru români. Curs intensiv*, Bucureşti, ESigma – EElma-H, [f. a.], 160 p.

1604. GHEORGHE, MIHAELA, *Teste de limba română*. Pentru admiterea în învăţământul superior. Litere, Drept, Jurnalistică, Teologie–Litere, Comunicare şi relaţii publice, Biblioteconomie, Birotică–Secretariat, Educaţie Fizică, Academia de Poliţie. (Rezolvări, comentarii şi punctaj de autoevaluare), Braşov, Inter 22 – „Pater", 1995, 140 p.

1605. GHERMAN, HARITINA, *Limba italiană pentru începători*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 111 p.

1606. GHERMAN, HARITINA, *Limba italiană. Curs practic*. 62 de lecţii. Explicaţii gramaticale. Exerciţii variate, cu grad de dificultate diferenţiat. Zicale, proverbe, versuri, glume. Antologie de poezie şi proză italiană, Bucureşti, Teora, 1996, 572 p. [+ 4 p. nenum. r.c.e.]. Rec.: Liana Viorel, TribÎnv, **6**, nr. 326, 1996, 8.

1607. GHIDU, GHEORGHE, PISOSCHI, VALENTIN, *Gramatica limbii franceze cu exerciţii*. Fonetică. Ortografie. Morfologie. Sintaxă. Exerciţii. Cheia exerciţiilor, Bucureşti, Teora, 1996, 247 p. (Colecţia **Français pour tous**, nr. 3). Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1927**.

1608. GOGA, ECATERINA, *Filologie romanică*, Bucureşti, EFRM, 1996, 219 p. (FRM. USH. FLLS). Vezi BRL, **24**. 1981, nr. **1896**.

1609. GOGA, MIRCEA, *Gramatica limbii române fără profesor*. Pentru olimpiade şi admiterea în licee şi facultăţi, Cluj-Napoca, Dacia, 1995, 243 p. Rec.: G. G. Neamţu, ***Gramatica limbii române fără profesor** între dorinţă şi putinţă (I)*, Tribuna, **8**, nr. 8, 1996, 12; *(II)*, nr. 9, 12.

1610. GOGA, MIRCEA, *Limba română pentru admiterea în facultăţi*. Fonetică şi fonologie. Lexicologie. Stilistică, Cluj-Napoca, EDacia, 1996, 222 p.

1611. GOIAN, EMILIA, GOT, MIORIŢA, MANOLACHE, DOINA, *Limba română pentru clasa a V-a*, Bucureşti, ETeora, 1996, 240 p. Rec.: *** LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 88–100.

1612. GOLDU, CORNELIU, *Nota 10 la gramatică*, Galaţi, [f. e.], 1996, 30 p.

1613. GORAN, MARIA-EVONETA, GORAN, VASILE, *50 teste de gramatică pentru admiterea în liceu şi învăţământul superior*, Piteşti, EParalela 45, 1995, 136 p.; ediţia a II-a, Piteşti, EParalela 45, 1996, 136 p.

1614. GRĂDINARIU, DAN, *Comentariile la literatura română pentru admiterea în liceu*. Conform programei şcolare aprobate de Ministerul Învăţământului, Bucureşti, Litera, [f. a.], 88 p.

1615. GRIGORE, GEORGE, *Ghid de conversaţie arab–român. Arabian–Romanian Conversation Book*, Bucureşti, CBU, 1996, 140 p.

1616. GRIGORE, TOMA, *Limba română* pentru studenţi străini, anul pregătitor şi anii I, II. Profil juridic, Bucureşti, EDP, 1996, 139 p. [cu vocabular p. 117–133].

1617. GROZA FILIP, ADRIANA, ZAHARESCU, DORINA, *Synonyms in Practice. Exercises. Sinonime englezeşti. Exerciţii*, Cluj-Napoca, Dacia, 1996, 216 p. (**Practical English**).

1618. GRÜNBERG, LAURA, *Stereotipuri de gen în educaţie: cazul unor manuale de ciclu primar*, RCS, **3**, nr. 4, 1996, 123–129. Vezi nr. **1558** şi **1710**.

1619. GULEA, MICAELA (alcătuirea dosarului), OPRESCU, ANA MARIA (comentariul lexical), *Dossier „Management". Communication dans l'entreprise*, Bucureşti, CEPASE, 1994, 66 p. (AEEB, DLRm) [referent ştiinţific: Maria Antoaneta Livezeanu; consultant ştiinţific: Sliman Haddadj].

1620. HALL, EUGENE J., *Building English. Adverbul.* Prezentarea noţiunilor gramaticale de bază. Posibilitatea de a rezolva exerciţiile oral sau în scris. Exerciţii cu exemple de rezolvare corectă. Asimilarea rapidă prin prezentarea grafică, Bucureşti, Teora, 1996, 82 p. (**Building English Sentences**, nr. 4) [trad. vol. ed. de NTCPG, Lincolnwood, Chicago, 1996].

1621. HALL, EUGENE J., *Building English. Derivate verbale.* Prezentarea noţiunilor gramaticale de bază. Posibilitatea de a rezolva exerciţiile oral sau în scris. Exerciţii cu exemple de rezolvare corectă. Asimilare rapidă prin prezentarea grafică, Bucureşti, Teora, 1996, 65 p. (**Building English Sentences**, nr. 5) [trad. vol. ed. de NTCPG, Lincolnwood, Chicago, 1985].

1622. HANCU, ALEXANDRU, *Exerciţii de cultivare a limbii române în liceu*, [Cluj-Napoca], Sincron, 1996, 172 p.

1623. HANSON, R. F., *Gramatica engleză fără profesor*. Prezentare clară şi sintetică a principalelor probleme de gramatică. Includerea a numeroase exemple. Aranjare grafică eficientă. Exerciţii de verificare la fiecare capitol. Expresii folosite în conversaţie. Listă de verbe neregulate, Bucureşti, Teora, 1996, 128 p. (**Essential English**, 28) [trad. vol. *English Simplified*, Hugo's Language Books Ltd., 1983, 1988].

1624. HÂRLĂOANU, ALFRED, *Limba ebraică*. Curs intensiv şi texte sacre bilingve. Cu o prezentare făcută de prof. Alf Lombard, Bucureşti, EMiracol, 1996, 416 p.

1625. HOBERG, RUDOLF, HOBERG, URSULA, *Der kleine Duden. Gramatica limbii germane*. Traducere şi adaptare de Octavian Nicolae, Iaşi, Polirom, 1996, 351 p. [ed. Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim, 1988].

1626. HRDLICSKA, GABRIEL, *Ghid de conversaţie român-englez*, Cluj-Napoca, TC, 1996, 192 p.

1627. HULBAN, HORIA, CALDWELL, HARRY B., *Hello Children!*, Bucureşti, Teora, 1996, 184.

1628. IANCU, MARIN, MOLAN, VASILE, DUMITRU, ION, CHELARU, GABRIEL, *Limba română pentru clasa a V-a*, Bucureşti, EPetrion, 1996, 256 p. Rec. *** LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 88–100.

1629. IANCU, MARIN, MOLAN, VASILE, DUMITRU, ION, CHELARU, GABRIEL, *Limba română pentru clasa a V-a*, Bucureşti, EPetrion, 1996, 242 p. Vezi şi nr. 1618.

1630. IANCU, MARIN, OLIVOTTO, RODICA, *Teste de limba română*. Admitere în liceu şi şcoli profesionale. Olimpiade. Admitere în facultăţi. În conformitate cu programa elaborată de MÎ, Bucureşti, EUTr, 1996, 256 p. (Seria: Colecţia **Profesor şi elev**). Rec.: *** TribÎnv, **6**, nr. 331, 1996, 5.

1631. ILIESCU, CONSTANŢA, PETRESCU, VICTORIA, NICHITA, SILVIA, POPESCU, STELA, *Gramatică şi compunere*. Manual pentru clasa a IV-a, Bucureşti, EDP, 1996, 96 p. (MÎ). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1635**; **37**, 1994, nr. **1943**; **36**, 1993, nr. **1506**; **35**, 1992, nr. **1318**; **28**, 1985, nr. **1704**; **26**, 1983, nr. **2154**; **24**, 1981, nr. **2643**.

1632. ILINCA, ŞT. M., IONIŢĂ, FLORIN, *Limba română*. Îndrumar al candidaţilor la examenul de admitere în liceu / facultate, Bucureşti, EUnivers, 1996, 198 p. (**Schola Univers**). Rec.: George Mirea, LLR, **25**, nr. 4, 1996, 59.

1633. IORDACHE, RODICA, SCURTU, GABRIELA, *Grammaire pratique du français. Le Verbe*. I, Craiova, ELotus Co, 1996, 142 p. Rec.: Anda-Irina Rădulescu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 251.

1634. IORDĂCHESCU, CARMEN, *Limba română. Fonetică. Vocabular*. Admitere în liceu, bacalaureat, admitere în facultăţi. Aspecte teoretice, teste, subiecte de examen, rezolvarea testelor şi a subiectelor, Piteşti, Carminis, 1995, 160 p.

1634bis. ISACHI, PETRE, *Manualele şcolare. Anacronisme, disfuncţionalităţi şi perspective*, Ateneu, **33**, nr. 5, 1996, 10 [v.r.nr. 1538].

1635. ISTRĂTESCU, STELUŢA, *English for 10th Formers. Workbook*, [Piteşti], EParalela 45, 1996, 278 p.

1636. IVANCIU, NINA, *Le français du monde des affaires*. Eléments culturels et économiques. Niveau intermédiaire-avancé, Bucureşti, [APASE], 1995, 187 p. (ASE).

1637. IVĂNUŞ, DUMITRU, *Morfosintaxa limbii române*. I. *Părţile de vorbire flexibile*, Craiova, EAv, 1996, 275 p. Rec.: Dragoş Vlad Topală, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 237.

1638. IVĂNUŞ, DUMITRU, TOMA, ION, *Panorama subiectelor de limba română* 1986–1995. Licee, şcoli postliceale, colegii şi universităţi, Craiova, EVV, 1996, 710 p. Rec.: Silvia Pitiriciu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 248–249.

1639. JEANRENAUD, ALFRED, *Langue française contemporaine. Morphologie et syntaxe*. Ediţie îngrijită şi revăzută de Mihai Ungureanu, Iaşi, Polirom, 1996, 408 p.

1640. JOHNSON, CHRISTINE, LONERGAN, JACK, *Limba engleză pentru afaceri. Manualul elevului*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 144 p. (**BBC English. Business English Portfolio**) [pe cop.: *Limba engleză pentru afaceri. Starting Business English*. Curs video şi audio / BBC pentru începători. Manualul elevului; cuprinde 2 casete video şi 3 casete audio; pe versoul foii de gardă: Redactor: Corina Dinu. Editor: Dana Poenaru; Produced by World Rights, Oxford, England; Edited by Malcom Day & Phil Clymer; Designed by Steve McCurdy].

1641. KIRÁLY, FRANCISK, *Istoria limbii române. Fonetică, morfosintaxă, lexic*. Sinteze pentru uzul, studenţilor şi al cadrelor didactice în curs de perfecţionare, Timişoara, TUT, 1991, 151 p. (UT. FLF).

1642. KLATT, WOLFRAM, VERNON, JEAN PAUL, *Lernen Sie Deutsch*. Traducerea de Anca Perl. 40 de lecţii concis concepute şi uşor de de asimilat. Prezentarea cuvintelor şi expresiilor uzuale ale limbii germane. Index gramatical. Transcrierea fonetică, Bucureşti, Teora, 1996, 296 p. [pe cop.: Metodă Larousse de învăţare a limbii germane; trad. vol. *Parlez allemand en 40 leçons*, Pocket, Langues pour tous, 1992].

1643. KOHN, DANIELA, KOHN, GABRIEL, *Übungsheft zur Deutschen Grammatik. Morphologie. Exerciţii de gramatică germană*. Morfologie, Timişoara, Amphora, 1996, 114 p.

1644. LĂZĂRESCU, ADRIANA, *Limba italiană. Ghid de conversaţie*. Ediţia a III-a, Bucureşti, ENiculescu, 1996, 270 p. [+ 8 p. nenum. r.c.e.; cu cap. *Noţiuni de fonetică şi gramatică italiană*, p. 251–278]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1560**; **37**, 1994, nr. **1957**; **36**, 1993, nr. **1513**.

1645. LĂZĂRESCU, ADRIANA, LĂZĂRESCU, GEORGE, *Gramatica limbii italiene*, Bucureşti, ENiculescu, 1996, 261 p. [+ 3 p. nenum. r.c.e.].

1646. LEFTER, IONELA, *Limba română*. Teste rezolvate şi comentate, Ploieşti, Electus, 1995, 134 p.

1647. LEVIŢCHI, LEON, *Gramatica limbii engleze. Morfologie. Sintaxă. Exerciţii. Cheia exerciţiilor*, Bucureşti, Teora, 1996, 156 p. (**Essential English**, nr. 13) [retipărită]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1651**.

1648. LEVIŢCHI, LEON, PREDA, IOAN, *Gramatica limbii engleze*, Bucureşti, 100 + 1 Gramar, 1996, 328 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1961**; **35**, 1992, nr. **1329**.

1649. LITERAT, RUXANDRA, *Limba rusă*. Profil ingineresc, Cluj-Napoca, TUTCN, 1994, 194 p. multigr. (UTCN. CLS).

1650. LOBIUC, IOAN, *Teoria limbii române pentru practica examenelor*, Iaşi, ESH, 1996, 224 p.

1651. LUNGU, ELENA, *Exerciţii de scriere*, Câmpina, DF, 1994, 88 p. (Colecţia **Psihopedagogia specialităţii,** 1) [pe cop.: *Exerciţii de scriere pentru clasa I, 1993*].

1652. MACARIE, AUGUSTIN, MACARIE, DORINA, *Gramatica limbii române pentru admiterea în: şcoli profesionale, licee, şcoli postliceale, facultăţi şi pentru bacalaureat*.

Ediția a II-a, revăzută și completată, București, EVR, [f. a.], 280 p. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1516**.

1653. MARDSEN, BOB, *Vizitați Marea Britanie cu BBC!* Ghid de conversație român–englez, București, ECoresi, 1996, 108 p. [+ 4 p. nenum. r.c.e.] (**BBC English**) [+ 1 casetă *Ghidul turistic pentru Anglia și curs video de limba engleză*, British Broadcasting Corporation].

1654. MARINESCU, CAMELIA, *Limba latină. Analize gramaticale și traduceri.* Addenda manualul de clasa a IX-a. Pentru elevii claselor a IX-a, pentru pregătirea bacalaureatului și a admiterii în învățământul superior, București, Scripta, 1996, 127 p.

1655. MATEI, NICOLAE, *Rumaensk parlør*, București, EVF, 1996, 226 p. [*Ghid român-suedez*].

1656. MATEI, VIRGIL, *Gramatica limbii latine.* Cu exerciții aplicative și cheia acestora. Ediția a II-a, București, Scripta, 1996, 397 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1965**.

1657. MAXIM, MIHAI, *Limba turco-osmană.* Curs practic. Reeditare, București, [TUB], 1996, 272 p. (UB). Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1516**; **27**, 1984, nr. **2033**.

1658. MAZILU, LUXIȚA, *Literatura română.* Cartea candidatului la admiterea în liceu, București, EGJ, [f. a.], 144 p.

1659. MĂESCU-CARAMAN, LUCIA, *Abecedar pentru copiii hipoacuzici și surzi*, București, EDP, 1995, 122 p.

1660. MIHĂESCU, ALEXANDRA, RIESWICK, ELENA, *Gramatica limbii engleze.* Teste cu cheie, București, Niculescu, 1996, 227 p. [+ 5 p. nenum. r.c.e].

1661. MINCU, MIOARA, BRATU, DOINA, *Curs de limba franceză pentru învățământul medical.* Coordonatoare colecție: dr. Mioara Mincu. Director al Școlii Postliceale „Carol Davila", București, Corint, 1996, 200 p.

1662. MISZTAL, MARIUSZ, *Test Your English Grammar*, București, Teora, 1996, 176 p. (**Essential English**, nr. 35) [trad. vol. *Tests in English. Structural Conversion* după Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, Poland, 1996].

1663. MISZTAL, MARIUSZ, *Test Your Vocabulary.* Subiecte desprinse din realitatea zilnică. Vocabular specializat din diverse domenii. Exerciții cu grad sporit de dificultate. Teste grilă. Cheia exercițiilor, București, Teora, 1996, 351 p. (**Essential English**, nr. 17) [retipărită; prima ed. 1995, după Widawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, Poland, 1994].

1664. MITREA, CONSTANTIN, *Sintaxa limbii române.* Manual preparator pentru concursul de admitere în licee și facultăți, Galați, PF, 1996, 391 p.

1665. MITREA, CONSTANTIN, *Sintaxa limbii române.* Manual preparator pentru concursul de admitere în licee și facultăți, EPF, Galați, 1996, 391 p.

1666. MIU, CONSTANTIN, *Comentarii și sinteze de literatură română pentru elevi și studenți.* Ediția a II-a, revăzută și completată, Iași, EMoldova, 1996, 284 p. (Biblioteca **Școala Moldova**) [ed. I în 1993].

1667. MOCEANU, OVIDIU, *Teste de limba română*, Cluj-Napoca, EDiamondia, 1995, 96 p. (Colecția **„Reușim la admitere"**).

1668. MOLAN, V., TEODORESCU, I., DOBRIN, ELENA, *Gramatică, ortografie și punctuație pentru toți copiii* (Clasele II–IV), București – Chișinău, EPetrion – IEPȘ, [f. a.], 175 p. [retipărire]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1525**.

1669. MOLDOVAN, V., RADAN, M., *Limba sârbă contemporană. Morfologie. Sovremeni srpki jezik. Morfologija*, Timișoara, EUVT, 1994, 108 p. (UVT. FLFI).

1670. MOLDOVAN, VALENTIN, *Teorija i praktika perevoda*, Timișoara, TUT, 1995, 107 p. multigr. [pe cop.: *Teoria și practica traducerii*].

1671. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a.* Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale.

Vocabular român–ceh, Bucureşti, EDP, 1995, 200 p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **1335**; **26**, 1983, nr. **2169**.

1672. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. Vocabular român–german*, Bucureşti, EDP, 1996, 200 p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **1336**; **28**, 1985, nr. **1718**; **25**, 1982, nr. **3147**; **23**, 1980, nr. 2448.

1673. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. Vocabular român–maghiar*, Bucureşti, EDP, 1996, 200 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **1975**; **35**, 1992, nr. **1337**; **28**, 1985, nr. **1719**; **26**, 1983, nr. **2170**; **25**, 1982, nr. **3148**; **23**, 1980, nr. 2449.

1674. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. Vocabular român–sârbocroat*, Bucureşti, EDP, 1996, 200 p. Vezi BRL, **25**, 1992, nr. **1338**.

1675. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. Vocabular român–slovac*, Bucureşti, EDP, 1996, 200 p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **1339**; **25**, 1982, nr. **3150**; **23**, 1980, nr. 2451.

1676. MORĂRESCU, SIMION, MORĂRESCU, ELVIRA, KISS, ELVIRA, *Limba română pentru clasa a IV-a. Învăţământul cu predare în limbile minorităţilor naţionale. Vocabular român–ucrainean*, Bucureşti, EDP, 1995 şi 1996, 200 p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **1340**.

1677. MOVILĂ, MITU, *Retorică*. Curs, Iaşi, EFC, 1996, 150 p.

1678. MUNTEANU, MARIA, *Limba română. Fişe-sinteză pentru învăţare şi recapitulare*. Îndrumar pentru examenul de admitere. Exerciţii recapitulative. Instrument rapid pentru învăţare şi recapitulare. Material didactic pentru predarea limbii române. Ediţia a II-a, Bucureşti, EValahia, 1996, 144 p. (SCLm). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1620**.

1679. MURĂREŢ, ION, *Les principaux circonstances et la phrase de comparaison. Syntaxe de la phrase complexe*, Bucureşti, EUB, 1996, 348 p. (UB).

1680. MUREŞIANU, CAMIL, *Istoria scrierii, a cărţii şi a tiparului*. Curs universitar, Cluj-Napoca, EUCN, 1995, 101 p. multigr. (UCN. FIF).

1681. NEGREANU, ARISTIŢA, *Exerciţii de franceză pentru liceu şi admitere la facultate*, Bucureşti, EUE, 1996, 252 p.

1682. NEGREANU, ARISTIŢA, *Franceza de astăzi [vorbită, familiară, argotică]. Le français branché. Dicţionar francez–român*, Bucureşti, Humanitas, 1996, 336 p.

1683. NICA, MELENTE, CURETEANU, SILVIUS, MIHĂILESCU, DUMITRU, *Limba şi literatura română. Lecturi literare (cl. V–VIII). Limba română (cl. V–XII)*, Arad, EServoSat, 1996, 398 p. [pe cop.: Lecturi literare V–VIII. Fonetică. Vocabularul. Morfologia. Sintaxa propoziţiei. Sintaxa frazei. 10 variante de subiecte posibile. Subiecte date de MÎ (1993–1995). Baremuri de notare. Exerciţii aplicative].

1684. NICA, TRAIAN, DINCĂ, DOINA, *Civilisation française contemporaine*. Textes et pretextes pour parler français, [Craiova], AIUS, 1996, 111 p.

1685. NICA, TRAIAN, ILIE, CĂTĂLIN, *Tradition et modernité dans la didactique du français, langue étrangère*.Îngrijirea ediţiei: Lucia Cîrţu, [Craiova], ECelina, 332 p. Rec.: Valentin Fălan, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 252–253.

1686. NICOLAE, FLORINA, *Italiana. Gramatica esenţială*, [f. l.], EAstrea, [f. a.], 146 p.

1687. NICOLAE, FLORINA, *Italiana pentru cei mici*, Bucureşti, EGJ, [f. a.], 79 p. [pe cop.: EGaramond].

1688. NICOLAE, FLORINA, *La lingua romena per italiani*, Bucureşti, Crater, 1995, 125 p.

1689. NICOLESCU, AUREL, *Probleme de sintaxă a propoziției*. Ediția a II-a, București, ERAI, 1996, 223 p. Vezi BRL, **13**, 1970–1971, nr. 1143.

1690. NICULESCU, C. H., *Curs practic de limba italiană*, București, EDP, [f. a.], XXI + 335 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1677**.

1691. NICULIȚĂ, I., *Manual de conversație în limba franceză*, București, EȘ, 1996, 718 p.

1691bis. NIMARĂ, ȘTEFAN, VOLCEANOV, GEORGE, DOCA, DOLORES, BUDIȘTEANU, CAMELIA, DĂNESCU, FLORIN, *Curs de limbă engleză*, București, Editura Ministerului de Interne, 1993, 204 p. (Ministerul de Interne, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza").

1692. NOARO, PIERRE, CIFARELLI, PAOLO, *Impariamo l'italiano*. Metodă Larousse de învățare a limbii italiene, București, Teora, 1996, 293 p. [trad. vol. *Parlez italien en 40 leçons* de ..., Pocket, Langues pour tous, 1992].

1693. OPRESCU, SIMONA, *Limba engleză. Situații și expresii*. Manual de conversație, București, ECoresi, 1996, 96 p.

1694. OPRIȘ, MIRUNA, *Limba germană*. Deutsch in Studium und Wissenschaft. Profil construcții, Cluj-Napoca, EUTCN, 1993, 103 p. multigr. (UTCN).

1695. OPRIȚOIU, ECATERINA, *Limba franceză pentru nivel mediu și avansat. Pronunție. Ortografie. Gramatică. Lexic*. Prezentarea concisă a noțiunilor teoretice. Pronunția în limba franceză. Probleme „dureroase" ale ortografiei. Tabele lexicale. Exerciții de fixare a cunoștințelor, București, Teora, 1996, 154 p. [+ 6 p. nenum. r.c.e.].

1696. PAPADIMA, LIVIU, *Comediile lui I. L. Caragiale*. Introducere, comentarii, dosar critic, note și bibliografie adnotată de ..., București, Humanitas, 1996, 272 p. (**Tezaur**. *Biblioteca Humanitas de limba și literatura română în texte / comentarii / sinteze pentru elevi, studenți și profesori*. Directorul colecției: Paul Cornea).

1697. PAWLOWSKA, BARBARA, KEMPINSKI, ZBIGNIEW, *Teste de limba engleză*. Traducere de Narcisa Grecu, București, Teora, 1996, 188 p. [+ 4 p. nenum. r.c.e.] (**Essential English**, 29) [trad. vol. *English for Examinations]*.

1698. PĂDUREANU, VICTORIA, MOLAN, VASILE, PLEAVĂ, CRISTIANA, COJOCARU, SILVIA, DAMALAN, FRUSINA. Coordonator: Pădureanu Victoria, *Citire. Lectură. Compunere*. Culegere de exerciții și teme. Clasa a IV-a, București, ESigma, 1996, 97 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1683**.

1699. PĂNESCU, EUGENIA, *Gramatica limbii engleze. Morfologia*, București, ENiculescu, 1996, 364 p. [+ 4 p. nenum. r.c.e.]. Rec.: Irina Budeanu, *Alternativa de calitate*, FC, nr. 191, 8, în Azi, nr. 1210, 17 iun., 1996, 5.

1700. PÂRLOG, HORTENSIA, BRÂNZEU, PIA, coordonatori. Autori: BORȘA, RODICA, BRÂNZEU, PIA, CIUTACU, SORIN, FRENȚIU, LUMINIȚA, HOREZEANU, MIHĂIȚĂ, IORDACHE, CORINA, MATEI, GABRIELA, NICULESCU, LUMINIȚA, PÂRLOG, HORTENSIA, ROTARIU, SIMONA, TELEAGĂ, MARIA, TILINCĂ, MIHAELA, Sinteze și exerciții de limba și literatura engeză pentru examenele de bacalaureat și admitere, Timișoara, EAmarcord, 1996, 263 p. (UT. CLLE. Colecția **Limba și literatura engleză**) [ediția a II-a, revizuită și îmbunătățită, 1996]

1701. PÂRLOG, HORTENSIA, *English Phonetics and Phonology*, Timișoara, EUVT, 1995, 226 p. multigr. (UVT. FLFI).

1702. PÂRLOG, MARIA, *Gramatica limbii latine*. Ediție revizuită și adăugită de Gabriela Creția, București, All, 1996, 272 p. [ediția I, 1966].

1703. PÂRVULESCU, NICOLAE, *Exerciții gramaticale pentru examenele de admitere*, Craiova, ESibila, 1995, 240 p.

1704. PECULEA, P., *The English-Speaking Countries. Lecture Notes. A Compilation*, Brașov, EUTBr, 1995, 297 p. multigr. (UTBr. FȘ. CLLS).

1705. PEDESTRAŞU, ANATOL, *Gramatica limbii ruse în tabele şi scheme. Sistem, normă, dificultăţi*, Bucureşti, EUB, 1995, 206 p. multigr. (UB).

1706. PENCEA, IOANA, *Exerciţii de gramatică şi probe de evaluare pentru clasa a V-a. Olimpiade şi concursuri de limba şi literatura română*, Bucureşti, ERAI, 1996, 94 p.

1707. PENEŞ, MARCELA, *Bucuria de a scrie compuneri*. Pentru elevii claselor a III-a şi a IV-a, Bucureşti, EAramis, [f. a.], 128 p.

1708. PENEŞ, MARCELA, *Învăţăm să citim*, Bucureşti, EAramis, 1996, 96 p.

1709. PENEŞ, MARCELA, MOLAN, VASILE, *Abecedar*, Bucureşti, EAramis, 1996, 127 p. (MÎ). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1690**.

1710. PENEŞ, MARCELA, MOLAN, VASILE, *Limba română. Citire – Comunicare – Lectură*. Clasa a II-a, Bucureşti, EAramis, 1996, 144 p. (MÎ). Vezi şi nr. 1618.

1711. PETERS, JO-ANN, RAVIER, JEAN-MICHEL, *Let's Learn English*. Traducere de Anca Perl. 40 de lecţii concis concepute şi uşor de asimilat. Prezentarea cuvintelor şi expresiilor uzuale ale limbii engleze. Regulile pronunţiei şi ortografiei. Index gramatical, Bucureşti, Teora, 1996, 284 p. [+ 3 p. nenum. r.c.e. ; trad. vol. *Parlez anglais en 40 leçons* de ... Coordonatorii colecţiei **Langues pour tous**: Jean-Pierre Berman, Michel Marchetlan, Michel Savio].

1712. PETRAŞ, IRINA, *Teoria literaturii. Curente literare, figuri de stil, genuri şi specii literare, metrică şi prozodie. Dicţionar – Antologie*, Bucureşti, EDP, 1996, 515 p.

1713. PETRINA, ELENA, *Limba română*. Teorie şi aplicaţii. Cu o culegere de exerciţii şi modele de rezolvare, Cluj-Napoca, Dacia, 1996, 396 p. Rec.: ∗*∗, Tribuna, **8**, nr. 37, 1996, 4.

1714. PICU, VERONICA, ARGHIRESCU, AURELIA, *Limba română*. Elemente de vocabular (Pentru elevii din clasele III–VIII), Bucureşti, ECorint, 1996, 96.

1715. PITIRICIU, SILVIA, *Morfosintaxa limbii române. II. Părţile de vorbire neflexibile*, Craiova, EAv, 1996, 72 p. Rec.: Dragoş Vlad Topală, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 238.

1716. POANTĂ, IRINA, STANCIU, ALINA, URICARU, LUCIA, *Texte suplimentare pentru însuşirea limbii române*. Nivel intermediar şi avansat, Cluj, TUCN, 1994, 144 p. multigr. (UCN. FL).

1717. POPA, ION, POPA, MARINELA, *Gramatica limbii române pentru clasele V–VIII*, Bucureşti, ENiculescu, 1996, 373 p. [+ 7 p. nenum. r.c.e.]. Rec.: ∗*∗ UnC, nr. 1–2, 1996, 5.

1718. POPA, IULIA, *Limba franceză. Texte şi exerciţii pentru studenţii anului I*, Iaşi, EUT, 1995, 88 p. multigr. (UTI. CLM).

1719. POPA, MARINELA, POPA, ION, *Îndrumător de limba română*. Admiterea în liceu, Bucureşti, Sigma, 1996, 140 p. [+ 4 p. nenum. r.c.e.].

1720. POPÂRDA, OANA, *Eléments de français juridique*. Vol. I, Iaşi, Anakarom, 1996, 170 p. (II. Série: **Droit et législation**).

1721. POPESCU, FLORIN D., *Limba română (Sintaxa)*. Manual pentru clasele a XI-a şi a XII-a (Şcoli normale, licee şi clase cu profil umanist), Bucureşti, EDP, 1996, 144 p. (MÎ). Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1694**; **37**, 1994, nr. **2002**; **36**, 1993, nr. **1546**; **35**, 1992, nr. **1353**; **31**, 1988, nr. **2255**; **27**, 1984, nr. **2059**; **25**, 1982, nr. **3175**; **23**, 1980, nr. 2469.

1722. POPESCU, ION, *Limba română. Gramatică şi noţiuni de vocabular*. Manual pentru clasa a VII-a, Bucureşti, EDP, 1996, 176 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1695**; **37**, 1994, nr. **2003**; **36**, 1993, nr. **1546**; **35**, 1992, nr. **1354**; **31**, 1988, nr. **2256**; **28**, 1985, nr. **1735**; **27**, 1984, nr. **2060**; **25**, 1982, nr. **3174**; **24**, 1981, nr. **2693**.

1723. PUIU, GH., GHEORGHIU, A. D., *Limba română. Fonetică, vocabular, morfologie, sintaxă, stilistică, ortografie, punctuaţie*. Tehnica analizelor lingvistice. Texte propuse. Cerinţe şi bareme. Rezolvarea cerinţelor, Iaşi, ACm, 1996, 267 p.

1724. RAŢĂ, GEORGETA, *L'expression du désacord en français (Pour introduire à la pragmatique)*, Bucureşti, EDP, 1996, 119 p.

1725. RAŢIU, OLGA ELENA, *Apprenons le français par des exercises. Exercises grammaticaux pour la III-e année d'étude*, Craiova, DN, 1995, 80 p.

1726. RĂDULESCU, GHEORGHE, *Deutsch für Forgeschrichttene*, Bucureşti, EGaramond, [f. a.], 336 p. [pe copertă: *Germana pentru avansaţi*].

1727. RĂDULESCU, GHEORGHE, *Deutsch für Kinder. Germana pentru cei mici*, Bucureşti, GJ, 1996, 79 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1702**.

1728. RĂDULESCU, MARIN, SOARE, GHEORGHE, *Literatura română*. Ghidul candidatului la examenul de admitere în liceu, Bucureşti, ECorint, 1996, 192 p.

1729. RĂDULESCU, MARINA, *Dificultăţi ale gramaticii limbii române. Teste pentru examenele de admitere în liceu şi facultate*, Bucureşti, ESaeculum, EVestala, 1996, 191 p. Rec.: Silvia Pitiriciu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 247.

1730. REBOULLET, ANDRÉ, McBRIDE, NICOLE, OLIVIÉRI, CLAUDE, WENDT, MICHAEL, *Méthode Orange. Français langue étrangère. Livre de l'élève*, Bucureşti, EDP, 1996, 196 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **2017**.

1731. RUDICĂ, ELENA, TRANDAFIR, MARIA, *Limba română*. Culegere de exerciţii şi teste. Pentru examenele de admitere în facultăţi, colegii, licee, Iaşi, EPolirom, 1996, 312 p.

1732. SARAŞ, MARCEL, ŞTEFĂNESCU, MIHAI, *Limba franceză. Curs practic*. Principii metodice moderne. Adaptare la condiţiile specifice de învăţare a limbii franceze de către români. Evidenţierea comunicării orale şi a celei scrise. Formarea deprinderilor de exprimare. Însuşirea practică şi directă a modelelor de limbă. Exerciţii de verificare a cunoştinţelor, Bucureşti, Teora, 1996, 360 p. Vezi BRL, **19**, 1976, nr. 1682; **15**, 1972, nr. 1375.

1732. SAVIN, EMILIA, *Gramatica limbii germane*, Bucureşti, EMS, 1996, 399 p.

1734. SCHENN, ROLAND, *Exerciţii de gramatică pentru clasele V–VIII*, Bucureşti, AP, 1996, 144 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1711–1714**.

1735. SHARPE, PAMELA J., *How to Prepare fot the* ***Toefl****. Test of English as a Foreign Language*. Seventh Edition, Bucureşti, Teora, 644 p. [+ 2 p. nenum. r.c.e. ; trad. după Barron's Educational Series, Inc., 1977, 1979, 1983, 1986, 1989, 1996].

1736. SIMION, MARIANA, *Limba engleză în liceu*. Comentarii şi teste: bacalaureat, admitere în facultate, Piteşti, Carminis, 1996, 160 p.

1737. SMERICESCU, VICTORIA LĂCRĂMIOARA, *Culegere de exerciţii gramaticale pentru clasele a II-a – a IV-a*, [f. l.], CEO, 1996, 256 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1717**.

1738. SMERICESCU, VICTORIA LĂCRĂMIOARA, *English for Pupils. Engleza pentru elevi*, Bucureşti, CEO, 1996, 212 p.

1739. SNOW, PETER, O'NEILL, TERRY, *Look ahead. Priveşte spre viitor*. Curs video şi audio BBC de limba engleză fără profesor pentru începători. *Ghid video*. Nr. 1: Capitolele 1–15; Nr. 2: Capitolele 16–30, Nr. 3: Capitolele 31–45; Nr. 4: Capitolele 46– 60, Bucureşti, ECoresi, 1996, 1: 74 p.; 2: 65 p.; 3: 25 p.; 4: 16 p. (**BBC English**) (10 ore) [10 casete video (15 ore), 8 casete video (10 ore) + 4 manuale apărute la Londra].

1740. STAN, IOAN TEODOR, *Fonetica*, Cluj-Napoca, EPUC, 1996, 138 p.

1741. STAN, IOAN TEODOR, *Obučenie russkomu iazyku*, Cluj, PUC, 1995, 96 p.

1742. STAN, RODICA, ŞTEFANOVICI, ANDA, *Let's Play with Words*, Cluj, Argonaut, 1996, 36 p.

1743. STARCU, DAN, *Limba engleză prin texte*, Bucureşti, Niculescu, 1996, 201 p. [+ 1 p. nenum. r.c.e.].

1744. STATE, MELU, *Lexicul limbii române în comunicare. Repere teoretice şi exerciţii*, Galaţi, EPLAG, 1996, 196 p. Rec.: Andra Şerbănescu, LLR, **25**, nr.4, 1996, 60–61.

1746. STOLERU, CECILIA, *Literatură română*. Manual pregătitor, [Bucureşti], EPestalozzi, 1996, 217 p.

1747. SURDU, IOAN, DĂNILĂ, IOAN, POPESCU, BRÂNDUŞA, *Exerciţii de comunicare pentru clasa a II-a*, Bucureşti, ECoresi, 1996, 96 p. (**Caietele didactice Coresi**).

1748. ŞERBĂNESCU, MIHAELA, BĂCIOIU, MARIA, *Culegere de exerciţii gramaticale pentru clasele II–IV*, Bucureşti, LEPA, 1996, 144 p.

1749. ŞERDEAN, IOAN, DIŢULEASA, FLORIAN, PAVELIU, ELIZA, *Gramatică şi compunere*. Manual pentru clasa a III-a, Bucureşti, EDP, 1996, 112 p. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **2043**; **36**, 1993, nr. **1557**; **35**, 1992, nr. **1366**; **28**, 1985, nr. **1745**; **25**, 1982, nr. **3197**.

1750. ŞLAPAC, STELA, *Dificultăţi ale gramaticii engleze*, Niculescu, 1996, 212 p. [+ 2 p. nenum. r.c.e.].

1751. ŞLAPAC, STELA, *Limba engleză prin expresii*, Bucureşti, Niculescu, 1996, 217 p. [+ 1 p. nenum. r.c.e.].

1753. ŞTEF, ANA FELICIA, *Manual de greacă veche*, Bucureşti, Humanitas, 1996, 496. Rec.: I. T[ănăsescu], *O noutate editorială*, FC, nr. 153, în Azi, nr. 1142, 25 mar. 1996, 3.

1754. ŞTEF, FELICIA, *Limba latină*, Bucureşti, EVictor, 1996, 232 p. (UH. FD). Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1559**.

1755. ŞTEFAN, GH. I., *Culegere de texte latine. Compendiu de gramatică. Vocabular latin-român*, Galaţi, EPF, 1995, 296 p. Rec.: ∗*∗ UnC, nr. 1–2, 1996, 5.

1756. ŞTEFANOVICI, ANDA, STAN, RODICA SILVIA, *Test Youselves on English Idioms*, Cluj-Napoca, Argonaut, 1996, 49 p.

1757. TABACU, MARIA, *Verbul francez prin exerciţii*, Bucureşti, Logos, 1996, 182 p. (Seria **Aplicaţie**).

1758. TARANTINO, ANGELA, DASCĂLU JINGA, LAURENŢIA, *La lingua rumena. Morfologia ed esercizi*. A cura di ... e ..., Premessa di Luisa Valmarin, Bucureşti, EFCR, 1996, 252 p.

1759. TEODORESCU, VASILE, *Limba şi literatura română pentru admiterea în liceu*, Bucureşti, RAO, 1996, 320 p.. (**RAO Educaţional**. *Admiterea în liceu*). Rec.: C. G., TrivÎnv, **6**, nr. 339–340, 1996, 12.

1760. TOMA, DOLORES, *Exerciţii de traducere (română–franceză)* revăzute de Henri Wilhelm, Bucureşti, EBabel, 1996, 256 p. Rec.: I. Blaga, RLib, nr. 1897, 24 iun. 1996, 2.

1761. TOMA, ION, *Limba română contemporană. Privire generală*, Bucureşti, Niculescu, 1996, 328 p. Rec.: Dumitru şi Daniel Ivănuş, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 235–236.

1762. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MARTA, POPA, LUIZA, SIMON, JÓLAN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. *Vocabular român–german*, Bucureşti, EDP, 1996, 200 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1726**; **36**, 1993, nr. **1562**; **35**, 1992, nr. **1375**; **28**, 1985, nr. **1672**; **26**, 1983, nr. **2123**; **21**, 1978, nr. 2173.

1763. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MARTA, POPA, LUIZA, SIMON, JÓLAN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. *Vocabular român-maghiar*, Bucureşti, EDP, 1996, 200 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1726**; **36**, 1993, nr. **1562**; **35**, 1992, nr. **1375**; **28**, 1985, nr. **1673**; **26**, 1983, nr. **2123**; **21**, 1978, nr. 2173.

1764. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MARTA, POPA, LUIZA, SIMON, JÓLAN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învăţământul cu predarea în limbile minorităţilor naţionale. *Vocabular român-sârb*, Bucureşti, EDP, 1996, 200 p. Vezi BRL, **35**, 1992, nr. **1374**; **26**, 1983, nr. **2124**; **21**, 1978, nr. 2174.

1765. TÓTHARSÁNYI, SÁNDOR, BALLA, SÁRA, MÁRTHA, MARTA, POPA, LUIZA, SIMON, JÓLAN, *Limba română*. Manual pentru clasa a II-a. Învățământul cu predarea în limbile minorităților naționale. *Vocabular român-slovac*, București, EDP, **21**, 1978, nr. 2175.

1766. TULAI, IOSEFINA OLIMPIA, *Elemente de sintaxă*. Îndrumător pentru candidații la examenul de admitere în învățământul universitar. Proba de limba română. Broșura nr. 3. Complementul indirect. Completiva indirectă. Complementul de agent. Completiva de agent. Complementul circumstanțial de timp. Circumstanțiala de timp. Complementul circumstanțial de mod. Circumstanțiala de mod, Târgoviște, EFB, 1995, 55 p. [pe cop.: 1996].

1767. TURCU, AURELIA, *Curs practic de nivele de limbă*. Pentru anul III specialitatea A și B. Pentru uzul studenților, Timișoara, TUT, 1994, 108 p. (UT. FLFI. CLR) [lb. fr.].

1768. TURCU, FULVIA, *Engleza de afaceri în economia de piață*, București, EUranus, [f. a.], 580 p. (CPCMCI. S. C. PERCOMEX S. A.).

1769. TUȚESCU, MARIANA, *Du mot au texte. Exercices de français pour les avancés*, Bucarest, EdCavallioti, 1996, 298 p. Rec.: Rodica Velea Bădescu, Omagiu Eugenio Coșeriu, 1996, 256–257.

1770. ȚĂRANU, MARIANA, *Limba engleză. Exerciții pentru gimnaziu*, București, ECorint, 1996, 232 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1729**.

1771. ȚĂRANU, MARIANA, *Limba engleză. Exerciții pentru nivelul superior*, București, ECorint, 1996, 248 p.

1772. ȚENCHEA, MARIA, *Histoire de la langue française*, Timișoara, [TUT], 1993, 8 p. (UT).

1773. UNGUREANU, ADALMINA, UNGUREANU, OANA, *Teste de limba română pentru pregătirea de performanță*, Iași, AS'S, 1996, 85 p.

1774. VAIMBERG, S., *Noi manuale de limba rusă contemporană la Universitatea din București*, RS, **33**, 1995, 269–271 [de morfologie și sintaxa propoziției; definitivate sau în curs de definitivare].

1775. VASILACHE, GH. N., *Ortografia limbii române (probleme teoretice și practice)*, Galați, EPF, 1996, 180 p. (**Biblioteca școlară Porto Franco**, 49).

1776. VASILE, MARIAN, *Noțiuni de teoria literaturii pentru învățământul preuniversitar*, București, EVestala, 1996, 160 p. [cu *Mic dicționar de termeni literari*]. Rec.: Petre D. Anghel, LLR, **25**, nr. 1, 199, 63–64.

1777. VEREȘ, GRIGORE, CEHAN, ANCA, ANDRIESCU, IULIANA, *A Student's Companion to English Grammar*, Iași, EUI, 1996, 472 p. (UI).

1778. VIANU, LIDIA, *English with a Key*. Exerciții de traducere și retroversiune, București, Teora, 1996, 254 p. (Seria **Essential English**, nr. 23). Rec.: Liana Viorel, TribÎnv, **6**, nr. 326, 1996, 8.

1779. VIȘAN, FLORENTINA, *Sistemul părților de vorbire în gramatica chineză*, București, EUB, 1996, 248 p. (UB).

1780. VIȘAN, MONICA, *Metodă rapidă de învățare a gramaticii limbii engleze*, București, EPaco, [f. a.], 140 p.

1781. VOLLAIRE, CLAUDE, *Gramatica limbii engleze cu exerciții*. Traducere de Mioara Sechel, București, Teora, 1996, 194 p. [+ 5 p. nenum. r.c.e.] (**Essential English**, 34) [trad. vol. apărut la Bordas, Paris].

1783. ZDRENGHEA, MIRCEA MIHAI, *The Tense-Systems of English and Romanian. Values of Tenses Collocated with Time Adverbials*, [Cluj-Napoca], Clusium, 1996, 210 p. Rec.: Anca Greere, Tribuna, **8**, nr. 17, 1996, 11.

1784. ZDRENGHEA, MIRCEA MIHAI, TOWNSON, NIGEL, *English Grammar. Elements of the Grammatical Structure of English.* Ediţia a II-a, Cluj-Napoca, EClusium, 1995, 182 p. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **2063**.

1785. ZDRENGHEA, STELA, *Limba română.* Nivel A (începător). Culegere de texte. Vocabular (român–englez–grec–arab). Liste gramaticale, Cluj, TUCN, 1995, 123 p. multigr. (UCN. FL).

1786. *** *Comentarii literare şi subiecte pentru admiterea în şcoli profesionale şi licee.* Ediţia a IV-a, Oradea, EPlurismul, 1996, 96 p. Rec.: Mihail Oprescu, *Salvaţi limba română de gunoaie!*, TribÎnv, **6**, nr. 335, 1996, 6.

1787. *** *Din istoria ideilor lingvistice.* Coordonator: Ileana Oancea. Vol. I. *Spaţiul romanic.* Îngrij. de Florin Ochiană, Timişoara, TUT, 1993, V + 188 p. multigr. (UT. FLFI. CLR) [cu un cuvânt înainte de Ileana Oancea, p. I–V].

1788. *** *Ghid de conversaţie român–englez.* Expresii uzuale. Timpul. Vremea. Continentele. Statele. Profesiunea. Autostopul. La vamă. Sănătatea. La bancă. Cumpărături. Magazine. La hotel. La restaurant. Cadouri. La oficiul poştal. Scrisori. La cinema. Sporturi. Această lucrare a fost elaborată în cadrul Departamentului de limbi străine al Editurii Teora. Redactor responsabil: Ana Maria Filoteanu, Bucureşti, Teora, 1996, 224 p.

1789. *** *Ghid gramatical. Limba engleză.* Tabele gramaticale. Morfologie. Coordonator prof. Anca Atanasiu, Bucureşti, EJunior, 1996, 28 p. (**Mentor Junior**).

1790. *** *Ghid gramatical. Limba franceză.* Tabele gramaticale. Morfologie. Coordonator Melania Ghiţescu, Bucureşti, EJunior, 1996, 32 p. (**Mentor Junior**).

1791. *** *Ghid gramatical. Limba latină.* Tabele gramaticale. Morfologie. Coordonator: Dana Silvia Damian. Redactor: Lucia Dumăchiţă, Bucureşti, EJunior, 1996, 40 p. (**Mentor Junior**).

1792. *** *Limba engleză pentru afaceri.* Transcrierea casetelor audio *Starting Business English.* Audioscript, Bucureşti, ECoresi, 1996, 159 p. (**BBC English**) [pe cop.: Curs video şi audio BBC. Pentru începători; cu 3 casete video de câte 90 minute şi 3 casete audio de câte 60 minute].

1793. *** *Limba română. Tabele morfologice.* Coordonator Cristian Niţulescu, Bucureşti, EJunior, [f. a.], 52 p. (Colecţia **Mentor Junior**) [pe cop.: Tabele gramaticale morfologice].

1794. *** *Mind Your Own Business English.* An Activity Book for Economic High School Students. Authors: Smaranda Szatmari, Marieta Mierluţiu, Monica Lupu, Roxana Ionescu, Dana Soreanu, Doiniţa Papatanasiu, Livia Avram, Wilma Sylvestrovich, Margareta Murariu, Gina Băncescu, Luminiţa Violeta Cheveresean, Liliana Gherghinescu, Bucharest, SP, 1996, 80 p.

1795. *** *Să învăţăm limba engleză cu Walt Disney*, Bucureşti, Egmont România, 1996, 111 p. [pe cop.: Album ilustrat pentru copii. Peste 1000 de cuvinte].

1796. *** *Sinteze şi comentarii pentru bacalaureat.* Supliment al revistei „Limba şi literatura română". Redactori: Florentina Sânmihăian, Mircea Frânculescu. Coordonator: I. Hangiu, Bucureşti], [f. e.], 1996, 192 p. (SŞF).

VEZI şi nr. 648, **1134**, 1380, 1381, 1387, **1429**, **1445**, **1446**, **1450–1452**, **1456**, **1461**, **1469**, **1481**, **1489**.

Recenzii

1799. APOSTOL, VIOLETA, *Manual de stilistică*, TribÎnv, **6**, nr. 320, 1996, 8 [de Georgeta Corniţă]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1594**.

1800. CHIRA, DORIN, Mihai M. Zdrenghea, *English Grammar* [...], Tribuna, **8**, nr. 17, 1996, 11. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **2063**.

1801. CHIRA, DORIN, Mihai M. Zdrenghea, Leo F. Hoye, *Modal Verbs and Modal Expressions in English* [...], Tribuna, **8**, nr. 17, 1996, 11. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1747**.

1802. COSMA, RUXANDRA, Hans Jürgen Heringer – *Deutsche Syntax Dependentiell*, Tübingen: Staufenburg – Verlag, 1996, 293 S., ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 238.

1803. CRIHANĂ, MARCEL, Marina Rădulescu, *Teste de limba română* [...], LLR, **25**, nr. 1, 1996, 62–63. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. **2014**.

1804. DINCĂ, DANIELA, Martin Riegel, Jean Cristophe Pellat, René Rioul, *Grammaire méthodique du français*, Paris, PUF, 1994, 646 p., Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 254–255.

1805. FASSEL, LUMINIŢA, *O disciplină germană: „Landeskunde" şi aplicarea ei în domeniul românesc*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 98–106 [pe marginea vol. semnat de Horst G. Klein şi Katja Göring, *Rumänische Landeskunde*, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1995, 179 p.; deutsch. Zus.].

1806. LAZĂR, VIRGIL, *Eveniment editorial:* ***Gramatica limbii române***, RLib, nr. 1762, 15 ian. 1996, 2 [Dumitru Bejan, *G. R. L. Compendiu* ...]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1569**.

1807. LUPU, COMAN, Şt. M. Ilinca, *Gramatică instrumentală* [...], LLR, **25**, nr. 2, 1996, 61–63. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1636**.

1808. NICOLESCU, ESTERA, *O lucrare fundamentală privind educaţia limbajului în grădiniţă*, RÎP, **19**, nr. 3–4, 1996, 232–233 [de Ioan Surdu, Ioan Dănilă, Siminica Şova, Bucureşti, EDP, 1995]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1483**.

1809. POP, GHEORGHE, Georgeta Corniţă, *Manual de stilistică* [...], Omagiu Victor Iancu, 1996, 213–215. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1594**.

1810. RĂDULESCU, ANDA-IRINA, Rodica Ionescu, Gabriela Scurtu, *Grammaire pratique du français. Les substituts* [...], Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 250–251. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1640**.

1811. STOICHIŢOIU ICHIM, ADRIANA, Rodica Boţoman, *Discover Romanian. An Introduction to the Language and Culture*, Columbus, Ohio State University Press, 1995, 408 p., LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 124–126.

1812. TASOTTI BIOLAN, VIRGINIA, ***English – My Love***. *Un manual în absenţa pragmatismului*, TribÎnv, **6**, nr. 313, 1996, 4. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1747**.

1813. VASCENCO, VICTOR, Lylia Trannoy, Natalia Voïteleva, *Le russe du commerce et des affaires*, Paris, 1994, 276 p., RS, **33**, 1995, 253–255.

1814. ZUGUN, PETRU, *A doua oră de limba română*, Cronica, **29**, nr. 21, 1994, 2 [Puiu Filipescu, Constantin C. Bostan, *Ora de limba română*. Ediţia a II-a]. Vezi BRL, **36**, 1993, nr. **1492**.

1815. *** Editura Niculescu, Kristine Lazăr, Ida Alexandrescu, Ileana Moise, Christiane Cosmatu, *Limba germană fără profesor*, OSo, **1**, nr. 12, 1995, 18. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1649**.

1816. *** Ioan I. Dumitru, *Cultivarea limbii române* [...], OSo, **1**, nr. 16, 1995, 30. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1608**.

1817. *** Ioan Petre Cenuşe, Gabriela Lupchian, Doina Neguş, *Franceza comercială pentru oameni de afaceri* [...], UnC, nr. 1–2, 1996, 12. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1584**.

1818. *** Lucia Uricariu, Mircea Goga, *Verbe româneşti*, UnC, nr. 1–2, 1996, 11. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1732**.

1819. *** *Manualele de limba română pentru clasa a IV-a*, LL, **41**, nr. 3–4, 1996, 88–100 [de Matei Cerchez, Victoria Pădureanu, Flori Lupu, Bucureşti, EALL; Alexandru Crişan, Florentina Sânmihăian, Sofia Dobra, Bucureşti, EHumanitas; Marin Iancu, Vasile Molan,

Ion Dumitru, Gabriel Chelaru, Bucureşti, EPetrion; Emilia Goian, Miorița Got, Doina Manolache, Bucureşti, ETeora].

1820. ∗**∗ *Vocabular. Teorie şi teste*, TribÎnv, **6**, nr. 331, 1996, 5 [de Marilena Chiriac şi Marin Iancu]. Vezi BRL, **38**, 1995, nr. **1586**.

XXVI. *VARIA*

1821. BĂILEŞTEANU, FĂNUŞ, *Cartea, obiect de cunoaştere, subiect de contemplare*, LLR, **25**, nr. 1, 1996, 15–17.

1822. CIOBANU-BĂCANU, MARIA, *Limbajul – gloria care încoronează omul*, ON, nr. 130, 1996, 4.

1823. CIORĂNESCU, ALEXANDRU, *„Eu nu mai iubesc limba română vorbită azi: o înțeleg în sensul unei femei care m-a înşelat"*, Adevărul, nr. 1912, 6–7 iul. 1996, 3.

1824. COŞERIU, EUGEN, *Lingvistica integrală*. Interviu cu ... realizat de Nicolae Saramandu, Bucureşti, EFCR, 1996, 184 p. Rec.: Nistor Bardu, Tomis, **1**, nr. 4, 1996, 13; Katalin Dumitraşcu, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 233–234. Vezi şi nr. 150

1825. GUILLERMOU, ALLAIN, *Allocution prononcée à l'occasion de l'attribution du titre de „Docteur honoris causa de l'Université de Bucarest", à l'ambassade de Roumanie à Paris, le 24 janvier 1996*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 5–10.

1826. IANCU, VICTOR, *Realizări deosebite în cercetarea filologică*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 25–26.

1827. SIMION, EUGEN, *Intelectualitatea nu mai reprezintă astăzi o forță*. Interviu cu ..., vicepreşedinte al Academiei Române, Timpul, nr. 12, 1996, 2–3 [int. luat de Viorel Ilişu; interesează cap. *Revenirea la ortografia tradițională a fost un act necesar*].
VEZI şi nr. **37**, 366, 374, **1375**.

Recenzii

1828. TATAI-BALTĂ, CORNEL, *Un dicționar de artă de mare anvergură*, Tribuna, **8**, nr. 23–24, 1996, 2 [*Le grand dictionnaire de la peinture des origines à nos jours*, VBI / Royal Smeets Offset, Weert, Pays-Bas, 1992, 768 p.].

XXVII. *IN HONOREM*

1829. CHIVESCU, ROMEO, *La aniversarea conf. dr. Anatol Pedestraşu*, RS, **33**, 1995, 231–233 [la 65 de ani; cu bibl. selectivă (p. 233–237) de 57 de titluri].

1830. CONSTANTIN, C., *Victor Iancu*, Steaua, **47**, nr. 4–5, 1996, 57 [la 60 de ani].

1831. COTEANU, ION, *Eugeniu Coşeriu*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 11–12 [cu 1 fot. a celui omagiat].

1832. FELECAN, NICOLAE, *Iubite coleg,* Omagiu Victor Iancu, 1996, 3–4 [Victor Iancu la 60 de ani].

1833. GRECU, ION GH., *Academicianul Gabriel Ţepelea la 80 de ani*, Dreptatea, nr. 90, 1996, 1, 16 [1916–1996].

1834. GRECU, VICTOR V., *Distinşi şi iubiţi colegi*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 7 [Victor Iancu la 60 de ani, *laudatio*].

1835. LOMBARD, ALF, *Câteva amintiri*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 119–122 [rel. din *Comunicările „Hyperion"*, 2, 1993, p. 27–33]. Vezi BRL, **37**, 1994, nr. 421.

1836. MOLDOVAN, VALENTIN, *Profesorul Marin Bucă la 60 de ani*, PFilR, **3**, 1994, 111–112.

1837. MUNTEANU, ŞTEFAN, *Un întemeietor al lingvisticii contemporane: Eugen Coşeriu*, AUT, **32**, 1994, 11–18 [*laudatio* la decernarea titlului de *Doctor honoris causa* al Universităţii din Timişoara, la 28 apr. 1995; deutsch. Zus.].

1838. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, *Valeria Guţu Romalo – lingvist şi profesor*, Omagiu Valeria Guţu Romalo, 1996, 22–31.

1839. RACHIERU, ADRIAN DINU, *G. I. Tohăneanu – 70*, DaciaLit, **6**, nr. 1, 1996, 12.

1840. RADU, ION, *De ziua lui Victor*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 5–6 [la 60 de ani].

1841. REGUŞ, CORNELIU, *Prof. univ. dr. Gh. Bolocan – la 70 de ani*, RS, **33**, 1995, 201–206 [cu bibl. (p. 207–212), 90 de titluri].

1842. SIMION, EUGEN, *Discursul domnului academician ..., vicepreşedinte al Academiei Române*, Dreptatea, nr. 90, 1996, 1 [la sărbătorirea acad. Gabriel Ţepelea la împlinirea a 80 de ani].

1843. SUCEVEANU, AL., *Vladimir Iliescu la 70 de ani*, SCIVA, **47**, nr. 2, 1996, 221–226 [cu 1 fot.].

1844. ŞANDRU OLTEANU, TUDORA, *Eugenio Coseriu şi domeniul lingvistic hispanic*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 324–332.

1845. ŞUTEU, FLORA, *Omagiu ştiinţei eroice!*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 13–14 [cu o fot. a celui omagiat].

1846. VINŢELER, O., *Vaso Ivanovici Abaev la 95 de ani*, RS, **33**, 1995, 187–199 [1900–1995].

1847. VINŢELER, ONUFRIE, *K 65-letiju professora George Mihaila (Gheorghe Mihăilă)*, RS, **33**, 1995, 193–199 [1930–1995].

1848. VIŞOVAN, ŞTEFAN, *Profesorul Onufrie Vinţeler la 65 de ani*, RS, **33** 1995, 213–217 [cu lista principalelor lucrări publicate (p. 217–220), cu 64 de titluri (1930–1995)].

1849. *** *Andrei Avram la 65 de ani*, FD, **15**, 1996, 247–248 [1929–1994].

1850. *** *Aniversare Gabriel Ţepelea*, Cotidianul, **6**, nr. 49, 29 febr. 1996, 6 [la 80 de ani].

1851. *** *Aprecieri ale cărţilor. Extrase din recenzii*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 27–28.

1852. *** *Colaborarea îşi păstrează lumina neîntinată / Die Zusammenarbeit behält ihr Unbeflektes Licht bei / Aus dem Briefwechsel Jean Livescu – Mihai Isbăşescu*, ZGR, **5**, nr. 1–2, 1996, 242–244.

1853. *** *Eugeniu Coşeriu – doctor* ***honoris causa*** *al Universităţii din Craiova. Raportul comisiei Senatului Universităţiii din Craiova pentru conferirea titlului*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 31–33 [cu 1 fot. a celui omagiat].

VEZI şi nr. **38**–41, **44**, **45**, 76, 150, 380, 385, 390, 391, 401, 406, 410, 429, 431, 433, 440, 444–446, 452, 453.

1854. *** *Eugeniu Coşeriu – La Craiova –*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1996, 27–30 [la sumar: Toma Grigorie, *Interviu cu Eugeniu Coşeriu la Craiova*].
1855. *** *Laudatio*, Omagiu Eugenio Coşeriu, 1994, 5–12 [din partea comisiei de decernare a titlului de doctor *honoris causa* al Universităţii „Ovidius", Constanţa; coordonatori: Marin Mincu, Valeriu Gonţa].
1856. *** *Victor Iancu – date biografice –*, Omagiu Victor Iancu, 1996, 8–11 [la 60 de ani].

Recenzii

VEZI nr. 47, 48, 456.

XXVIII. *IN MEMORIAM*

1857. AVRAM, ANDREI, *Alf Lombard (1902–1996)*, FD, **15**, 1996, 283–284.
1858. BULGĂR, GH., *Alf Lombard*, AdLA, **5**, nr. 310, 1996, 9 [1902–1996].
1859. BULGĂR, GH., *Alf Lombard – in memoriam*, LL, **41**, nr. 1, 1996, 116–119 [1902–1996].
1860. BULGĂR, GH., *Alf Lombard şi limba română*, VR, **91**, nr. 9–10, 1996, 89–97 [1902–1996; cu corespondenţă de la Alf Lombard].
1861. BULGĂR, GHEORGHE, *Alf Lombard în apărarea Transilvaniei*, MI, **30**, nr. 9, 1996, 15 [1902–1996].
1862. CĂLINESCU, CONSTANT, *O lacrimă pentru un prieten: Alf Lombard*, ŞTI, **7**, nr. 22–25, 1996, 11 [1902–1996].
1863. FODOR, ECATERINA, IVANOV, ANDREI, *Mihail Marinescu (1927–1995)*, RS, **33**, 1995, 181–182.
1864. HÂRLĂOANU, ALFRED, *Amintiri despre romanistul Alf Lombard*, Cotidianul, **6**, nr. 152, 2 iul. 1996, 6 [1902–1906; int. cu ... luat de Costan Mîndrilă].
1865. IANCU, DORIN, *Alf Lombard. O viaţă închinată limbii române*, NRR, nr. 2–3, 1996, 169–171 [1902–1996].
1866. IVĂNESCU, IREŃA, *Profesorul Gheorghe Ivănescu – tatăl meu*, AUT, **31**, 1993, 222–226 [1912–1987].
1867. MADAN, ION, *Paul Mihail*, AnIst-Iaşi, **32**, 1995, 639–641 [1905–1995], nr. 152, 2 iul. 1996, 6 [int. cu ... luat de Costan Mândrilă].
1868. MIHĂILĂ, G., *Ne-a părăsit un mare prieten: Alf Lombard*, Academica, **6**, nr. 5, 1996, 19 [1922–1996].
1869. MITU, MIHAI, *Lucia Djamo-Diaconiţă (24 ian. 1916–1 oct. 1995)*, RS, **33**, 1995, 177–179.
1870. MITU MIHAI, *Valentin Gr. Chelaru (1913–1995)*, RS, **33**, 1995, 171–175.
1871. MITU, MIHAI, *Witold Truszkowski (1912–1994)*, RS, **33**, 1995, 165–170.
1872. NIŢĂ-ARMAŞ, SILVIA, *Pandele Olteanu (1908–1995)*, RS, **33**, 1995, 183–184.
1873. PĂTRUŢ, ŞTEFAN, ***In memoriam.*** *Prof. dr. docent Ioan Pătruţ*, Redeşteptarea, **5**, nr. 243, 1996, 9 [1914–1992].
1874. PÉNTEK, JÁNOS, *Nagy Jenő. 1916–1996*, NyIK, **40**, nr. 1, 1996, 116–117.
1875. ROCERIC, ALEXANDRA, *Un gând la plecarea lui Alf Lombard*, JurnLit, **7**, nr. 5–8, 1996, 11.
1876. VETIŞANU, VASILE, ***In memoriam***. *Alf Lombard – un mare prieten al românilor*, CrRom, **8**, nr. 7, 1996, 8 [1902–1966].
1877. VULPE, MAGDALENA, *Gheorghe Abălaşei (1910–1995)*, FD, **15**, 1996, 285–286.

ABREVIERI *

AA = *Analele Academiei Române.* Seria a V-a, Bucureşti, EAR, **1**, 1868 [**125** 1991, vol. 2, 1996]; **ABr** = *Analele Brăilei.* Serie nouă, Brăila, [f. e.], **1**, 1996 (Muzeul Brăilei); *AC* = Awareness Campaign; *abr.* = abreviere(a), abrevieri(le); abreviat(ă), abreviaţi, abreviate; *acad.* = academician(ul), academicieni(i); **Academica** = ***Academica***. Revistă de ştiinţă, cultură şi artă. Director fondator: Mihai Drăgănescu. Director: Virgiliu N. Constantinescu. Redactor-şef: Mircea Mâciu, Bucureşti, **1**, 1990 [**6**, nr. 7, 1995; **7**, nr. 12, 1996]; *ACm* = Axa Company, Iaşi, [editură]; *ADAN* = ADAN, Piatra Neamţ [editură]; **AdE** = *Adevărul economic.* Săptămânal pentru oamenii de afaceri. Director: Viorel Sălăgean, Bucureşti, **1**, 1992 [nr. 52, 1996]; *adj* = adjectiv(ul), adjective(le); **Adevărul** = *Adevărul.* Ziar naţional independent. Fondat 1889. Seria a cincea, Bucureşti [nr. 2060, 30 dec. 1996]; **AdLA** = *Adevărul literar şi artistic.* Săptămânal de cultură şi atitudine. Redactor-şef: Cristian Tudor Popescu, Bucureşti, **1**, 1991 [**5**, nr. 338, 1996; *AEEP* = Académie d'études économiques de Bucarest; **A Hét** = *A Hét.* Társadalom – Művelődés Tudomány Könyezetvédelem. Főszesztő – Gálfy Zsolt. Főszerkesztő-helyettes Ágoston Hugó, Bucureşti, **1**, 1970 [**27**, nr. 39, 1996; inc.]; *AIUS* = AIUS, Craiova [editură]; **Albanezul** = *Albanezul.* Revistă editată de Uniunea Culturală a Albanezilor din România. Redactor-şef: Gelcu Maksutovici (Xhelku Maksuti), Bucureşti, 1993 [**4**, nr. 12, 1996]; **Albina** = *Albina.* Revistă de cultură pentru sate, fondată de Spiru Haret în 1897. Publicaţie lunară a Ministerului Culturii, Bucureşti, **1**, 1897 [**100**, nr. 12, 1996]; *ALCOR* = ALCOR EDIMPEX S.R.L. Bucureşti [editură]; **Aldine** = *Aldine.* Supliment al ziarului *România liberă*, Bucureşti, **1**, 1996 [nr. 52, 1996, în **RLib**, nr. 2057, 31 dec. 1996]; **Aletheia** = *Aletheia.* Revistă de ştiinţă şi dialog interdisciplinar, Oradea, **1**,1991 (Societatea Oamenilor de Ştiinţă şi a Scriitorilor din Bihor. Universitatea din Oradea); **Alfa şi omega** = *Alfa şi omega.* Supliment de spiritualitate creştină, Bucureşti, **1**, 1994 [**5**, nr. 12, 1996]; *ALL*, *All* = ALL, All, Bucureşti [editură] v. şi *EALL*; *AllE* = All Educational S. A., Bucureşti [editură]; *Amarcord* = Amarcord, Timişoara [editură] v. şi *EAmarcord*; **AML** = *Alma Mater Lugosiensis.* Revistă a Universităţii Europene Drăgan, editată cu sprijinul săptămânalului „Redeşteptarea" [nr. 3 mart. 1996, în nr. 253, 1996]; **AMN** = *Acta Musei Napocensis.* Publicaţia Muzeului Naţional de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, [f. e.], **1**, 1993 (MC. MNIT) [**32**, nr. 1, 2, *Istorie*, 1996; **33**, nr. l, *Preistorie–istorie veche–arheologie,* 1996]; **AMP** = *Acta Musei Porolissensis*, Zalău, [f. e.], **1**, 1977 (MJIA Zalău) [**20**, 1996]; *Amphora* = Amphora, Timişoara [editură] v. şi *EAmphora*; *an.* = anexă, anexa, anexe(le); **AnAF** = *Anuarul* ***Arhivei de Folclor***, Cluj-Napoca, EAR, **1**, 1989 (AR. Fil. Cluj-Napoca, UC. IAF) [**15–17**, 1994–1996]; *Anakarom* = Anakarom, Iaşi [editură]; **AnBuc** = *Analele Bucovinei*, Bucureşti, EAR, **1**, 1994 (AR. Centrul de Studii „Bucovina") [**3**, nr. 1–2, 1996]; *Ando-Tours* = Ando-Tours, Timişoara [editură]; **AnIEF** = *Anuarul Institutului de etnografie şi Folclor* „Constantin Brăiloiu". Serie nouă, Bucureşti, [f.e.], **1**, 1990 [**7**, 1996]; **AnIst–Cluj-Napoca** = *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, EAR, **1**, 1948 (AR. Fil. Cluj-Napoca) [**35**, 1996]; **AnIst–Iaşi** = *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol" din Iaşi*, Iaşi, EAR, **1**, 1964 (AR. Fil. Iaşi) [**32**, 1995]; **AnivCult** = *Aniversări culturale.* Publicaţie semestrială, Bucureşti, **1**, 1965 (BNR) [**35**, nr.1–2, 1996]; *Antet* = Antet, Oradea [editură]; *antr* = antroponim(e), antroponimul, antroponimele; antroponimic(ă),

* Abrevierile culese cu caractere **aldine drepte** sunt sigle care trimit la cărţi, la culegeri şi la publicaţii periodice sau seriale; cele culese cu caractere *cursive albe* sunt prescurtări ale unor termeni bibliografici uzuali sau ale unor instituţii de învăţământ superior, ştiinţifice, culturale etc.

Parantezele drepte la publicaţiile periodice şi seriale indică ultimele numere fişate; indicaţia „inc." de la sfârşitul acestor paranteze arată goluri (mari) în colecţia anului respectiv, consultată la BCUB, BN, BAR sau la alte biblioteci.

antroponimicul, antroponimce(le); **AO** = *Arhivele Olteniei*. Serie nouă, Bucureşti, EAR, **1**, 1981 (AR. ICSU Craiova) [**11**, 1996]; *AOŞ* = Asociaţia Oamenilor de Ştiinţă din România, Bucureşti; *AP* = Aldo PRESS, Bucureşti [editură]; *apel.* = apelativ(ă); apelativul, apelative(le); **Apostrof** = *Apostrof*. Revistă a Uniunii Scriitorilor. Apare lunar, Cluj, 1, 1990 [**7**, nr. 12, 1996]; *apr.*= aprilie; **Apulum** = *Apulum*. Fondator: Ion Berciu, Alba Iulia, [f. e.], **1**, 1963 [**33**, 1996]; *AR* = Academia Română; *ARAAS* = American Romanian Academy of Arts and Sciences, Dorris, California; **Ararat** = *Ararat*. Publicaţie a armenilor din România. Fondat în anul 1924 (Serie nouă). Redactor-şef: Bedros Horasangian, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 23–24, 1996]; *Ararat* = Ararat, Bucureşti [editură]; *ARAŞA* = Academia Româno-Americană de Ştiinţe şi Artă, Dorris, California; **Arc** = *Arc*. Arte. Meşteşuguri. Preşedinte: Augustin Buzura, Bucureşti, EFCR, **1**, 1992 (FCR) [**5**, nr. 3–5, 1996]; **Argessis** = *Argessis*. – Studii şi comunicări –. *Istorie. Muzeografie. Cultură*, Piteşti, **1**, 1989 [**7**, 1995]; *Argonaut* = Argonaut, Cluj-Napoca [editură]; **ArhM** = *Arheologia Moldovei*, Bucureşti, EAR, **1**, 1977 (AR, Fil. Iaşi, IIAI) [**18**, 1995]; **ArhRom** = *Arhiva României* (Serie nouă). Publicaţie editată de Direcţia Generală a Arhivelor Statului din România, Bucureşti, [f. e.], **1**, 1840 şi 1995 [**155**, nr. 1–2, 1995]; **Armonia** = *Armonia*. Periodic social, cultural. Editat de Centrul Internaţional Ecumenic pentru Dialog Spiritual, Bucureşti, [f. e.], **1**, 1993 [**4**, nr. 2, 1996]; **Aromânii** v. nr. **34**; *art.* = articol(ul), articole(le); **Asachi** = *Asachi*. Revistă de cultură. Fondată în 1881 la Piatra-Neamţ. Serie nouă, Piatra-Neamţ, **1**, 1991 [nr. 94, 1996]; *ASB* = Arhivele Statului Bucureşti; *ASR* = Asociaţia Slaviştilor din România; *AS'S* = AS'S, Iaşi [editură]; **Astra** = *Astra*. Revistă de cultură. Serie nouă. Apare lunar. Director: acad. Alexandru Surdu, Braşov, **1**, 1995 (MC) [nr. 1–2–3, 1996]; *Astra Română* = Astra Română, Timişoara [editură]; **Ateneu** = *Ateneu*. Revistă de cultură. Fondator: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925). Editor: Ministerul Culturii, Bacău, **1**, 1967, **33**, nr. 12, 1996]; **AUBI** = *Analele Universităţii Bucureşti. Istorie*, Bucureşti, [EUB], **1**, 1954 [**44**, 1995]; **AUBLC** = *Analele Universităţii Bucureşti. Limbi clasice*, Bucureşti; **AUBLL** v. nr. 14; **AUBMI** = *Analele Universităţii Bucureşti. Matematică. Informatică*, Bucureşti, [EUB], **1**, 1951 [**44**, 1995]; **AUCn** v. nr. 13; *aug.*= august; **AUI** v. nr. 12; **AUIM** = *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi. Matematică*, Iaşi, **1**, 1954 [**41**, nr. 1, 1995]; **AUŞE** = *Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi. Ştiinţe ale educaţiei* (Serie nouă), Iaşi, EUI, **1**, nr.1, 1992 [**4–5**, 1995–1996]; **AUO** v. nr. 16; **Aurora** = *Aurora*. Revistă de literatură, Oradea, [f. e.], **1**, 1991 (Societatea Oamenilor de Ştiinţă şi a Scriitorilor din Bihor. UO) [**6**, 1996]; **AUS** v. nr. 18; *aut.* = autor(ului); autori(i), autorilor; **AU** v. nr. 17; **AUTM** = *Analele Universităţii din Timişoara*, Seria *Ştiinţe matematice*, Timişoara, TUT, **1**, 1963 [**28**, 1990; **29**, nr. 1–3, 1991]; *av* = adverb(ul), adverbe(le); *AW* = Akademie für Wissenschaftstudien; **Azi** = *Azi*. Un ziar clar într-o lume confuză. Director: Octavian Ştireanu, Bucureşti [nr. 1372, 24 de. 1996].

Babel = Babel, Bucureşti [editură] v. şi *EBabel*; **Banatica** = *Banatica*, Reşiţa, **1**, 1983 [**14**, 1996]; *BAR* = Biblioteca Academiei Române, Bucureşti; **Baricada** = *Baricada*. Prima publicaţie independentă, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 52, 17 dec. 1996]; *BCUB* = Biblioteca Centrală Universitară Bucureşti; *bibl.*= bibliografie, bibliografia, bibliografii(le), bibliografic(ă), bibliografici, bibliografice; **Biblioteca** = *Biblioteca*. Revistă de bibliologie şi ştiinţa informării. Director: Ion Stoica, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 12, 1996]; **BNR** = Biblioteca Naţională a României, Bucureşti; *Brio-Star* = Brio-Star, Piteşti [editură]; **BRL** = Bibliografia românească de lingvistică; **BucLit** = *Bucovina literară*. Editori: Ministerul Culturii – Inspectoratul Judeţean pentru Cultură. Serie nouă, Suceava, **1**, 1990 [**6**, nr. 7–12, 1996]; **BulMath** = *Bulletin mathématique de la Société des Sciences Mathématiques*. Nouvelle série, Bucureşti, EAR, **1**, 1956 (AR) [**37**, nr. 1–4, 1993; **38**, 1994]; **BulŞt–Baia Mare** v. nr. 19; **Bursa** = *Bursa*. Ziarul oamenilor de afaceri, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 54, 1996].

Calende = *Calende*. Revistă de cultură. Serie nouă. Revistă publicată cu concursul Uniunii Scriitorilor din România, Piteşti, **1**, 1991 [nr. 5, 1996]; *cap.* = capitol(ul), capitole(le); **Capital** =

Capital. Săptămânal economic financiar, Bucureşti 1, **1**, 1992 [5, nr. 25, 27 iun. 1996]; *Carminis* = Carminis, Piteşti [editură]; **Carusel** = *Carusel*. Supliment al ziarului „România liberă"; CBU = Cris Book Universal, Bucureşti [editură]; *CCAIA* = Centrul de Cercetări Avansate în Învăţarea Automată, Prelucrarea Limbajului Natural şi Modelarea Conceptuală; *CCCSDT* = Comitetul Consultativ pentru Cercetare Ştiinţifică şi Dezvoltare Tehnologică, Bucureşti; *CCVR* = Centrul de Concentrare a Cărţii Vechi Româneşti, Şimleu Silvaniei; **CCrit** = *Caiete critice*. Revistă lunară de critică literară şi informaţie ştiinţifică. Revistă editată de Casa de Presă şi Editura Cultura Naţională în colaborare cu Academia Română. Director: Eugen Simion, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 9–10, 1996]; *CCŞ* = Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca; **CdM** = *Caiet de management*. Supliment la *Adevărul economic* [nr. 18, în AdE, nr. 38, 1996]; *CE* = Comisia Europeană; *CEAI* = Casa de Editură „Avram Iancu", Bucureşti; *CEI* = Comisia Electrotehnică Internaţională; *CEO* = Casa Editorială Odeon, Bucureşti v. şi *OCE*; *CEPASE* = Centrul Editorial-Poligrafie Academia de Studii Economice; *CEPŞ* = Casa de Editură şi Presă *„Şansa"*, Bucureşti; *CEs* = Centrul de Esperanto, Timişoara; *CFR* = Catedra de filologie rusă; *CGL* = *Curierul ginta latină*. Publicaţie a Societăţii Culturale „Ginta Latină", Iaşi, **1**, 1989 [**8**, nr. 3, 1996]; *CICE* = Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană; **CIE** = *Contemporanul. Ideea europeană*. Fondat în 1881. Revistă naţională de cultură, politică şi ştiinţă. Director: Nicolae Breban, [Bucureşti], **1**, 1990 [nr. 52, 1996]; *CIES* = Comisia de Interlingvistică şi Esperanto, Timişoara; *CIF* = Catedra de istorie şi filozofie; **Cinema** = *Cinema*. Revista cinefililor de toate vârstele, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 12, 1996]; *CK* = Corvin Kiadó, Deva; *CLLE* = Catedra de limbă şi literatură engleză; *CLM* = Catedra de limbi moderne; *CLRm* = Catedra de limbi romanice; *cls.* = clasă, clasa, clase(le); *CLS* = Catedra de limbi slave; *CLSt* = Catedra de limbi străine; **CLTA** v. nr. 10; *Clusium* = Clusium, Cluj-Napoca [editură] v. şi *EdClusium*; *CM* = Corvin Magazin, Deva [editură]; *CNR* = Comitetul Naţional Român; **CN** = *Cultura naţională*. Săptămânal al Ministerului Culturii. Director: Mircea Tomuş, Bucureşti, **1**, 1996 [**1**, nr. 18, 1996]; *com.* = comunicare(a), comunicări(le); comunicat(ă), comunicaţi, comunicate; *cond.* = conducător [ştiinţific]; *confer.* = conferinţă, conferinţa, conferinţe(le); *cons.*= consemnat(ă), consemnaţi, consemnate; **Contrapunct** = *Contrapunct*. Revistă literară lunară. Editor: Uniunea Scriitorilor din România. Redactor-şef: Ioan Vieru, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 12, 1996; inc.]; *conv.* = convorbire(a), convorbiri(le); **ConvDid** = *Convorbiri didactice*. Limba şi literatura română pentru învăţământul preuniversitar. Director: Mihai Semenov, Bacău, **1**, 1990 [**7**, nr. 22, 1996]; **ConvLit** = *Convorbiri literare*. Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România, Iaşi, **1**, 1867 [nr. 12, 1996; inc.]; *cop.*= copertă, coperta, coperţi(le); *Corint* = Corint, Bucureşti [editură] v. şi *ECorint*; **Corviniana** = *Corviniana*, Hunedoara, [f. e.], **1**, 1995 (Complexul Muzeal Hunedoara. Muzeul Castelului Corvineştilor); **Cotidianul** = *Cotidianul*. Ştiri. Informaţii. Ultima oră, Bucureşti, **1**, 1991 [**6**, nr. 303, 30–31 dec. 1996]; **Cotidianul–Capra vecinului** = *Capra vecinului*. Supliment la „Cotidianul", Bucureşti, 1993 [**3**, nr. 76, 1996]; *CP* = Comp. Press [f. l.; editură]; *CPCMC S.C. PERCOMEX S. A.*= Centrul de Perfecţionare, Consultanţă şi Management pentru Comerţul Internaţional S. C. PERCOMEX S. A., Bucureşti; *CR* = Cartea Românească, Bucureşti [editură] v. şi *ECR*; *Crater* = Crater, Bucureşti [editură]; **Crisia** = *Crisia*, [f. e.], **1**, 1971 (MŢC Oradea); **CrN** = *Curierul naţional*. Editat de Societatea Curierul Naţional, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 1769, 31 dec. 1996]; **Cronica** = *Cronica*. Revistă de cultură. Renaştere românească, integrare europeană, Iaşi, **1**, 1966 [**31**, nr. 16, 1996; inc.]; **CronRom** = *Cronica română*. Cotidian naţional de informaţie şi opinie. Director: Horia Alexandrescu, Bucureşti, **1**, 1993 [**4**, nr.1204, 31 dec. 1996]; **CrRom** = *Curierul românesc*. Fondator: Ion Heliade Rădulescu. Editor: Fundaţia Culturală Română, revistă a românilor de pretutindeni, Bucureşti, **1**, 1989 [**8**, nr. 12, 1996]; *CRS* = Center for Romanian Studies; *CSB* = Centrul de Studii „Bucovina", Iaşi; *CSl* = Catedra de slavistică; *CŞSS* = Catedra de Şcolarizare a Studenţilor Străini; **CÚ** = *Moldvai Magyaraság. Csángó Újság. Gazeta ceangăilor*, Sfântu Gheorghe, **1**, 1990 [**3**, nr. 32, 1992; **4**, nr. 30, 1993]; *CUB* = Casa

Universitarilor din Bucureşti; **CUcr** = *Curierul ucrainean*. Revistă a Uniunii Ucrainenilor din România, Bucureşti, **1**, 1994 [**3**, nr. 24–25, 1996; inc.]; **CultCr** = *Cultura creştină*, Revistă editată de Mitropolia Română Unită cu Roma Greco-Catolică. Serie nouă, Blaj, **1**, 1995 [**2**, nr. 1, 1996]; **Curierul** = *Curierul*. Fondator: Iulian Talianu. Director: Ion Talianu. Apare în judeţele Călăraşi şi Ialomiţa, Călăraşi, **1**, 1992 [nr. 241, 1996; inc.]; *cuv.* = cuvânt(ul), cuvinte(le); **Cuvântul** = *Cuvântul*. Revistă de cultură. Director: Radu G. Ţeposu, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 12, 1996]; *cuvn.* = cuvântare(a), cuvântări(le); *cv* = *curriculum vitae*.

Dacia = *Dacia*. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle série, Bucarest, EAR, **1**, 1956 [**38–39**, 1994–1995]; *Dacia* = Dacia, Cluj-Napoca [editură] v. şi ED; *Dacia Felix* = Dacia Felix, Breaza [editură]; **DaciaLit** = *Dacia literară*. Fondată în 1840 de Mihail Kogălniceanu, editori: Muzeul Literaturii Române Iaşi – Societatea Culturală „Junimea '90". Serie nouă. Director de onoare: Alexandru Zub. Director: Lucian Vasiliu, Iaşi, **1**, 1994 [**7**, nr. 4, 1996]; **Datini** = *Datini*. Revistă de cultură. Editată de Ministerul Culturii. Centrul Naţional al Creaţiei Populare şi Fundaţia Culturală Ethnos. Ion Parhon – redactor coordonator, Bucureşti, **1**, 1993 [nr. 3–4, 1996]; *dc.*= document(ul), documente(le); *dec.* = decembrie; *Demiurg* = Demiurg, Bucureşti [editură] v. şi *EDemiurg*; **DesR** = *Destine româneşti*. Revistă de ştiinţă şi cultură, Cluj-Napoca, **1**, 1994 [**3**, nr. 1, 1996]; **Deşteptarea** = *Deşteptarea*. Revista aromânilor. Publicaţie de informare, artă, istorie, literatură şi civilizaţie. Director: Hristu Cândroveanu. Editată de Ministerul Culturii, Bucureşti, **1**, 1990 [**8**, nr. 12, 1996]; *deutsch. Zus.*= deutscher Zusammenfassung; *DF* = Dacia Felix, Câmpina [editură]; *dicţ.* = dicţionar(ul), dicţionare(le); **Didactica** = *Didactica*. Supliment al revistei „Asachi" şi al Inspectoratului Şcolar al Judeţului Neamţ, Piatra-Neamţ [nr. 22, în „Asachi" nr. 95, 1996]; *DIEGR* = Departamentul de Integrare Europeană al Guvernului României; **Dilema** = *Dilema*. Săptămânal de tranziţie. Director: Andrei Pleşu. Editor: Fundaţia Culturală Română, Bucureşti, **1**, 1993 [**4**, nr. 206, 1996]; **Dimândarea** = *Dimândarea*. Supliment trimestrial de cultură şi literatură aromână al revistei „Deşteptarea" din Bucureşti, în 16 pagini, editat de Fundaţia Culturală „Dimândarea părintească", sponsorizat de Consiliul pentru Problemele Românilor de Pretutindeni. Director fondator: Hristu Cândroveanu. Director: Iustin Tambozi, Bucureşti, **1**, 1994; [**3**, nr. 3, 1996]; **Dimineaţa** = *Dimineaţa*. Cotidian de informaţie şi opinie democrată, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, 31 dec. 1996]; **DipClub** = *Diplomat club*. Curierul vieţii diplomatice, mondene şi al lumii afacerilor. Director: Dic Baboianu, Bucureşti, **1**, 1994 [nr. 12, 1996]; *DIPGR* = Departamentul Informaţiilor Publice al Guvernului României; DLRm = Département des langues romanes; *DMÎP* = Direcţia Mijloacelor de Învăţământ şi Documentare; *DN* = Didactica nova, Craiova [editură] v. şi *EDN*; **DNO** = *Daily Nine O'clock*. Director: Radu Bogdan, Bucureşti, **1**, 1991 [nr. 1159, 10–12 mai, 1996; inc.]; *dos.* = dosar(ul), dosare(le); *dr.* = doctor în ştiinţe; **Dreptatea** = *Dreptatea*. Fondat: 1927. Oficios al Partidului Naţional Ţărănesc Creştin Democrat (Seria a V-a), Bucureşti, **1**, 1993 [nr. 121, 1996].

EAbaddada = Editura Abaddada, Oradea; *EAgora* = Editura Agora, Craiova; *EAL* = Editura Ars Longa, Iaşi; *EAlex*, Bucureşti; *EAlfa* = Editura Alfa, Bucureşti; *EALL*= Editura ALL, Bucureşti v. şi *ALL, All*; *EAlutus* = Editura Alutus, Bucureşti; *EAmetist* = Editura Ametist, Bucureşti; *EAmarcord* = Editura Amarcord, Timişoara v. şi *Amarcord*; *EAmphora* = Editura Amphora, Timişoara v. şi *Amphora*; *E AN-DA* = Editura AN-DA [Bucureşti]; *EAnima* = Editura Anima, Iaşi; *EAntet* = Editura Antet, Oradea; *EAP* = Editura Agora Press, Bucureşti; *EAR* = Editura Academiei Române; *EAramis* = Editura Aramis, Bucureşti; *EArc 2000* = Editura Arc 2000, Bucureşti; *EArnina* = Editura Arnina, Slobozia; *EArtemis* = Editura Artemis, Bucureşti; *EAstrea* = Editura Astrea [f. l.]; *EAtlas* = Editura Atlas, Bucureşti; *EAv* = Editura Avrămeanca, Craiova; *EA 92* = Editura A 92, Iaşi; *EBabel* = Editura Babel, Bucureşti v. şi *Babel*; *EBucovina* = Editura Bucovina, Iaşi; *EBV* = Editura Buna Vestire, Piteşti; *ECantemir* = Editura Cantemir, Bucureşti; *ECavallioti* = Editura Cavallioti, Bucureşti; *ECelina* = Editura Celina, Craiova; EClusium = Editura Clusium, Cluj-Napoca v. şi *Clusium*, *EdClusium*; *ECN* = Editura Cultura Naţională,

Bucureşti; *EConexiuni*=Editura Conexiuni, Bacău; **Economistul** = *Economistul*. Ziar al Asociaţiei Generale a Economiştilor din România A. G. E. R. Fondat în iunie 1990. Director: dr. Ioan Erhan, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 866–867, 20–21 dec. 1996]; *ECoresi* = Editura Coresi, Bucureşti; *ECorint* = Editura Corint, Bucureşti v. şi *Corint*; *ECorvinul E. R. A. I.* = Editura Corvinul E. R. A. I., Bucureşti; *ECR* = Editura Cartea Românească, Bucureşti v. şi *CR; ECS* = Editura Charma–Scott, Bucureşti; *ed.* = ediţie, ediţia, ediţii(le); editat(ă), editaţi, editate; *ED* = Editura Dacia, Cluj-Napoca v. şi *Dacia*; *EdCavallioti* = Editions Cavallioti, Bucarest; *EdClusium* = Editions Clusium, Cluj-Napoca v. şi *EClusium*, *Clusium*; *EDemiurg* = Editura Demiurg, Bucureşti v. şi *Demiurg*; *EDiamondia* = Editura Diamondia, Cluj-Napoca; *EDiogene* = Editura Diogene, Bucureşti; *edit.* = editor(ul), editori(i); editură, editura, edituri(i), editurile; *Editis* = Editis [editură; f. l.]; *EDN* = Editura Didactica nova, Craiova v. şi *DN*; *EDP* = Editura Didactică şi Pedagogică. R. A., Bucureşti; *EdPT* = Editura Press Tipo, Târgu Mureş; *EE* = Editura Eminescu, Bucureşti; *EEc* = Editura Economică, Bucureşti; *EEchinox* = Editura Echinox, Cluj-Napoca; *EElma-H* = Editura Elma-H, Bucureşti; *EEmail* = Editura Email, Bucureşti; *EEn* = Editura Enciclopedică, Bucureşti; *EEUROBIT* = Editura EUROBIT, Timişoara; *EExpert* = Editura Expert, Bucureşti; *EFB* = Editura „Faber Bonifaciu", Târgovişte; *EFC* = Editura Fundaţiei Chemarea, Iaşi; *EFCADP* = Editura Fundaţiei Culturale Aromâne „Dimândarea Părintească", Bucureşti; *EFCR* = Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti; *EFD* = Editura Floarea Darurilor, Bucureşti; *EFestina* = Editura Festina, Bucureşti; *EFFP* = Editura FF PRESS, Bucureşti; *EFI* = Editura Fundaţiei Inteligentia, Bucureşti; *EFR* = Editura Fundaţia România de Mâine, Bucureşti; *EGalaxia* = Editura Galaxia, Bucureşti; *EGaramond* = Editura Garamond, Bucureşti; *EGB* = Editura „Glasul Bucovinei", Iaşi; *EGemina* = Editura Gemina, Bucureşti; *EGJ* = Editura Garamond Junior, Bucureşti v. şi *GJ*; *EGS* = Editura „Grai şi Suflet", Bucureşti; *EGutinul* = Editura Gutinul S. R. L., Baia Mare; *EHasefer* = Editura Hasefer, Bucureşti; *EHelicon* = Editura Helicon, Timişoara; *EHerald* = Editura Herald, Bucureşti; *EHR* = Editura Holding Reporter, Bucureşti; *EHumanitas* = Editura Humanitas, Bucureşti v. şi *Humanitas*; *EHyperion* = Editura Hyperion XXI, Bucureşti; *EIBMBOR* = Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti; *EIriana* = Editura Iriana, Bucureşti; *EIstros* = Editura Istros, Brăila; **EÎ** = *Educaţie şi învăţământ*, Bucureşti, **1**, 1991 (MÎ. DMÎD) [nr. 1–2, 1993]; *EJN* = Editura „Jurnalul literar", Bucureşti; *EJ* = Editura Junior, Bucureşti; *EK* = Editura Kriterion, Bucureşti; *ELAG* = Editura pentru Literatură şi Arte –„Geneze", Galaţi; *Electus* = Electus, Ploieşti [editură]; *ELider* = Editura Lider, Bucureşti; *ELitera* = Editura Litera, Bucureşti; *ELotus* = Editura Lotus Co., Craiova; *ELucman* = Editura Lucman, Bucureşti; *em.* = emisiune(a), emisiuni(le); *EMDŢ* = Editura M. Duţescu, Craiova; *EME* = Editura Mihai Eminescu, Oradea; *EMeridian* = Editura Meridian, Bucureşti; *EMeronia* = Editura Meronia, Bucureşti; *EMiracol* = Editura Miracol, Bucureşti; *EMirton* = Editura Mirton, Timişoara v. şi *Mirton*; *EMoldova* = Editura Moldova, Iaşi v. şi *Moldova*; *EMondan* = Editura Mondan, Bucureşti; *EMS* = Editura Maşina de Scris, Bucureşti; *EMUCMR* = Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România, Bucureşti; **EN** = *Ephemeris Napocensis*, Cluj-Napoca, [f. e.], **1**, 1990 (AR. IAIA) [**6**, 1996]; *engl.* = englez(ă), engleza, englezi, engleze; englezesc(ul), englezeşti; *Engl. Ab.* = English Abstract; *Engl. Vers.* = English Version; *engm.* = englezism(ul), englezisme(le); *ENiculescu* = Editura Niculescu, Bucureşti v. şi *Niculescu*; *ent.* = entopic(ul), entopice(le); *EOL* = Editura Orientul Latin, Braşov; *EOmegapress* = Editura Omegapress, Bucureşti; *EOP* = Editura Oscar Print, Bucureşti; *EOpinia* = Editura Opinia, Brăila; *EOrizonturi* = Editura Orizonturi, Bucureşti; *EPaco* = EPaco, Bucureşti; *EParalela 45* = Editura Paralela 45, Piteşti v. şi *Paralela 45*; *EPelendava* = Editura Pelendava, Bucureşti; *EPestalozzi* = Editura Pestalozzi, Bucureşti; *EPetrion* = Editura Petrion, Bucureşti; *EPF* = Editura Porto-Franco, Galaţi v. şi *PFr*; *EPLAG* = Editura pentru Literatură şi Artă „Geneze", Galaţi; *EPlumb* = Editura „Plumb", Bacău v. şi *Plumb*; *EPlurismul* = Editura Plurismul, Oradea; *EPontica* = Editura Pontica, Constanţa; *EProcion* = Editura Procion, Bucureşti; *EPT* = Editura Press Tipo, Târgu

Mureş; *EPUC* = Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca v. şi *PUC*; *ER* = Egmont România, Bucureşti [editură]; *ERAI* = Editura Regia Autonomă a Imprimeriilor, Bucureşti; *ERamira* = Editura Ramira, Bucureşti; *ERecif* = Editura Recif, Bucureşti v. şi *Recif*; *ERV* = Editura Roza Vânturilor, Bucureşti; *ESaeculum* = Editura Saeculum I. O., Bucureşti; *ESedonna* = Editura Sedonna, Timişoara; ESemne = Editura Semne, Bucureşti; EServo-Sat = Editura Servo-Sat, Arad; *ESF* = Editura Sigmund Freud, Cluj-Napoca; *ESH* = Editura Spiru Haret, Iaşi; *ESibila* = Editura Sibila, Craiova v. şi *Sibila*; *ESigma* = Editura Sigma, Bucureşti v. şi *Sigma*; *ESPLA* = Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti; *EŞ* = Editura Ştiinţifică, Bucureşti; *EŞE* = Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti; *EŞP* = Editura Şah Press, Bucureşti; *ET* = Editura Tehnică, Bucureşti; *ETempora* = Editura Tempora, Piteşti; *ETeora* = Editura Teora, Bucureşti v. şi *Teora*; *Ethos* = Ethos, Bucureşti [editură]; *EUB* = Editura Universităţii Bucureşti, Bucureşti; *EUCN* = Editura Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca; *EUD* = Editura Universal DALSI, Bucureşti; *EUE* = Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti v. şi *UE*; *EUI* = Editura Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi; *EUmbria* = Editura Umbria, Baia Mare; *EUnivers* = Editura Univers, Bucureşti; *EUniversitaria* = Editura Universitaria, Craiova; *EUP* = Editura Universal Pan, Bucureşti; **Euphorion** = *Euphorion*. Revistă de cultură. Fondată de Uniunea Scriitorilor din România. Apare la Sibiu. Editor: Inspectoratul pentru Cultură Sibiu, Sibiu, **1**, 1990 [7, nr. 3, 1996]; *EUranus* = Editura Uranus, Bucureşti; *Europolis* = Europolis, Constanţa [editură]; *EUT* = Editura Universităţii Tehnice „Gheorghe Asachi", Iaşi; *EUTBr* = Editura Universităţii Transilvania, Braşov; *EUTCN* = Editura Universităţii Tehnice din Cluj-Napoca; *EUTr* = Editura Ulpia Traiana, Bucureşti v. şi *UTr*; *EUVT* = Editura Universităţii de Vest Timişoara; *EValahia* = Editura Valahia, Bucureşti; *EVenus* = Editura Venus, Bucureşti; *EVest* = Editura de Vest, Timişoara; *EVestala* = Editura Vestala, Bucureşti; *EVF* = Editura Victor Frunză, Bucureşti; *EVictor* = Editura Victor, Bucureşti; *EVizual* = Editura Vizual, Bucureşti v. şi *Vizual*; *EVox* = Editura Vox, Bucureşti; *EVR* = Editura Viitorul Românesc, Bucureşti; *Evrika* = Evrika, Brăila [editură]; *EVV* = Editura Vlad &Vlad, Craiova; **EvZ** = *Evenimentul zilei*. Cotidian de informaţie, Bucureşti, **1**, 1992 [**5**, nr. 1615, 16 oct. 1996]; *ex.* = exemplu(l), exemple(le); *exp.* = expoziţie, expoziţia, expoziţii(le); **ExpM** = *Expres magazin*. Redactor-şef: Ion Cristoiu, Bucureşti, **1**, 1990 [7, nr. 52, 1996]; *expr.* = expresie, expresia, expresii(le); *E 100+1 Gramar* = Editura 100+1 Gramar, Bucureşti v. şi *100+1 Gramar*.

f. = foaie, foaia, foi(le); *f. a.*= fără an; *facs.*= facsimil(ul), facsimile(le); **Familia** = *Familia*. Revistă de cultură. Seria a V-a, Oradea, **1**, 1964 [**32**, nr. 9, 1996]; **FAS** = *Formula AS*. Redactor-şef: Sânziana Pop, Bucureşti, **1**, 1991 [**6**, nr. 37, 1996]; **FC** = *Feţele culturii*. Revistă săptămânală. Apare în fiecare luni. Directorul publicaţiilor „Azi"; Octavian Ştireanu [supliment la ziarul „Azi", 7, nr. 191, 1996]; *FCER* = Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România, Bucureşti; *FCIM* = Fundaţia Culturală „Ion Maiorescu", Ploieşti; *FCR* = Fundaţia Culturală Română, Bucureşti; **FD** v. nr. **609**; *FDr* = Facultatea de Drept; *f. e.*= fără editură; *febr.* = februarie; *FF* = Facultatea de Filologie; *FFZ* = Facultatea de Filologie–Ziaristică; *fig.* = figură, figura, figuri(le); *Fil.* = Filială, Filiala, Filiale(le); **Filatelia** = *Filatelia*. Revista Federaţiei Filateliştilor din România, Bucureşti, **1**, 1952 [nr. 12, 1996]; *fl.* = filă, fila, file(le); *FL* = Facultatea de Litere; **Flacăra**. = *Flacăra*. Fondată în 1911 de C. Banu. Editată de S. C. Publicaţiile FLACĂRA S. A. Preşedinte-director general: George Arion. Redactor-şef: Răzvan Dumitrescu. (Serie nouă), Bucureşti, **1**, 1952 [nr. 7, 1996; inc.]; FLE = Français, langue étrangère; FLF = Facultatea de Litere şi Filosofie; *FLFI* = Facultatea de Litere, Filosofie şi Istorie; *FLFIEF* = Facultatea de Litere, Filosofie, Istorie şi Educaţie Fizică; *FLI* = Facultatea de Litere şi Istorie; *FLLS* = Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine; *FLPGR* = Foreign Languages Press Group „Romania", Bucureşti; *FLSI* = Facultatea de Limbi Străine şi Istorie; *FLŞ* = Facultatea de Litere şi Ştiinţe; *for.* = formă, forma, forme(le); *form.* = formulă, formula, formule(le); **Forum** = *Forum*. Revista învăţământului superior. Publicaţie lunară editată de Ministerul Învăţământului şi Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate

„România", Bucureşti, 1, 1959 [38, nr. 8–9–10, 1996]; *fot.* = fotografie, fotografia, fotografii(le); *fr.* = francez(ă), francezul; franţuzesc(ul), franţuzească; *fragm.*= fragment(ul), fragmente(le); *FRM* = Fundaţia România de Mâine; *FSP* = Facultatea de Sociologie, Psihologie şi Pedagogie; *FŞ* = Facultatea de Ştiinţe; **FVL** = ***Forschungen zur Volks- und Landeskunde***, Hermanstadt / Sibiu, VRAk, 1, 1958 (RAk. Institut für Gesellschaftlich-Humanistische Forschungen Hermanstadt / Sibiu) [39, nr. 1–2, 1996].

germ.= german(ă), germanul; *GJ* = Garamond Junior, Bucureşti [editură] v. şi *EGJ*; *gl.* = glosar(ul), glosare(le); *GlB* = Glasul Bucovinei, Iaşi [editură]; *Gloria* = Gloria, Cluj-Napoca [editură]; **GN** = *Glasul naţiunii*. Revista întregirii neamului. Apare din 1989 duplex, Chişinău – Bucureşti, 1, 1989 [8, nr. 48, 1996]; *gram.* = gramatică, gramatici; gramatical(ă), gramaticali, gramaticale; *greş.*= greşeală, greşeala, greşeli(le).

h. = hartă, harta, hărţi(le); **Hrisovul** = *Hrisovul*. Buletin al Facultăţii de Arhivistică. Serie nouă. Tom. II, Bucureşti, 1996 (Academia de Poliţie „Al. I. Cuza". Facultatea de Arhivistică); *Humanitas* = Editura Humanitas v. şi *EHumanitas*; **Hyperion** v. nr. 97.

IAF = *Institutul* ***Arhivei de Folclor***; *IAIA* = Institutul de Arheologie şi Istoria Artei, Cluj-Napoca; *ian.* = ianuarie; *ICI* = Institutul de Cercetări în Informatică; *ICJ* = Inspectoratul pentru Cultură Judeţean sau al Judeţului; *ICPE* = Institutul de Cercetări şi Proiectări pentru Electrotehnică, Bucureşti; *ICSU* = Institutul de Cercetări Socio-Umane; *IE* = Institutul European, Iaşi [editură]; *IEC* = International Electrotechnical Commission; *IEP* = Întreprinderea Editorial Poligrafică, Chişinău; *IIAI* = Institutul de Istorie şi Arhologie „A. D. Xenopol" din Iaşi; *IIB* = Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" din Bucureşti; *III* = Institutul de Istorie „A. D. Xenopol" din Iaşi; *il.* = ilustrat(ă), ilustraţi, ilustrate; ilustraţie, ilustraţii; *ILB* = Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan" din Bucureşti; *inc.* = incomplet(ă), incompleţi, incomplete; *ind.* = indice(le), indici(i); *infl.*= influenţă, influenţa, influenţe(le); INI = Institutul Naţional de Informatică, Bucureşti; int. = interviu(l), interviuri(le); *Inter 22- „Pater"* = Inter 22- „Pater", Braşov, [editură]; *intern.* = internaţional(ă), internaţionali, internaţionale; *intj.* = interjecţie, interjecţia, interjecţii(le); *introd.* = introductiv(ă); *IRT* = Institutul Român de Tracologie, Bucureşti; *IŞE* = Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, Bucureşti; *IITL* = Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", Bucureşti; *iul.* = iulie; *iun.* = iunie.

î.a.t. = în afară de text; *ÎEPŞ* = Întreprinderea Editorial Poligrafică Ştiinţa, Chişinău; *î.l.d.*= în loc de; *înch.*= încheiere(a); *î.t.* = în text.

jg. = jargon(ul), jargoane(le); **JSM** = *Judo sport magazin*. Revistă naţională de judo editată în colaborare cu Federaţia Română de Judo, Bucureşti [nr. 3, 1996; inc.]; *Junimea* = Junimea, Iaşi [editură]; **JurnLit** = *Jurnalul literar*. Director fondator: G. Călinescu. Publicaţie de opinie şi atitudine intelectuală. Serie nouă, Bucureşti, 1 1990 [7, nr. 52, 1996]; *Juventus* = Juventus, Craiova [editură].

Korunk = *Korunk*. Kultura – Haza – Ngyvilag, Kolozsvár, 1991 [7, nr. 12, 1996]; **KŽ** = *Književni život*. Književnost, utmenost, kultura. Nova serija, Timişoara, 1, 1966 [40, nr. 4, 1996].

Látó = *Látó*. Szépirodalmi folyóirat, Cluj-Napoca, 1, 1990 [7, nr. 12, 1996]; *lb.* = limbă, limba, limbii; limbi(le), limbilor; *lbj.* = limbaj(ul), limbaje(le); **LC** v. nr. 35; *LEPA* = Leda – Editura Patru Anotimpuri, Bucureşti; **LFER** v. nr. 37; **LI** = *Lettre internationale*. Ediţia română. Apare sub auspiciile Fundaţiei Culturale Române. Preşedinte: Augustin Buzura, Bucureşti, 1, 1991 [nr. 16–19, toamna, 1996]; **Libertatea** = *Libertatea*. Primul ziar liber al revoluţiei române. Cotidian de prânz, Bucureşti, 1, 1990 [8, nr. 2013, 30 dec. 1996]; *Libripress* = Libripress S. C. N. S. R.L Compartimentul Editorial Excelsior, Bucureşti; *lit.* = litera, literă, litere(le); **Literatorul** = *Literatorul*. Revistă fondată la 1880 de Alexandru Macedonski. Redactor-şef: Marin Sorescu, Bucureşti, 1, 1991 [6, nr. 47, 1996; inc.]; *litr.* = literatură, literatura, literaturi(le); **LL** v. nr. 36; **LLR** v. nr. 22; *Logos* = Logos, Bucureşti [editură]; *Logos* = Logos, Oradea [editură]; **LR** v. nr. 21; *LŞO* = Laboratorul de Ştiinţe Onomastice; **LT** v. nr. 98; **Luceafărul** = *Luceafărul*.

Săptămânal de literatură. Serie nouă. Editori: Uniunea Scriitorilor din România, Fundaţia Luceafărul, cu sprijinul Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă, Bucureşti, **1**, 1990 [**46**, nr. 47, 1996; inc.]; *lucr.* = lucrare(a), lucrări(le); **Lumea** = *Lumea.* Magazin, Bucureşti, **1**, 1963 [nr. 12, 1996]; **LV** = *Lumea veche.* Revistă de umanioare, Bucureşti, EBabel, **1**, 1996 [nr. 2, 1996; inc.]; *LW* = Lehrstuhl für Wirtschaftinformatik.

Magazin = *Magazin.* Săptămânal cultural-ştiinţific independent. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1957 [**39**, nr. 52, 1996]; *magh.* = maghiar(ă), maghiarul; **Manuscriptum** = *Manuscriptum.* Revistă trimestrială editată de Ministerul Culturii şi Muzeul Literaturii Române. Director fondator: D. Panaitescu-Perpessicius, Bucureşti, **1**, 1969 [**27**, nr. 1–2, 1996]; **MAp** = *Munţii Apuseni.* Revistă semestrială de cultură, Oradea, **1**, 1995 (UO) [**2**, nr. 2, 1996]; **Marisia** = *Marisia.* Studii şi materiale, Târgu Mureş, **1**, 1965 (Muzeul Judeţean Mureş) [**25**, nr. 1, *Arheologie. Istorie*, 1996; nr. 2, *Etnografie. Artă populară. Arte*, 1996]; *mart.* = martie; *mat.* = materii; material(e); **Mathematica** = *Mathematica*, Cluj-Napoca, EAR, **1**, 1958 (AR. Fil. Cluj-Napoca) [**38**, nr. 1–2, 1996]; *MBr* = Muzeul Brăilei, Brăila; *MC* = Ministerul Culturii; *MCT* = Ministerul Cercetării şi Tehnologiei, Bucureşti; *MDE* = Mihail Dascal Editor, Bucureşti; **MemA** = *Memoria Antiquitates. Acta Musei Petrodavaniensis*, Piatra Neamţ, **1**, 1975 (Complexul Muzeal Judeţean Neamţ) [**20**, 1995]; **Memoria** = *Memoria.* Revista gândirii arestate. Editată de Fundaţia Culturală Memoria sub egida Uniunii Scriitorilor din România, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 19, 1996; inc.]; **Meridian** = *Meridian.* Independent. Imparţial, Bucureşti, **1**, 1991 [nr. 26, 1996]; **Metafora** = *Metafora.* Revistă de cultură şi de divertisment. Serie nouă. Revistă trimestrială editată de Asociaţia Literară „Metafora". Director: Nicolae Motoc, [f. l.], **1**, 1990 [**7**, nr. 1, 1960]; **MI** = *Magazin istoric.* Revista de cultură istorică. Serie nouă. Director: Cristian Popişteanu, Bucureşti, [f. e.], **1**, 1967 [**30**, nr. 12, 1996]; **Minerva** = *Minerva.* Literatură. Cultură. Artă, Bistriţa, **1**, 1990 [**7**, nr. 54–56, 1996]; *MINA* = Muzeul de Istorie Naturală şi Arheologie, Constanţa; **Miorița** = *Miorița.* Revistă de cultură folclorică, Câmpulung Bucovina, România, **1**, 1991 [nr. 2, 1996]; *Mirton* = Mirton, Timişoara [editură] v. şi *EMirton*; *MÎ* = Ministerul Învăţământului; *MJIA* = Muzeul Judeţean de Istorie şi Artă; **MMP** = *Mass Media Psihosociologia.* Revistă editată de Institutul Naţional de Informatică, Bucureşti, **1**, 1995 [**2**, nr. 1, 1996]; **MN** = *Marea noastră.* Revistă pentru propaganda, orientarea şi apărarea intereselor pe apă. Revista Ligii Navale Române. Fondată la 8 martie 1928 de către Jean Bart, Constanţa, **1**, 1994 [**6**, nr. 22, 1996]; *MNIT* = Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca; **Moldova** = *Moldova.* Revistă de cultură. Apare lunar, Iaşi, **1**, 1990 [nr. 4, 1993]; *Moldova* = Moldova, Iaşi [editură] v. şi *EMoldova*; **MR** = *Marina română.* Revistă editată de Marina Militară, Constanţa, **1**, 1990 [nr. 43, 1996]; **MRom** = *Moftul român.* Fondatori: I. L. Caragiale şi Anton Bacalbaşa. Revistă de literatură şi artă, satiră şi umor. Editată de Ministerul Culturii. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 12, 1996]; *ms(s)* = manuscris(ul), manuscrise(le); **MSŞIA** = *Memoriile Secţiei Ştiinţe Istorice şi Arheologice.* Seria II, Bucureşti, EAR, **1**, 1978 (AR) [**19**, 1994 (1995)]; Bucureşti; *MŢC* = Muzeul Ţării Crişurilor, Oradea; *multigr.* = multigrafiat(ă), multigrafiate; *Mustang* = Mustang, Bucureşti [editură]; *MyC* = Mydo Center, Iaşi [editură].

n.= noiembrie; **Naţional** = *Naţional.* Cotidian de ştiri şi comentarii. Redactor-şef: Gheorghe Voicu, Bucureşti, **1**, 1996 [nr. 43, 1996]; *Nemira* = Nemira, Bucureşti [editură]; *nenum.* = nenumerotat(ă), nenumerotaţi, nenumerotate; *Niculescu* = Niculescu, Bucureşti [editură] v. şi *ENiculescu*; **NL** = *Neue Literatur.* Zeitschrift für Querverbindungen. Neue Folge, Bukarest, [f. e.], **1**, 1950 [nr. 1, 1996]; *nr.* = număr(ul), numere(le); **NR** = *Neamul românesc.* Fondator: Nicolae Iorga. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1993 [nr. 14, 1994]; *NRC* = National Romanian Committee; **NRR** = *Noua revistă română.* Politică. Literatură. Ştiinţă şi artă. Fondator: C. Rădulescu-Motru. Revistă editată de Fundaţia „Romanitatea Orientală", Bucureşti, ESemne, **1**, 1996 [**1**, nr. 3–4, 1996]; *num.* = numeros, numeroasă, numeroşi, numeroase; *NTPG* = National Textbook Company Publishing Group, Lincolnwood, Chicago; **NyIK** = *Nyelv-és irodalomtudományi közlemények*, Bukarest, RAkKM, **1**, 1957 (RAk) [**40**, nr. 2, 1996].

OCE = Odeon Casă Editorială, Bucureşti v. şi *CEO*; *oct.* = octombrie; *om.* = omagiat(ul), omagiatului; **OM** = *Observatorul militar*, Bucureşti, **1**, 1989 [**8**, nr. 28, 1996]; **Omagiu Coteanu** v. nr. **38**; **Omagiu Eugenio Coşeriu**, 1994, v. nr. **44**; **Omagiu Eugenio Coşeriu**, 1996, v. nr. **39**; **Omagiu Valeria Guţu Romalo** v. nr. **45**; **Omagiu Victor Iancu** v. nr. **40**; **ON** = *Opinia naţională*. Revistă săptămânală de informaţie, opinie şi idei de larg interes. Editată de Fundaţia „România de Mâine", Bucureşti, **1**, 1992 [nr. 160, 1996]; *onom.*= onomastic(ă), onomastici, onomastice; *org.* = organizat(ă), organizaţi, organizate; organizator(ul), organizatori(i); **Orizont** = *Orizont*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din România, Timişoara, **1**, 1992 [**7**, nr. 12, 1996]; **OSo** = *Viaţa prin ochiul soacrei*. Săptămânal cu pilule de râmas în gât. Editor: Fundaţia Română de Jurnalism „Coloana Infinitului" S. C. „ORA Exim" S.R.L. Director: Nicolae Cristache, Bucureşti, **1**, 1995 [nr. 18, 1996; inc.].

p. = pagină, pagina, pagini(le); *Palmyra* = Palmyra, Bucureşti [editură]; **Paralela 45** = *Paralela 45*. Revistă de avangardă culturală. Redactori: Călin Vasile (editor), Gheorghe Crăciun, Braşov [nr. 1–2, 1996]; *Paralela 45* = Paralela 45, Bucureşti [editură] v. şi *EParalela 45*; *per.* = periodic, periodice(le); **PF** = *Porto-Franco*. Revistă de cultură. Editor: Societatea Scriitorilor „C. Negri", Galaţi, **1**, 1991 [**6**, nr. 13, 1996]; *PFr* = Porto-Franco, Galaţi [editură] v. şi *EPF*; **PFilR** v. nr. **1366**; *plş.* = planşă, planşa, planşe(le); *Plumb* = Plumb, Bacău [editură] v. şi *EPlumb*; **Poesis** = *Poesis*. Revistă de poezie, Satu Mare, **1**, 1990 (Asociaţia Literară Poesis) [nr. 12, 1996]; *Polirom* = Polirom, Iaşi [editura]; **Polis** = *Polis*. Revistă de ştiinţe politice, Bucureşti, **1**, 1994 [**3**, nr. 4, 1996]; **Pontica** = *Pontica*, Constanţa, [f. e.], **1**, 1967 (MINA) [**27**, 1994]; **PP** = *Pentru patrie*. Revistă lunară ilustrată de literatură, artă şi analiză socială editată de Ministerul de Interne. Fondată 1949, Bucureşti, **1**, 1949 [nr. 12, 1996]; *pref.* = prefaţă, prefaţa; prefeţe(le); *prez.* = prezentare(a), prezentări(le); prezentat(ă), prezentaţi, prezentate; *prof.* = profesor(ul) [universitar]; *psf.* = postfaţă, postfaţa; *prof. univ.* = profesor(ul) universitar, profesori(i) universitari; *publ.* = publicat(ă), publicaţi, publicate; *PUC* = Presa Universitară Clujeană v. şi *EPUC*; *Pygmalion* = Pygmalion, Piteşti [editură].

Rampa = *Rampa*. Săptămânal de informaţie şi opinie teatrală. Fundat în anul 1911 de Alexandru Davila şi N. D. Cocea. Supliment la ziarul „Azi", Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 92, 16–22 febr. 1996]; **Ramuri** = *Ramuri*. Revistă de cultură fundată în 1905. Serie nouă. Editor: Uniunea Scriitorilor din România. Fundaţia Ramuri, Craiova, **1**, 1964 [nr. 10–11–12, 1996]; *RAO* = RAO. International Publishing Company, Bucureşti; **RC** = *Romanian Civilization*. A Journal of Romanian and East Central European Studies, Iaşi, **1**, 1993 (CRS) [**5**, nr. 1, 1996]; *r.c.e.* = reclame la cărţile editurii; **RCS** = *Revista de cercetări sociale*. Editor: IMAS-SA. Redactor-şef: Lazăr Vlăsceanu, Bucureşti, **1**, 1996 [nr. 4, 1996; inc.]; **RealE** = *Realitatea evreiască*. Publicaţie a Federaţiei Coumunităţilor Evreieşti din România, Bucureşti, **1**, 1994 [**3**, nr. 41, 1996]; *rec.*, *Rec.* = recenzie, recenzia, recenzii(le); *Recif* = Recif, Bucureşti [editură] v. şi *ERecif*; *recl.* = reclamă, reclama, reclame(le); *red.* = redactare(a), redactări(le), redactat(ă), redactaţi, redactate; *redc.* = redactor(ul), redactori(i); **Redeşteptarea** = *Redeşteptarea*. Săptămânal independent de opinie şi informaţie. Sub egida Fundaţiei Europene Drăgan, Lugoj, **1**, 1990 [**7**, nr. 239, 1996]; **REF** = *Revista de etnografie şi folclor*, Bucureşti, EAR, **1**, 1995 (AR) [**41**, nr. 5–6, 1996]; *rel.* = reluare(a), reluări(le); reluat(ă), reluaţi, reluate; **Renaşterea** = *Renaşterea*. Fondator: Episcop Nicolae Ivan 1919. Editată de Arhiepiscopia Ortodoxă a Vadului, Feleacului şi Clujului. Serie nouă, Cluj-Napoca, **1**, 1990 [**7**, nr. 10, 1996]; *repr.* = reproducere(a), reproduceri(le); reprodus(ă), reproduşi, reproduse; *republ.* = republicare(a); republicat(ă), republicaţi, republicate; **RESEE** = *Revue des études sud-est européennes, Civilisations – mentalités*, Bucureşti, EAR, **1**, 1963 [**34**, nr. 3–4, 1996]; *res. esp.* = resúmen en español; *rés. fr.* = résumé en français; *rev.*= revistă, revista, reviste(le); **RevB** = *Revista Bistriţei*, Iaşi, EGB, **1**, 1987 (Muzeul Judeţean Bistriţa-Năsăud) [**9**, 1995]; *reviz.* = revizie, revizia, revizii(le); revizuit(ă), revizuiţi, revizuite; **RevN** = *Revista noastră. Muzica şi identitatea spirituală*. Publicaţie a Inspectoratului de Cultură Caraş-Severin, Reşiţa, **1**,

1992 [**5**, 1996]; **RevRom** = *Revista română*. Editor: Astra – Despărţământul „Mihai Kogălniceanu" – Iaşi, Iaşi, **1**, 1995 [nr. 3, 1996]; *rez.* = rezumat(ul), rezumate(le); *rez. rom.* = rezumat în română; **RF** = *Revista de filozofie*, Bucureşti, EAR, **1**, 1954 (AR) [**43**, nr. 3–4, 1996]; *riass. it.* = riassunto in italiano; *RIEE* = Research Institute for Electrical Engineering; **RIst** = *Revista istorică*. Serie nouă, Bucureşti, EAR, **1**, 1990 (AR. IIB) [**7**, nr. 5–6, 1996]; **RITL** = *Revista de istorie şi teorie literară*. Apare trimestrial, Bucureşti, EAR, **1**, 1952 (AR. IITL) [**43**, nr. 3–4, 1995]; **RÎP** = *Revista învăţământului preşcolar*. Serie nouă, Bucureşti, [f. e.], **1**, 1977 (IŞE) [**19**, nr. 3–4, 1996]; **RLib** = *România liberă*. Fondat în anul 1877. Serie nouă. Ziar editat de Societatea „R" S. A. Director onorific: Octavian Paler. Preşedinte al Societăţii „R" şi director executiv al ziarului: Petre Mihai Băcanu, Bucureşti, **1**, 1944 [nr. 2057, 31 dec. 1996]; **RLit** = *România literară*. Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Editor: Fundaţia România Literară. Director: Nicolae Manolescu, Bucureşti, **1**, 1968 [**41**, nr. 52, 1996]; **RM** = *România Mare*. Săptămânal absolut independent. Director fondator: Eugen Barbu. Director: Corneliu Vadim Tudor, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 338, 1996]; *rom.* = român(ă), români, române; românesc(ul), românească, româneşti; româneşte; **Românul** = *Românul*. Săptămânal independent de opinie şi informaţie liberă. Director: Ion Petcu, Bucureşti, **1**, 1990 [**6**, nr. 32, 5–11 aug. 1996]; **RP** = *România pitorească*. Revistă lunară. Turism, ecologie, cultură, Bucureşti, **1**, 1972 [nr. 12, 1996]; **RPed** = *Revista de pedagogie*, Bucureşti, [f. e.], **1**, 1955 (IŞE) [nr. 6, 1996]; **RPsih** = *Revista de psihologie*, Bucureşti, EAR, **1**, 1955 (AR) [nr. 3–4, 1996]; **RR** = *Revue roumaine*. Mensuel illustré de littérature, culture et civilisation roumaine, de dialog culturel international, paraîssant en français, allemand, anglais et russe. Fondé en 1861. Groupe de presse pour l'étranger „Roumanie", Bucureşti, **1**, 1947 [**51**, nr. 7–8–9, 1996]; **RR–Geogr**. = *Revue roumaine de géographie*, Bucarest, EdAR, **1**, 1957 (ARo) [**40**, 1996]; **RR–Géol**. = *Revue roumaine de géologie*, Bucarest, EdAR, **1**, 1957 (ARo) [**38–39**, 1995–1996]; **RRH** = *Revue roumaine d'histoire*, Bucarest, EdAR, **1**, 1962 (ARo) [**32**, nr. 1–2, 1996]; **RRL** v. nr. 23; **RRMPA** = *Revue roumaine de mathématique pure et appliquée*, Bucarest, EdAR, **1**, 1956 (ARo) [**41**, nr. 10, 1996]; **RRom** = *Rostirea românească*. Revistă de cultură editată de Casa de Presă „Cultura Naţională" – Bucureşti. Redactor-şef: Mircea Tomuş, Sibiu, **1**, 1995 [**2**, nr. 12, 1996]; **RRPs** = *Revue roumaine de psychologie*, Bucarest, EdAR, **1**, 1957 (ARo) [**40**, nr. 1–2, 1996]; **RS** v. nr. **41**; *Rtd* = rezumatul tezei de doctorat; *rubr.* = rubrică, rubrica, rubrici(le).

SAH = Societatea Academică Hyperion, Bucureşti; **SAHIR** = *Studia et acta historica iudae romaniae*, Bucureşti, **1**, 1996 (AR. Fil. Iaşi. III. FCER) [**1**, 1996]; **SAI** = *Studii şi articole de istorie*. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1956 (SŞI) [**63**, 1996]; **Sargetia** = *Sargetia*. Acta Musei Devensis. Anuarul Muzeului din Deva, Deva, **1**, 1965 [**25**, 1992–1994]; **Sănătatea** = *Sănătatea*. Consilierul de sănătate al familiei dv. Revistă ilustrată de informare şi educaţie sanitară a Societăţii de Cruce Roşie din România, Bucureşti, **1**, 1952 [nr. 10, 1996; inc.]; *sb.* = sârb(ă), sârbi, sârbe; sârbesc(ul), sârbească, sârbeşti; **SCB** v. nr. **1796**; **SCE** = *Studii şi cercetări de etnografie*. Serie nouă, Sibiu, EAR, **1**, 1987 (AR. ICSU Sibiu) [**10**, 1996]; **SCGeogr** = *Studii şi cercetări de geografie*, Bucureşti, EAR, **1**, 1953 (AR), [**41**, 1994]; *sch.* = schemă, schema, scheme(le); **SCIAP** = *Studii şi cercetări de istoria artei*. Seria *Artă plastică*, Bucureşti, EAR, **1**, 1953 (AR) [**42**, 1995]; **SCIAT** = *Studii şi cercetări de istoria artei*. Seria *Teatru, Muzică, Cinematografie*, Bucureşti, EAR, **1**, 1953 (AR) [**42**, 1995]; **SCIVA** = *Studii şi cercetări de istorie veche şi arheologie*, Bucureşti, EAR, **1**, 1959 (AR) [**47**, nr. 1–2, 1996]; **SCL** v. nr. 25; *SCLm* = Societatea Culturală Lamura; **SCO** v. nr. 24; *Scripta* = Scripta, Bucureşti [editură]; **SCS** = *Studii şi cercetări socioumane*. Editor: IMAS, Bucureşti, **1**, 1996 (INI) [nr. 1, 1996]; **Sec 20** = *Secolul 20*. Literatură universală – arte – dialogul culturilor. Revistă de sinteză editată de Uniunea Scriitorilor din România şi Fundaţia Culturală „Secolul 21", Bucureşti, [f. e.], **1**, 1962 [nr. 7–8–9, 1996]; *selv.* = selectiv(ă), selectivi, selective; *sem.* = seminar(ul); seminarii(le); **SemC** = *Semiologia culturii*. Editori: Maria Carpov, Doina Cmeciu. Comitetul de redacţie: Vasile Arvinte, Irina Mavrodin,

Petru Ioan, Andrée Tabouret-Keller, Bacău, **1**, 1996 (UBc) [nr. 1, 1996]; **Semenicul** = *Semenicul.* Revistă de literatură, critică şi cultură. Serie nouă, Reşiţa, **1**, 1996 [**3**, 1996]; *Semne'94* = Semne '94, Bucureşti [editură]; *sept.* = septembrie; *ses.* = sesiune(a), sesiunii, sesiuni(le); *SF* = Secţia de Filologie; *SFL* = Secţia de Filologie şi Literatură a Academiei Române; **SfP** = *Sfera politicii.* Revistă lunară de ştiinţe politice editată de „Societatea Civilă", Bucureşti, **1**, 1992 [**5**, nr. 45, 1996]; *Sibila* = Sibila, Craiova [editură] v. şi *ESibila*; *Sigma* = Sigma, Bucureşti [editură] v. şi *ESigma*; *simp.* = simpozion(ul), simpozioane(le); *Sincron* = Sincron [Cluj-Napoca, editură]; *sl.* = slav(ă), slave, slavul; *slv.* = slavonă, slavon(ul); **SMIM** = *Studii şi materiale de istorie medie*, Bucureşti, EAR. **1**, 1983 [**14**, 1996]; **SMIMo** = *Studii şi materiale de istorie modernă*, Bucureşti, EAR, **1**, 1988 (AR. IIB) [**10**, 1994]; **SMz** = *Spectacolul muzicii.* Supliment la ziarul „Azi", Bucureşti, **1**, 1996 [nr. 70, 3 iul. 1996, în „Azi", nr. 1224, 3 iul. 1996]; **SocCult** = *Societate şi cultură. Noua alternativă.* Revistă de teorie socială şi cultură democratică editată de clubul UNESCO „Societate şi Cultură" şi Institutul de Teorie Socială al Academiei Române. Redactor-şef: Radu Florian, Bucureşti, [f. e.], **1**, 1990 [nr. 6, 1995]; **Socialistul** = *Socialistul.* Periodic al Partidului Socialist al Muncii. Fondat în 1877. Seria VIII, Bucureşti, **1**, 1991[**4**, nr. 39, 1994; inc.]; **SocRom** = *Sociologie românească.* Director fondator: Dimitrie Gusti, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 1–2, 1996]; *sp.*= spaniol(ă), spaniolul; *SP* = Steaua Procion, Bucureşti [editură]; **SpR** = *Sportul românesc.* Director-fondator: Dumitru Dragomir. Redactor-şef: Ovidiu Ioanitoaia, Bucureşti, **1**, 1991 [**6**, nr. 1456, 29 iun. 1996]; *SŞF* = Societatea de Ştiinţe Filologice din România, Bucureşti; *SŞI* = Societatea de Ştiinţe Istorice din România; *s.t.c.* = sub titlul comun; **StComSibiu** = *Studii şi comunicări de etnologie*, Sibiu, EAR, **1**, 1978 (AR. ICSU) [**10**, 1996]; **StD** v. nr. **43**; **Steaua** = *Steaua.* Revistă de literatură, cultură şi spiritualitate românească [pe coperta I]. Revistă lunară editată de Uniunea Scriitorilor din România, în colaborare cu Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate. Redactor-şef: Aurel Rău [pe coperta a II-a], Cluj-Napoca, **1**, 1950 [nr. 9–10, 1996; inc.]; **StUBBM** = *Studia Universitatis „Babeş–Bolyai". Mathematica*, Cluj-Napoca [TUCN], **1**, 1955 [**40**, nr. 4, 1995; inc.]; **Suceava** = *Suceava.* Anuarul Muzeului Naţional al Bucovinei, Iaşi – Rădăuţi, EGB, **1**, 1974 [**22–23**, 1994–1995]; *sum.* = sumar(ul), sumare(le).

ŞL v. nr. **96**; *şt.* = ştiinţific(ă), ştiinţifici, ştiinţifice; **ŞTI** = *Şi totuşi iubirea.* Valoare. Atitudine. Dialog. Concordie. Director: Adrian Păunescu, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 40, 1996]; **ŞtTehn** = *Ştiinţă şi tehnică.* Revistă lunară de cultură şi tehnică. Seria a II-a. Serie nouă, Bucureşti, **1**, 1948 [nr. 12, 1996].

tab. = *tabel(ul), tabele(le)*; *TC* = Typolux, Cluj-Napoca; **TD** = *Thraco-Dacica*, Bucureşti, EAR, **1**, 1976 (AR. IRT) [**17**, nr. 1–2, 1996]; **TelR** = *Telegraful român.* Foaie editată de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului, Sibiu, **1**, 1852 [**145**, nr. 48, 1996]; *Tempora* = Tempora, Piteşti [editură]; *Teora* = Teora, Bucureşti [editură] v. şi *ETeora*; *term.* = termen(ul), termeni(i); **Timisiensis** = *Timisiensis.* Revistă trimestrială de informaţie culturală, Timişoara, EEUROBIT, **1**, 1995 (Centrul Judeţean de Conservare şi Valorificare a Tradiţiei şi Culturii Populare Timiş [nr. 4, 1996; inc.]; **Timp.** = *Timpul.* Politic, social, cultural. Informaţii, comentarii, opinii. Director onorific: Raoul Şorban. Director: Adrian Rizea, Bucureşti, **1**, 1990 [**5**, nr. 48, 1995]; **Timpul** = *Timpul.* Revistă de cultură, Iaşi, **1**, 1990 [nr. 12, 1996]; **Timpul-Reşiţa** = *Timpul.* Cotidian social–politic–cultural independent, Reşiţa, **1**, 1990 [nr. 203, 13 oct. 1996]; **Tinerama** = *Tinerama.* Director: Max Bănuş, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 314, 31 dec. 1996]; *Tiparg* = Tiparg, Piteşti [editură]; *tom*, *Tom* = tomu(ul), tomuri(le); **Tomis** = *Tomis.* Revistă de cultură. Editată de Inspectoratul Judeţean de Cultură Constanţa. Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România. Serie nouă, Constanţa, **1**, 1975 [**31**, nr. 7–8, 1996; inc.]; *top.* = toponim(ul), toponime(le); toponimic(ă), toponimicul, toponimice(le); *trad.* = traducere(a), traduceri(le); tradus(ă), traduse; *TUB* = Tipografia Universităţii Bucureşti; **TR** = *Transylvanian Review.* Published 4 times a year by the Centrul de Studii Transilvane and the Fundaţia Culturală Română, Cluj-Napoca, **1**, 1992 [**5**, nr. 4, 1996]; **TribEc** = *Tribuna economică.* Săptămânal economic

naţional. Decanul presei economice, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 17, 1995]; **TribÎnv** = *Tribuna învăţământului*. Publicaţie săptămânală editată de S. C. „Tribuna Învăţământului" S. A., constituită sub îndrumarea Ministerului Învăţământului, Bucureşti, **1**, 1990 [**6**, nr. 347, 1996]; **Tribuna** = *Tribuna*. Săptămânal de cultură. Director fondator: Ioan Slavici (1884). Serie nouă. Redactor-şef: Augustin Buzura, Cluj-Napoca, **1**, 1989 [nr. 52, 1996]; *TUB* = Tipografia Universităţii Bucureşti; *TUBM* = Tipografia Universităţii din Baia Mare; TUCn = Tipografia Universităţii „Ovidius" din Constanţa; TUCN = Tipografia Universităţii „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca; *TUT* = Tipografia Universităţii din Timişoara; *TUTBr* = Tipografia Universităţii „Transilvania", Braşov; *TUTCN* = Tipografia Universităţii Tehnice Cluj-Napoca; *TUVT* = Tipografia Universităţii de Vest din Timişoara; **TV** = *Teologie şi viaţă*. Revistă de gândire şi spiritualitate. Serie nouă, Iaşi, [f. e.], **1**, 1991 [**5**, nr. 4–6, 1995]; **TVSat** = *TV satelit*. Magazin bilunar: cablu şi satelit, Cluj-Napoca, **1**, 1992 [**4**, nr. 26, 29 dec. 1995; inc.].

ŢM = *Ţara Moţilor*. Studii, articole şi comunicări. IV. Coordonare ştiinţifică şi editorială: Eugen Pavel. Volum pregătit de Romulus Felea, [Cluj-Napoca], Clusium, 1992 (SŞI. SŞF. Subfiliala Abrud-Câmpeni) [**4**, 1992].

UB = Universitatea Bucureşti; *UBc* = Universitatea din Bacău; *UBM* = Universitatea din Baia Mare; *UCN* = Universitatea „Babeş–Bolyai" din Cluj-Napoca; *ucr.* = ucrainean(ă), ucraineanul; *UCr* = Universitatea din Craiova; *UE* = Univers Enciclopedic, Bucureşti [editură] v. şi *EUE*; *UH* = Universitatea Hyperion, Bucureşti; *UI* = Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi; **UnC** = *Universul cărţii*. Revistă lunară a Ministerului Culturii, Bucureşti, **1**, 1991 [nr. 12, 1996]; *univ.* = universitar(ă), universitari, universitare; *UnPB* = University „Politehnica" Bucharest; **Unu** = *Unu*. Revistă de cultură editată cu sprijinul Editurii „Cogito" şi al Fundaţiei Soros pentru o Societate Deschisă. Apare la Oradea. Publicaţie independentă de opinie şi informare culturală. Director onorific: George Astaloş, **1**, 1988 [nr. 27, 1996; inc.]; *UO* = Universitatea din Oradea; *UOC* = Universitatea Ovidius Constanţa; *UPB* = Universitatea Politehnică din Bucureşti; *US* = Universitatea „Ştefan cel Mare", Suceava; *USH* = Universitatea „Spiru Haret", Bucureşti; *UT* = Universitatea din Timişoara; *UTBr* = Universitatea Transilvania, Braşov; *UTCN* = Universitatea Tehnică Cluj-Napoca; *UTI* = Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi", Iaşi; *UTr* = Ulpia Traiana, Bucureşti [editură] v. şi *EUTr*; **UV** = *Ukrains'kij visnik*. Publikacija Sojuz ukrains'civ Rumuniï, Bucureşti, **1**, 1993 [**4**, nr. 3–4, 1996]; *UVT* = Universitatea de Vest din Timişoara.

v. = vezi; **VA** = *Viaţa armatei*. Revistă ilustrată de literatură şi artă editată de Ministerul Apărării Naţionale, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 12, 1996]; **Vatra** = *Vatra*. Directori fondatori: I. Slavici, I. L. Caragiale, George Coşbuc. Director: Mircea Zaciu. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din România. Serie nouă. Redactor-şef: Cornel Moraru, Târgu Mureş, **1**, 1971 [nr. 12, 1996]; **Viaţa** = *Viaţa*. Revistă de literatură, artă şi cultură. Fundată la Iaşi la 1 martie 1971 de Ion Apetroaie. Serie nouă, Iaşi, **1**, 1995 [nr. 3, 1996]; *Vizual* = Vizual, Bucureşti [editură] v. şi *EVizual*; *v.l.d.o.nr.* = vezi locul, data şi organizatorul la numărul; *vol., Vol.* = volum(ul), volum(ele); *v.r.nr.* = vezi rubrica la numărul; **VMed** = *Viaţa medicală*. Organ de presă al personalului medico-sanitar, Bucureşti, **1**, 1989 [nr. 36, 1996]; **VocRom** = *Vocea României*. Cotidian guvernamental. Director: D. O. Rujan, Bucureşti, **1**, 1993 [nr. 938, 31 dec. 1996]; **VOR** = *Vestitorul Ortodoxiei Româneşti*. Periodic de informaţie bisericească, teologie şi sipiritualitate al Patriarhiei Române, Bucureşti, **1**, 1989 [**8**, nr. 164, sept. 1996]; **VR** = *Viaţa românească*. Revistă editată de Uniunea Scriitorilor din România şi Redacţia Publicaţiilor pentru Străinătate, Bucureşti, **1**, 1948 [**91**, nr. 11–12, 1996]; **VS** = *Vil'ne slovo*. Časopis Ministerstva Kulturi dlja ukraïnskogo naselenija Rumuniï, Bucureşti, **1**, 1990 [nr. 10–11, 1996]; *v.t.c.nr.* = vezi titlul comun la nr.

WS = *Weekend Supplement of Daily Nine O'clock*, Bucureşti, **1**, 1995 [**2**, nr. 30, 10–12 mai, 1996].

ZGR = v nr. 26; **Ziua** = *Ziua*. Fundat 1930. Serie nouă. Director general: Sorin Roşca Stănescu, Bucureşti, **1**, 1994 [nr. 772, 31 dec. 1996]; **ZM** = *Zig-zag. Magazin*. Revistă de actualităţi şi reportaje, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 52, 1996]; **Zorile** = *Zorile*. Publicaţie a Comunităţii Ruşilor Lipoveni din România. Serie nouă. Periodic bilingv, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 11–12, 1996].

22 = *22*. Săptămânal editat de Grupul pentru Dialog Social, Bucureşti, **1**, 1990 [**7**, nr. 52, 1996]; *100 + 1 Grammar* = 100 + 1 Grammar, Bucureşti [editură] v. şi *E 100 +1 Grammar*.

INDICE ALFABETIC

1. AUTORI*

Abaev, Vaso Ivanovici [1847]
Abălaşei, Gheorghe [1877]
Abdulea, Petcu *901*
Abraham, Pavel 862
Abroux, Marielle **806**
Abrudan, Dumitru **1569**
Actarian, Simona *7*
Adameşteanu, Dinu 452, 453
Adăscăliţei, Virgil [924]
Aeticus, Dunăreanu [1210] (D'Ister sau Histricus)
Agache, Dumitru **583**
Agrigoroae, Dan **760**
Agrigoroaiei, Valentina **1496**
Albert, Richard **1404**
Albu, Mihaela *883*, 939, **1497**
Albu, Rodica *280*, *1264*
Aldea-Velican, Marilena [1130]
Alecsandri, Vasile [714], [973], [1017], [1044]
Alexandrescu, Ida [1815]
Alexandrescu, Sorin 75, **221**
Alexandrescu, Valeria 1115
Alexandru, Domniţa **761**
Alexandru, Laszlo 1133
Al George, Sergiu [417]
Alic, Liliana **43**, 110, 111, 1278
Alistarh, Tamara [1483]
Allsop, Jake **1498–1500**
Almar, I. [81]
Anastasiu, Nicolae **888**
Andea, Avram **524**, 525
Andea, Susana **524**, 525, 1183
Andone, Irina *281*
Andras, Carmen Maria 1228
Andraşiu Mircea 295, 296
Andreescu, Gabriel [923]
Andrei, Maria 1340, 1341
Andrei, Mihail **1501**
Andrei-Fanea, Anca *27*, 1053, 1098, 1099, ***1265***, ***1323***, ***1324*** v. şi Fanea, Anca
Andriescu, Alexandru [596]
Andriescu Iuliana **1777**
Andronic Magda [911], [929], [934]
Angelescu Gabriel **762**
Angelescu, Victoria **888**
Anghel, Ioana [883]
Anghel, Iulian 67, 68
Anghel, Mariana **1502**
Anghel, Petre D. *1578*, *1776*
Anghelescu, Gabriel [913]
Anghelescu, Mircea 32, 75, **888**, *902*, [918], [920], [928], **1503**
Angheluţă, Lucreţia **6**
Antohi, Mona [289]
Antohi, Sorin [289]
Anton, Ioan [924]
Antonescu, Georgeta [902], [918], [928], **1027**, **1504**
Antonescu, Mihai **763**
Anuţei, Mihai **763**
Apetroaie, Ion 940
Apostol, Violeta *903*, *1799*
Apostolescu, Marilena **6**
Arcade, L. M. **376**
Ardelean, Carmen **839**
Ardelean, Maria 1471
Ardeleanu, Eftimie **888**
Ardeleanu, Sanda-Maria, 112–114, 297, **1505**, **1579**

* Numerele culese cu caractere **aldine drepte** trimit la autori de cărţi, de volume separate; numerele culese cu caractere *cursive albe* trimit la autori de recenzii; numerele culese cu caractere obişnuite se referă la autori de articole, studii etc. apărute în culegeri, în publicaţii periodice şi seriale; în sfârşit, numerele puse între paranteze drepte „[ ]" trimit la autori recenzaţi sau discutaţi în mod special în articole sau în cărţi.

Ardevan, Radu 1184
Argatu, Calinic **557**
Arghezi, Tudor [714], [940], [962], [967]
Arghirescu, Aurelia **1714**
Arhip, Jenel 307
Arhip, Odette 941
Armăşelu, Florentina 1472
Armbruster, Adolf **376**
Arrius, Antonius [1211]
Arvinte, Vasile **42**, 526, [596], [883]
Aslan, Odette 191
Astaloş, Gheorghe 942
Astay-Korváth, Magda *1406*
Atanasiu, Anca **1789**
Auerbach, Erich 1279
Augoustopoulos-Jucan Antiţa **838**
Augustin [241]
Avădanei, Ştefan [281], 917
Avram, Alexandru 1185, 1186
Avram, Andrei 474, 600–602, **609**, [1849], 1857
Avram, Elisabeta **1423**, **1506**
Avram, Felicia **885**
Avram, Larisa *282*, *361*, [883], **886**
Avram, Livia **1794**
Avram, Mioara **36**, 50, *281*, **376**, 636, 1030
Avram, Mircea **885**
Avram, Petre **885**
Azmi Adel, Yousef Mahommed 49
Azzouz, Viorica 115

Baba, Ioan 377
Babeş, Mircea 69, **888**
Babeu, Doina 378
Baboi, Nicolae 1474
Bacalbaşa, Anton v. sigla **MRom**
Baciu, Claudiu 1412
Baciu, Ileana **138**, **1507**
Baciu Got, Mioriţa **1508**
Bacovia George [1311] v. şi sigla **Ateneu**
Bacu, Mihaela 503
Badea, Gh. **1509**
Badea, L. *1125*
Badea, Lucian [1126]
Badea, Ştefan 943–945
Baimuşe, Pavel [911], [929], [934]
Baines, Anthony [1276]
Bal, Wiily [393]
Balaban, Ştefan **764**
Balaci, Alexandru **765–767**, **897**
Balassa, Iván [1407]
Bálint, Zsombor **1404**
Balkanski, Todor [521], [522], [1067]
Balla, Sára **1510**, **1511**, **1762–1765**
Balmuş, Elvira **792**, **835**
Baloş, Orlando 182
Baltag, Cezar **807**
Balotă, Bianca 75
Bantaş, Andrei **768–773**, **844**, [883], **886**, [932], 1473, **1512**, **1513**
Banu, C. v. sigla **Flacăra**
Barabas, István 1388
Barabaş, Neculai 653
Baraţă, Marilena **1375**
Barbu, Ana Maria 298, 352, 353
Barbu, Eugen v. sigla **RM**
Barbu, Ion [975], [978], [995]
Barbu, Paul [1069]
Barcsay [1391]
Bardu, Nistor 504, *521*
Barghiel, Virginia **1553**
Barnea, I. 1187, 1368
Bart, Jean v. sigla **MN**
Basarab, Maria 527
Basarab, Matei [1344]
Basarab, Neagoe **1365**
Basarab, Victor Marin 654
Bassano, Dominique **806**
Baţu, Florica **376**
Bauer, Laurie [1264]
Băcanu, Petre Mihai v. sigla **RLib**
Băcanu Cobianu, Maria 116
Băcioiu, Maria **1748**
Bădărău, George 946, *1029*
Bădescu, Ilie **888**
Bădescu, Irina **1514**
Bădicuţ, Ilie 655, 1148
Bădulescu, Anca **1543**
Bădulescu, Emil 1474
Bădulescu, Sanda-Marina 1475
Băiaşu, Sorin 1280
Băiescu, Nicolae 1149
Băileşteanu, Fănuş 1821
Băjenaru, Lenuţa 299, 300
Bălan, Constantin **584**, *587*, 1188
Bălan, Ion Dodu 363
Bălan, Marin **888**

Bălan, Nina-Aurora **1515**
Bălan, Rada [1812]
Bălăşoiu, Simina 947
Bălu, Ion **1517**
Băncescu, Gina **1794**
Bărboi, Constanţa **1503**
Bărbulescu, Maria 1189
Bârlă, Graziela **774**
Bârlea, Gheorghe 1190
Bârsa, Victor 1176
Bâzgan, Melentina 528
Bejan, Camelia 1229
Bejan, Dumitru 637, **1518**, [1806]
Beldiman, Alecu [1054]
Beltechi, Eugen **496**, *497*
Benedek, Emilia **1519**
Benkő, Lorand 1389
Benveniste, Emile 117
Berca, Olimpia **775**
Bercea, Livius Petru 118, [394]
Berceanu, Mircea [902], [918], [928]
Berceanu, Radu R. 738
Berdan, Lucia 119
Berea-Găgeanu, Elena 1031, **1503**, **1520**
Berejan, Silviu 120, 121
Beresford, Cynthia **1521**
Berezca, M. **892**, **894**
Berg, I. **776**
Berghia, Ion 50
Bergounioux, Gabriel 1281
Berindei, Dan 364
Berlescu, Elena **777**
Berman, Jean Pierre **1711**
Bernştein, S. B. 458
Bertea, Mircea **1522**
Bertha, Zoltán 122
Bertholet, Alfred **778**
Bertolaja, Ernesto **1315**
Bertsch, Hansbert 149, 1289
Besnard, Philippe **898**
Beza, M. 529
Beza, Marcu [1217]
Bianu, Corin **845**
Bibolan, Lidia 337, 346
Bichi, Mihail **779**
Bidu-Vrănceanu, Angela 657–661
Birău, Rodica **1523**
Birkholz, Barbara **1524**
Bitan, Mariana [883]
Biţioanu, Elena 1467
Biţu, Voichiţa **885**
Bîrlădeanu, Mihaela 64
Bîrlea, Ovidiu [480]
Bîrleanu, Ion-Horia [499], [501]
Bîtea, Ioan N. 123, 613
Blaga, Carmen 124
Blaga, I. *1760*
Blaga, Lucian [263], [423], [714], [950], [953], [968], [976], [980], [1008], [1021], [1516]
Blajovici, Liliana **1560**
Blake, William [1245]
Blas Arroyo, José Luis 1282
Blînda, Virginia 662
Blumenfeld, Odette 1230
Boatcă, Maria **1525**, **1526**
Boatcă, Silvestru **1525**, **1526**
Bobescu, Ilie **1527**, **1528**
Boboc, Alexandru 125
Boboc, Elena **1529**
Boboc, Paraschiva 1342
Bocian, Martin **780**
Bociort, Ignat Florian **889**, **1530**
Bodó, János 475
P. Bodrogi, Katalin **1405**
Boerescu, Pârvu 379
Bogdan, Matilda **1531**
Bogdan, Radu **888** v. şi sigla **DNO**
Bogdan-Dascălu, Doina 948
Bogdănescu, Silviu 949
Boghian, Nicolae 173, *797*
Bogoviţ, Petru 1467
Böhm, Károly [1399]
Bohosievici, Cazimir **891**
Boiagi, Mihai G. [515]
Bojin, Irina [915], [936]
Boldea, Marian 301
Boldea, Mihaela **1365**
Bolitho, Rod [1812]
Bolocan, Gheorghe **41**, 1070, 1100, [1130], [1356], [1841]
Bonfante, Giuliano [1384], [1385]
Bonfante, Larissa [1384], [1385]
Borbély, Ştefan [902], [918], [928]
Borcilă, Mircea **36**, 59, 950, 1467
Borges, Jorge Luis [58]
Boroş, Melinda **7**
Borşa, Rodica 1476, **1700**, **1797**
Borza, Al. [731], [1297]

Boscaiu, Emilia 311
Bostaca, Ioan **782**
Bostan, Constantin C. [1814]
Bot, Nicolae 476
Botez, Victor **376**
Botiş, Lidia [1129]
Botoşineanu, Luminiţa *498, 499*
Boţoman, Rodica [1811]
Boudon, Raymond **898**
Boulakia, Georges **806**
Bourguignan d'Herbigny, Pierre François Xavier [578]
Boy, Monique **1533**
Brad-Chisacof, Lia **838**
Brandt, Per Aage 126
Brassa, Iván 1390
Bratu, Doina **1661**
Bratu, Florian 1283, **1532**, **1579**
Bratul popa [540]
Braud, Michel 1284
Brăescu, Maria **783**, **1533**
Brătescu, Constantin [403]
Brătescu-Voineşti, Ioan Al. [985]
Brânceanu, Lidia 70
Brâncuş, Gr. 457 v. şi mai jos
Brâncuş, Grigore 380, [883], 1071, **1534**, **1535** v. şi mai sus
Brânzei, Gheorghe 1424
Brânzeu, Pia **1536**, **1700**, **1797**
Breban, Nicolae v. sigla **CIE**
Breban, Vasile [438], [883]
Breilean, Aurel **761**
Bruda, Traian 303, 304
Bruda, Ştefan 302
Bruţiu, Ana **889**
Buburuzan, Rodica 1417
Bucă, Marin 127, **784**, [925], **1536**, [1836]
Bucerzan, Dana 346, [883]
Buck, Theo 1231
Bucşă, Daniela **73**, **169**
Bucur, Gheorghe Eugeniu 305
Bucur, Viorica **888**
Budagov, R. A. 458
Budău, Eugen 951, 1538, **1539**
Budău, Pavel **891**
Budeanu, Irina *807, 834, 1699*
Budeanu, Maria **1540**
Budişteanu, Camelia **1541**, **1691 bis**
Buduca, Ioan [902], [918], [928]
Buga, I. 1150, [1174]
Bugă, Dragoş 1101
Bugeanu, Dan [883]
Bugnariu, Elena 1111
Buja, Elena Cornelia **1542**, **1543**
Bujor, Emil **1544**
Bularca, Camelia [911], [929], [934], **1545**
Bulei, Ion **888**
Bulgăr, Gh. **36**, 381, *409*, *455*, **785**, **786**, *905, 906,* 952, 953, [*1042*], 1285, **1566**, 1858–1861
Buluţă, Gheorghe **530**, **531**, *551,* [599]
Bulz, Nicolae 306
Bunget, Ileana **1497**
Burada, M. 1232
Burci, Iustina 1072
Burdescu, Felicia 1233
Burduşa, Elena 733
Burduşa, Eugenia 1134
Bureţea, Emilian [1130] v şi mai jos
Bureţea, Emilian N. [1067], 1102, [1128] v. şi mai sus
Burileanu, Corneliu 307
Burileanu, Dragoş 307
Burlacu, Emil **787**, [912]
Burlacu, Ioana [912]
Burnei, Alexandra [883], **886**
Busuioc, Ileana 1286
Busuioc, Nicolae 1154
Buşu, Elena 954
Butan, Maria **889**
Bute, Aurora **889**
Butnaru, Miron **376**
Butoi, Mihaela **1546**
Buza, Mircea 1234
Buzaşi, Ion 382, *908*
Buzatu, Doina **1547**
Buzatu, Gheorghe **888**
Buzincu, Aurel 955
Buzura, Augustin 75 v. şi sigla **Arc**
Byck, Jacques **37**, 383, [440]

Caciuperi, Apostol N. **788**
Caciuperi-Titz, Katharina **788**
Cacuci, Dan Gabriel **376**
Cadeschi-Livadă, Ligia 532 v. şi Livadă-Cadeschi, Ligia
Caldwell, Harry B. **1627**
Callea, Natalina Carmela 1287
Calotă, Ion [497], [498], 1032, [1067], **1135**, 1136

Calujnai-Lazăr, Aurelia **376**
Calvet, George [1401]
Campbell, Doug **1548**
Campenhausen, Hans von **778**
Camphausen, Rufus C. **789**
Canarache, Ana [883]
Canciuc, Ioan [1129]
Candrea, I. A. **37**, 384
Cantacuzino, Constantin stolnicul [**582**]
Cantemir, Dimitrie [426], **533**
Cantuniari, Ileana [915], [936]
Capidan, Th. 365
Capotă, Teodor 614, 956
Caproşu, Ioan **583**, [587], [596]
Caragiale, I. L. [955], [965], [1012], [1696] v. şi siglele **MRom**, **Vatra**
Caragiale, Marica M. 453
Caragiale, Mateiu I. [1013]
Caragiu Marioţeanu, Matilda 385, 505
Caraion, Ion 957
Caraman, Petru 534
Carataru, Mihai **533**
Carianopol, Miruna [1812]
Carlton, Charles M. 663
Carpov, Maria **42**, 128–134, *283* v. şi sigla **SemC**
Cartojan, N. **535**
Cassian, Ioan [1193], [1194]
Cassius Dio [1212]
Castellan, Georges **34**
Cavallioti, Teodor Atanasie 1217
Cazacu, Dimitrie 615
Cazacu, Matei 506, 1343
Călăraşu, Constantin **891**
Călăraşu, Cristina 734
Căliman, Călin 1033
Călin, Gh. 386
Călin, Liviu 452
Călin, Petru 536
Călinescu, Al. [917]
Călinescu, Alexandru [902], [918], [928]
Călinescu, Constant 1862
Călinescu, G. [1023] v. şi sigla **JurnLit**
Călinescu, Matei 135, **376**
Căpăţînă, Cecilia 1137
Căprioară, Cosmin 477
Cărăuşu, Constantin **891**
Căruţaşu, Violeta **1594**
Cătănescu, Georgeta-Ana 71
Câmpean, Ileana [883]
Câmpeanu, Zeno **376**
Cândea, Dan **136**
Cândea, Rodica M. **136**
Cândea, Virgil **533**, [588]
Cândroveanu, Hristu [**513**] v. şi siglele **Deşteptarea**, **Dimândarea**
Ceauşescu, Dumitru **790**
Ceauşescu, N. [1062]
Cebuc, Alexandru **791**
Cehan, Anca 137, 1235, **1777**
Cehov, A. P. [1357]
Ceia-Mocanu, Valy 1414
Celan, Paul [1231]
Cenan, Călin 308
Cenuşe, Ioan Petre **1583**, [1817]
Cepoi, Ion **376**
Cepoi, Stela **376**
Cerchez, Matei **1549**, [1819] v. şi mai jos
Cerkez, Matei 1467 v. şi mai sus
Cernăuţi Gorodeţchi, Mihaela 1416
Cernovodeanu, Paul **533**
C. G. *1759*
Chapron, Jean **1550**
Chelaru, Gabriel *909*, 1628, 1629, [1819]
Chelaru, Valentin Gr. [1870]
Cheptea, Stela **585**
Cherescu, Pavel *859*
Cherkaom, Mahomed **898**
Chertes, Aurelia **885**
Chevalier, Jean [915], [936]
Cheveresean, Luminiţa Violeta **1794**
Chifor, Valentin [902], [918], [928]
Chiţu, Emil Şt. 308
Chihaia, Pavel **376**
Chilărescu, Mihaela **155**
Chilom, Elisabeta **680**
Chindriş, Ioan *588*
Chioreanu, Mihaela [394]
Chira, Dorin *1800, 1801*
Chirata, Sanda 309
Chiriac, Marilena **1552**, [1820]
Chiriacescu, Adriana **1553**
Chiriacescu, Rodica **888**
Chirilă, Feodor [1495]
Chiroşca, Mihaela **896**
Chişu, Lucian *910*
Chiticaru, Maricica 1425
Chiţimia, I. C. **41**

Chițu, Angela 305
Chivescu, Romeo 1829
Chivu, Gh. 958, 1034 v. mai jos
Chivu, Gheorghe [592] v. mai sus
Chomsky, Noam **138**
Christidis, Tania 139
Christodorescu, Anca Maria **792**, **835**
Ciachir, Dan *859*
Cicero [1196]
Cifarelli, Paolo **1692**
Cihodaru, Constantin **583**
Cilianu-Lascu, Corina **1554**, **1555**
Cimpoi, Mihai [911], [929], [934]
Cincu, Georgeta 1467
Cioacă, Doina **888**
Ciobanu, Elena [883], **886**
Ciobanu, Georgeta **739**
Ciobanu, M. 1151
Ciobanu, Radu **793**, **794**
Ciobanu-Băcanu, Maria 1822
Ciobotea, Dinică [1067]
Ciocan, Nistor **583**
Ciocoiu, Mihai 302
Ciolac, Marina 140, 387, *1266*
Ciompec, Georgeta 616
Cionchin, Ionel 459, **1369**
Ciopraga, Magda [917]
Cioran, Emil 366
Ciorănescu, Alexandru 75, [376], 959, 1823
Cipariu, Timotei [404], [412], [455]
Cistelecan, Alexandru [902], [918], [928]
Ciubotaru, Mircea [1129]
Ciucă, Elena 310
Ciucă, Ioana Ruxandra 1192
Ciucă, Lydia **834**
Ciucă, Marcel-Dumitru 1344
Ciucă, Marian 1477, 1478
Ciudin, Nicolae 1103
Ciugureanu, Adina 141
Ciurea, Sorin 560
Ciutacu, Sorin 1236–1238, **1700**, **1797**
Cîrțu, Lucia **1685**
Clairis, Christos 99
Clébert, Jean-Paul [937]
Clețiu, Ana 142
Cmeciu, Doina **42**, 1239 v. și sigla **SemC**
Coașan, Aurelia 311
Coatu, Nicoleta 143, 144
Coban, Nicolae [902], [918], [928]
Cobeț, Doina [883]
Codreanca, Lidia [912]
Codreanu, Justina 961
Codrescu, Răzvan 664, 666
Coene, Martine 1240
Coja, Ion [123]
Cojoc, Ortansa 991
Cojocaru, Silvia **1698**
Cojocaru, Svetlana 312
Cojocaru, Victor
Cojocaru, Vlad [1129]
Coleașă, Iancu **1556**
Colibaba, Ștefan [1812]
Collinson, Diané [932]
Colțun, Gheorghe 667, 668
Coman, Mihai **478**
Comarnițchi, V. [1167]
Comenius, (Komenský) Jan Amos [1487]
Comes, Elena 1288
Comișel, Ecaterina **1602**, [1812]
Comșulea, Elena 479, [883]
Conceatu, Marin **262**
Condrea Derer, Doina **795**
Conea, Ion [1125], [1126]
Constandache, G. G. 195, 224, 225, 240, 669
Constante, C. **513**
Constantin, C. 1830
Constantin, Gh. 1035
Constantinescu, Adrian [924]
Constantinescu, Augustina-Sanda **1557**
Constantinescu, Dan [596]
Constantinescu, Elena **1451**, **1558**
Constantinescu, Ileana **1559**, **1560**
Constantinescu, Ilinca **796**
Constantinescu, Maria [1147]
Constantinescu, Nicolae **36**
Constantinescu, Romanița [911], [929], [934]
Constantinescu, Silviu **1561–1565**
Constantinescu-Dobridor, Gh. **1546**, **1566**
Constantiniu, Florin **888**
Constantinovici, Simona 145, 962
Contant, J. M. [81]
Contraș, Eugenia [883], **886**
Conțiu, Mihai **495**
Copceag, Dimitrie [376]
Corbu, George *456*, *589*
Cordoneanu, Maria **787**, [912]
Cordoneanu, Radu **787**
Corduneanu, Constantin **376**

Coresi [562], [594], [595]
Corlăteanu, N. 389, [1356]
Cornea, Andrei 51
Cornea, Gabriela 1193
Cornea, Paul **36,** [902], [918], [928], **1027, 1028**, [1054], **1504**
Cornilescu, Alexandra **138,** [361], 1241, **1567, 1568**
Corniş-Pop, Marcel **376**
Corniță, Constantin **1426**
Corniță, Georgeta **1426,** [1799], [1809]
Cornițescu, Emilian **1569**
Cosaşu, Radu **1419**
Cosăceanu, Anca **1514, 1570, 1571**
Coseriu, Eugenio [2], [13], [15], [39], [44], 146–150, 367, [376], 390, 1289, **1824**, [1831], [1837], [1844], [1845], [1853]–[1855]
Cosma, Anton [902], [918], [928]
Cosma, Dorin **889**
Cosma, Mihaela 1479
Cosma, Ruxandra *1802*
Cosma, Viorel **376, 797,** *880*
Cosmatu, Christiane [1815]
Cosmopol, Eleonora [883]
Costa, Ioana 1415
Costa-Pântece, Ioana 52
Costache, Adrian **1572, 1573**
Costache, Georgeta **1572, 1573**
Costachi, Veniamin [567]
Costea, Mădălina **768, 771**
Costea, Octavia 1421, 1427, 1467
Costin, Miron **537**, [579], [1183]
Coşbuc, George [714], [963] v. şi sigla **Vatra**
Coşer, Cornelia [1812]
Coşeriu, Eugen v. Coseriu, Eugenio
Coşeriu, Eugenio v. Coseriu, Eugenio
Coşeriu, Eugeniu v. Coseriu, Eugenio
Coteanu, I. [95], 391 v. şi mai jos
Coteanu, Ion [21], **36,** [38], 55, **610,** [883], **886, 1503,** 1831 v. şi mai sus şi sigla **Omagiu Coteanu** v. şi mai sus
Cotolulis, Socrate **1574**
Cotorcea, Livia [917]
Courtés, Joseph [285]
Covataru, Gheorghe [1129]
Cozma, Sorin **891**
Cramarenco, Mihai **885**
Craşoveanu, D. 617
Crăciun, Corneliu *590, 651,* 963
Crăciun, Gheorghe **43,** 964 v. şi sigla **Paralela 45**
Crăciun, Ioan *1267*
Crăciun, Vasilica **1600**
Creangă, Ion [909], [910], [919], [921], [922], [933], [1014]
Creța, Simina **1575**
Creța, Zorela **798,** [883], **886**, [926]
Creția, Gabriela 1702
Crețu, Ecaterina 1428
Crihană, Marcel *911,* **1526,** *1803*
Cristache, Nicolae v. sigla **OSo**
Cristea, Dan 313
Cristea, Iulian *912*
Cristea, Mircea 965
Cristea, Teodora 151, 1290
Cristea, Valeriu [909], [910], [919], [921], [922], [933], [938]
Cristea-Enache, Daniel *913*
Cristescu, Raluca **888**
Cristofor, Ion [902], [918], [928]
Cristoiu, Ion v. sigla **ExpM**
Cristureanu, Alexandru [883]
Crişan, Alexandru **36,** 1467, **1576,** [1819]
Crişan, Doina 304
Crişan, Eugenia 392, **885**
Crişan, Ioan 1104
Crivăț, Emanuel **376**
Croitoru, Elena 152, 153, **154, 1577**
Croitoru Bobârniche, Nina **799**
Csatlós, János **1404**
Csomortáni, Magdolna *1407*
Cucu, Rodica **1423, 1506**
Cucu, Ştefan *914*
Cucoş, Constantin 155
Cugno, Mario 75
Culcer, Dan [902], [918], [928]
Culianu, Ioan P. **807** v. şi mai jos
Culianu, Ioan Petru **376** v. şi mai sus
Cumpănă, Andrei 1152
Cureteanu, Silvius **1683**
Curiman, Ana **889**
Curteanu, N. 314 v. şi mai jos
Curteanu, Neculai 315 v. şi mai sus
Curticăpeanu, Doina [902], [918], [928]
Cutlic, T. 670
Cvasnîi Cătănescu, Maria 966, 967, **1578**
Cychnerski, Tomasz 375, 618

Dabija, Eduard **782**
Dahmen, Wolfgang [29]
Daly, Agnes **1405**
Dama, Hans 1242
Damalan, Frusina **1698**
Damian, Dana Silvia **1791**
Damian, Sergiu 316
Damian, Sergiu Jr. 316
Damşa, Ioan **1429**
Danciu, Alexandra [883]
Daneş, Geangineta **800**
Danieliuc, I. **892**
Danka, Ignavy Ryszard 1371
Danţiş, Gabriela *97*, **780**
D'Aquino, Toma [212]
Dascălu, Crişu [935]
Dascălu-Jinga, Laurenţia **609, 1758**
Datcu, Iordan *915*
David, Doina *1325*
Davidovici, Agnes [915], [936]
Dăbuleanu, Liliana **860**
Dănăilă, Ion 1, 317, [883], **886**
Dănescu, Florin **1691 bis**
Dănilă, Ioan 318, 538, 603, **1456, 1747**, [1808]
Dean, Alexandra **888**
Deciu, Andreea [911], [929], [934]
Decoo, Wilfried **1579**
Decuble, Gabriel **778**
Decuble, Horaţiu **988**
Deleanu, Marcu Mihail 968
Deleanu, Mihail 969
Delmonte, Rodolfo 313
Demian, Vasile [579]
Densusianu, Ovid [392]
Derdena, Mihai Stere 1036, 1037
Derrida, Jacques 156
Derşidan, Emil **862**
Deutsch, Maria [883]
Diaconescu, Florica [1129]
Diaconescu, Ion 366
Diaconescu, Mihai 1194, 1195
Diaconescu, Paula 157
Diaconovici, C. [392]
Diaconu, Călin 298, 352, 353
Diaconu, Claudiu 319
Diaconu, Lidia 298, 352, 353
Diaconu, Mircea A. 970
Diaconu, P. 1073
Diaconu, Petre 1074, 1075
Diaconu, Tudor **1375**
Dickens, Charles [1239]
Didier, Julia **801**, [932]
Dietrich, Wolf [1328]
Digby, Cristine **1580**
Dignoire, Claude **1315**
Dihoru, Mihaela 1345
Dijmărescu, Eugen [924]
Dijmărescu, Gabriela **1583**
Dima, Gabriela **1581**
Dima, Sofia 150
Dima, Teodor 159
Dimachi, Nicolae 1054
Dimitrescu, Florica [46], [48], 383, 384, 393, 394, 539, 671, [730], [732]
Dimitriu, C. 638
Dimitriu, Corina [917]
Dimitriu, Corneliu [596]
Dimitriu, Daniel 160
Dimitriu, Ioan 138
Dimitriu, Rodica 176
Dincă, Cornelia *101*
Dincă, Daniela 1076, *1326, 1804*
Dincă, Doina **1684**
Dincescu, Ştefan **1582**
Dinescu, Carmen **1582 bis**
Dinu, Corina **1640**
Dinu, Mihai **672**
Dionisie, Eclesiarhul [532], [549]
Dionisie Smeritul şi Areopagitul [1195]
Dioscorides [60]
Dipşe, Maria **1583**
Diţuleasa, Florian **1749**
Djamo-Diaconiţă, Lucia [1869]
Djuvara, Neagu **34**, 507
D. M. 1584
Dobra, Sofia **1576, 1585**, [1819]
Dobre, Alexandru 540
Dobre, Dan 161
Dobre, Maria [1067], 1105, [1130], 1291
Dobre, Mioara Lacrima **1530**
Dobre, Silvia 1101
Dobrescu, Alexandru **875**
Dobrin, Elena **1668**
Dobroiu, Eugen **838**
Dobrovie-Sorin, Carmen 639
Doca, Dolores **1691 bis**
Doca, Ana Dolores **1541**

Doca, Gheorghe **1586**
Dogaru, Mihai **1521**
Dolcu, Emilia 162
P. Dombi, Erzsébet **1405**
Dominte, Constantin 2, 1292
Dorcescu, Eugen **496,** [902], *916,* [918], [928]
Doscivnec, I. **892, 894**
Dosoftei [534]
Dospinescu, Vasile 163–167, 1293,1480
Dostoievski, F. M. [938]
Dragomir, Camelia 168, 640
Dragomir-Mărgean, Ion **803**
Dragomirescu, Gh. N. **804**
Dragomirescu, Şerban 723
Draica, Dumitru *652*
Drapaca, C. **892, 894**
Drăgan, Delia-Monica 971
Drăgan, Irinel **376**
Drăgănescu, Mihai 1138 v. şi sigla **Academica**
Drăgănescu-Vericeanu, Veturia [1311]
Drăghicescu, Janeta 1294
Drăgoi-Făiniş, Sabina **1587**
Drăguşin-Crăciun, Veronica **1588**
Drăguţescu, Eugen 452
Dreghiciu, Doina 541
Drimba, Ovidiu **805,** [1384], [1385]
Drincu, Sergiu [394], 619, **1139**
Dron, Ion [1068]
Dublanche, B. [283]
Ducrot, Oswald **806**
Duduleanu-Pelendava, Mircea **899**
Dulcă, Mircea *591*
Duma, Radu **893**
Dumas, Felicia 673
Dumăchiţă, Lucia **1791**
Dumeniuc, Alexandru 1175
Dumistrăcel, Stelian [499], [501], 674, [883], 1077, 1372
Dumitran, Ana 542, 675
Dumitraşcu, Katalin 460, *1515, 1824*
Dumitrescu, Domniţa [376]
Dumitrescu, Maria 1346, 1367
Dumitrescu, Mihaela **888**
Dumitrescu, Sorina 320
Dumitrescu, Răzvan v. sigla **Flacăra**
Dumitrescu, Stelian **888**
Dumitrescu-Brateş, Maria **1589**
Dumitriu, Mădălina Anca **891**
Dumitriu-Snagov, Ion 72
Dumitru, Ioan **1590**
Dumitru, Ioan I. [1816]
Dumitru, Ion **1628, 1629,** [1819]
Dună, Ion 972
Dunăreanu, Elena **885**
Durkheim, Emile [177]
Durovič, L. [31]
Duţescu, Dan **1591**
Duţescu Coliban, Taina **138**
Duţu, Emilia 973
Duţu, Olga **36,** 321, **1592**

Eckersley, C. E. **1593**
Eco, Umberto **73, 169,** [237]
Edelstein, Frieda **37,** 1196
Egyed, Emese 1391
Elekfi, László [1410]
Eliade, Mircea [58], **807,** [1517]
Elian, Alexandru **583**
Eliu, Marina **790**
Eminescu, M. **543,** [713], [715], [945], [952], [971]–[973], [979], [986], [991], [992], [996], [997], [1003], [1005], [1007], [1009], [1015], [1024], [1462] v. şi mai jos
Eminescu, Mihai [85], [414], [905], [908], [927] v. şi mai sus
Eminescu, Mihail [545] v. şi mai sus
Endroiu, Nicolae *584, 585*
Ene, Claudia 1, 676, 974
Eremia, Anatolie 1153
Erhan, Ioan v. sigla **Economistul**
Erjavek, Tomaž 322
Es-Sabor, Salah Abd 1417
Etagan, Benoni **1600**
Eţcu, Ion 170
Eustatievici, Dimitrie [451]
Evans, David **1594**
Evdoşenko, A. 461
Evseev, Ivan 74

Fabian, Cs. **808**
Fabritius, Klaus **888**
Façon, Nina **37,** 395
Faiciuc, Elisabeta 396, 397
Faiciuc, Ioan **496**
Fandarac, Marcel Ion 1038
Fanea, Anca [1130] v. şi Andrei-Fanea, Anca

Farrington, Olivia **1595**
Fassel, Luminița *1805*
Fazakas, Emese 1392
Făget, Doina Elena **888**
Fălan, Valentin *1685*
Fârte, Gheorghe-Ilie 171
Fecioru, Dumitru **557**
Feder, Maricela 1595
Feher, Attila 354
Felecan, Nicolae 620, **809**, [929], **1595bis**, 1832
Felecan, Viorica **496**
Feodorovici, Vl. **892**
Feodot, Nicolae 53
Ferencz, Attila 323
Ferencz, Maria 323
Ferenczi, Géza 1393
Ferro, Teresa 368, 508, 1179
Fessler, Helga [1268]
Fianu, Andriana 452, 453, [456]
Ficșinescu, Florica [883]
Fielding, Henry [1248]
Filip, Adrian **810**
Filipescu, Puiu [1814]
Filoteanu, Ana Maria **1788**
Filotti, Dimitrie V. **811**
Firan, Florea 75, *680*
Firimiță, Vasilica **1597**
Firuță, Corina **900**
Fischer, I. **37**, 1197 v. și mai jos
Fischer, Iancu 51, 60, 76 v. și mai sus
Flămând, Dinu [902], [918], [928]
Flew, Antony **813**, [932]
Floarea, Mihai 677, [804]
Floda, Liviu **376**
Florea, Constantin **814**
Florea, Doina **800**
Florea, Ion [596] v. și mai jos
Florea, Ion A. 1078, [1129], 1295 v. și mai sus
Florea, Ligia Stela **1598**
Florea, Vasile **791**
Florea, Viorica [1130]
Florea, Virgil **1544**
Florea, Virgiliu [902], [918], [928]
Florescu, Camil 1298
Florescu, Cristina *917*
Florescu, Nicolae **544**
Florian, Mircea **172**
Foarță, Șerban 975
Focșeneanu, Veronica [1812]
Fodor, Ecaterina **41**, 53, 62, 1347, 1862
Fol, Alexander 1373
Forăscu, Narcisa **36**, 678
Fornel, Michel de **806**
Fortuna, Lorin **324**
Fotea, Minodora 1430
Foucault, Michel **173**
Frazei, Florian 1386
Frățilă, V. 480
Frățilă, Vasile [500], [1067]
Frânculescu, Mircea **36**, **1796**
Frânculescu, Ovidiu **815**
Frențiu, Laurențiu 174
Frențiu, Luminița 175, **1700**
Frențiu Mihăiță, Luminița **1797**
Frîncu, Constantin [596]
Frosin, Constantin **816**
Fruntelată, Ioana [911], [929], [934]
Frunză, Natela **1599**
Funariu, Ion [911], [929], [934]

G. A. *284*
Gabinschi, Marcu [1068]
Gabor, Iosif **817**
Gaddis-Rose, Marilyn 176
Gafton, Alexandru *470, 473, 592,* 679, *1327, 1384*
Gálfalvi Zsolt v. sigla **A Hét**
Gáll, Kinga 1243, 1244
Gană, George **36**, **888**
Gandi, Luigi 54
Garabedian, Anahid **829**
Garcia-Berrio, Antonio [291]
Garcia de la Fuente, Olegario [1224]
Gary-Prieur, Marie Noëlle [1326]
Gaster, Moeses 398 v. și mai jos
Gaster, Mozes **37** v. și mai sus
Gavrelciuc, M. **892**, **894**
Gavrilă, Ioan *918*
Gavriliu, Leonard **801**, **869**, [932]
Gădeanu, Sorin 71, 77, 177
Găitănaru, Ștefan **818**, **1534**, **1601**
Gălățeanu-Fârnoagă, Georgiana **1602**
Găzdaru, Dumitru [376]
Gâdea, Anghel 1039
Gâtan, Ioana **1600**
Geckeler, Horst [1328]
Gehl, Hans *1268*, [1272]

Gencărău, Ştefan 621
Georgescu, Constant 1198
Georgescu, Elena Carmen **1602**
Georgescu, Emilian **495**
Georgescu, George Cristian **819**
Georgescu, Horia **376**
Georgescu, Magdalena 399, **581**
Georgescu, Mitică **819**
Georgescu, N. 545
Georgescu, Paul [939]
Georgescu, Paul-Alexandru 58
Georgescu, Valeria 1467
Gerboin, Pierre **1550**
Gerendy, Aniko 231
B. Gergely, Piroska **1405**
Germain, Jean [393], [1324]
Gheerbrant, Alain [915], [936]
Gheorghe, Corina **886**
Gheorghe, Mihaela **43,** 622, 623, 976, 977 **1604**
Gheorghiţoiu, Andreea **820**
Gheorghiu, A. D. **1723**
Gheorghiu, Vladimir **1503**
Gheran, Nicolae [902], [918], [928]
Gherasim, Alexandra 55
Gherasim, Paula *285,* **1496**
Ghergariu, Leontin [883]
Gherghina, Dumitru **680**
Gherghina, Maria **680**
Gherghinescu, Liliana **1794**
Gherman, Anca **886** v. şi mai jos
Gherman, Cristina **798,** [883] v. şi mai jos
Gherman, Cristina Anca 740 v. şi mai sus
Gherman, Haritina **897, 1605, 1606**
Gherman, Mihai 400
Gheţie, Ion 462, [473], [473 bis], [502], **581,** [594], [595]
Gh. I. 401
Ghica, Marius 178
Ghidu, George I. **821** v. şi mai jos
Ghidu, George **1607** v. şi mai sus
Ghimpu, Gh. 1154
Ghinea, Dan **822**
Ghinea, Eliza-Daniela **888**
Ghinea, Nicolae 402
Ghirvu-Călin, Elena [453]
Ghiţă, Adriana **841**
Ghiţă, Andreea 179, 1431
Ghiţă, Iulian **1501**
Ghiţău, Dumitru **811**
Ghiţescu, Melania **1790**
Ghiu, Bogdan 156, **173**
Gibescu, George 978
Giosu, Ştefan 681
Giroveanu, Iulia **873**
Giucă, Leandru-Iosefin 1413
Giurgiu, Mircea 325
Gîju, I. **823**
G. L. N. 403
Goga, Ecaterina 1296, **1608**
Goga, Mircea **1609, 1610,** [1818]
Goga, Octavian [1002]
Gogea, Elena 310
Gogîlea, Dorin **886**
Gogoneaţă, Nicolae **172**
Goian, Emilia **1611,** [1819]
Goian, Maria E. **1559** v. şi mai jos
Goian, Maria Emilia **1508** v. şi mai sus
Goicu, Simona 1064, **1080**, 1107
Goicu, Viorica 1064, *1065*, 1079, **1080,** 1106
Goldammer, Kurt **778**
Goldea, Angela [883]
Goldenberg, Yves **37,** 404
Goldu, Corneliu **1612**
Gologan, Aristida 682
Golopenţia, Sanda 75
Gombos, Maria **496**
Gonţa, Alexandru I. [587]
Gonţa, Valeriu 1855
Goosse, A. [1334]
Goran, Maria Evoneta **1613**
Goran, Vasile **1613**
Gorcea, Corneliu **823**
Göring, Katja [1805]
Gorovei, Ştefan S. 1108
Got, Miorita 1432, 1467, **1611,** [1819]
Govora, N. S. **376**
Grabcev, Adriana 1433
Graur, Al. [1125], [1126] v. şi mai jos
Graur, Alexandru **37,** 405, [883] v. şi mai sus
Grazynska, Juliana 375
Grădinaru, Dan **1614**
Grădinaru, Dorin 356, 357
Grădinescu, Daniela **886**
Grămadă, Livia [902], [918], [928]
Grămadă, Nicolai 1109, **1110**
Greceanu, Radu **582**
Grecescu, Cireaşa [1327], [1329]

Grecina, B. **892**
Grecu, Doina [883]
Grecu, Ion Gh. 1833
Grecu, Narcisa **1697**
Grecu, Victor V. 1834
Greere, Anca *1783*
Gregg, Wilfred **839**
Grevisse, M. [1334]
Gridan, Teofil **888**
Grigor, Andrei *919*
Grigoraş, Florin *886*
Grigore, George **1615**
Grigorescu, Dan **888**
Grigorie, Toma 375, **1616**, 1854
Grigurcu, Gheorghe [902], [918], [928]
Grindea, Dan **376**
Grossman, Maria [1332]
Groza, Liviu 683, 684
Groza Filip, Adriana **1617**
Gruber, Silvia 1247
Gruiţă, G. 1040
Grünberg, Laura 1618
Grundbock, Augusta Caterina **900**
Guciu, Ioana 979
Gudea, Nicolae 1199, 1297
Guillermou, Alain 1825
Guiraud, Pierre 180
Gulea, Micaela **1619**
Gündisch, Konrad [470], [471], [472], [1377]
Guţu, George *1269, 1270*
Guţu, Olimpia 463, 1348
Guţu Romalo, Valeria [3], [13], [33], [45], 181, 369, 1041, [1838] v. şi sigla **Omagiu Valeria Guţu Romalo**
Guţulescu, Eugenia [883], **886**
Gyurcsik, Cristina 180

Haase, Marion [1815]
Habermas, Jürgen 182
Haddadj, Sliman **1619**
Haegeman, Liliane [282]
Hahn, Walter von 326
Haja, Gabriela 183
Hajičová, Eva 327
Halichias, Ana-Cristina 3, *729*, 1200, 1201, *1224*
Hall, Eugene J. **1620, 1621**
Hamzea, Liliana 1245
Hancu, Alexandru **825, 1622**
Handoca, Mircea **36**
Hangiu, I. *28*, **826,** *920,* **1796**
Hanson, R. F. **1623**
Hanţă, Al. *921*
Harca, Lia **1523**
Haret, Spiru v. sigla **Albina**
Hartmann, Gunter G. 56
Hartmann, Hans [424], [433 bis]
Hartular, Anca **1155**
Hasan, Finuţa **37,** 184, [883]
Hasdeu, Bogdan Petriceicu [402], [411], [447]
Hăhăianu, Alina **1595**
Hâncu, Dumitru I. **827, 828**
Hârlăoanu, Alfred **1624,** 1864
Hedeşan, Otilia 185
Hehn, Dorin **889**
Heliade Rădulescu, Ion v. sigla **CrRom**
Helvius, Pertinax P. [1211]
Heny, Hermann A. [1277]
Hera-Bucur, Ion C. [1127]
Herbillon, Jules [1324]
Herczeg, Leo **685**
Heringer, Hans Jürgen [1802]
Herman, Joseph 1298
Hjelmslev, Louis [126]
Hoberg, Rudolf **1625**
Hoberg, Ursula **1625**
Hoffmann, Th. R. [280]
Holban, G. 314 v. şi mai jos
Holban, Gabriel 315 v. şi mai sus
Holban, Ştefan 356, 357
Holdevici, Irina 328
Hollinger, Alexander **1553**
Homorodean, Mircea [883], 1122
Horasangian, Bedros v. sigla **Ararat**
Horasangian, Nadia **829**
Horezeanu, Mihăiţă 1482, **1700**
Horvat, Săluc 686, [905], [908], [927]
Hotiniul, Amfilohie [577]
Hotnog, Titus [420]
Houdebine-Gravaud, Anne-Marie 186
Hoye, Leo F. [1801]
Hrdlicska, Gabriel **1626**
Hreapcă, Doina [499], [501]
Hristea, Theodor [883], **886, 888,** 1434, 1467
Hristea, Valentina [883], **886**
Hrubaru, Eta 187
Hryhorovocz, Zdzislav 375
Hugo, Victor [1035]

Hulban, Horia **1627**
Hušková, Jindra [386]

Iacob, Niculina 546, 980
Iancu, Dorin 1865
Iancu, Dorin Marius **376**
Iancu, Florin 356, 357
Iancu, Ioan **830**
Iancu, Marin [911], [929], [934], **1628–1630**, [1819], [1820]
Iancu, Ştefan 78
Iancu, Vasile *875*
Iancu, Victor [9], [19], [40], *593, 809*, 1042, [1177], 1826, [1830], [1832], [1834], [1840], [1851], [1856] v. şi sigla **Omagiu Victor Iancu**
Iancu, Viorica **830**
Ianovici, Georgeta [883]
Iarovici, Edith **37,** 1246
Ichim, Ada Maria 687
Ichim, Dumitru **376**
Iclezan-Dimitriu, Ioan **1568**
I. D. 688
Ienceanu, Gina 188
Iercoşan, Sara [902], [918], [928]
Ierunca, Virgil **376**
Ignat, Georgeta **583**
Ilcuşiu, Ana 1435
Ilie, Cătălin **1685**
Iliescu, Ada [1130]
Iliescu, Constanţa **1631**
Iliescu, Ion [1035]
Iliescu, Maria **376,** [883]
Iliescu, Nicolae 831, *922*
Iliescu, Sergiu Stelian **888**
Iliescu, Şerban 1043–1045
Iliescu, Vladimir [1843]
Ilinca, Şt. M. **1632,** [1807]
Ilişu, Viorel 1827
Iliuc, I. **892, 894**
Indrea, Alexandru [883]
Ioan, Petru **42, 189, 190** v. şi sigla **SemC**
Ioani, Liviu *825, 923*
Ion, Cori Simona **900**
Ionaşcu, Florica 1436
Ionesco, Eugène 191
Ionescu, Adrian 192
Ionescu, Adriana **1535**
Ionescu, Andreea **376**
Ionescu, Andrei 464, 741
Ionescu, Christian [1130]
Ionescu, Cornel Mihai 981, 982
Ionescu, Cristina [920]
Ionescu, Eugen [236]
Ionescu, Gelu [902], [918], [928]
Ionescu, Gheorghe C. [931], 1202
Ionescu, I. 406, *594,* 689, 690, 1203, 1204
Ionescu, Liliana 1081, *1126*
Ionescu, Rodica [1810]
Ionescu, Roxana **1794**
Ionescu, Voichiţa **832**
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana **36,** 193, [287], **481,** 482
Ionică, Ion **495**
Ionică, Lidia [883]
Ionilă, Florin Lazăr **833**
Ionişor, Constantin 693
Ioniţă, Florin **1632**
Ioniţă, Vasile C. 742, [1067]
Ioniţiu, Mircea **376**
Iordache, Corina **1700**
Iordache, Rodica 1299, 1300, **1633**
Iordan, Iorgu [431], [883]
Iordăchescu, Carmen **1634**
Iordănescu, Mihai 373, 407
Iordănescu, Paul **888**
Iorga, Nicolae v. sigla **NR**
Iorgulescu, Mircea [902], [918], [928]
Iovcev, Ion 1175
Irimescu, Ileana *29,* 489, 1320
Irimia, Dumitru 983, 1156
Irimie, Negoiţă 370
Isachi, Petre 1634 bis
Isărescu, Mugur [924]
Isbăşescu, Mihai [1852]
Istrate, Gabriel I. [1129]
Istrate, Gavril [371], 465, 1157
Istrate, Ion [883]
Istrate, Mariana [883]
Istrătescu, Lucian **834**
Istrătescu, Steluţa **834, 1635**
Itu, Ion [911], [929], [934]
Itu, Iustina [911], [929], [934]
Itu, Mircea [911], [929], [934]
Iurac, Simion 1349
Ivan, Bebe **814**
Ivan, Cristina 79
Ivan, Nicolae v. sigla **Renaşterea**

Ivanciu, C. **172**
Ivanciu, Nina **1636**
Ivanov, Andrei *1097,* 1483, 1863
Ivanov, Steliana **7**
Ivanovici, Victor 984
Ivănescu, Gheorghe [1866]
Ivănescu, Irena 1866
Ivănuș, Daniel *1761*
Ivănuș, Dumitru 624, *1135,* **1637, 1638,** *1761*
Ivănuș, Zoe **1429**
Ivireanu, Antim [566]
Izutsai [156]

Janitsec, Jenő 1394
Jămneală, Aurel 641, 642, 1438
Jeanrenaud, Alfred **1639**
Jeanrenaud, Magda **221**, [917]
Jenei, Térez *1408*
Jianu, Ionel **376**
Jodal, Endre 337
Johnson, Christine **1640**
Jojdziako-Odobrińska, Małgorzata **1489**
Jorge Chaparro, Maria del Carmen 1301

M. Kabán, Anna Mária **1405**
Kacem, Abdelaziz 194
Kahane, Zelma **792, 835**
Kara, I. **585**
Karlinger, Felix [290]
Kelemen Béla **836,** [883]
Kempinski, Zbigniew **1697**
Kerim, Altay **837**
Kerim, Leyla **837**
Kerim, Silvia 1046
Killy, Walter [1269]
King, Charles 1158
Király, Francisk **1641**
Király, Maria **1366**, 1484
Kirsch, Jack F. **376**
Kiss, András **1405**
Kiss, Elvira **1671–1676**
Kițu, Dan [911], [929], [934]
Kitova-Vasilieva, María 1302
Klatt, Wolfram **1642**
Klein, Horst G. [1805]
Klein, Jean [393]
Klepikova, G. 1350
Koch, Irina **886**
Koch, Klaus 1412
Kochanowski, Jan [534]
Kogălniceanu, Mihail v. sigla **DaciaLit**
Köhler, Gisela 149, 1289
Kohn, Daniela **1643**
Kohn, Gabriel **1643**
Komenský, Jan Ámos v. Comenius, Jan Amos
Komlev, N. G. [288]
Kondoghiorghi, Margareta **838**
König, Carol **888**
König, Christoph [1270]
Kósa, Ferenc **1405**
Kovač, Ivan *892, 894*
Kovács, Péter 483
Kovácsné József, Magda **1395**
Kramer, Joep **1544**
Kramer, Johannes [29]
Krasku, Ivan [1359]
Kraut, Ursula **780**
Krauwer, Steven 329
Kremm, Ana 1485
Kruijsen, Joep [1266]
Kürti, Miclós **1405**

La Stella, Enzo T. [1323]
Ladrière, Jean 195
Lambec, Joachim [330]
Lambrior, Alexandru [419]
Lane, Brian **839**
Larionescu, Maria **898**
Lascu, Stoica 408
Lațiu, Vasile Valentin *500*
Laube, Johannes **778**
Laun, Flavia E. **840**
Lazăr, Ioachim 1111
Lazăr, Iuliana-Madeline 196
Lazăr, Kristine 71, [1815]
Lazăr, Mirela **841**
Lazăr, Monica [902], [918], [928]
Lazăr, Virgil *1806*
Lazea, Alvina **533**
Lazea, Emil **533**
Lazia, Liliana 1082, 1083
Lăptoiu, Negoiță **791**
Lăzărescu, Adriana **1644, 1645**
Lăzărescu, George **409,** 547, **842, 897, 1645**
Lăzărescu, Gh. **36**
Lăzărescu, Gheorghe [920], **1503**
Lăzărescu, Ioan 80, **843**
Lăzărescu, Luminița 625

Lăzărescu, Paul **495**
Lăzărescu, Ruxandra **878**
Lăzăroiu, Aurelian **886**
Leahu, Emil 985, 986
Lécuyer, Bernard Pierre **898**
Lefter, Ionela **1646**
Lehfeldt, W. [31]
Lemnii, I. **892**
Lenz, Iris **780**
Leonte, Adrian 743
Leška, Oldřich 1351
Leuca, Mary **1155**
Levițchi, Leon **844, 1647, 1648**
Liaku-Anovska, Kleanti [514]
Ligor, Alexandru 548, 569, *1218*
Liiceanu, Gabriel 1047
Lillo, Antonio 1205
Lisman, Victor **1573**
Literat, Ruxandra **1649**
Liubavić, Dimitrie [1343]
Livadă-Cadeschi, Ligia 549 v. şi Cadeschi-Livadă, Ligia
Livescu, Jean [4], [1852]
Livescu, Michaela 1303
Livezeanu, Maria Antoaneta **1619**
Lobiuc, Ioan *501*, **1650**
Loi, Maurice 225
Lombard, Alf **1624**, 1835, [1857]–[1862], [1864], [1865], [1868], [1875], [1876]
Lonergan, Jack **1640**
Lopătan Popescu, Ioan **878**
Lorentz-Popa, Marina **865**
Loria Rivel, Gustavo Adefo 1180
Lotreanu, Nicolae 987
Lozneanu, Gabriela **1544**
L. P. 1048
Luca, Liviu **891**
Lucuța, Yvonne **197**, 1247
Lüder, Elsa [596], **988**
Ludescu, Stoica [582]
Lüdtke, Jens **376**
Lungu, Elena **1651**
Lungu, Irina 198
Lungu, Magdalena [1068]
Lungu, Vasilica 1206
Lupaşcu, Silviu 989
Lupchian, Gabriela [1817]
Lupescu, Octavian **891**
Lupu, Coman [46], [48], *1807*
Lupu, Flori **1549**, [1819]
Lupu, Monica **1794**

Macarie ieromonahul [399]
Macarie, Augustin **1652**
Macarie, Dorina **1652**
Macarie, Gabriela **1557**
Macedonski, Alexandru [999] v. şi sigla **Literatorul**
Macovei, G. 355
Macovei, Gabriela [1129]
Macrea, D. 410, [446]
Macsiniuc, Cornelia 1248
Madan, Ion 1867
Madgearu, Alexandru 744
Magda, Radu 354
Magdalen, Josemina 330
Maggio, Rosalie [1006]
Magheru, Andrei **376**
Maior, Petru [427]
Maiorescu, Titu [379], [545]
Mair, Christian **1249**
Zs. Maksai, Mária **1405**
Maksuti, Xhelku v. sigla **Albanezul** şi mai jos
Maksutovici, Gelcu **876** v. şi mai sus şi sigla **Albanezul**
Malea, Tudor **862**
Mamulaş, Ioan **845**
Man, Ioan Eugen 1112
Mancaş, Mihaela 691, 692
Manea, Ioana-Magdalena **768, 771**
Manea, Laura *1271, 1328*
Manea-Hoancă, Dana 626, 627
Manea-Magda, Margareta *1272*
Manea-Manoliu, Ion **376**
Maneca, Constant [883]
Mangiuca, Simeon [378]
Mangiulea, Mariana **41**, 1352
Manolache, Doina **1611**, [1819]
Manolescu, Florin [902], [918], [928]
Manolescu, Nicolae [902], [918], [928] v. şi sigla **RomLit**
Manoliu, Cristina **888**
Manoliu, Iulia [883]
Manoliu, Silvia 199, 1250
Manoliu-Ciobanu, Carmen 1251
Manoliu-Manea, Maria [376], 1304
Manu-Magda, Margareta *1172*
Manzu, Liana 1430
Marcan, Livia 1440

Marchetlan, Michel **1711**
Marcoş, Ion [902], [918], [928]
Marcu, Florin **846, 847**
Marcus, Solomon **37,** 200, 990
Mardare, Gabriel 201, 202, 1305
Mardsen, Bob **1653**
Mareş, Alexandru 550, **581**, [594], [595]
Mareş, Doru 509
Mareş, Lucreţia [883], **886**, [926]
Marian, Rodica [883], 991, 992
Marin, Georgeta [883]
Marin, Gheorghe 611, *924*
Marin, Maria 484, **609**
Marin, Mihaela 1
Marinache, Florica 331
Marinescu, Bogdan **495**
Marinescu, Camelia **1654**
Marinescu, Ileana 632
Marinescu, Liliana 1387
Marinescu, Lucia **495**
Marinescu, Marina-Liliana [376]
Marinescu, Mihail [1495], [1863]
Marion, Jean-Luc 203
Mariş, Ion **885**
Mark, Letiţia 1207
Markel, Hanni 1252
Marmeliuc, Dumitru [883]
Mártha Marta **1762–1765**
Marticaru, Mihai 993
Martin, Mircea **173,** [902], [918], [928]
Marton, Gherasim **811**
Mateescu, Adrian 993
Mateescu, Constanţa **495**
Mateevici, Alexe [969], [983]
Matei, Bogdan **841**
Matei, Dan 332
Matei, Gabriel-Florin **888**
Matei, Gabriela 1486, **1700**
Matei, Horia C. **848**
Matei, Nicolae **1655**
Matei, Virgil **1656**
Matusche, Petra [1815]
Mavrodin, Irina **42,** 204 v. şi sigla **SemC**
Maxim, Mihai **1657**
Maximilian, Constantin **888**
Mayer, Michel 195
Mazilu, Dan Horia **41, 535, 551**
Mazilu, Luxiţa **1658**
Mazzoni, Bruno 75
Măescu-Caraman, Lucia **1659**
Măgureanu, Anca **806**
Mălinaş, Constantin 552, **553, 555**
Mănăilă, D. **849**
Mănicuţă, Cornelia 994
Mănuilă, Alexandru **376**
Mănuilă, Ludmila **376**
Mărăşescu, Radu 194
Mărcan, Livia 995
Mărdărescu-Teodorescu, Maria 604
Mărgărit, Iulia 484, *730*, 745
Mării, Ion [883]
Mâciu, Mircea v. sigla **Academica**
Mâinea, Mihaela 996
Mâlcomete, Petre [924]
Mândrilă, Costan 1864
Mârza, Dan 1306
Mârza, Eva 1208
Mârza, Iacob 554, 1208
McBride, Nicole **1730**
Meciu, Dimitriu **555**
Mecu, Carmen-Maria 333
Mecu, Nicolae **888,** [902], [918], [928]
Medrihan, George [924]
Mehedinţi, Vasile **830**
Meillet, A. 205, 1307
Melnic, V. [1167]
Menandru [1198]
Merchetlan, Michel **1711**
Merealbe, Emanuel **850**
Merticaru, Andrei 81
Michăescu, Radu [883]
Miclău, Paul 54, 206
Miclescu, Liana **6**
Micu, Samuil [382], [400], [422], [546], [574]
Mierlă, Anca 628
Mierluţiu, Marieta **1794**
Miga, Mihaela **7**
Mihai, Cristian **768, 771**
Mihai, Nicoleta 1, 65
Mihail, Paul 1159, [1867]
Mihail, Zamfira 556, [883]
Mihailovici, Aurelia [883], 1467
Mihalcu, Mihail **851**
Mihăescu, Alexandra **1660**
Mihăescu, Haralambie [1327]
Mihăescu, Marian 643
Mihăescu, N. 1049–1051
Mihăescu-Cîrsteanu, Sanda **873**

Mihăilă, Andreia **7**
Mihăilă, Ecaterina **207,** 998, [1130]
Mihăilă, G. 57, 82, 372, 466, 746, **1365,** 1868 v. şi mai jos
Mihăilă, Gheorghe **41,** 411, 412, [883], [1846] v. şi mai sus
Mihăilă, Ileana **1365**
Mihăilă, Maria 1084
Mihăilescu, Călin A. [902], [918], [928]
Mihăilescu, Cristina 1467
Mihăilescu, Dumitru **1683**
Mihăilescu, Florin 999
Mihăilescu, Irina *286, 287,* 1308
Mihăilescu, Valentin F. **376**
Mihnea al III-lea [134]
Mihu, Elena 485
Milea, Ioan [902], [918], [928]
Milea, Lucia **896**
Milescu, Nicolae [556]
Mills, A. D. [1273]
Milin, Jiva **41**, 83, 1353, **1366**
Mincu, Marin 1855
Mincu, Mihai 33
Mincu, Mioara **1661**
Mincu, Ştefan **169**
Miniat, Ilie **557**
Minuţ, Ana-Maria *595*
Mioc, Damaschin **583**
Mira, Angela [883]
Mircea, Gabriela 558, 559
Mircea, Ioan **852**
Mircea, Iulian **888**
Mirea, Alexandru 693
Mirea, George *1632*
Mirea, Maria **376**
Miron, Gh. **853**
Miron, Paul [596], 1000
Misterski, Henryk 375
Misztal, Mariusz **1662, 1663**
Mitrache, Gheorghe 1001, **1585**
Mitran, Georgeta [883], **886**
Mitrănescu, Liviu 208
Mitrea, Adrian 359
Mitrea, Constantin **1664, 1665**
Mitrofanova, O. 1354
Mitroi, Eugenia **789**
Mitrulescu, Veronica 310
Mitu, Mihai **41,** 84, 103, 413, **1355,** 1869–1871
Miu, Constantin **1666**
Mocanu, Mioara 209
Mocanu, Nicolae **496**
Moceanu, Ovidiu **1667**
Modoran, Filofteia 1119, [1130]
Moigrădeanu, Doina **1520**
Moise, Ileana [1815]
Moise, Ion [1130]
Moisescu, Titus **560**
Molan, V. **1668**
Molan,Vasile **1445, 1446, 1628, 1629, 1698, 1709, 1710,** [1819]
Moldovan, Ioan [902], [918], [928]
Moldovan, V. **1669**
Moldovan, Valentin *288,* 1356, **1670,** 1836
Moldovan, Victoria 334, [883]
Moldovanu, Dragoş [596], [883], 1113, [1129]
Moldoveanu, Gheorghe 1002, 1003, 1085, 1114
Moldoveanu, Ion 1052
Molnár, Sára 1396
Mondrilă, Maria 85
Morariu, Corneliu [883]
Moraru, Alexandra **581**
Moraru, Cornel [902], [918], [928] v. şi sigla **Vatra**
Moraru, Mihai **36**
Moraru, Silvia **496**
Morăraşu, Diana 210
Morărescu, Elvira **1671–1676**
Morărescu, Jeana 211
Morărescu, Simion **1671–1676**
Moroianu, Cristian 414, *1578*
Moroiu, Daniela **888**
Mossman, Jennifer [1265]
Motoc, Nicolae v. sigla **Metafora**
Motrescu, Ana Maria 687
Moţ, Mircea [911], [929], [934]
Movilă, Mitu **1677**
Movilă, Petru [580]
Mühlroth, Herbert-Werner **788**
Muncioiu, Elisabeta 335
Muntean, George 415
Muntean, Maria [883]
Munteanu, Eugen 212, *596,* [729], **854**
Munteanu, Lucia Gabriela **854**
Munteanu, Maria **1678**
Munteanu, Ştefan **36,** *289,* 694, [1029], 1837
Munteanu, Vasile [924]

Murádin, László [883], 1397
Murar, Ioana 1253
Murariu, Margareta **1794**
Murăraşu, D. **543**
Murăraşu, Teodor [476]
Murăreţ, Ion **1679**
Murdoch, Iris [1258]
Mureşan, Laura **1553**
Mureşan, Mircea **888**
Mureşan Ionescu, Marina **213**
Mureşanu, Marina [917]
Mureşianu, Camil **1680**
Murgan, Minodora 272
Muster, Dumitru 1441
Muthu, Mircea [902], [918], [928]
Myers, John **1580**

Nagâţ, Gheorghe **781**
Nagy, János **1405**
Nagy, Jenő **1405** [1874]
Nagy, Pantelimon 1053
Nagy, Rodica 214, 644, 695
Nancu, Daniela 1115
Nandriş, Grigore [41], [76], [389], [413]
Nandriş, Octavian [376]
Narita, Ionel 215
Naum, Gellu [984]
Nădăban, Traian 1357, **1366**
Năstasă, Lucian 416
Năstase, Vera *30,* 65
Năstăsescu, Violeta **1587**
Năsturel, Petre S. 510, [1079]
Năsturel, Udrişte [586]
Neacşu, Ioan 49
Neaga, Irina **891**
Neagoe, Elena [902], [918], [928], 1442
Neagoe, Victorela *523, 1169*
Neamţu, G. G. *1609*
Nedelcea, Tudor 561, *597*
Nedelcu, Monica **376**
Nedelcuţ, Daniela 1131, 1132
Nedelea, Mihai **866**
Negoiţă, Adina **896**
Negomireanu, Doina 216, 629, **680,** 696, [883], *925, 926, 1146*
Negreanu, Aristiţa **855, 1681, 1682**
Negrici, Eugen 1054
Negulescu, S. 314
Neguş, Doina [1817]
Neiescu, Petru **496**
Nemeskürti, István 1398
Nemoianu, Virgil 75, **376**
Nestorescu, Virgil 747, 1160–1162 v. şi Nistorescu, Virgil
Nica, Melente **1683**
Nica, Traian **1684, 1685**
Nica, Viorel *598*
Nichifor, Georgeta **856**
Nichita, Silvia **1631**
Nicolae, Florina **1686–1688**
Nicolae, Ion **888**
Nicolae, Nicolae I. **1503**
Nicolae, Octavian **1625**
Nicolau, Edmond 417
Nicolescu, Aurel **1689**
Nicolescu, Basarab **376**
Nicolescu, Daniel [915], [936]
Nicolescu, Estera *1808*
Nicolescu, Nicolae C. **888**
Nicolescu, Tatiana [1356]
Niculae, Maria 1443
Niculescu, Alexandre 418, 1086 v. şi mai jos
Niculescu, Alexandru [46], [48] v. şi mai sus
Niculescu, C. H. **1690**
Niculescu, Luminiţa **1700**
Niculiţă, I. **1691**
Nimară, Ştefan **1691 bis**
Nistor, Adina Lucia 1254
Nistor, Anghel 1122
Nistor, G. 1163
Nistor, Valeria 104, 697, 1358
Nistorescu, Virgil **1164** v. şi Nestorescu, Virgil
Nişcov, Viorica *290*
Niţă, Alice 217
Niţă, Ana 1165
Niţă, Dodo **858**
Niţă, Felicia 218
Niţă-Armaş, Silvia 1359, 1872
Niţu, Constantin **830**
Niţu, Georgeta 698
Niţu, Vasile **888**
Niţulescu, Cristian **1055, 1793**
Noaro, Pierre **1692**
Noica, Constantin **1004**
Nohl, Paul-Gerhardt [1225]
Novalis [209]
Noveanu, Eugen 1487
N. P. 1377, *1385*

Nuredin, Ibraim [914]
Nuţă, Ion 419, 420 [1129]

Oancă, Teodor *522*, **1065**, *1067*, *1068*, *1080*, 1087–1089, *1127*, [1130], *1578*
Oancea, Dimitrie I. [1068], [1125], [1126]
Oancea, Eugeniu 307
Oancea, Ileana 368, [1325], [1329], **1787**
Oanţă, Sorin *1368*
Ochiană, Florin 117, **1787**
Ochoa de Eribe, Marian 250
Odobescu, Alexandru [381], [572], [573], [714]
Olaru,Victor [1068], 1255–1257, *1273–1275*
Olivéri, Claude **1730**
Olivoto, Rodica **1630**
Oltean, Vasile 562, 563
Olteanu, A. Gh. **36**, **1503**
Olteanu, Pandele [1872]
O'Neill, Terry **1739**
Onel, Evelina 1258
Onica, Paraschiva **878**
Onu, Liviu **537**, **582**
Oprea, Ioan 421, **699**, **875**, *1329*
Oprescu, Ana Maria **1619**
Oprescu, Mihail *1786*
Oprescu, Sanda [915], [936]
Oprescu, Simona **1693**
Opriş, Ion I. C. 1209
Opriş, Miruna **1694**
Oprițoiu, Ecaterina **1695**
Ornea, Z. *1578*
Oros, Alexandru *801*
Oros, Ioan 564
Oros, Valer *927*
Oroveanu, Mihai T. **888**
Osnaga, Bianca [911], [929], [934]
Ostafe, Dumitru 356, 357
Otobâcu, Constantin **1503**
Oţel, Ioan **888**
Ovidiu [1219]

Pachia Tatomirescu, Ion 1210
Paidos, Constantin **1551**
Palade, Rodica 1175
Paler, Octavian v. sigla **RLib**
Palii, Alexei 1166
Pamfil, Carmen-Gabriela **875**
Pamfil, Viorica 422
Panaitescu, P. P. 453
Panaitescu, Val. [917]
Panaitescu Perpessicius, D. v. sigla **Manuscriptum**
Pană-Boroianu, Ruxandra 645
Pană-Dindelegan, Gabriela 219, 700–702, 1838
Pandele, Rodica [902], [918], [928]
Pandrea (Marcu), Andrei **376**
Papacostea, Şerban **888**
Papadima, Liviu [902], [918], [928], **1696**
Papahagi, Marian [902], [918], [928]
Papahagi, Pericle 511
Papahagi, Tache [508], [519]
Papaioanu, Nic. V. 759
Papatanasiu, Doinița **1794**
Papeş, Mihaela *775*
Paraschiv, Gabriela **891**
Paraschivoiu, Ion **376**
Parfene, Constantin 1444
Parhon, Ion v. sigla **Datini**
Parpală, Emilia 220
Parpală-Afana, Emilia 423
Parret, Herman **221**
Partin, Zoe [903]
Pascu, Ştefan **583**
Patapievici, H.-R 222
Paul-Bădescu, Cezar 1005
Pauşan, Marcela **885**
Pavel [sfântul] [399]
Pavel, Amelia **888**
Pavel, Maria 99, [917], *1330*
Pavel, Toma [292], [376]
Pavel, Vasile 1167
Paveliu, Eliza **1749**
Pawlowska, Barbara **1697**
Păcurariu, D. **36** v. şi mai jos
Păcurariu, Dim. 86, **97** v. şi mai sus
Păcurariu, Mircea **859**
Pădurariu, Niculai 703–705
Pădureanu, Victoria **1549**, **1698**, [1819]
Pănculescu, Dorina 1309
Pănescu, Eugenia **1699**
Pătrăşcoiu, Nicolae **830**
Pătruţ, Ioan [1873]
Pătruţ, Ştefan 1873
Pătruțescu, Ana-Irina 1259
Păun, Daniela 1279
Păun, Emil 61
Păun, Gheorghe 296, 336

Păun, Maria [883], [886]
Păun, Silvia 424, 433 bis
Păuna, Eliana 205
Păunescu, Marina **806**
Păuş, Viorica Aura 1488
Păvăloi, C. 314
Păvăloi, I. 314
Pânzaru, Ioan *276*
Pârlog, Hortensia 1260, **1700**, **1701**, **1797**
Pârlog, Maria **1702**
Pârvu, Sorin [917]
Pârvulescu, Nicolae **1703**
Pecican, Ovidiu 565
Peculea, Pompiliu **1704**
Pedestraşu, Anatol **1705**, [1829]
Peev, Luciana 337, 346
Pele, Alexandru **748**
Pellat, Jean Cristophe [1804]
Pencea, Ioana **1706**
Penelea-Filitti, Georgeta **888**
Peneş, Marcela **1445**, **1446**, **1707–1710**
Penişoară, Ion 1116, [1130]
Péntek, János 223, **1395**, 1874
Peptan, Zamfira 1447
Percă, Mihai [1129]
Perecz, László 1397
Perelman, Ch. 195
Perelman, Chaïm 224, 225
Pereverza, George Tudor **6**
Perian, Gheorghe [902], [918], [928]
Perl, Anca **1550**, **1711**
Pestrea-Suciu, Steluţa [911], [929], [934]
Petcu, Ion v. sigla **Românul**
Peters, Jo-Ann **1711**
Petersen, Uwe 149, 1289
Peterson, Judy **860**
Pethó, Ágnes *291*
Peti, Cristina **878**
Petolescu, Constantin C. 1211–1216
Petoshati, Elida 1380, 1381
Petran, Anna Maria 731
Petrarcu, Ruxandra 338
Petraş, Irina **1712**
Petre, Elena 632
Petrea, Mirela Maria 313
Petrescu, Aurel **496**
Petrescu, Cezar [1062]
Petrescu, Ioana Em. [902], [918], [928]
Petrescu, Ioana I. 1261
Petrescu, Liviu 226, [902], [918], [928]
Petrescu, Mircea 339
Petrescu, Victoria **1631**
Petrina, Elena **1713**
Petrişor, Marin 486, 1162
Petronius [1013]
Petrovici, Emil [82], [883]
Peyifuss, Max Demeter 512
Pfaffenberger, Bryan **860**
Piccillo, Giuseppe [539], 1217
Picu, Veronica **1714**
Pieptan-Dor, Victoria **861**
Pilan, Luminiţa 1321
Pilch, Herbert 227, 228, **1512**
Pillat, Ion [981]
Piotrowski, Rajmund 340
Piru, Alexandru [902], [918], [928]
Pisarenko, Elena 1175
Pisoschi, Valentin **1607**
Pitiriciu, Silvia 735, *798*, *1638*, **1715**, **1729**
Pitulescu, Ion **862**
Pîrvu, Elena 1310
Platon [51], [1013]
Pleavă, Cristiana **1698**
Pleşu, Andrei v. sigla **Dilema**
Ploae-Hanganu, Mariana 87, 229, 706
Plotnikova, Anna 1181
Poantă, Irina **1716**
Poantă, Petru [902], [918], [928]
Poenaru, Dana **1640**
Poenaru, Vasile **1594**
Poenaru, Vasile V. 707
Poghirc, Cicerone [376], **870**, [883], 1182
Pogoneanu, Traian **811**
Pogorilovschi, Ion 230
Polkowski, Lech T. 345
Pop, Dumitru 487
Pop, Emil **1461**
Pop, Georgeta *1147*
Pop, Gheorghe 425, 1177, *1809*
Pop, Ion [902], [918], [928]
Pop, Laura 488
Pop, Lia Maria 231
Pop, Liana 232, *1331*
Pop, Sânziana v. sigla **FAS**
Pop, Vasile 1117
Popa, C. **849**
Popa, D. **849**

Popa, Dumitru Radu 1006
Popa, Eleonora 1, [883], **886**
Popa, Florica **889**
Popa, Gheorghe 1168
Popa, I. 708
Popa, Ion **1717**, **1719**
Popa, Irina Ruxandra **888**
Popa, Iulia **1718**
Popa, Lucian **376**
Popa, Luiza **1762–1765**
Popa, Marcel D. **888**
Popa, Marinela **1717**, **1719**
Popa, Mircea **36**, [455], **555**, [908], [918], [928]
Popa, Vlad **888**
Popârda, Oana 233–235, **1720**
Popescu, Adriana **900**
Popescu, Augustin 1007
Popescu, Brânduşa **1747**
Popescu, Constantin Th. 630 [1129]
Popescu, Cristian Tudor v. sigla **AdLA**
Popescu, Cristina Edith 236
Popescu, Dumitru **900**
Popescu, Eugen **376**
Popescu, Florin D. **1520**, **1721**
Popescu, I. M. **849**
Popescu, Ion **1722**
Popescu, Iulian [917]
Popescu, Mihai Ion 566, 567
Popescu, Radu **582**
Popescu, Radu Sp. [521], [522], [1067], [1130]
Popescu, Rodica 1448
Popescu, Stela **1631**
Popescu-Fischer, Sebastiana 749
Popescu Mihăeşti, Al. [901]
Popescu Sireteanu, Ion **863**, **1110**, [1129]
Popişteanu, Cristian v. sigla **MI**
Popovici, Alina **376**
Popovici, Doru [1058]
Popovici, Ruxandra [1812]
Popovici, Silvia 568
Popovici, Vasile [902], [918], [928]
Poruciuc, Adrian 461, 750, 1734
Potlog, V. 426
Potra, Florian 237, 1056
Potra, George G. **888**
Pound, Ezra [1259]
Preda, Dumitru **888**
Preda, Ioan **1648**
Preda, Ion 1057
Preda, Marin [929], [947]
Predoi, Opi Velica 1449
Prelipceanu, Nicolae *807, 813, 855*
Proszék, Gabor 341
Protase, D. 467
Protase, Maria 427, [902], [918], [928]
Proust, Marcel [1283]
Prut, Constantin **376**
Pruteanu, George [1047], 1058
Pseudo-Apuleius [60]
Pseudo-Nicolae Costin [579]
Puiu, Gh. **1723**
Pumnul, Aron [421], [1272]
Purdela Sitaru, Maria 489, **496**, [1272]
Puşcariu, Sextil [387], [396], [403], [432], [437], [443], [454]
Puşcaşu, Ana 57

Quadratus Bassus, Iuliu C. [1222]
Quemada, Bernard [1285]

Rachieru, Adrian Dinu 1839
Radan, M. **1669** v. mai jos
Radan, Mihai N. 1360 v. mai sus
Radian, Toni **37**, 428
Rados, Andrea [1226]
Rados, Leonida [1226]
Radu, Gheorghe 490
Radu, Ion 1840
Radu, Mihai 307
Radu, Nicolae **1450**
Radu, Rada 1436
Radu, Rodica **875**
Radu-Nandra, Ilie [902], [918], [928]
Ranete, Ion **862**
Rangheţ, Constanţa **888**
Ratcu, Ileana-Maria [912]
Raţă, Georgeta 146, 238, 239, 1311–1313, **1724**
Raţă-Dumitriu, Nicolae 1008
Raţiu, Olga Elena **1725**
Raţiu, Teodora 323
Ravier, Jean-Michel **1711**
Răcăşan, Livia **1510**, **1511**
Răducanu, Dumitru 709
Răducanu, Teodor **768**, **771**
Rădulescu, Adrian 1189
Rădulescu, Anca 71

Rădulescu, Anda-Irina *1496, 1633, 1810*
Rădulescu, D. St. **898**, [906]
Rădulescu, Gheorghe **1726**, **1727**
Rădulescu, Marin **1059**, **1728**
Rădulescu, Marina 631, **1729**, [1803]
Rădulescu, Melania Cristina [903]
Rădulescu, Stela [1067], [1068], 1118, *1128*
Rădulescu-Motru, C. v. sigla **NRR**
Răduțiu, Aurel **583**, 1090
Răuță, Aurelio **376**
Reboullet, André **1730**
Râpeanu, Valeriu 429
Rebreanu, Liviu [906]
Reguș, Corneliu 1841
Reicherts-Schenk, Simone [1267]
Reichmann, Edgar 1814
Reinheimer Rîpeanu, Sanda *1332*
Rendea, Valeriu **888**
Renfrew, Colin [1378]
Renzi, Lorenzo [46], [48]
Repețeanu, Lara [915], [936]
Rezeanu, Adrian 1119, [1130]
Richter, Gisela [1268]
Ricoeur, Paul 240, [293], [294]
Riegel, Martin [1804]
Rieswick, Elena **1660**
Rioul, René [1804]
Rizea, Corneliu 241
Roach, Peter 342
Robciuc, Ion **1361**
Robu, Cornel [902], [918], [928]
Roceric, Alexandra [376], 1875 v. și mai jos
Roceric-Alexandrescu, Alexandra [883] v. și mai sus
Rogobete, Dorina **878**
Rogojinaru, Adela 1422
Roman, Al. **871**, **872**
Roman, Aurelia **376**
Roman, Dorina **864**
Roman, Eliza 751
Romanescu, Paula **900**
Romaniuc, Constantin **888**
Romanski, St. **513**
Romașcanu Cârstea, Mihaela [376]
Rosetti, Al. [380], [386], [391], [401], [406], [444], [446], [452], [453], [456]
Rosetti, Alexandre [445] v. și mai sus și mai jos
Rosetti, Alexandru [41], [76], [385], [390], [410], [429], [433] v. și mai sus
Rosetti, Gh. [452]
Rossillon, Philippe **1315**
Roșca Stănescu, Sorin v. sigla **Ziua**
Roșian, Mircea [596], 1140
Roșianu, Ion 1140
Rotariu, Simona **1700**
Rotaru, Ana **1544**
Rotaru, Ion **865**
Rotaru, Leonard 1467
Rotaru, Rodica **535**
Rotaru, Salomeea **6**
Roth, Andrei 56
Roukens, Jan 343
Roussin, Philippe **806**
Rovența-Frumușani, Daniela 242, [284]
Rozwadowski, Jan [413]
Rudică, Elena **1731**
Ruja, Alexandru **36**
Rujan, D. O. v. sigla **Voc. Rom.**
Rürup, Bert **866**
Rus, Remus **888**
Ruseev, E. [1356]
Rusnac, V. **892**, **894**
Russo, Alecu [442], [450]
Russu, I. I. [470], [471], [472], [1377], [1379]
Rusu, Andrei **535**
Rusu, Bogdan **891**
Rusu, Dorina N. **867**
Rusu, Grigore N. [883]
Rusu, Livia 491
Rusu, Mircea [470], [471], [472]
Rusu, Valeriu **495**
Rusu, Vasile 1009
Rusu, Viorica 75

Sabău, Mircea **376**
Sadoveanu, Mihail [956], [957], [994]
Sadoveanu, Cucu, Lidia [883]
Sala, Marius 373, 374, 430–432, 1314, **1315**
Salsin, Tamara **1579**
Samoilă, Ion 1091
Sand, George [1318]
Sandor, Klára 1400
Sandu Timoc, Cristea **1169**
Sanie, Silviu **1418**
Saramandu, Manuela **1535**
Saramandu, Nicolae **36**, 150, 433, **495**, 514, 515, **609**, **1824**

Saraş, Marcel **868**, **1732**
Sasu, Aurel [902], [918], [928]
Saussure, Ferdinand de [177]
Sava, Carina 243
Sava, Iosif *797*
Savin, Aurel 710
Savin, Emilia **1733**
Savio, Michel **1711**
Saviuc, E. **892**
Savu, Cornelia Maria *535, 848*
Sădeanu, Florenţa [883]
Sălăgean, Viorel v. sigla **AdE**
Sălăvăstru, Constantin 244, **245**, 246
Săluc, Horvat **29**, [944]
Sărăţeanu, L. 1060
Săvulescu, Silvia 1, **886**
Sângeorzan, Iuliu-Ovidiu **496**
Sânmihăian, Florentina **36**, 1467, **1576**, **1796**, [1819]
Sârbu, Cristina *1225, 1276*
Sârbu, Marcela **1451**, **1558**
Sârbu, Richard 247, [523], **761**, **1537**
Scanteye, Lionel **376**
Scarlat, Mircea [902], [918], [928]
Scânteie, Mihaela **248**
Schaefer, Jean-Marie **806**
Schatz, Elena Maria **569**, **1218**, 1218 bis
Schechter, I. **1419**
Schenn, Roland **1734**
Schenk, Christian W. [1267]
Schiopu, Ursula 249
Schipor, Vasile I. 570
Schveiger, Paul **37**, 344
Scipione, Ileana-Cornelia 58
Scornea, Elena **495**
Scorobete, Aurel **1452**
Scorţanu, Alina **771**
Scraba, Gheorghe D. [424], 433 bis
Scurtu, Gabriela 1299, 1300, **1633**, [1810]
Scurtu, Ion **888**
Seche, Luiza [883], **886**
Seche, Mircea [883], **886**
Sechel, Mioara **768**, **1781**
Secrieru, Mihaela 646
Segărceanu, Marcel **888**
Semeniuk-Polkowska, Maria 345
Semenov, Mihai 1453 v. şi sigla **ConvDid**
Sfirschi, Margareta 1478
Sfîrlea, Lidia [883]
Shafran, Dan 75
Shakespeare, W. [1239], [1261]
Sharpe, Pamela J. **1735**
Shepard, Sam [1230]
Sikorzyńska, Anna **1489**
Sillamy, Norbert **869**
Simenschy, Theofil [416], **870**
Simion, Eugen **543**, [902], [918], [928], 1827, 1842 v. şi sigla **CCrit**
Simion, Mariana **1736**
Simionescu, Galina [1130]
Simionescu, Sidonia 1010
Simmons, Margaret 250
Simon, Jólan **1510**, **1511**, **1762–1765**
Simonescu, Dan **535**, [599]
Simuţ, Ion [902], [918], [928]
Singer, Alexandru 374
Sireteanu, E. **871**, **872**
Sitaru, Oana 1
Sîrbu, Anca [917]
Slama-Cazacu, Tatiana 251, 711
Slătineanu, Laurenţiu **891**
Slăvescu, Micaela **873**, [915], [936], **1571**
Sluşanschi, Dan 52, 1219, [1384], [1385]
S. M. *1226*
Smericescu, Victoria Lăcrămioara **1737**, **1738**
Smith, Eledon C. [1265]
Smith, Thomas [556]
Snow, Peter **1739**
Soare, Gheorghe **7**, **1728**
Socol, Cristiana 88, *1333*
Solunca, Moise 89
Soreanu, Dana **1794**
Sorescu, Marin v. sigla **Literatorul**
Sorescu, Roxana **36**
Sorohan, Elvira 1011
Spânu, Cristian **891**
Spânu, Petruţa [917]
Speck, Hans-Jürgen [596]
Spinei, Victor **434**
Spiridon, Monica [292]
Spiridon, Vasile *928*
Spuhn, Herta **780**
Spulber, Virgil **888**
Stamatescu, Elena **376**
Stamatoiu, Dionisie 1220
Stamatu, Horia **376**
Stan, Camelia 647
Stan, Ioan Teodor **605**, **1490**, **1740**, **1741**

Stan, Ionel **492**, [883]
Stan, Rodica **1742**
Stan, Rodica Silvia **1756**
Stan, Sorin V. **888**
Stan, Vanda [1812]
Stana, Emilia 331
Stanca, Vasile [883]
Stanciu, Alina **1716**
Stanciu, Daniela 1491
Stanciu, Ilie **1375**
Stanciu, Virgil [902], [918], [928]
Starcu, Dan **1743**
State, Melu **1744**
Stati, Sorin [376]
Stănciulescu, Alexandru **888**
Stănciulescu, Traian D. 252 v. și mai jos
Stănciulescu, Traian Dinorel 253, 254 v. și mai sus
Stănciulescu-Cuza, Mariana **897**
Stănescu, Nichita [949], [990], [1016], [1025]
Stănescu, Speranța 71, 90
Stăureanu, M. **874**
Stedea, Gh. 516
Sterescu-Sântimbreanu, Doina *929*
Sterpu, Iolanda 1012
Stîngaciu, Elena [883], **886**
Stoean, Carmen **1555**
Stoenac, Mihaela *1332*
Stoia, Gruia Traian **888**
Stoia, Ion [911], [929], [934]
Stoian, Daniela 1454
Stoian, Olga **896**
Stoianovici, D. **813**, [932]
Stoica, Cornelia **1503**
Stoica, Dan 255
Stoica, Ion v. sigla **Biblioteca**
Stoicescu, Nicolae [1125], [1126]
Stoichițoiu Ichim, Adriana 752–754, *787*, *1811*
Stoleru, Cecilia **1746**
Stolojan, Sanda **376**
Stroie, Petre **1455**
Stupea, Ștefan **838**
Subi, Maria 1013
Suceveanu, Al. 1843
Suflețel, Rodica [1130] v. mai jos
Suflețel-Moroianu, Rodica 1092 v. mai sus
Sulică, Nicolae [436]
Surdu, Alexandru v. sigla **Astra**
Surdu, Cristina 149, 1289, 1307
Surdu, Ioan 318, **1456**, **1747**, [1808]
Swiggers, Pierre [393]
Sylvestrovich, Wilma **1794**
Szabó, Attila T. [1390], **1405**
Szabó, György **1405**
Gy. Szabó, Gyula 1401
Szabó, Zsolt **1405**
Szász, János 1402
Szász, Lőrinc *102*, **836**
Szathmary, Melitta 712
Szatmari, Smaranda **1794**
Szatmary, István [1406]

Șandru, Dumitru [480]
Șandru Mehedinți, Tudora 1316 v. și mai jos
Șandru Olteanu, Tudora [480], 1844 v. și mai sus
Șarambei, Nicolae **376**
Șăineanu, Lazăr **37**, 435, **875**
Școleriul, Toader [577]
Șeicaru, Mioara 1457
Șerb, Adrian **891**
Șerban, Felicia 346, 606, [883]
Șerban, Ion Vasile 1014
Șerban, Melinte 436
Șerban, Sergiu 1458, 1459
Șerban, Valentina [883]
Șerban-Pârâu, Oltea **888**
Șerbănescu, Andra 256, 1460, *1744*
Șerbănescu, Jenica **495**
Șerbănescu, Mihaela **1748**
Șerdean, Ion **1749**
Șesan, Dragoș 571
Șeuleanu, Carmen [883]
Șimanschi, Leon **583**
Șincai, Gheorghe [422]
Șincan, Eugenia **1461**
Șlapac, Stela **1750**, **1751**
Șodolescu-Silvestru, Elena 1093, 1100, [1130]
Șoptereanu, Virgil **41**
Șoșa, Elisabeta 632, **1141**, [1146], *1497*
Șova, Siminica 318, **1456**, [1808]
Șovu, George **1525**
Ștef, Ana Felcia **1753**
Ștef, Felicia **1754**
Ștefan cel Mare [528]
Ștefan, Gh. I. **1755**
Ștefan, Ion 437
Ștefan-Scarlat, Laurențiu 106
Ștefanovici, Anda **1742**, **1756**

Ştefănescu, Ariadna **886**
Ştefănescu, Mihai **1732**
Ştefănescu, Ştefan **583**
Ştefănescu Delavrancea, Barbu [1010]
Ştefănescu-Goangă, Zizi [883], **886**, [926]
Ştireanu, Octavian **1375** v. şi siglele **Azi** şi **FC**
Ştefănescu-Scarlat, Laurenţiu 106
Ştrempel, Gabriel **6**, 572, 573
Şuşară, Pavel **888**
Şuteu, Flora 257, [926], **1141**, [1146], 1845
Şuteu, Valeriu **787**, [912], [926]

Tabacaru, Grigore v. sigla **Ateneu**
Tabacu, Maria **1757**
Tabacu, Şerban **876**, *1379*
Tabarcea, Cezar 258, **1520**
Tábor, Gabriel **889**
Tabouret-Keller, Andrée **42**
Tacciu, Elena [902], [918], [928]
Tagliavini, Carlo 1170
Talabă, Cristina Dolores 205 v. şi sigla **SemC**
Talianu, Ion v. sigla **Curierul**
Talianu, Iulian v. sigla **Curierul**
Tambozi, Iustin v. sigla **Curierul**
Tanco, Lucia [1129]
Tanigro, Nicole 1362
Tapalagă, Mioara [292]
Tarantino, Angela **1758**
Tarasti, Eero [283]
Tasotti Biolan, Virginia *1812*
Tatai-Baltă, Cornel 574, 859, 1828
Tămaş, Sergiu **877**
Tănase, Adela Mira 1317, **1492**
Tănase, Cristina *1334*
Tănase, Eugenia Mira [1335]
Tănăsescu, Filofteia [883]
Tănăsescu, Florin Teodor 348, **878**
Tănăsescu, I. *813*, *1753*
Tănăsescu, Manuela [902], [918], [928]
Tătar, Livia 59
Tătaru, Teresia B. [731], [1297]
Tăutu, Ionică [578]
Tăutu, Mihai George **1579**
Târnoveanu, Alexandru **878**
Teaha, Teofil 493, **495**, **609**
Teiuş, Sabina 438, [883]
Teleagă, Maria 259, 1262, **1700**
Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române **1569**
Teodor, Laurenţiu **879**
Teodoreanu, Păstorel 453
Teodorescu, Ciprian Nicolae 260
Teodorescu, Cristiana-Nicola 261
Teodorescu, I. **1668**
Teodorescu, Nicolae **1375**
Teodorescu, Nicu **880**
Teodorescu, Vasile **1759**
Teodorit, episcopul Chirului [399]
Teoteoi, Tudor 1221
Térey, János [1396]
Teubert, Wolfgang 347
Teutişan, Călin 1015
Thom, Françoise [289]
Thoveron, Gabriel **262**
K. Tichy, Magdolna **1405**
Tihu, Adina 123, **1492**
Tiktin, Hariton **37**, 439
Tilincă, Mihaela **1700**
Timotin, Alexandru 348, **878**
Timu, Monica **1579**
Tiugan, Nicoleta [883], **886**
Todi, Aida 494
Todiraşcu, A. 314 v. şi mai jos
Todiraşcu, Amalia 349 v. şi mai sus
Todoran, Emilia [883]
Todoran, Eugen 263
Todorov, Ţvetan **806**
Tohăneanu, G. I. [47], 713–715, [916], [1839]
Tolcsvai Nagy, Gábor [1408]
Tolontan, Liliana 264
Toma, Dolores **1760**
Toma, Em. *1335*
Toma, Ion 633, 716, 1066, [1067], 1120, *1129*, [1130], *1336–1339*, **1638**, **1761**
Toma, Stela *46*, 440, [883]
Toma-Damşa, Maria **1429**
Tomeanu, I. **871**, **872**
Tomescu, Domniţa **881**, [1130]
Tomescu, Emilia **888**
Tomici, Mile 1094, [1130]
Tomita, M. Ng. S. K. [302]
Tomuş, Mircea v. siglele **CN**, **RRom**
Topală, Dragoş-Vlad 634, *1637*, *1715*
Topârceanu, George [714]
Topciu, Renata 717
W. Török, Judit **1405**
Tótharsányi, Sándor **1762–1765**

Townson, Nigel **1784**
Traica, Daniela **7**
Trandafir, Gh. D. **612**
Trandafir, Maria **1731**
Trandafirescu, Natalia 60
Trannoy, Lylia [1813]
Triandafylidis, Manolis [1226]
Trif, Radu **886**
Trocan, Lelia 1318
Trofin, Aurel **882**
Truszkowski, Witold [1871]
Tucsnak, Zenaida 350
Tudor, Anicuța **888**
Tudor, Corneliu Vadim v. sigla **RM**
Tudorică, Al. 441
Tudose, Maria [1129]
Tufiș, Dan **98**, 78, 91, 298, 351–353
Tufiș, Iulia 354
Tulai, Iosefina Olimpia **1766**
Tulbure, Romana **886**
Turcu, Aurelia **1492**, **1767**
Turcu, Fulvia **1768**
Turculeț, Adrian 265, 517
Turdeanu, Emil [376]
Turdeanu-Cartojan, Margareta [376]
Tuțescu, Mariana **1769**
Tworuschka, Udo **778**
Tzara, Tristan [204], 266

Țăranu, Ecaterina [1129]
Țăranu, Mariana **1770**, **1771**
Țăranu, Petru I. 442
Țenchea, Maria 105, **1772**
Țepelea, Gabriel **575**, 576, [589]–[591], [593], [597], [598], [1833], [1842], [1850]
Țeposu, Radu G. [902], [918], [928] v. și sigla **Cuvîntul**
Țețu, Maria Matilda 1171
Țigău, Dragoș Lucian 1095
Țigău, Gheorghe 1142
Țimiraș, Nicolae **376**
Țiplea, F. L. 355
Țugui, Pavel 443, 883
Țugulea, Tatiana [883], **886**
Țurlan, Valentin [1129]
Țuțuianu, Mariana **898**

Ucuta, Constantin [511]
Udler, R. [1167]
Ujică, Marietta [596]
Ulfila [538]
Ulici, Aurelia [883], **886**
Ulici, Laurențiu **888**
Ulivi, Anca *362*, 518
Ungureanu, Adalmina **1773**
Ungureanu, Elena 648, 718
Ungureanu, Mihai **1639**
Ungureanu, Oana **1773**
Untaru, Iulian I. 1263
Ureche, Grigore [970]
Uricariu, Doina [902], [911], [915], [918], [928], [936]
Uricaru, Lucia **1716**, [1818]
Urițescu, Dorin **492**
Urloiu, Radu 1222
Urmuz [1011]
Ursache, Petru **36**
Ursachi, Mihai [1020]
Ursu, Despina [883]
Ursu, Mircea **1544**
Ursu, N. A. 577, 578
Ursu, Nicolae [883] v. și mai jos
Ursulescu, Florin-Silviu **888** v. și mai sus
Ursulescu, Octavian **888**
Urucu, Veselina 1121, 1420

Vaimberg, S. **37**, 267, 268, 1363, 1774 v. și Veimberg, S.
Vainer, Aurel [924]
Vajda, Zsozsoanna Júlia 191
Valea, Mircea 1122
Valéry, Paul [178]
Valmarin, Luisa **1758**
Valter, Radu [937]
Valter, Rodica Maria [937]
Vámszer, Márta **1405**
Vancea, Romul 356, 357
Van Holk, A. G. F. [31]
Varga, Károly **1404**
Varlaam [564]
Varta, Ion 1172
Vartic, Ana-Maria [883]
Vartic, Daniela *292*
Vartic, Ion [902], [918], [928]
Vartic, Mariana [902], [918], [928]
Vascenco, Victor 269, **270**, [1097], *1813*
Vasilache, Gh. N. 1123, **1775**
Vasile, Călin v. sigla **Paralela 45**

Vasile, Ecaterina 1061
Vasile, Marian **1776**
Vasile, Mihăiţă 305
Vasile, Radu **888**
Vasile, Vasile *931*
Vasilescu, Emil *599*
Vasilescu, Mircea **173**
Vasiliu, Anca 203
Vasiliu, Emanuel 271, [286], 607, 608, **609**
Vasiliu, Gabriel 92, 1124
Vasiliu, Laura 736
Vasiliu, Lucian v. sigla **DaciaLit**
Vasiliu, Mihai **888**
Vastag, Hans **889**
Vatamaniuc, D. **1110**
Vazaca, Marina **6**
Văduva, Ofelia 719
Vătăşescu, Cătălina 106, 1376
Vântu, Ileana 444, 445
Veimberg, S. *31* v. şi Vaimberg, S.
Veja, Virginia 1319
Velciu, Dumitru 579
Velea Bădescu, Rodica *17, 69*
Velescu, Şerban **888**
Vendryes, J. 272
Vereş, Grigore **1777**
Vernon, Jean Paul **1642**
Vetişanu, Vasile 1876
Vezeanu, Ion *293*
Vianu, Irina **376**
Vianu, Lidia 135, **1778**
Vianu, T. [423] v. şi mai jos
Vianu, Tudor [441] v. şi mai sus
Vicoleanu, Ioan 720, 1539
Vieru, Ioan v. sigla **Contrapunct**
Villegas, Maria Adriana de **376**
Vinogradov, V. V. [41], [1346], [1347], [1363]
Vintilă-Rădulescu, Ioana 93, **1315**
Vinţeler, Onufrie **41**, 94, 446, **784**, 1846, 1847, [1848]
Viorel, Elena 1493
Viorel, Liana *1489, 1606, 1778*
Vişan, Florentina 273, **1779**
Vişan, Monica **1780**
Vişan, Svetlana Aurora 358
Vişan, Viorel **806**
Vişinescu, Victor 274
Vişovan, Ştefan *1495*, 1848
Vizanti, Ana-Maria **878**
Vizureanu, Viorel *932*
Vîrban, Floarea 1016
Vlad, Adriana 359
Vlad, Carmen 275, [883]
Vlad, Constantin 95
Vlad, Felicia **761**
Vlad, Ion **276**
Vlad, Laurenţiu 532, 549
Vlad, V. I. **849**
Vlas, Adrian **1544**
Vlădescu, Andreea [929], 1017
Vlădulescu, Victor-Dinu [915], [936]
Vlăduţ, D. *47*
Vlăduţ, Dumitru 1018, 1019
Vlăduţescu, Gh. **277** v. şi mai jos
Vlăduţescu, Gheorghe **888** v. şi mai sus
Vlăsceanu, Lazăr v. sigla **RCS**
Voica, Adrian 1020-1022
Voicu, D. **823**
Voicu, Gheorghe v. sigla **Naţional**
Voiculescu, V. [713]
Voineag-Merlan, Aurelia 649, 650
Voïteleva, Natalia [1813]
Volceanov, George **1541**, **1691**
Vollaire, Claude **1781**
Volodina, Maria 1494
Voncu, Răzvan *933, 934*
Vornicescu, Nestor 580
Voronţova, T. [1356]
Vossler, Karl 1320
Vrabie, Emil 519
Vrăsmaş, Ecaterina 61
Vulcănescu, Rodica [1812]
Vulişici Alexandrescu, Maria [651], [652], 721, 755, 756
Vulpe, Magdalena *48*, **495**, **609**, 1877
Vulpescu, Ileana [883], **886**
Vulpescu, Romulus 1143
Vuşcan, Teodor 360

Wach, Imre [1409]
Wald, Henri **37**, 278
Wald, Lucia **37**, 279, 447, [883]
Wallfisch, Lory **376**
Walter, Henriette [1330]
Wartburg, W. von 1321
Wendt, Michael **1730**
Wiesner, H. S. **807**
Wilhelm, Henri 1760

Windisch, Rudolf 449
Witczak, Krzysztof Tomasz 1382
Wittstock, Joachim *1277*
Wolf, Barbara [1271]
Wolf, Siegfried 62
Wood, Louise **1500**

Yeats, William Butler [1233]
Ymery, Baki 468, 1383
Yourcenar, Marguerite [1308]

Zaciu, Mircea [902], [918], [928] v. şi sigla **Vatra**
Zafiu, Rodica 608 bis, 635, 722, *732*, 737, 757, **886**, [902], [918], [928], **1028**, 1062, 1095bis, 1124bis, 1144
Zaharescu, Dorina **1617**
Zaharia, Cristina 687
Zaharia, Puica 1462
Zaharide, Mihail 1223
Zaheu, Ecaterina 1596
Zaicik, Olga [915], [936]
Zaiţ, Viorica 1023
Zaiu, Diana 323
Zamfir, Marcela 869, 898
Zamfir, Mihai 75
Zamfirescu, Dan **1365**
Zamfirescu, Ileana [883]
Zanchi, Lucia [911], [929], [934]
Zarifopol, Christina 75
Zarifopol, Paul 453
Zăbavă, Camelia 1069, 1130
Zăgănescu, Florin [81], **888**
Zăstroiu, Victoria **875**, [883]
Zăvoianu, Ion 723
Zăvoiu, Ştefan 1024
Zdrenghea, Mihai M. [1800], [1801]
Zdrenghea, Mircea Mihai **1783**, **1784**
Zdrenghea, Stela **1785**
Zelenschi, A. **892**, **894**
Zelentin, C. D. 724
Zgăvârdici, Carmen **888**
Zissu, Mihai 725
Zisu, Aurelian 1025
Zoicaş, Laurenţiu [915], [936]
Zoltan, Szabó *1409*
Zörner, Lotte 1322
Zsemlyei, János **1405**, *1410*
Zub, Alexandru v. sigla **DaciLit**
Zugravu, Nelu 469, *473bis*, *502*
Zugun, Petru 450, 1026, 1173, *1814*
Zunis, Elena 1364

2. CUVINTE*

ARABĂ: Al Hauarizmi, giadd bigiadd, Hasan béfak, Salám aléykum 655.

AROMÂNĂ: arîs, bãndic, cĭubană, cucumbricĭu, domină, dublu 519, fărşorat 517, făşărie, fungan, gazdu, gudurescu, gulubizdră, mărdzinicl'e, plisaδă, tîrît, tombul 519, vizuescu 119, vlah 517.

DACĂ: deva 1374.

FRANCEZĂ: tout 1299.

ENGLEZĂ: Engineer Corps, sky jump 1052, to 1237, vas-amiral 1052.

GERMANĂ: hell 1243, 1244, kaum 707, lasmanpaci, slanoie 1000.

GREACĂ: θὴκι 749, θπβαι 1374, ολοτροζ, πεπον, πέπον, σχὴματα, σλάδη, στέριφος, στνλοζ 749.

LATINĂ: aqua 749, clivus 1113, * oestriculus, pepo, -onis 749, praeposius 1106, schemata, spat(h)a, * sterip(h)us, stylus, theca 749.

MAGHIARĂ: apát, atya, barát 1106, farca 655, káplán, kápólna, kástély, kereszt 1106, medvé 655, monostor, püspök, prépost, remete 1106, samlyo 1397.

ROMÂNĂ: a 625, à la grecque 1045, abces 709, abscons 722, absolvi 1036, abur 719, acar 669, acatist 710, acatistier 654, actoraş 737, acţiune 727, acuzaţie, acuză 722, ad disponendum, ad probationem 727, adresant 1062, aducere-aminte 1137, adversitate 1060, aer 654, aerodrom, aeroport 1060, ageamiu, Agemaglu, Agemian, Agemoiu, Agemolu 655, aghiazmatar 654, aghiazmă 710, agrega 714, ai (interj.), Ajax 713, ajuns, -ă 725, alb 655, albastru 725, Albotina 1161, alchimie, alcool 655, alegorie 951, alerga 725, algebră, algoritm, Alhambra 655, alior 698, aliteraţie 951, alt, -a, altoi 725, aman 670, amar, -ă 526, 709, 725, amâna 713, amândoi, -două 725, amenda 1036, ameţi, ameţitor, -oare, aminte, amintire 725, amiral 655, amoc 942, amploaiat 1062, amurg, an 725, anacolut 951, anaforă 710, 951, analgezic 709, Andronache, Andronic, Andronie 1096, anemie 709, angarale 1062, anorexie, antiastmatic 709, antic 1032, 1045, antidot, antiflogistic, antihelminitic 709, antimis 710, antiseptic, antispastic, antisudorific 709, antiteză 951, antologhion 654, antricot 942, anume 725, Apa Rece 1161, Apadia, Apahida, Apalina, Apateu, Apatiu, Apaţa 1106, apă 654, 670, 749, apăsător, -oare 725, apocalipsa, apocrif 654, apoi 725, Apoşul 1106, aprinde, aprins, aproape, apropiere 725, apropitar 1062, apune, apus 725, aromă 655, 670, arbor, arde, argint 725, arhiepiscop, arhimitropolit 675, Aricioară 1118, aripă 725, aritmic 709, arşiţă 725, arterită 709, arunca 725, asana 659, asasin 655, ascet, asculta, ascunde, ascuns, -ă, ascuţit, asemenea 725, asociaţie 727, aspru, -ă, astăzi 725, astm 709, aşa, aşeza, aştepta, aşterne, atârna, atâta, atâtea, atâţia 725, Atea, Ateaş 1106, ateriosleroză 709, Atia 1106, atuncea, atunci 725, audit 727, auditor 1045, aur, auzi 725, avaria, avarie 713, avea 725, avion 942, 1060, avitaminoză 709, avocat 759, ba 707, Baba Stanca 1161, baby-sitter 754, baldachin 654, ban 655, baci 746, bacteriostatic 709, Balta Stanciului 1122, baltă 746, banană 759, Barat 1106, barbaroase 942, Baştia 1161, bate 1048, Batina 1161, bălaur 746, bălosu 942, Bărăteaz 1106, bărbăţie 713, băţ 674, Bârlad 1108, belele, bere, bigudiu 942, Bihor 1104, bijbac 942, bilion 655, Birău 1118, bişniţar 754, bişniţă 754, 942, biteş 942, Blachi, Blacus, Blasi 744, blat 942, blue-jeans 754, boaşe 942, Bobotează 655, body 754, bodyguard 757, 1035, bombastic 1048, borker 754, Borş 1068, boss 754, brad 746, Brăila 674, brândză 746, broască 698, broaştină 745, bronşită 709, brusture 746, Bucium Orlea 1122, bucur, budză 746, bugetar 727, bulan, bulău, bulică, bumbi 942, bungalov 754, buruiană 698, business, businessman 754, butaforie 1048, buză 674, caleaşcă 759, calendar 668, camila 689, camilafcă, candelă 654, canibal 759, canonic 654, cap 668, 719, captătio benevolentiae 974, carabă 942, caracter 1032, caraiman, caraliu 942, card 754, 757, care 645,

* Au fost incluse cuvinte din titluri şi subtitluri.

1036, carici 942, carminativ 709, carnet 727, cash 1060, catar 709, catedrală, catehism 654, caterincă 655, catisma, cazanie 654, călțunar, călțunărească 719, cămilă 689, Căpâlna, Căpâlnaș, Căpâlnița, Căpleni 1106, câine, câinesc 698, câmp 698, 1048, Câmpu lui Neag 1122, cânta 942, ce 624, cenușă 1062, cep 942, Cerâș 1161, certificat 727, Cetate 1161, cetățean 662, chefliu 655, Cherestur 1106, chintă 942, chiscant(ă) 490, cicatrizant 709, cifră 655, cinstеș 713, cio(a)rră 746, cioban 1087, ciocolată 759, cistită 709, citare 1048, Ciuciumia 1161, ciumăfaie, ciută 698, Ciuturașu 1161, clamfer 489, clip 754, Cloașterf 1106, codru 670, 674, colac 719, colagog, colecinetic, colecistopatie, coleretic, colică 709, colindă 654, comăndare 719, comercial 727, comersant 1062, cominatoriu, comision 727, compact disc 754, comparație 951, compunere 658, comunitar 727, confrunta 1035, congregație, congregațional, consecință, consecvent, consecvență 714, considera 1045, conștient, conștiință 669, contingent 1060, contract 727, contuzie, convalescență 709, corn 1062, cosor 942, Coșăruț 1161, Coșteiu 1106, Cot 1161, coti 942, Cotiga 1161, copaci 746, copil 679, 746, Coplean 1106, copt 942, crai 655, cravată 759, Crăciun 655, 743, 1064, crede 654, Cristiș, Cristolț, Cristur, 1106, Criș 1104, Criț 1106, cruce 654, 726, crucificare 654, 725, crucifix 654, cuc 698, Culări 1118, culpeș 713, cumetrie 719, cunoaște 1045, Curăturea 1161, curpen 746, da 942, dada 724, dată 1036, daună 727, dealer 754, 757, Dealu Lechii, Dealu Nicoresc, Dealu Racovei, Dealu Raitii, Dealu Sămărău, Dealu Tăului 1122, decalog 654, decent 1045, delincvent 1060, denotație 658, depresiv, depurativ, dermatoză 709, designer 754, despiedica 713, dezagrega, dezagregare 714, dezamorsa 659, dezastru 723, diaforetic, diaforeză, diaree 709, dinte 1062, diplomatic, diplomaticesc 722, Diri Șuică 1122, disc jockey 754, dismenoree 709, distracție 655, diureză 709, doctoraș 737, domn 1034, dor 980, dorlota 712, Dosu Odăilor 1122, doxastar 654, drac 655, 942, Dracina lu Buducă 1161, Drakula 1090, driver 1035, drojdie 942, Dron, Dronca, Dronea, Dronic 1096, drum 942, dualism 669, dulce 698, dumneata, dumneavoastră 1035, După Vie 1122, dus 942, eclesiast 654, edem 709, eficient 1045, elevoane 1060, elitarism, 712, elixir 655, enunț 700, epifanie 654, Episcopia Bihorului 1106, epitet 951, epitrahil, erminie 654, escalada, estima 1045, euharistie, evanghielie 654, evaziune, evicțiune 727, exarh 675, executa 714, expectorant 709, expedia, expedient, expeditiv, expeditor, expediție 713, extrem 723, face 1062, faptă 654, faringită 709, fashion-man, fast 754, fast-food 1035, față 655, 670, 674, făcăleț 942, făcătură 713, Făget, Fântâna Târti 1161, Fântâna Țiganului 1099, fedain 65, feliu 526, felonion 654, fenomen 723, fereș 713, fiară 674, 698, Fiat 1095, ficat 653, fier 698, filipești 942, filon 654, fireș 713, fiscal 727, fixing, flash 754, floare 679, Floarea darurilor 654, Florii 655, fluiera 674, fluturească, focos, foi 942, fractură 653, fragiliza 712, frăție 713, frigiditate 653, frunză 674, fundamentalism 655, fungicid 709, furcă, furci 724, furuncul 653, galactogog 709, Galad 744, galben 674, gamei 698, garanție 727, gard 746, gastrită, gastroenterită 709, Gaura lu Stângă 1161, gaură 942, găină 698, găleată 674, găoz 942, gârcuță 698, geam, geană 942, gestiona 659, gheară 698, Gheonțu 1118, Gheorghe 654, 713, Gheorghieș, Gheorghiță 713, Gherghești 1099, ghimpe 698, ghină, ghioc 942, ghiocel 698, Ghizdărești 1099, ghizdei 698, gingivită 653, gira 659, girivițe 698, Glad, Gladova 744, Glămia 1161, gleznă 942, gliviți 698, globetrotter 757, glugă 747, goalkeeper 1035, gonitoare 698, grana 747, grant 754, graşiță 698, gregar 714, gripă 653, griviți 698, Groapa Negrii 1117, Groapa Predii 1122, groapă, grumadz 746, Gura Oandului 1122, gureș 713, guşter 942, gută 653, 709, ham 942, hard 754, hazard 723, Hârlău 1108, hemei 698, hemoroizi 653, 709, hemostatic 709, herpes 653, hiperbolă 951, hiperhitroză 653, hipertensiune 653, 709, hipoglicemiant 709, hipotensiune 653, 709, hocus-pocus 655, hold-up 754, hot dog 1045, hotdog 1035, hot-line, horror 754, hrean 698, iarbă 698, icoană, iconoclasm, iconoclast, iconodul, iconostas 654, icter 653, 709, Icul, Ideci 112, idee 676, iederă 698, Iele 655, Igești, Igrițești, Ilia, Ilionești 1122, imediatitate 712, impediment 713, implementa 974, 1060, impozit 7 27, indepedentist 712, indigestie 653, Indreoni 1122, inocenta 712, interogație, inversiune 951, investitor 727, invocație 951, Ioanășești, Iojești,

Ionuleşti, Iosiveşti, Iovani 1122, ipotecă 727, irian 698, Iscroni 1122, islamism 655, Islaz 1122, ismă 698, istorial 712, Isus 688, Itea, Iuba, Iuga Petru, Ivan 1122, izolare 942, Izvor 1122, împiedica 713, împrumut 727, În Dos, În Niculicea 1161, În Prunduri, În Sat 1122, În Vii 1161, În Zbeg 1122, Înălţare 655, înăuntru 722, încalec 459, închinăciune 713, îndoi 942, 1036, înfinge 942, îngropăciune 713, înscris 727, însemnat 674, înşuruba, întins, întors 942, învesti 676, înviere 726, Jamăn 1122, japcă, jar 1062, Jebeleni, Jeledinţi 1122, jertfă 719, Jianca 1118, Jieţ, Jigoreasa 1122, jiletcă 1060, Jir 674, Jitoni 1122, job 757, joc 722, Jocşeni 1122, joint-venture 754, Josani, Judeşti 1122, jugastru 6 98, juice 1035, jumătate 746, Juncu de Jos, Juneşti, Jupânese, Jurcăi, Jurjeşti 1 122, kamikaze 655, karate 942, know how 754, la 617, La Beuca, La Cârţ, La Cetate, La Dud, La Fântâna cu Pomi 1161, La Livadă 1122, La Măgură, La Olării, La Otavă, La Periş 1161, La Robu 1122, La Sfârăiţi 1161, La Varniţă 1122, labă 942, Lacuri 1122, lapte 698, lapţi 942, Larga, Lata 1099, laur 698, laxativ 709, Lazu, Lăboşoni 1122, lăcaş 1036, lăcrămos 1048, Lăpugiu de Jos, Lăpuşnic, Lăsău, Lăsconi, Lăzăreşti 1122, leader 757, Leanţ 1122, lederpics(ă) 489, lege 1062, lehamite 711, Lelese 1122, leneş 713, Leorda, Leşnic 1122, leu 655, leucă 747, leucoree 709, leurdă 746, Liconi 1122, lider 754, Ligeşti 1122, liliac 698, liman 713, limbă 698, Limboveţ 1122, limonariu 654, Limpert 1122, Lindeceşti 1099, Lingina 1122, lingură 698, lintişoară, lintiţă 698, Lipăreşti 1099, liturghier 654, Livezâli 1161, lobby 754, lobodă 698, local 727, logaritm 655, Lonea 1122, long play 754, loz 942, lua 942, 1062, lucra 664, 677, lucrativ 1060, Ludeşti Deal, Ludeştii de Jos, Ludeştii de Sus 1122, lui 1036, lumină 722, Lumineni 1099, luminos 1243, 1244, lună 674, Lunca, Lunca Negrii, Lupeni 1122, macabru 655, Mada 1122, mahmur 655, Maica Domnului 654, maioneză 942, mal 713, 746, Maleia 1122, mamă 674, management 1045, manager 754, 757, 1045, mandat 727, Manole, Manoleşti 1122, manşă 1060, Manu 1122, mazăre 746, marcat 700, marcă 700, 727, mare 698, 746, Marginea 1122, Maria 1086, Mariş 1122, martir 654, marxizant 712, mască 654, masifica 712, mass-media 754, 1040, master 754, Măceu, Măgdeşti, Măgeruţa, Măgulicea 1122, măgură 746, 1068, Măgură 1068, mălai 942, Mălăieşti, Mănăstirea 1122, Mănăştiur, Mănăştur, Mănăşturel 1106, Mănăţeşti, Mănerău 1122, măr 698, Mărconi 1122, mărgenaci 6 98, Mărtineşti, Mătieşti 1122, mâna 674, 713, mână 526, 942, mânca 674, mâncătură 713, Mândroni 1122, mândz 746, măneca, mânecate, mânea 713, mânzat 942, Mărşeuoni 1122, mâţă 1062, Mâţeşteni 1122, mecanic 1048, medicaliza 712, mediu 727, megastar 1045, melci 942, menologhion 654, Meria, Merişor, Mermezeu Văleni, Mesteacăn 1122, metaforă 951, metaforic 1048, meteorism 709, metonimie 951, mială 942, Micăneşti 1122, midriază 709, mierlit 942, Mihăeşti 1122, Mileşti 1099, 1122, milion 655, minei 654, minimal 700, mintă 698, Mintia 1122, miocard, miocardită 709, Mircioni 1122, misie 1062, mister, mistic 654, Mituleşti, Maldini 1122, moaleş 713, Moara Ungurului 1122, moare 674, mocan 1087, Mociol(ea), Moga Bălan 1122, mohor, mohorât 714, Mohuş, Mojotconi 1122, molan 942, molitvelnic 654, Moliviş, Morăreşti 1122, mormânturi, morminte 722, mort 1062, Mosoru 1122, moş 655, 719, 746, Moşici 1122, Moteşti 1099, Muchea, Muchea Plăcinţii 1122, muncă 724, 727, Muncel 1122, munci 664, 677, 724, munte 714, Muradin-Sultan 550, Murar, Murăreşti 1122, murg 746. Murgoi 1122, musafir 655, Musari 1122, musulman 655, Muşatu 1122, muşchi 1062, Muşuroi 1122, muzeu 1045, muzichie 1062, Nandru 1122, narativ, naratologie, naraţie 692, narcotic 709, narcotizant 712, naşte 681, natural 723, Nădăştia de Jos, Nădrap, Nălaţvad 1122, Nănişori 1099, Năparte 1122, Năsâpişte 1161, Năstoi 1122, Năui 1118, Neagra 1117, nefrită 709, negru 655, nemarcat 700, Nemţoni, Nevoieş, Niculeşti 1122, Nimireşti 1099, Nistoreni, Niţăreşti 1122, Noiani 1099, Nojag 1122, nombrilism 712, non-profit 754, Nucşoara 1122, oacheş 713, oaie 698, oaspete 655, Obârşa 1122, Obârşia 1161, obligaţie 727, Oblu 1122, Obreja 1079, ochi 674, Ocişor, Ocolişu Mare 1122, octoih 654, oculta 712, odată 1036, Ogrezi, Ohaba 1122, Ojogeni 1099, O. K. 1034, om 674, oman 698, omiliar, omofor 654, Oneasa, Ononi 1122, Opatiţa 1106, Oprişeşti, Oproni 1122, orariu 654, Orăştie 1122, orb 674, Orbeşti 1122, Orboeşti 1099, ord 493, Ormindea 1122, ort 670, ospăţ 719, Ostrovel 1122, Otar 1161, Oteavu, Oţapu 1122,

oxiurază 709, pager 754, palonier 1060, Paltin, Panc 1122, pantalon 1060, para-îndărăt 942, paralele 724, parastas 710, parău 746, parodontoză, parosimpaticolitic 709, Paroş 1122, parpalac 942, participaţie 727, pas 942, paşte 674, Paşte 655, 726, patetic 1048, patristică, patrologie 654, patronim 1060, paulian 727, Paveloni 1122, păcurar 1087, pădure 674, Pădureni 1122, pământ 674, Pănteşti, Păntilimoni 1122, Păpeni 1099, păr 1303, Părani, Părău Ursului, Păroasa, Păscuţeni, Pătruiesc, Păucineşti, Păuleşti, Păvăloni, Păclişa, Pâncota 1122, Pândărie 1161, pârnae 942, Pârţoc, Pârveşte, Pe Scoc 1122, pectoral 709, pedestraş, pedestrime, pedestru 713, pepene 749, pereche 700, periplu 1036, persecuta, persecutare, persecuţie 714, persoană 701, personal computer 754, personificare 951, pertinent 1045, peşte 942, Peştera, Peştişu Mare, Petreni, Petreşti 1122, Petriceşti 1099, Petrila 1122, Piatra 1099, picior 942, piedică 713, pielită 709, piept 942, pijama 759, pilor 709, pipăire 526, pirandă 942, Pischia, Pischinţi, Piscolţ 1106, Piscu 1122, Pisculeşti 1099, Piua, Plai 1122, planing 1035, Plaştin 1122, player 754, plămân 942, Pleşa 1122, plocon 719, Plop, Plosca 1122, plugușor 654, plumb 942, pluralism 669, Poceşti, Poconi, Podele, Pogăneşti, Poiana, Poiana Selii 1122, Pojereşti 1099, Pojoga 1122, politichie 1062, Polonea 1122, pomană 719, Ponor 1122, popă 670, popcorn 1035, Popeşti, Popi 1122, porc 674, 698, Porea 1122, poster 754, Potângani 1122, potir 710, Potocu lu Mogoi 1161, praznic 719, Prăvăleni 1122, prefectură 1036, prefix, prefixoid 657, prenume 1060, prescripţie 727, preţios 1048, Preveciori, Pricaz 1122, Pricop 1099, prihană 741, Prihodişte 1122, prinos 719, priponar 942, Prisaca 1122, privat, privatizat 1045, privi 623, problemă 655, profesoraş 737, prohod 654, proiecţie 700, prolog 654, promincă 942, pronume 701, 1060, proscomidie 710, Proştea 1106, psaltire 654, psihotrop 709, Pui 1122, pulpeş 713, Pupezeni 1099, purgativ 709, purţâlpam 489, pururi 715, Pusta, Puşeşti, Putinari, Putinei 1122, puţin 1062, puzzle 754, Racăş 1122, racket 754, raket 757, Rapoltu Mare 1122, rareş 713, rating 754, raţă 746, Răchita, Răchiţaua 1122, Răcoreşti 1099, Rădăuţi 1108, Rădoşi 1122, Rădulești 1099, răsări 713, Răscoala 1122, Răspuntece 1161, Răsturnaţi 1099, Răbicioara, Râia, Râmbeţi 1122, Râmeţi 1106, Râpaş, Râşca, Râu Alb, Râu Iordan, Recea 1122, recomandarisi, recomăndălui 722, recorder 754, redivivus 704, Reea 1122, reflecta 1036, reitera 1060, religiologie 654, Remetea 1106, 1122, Rengheţ 1122, reper 1062, repercusiune 1060, repetiţie, retoric 951, Reţ, Ribricioara 1122, Rimetea 1106, risc 723, Rişca 1122, rodină 719, Rogoaze 1099, roi, roială, roit, roiu 942, Roman 1122, Romanian star 1045, român 738, românaş 737, română, româncă 1037, românesc, România 738, Romos, Roşcani, Roşia 1122, roşu 698, Rotunda, Rovine, Ruda, Ruginosu, Rujeşti, Runc 1122, Rusalii 655, Ruseşti 1122, Saca 1122, sacas 654, sacrificiu 719, salvarsan 942, Sasui 1099, Săcămaş , Săcărâmb, Săcuiu, Sădişoru de Sus, Sălaşu de Jos, Sălătruc 1122, sălbatic 698, 713, Sălciva, Sălişte 1122, sămânţă 942, Săndoni 1122, Săraca 1099, 1122, sărăcustă 719, sărindar 710, Săuleşti, Săveşti 1122, sâmbătă 670, Sâncrai, Sândreşti, Sângeorgiu, Sânpetru, Sântandrei , Sântămărie, Sântămărie Orlea, Sântimreu, Sântuhalm 1122, sârb 1094, Sârbi, Sârbeşti 1122, scărmănat 942, Scădineasa 1122, schimschi 942, scenarial 712, scoabă 942, Scoruşu, Scroafa 1122, scuipa 942, Scurtături 1118, seară 942, sechelă, seconda, sectă, secund, secundar, secundă, secvenţă 714, sedativ 709, segrega, segregare, segregaţie, segregaţionist 714, selbă 713, semnal 722, Sereaca 1122, Seyfi 703, sfoi 942, show 754, 757, show-man 754, sialagog 709, Sibişel 1122, Silvan 713, Silvaşu de Jos 1122, Silvestru, silvic, silvicultură, Silvio, Silviu, silvologie, silvoterapie, silvotundră 713, simbol 951, Simeria 1122, sinaxar 654, single 754, sinecdocă 951, sinonimie 661, sintagmă 700, sit 1045, sită 942, Slatina 1122, Slătioare 1099, Slinu, Socet 1122, socializant 712, soft 754, Sohodol, Sohodol Peleş 1122, soi 942, solicita 1045, somnifer 709, sorcovă 654, Sorliţa 1122, spart 942, spasm, spasmolitic 709, Spătăreşti, Sperla, Spini 1122, sponsor 754, spurcat, sta 942, staff 1035, stand-by 754, 1060, Staule 1122, stază 709, Stăicuciu 1118, Stăneşti 1099, 1122, Stănija, Stănileşti, Stănuleşti, Stârminosu, Stăuini, Stânceşti Ohaba, Stângoi 1122, Stâlpeni 1099, stâncime 714, Stânişoara, Stegeşti 1122, sterp 749, stil 1048, Stini 1122, Stoiceni 1099, Stoiceşti 1099, Stoieneasa, Stoieşti 1122, stomahic, stomatită 709, story 754, străin 727, strămoş 655,

Străuții de Jos, Strâmba 1122, strâmbă 942, Strâmbura 1122, strânge 655, 1062 , streche 749, Strei, Stretea, Stria 1122, stricăciune, stricătură 713, Strigonea, Stroieşti 1122, structuralism 702, Strugari 1122, strugure 746, Stupineni 1099, stur 749, Sturzeşti, Sub Padeş, Subcetate 1122, Suceava 674, Suceşti 1122, sudoare, sudorific 709, sufix, sufixare, sufixoid 657, Sufleni 1099, suită 714, Sulighete 1122, summit 754, Surdeşti 1099, Surduc, Suseni 1122, şagă 713, Şanga 1122, şăgaci, şăgalnic, şăgui 713, Şărel, Şăuleşti 1122, şbilț 942, Şcemătoni 1122, Şchei 1099, şchioapă 722, Şcioponi, Şendroni, Şerbaia 1122, şerblu 489, Şerel, Şerpeşti, Şerpoanea, Şes 1122, şfanț 942, Şibişel, Şipot 1122, Şiroca, Şişniceanu 1161, şiştoi 942, şlaică 489, şlefuit 942, Şoconi, Şoicești, Şoimuş 1122, şopârlă 746, şopteală, ştaif 942, şteamăt(ă) 749, Şteampurile Vechi, Ştei 1122, ştiulete 942, Ştiumpuț 1122, şuriu 942, tabac 758, 759, table 654, tabu 655, Taia 1122, tahicardic 709, taler, taliban 655, talk show 754, Talpe 1122, tarabă 942, target 757, Tarnița 1122, Tatină 698, Tatomireasa 1122, taur 1062, taxă 727, Tăbieşeşti 1122, tăfălog 698, Tămăşasa 1122, tămâie 655, Tăşăloni 1122, Tătari 1099, tătănească 698, Tătărăşti 1122, Tătărimea 1161, Tătăuşi, Tâmpa 1122, tânăr 715, Târnava, Târsa 1122, teacă 749, team 1035, Techereu, Teiu, Teliucu Inferior 1122, teme 690, tenifug 709, teologie, teosofie 654, Teşna 1122, timbru 727, tipic, tipicon 654, Tirici, Tisa, Tiuleşti 1122, toartă 942, Toban 1122, toceală 1048, Tocoleşti, Todeşti, Todorăneşti, Tomeşti, Tomnatec, Tomoni, Tonceşti 1122, tonic 709, top 754, topic 709, topless 754, Toplița 1122, Topoloveni 1099, toroipan 942, Toş 1122, tot 713, 1299, Toteşti 1122, traduce 655, trage 942, 1062, traistă 674, Transilvania 713, trascău 942, Trăpărăuțe 1122, trânji 698, trântă, trânti 942, trebui 638, 1050, trend 757, Trestia 1122, trilion 655, truism 1048, truncheş, trupeş 713, tu 1035, Tulcea 1122, tumoare, tumoră 1036, turbare 698, turcaleț 942, Turdaş, Tureac, Turmaş 1122, turmă 714, turna 674, turtă 1062, Tuştea 1122, Țapu 746, Țara Românească 738, Țața, Țărățel 1122, țărână 526, țărişoară 727, țărm 713, Țărmure, Țigani 1122, ținc 1062, ținteş 713, țeapă 746, 942, țeavă 942, Țebea 1122, țevie 654, Țurleşti 1122, țurțur, Țuțora 1103, Uibăreşti 1122, ulcele 942, Ulieş, Uliţa Bonconilor, Uliţa Ivuleştilor, Uliţa Leşului, Uliţa lui Pupu, Uliţa lui Todor, Ulm 1122, Ulmu lu Barbu 1161, Unciuc 1122, undă 722, Unguru 1122, unic 722, unitate 700, urât 942, Urâți 1099, urbanism 727, Uric, Uroi, Urseşti, Urşici 1122, uşă 1062, Vaca, Vad 1122, vadră 719, Vaidei 1122, val 1062, valah 748, 1094, Valamireni, Vale 1122, Vale Adâncă 1161, Valea Iepii, Valea Loancii, Valea lui Ioan, Valea lui Pătru, Valea Maului, Valea Mealului, Valea Mihăilească, Valea Mişconilor, Valea Muierilor, Valea Orziştii, Valea Parcului, Valea Ruşciului, Valea Sămărău, Valea Snilului 1122, Valea Turcului 1161, Valea Verde 1122, valmă 715, valmeş 713, vampiriza 712, Vasa de Jos 1122, vasâlcă 654, Vasieşti, Văgăuneşti, Văiconi, Văratec, Vărmaga, Vâlcan, Vâlcelele Bune, Vâlcelele Rele, Vâlcez, Vâna Neagră 1122, vânăt 698, vânt 674, Vântuleşti, Vârfu Dealului, Vârna Neagră, Vârteşti, Vârtoape 1122, Vdezurini 1161, venetic 674, 742, verbi, verburi 722, verde 674, 722, vermifug 709, Veţel, Vica 1122, viedzure 746, Vilăuari 1122, vinitură 742, vinteş 713, VIP 754, vira 942, virtual, virtualitate 722, vis-a-vis 1060, Visca 1122, vişlăr 489, Vitani 1122, vizdei 698, viziona 1045, vizualiza 1035, Vlădeşti 1122, vlădică 675, voi 1035, Voia 1122, voiestiță 698, Voinac 1122, voinic 698, voltă 942, vomitiv 709, vorbă 942, vorbi 655, Vorța 1122, Vrăeşti 1099, Vulcan, Vulceşti, Vulcez 1122, vulnerabilitate 723, vulnerar 709, vulpeş 713, Walkman 754, wekend 1035, yes-man 757, zaiafet 655, zală 942, Zam 1122, zaraf 655, Zarand 1104, zăbală 942, Zăfet 1161, Zăicani, Zăpozie 1122, Zăria 1161, Zăvoieni 1122, zbârcă, zbârnâitoare 942, Zdrapți 1122, zdrețe 698, Zeicani, Zenaş, Zerea Nicolae 1122, zero 655, zgaibă 942, Zgăeşti 1099, Zlaşti 1122, zmac 942, Zmeuriş 1122.

RUSĂ: medvedi 655, na 1342.

SPANIOLĂ: gringo 1292.

TRACĂ: Thréskeie, Thresken 1373.

TURCĂ: londrea, lundru, lundrun 705, uruc 1420.

SUMARUL REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1997

LINGVISTICĂ GENERALĂ

1. BARBU, ANA-MARIA, Gramatici categoriale. Studiu comparativ cu gramaticile de constituenți, **4–6,** p. 239–252.
2. GUȚU ROMALO, VALERIA, «Termenul» – unitate a limbii, **1–3,** p. 103–108.

ISTORIA LINGVISTICII

3. DRIMBA, VLADIMIR, Limbile cumană și pecenegă în preocupările cercetătorilor români (I), **1–3,** p. 81–90.
4. GHEȚIE, ION, Tudor Vianu la Institutul de Lingvistică din București, **4–6,** p. 235–238.

CULTURĂ ȘI LIMBĂ

5. MATEESCU, ADRIAN, Discursul publicitar (analiză textuală), **4–6,** p. 273–275.
6. MĂRĂNDUC, CĂTĂLINA, Teste asupra corectitudinii textului, **4–6,** p. 253–272.

GRAMATICĂ

7. PANĂ DINDELEGAN, GABRIELA, Din nou despre statutul prepoziției. Cu referire specială la prepoziția PE, **1–3,** p. 165–174.
   Vezi și 1.

VIAȚA CUVINTELOR

8. AVRAM, MIOARA, Un formant terminologic devenit expresiv în limbajul publicistic: *-zaur,* **1–3,** p. 21–27.
9. BRÂNCUȘ, GR., Rom. *ochi,* alb. *sy* în expresii comune, **1–3,** p. 43–46.
10. HRISTEA, THEODOR, Corectări și precizări etimologice, **1–3,** p. 109–117.
11. MĂRGĂRIT, IULIA, *Moroghină / boroghină / zoborină,* **4–6,** p. 280–284.
12. MITU, MIHAI, „Cap sau pajură" și unele considerații etimologice, **1–3,** p. 155–160.
13. MORARU, ALEXANDRA, O expresie arhaică?, **1–3,** p. 161–164.

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 505–507, București, 1997

14. POPESCU-MARIN, MAGDALENA, Despre lat. *pavimentum* în română şi în alte limbi romanice, **1–3,** p. 181–184.
15. ŞTEFAN, ION, Note etimologice, **4–6,** p. 284–286.
16. VRABIE, EMIL, Etimologia cuvântului *minge,* **4–6,** p. 277–280.
17. VULPE, MAGDALENA, Un argument în favoarea etimologiei latine a rom. *mire,* **1–3,** p. 219–222.

LIMBĂ LITERARĂ

18. GHEŢIE, ION, Particularităţi moldoveneşti în poezia lui Topîrceanu, **1–3,** p. 97–102. Vezi şi 5, 18–22.

STILISTICĂ

19. CVASNÎI CĂTĂNESCU, MARIA, Tehnici descriptive la Dimitrie Cantemir, **1–3,** p. 55–62.
20. DIACONESCU, PAULA, O comparaţie retorică la Miron Costin, **1–3,** p. 63–74.
21. IONESCU-RUXĂNDOIU, LILIANA, Structuri dialogale la cronicarii moldoveni, **1–3,** p. 119–124.
22. MANCAŞ, MIHAELA, Descrierea în cronicile moldoveneşti, **1–3,** p. 125–136.
23. STANCIU, MARIA, Particularităţi ale stilului publicistic eminescian, **1–3,** p. 191–196.

FILOLOGIE

24. BARBU, VIOLETA, Prima traducere românească a cântării *Stabat Mater* (I), **1–3,** p. 29–41.
25. CHIVU, GH., O versiune bănăţeană a *Visurilor lui Mamer,* **1–3,** p. 47–54.
26. DRAGOMIR, OTILIA, Metode moderne de stabilire a paternităţii unei opere literare, **1–3,** p. 75–80.
27. GEORGESCU, MAGDALENA, Copiştii manuscrisului 577, **1–3,** p. 91–95.
28. GEORGESCU, MAGDALENA, Un act de întărire inedit redactat de Şerban Cantacuzino, **4–6,** p. 298–300.
29. GHEŢIE, ION şi MAREŞ, AL., În jurul unei recenzii consacrate lucrării *Diaconul Coresi şi izbânda scrisului în limba română,* **4–6,** p. 315–317.
30. MAREŞ, ALEXANDRU, Note filologice, **1–3,** p. 137–139.
31. MAREŞ, ALEXANDRU, O copie din 1625 a *Cazaniei a II-a* coresiene, **4–6,** p. 287–297.
32. MIHĂILĂ, G., Ecouri ale alfabetului chirilic în literatura română din secolul al XIX-lea şi de la începutul secolului nostru, **1–3,** p. 141–153.
33. PICCILLO, GIUSEPPE, Su un ms. romeno-italiano della seconda metà del settecento, **1–3,** p. 175–180.
34. ŞTREMPEL, GABRIEL, În jurul editării cronografului lui Pătraşco Danovici, **1–3,** p. 197–203.
35. TEODORESCU, MIRELA, În legătură cu grafia *vrădzimaşi* în Psaltirea Hurmuzaki, **1–3,** p. 205–206.
36. URSU, N. A., Cine este ieromonahul Cozma Vlahul de la mitropolia din Iaşi, diortositor şi traducător în anii 1748–1754 ?, **4–6,** p. 300–315.
37. VÎRBAN, FLOAREA, Un cronograf românesc de tip Danovici din secolul al XVIII-lea păstrat în colecţia de manuscrise a Bibliotecii de Stat din Moscova, **1–3,** p. 209–217.
38. ZGRAON, FLORENTINA, Două bucoavne blăjene la „Országos Széchényi Könyvtár", **1–3,** p. 223–229.

FONETICĂ

39. AVRAM, ANDREI, Alternanțe fonologice accentuale condiționate sintactic, **1–3,** p. 13–19.
40. VASILIU, EMANUEL, Hiat?, **1–3,** p. 207.

DIALECTOLOGIE

41. SARAMANDU, NICOLAE, Despre structura dialectală a dacoromânei, **1–3,** p. 185–189.

ONOMASTICĂ

42. DOBRE, MARIA, Note de toponimie muntenească. Aspecte lexicale și etimologice, **4–6,** p. 326–329.
43. REZEANU, ADRIAN și MODORAN, FILOFTEIA, Categoria „toponim aparent" în urbanonimie, **4–6,** p. 319–326.

RECENZII

44. GEORGESCU, MAGDALENA: Virgil Nestorescu, *Românii timoceni din Bulgaria,* București, Editura Fundației Culturale Române, 1996 – **4–6,** p. 332–334.
45. NĂSTASE, VERA: Doina Dascălu, *Dicționar de pleonasme,* București, Editura Vox, 1997 – **4–6,** p. 337–338.
46. NĂSTASE, VERA: Cristian Nițulescu, *Lexicon al greșelilor de limba română,* București, Editura Junior, 1996 – **4–6,** p. 331–332.
47. NEȚ, MARIANA: Adrian-Paul Iliescu, Mihaela Miroiu, Adrian Miroiu, *Filosofie. Pentru licee și școli normale,* București, Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 1996 – **4–6,** p. 335–336.
48. SARAMANDU, NICOLAE: Cătălina-Ioana Vătășescu, *Vocabularul de origine latină în limba albaneză în comparație cu româna,* București, Institutul de Tracologie, 1997 – **4–6,** p. 338–341.

DIVERSE

49. DĂNĂILĂ, ION și POPA, ELEONORA, *Bibliografia românească de lingvistică* (BRL, **39,** 1996), **4–6,** p. 343–504.
50. GHEȚIE, ION, Profesorului LIVIU ONU la 80 de ani, **1–3,** p. 3.
51. Indicele revistei „Limba română" pe anul 1997 (Vera Năstase și Nicoleta Marin), **4–6,** p. 509–525.
52. Lucrările profesorului LIVIU ONU, **1–3,** p. 5–12.
53. Sumarul revistei „Limba română" pe anul 1997, **4–6,** p. 505–507.

INDICELE REVISTEI „LIMBA ROMÂNĂ" PE ANUL 1997

INDICE DE MATERII*

ACCENTUAL, alternanțe fonologice ~ condiționate sintactic 13–19.

ACT DE ÎNTĂRIRE, un ~ inedit, redactat de Șerban Cantacuzino 298–300.

AGENT, sensul de ~ al formantului *-zaur* 23.

ALBANEZ, ~ *sy* și rom. *ochi* în expresii comune 43–46.

ALBANEZĂ, vocabularul de origine latină în ~ în comparație cu româna 339–341.

ALFABET, ecouri ale ~ chirilic în literatura română din secolul al XIX-lea – începutul secolului nostru 141–153; scrierea cu ~ chirilic a *Visurilor lui Mamer* 47–50; scrierea cu ~ latin a *Evanghelierului romano-catolic* 29–32; v. și GRAFIE.

ALTERNANȚĂ, ~ fonologice accentuale condiționate sintactic 13–19.

ANALIZĂ TEXTUALĂ, ~ a discursului publicitar 273–276.

ANTROPONIMIE, influența cumanei și a pecenegei asupra ~ românești 81–90.

APLICAȚIE, regula de ~ în gramaticile categoriale 246–247.

ARBORE, conceptul de ~ în gramaticile de constituenți 243–244.

ASOCIATIVITATE, regula de ~ în gramaticile categoriale 248–249.

AUGMENTATIV, valoarea ~-peiorativă a formantului *-zaur* 23.

BIBLIA DE LA BUCUREȘTI, expresia *(femeie) ce are pre sine* în ~ 162–164.

BIBLIOGRAFIE, ~ lucrărilor lui Liviu Onu 5–12.

BUCOAVNĂ, două ~ blăjene în Ungaria 223–229.

CATEGORIAL, gramaticile ~ în comparație cu gramaticile de constituenți 239–252.

CATEGORIE, ~ „toponim" aparent în urbanonimie 319–326.

CAZANIA A II-A, o copie din 1625 a ~ coresiene 287–297.

CÂRJA ARHIEREILOR, o traducere din greacă 300–315.

CHIRILIC, ecouri ale alfabetului ~ în literatura română din secolul al XIX-lea – începutul secolului nostru 141–153.

COERENȚĂ, ~ locală și globală în corectitudinea textului 254.

COMPARATIV, studiu ~: gramatici categoriale – gramatici de constituenți 239–252.

COMPARAȚIE, ~ la D. Cantemir 59; ~ retorică la Miron Costin 63–74.

COMPLEMENT DIRECT, *pe* – marcă a ~ 171–173.

COMPOZIȚIE, regula de ~ în gramaticile categoriale 249.

COMPUNERE, elementul de ~ *-zaur* 21–27.

CONSTITUENT, studiu comparativ: gramaticile de ~ – gramaticile categoriale 239–252.

CONTAMINAȚIE, o ~ aparentă: *ceasornic* 109–112.

CRONICĂ, descrierea în ~ moldovenești 125–136; dialogul în ~ moldovenești 119–124.

CRONOGRAF, editarea ~ Pătrașco Danovici 197–203; un ~ românesc de tip Danovici din secolul al XVIII-lea 209–217.

CUMAN, limba ~ în preocupările cercetătorilor români 81–90.

* Indicele de materii a fost alcătuit de Vera Năstase. Trimiterile se fac la paginile celor 6 numere ale revistei, corespondența fiind următoarea: nr. 1–3 = 1–230 și nr. 4–6 = 231–342. Pentru bibliografia publicată în nr. 4–6 al revistei, cititorii sunt rugați să folosească indicele respectiv, care nu a fost inclus în cel de față.

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 509 – 527, București, 1997

DACOROMÂNĂ, structura dialectală a ~ 185–189.
DEFINIȚIE, ~ lexicografică *cuvânt–vorbă–termen* 103–104, ~ semantică *limbă–idiomă–vorbire–limbaj* 106–107; ~ unor termeni gramaticali 105–106.
DERIVARE, fenomenul alternanțelor fonologice accentuale în ~ 13.
DERIVAT, un ~ regresiv postadjectival: a *(se) turmenta* 112–114.
DESCRIERE, ~ în cronicile moldovenești 125–136; tehnici de ~ în opera lui D. Cantemir 55–62.
DIALECT, lat. *pavimentum* în ~ sud-dunărene, retoromane și italiene 181–182.
DIALECTAL, structura ~ a dacoromânei 185–189.
DIALOG, ~ în cronicile moldovenești 119–124.
DICȚIONAR, cuvinte neînregistrate în ~ academice 333–334; ~ românesc de pleonasme 337–338.
DISCURS, analiza textuală a ~ publicitar 273–276.
DIVIZIUNE, regula de ~ în gramaticile categoriale 250.

EPITET, ~ la D. Cantemir 59.
ETIMOLOGIE. ~ cuvintelor: *arol(ă)* 157; *cap* 155–160; *ceasornic* 109–112; *încanaliare* 284–285; *minge* 277–280; *mire* 219–222; *moaler* 285–286; *moroghină / boroghină / zoborină* 280–284; *orleancă* 159–160; *pajură* 155–160; *pută* 137; *rișcă (reșcă, areșcă)* 156–160; *a (se) turmenta* 112–114; *valah* 85, 88–90; *zămos* 114–117; ~ unor toponime muntenești 326–329.
ETYMOLOGICUM MAGNUM ROMANIAE, comentarii asupra lucrării ~ 81–82.
EVANGHELIARUL ROMANO-CATOLIC, 29–32.
EXPRESIE, *(femeie) ce se are pre sine* – o ~ arhaică? 161–164; rom. *ochi* și alb. *sy* în ~ comune 43–46.
EXPRESIV, valoarea ~ a formantului *-zaur* în limbajul publicistic 21–27.
EVANGHELIA CU ÎNVĂȚĂTURĂ, tipărită de Coresi în anii 1580–1581, 287–297.

FILOLOGIC, comentarii ~ despre *valah* 88–90; note ~: *pută, robi, socaci, șeși, știuc* 137–139.
FILOZOFIE, manuale de ~ în licee și școli normale 335–336.
FLEXIUNE, fenomenul alternanțelor fonologice accentuale în ~ verbală 13–15 și nominală 14.
FONETIC, caracterul ~ al ortografiei 207; particularități ~ în *Visurile lui Mamer* 48–50, în *Cârja arhiereilor* 302–303, în manuscrisul BAR 577 93–95, în *Evanghelia cu învățătură* 290–291, în *Actul de întărire* redactat de Șerban Cantacuzino 298; particularități ~ moldovenești în poezia lui G. Topîrceanu 99–100; schimbări ~ care au stat la baza împărțirii în graiuri muntenești și moldovenești 187–189; valoarea ~ a literelor din cântarea *Stabat mater* 38–41.
FONOLOGIC, alternanțe ~ accentuale condiționate sintactic 13–19.
FORMANT, expresivitatea ~ *-zaur* în limbajul publicistic 21–27.
FRAZĂ, nivelul sintactic, semantic, logico-pragmatic în ~ periodică a lui Miron Costin 71–72.
FUNCTOR, conceptul de ~ în gramaticile categoriale 245.

GRAFEM, ~ în *Stabat mater* 37–38.
GRAFIC, variante ~ în *Cârja arhiereilor* 304–307.
GRAFIE, ~ *vrădzimașii* în *Psaltirea Hurmuzachi* 205–206; particularități de ~ în manuscrisul BAR 577 92–95; ~ copiei *Evangheliei cu învățătură* 290; v. și ALFABET.
GRAI, împărțirea în ~ muntenești și moldovenești pe baza fenomenelor fonetice 187–189; o versiune în ~ bănățean a *Visurilor lui Mamer* 47–54.
GRAMATICĂ, studiu comparativ: ~ de constituenți – ~ categoriale 239–252.
GREACĂ, traducerea din ~ a *Cârjei arhiereilor* 300–315.
GREȘEALĂ, un lexicon al ~ de limba română 331–332.
GRUP, *pe* în ~ prepoziționat 170.

HIAT, ~ în română 207.
HIPERBOLĂ, ~ la D. Cantemir 60.

IMPERATIV, ~ plural în raport cu alternanțele fonologice accentuale condiționate sintactic 14–19.
INTRANZITIV, verbe ~ în gramaticile de constituenți 243–244 și gramaticile categoriale 245.
ITALIAN, un manuscris româno- ~ de la jumătatea secolului al XVIII-lea 175–180.

LABIALĂ, palatalizarea ~ în română 186.
LATIN, originea ~ a rom. *mire 219–222; ~ pavimentum* în română și alte limbi romanice 181–184; scrierea cu alfabet ~ a *Evangheliarului romano-catolic* 29–32; vocabularul de origine ~ în albaneză și română 338–341.
LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI, comparația retorică în ~ de Miron Costin 63–74.
LEXIC, ~ în publicistica eminesciană 191–196; v. și VOCABULAR.
LEXICAL, aspecte ~ la câteva toponime muntenești 326–329; particularități ~ moldovenești în poezia lui G. Topîrceanu 100–101; particularități ~ în *Evanghelia cu învățătură* 291–292, în *Actul de întărire* redactat de Șerban Cantacuzino 299; sensul ~ a prepoziției *pe* 169.
LEXICON, un ~ al greșelilor de limbă română 331–332.
LIMBĂ, terminologia științelor ~ 103–108; v. și CUMAN, GREACĂ, PECENEG, ROMANIC, ROMÂNĂ.
LIMBAJ, expresivitatea formantului terminologic *-zaur* în ~ publicistic 21–27; ~ popular în publicistica eminesciană 193.
LINGVISTICĂ, activitatea ~ a lui T. Vianu 235–238.
LOGIC, prepoziția – predicat ~ 167–168.
LOGICO-PRAGMATIC, nivelul ~ în frazele periodice ale lui Miron Costin 72.

MANUSCRIS, ~ *Cronografului* Pătrașco Danovici 200–203; ~ *Evangheliarului romano-catolic* 29–32; ~ unui *Cronograf* românesc de tip Danovici din secolul al XVIII-lea 209–217; copiștii ~ BAR 577 91–95; un ~ româno-italian din prima jumătate a secolului al XVIII-lea 175–180.
METAFORĂ, ~ la D. Cantemir 59.
MOLDOVENESC, particularități ~ în poezia lui G. Topîrceanu 97–102; dialogul în cronicile ~ 119–124; descrierea în cronicile ~ 125–136; cuvinte ~ într-un manuscris italian din prima jumătate a secolului al XVIII-lea 175–180.
MONOLOG, ~ la D. Cantemir 56.
MORFOLOGIC, particularități ~ în poezia lui G. Topîrceanu 100, în ms. BAR 577 93–95, în *Actul de întărire* redactat de Șerban Cantacuzino 298, în *Evanghelia cu învățătură* 291.
MORFONOLOGIC, Alternanțe accentuale în sistemul ~ 18.
MUNTENESC, note de toponimie ~ 326–329.

NOMINAL, fenomenul alternanțelor accentuale fonologice în flexiunea ~ 14.
NORMĂ, ~ ortografică în *Visurile lui Mamer* 47–50; ~ în elaborarea textelor 253.
NUME, sensul de ~ de agent sau de posesor al formantului *-zaur* 23.

OPERĂ LITERARĂ, metode moderne de stabilire a paternității unei ~ 75–80.
ORTOGRAFIC, norma ~ în *Visurile lui Mamer* 47–50.
ORTOGRAFIE, caracterul fonetic al ~ 207.

PALATALIZARE, ~ labialelor în română 186.
PECENEG, limba ~ în preocupările cercetătorilor români 81–90.
PEIORATIV, valoarea augmentativ- ~ a formantului *-zaur* 23.
PERIOADĂ, ~ la Miron Costin 70–72.
PERSONIFICARE, ~ la D. Cantemir 57.
PLEONASM, un dicționar românesc de ~ 337–338.
PLURAL, imperativul ~ în raport cu alternanțele fonologice condiționate sintactic 14–19.
POEZIE, particularități moldovenești în ~ lui G. Topîrceanu 97–102.

POPULAR, o etimologie ~: *zămos* 114–117.
PORTRET, ~ în cronicile moldoveneşti 127–131.
POSESOR, sensul de nume de ~ al formantului *-zaur* 23.
POSTADJECTIVAL, un derivat ~ regresiv: *a (se) turmenta* 112–114.
PREDICAT, prepoziţia ~ logic 167–168.
PREPOZIŢIE, statutul ~ *pe* 165–173.
PSALTIREA HURMUZACHI, grafia *vrădzimaşii* în ~ 205–206.
PUBLICISTIC, particularităţi ale stilului ~ eminescian 191–196.
PUBLICISTICĂ, expresivitatea formantului terminologic *-zaur* în ~ 21–27.
PUBLICITAR, analiză textuală a discursului ~ 273–276.

REGRESIV, un derivat ~ postadjectival: *a (se) turmenta* 112–116.
REGULĂ, ~ aplicaţiei, asociativităţii, compoziţiei, ridicării şi diviziunii în gramaticile categoriale 246–250.
RELAŢIE, ~ autor-cititor la cronicarii moldoveni 121–123.
RETORIC, comparaţia ~ la Miron Costin 63–74.
RETOROMANĂ, lat. *pavimentum* în ~ 102–103.
RIDICARE, regula de ~ în gramaticile categoriale 250.
RIMĂ, ~ interioară la D. Cantemir 59–60; ~ în poezia lui G. Topîrceanu 102.
RITM, ~ în poezia lui G. Topîrceanu 102.
ROMANIC, lat. *pavimentum* în limbile ~ 181–184.
ROMÂN, un manuscris ~ o-italian din prima jumătate a secolului al XVIII-lea 175–180; vorbitorii ~ timoceni din Bulgaria 332–334.
ROMÂNĂ, diaconul Coresi şi izbânda scrisului în ~ 315–317; vocabularului de origine latină în albaneză şi ~ 338–341; un lexicon al greşelilor de ~ 331–332; influenţa cumanei şi a pecenegei asupra ~ 81–90; hiatul în ~ 207; palatalizarea labialelor în ~ 186; lat. *pavimentum* în ~ şi în alte limbi romanice 181–184.
ROMÂNESC, prima traducere ~ a cântării *Sabat mater* 29–41; ~ *ochi* şi alb. *sy* în expresii comune 43–46; un *Cronograf* ~ de tip Danovici din secolul al XVIII-lea 209–217; influenţa cumanei şi a pecenegei asupra antroponimiei şi a toponimiei ~ 81–90; un dicţionar de pleonasme ~ 337–338; vocativul ~ în *-le* 87–88.

SCRIS, diaconul Coresi şi izbânda ~ în română 315–317; v. şi GRAFIE.
SEMANTIC, nivelul ~ în frazele periodice ale lui Miron Costin 71; evoluţia ~ a cuvântului *mire* 219–222; definiţia ~ *limbă–idiomă–vorbire–limbaj* 106–107.
SENS, ~ lexical al prepoziţiei *pe* 169; ~ neatestate în dicţionare academice 334; ~ de nume de agent sau de posesor al formantului *-zaur* 23.
SIMBOL, ~ la D. Cantemir 61–62.
SINONIMIE, ~ *cuvânt–termen–vorbă–vocabulă* 103–108.
SINTACTIC, prepoziţia, termen logic cu semnificaţie ~ 166–167; alternanţe fonologice accentuale condiţionate ~ 13–19; nivelul ~ în frazele periodice ale lui Miron Costin 71.
STABAT MATER, prima traducere românească 29–41.
STIL, particularităţi ale ~ publicistic eminescian 191–196.
STRUCTURĂ, ~ dialectică a dacoromâniei 185–196.

ŞTIINŢĂ, terminologia ~ limbii 103–108.

TABLOU, ~ în cronicile moldoveneşti 132–134.
TEHNICĂ, ~ descrierii la D. Cantemir 55–62.
TERMEN, ~ ca unitate a limbii 103–108.
TERMINOLOGIC, *-zaur*, un formant ~ în publicistică 21–27.
TERMINOLOGIE, ~ ştiinţelor limbii 104–108.
TEXT, teste asupra corectitudinii ~ 253–272.
TOPOGRAFIE, ~ ca variantă a descrierii la D. Cantemir 55–62; ~ în cronicile moldoveneşti 134–136.
TOPONIM, ~ aparent în urbanonimie 319–326.
TOPONIMIE, influenţa cumanei şi a pecenegei asupra ~ româneşti 81–90; note de ~ muntenească 326–329.

TRADUCĂTOR, ~ Cozma Vlahul 300–315.
TRADUCERE, prima ~ românească a cântării *Stabat mater* 29–41; ~ din greacă a *Cârjei arhiereilor* 300–315.
TRANZITIV, verbe ~ în gramaticile de constituenți 243–244 și în gramaticile categoriale 245.

URBANONIMIE, toponim aparent în ~ 319–326.

VERB, ~ tranzitive și intranzitive în gramaticile de constituenți 243–244 și în gramaticile categoriale 245; relația prepoziției *pe* cu unele ~ 170–171.
VERBAL, fenomenul alternanțelor accentuale fonologice în flexiunea ~ 13–15.
VERSIFICAȚIE, v. RIMĂ, RITM.
VISURILE LUI MAMER 47–54.
VOCABULAR, ~ de origine latină în albaneză și română 338–341; v. și LEXIC.
VOCATIV, ~ românesc în *-le* 87–88.

INDICE DE AUTORI*

Adam, J.-M. 55, 56, 125, 126
Ager, D. E. 77, 80
Ajdukiewicz, Kasimir 248, 252
Akantisz, Viktor 226
Albalat, Antoine 70
Alboteanu, Ioan 148
Albu, Nicolae 223, 225
Alecsandri, Vasile 66, 115, 146, 150
Alexandre, C. 161–163
Amelio, Silvestrio 31, 37–39, 41
Andersen, Henning 19
Anderson, John M. 169
Andrei, Nicolae 21
Andriescu, Al. 191
Andrzejewki, J. 158
Angelescu, Gabriel 337
Anghel, Dimitrie 58
Anghelescu, Mircea 51, 53, 59
Anghelov, B. 53
Antim [Ivireanul] 144, 317
Antosch, F. 78
Arghezi, Tudor 7, 100, 102
Aristotel 75, 335
Auger, Yves 151
Augustin [Sf.] 335
Avram, Andrei **13–19**, 47, 50, 205, 283
Avram, Mioara **21–27**, 108, 110, 337

Bach, Em. 167
Baciu, Ileana 108
Bacon, Francis 75, 77, 335
Bahtin, M. 119, 124
Bailey, R. W. 77, 78
Baițura, Tamara 143
Balacciu-Matei, Jana 219–221
Bally, Charles 114
Banfi, E. 339
Bang, W. 90
Bar-Hillel, Yehoshua 248
Barborică, Elena 5
Barbu, Ana-Maria **239–252**
Barbu, Ion 235
Barbu, Violeta **29–41**
Bariț, George 286
Barnovschi, Miron 65
Barthes, Roland 276
Bártók, Bela 219, 222
Baskakov, N. A. 84
Bassarabescu, Ștefan 159
Bălăcescu, Costache 156
Bărbulescu, I. 48
Băsărăbescu, Șt. 159; v. și Bassarabescu, Ștefan
Beaugrande, R. 254, 255
Bela, Kempelen 33
Beldescu, Gh. 7
Benkö, József 37, 39, 41
Berardi, Giuseppe Bonaventura 31
Berânda, Pamvo 144
Berechet, Ștefan Gh. 301, 302, 309
Bergson, H. 335

* Indicele de autori și cel de cuvinte au fost realizate de Nicoleta Mihai.

Berkeley, G. 335
Bernardi, Rut 182
Bethlen, Gabriel [principe] 287, 297
Bezpal'ko, O. P. 278
Bianu, Ioan 91, 92, 144, 224, 225
Bibicescu, I. C. 219, 222
Bidu-Vrănceanu, Angela 27
Biró, David 31, 37
Blaga, Lucian 335, 336
Blanshard, G. 336
Bodin, D. 199
Bogaci, Gh. 200, 201
Bogdan, Damian P. 141
Bogdan, Florian 320
Bogrea, V. 88–90
Bogza, Geo 58
Bojan, Teodor 46
Bojanovic-Lukac, Dušanka 333
Bolintineanu, D. 102, 146, 148, 149
Bolocan, Gheorghe 156, 329
Bossuet, J. B. 70
Bosticco, Mary 276
Botaniates, Nichifor 198
Bozac, Ileana 34
Brainerd, B. 78, 79
Brătulescu, Monica 219, 221
Brâncoveanu, Constantin [domn] 6
Brâncuș, Gr. **43–46**, 189
Brâncuși, Elisabeta 152
Breazul, George 219, 221
Breban, Vasile 110, 113
Brînzeu, F. 292
Brückner, A. 158
Brugmann, Karl 185
Bruno, A. M. 80
Bucuța, Em. 333
Budai Deleanu, I. 68, 145, 146, 148
Bulat, T. G. 315
Bulgăr, Gh. 11, 191, 193, 195, 235, 237
Buză, Emanuela 296

Çabej, Eq. 43, 45, 46
Camariano, Ariadna 198
Camariano, Nestor 198
Candinas, Theo 183
Candrea, Gh. 329
Candrea, I.-A. 43, 111, 113–115, 153, 281, 339
Cantacuzino, Constantin [stolnic] 6, 74, 80, 210
Cantacuzino, Dumitraşcu 130
Cantacuzino, Iordache [logofăt] 202, 313
Cantacuzino, Şerban [vodă] 6, 298
Cantacuzino, Teodor 202
Cantemir, Dimitrie 55–62, 74, 127, 145
Capidan, Teodor 87, 340
Caracaş, R. 91, 92
Caragiale, I. L. 113, 114, 122, 267, 268
Caragiale, Mateiu I. 284
Caragiu Marioțeanu, Matilda 46, 340
Carnap, R. 260
Cartojan, Nicolae 32, 46, 73, 109, 197
Cazacu, Boris 5, 67, 68, 71, 74, 120, 124, 128, 141, 189, 235
Căliman, Valeria 29, 37, 38
Călinescu, G. 5, 55, 64, 65, 73, 91, 151, 152, 157, 176
Căplescu, Dina 235
Cârje, Ion 22
Cârstoiu, Cornel 145
Cedren 198
Cernovodeanu, Paul 33, 200, 201, 203, 209, 210, 309
Chendi, Il. 151
Chivu, Gh. **47–54**, 176
Chomsky, N. 104, 107, 108, 168
Ciaciolo, Umberto 10
Cicero 55, 59, 70
Cigală, Matei 198, 199, 209
Cihac, A. de 110, 111
Ciobanu, Fulvia 110
Cioculescu, Şerban 237, 285
Ciompec, Georgeta 108
Ciorănescu, Al. 110, 113, 115, 179, 182
Cipariu, Timotei 51, 52, 197, 297
Cocora, Gabriel 304, 308
Cogălniceanu, Ienache [cronicar] 311
Cohuț, Cornelia 17, 19
Coman, Petre 329
Comnena, Anna 84
Conev, I. 110
Constantin-Chiril 141
Constantinescu, Gh. 7
Constantinescu, Pompiliu 128
Constantinescu, Radu 209
Corbea, David 296
Coresi [diacon] 7, 11, 91, 137, 286, 296, 315–317
Cornilescu, Alexandra 108

Cosma din Valahia [ieromonah] 303, 304
Costin, Miron 6, 7, 63–74, 120–124, 127–129, 131–135, 199
Costin, Nicolae 109
Costinescu, Mariana 11
Coşbuc, Gheorghe 12, 52, 91
Coşeriu, E. 104, 107, 108
Coteanu, I. 108, 110, 254, 255
Courtès, J. 125
Cozma [episcop] 315
Cozma al Buzăului [episcop] 304–308
Cozma Popescu [episcop] 304
Cozma Vlahul [ieromonah] 300–308, 310, 311, 314, 315
Crăciun, I. 10
Crăciun, Victor 153
Crăsescu, Victor 159
Creangă, Ion 46, 146, 150–153
Creţu, Gr. 37
Creţu, Ion 237
Cristea, Teodora 169
Crusius, Martin 198
Cvasnîi Cătănescu, Maria **55–62**, 127

Dan, Tudor 9
Daničić, Dj. 138
Daniel din Ilia [protopop] 138, 139
Daniil [Panoncanul] 303
Danovici, Pătraşco 197–200, 202, 209, 213, 217
Dascălu, Doina [337/338]
De Giovanni, Giovanni Crisostomo 176
Decev, D. 152
Decurtins, Alexi 182, 183
Dellatre, C. 320
Demostene 70
Densusianu, Ovid 6, 9, 83, 84, 137, 175, 181, 223
Densuşianu, Aron 80
Descartes, René 335
Diaconescu, Paula **63–74**
Diaconu, Petre 81
Didier, Marcel 151
Dimitrescu, Florica 25
Dimitriu, Ioan 108
Dinekov, Petăr 141
Dionisie [mitropolit] 308
Dionisie Lupu [mitropolit] 308
Djamo-Diaconiţă, Lucia 141
Dobre, Maria **326–329**
Dobrovie-Sorin, Carmen 167
Dolezel, L. 78
Domi, Mahir 43
Dominte, C. 108
Dorotei al Monemvasiei [mitropolit] 198, 199, 209
Dosoftei [mitropolit] 9, 67, 69, 180, 199, 296, 317
Dragomir, Otilia **75–80**, 191
Dragomirescu, Gh. N. 337
Drăganu, N. 49, 51–53, 178, 223, 288
Drăgoi, Gabriela 159
Drăgoi, Sabin 219, 220, 222
Dressler, W. 254, 255
Drimba, Vladimir **81–90**
Druţă, Inga 24
Duca de la Thasos [dascăl] 301, 302
Dudaş, Fl. 138, 139
Dumitraş [diac] 287
Dumitrescu, Ion 237
Dunăreanu, N. 157, 159
Duridanov, Ivan 141, 333
Duţescu Coliban, Tania 108
Duţu, Alexandru 296

van Eeden, Wim 18, 19
Egolin, A. M. 12
Eichenhofer, Wolfgang 182
Eineder, Georg 217
Eliade, M. 335
Ellegard, A. 79
Eminescu, Mihai 10, 11, 58, 111, 156, 191, 196, 236
Emonds, J. 168
Epictet 335
Epicur 335
Erbiceanu, Constantin 301
Eustatievici, Dimitrie [Braşoveanul] 144
Evloghie [monah] 309–311, 314

Fărcăşanu, Matei 309
Ferro, Teresa 31
Filaret [mitropolit] 315
Filimon, Nicolae 235, 236
Fillmore, Ch. J. 167
Fischer, I. 339
Floqi, Spiro 43
Florea, Viorica 153

Fontanier, Pierre 55, 125
Forăscu, Narcisa 108
Frati, Carlo 83
Frâncu, Teofil 329
Frege, Gottlob 245, 248, 252
Freud, S. 335
Fucks, W. 78
Fugariu, Florea 67

Gabinski, M. A. 43
Gaidagis, Nicos 304
Galand-Hallyn, Perrine 60
Gardès-Madray, Françoise 274, 276
Gaster, M. 51–53, 197
Gavril [diac din Bălțătești] 202
Găzdaru, Dimitrie 33
George, Alexandru 285
Georgescu, George 33
Georgescu, Magdalena **91–95**, 297, **298–300**, **332–334**
Georgiev, Vl. 144
Genette, Gérard 55
Ghenadie [mitropolit] 297
Gherghel, Gavril 8
Gherghel, Ilie 85, 86, 89
Gherman, Mihai 37, 39
Gheție, Ion **3**, 8, 38, 39, 48–50, 80, **97–102**, 145, 146, **235–238**, 288, 289, 296, 314, **315–317**
Ghibu, Onisifor 144, 224, 225, 229
Ghica, Grigore [voievod] 298
Ghica, Ion 146, 147, 150, 153
Ghica, Scarlat 310
Giurescu, C. C. 198, 199
Goga, Octavian 97
Goția, Anton 139
Graur, Al. 15, 19, 108, 110, 283, 337
Greceanu, Radu 6
Greimas, A. J. 125
Grigorie [mitropolit] 315
Grigorie [tipograf] 301
Gronbech, K. 84, 86, 90
Guevara, Antonio de 109
Guțu Romalo, Valeria **103–108**, 147, 165
Guzenhausers, R. 78
Gy, Pierr-Marie 30
Györffy, G. 83, 90

Hagiu, D. A. 320
Hall, R. A. Jr. 11
Hallig, R. 339
Hamon, Philippe 55, 58, 60, 125
Hanibal 128
Harms, R. 167
Hasan, Finuța 110
Hasdeu, B. P. 48, 81
Hauptová, Zoe 141
Hegel, F. 235, 335
Heidegger, Martin 335
Heliade Rădulescu, Ion 146, 147
Herdan, G. 79
Hermann, Paul 185
Herodot 6, 8, 126
Hetco, Maria 55
Hirscher, Lukas 292
Hmelnițchi, Timuș 129
Hobbes, Th. 335
Hockey, Susan 75
Hodoș, Nerva 144, 224
Hofer, Josef 32
Hogaș, C. 58
Holmes, David I. 76, 80
Holtus, Günter 9, 29
Hrabr [călugăr] 143
Hristea, Theodor **109–117**, 337
Hume, D. 335

Iacob [mitropolit] 310, 314
Iacob din Ioanina [arhiepiscop] 301
Iacob Putneanul [mitropolit] 144, 308–310
Ianăș din Hunedoara [protopop] 297
Iancu, V. 179
Iarțeva, V. N. 11
Ibrăileanu, Garabet 98
Ilcev, Petăr 141, 143, 144
Iliescu, Adrian-Paul [335–336]
Iliescu, Maria 23
Ilieș, Aurora 311
Ioanid, G. 161
Ionescu, I. 315–317
Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana **119–124**
Iordan, Iorgu 7, 16, 17, 19, 24, 108, 152, 189, 327, 329, 337
Iosif, Șt. O. 97
Irimia, D. 108
Iștvanovici, Mihail 144
Ivănescu, G. 181, 182

Jackendoff, R. 168, 170
Jagić, V. 143
Jakobson, R. 238
James, William 335
Jhonson, R. 80
Jîllkó, F. T. 277, 278
Jokl, Norbert 43

Kanghellarios, Alexandros 309
Kant, Immanuel 335, 336
Karłowicz, J. 158, 159
Katiforos, Antonios 309
Kenny, A. 77
Kierkegaard, S. 335
Kimenitis, Sevastos 303
Kinga, Tüdös 29
Kiraly, Francisc 41
Kirileanu, G. T. 151
Kjetssa, G. 78
Klaproth, J. 83
Kluge, F. 158
Knowles, F. E. 77, 80
Kogălniceanu, M. 115
Kogălniceanu, Pseudo-Enache 311
Kopitar, B. 143
Kovačec, August 182
Kraus, Karl 198
Kreutzer, H. 78
Kriukov, Fiodor 75
Kryński, A. 158, 159
Kurz, Josef 141
Kuun, Géza 82–86, 88, 89

Lafe, Emil 43
Lafront, Robert 274
Lambek, Joachim 248, 250, 252
Laurian, A. T. 112
Lauter, J. 78
Lazard, Gilles 167
Lazăr, Gheorghe 147
Lăzărescu, Paul 189
Le Calvez, Eric 57, 58, 60
Legrand, Émile 309
Leibnitz, G. W. 335
Leonte, Liviu 148
Ligeti, Louis 90
Linde, S. B. 158, 159
Lippai, Iosif [preot] 29, 31, 33, 34, 36–39
Lloshi, Xhevat 43, 45
Locke, John 335
Lombard, Alf 11, 16, 19
Landos, Agapios 9
Luca, Ioasaf 11
Ludescu, Stoica 7
Lupu, Vasile [domn] 63–65, 69, 129

Macrea, Dimitrie 108, 235, 236
Maior, Petre 66, 68, 286
Maiorescu, Titu 97
Maissen, Augustin 9
Manases 138
Mancaş, Mihaela 61, 120, 124, **125–136**
Maneca, Constant 114
Marcovici, Ieremia [tipograf] 314
Marcovici, Ieremia Simeon 314
Marcu, Florin 114
Marcu, Traian 10
Marcus Aurelius 335
Mardarie [cozianul] 138, 144
Mareş, Al. 11, 51, 80, **137–139**, 146, 178, 202, 205, 206, 211, 217, **287–297**, **315–317**
Marian, S. Fl. 155, 156, 158, 160, 162, 287
Marlowe, C. 75
Marx, Karl 335
Massimu, J. C. 112
Mateescu, Adrian **273–276**
Mauro, Anton Maria 37, 175, 176, 178, 179
Mavrocordat, C-tin [domn] 311, 313
Mavrocordat, Nicolae [domn] 6, 107, 197
Mazereanu, Vartolomei 310, 311
Mărănduc, Cătălina **253–272**
Mărdărescu, Maria 17, 19
Mărgărit, Iulia **280–284**
Mărtinaş, Dumitru 31, 37, 38
Mcgee Wood, Mary 252
Meier, Th. 32
Meillet, Antoine 116
Mendenhall, T. C. 76, 77
Meteş, Şt. 296
Metodie 141
Metzeltin, Michael 9, 29
Meyer-Lübke, W. 182
Michaud, M. 30
Micu, Samuel 32
Mihai, Nicoleta **513–525**
Mihail, Paul 11
Mihail, Zamfira 11
Mihăescu, Doru 200–202, 209
Mihăescu, H. 339

Mihăilă, G. 48, 138, **141–153,** 200, 277, 279
Mihnea, Radu 65
Miklosich, Fr. 138, 141
Milescu, Nicolae [spătar] 9, 163
Mirčev, Kiril 10
Miroiu, Adrian [335–336]
Miroiu, Mihaela [335–336]
Mitu, Mihai **155–160**
Mladenov, Maxim 333
Mladenov, St. 88
Modoran, Filofteia **319–326**
Moldovanu, Dragoş 59, 61
Moldovanu, I. M. 224, 225
Moldoveanu, M. D. 320
Molino, Jean 125
Montaigne, M. 335
Moraru, Alexandra **161–164**
Moraru, Mihai 51, 52
Moravcsik, Gyula 87, 88
Morgan, Augustus de 77
Morton, A. Q. 77
Moussa, Sarga 62
Movilă, Ieremia 47
Moxa, Mihail 199, 200
Munteanu, Eugen 161
Munteanu, Gabriel 286
Munteanu, Şt. 98
Munteanu-Râmnic, D. 33
Murăşan, Dan 287
Murăşan, Simion 287

Nadu, Ecaterina 12
Naghiu, Iosif B. 32
Natanail [ieromonah] 310
Năstase, Vera **331–332, 337–338, 509–513**
Năsturel, Udrişte 10
Neculce, Ion 8, 11, 120, 121, 123, 124, 127, 129–131, 133–136, 197
Negrici, Eugen 134
Negruzzi, C. 115, 146–148, 153
Németh, J. 84, 87, 88
Nenadović, Pavel [mitropolit] 144
Neofit [mitropolit] 313
Nestorescu, Virgil 137, [332–334]
Neştian, G. D. 55
Neţ, Mariana **335–336**
Nicanor [ieromonah] 301
Nichifor [mitropolit] 311, 313, 314
Nicolescu, Tatiana 156
Niculescu, Alexandru 59, 108, 235
Niedźwiedzki, W. 158, 159
Nietzsche, F. 335
Niţulescu, Cristian [331–332]
Noica, C. 237, 335
Nolhac, Pierre de 83

Oakman, Robert L. 75
Olmo, Fortunato 83
Olteanu, Pandele 141
Olteanu, Vasile 296
Olteanu, Virgil 12
Onu, Liviu 3, **5–12,** 14, 17, 19, 29, 63, 67, 68, 74, 120, 124, 128, 141, 169, 173
Oprea, Al. 191
Osthoff, Hermann 185

Panaitescu, P. P. 11, 56, 63, 124
Pană Dindelegan, Gabriela 106, 108, **165–173,** 258
Pann, Anton 32
Papahagi, Pericle 43, 45, 46
Papahagi, Tache 12, 45, 112, 341
Papiu, Ioan 31
Pappasoglu, D. [maior] 320
Paraschiva din Drăghineşti [logofăt] 138
Pascal, Blaise 335
Pascali, Alexandru 209
Pascu, Constantin 225
Pascu, G. 110
Pavel [apostol] 317
Pavel, Eugen 51
Păcală, V. 292
Păcurariu, Mircea 296
Păun, Octav 144, 224
Pârvan, Vasile 181
Pârvul [popa] 288–290, 292–297
Pârvul din Şăbişu [popa] 287
Pelin, Valentina 209, 211
Pelliot, Paul 90
Petitjean, A. 55, 56, 125, 126
Petöfi, János 255
Petrarca, F. 82–85
Petrescu, Cezar 22
Petrescu, I. D. 308
Petrovici, Emil 5, 88, 151, 186, 297, 333
Petru [cel Mare] 309
Philippide, Al. 43, 186–188, 339
Piccillo, Giuseppe 11, 37, 39, **175–180**
Picot, Émile 309

Pillat, D. 237
Pippidi, D. M. 145
Piru, Al. 157
Platon 75, 335
Poghirc, Cicerone 116
Pogodin, M. P. 143
Pop, Sever 5, 151
Popa, Mircea 29
Popescu, Radu 6
Popescu-Marin, Magdalena **181–184**
Popovici, D. 223, 235
Popovici, Iosif 9
Popper, Karl 336
Porcelli, Lorenzo Placido 33
Precup, Gavril 224, 225
Preda, Irina 26
Procopovici, Alexie 137, 288
Protopopescu, Lucia 223, 229
Pumnul, Aron 10
Puşcariu, Sextil 5, 43, 109, 110, 137, 141, 151, 181, 182, 186, 223, 288, 340

Quintilian 55, 59, 60

Racoviţă, Mihail 211
Racoviţă, Ştefan [domn] 287
Radloff, W. 83, 84, 90
Rafailă, Maria 6
Rahlfs, Alfred 161
Rahner, Karl 32
Rareş, Petru [domn] 128, 132
Rasovskij, D. 90
Rawls, John 335
Rădulescu Pogoneanu, I. 199
Rebreanu, Liviu 97, 100
Regman, Cornel 237
Reichenbach, Hans 166, 167
Rešetar, M. 143
Revaz, F. 55, 56
Rezeanu, Adrian **319–326**
Robciuc, Ion 137
Roland, Simone 151
Roman, Ion 150
Rosetti, Al. 5, 7, 11, 24, 46, 67, 68, 74, 120, 124, 128, 141, 277, 279
Rosetti, C. A. 148
Rostovski, Dimitrie 199
Roşca, Eugenia 287
Rousset, Jean 61
Rousseau, Jean-Jacques 335, 336
Ruffini, Mario 12
Russell, Bertrand 335, 336
Russo, Demostene 198
Rusu, Dorina N. 151
Rusu, Grigore 189
Rusu, Liviu 72

Sabatini, F. 276
Sadoveanu, Mihail 7, 98, 102, 112, 115, 155, 157
Sala, Marius 110, 182
Salaville, Sévérien 90
Salemann, C. 90
Saluz, Ursina 182
Sandfeld, Kr. 43
Sandul [tipograf] 301, 314
Saramandu, Nicolae 108, **185–189, 338–341**
Sartre, Jean-Paul 335
Saussure, Ferdinand de 117
Săndulescu, Al. 98
Sâmboteanu, Ulise 320
Sbierea, I. G. 197
Scărlătoiu, Elena 176, 333
Schmitt, Christian 9, 29
Schonbach, A. 32
Schopenhauer, A. 335
Schubert, Franz 258
Scriban, August 112, 114–116, 281, 329
Seche, Luiza 235, 237
Seche, Mircea 235, 237
Semcinski, Stanislav 156
Seneca 70
Serra, Giandomenico 7
Sfîrlea, Lidia 98
Shakespeare, W. 75–77
Simeonov(ici), Ioan 314
Simonescu, Dan 144, 211, 225
Simpson, E. H. 79
Slavici, Ioan 97, 146, 149, 150, 153
Skok, Petar 339
Smith, J. 77, 80
Smith, M. W. A. 77
Smotriţki, Meletie 144
Socrate 335
Sommers, H. H. 78
Sora, Sanda 23
Sorohan, Elvira 55
Sotiriovici, Duca [din Thasos] 301, 302, 304, 307, 308, 311, 313, 314

Spinoza, Baruch 335
Staicu [grămăticul] 144
Stanciu, Maria **191–196**
Stanciul [popa] 51
Stanovici, Grigore [Braşoveanul] 314
Stănilovici, Vasile 51
Stoicescu, N. 138
Stoichiţoiu, Adriana 26; v. şi Stoichiţoiu-Ichim, Adriana
Stoichiţoiu-Ichim, Adriana 337
Stoide, Const. A. 302, 313
Streinu, Vladimir 237
Strilbiţki, Mihail 217
Sulică, N. 316
Sulzer, Iosef 37, 39

Şandru, D. 50, 292
Şapcaliu, Lucia 6
Şăineanu, Lazăr 82, 83, 103, 106, 108, 111, 114, 116, 155, 194, 277
Şiadbei, I. 341
Şolohov, M. A. 75
Ştefan [cel Mare] 128
Ştefan, Gheorghe [logofăt] 63, 64
Ştefan, Ion **284–286**
Ştefan, Simion 317
Ştefănescu, Iulian 198–202, 209
Ştefănescu, Ştefan 11
Ştrempel, Gabriel 52, 91, 124, **197–203**, 287, 289, 301, 308
Şuteu, Flora 235, 237

Tafrali, O. 157, 159
Tagliavini, Carlo 32, 37, 175–180, 302
Tallentiere, D. R. 76
Tanaşoca, Anca 333
Tanaşoca, Nicolae-Ştefan 333
Tappe, E. D. 51, 52
Tassin, René Prosper 143
Tănăsescu, Manuela 55
Teaha, Teafil 150, 189, 333
Tempea, Radu 38
Teoctist [patriarh] 6
Teo<c>tistu [vlădică] 287, 296
Teodorescu, Mirela 5, 145, **205–206**, 288
Thoiron, P. 80
Thomaj, Jani 43, 45
Thomsen, V. 88
Thunmann, Johann 339
Tietze, Andreas 90
Tiktin, H. 111, 115, 179, 180
Titus, Livius 70,128
Todi, Jacopone da 32
Todor [preot] 287
Todoran, Romulus 12, 186
Todorescu, Iuliu 226
Toma [din Aquino] 335
Toma [popa] 287
Tomasinus, I. P. 83
Tomeian, Margareta 31
Topîrceanu, George 97–99, 101, 102
Toustain, Charles François 143
Tudose, Claudia 327
Tunsoiu, Olga 151
Turdeanu, Emile 12, 201

Ţepelea, Gabriel 151
Ţivjan, T. V. 11
Ţonev, B. 298

Uchastkina, Zoya Vasil'ievna 211
Udler, R. 277
Ureche, Grigore 6–8, 11, 63, 64, 68, 74, 120–124, 127, 128, 131, 132, 135
Uricariul, Axinte 197
Uritescu, Dorin N. 23, 25
Ursu, N. A. 80, 145, **300–315**

Varlaam [mitropolit] 6, 7, 10, 73, 138, 139
Vartolomei [ieromonah] 91, 92, 95
Vasici, Pavel [dr.] 285, 286
Vasiliu, Al. 151
Vasiliu, Em. 108, 187, 188, **207**, 252, 255, 262
Vasiliu, Laura 21, 108
Vasmer, Max 158, 278–280
Vatamaniuc, D. 150, 191
Văcărescu, Alecu 145
Văcărescu, Ianache [Ienăchiţă] 145
Văcărescu, Nicolae 145
Vătăşescu, Cătălina-Ioana [338–341]
Vătăşianu, Virgil 34
Vârgolici, Teodor 149
Vârtosu, Ileana 6
Vedinaş, Traian 316
Velceva, Boreana 141, 143
Velculescu, Cătălina 51, 52
Vendryès, J. 117

Venelin, I. 143
Verdeş, I. 56
Veştemeanul, Teodosie [mitropolit] 80
Vianu, Elena 151
Vianu, Tudor 5, 9, 11, 235–238
Viciu, Alexiu 219, 221, 222
Vieli, R. 183
Vinţeler, Onufrie 143
Viski, Ioan 32
Vissarion, I. C. 146, 153
Vîrban, Florea **209–217**
Vlad, Carmen 254, 255, 257
Vlahuţă, Al. 100
Vögelli, Moritz 182
Voileanu, Matei 51
Voinea, Ion Vasile 304
Voltaire 11
Vrabie, Emil **277–280**
Vulpe, Magdalena **219–222**
Wake, W. C. 78
Wartburg, Walter von 182, 285, 339
Weigand, Edda 119
Weigand, G. 333
Wittgenstein, Otto van 335
Wuppertal, Gisa Rauch 168
Xhuvani, Al. 43, 45
Yule, G. U. 78, 79
Zamarski, I. C. 320
Zamfir, Mihai 61
Zamfirescu, Dan 138
Zamfirescu, G. M. 155
Zgraon, Florentina **223–229**, 296
Zingarelli, N. 181, 183
Zmeu, Ioana 311

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ: aspel, breshkë 341, dëshiroj, emtë, fërtere 340, fusatë, gëlasë, gjik, gjir, gutë 340, ha, he 46, kingël, kuvendoj 340, larg 341, mall 66, mbert 340, më 46, mëngoj 340, mësysh 46, mjeshtër, ngjyey 340, njeri, përsysh 46, pranverë, proj, purrë 340, qën 46, qull, rremb, rrilkë, rudë 340, shplaj 341, shufrenj, shurbë 340, spel 341, sy 43, 45, 46, syni, synoj 45, Syqën, Syqénëz 46, syri 43, teshë, tortë, urdhër, urdhëroj, veshk 340

BULGARĂ: časovnik 109, 110 lébed 278, loši oči 46, méčka 279

CATALANĂ: paviment 182

CEHĂ: řiše 158

CUMANĂ: bečel 85, gumbaklar 88, 89, ğumbaq, ğumbaqlar 89, ulah 86, 89, wlah 86

ENGLEZĂ: -saur 21, melon, water, water melon 117

FRANCEZĂ: canaille 285, conventicule, coterie 194, court, -e, coute-pointe 117, cumulard 194, décanaillement 285, encanaillement 284, (s')encanailler 285, galimatias 194, magnificence, medicatrice 195, melon, melon d'eau 117, microcéphale, organographie 195, pastèque 117, période 70, pétitionner, protectrice 195, -saure 21, sotte 266, supplanter 195, tourmenté 113, tourmenter 113, 114, transiger 195

GERMANĂ: hauffe hauz 84, Maler, Malerei 286, Reich 158, -saurier 21, Stoss 156, sunna 45, Wallach 86, Wasser, Wassermelone, Zuckermelone 117

GOTICĂ: sunnin, sunno 45

GREACĂ VECHE şi NEOGREACĂ: αποκαθημένης 163, deino-, deinos 24, Σκυλοκέραλοι, fousato 341, Haima, haimatos 337, κάθημαι, κατέχω 162, κυνοκέραλοι 46, ἥλιος 45, μὴν, μήνη 163, orthos 337, periodos 70, sauros 21, stego, stegos 24

ITALIANĂ: enarrare 194, fossato 341, magnificenza, malonesto 195, palmiento 182, pavimento 182, 183, pamentu, pomentu 182, protettrice 195

LATINĂ: amita 340, astutia 194, *brosca, *broscus 341, caput 156, *chylus, cingula 340, clausula 70, conventare 340, conventiculum 194, culcita puncta 117, defigere 194, desiderare 340, *experlavare, *frictalium 341, *frictarium 340, gallinaceus 340, *ğupanu 88, gutta, gyrus 340, hora 112, illustris, -e 194, imperator, intingere, iudex 340, lactem 286, largus 341, lumen 45, magister, manicare 340, miles 219–221, misericordia 195, ordinare, ordo, ordinis, parrare 340, paumentum 182, păvamentum 182, pavimentum 181, 182, 184, prima 340, procedere 68, pruna 340, radicula, ramus, rudis 340, sanus 195, -saurus 21, sol 45, sufferre 340, terra 181, testum 340, torta 340, veteranus 219, viscum 340

LITUANIANĂ: sáule 45, volukas 86

MAGHIARĂ: bodon 328, oláh 86

MONGOLĂ: ulagh 86

PECENEGĂ: Butaul, Buyla 88

PERSANĂ: pêčam 85

POLONĂ: orlanka 159, 160, orzel 158, 159, pazur 155, rzesza 158, rzeszka 158, 159

PORTUGHEZĂ: olhar 46, pavimento 182

PROVENSALĂ: païmen, pasimen, pazimen(t) 182

RETROROMANĂ: piamiant, piemain, pimáint, piment 182

ROMÂNĂ:

Aromână: arud, ămpirat 340, broască 341, diaclú 45, friptal'iŭ, fusate 341, gione 219, largu 341, oară 112, oclú arău 46, pimînt 182, sprună 340

Dacoromână:

A: acar, acăr 139, aceale(a), aceaste(a) 228, acest 241, 246, adáoge, adaogeți(-l) 16, adaudze-voiu 205, adauge 16, áflă, află 13, agiută-mi, agiutătoarea 94, agiutoriul 93, 94, alarmojdină 49, alaltăsară 100, alo- 21, amar 261, (a se) amesteca 303, amorezopter 27, amu 291, anchilo-, anchilozat 24, anchilozaur 24, 25, (a) antama, (a) anvizaja 273, apartamentul 250, ápăr, (a) apără 13–15, apărătór 13, apoi 270, 271, (a) apropia, apropiem 207, areşcă 157, 158, arhego- 21, arheopterix, -icşii 27, arol(ă) 157–160, (a) asedia, asediem 207, astăzi 93, 94, astuție 194, aşaşi, aşeşi 139, atlant, atlanto- 21, au 299, (vom) auzi 292, azimă 100, 102, -ător(iu) 68

B: bagdadie 100, baslam, bazlam, ban 156, Basarab(ă) 81, baştină 283, băiet 100, băltău 327, bătrîn 219, Bâlbâitoare, bâlbuitore 326, bâlbâdâc, Bâldihău, Bâltaie, bâltău 327, beci 83–85, beică 327, beserecească, besericească 228, bivolițele 17, blagomanie 194, blăstămată 99, blândeațea, blândeațele 229, blegozaur 23–25, Bleica 327, Bleoaca, bleoacă, bleoarcă 327, (a) bili 283, 284, bobâldan, bobâlnău, Bobârdan 327, bocioacă 283, Boilă 88, Bolbora, bolboros, -şi, boldan, bolf, bolfă 327, boroghină 281, Borcei 298, Borfă 327, borodină 280, boroghină 280, 281, 283, borogină 281, borovină 280, 281, 283, bortă, bostan 100, boşorog, boțoghină 283, bou 88, bozocul 283, bozoghină, bozărină 281, 283, broască 341, brontozaur 26, brucanozaur 23–25, bubă, Bubulău, bubulene, bubulițe, bubului, budon, budunoiu, buduroi, buduruş, Buduruş 328, buhai, bumb 100, buna 49, burumbozaur 22, Butăul 88

C: Cap 65, 66, 155–157, 159, căpcân 46, capete(le) 65, 66, car, cară 100, care(le) 229, carp 181, casă 67, 68, carte 240, caştiga 49, caterincă 101, cațava 48, (a) cădea, (a se) căsători, căsătorie, căsătorit, căsătoriu 68, cădere 68, 69, cămaşă, -şe 187, Căpcăun 46, cătră 99, câine 94, 95, 102, Câineşti 298, câinilor 94, câne 99, cânilor 94, cându 71, câştigă 48, 50, cealelalte 228, ceas 109, 110, ceasornic 109–112, ceasornicar 110, *ceasovnic 109, 111, 112, cefalozaur 24, 25, ceriure 94, cetaniei, cetani<i>i 228, cheanț 329, chent(u), chentre 49, chingă 340, chinuri 94, cinste 279, cir 340, ciubotă 101, ciumafai 99, Clăbucet 327, cleanț 329, Clénciu 328, cleptozaur 24, 25, clincea, Clíncea, Clinceá 328, clipoti 101, cóbe, cócică 278, cocoană, cocon 99, cocostârc, colb 101, colnic, colniceá 328, Colței 298, conventicul 194, copac 241, 246, corábie 278, coşar 102, cótcă 278, coterie 194, crap 181, credință, -țe 94, creionul 261, cremene 278, cucoană 99, cumulard 194, (a) cuvânta 340

D: (a) da 100, daruiaşte, daruri, dăruiaşte 94, dăsaga 102, dălătoriule 228, dâlma, Dârmina 328, defige 194, (să) deie 100, (a) deochea 45, 46, deochi 44–46, derept 94, dereptatea 93, 94, derepţii, -ilor 93, descanaliere 285, descimbirită 266, desface 16, desprinde 13, 16, deşidera 340, detori 291, dezamăgi, dezgoli 13, dezlaga 49, dhul 228, dieci 139, Dino- 24, dinozaur 24–26, diplodoc 26, dirapta 49, direpţii 93, (am) dus 264, distrăma 99, dosadă 49, drept 93, 95, dreptatea 228, (am să) duc 264, (a) duce 16, ducéţi(-vă) 14, duducă 101, duhul 228, duo 14, Dumnezău, -zeu 94, Dumnezeul 93, după 49, dura, durăi, -it, -itură, durăt, (a) durui, -it 66, dúşman 92, 102, dzi, dzua 93

E: ecozaur 24, 25, (a) enara 194, este 240, (a) exclude 16, (a) exige 194, fa 266

F: (a) face 15, 16, 259, fáceţi 14, facéţi-vă 14, 15, fara 49, fată 187, (ţ(e)-au) făcut 228, fericit 259, fete 187, (a) fi 259, ((v)oiu) fi 229, ficiorii 298, fructul 261, frumos 240, fulgiuri 49, funarozaur 23, 25

G: galimatic 194, gazob 283, găinaţ 340, Gămălia, gămălie, Gărdurarița, gărdurariță 328, gâldan, gâldău 327, gâlmă, gheanţ 329, gheb, Ghemeleică, Ghemelia, ghemelie 328, ghend 49, gherghelău, Gherţărău 328, (a) ghili 283, 284, ghimpariță 328, gigant 22, 26, gigantopithec 27, ginere 219, giudecata 93, giudecările 94, giupân, -âr 88, gócică 278, goneaşti 93, 94, gozurp, -uri 283, *gridă, grindă 278, groasă 49, 50, gută 340

H: haită 284, hapúc 278, harbuz 115, 116, harmalaia, hărmălaia 99, hău 327, hâd 101, hârlău 329, hoabă, hobaie, hodobaie, horhot 328, hornar 101, 102, Horoaba 328, huceag 101, huruit, -ură 66, Hudubaie 328, hududoi 328, 329, hurdubie, hurdubite, Hurduboi, hardughie, (a) hurduí, (a) hurui 329

I: iară 292, -ie 68, ietac 100, ilustritate, ilustru 194, (a) implementa 273, inariță 328, include 16, Integrosaurus 23, 25, iubesc 94, iuboste 49

Î: îmbalsamate 99, (a se) îmbăta 113, (se) îmbolnăvise, (s-a) îmbolnăvit 264, îmi 15, împărat 340, împărechea 99, (a) împinge 16, împingeţi 16–18, înalte 67, înălţare 69, încanaliere 285, încanaliare 284, însămnează, însătoşază, însemnează, însetoşază 228, (cu) înşii 292, întinge 340, întră, între 228, întru 303, întuneric 261, înţăleg, înţeleg 228, îşi, îţi 15

J: jgheanţ, Jgheanţuri 329, jucăuşe 102, jude 340, judecată 298, June 219, 220, jupân 87, 88, jur 340, juramuntele 49

L: lápcă 278, lapte 286, larg 341, lébedă 278, ledze 205, lei 13, lemn 49, lepedaţi 49, leu 13, limba 49, liturghie, -iia 228, lóptă 278, loto 14, lova 48, (a) lucra 259, lucru(l) 229, 259, lucrurile 94, lume 45, luminea(d)ză 93

M: magnificenţă 195, mal(uri) 66, malonest, malonestitate 195, mamut 24, 26, management, manager 273, (a) manca 49, mare 13, margina 49, mari 13, 67, marketing 273, Marţianozaur 23, 25, masă 18, mastodont 24, 26, materiei, materi<i> 228, mazdă 49, măiestru 340, (a) măji 279, măr 187, 240, măre, mări 13, mărire 69, mărit 219, mărul 261, mărunţi 26, mătuşă 340, mâine 102, mână 94, mâne 99, (a se) mâneca 340, mâni 99, mânile 94, 95, (a) mânji 279, mânule 94, 95, mâţă 101, medicatrice 195, megalo- 22, ménge 279, mere 187, mese 18, mice 277–279, microcefal 195, mige, mince, mincióc, -og 279, minge 277–279, mingióc 279, ministrozaur 23–25, ministru 25, minşoc 279, minte(-l), minţi 15, mire 219–222, mireasa 219, mirel 220, 222, mirele 219, mişelul, mişălul 228, mizericordie 195, moaler 285, 286, mocioacă 283, molărit 286, monstru 25, moroghină 280, 281, moş, moşorog, moştină 283, moto 14, moţoghină 283, (să) mulţămim, (să) mulţemim 228, mundre 49, munzul 49, muşinoiu, muşiroi 328

N: nahlap 101, namul 49, năhlap 329, nebăuţi, nebeuţi 228, nebun, -esc 275, nedirept 93, 94, neglasmice, neglasmicile 229, nemulţămitoriul 228, nevezutul 49, nevoie 292, noapte, nocturn 286, noi 274, no(u)r 99, nuşii 292

O: oară 111, 112, *oarnic 111, (a) oborî 67, obroc 49, 50, ocheá 46, (a) ochená 46, ochi 43, (a) ochi 45, Ochilă 45, 46, odobaia 328, ogeac 101, ogradă 101, omăt 101, oră 109–112, ori

139, orice 241, 246, orleanca 159, orleancă 160, ornic 109–112, organografie 195, ortografie, ortografi<i>i 228, -os 115, osinda 93, osârdie 292

P: pahar 298, pajură 155–157, 159, paleo- 22, pana 49, par 102, paratul(ui), parinte 49, pădurar 241, 246, păiajen, păiánjen 279, *păimânt 182, pământ 181, 182, (a) păra 340, (a) părea 260, părearea 292, păreche, părete 99, (a) pătrunde 16, pe 163, 169–173, 299, peharnic 298, pelagră 117, pelinariță 328, peminteanii 93, 94, pentru că 270, 271, permiteți 14, 17, permiteți-ne 14, peste 299, (a) petițiuna 195, picere 102, (a) picta 286, pictor 271, 272, 286, pictură 286, pinten 279, piptor, piptură 286, pisică 102, -pitec 27, *piten 279, plânge-mă 16, plândzere 205, plângi 15, plinești 93, plumb 100, -pod 22, politeță 100, pomuntu(l) 49, pre 162, precum 70, 71, preoți 292, preste 299, preuți 292, primitoriu(l) 229, (de) primă 340, (a) prinde 15, 16, prindeți 14, 16, 17, prindeți-l 14, 15, profit, (a) profita, profitangiu, profitoman, profitor 25, profitozaur 22, 24, 25, 27, promoroacă 101, propaste 292, (a) prosti, prostire 266, protectrice 195, prună 102, -pter 27, pulgar(ie) 49, 50, (a) pune 259, purced, (a) purcede, purceg 68, pustă, pută 137

R: rachetozaur 22, 24, radio(ul) 14, 17, 18, ram 340, razimă 100, 102, răserit 93, 94, (să) răsipască 94, (a) răspunde 16, răspundéți-mi 17, Rătunda 298, răzsipă 68, *rând 279, râde 240, rând 279, reazemă 102, renelozaur 23–25, répede, repéde 13, 14, resta(ur)ozaur 23, restarozaur, restaurator, restaurationist 25, reşcă 159, 160, (a) ridica 15, ridicáre, ridică, ridică 13, ridiche 340, rişcă 155–157, 159, 160, (a) robi 137, 138, rodacinele 49, rumpe 100, 102, rupe 102

S: Sahance, Sahanci(u) 53, (a) sanifica 195, sara 100, -saur, sauro- 21, săcăcică 100, Săhaice, Săhance 53, sâmbure 261, sânge 261, sângele 94, sânt 93, sânteți 94, scădere 69, scârbă 292, (a) scrie 298, scumpe 100, 102, se 93, 298, seară 102, Seha(n)ci 53, sein 266, s<e>ptemuna 49, sfadă 101, (a) sfăr(â)ma 100, sfinte, sfnte 228, Sihanciu 53, simbetelor 93, sint, sinteți 94, sirguiră 93, slujeaşte 228, slújitoriu(l) 229, smântă 49, socaci 138, (ț(e)-ai) socotit 228, sofism, sofist 21, solcanozaur 23, 25, soamtic, somat(o)- 21, sorb, sorbus 340, (a) spăla 341, spăseniei, spăseni<i>i 228, spuneți-ne 17, stalinist 25, stalinozaur 23, 25, (a) stânge 100, stânjeni, stânjini 298, stârmină, Stârmini 328, stegar 25, stegozaur 24, 25, sticuri 139, stilon 261, stosul 156, (să) stropască 94, strujan 101, stuci 139, (a) suferi 340, sunet(ele) 67, suplantat 195, surdúcă 278, surupa 292

Ş: şacrai 157, Şahiş, Şaic, Şanchiş 53, şaptesprezecelea 17, şătrar(i)ul 298, şcalfniță, şcoadă 157, şcoală 269, şeşi 138, 139, şetrariul 298, şinc, şlactrafu 157, şticuri, ştuc, ştuchi, ştuci, ştucuri 139, şturm, şuler 157, şumenzaur 22, 23

T: tablou 271, 272, tanchist 25, tancozaur 23–25, tatul 49, (a) tăcea 263, tăt 99, tempo 14, -teriu 22, 27, teu 50, ticăloase 93, tină 49, 50, 101, tinărul 291, tineri 219, tiran 22, tiranozaur 24, titan 22, toartă 340, tópă, tópcă, tópce 278, torna 49, torpedo 14, toate 228, tote 49, 228, transige 195, trăieşte 241, 244, 246, trebuie 259, tremolo(ul) 14, tulbure 100, tun 49, turistopitec 27, (a se) turmenta 112–114, turmentat 113

Ţ: țărțar 328, țărțărău, țâflă, Țâlma 329, țânc 101, țest 340, a țipa 263

U: usârdie 292, uşa 261, urs 279

V: vac(ului) 49, valah 88, 89, valuri 17, (a) varsa 49, (a) vădi, (ne-ar) vădi 228, văngău 329, vărsa 292, Văngălău 329, văzind 93, Vârlapului, vârtej 329, vâsc 340, veaci 228, vede 241, 246, vedzi 93, 94, venitul 298, veto(ul) 14, (a) vedi, (ne-ar) vedi 228, vezi 16, vezu 49, via 291, viațe 93, vila 250, vindecă, vistiariul 228, vlah 86, 89, voi 274, 275, vraje 102, vrădzimaşii 205, 206, vrăjimaşii, -ilor, -ul, vrăjmaş, -şi, -şului 205, vrentr-o, vreo 303

Z: zahanci 53, zamă 117, zámus 116, 117, -zaur 21–23, 25, 26, zăciuiala 228, zădarnic 99, zălud 101, zămos 114–117, zămuz 116, zeamă 115–117, zeciuială 228, zemoasă 115, zemos

114–116, zemoşi 115, zero 14, 15, 17, 18, zeróul 14, 15, zerouri 17, 18, zerozaur 23, 25, zghianţ 329, (să) zică 94, zicând 298, zici, zilele, zise 94, zob, -uri 283, zoborínă 280, 283, *zobură 283, -zof, -zofie, -zom 21, zuoa 93, zugrav 286

Istroromână: pemint 182

Meglenoromână: broască 341, oară, 112, (di) primă 340, ţost 340, urdin 340

RUSĂ: blagomatnyi 194, časovnik 110, гопова 157, ипи 159, мяцъ 277, ореп 157, 159, орпянка 159, реща 158, рещка 156, 158, 159, мéčка 279, 280, мĭáčка 279, щтос 156, -завр 21

SARDĂ (LOGUDOREZĂ): pamentu 182, panimentum 182

SÂRBO-CROATĂ: pehar 298, psoglav 46, put 137

SLAVONĂ şi SLAVĂ VECHE: *časovĭnikŭ, *časovŭnikŭ 111, goz 283, *gręda 278, kob'z, korabl', krémen' 278, mazǫ 279, oboriti 67, *pajožina 279, пи(с) 298, пѧть 287, i proči 228, *telę 278, трн, трньи 139, župa, županŭ 88

SLOVENĂ: mêč 277

SPANIOLĂ: ojear 46, pavimiento 182, sandia 115

SUEDEZĂ: valack 86

TURCĂ: beči el 84, 85, ghiol 337

UCRAINEANĂ: biliti 283, m'ič 278, 279, mišók 279, иаписа 298, нажера 156, ореп, орпянка 159, pazur 155, п'ятъ, п^{и}іт, те^{и}пі, тепя́ 278.

LIMBA ROMÂNĂ

Calea 13 Septembrie nr. 13
RO–76 100 Bucureşti 5
ROMÂNIA

Founded in 1952
6 issues every year

Editor in Chief: I. Coteanu

Assistant Editor: Mioara Avram

Associate Editors:

Gh. Bolocan, Gr. Brâncuş, Gh. Chivu, Ion Gheţie, Valeria Guţu Romalo, Theodor Hristea, Marius Sala, Laura Vasiliu, Rodica Zafiu

LIMBA ROMÂNĂ is devoted to the study of the Romanian language: grammar, vocabulary, the literary language and stylistics, the history of Romanian linguistics, dialectology, language refinement, orthography, etymology, onomastics and philology, articles in general linguistics, commentaries, opinions on usage, notes and reviews. The journal also published review articles, bibliographical notes, chronicles. The journal also published annually an exhaustive bibliography of works in linguistics printed in Romania.

Editorial address: Redacţia revistei LIMBA ROMÂNĂ, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Calea 13 Septembrie nr. 13, RO–76 100, Bucureşti 5, ROMÂNIA.

Books for review and publications for exchange should be sent to the address above.

Subscriptions should be sent to: RODIPET S.A., Piaţa Presei Libere nr. 1, Sector 1, P.O. Box 33–57, Fax (401) 222 64 07, Tel. (401) 618 51 03, (401) 222 41 26, Bucureşti; ORION PRESS IMPEX 2000, P.O. BOX 77–19, Tel. (401) 653 79 85, Fax (401) 324 06 38, Bucureşti 3 – România.

Tipărit SEMNE

Revista „Limba română" se adresează unui cerc larg de cititori interesați de problemele lingvisticii.

Revista abordează studiul limbii române: gramatică, vocabular, limbă literară și stilistică, istoria lingvisticii românești, dialectologie, cultivarea limbii, ortografie, etimologie, onomastică și filologie.

Revista publică (în acest număr) o bibliografie anuală exhaustivă a lucrărilor de lingvistică apărute în țara noastră, articole de lingvistică generală, note, comentarii, consultații și recenzii.

NOTĂ CĂTRE AUTORI

Autorii sunt rugați să înainteze articolele, notele și recenziile în două exemplare dactilografiate la două rânduri. Tabelele vor fi dactilografiate pe pagini separate, iar diagramele vor fi executate în tuș, pe hârtie de calc. Tabelele și ilustrațiile vor fi numerotate cu cifre arabe, figurile din planșe vor fi numerotate în continuarea celor din text. Se va evita repetarea acelorași date în text, în tabele și grafice. Explicația figurilor va fi dactilografiată pe o pagină separată. Toate notele de subsol se numerotează de la 1 în continuare. Titlurile revistelor citate în bibliografie vor fi prescurtate conform uzanțelor internaționale.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.

Răspunsul comitetului de redacție cu privire la manuscrisele primite va fi comunicat autorilor în termen de 2 (două) luni.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R–76117 București, Calea 13 Septembrie nr. 13

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI

Sub redacția IORGU IORDAN, ALEXANDRU GRAUR, ION COTEANU, **Dicționarul limbii române (DLR),** serie nouă, tom. XI, partea a 2-a, litera **T (t – tocăliță),** 1982, p. 1–376; tom. XI, partea a 3-a, litera **T (tocăna – twist),** 1983, p. 377–764; tom. VIII, partea a 5-a, litera **P (presin – puzzolană),** 1984, p. 1343–1866; tom. X, partea 1, litera **S (s – sclabuc),** 1986, p. 1–400; tom. X, partea a 2-a, litera **S (scladă – semînțărie),** 1987, p. 401–704; tom. X, partea a 3-a, litera **S (semn – sîveică),** 1990, p. 705–1042; tom. X, partea a 4-a, litera **S (slab – sponghios),** 1992, p. 1043–1412; tom. X, partea a 5-a, litera **S (spongiar – swing),** 1994, p. 1413–2150; tom. XII, litera **Ț,** 1994, 240 p.

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE" – IAȘI. **Tezaurul toponimic al României. Moldova. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale. 1772–1988,** vol. I, partea 1, 1991, 828 p.; vol. I, partea a II-a, 1992, 1704 p. + 16 hărți.

TIMOTEI CIPARIU, **Opere,** vol. I, 1987, LVIII + 476 p.; vol. II, 1992, XLVII + 534 p.

MIOARA AVRAM, **Ortografie pentru toți. 30 de dificultăți,** 1990, 168 p.

ANDREI AVRAM, **Nazalitatea și rotacismul în limba română,** 1990, 248 p.

LILIANA IONESCU-RUXĂNDOIU, **Narațiune și dialog în proza românească,** 1990, 184 p.

EMANUEL VASILIU, **Introducere în teoria limbii,** 1992, 114 p.

GRIGORE RUSU, VIOREL BIDIAN, DUMITRU LOȘONȚI, **Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania,** vol. I, 1992, XXIV + 356 p. + 250 p. (broșura).

*** **Codex Sturdzanus.** Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, 1993, 522 p.

H. MIHĂESCU, **La romanité dans le sud-est de l'Europe,** 1993, 600 p.

*** **Crestomația limbii române vechi.** Vol. I **(1521–1639).** Coordonator Al. Mareș, 1994, 246 p.

SEXTIL PUȘCARIU, **Limba română,** vol. II: **Rostirea,** 1994, 476 p. + 53 hărți lingvistice.

ION GHEȚIE, **Introducere în dialectologia istorică românească,** 1994, 176 p.

EMANUEL VASILIU, **Elemente de filosofie a limbajului,** 1995, 132 p.

*** **Limba română și varietățile ei locale.** Lucrările sesiunii științifice organizate de Secția de Filologie și Literatură, 31 octombrie 1994, 1995, 136 p.

*** **Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780).** Coordonator Ion Gheție, 1997, 496 p.

PETRU NEIESCU, **Mic atlas al dialectului aromân din Albania și din fosta Republică Iugoslavă Macedonia,** 1997, 360 p. + XXXI planșe.

FLORIN MARCU, **Noul dicționar de neologisme,** 1998, 1556 p.

Adresa Depozitului Editurii Academiei Române: Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, Telefon: 410 32 00, 410 38 46, int. 2012, 2105.

ISSN–0025–3523

LR, XLVI, nr. 4–6, p. 233–528, București, 1997

42200

Lei 36 000